

A
MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETÍRÁS
FORRÁSAI

Petőfi-adattár
III. kötet

AKADÉMIAI KIADÓ – BALASSI KIADÓ

A MAGYAR IRÓDALMI TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZLEMÉNYEI
III.

FORGÓPONTI ADATTÁR

HUNGARICA SPECIANTER

12.

NYELVTUDOMÁNY, FÜGGŐLEK (szószó) és
NYELVTUDOMÁNYI ÉRTÉSEK

DAVIDHÁZI PÉTER

- 1. VARGHA BALÁZS: CSOKONA-EMLEK
- 2. T. ERDELYI ILONA: ERDELYI JÁNOS LEVÉLÉSZÉ I.
- 3. T. ERDELYI ILONA: ERDELYI JÁNOS LEVÉLÉSZÉ II.
- 4. SOMOGYI SÁNDOR: GYULAI BALÁZS LEVÉLÉSZÉ
- 5. BISTRAY GYULA ÉS KÖMÖRÖS ALADÁR: GYULAI BALÁZS LEVÉLÉSZÉ I.
- 6. BISTRAY GYULA: TOMBA-MEMÓRIÁK ÉRTELMEZÉSE I.
- 7. BISTRAY GYULA: TOMBA-MEMÓRIÁK ÉRTELMEZÉSE II.
- 8. BAMBIGYI GYÖRGY: SZABDNER JÓZSEF ÉS SZABDNER KÖZSEFÉRE KÖLCSÖNY FERENC KIADALMÁI ÍRÁSAI
- 9. OLVÁNYI AMBRUS: BALAZS KÖZSEFÉ ÉS TOLDY FERENC LEVÉLÉSZÉ
- 10. T. ERDELYI ILONA: ERDELYI JÁNOS: FÜGGŐLEK ÉS ESTÉRIKAI IRÁSOK
- 11. KISS JÓZSEF: FÜGGŐLEK I.
- 12. OLVÁNYI AMBRUS: FÜGGŐLEK II.
- 13. T. ERDELYI ILONA: NYELVTUDOMÁNYI ÉRTÉSEK I.
- 14. T. ERDELYI ILONA: ERDELYI JÁNOS: IRÓDALMI TANULMÁNYOK ÉS BÉLYEK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZLEMÉNYEI
1981. ÉVFOLYAM

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNET-ÍRÁS FORRÁSAI

III
FONTES AD HISTORIAM LITERARIAM

HUNGARIAE SPECTANTES

15.

A SOROZATOT SZERKESZTI

DÁVIDHÁZI PÉTER

1. VARGHA BALÁZS: CSOKONAI-EMLÉKEK
2. T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI JÁNOS LEVELEZÉSE I.
3. T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI JÁNOS LEVELEZÉSE II.
4. SOMOGYI SÁNDOR: GYULAI PÁL LEVELEZÉSE
5. BISZTRAY GYULA ÉS KOMLÓS ALADÁR: GYULAI PÁL: BÍRÁLATOK, CIKKEK, TANULMÁNYOK
6. BISZTRAY GYULA: TOMPA MIHÁLY LEVELEZÉSE I.
7. BISZTRAY GYULA: TOMPA MIHÁLY LEVELEZÉSE II.
8. BÁNHEGYI GYÖRGY, SZAUDER JÓZSEF ÉS SZAUDER JÓZSEFNÉ:
KÖLCSEY FERENC KIADATLAN ÍRÁSAI
9. OLTVÁNYI AMBRUS: BAJZA JÓZSEF ÉS TOLDY FERENC LEVELEZÉSE
10. T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI JÁNOS: FILOZÓFIAI ÉS ESZTÉTIKAI ÍRÁSOK
11. KISS JÓZSEF: PETŐFI-ADATTÁR I.
12. OLTVÁNYI AMBRUS: PETŐFI-ADATTÁR II.
13. T. ERDÉLYI ILONA: NYELVÉSZETI ÉS NÉPKÖLTÉSZETI, NÉPZENEI ÍRÁSOK
14. T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI JÁNOS: IRODALMI TANULMÁNYOK ÉS PÁLYAKÉPEK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETE

9557

PETŐFI-ADATTÁR

III.

PETŐFI-OKMÁNYOK, FÜGGELÉK (családi adatok),
PÓTLÁSOK AZ I. ÉS II. KÖTETHEZ

GYŰJTÖTTE, SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
ÉS A JEGYZETEKET ÍRTA

† KISS JÓZSEF

MTAK

AKADÉMIAI KIADÓ – BALASSI KIADÓ
BUDAPEST 1992

507.482

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Lektorálta
KERÉNYI FERENC

PONTES AD HISTORIAM LITERARIAM

HUNGARIAN LITERATURE

507482

PETŐFI-OKMÁNYOK, FÜGGELÉK (családi irások)
PÖTLÁSOK AZ I. ÉS II. KÖTETHZ

DAVIDHÁZI PÉTER

1. VARGHA BALÁZS: CSOKOR...
2. T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI...
3. T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI...
4. SOMOGYI SÁNDOR: GYULAI AKADÉMIAI TEVÉKENYSÉGEI A 18...
5. HESZTRAY GYULA ÉS KOMLÓS-ALADÁR: GYULAI PÁL: BÍRÁLATOK, CIKKEK, TANULMÁNYOK
6. HESZTRAY GYULA: TOMPA MIHÁLY LEVELEZÉSE I.
7. HESZTRAY GYULA: TOMPA MIHÁLY LEVELEZÉSE II.
8. BÁNHÉLYI GYÖNGY, SZAUDER JÓZSEF ÉS SZAUDER JÓZSEFNÉ: KÖLCSEY FERENC KIADATLAN ÍRÁSAI
9. OLVANTI ANKALIS: BAZSA JÓZSEF ÉS TOLDY FERENC LEVELEZÉSE
10. T. ERDÉLYI ILONA, ERDÉLYI JÁNOS: FILOZÓFIAI ÉS ESZTÉTIKAI ÍRÁSOK
11. KISS JÓZSEF: PETŐFI-ADATTÁR I.
12. OLVANTI ANKALIS: PETŐFI-ADATTÁR II.
13. T. ERDÉLYI ILONA: NYELVTUDOMÁNYI ÉS NÉPKÖLTSEZETI, NÉPZENEI ÍRÁSOK
14. T. ERDÉLYI ILONA, ERDÉLYI JÁNOS: IRODALMI TANULMÁNYOK ÉS PÁLYAKÉPEK

ISSN 963 05 4221 8 (sorozat)
ISBN 963 7873 08 2 (III. kötet)

Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása”
c. program támogatásával

© Akadémiai Kiadó – Balassi Kiadó, Budapest 1992. Kiss József jogutódja

A kiadásért felel a Balassi Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Sebes Katalin

Műszaki szerkesztő: Feithné Szabó Teréz

Terjedelem: 28,95 (A/5) ív

Nyomta a VITA Kft. Felelős vezető: Fodor Péter

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIAI KÖNYVTÁRA

Könyvleltár 3347.../19 97. sz.

PETŐFI-OKMÉNYEK

SZÖVEGEK

L

Államhátróknak anyakönyvi bejegyzés

Károlyváros, 1823. jan. 1.

Károlyvárosi anyakönyv: 1814¹⁸1838¹⁸ (a kisközségi evangélikus egyház másolatok sorozatának anyakönyve) 127.

Acta H[ab]itu[rum] S[an]cti in Ecclesia Evang[elica] A[ugustinæ] C[on]fessionis
et Civ[itatis] per Michaelum Mariny et Josephum Jecentky V[icari] D[omi]ni
Károlyvárosi, Locum

Nomen Infantis

(a baptizati et de baptizato)

[Nomen infantis]

Sexus

Nomen Infantis

Nomen et Cognomen Patris: Stephanus Petrovics, Maria Hrad.

Nomen et Cognomen Matris: et Testium: Lev[antibus] Nob[is] J[oseph] Wenzl,

Carolo Mariny v[icari] S[ua] Ludovica, Nob[is] Samuel Dinga

et ceteris de a. [Nomen] Vicari, S[uzanna] Kovacsy

[Az 1823-ban a Károlyvárosi Evangélikus Egyházközségnek Mariny Mihály és Jecentky József lejegyzésére bocsátott okmányok sorozatának 127. sz. anyakönyvi bejegyzésének másolata. A bejegyzés a Károlyvárosi Evangélikus Egyház anyakönyvének 127. sz. oldala. A bejegyzés a Károlyvárosi Evangélikus Egyház anyakönyvének 127. sz. oldala. A bejegyzés a Károlyvárosi Evangélikus Egyház anyakönyvének 127. sz. oldala.]

PETŐFI-OKMÁNYOK

(1823. jan. 1. – 1850. júl. 21.)

1.

Keresztelésének anyakönyvi bejegyzése

Kiskőrös, 1823. jan. 1.

Kereszteltek anyakönyve 1814^{to1}1838^{ig} (a kiskőrösi evangélikus egyház második keresztelési anyakönyve) 127:

Anno 1823to Baptisati in Ecclesia Evang[elica] A[ugustanae] C[onfessionis] ad Kis-Körösiensi per Michaelem Martiny et Josephum Jeßenbky V[erbi] D[ei] M[inistros] Locales

Mense Januario

[A legelső ez évi bejegyzés:]

N[ume]rus quot[us]: 1.

Datum: 1.

Nomen Infantis: Alexander.

Nomen et Cognomen Parentum: Stephanus Petrovics. Maria Hruß.

Nomen et Cognomen Susceptorum et Testium: Lev[antibus] Nob[ili] Juvene, Carolo Martiny cum Sorore Sua Ludovica. Nob[ili] Samueli Dinga cum cons[orte] Eva. Joh[anne] Viczian, S[usan]na Kovatsay.

[Az 1823-ban a Kiskőrösi Evangélikus Egyházközségben Martiny Mihály és Jeszenszky József Isten ígéjének helybeli szolgálói által kereszteltek között az 1. sorszámú, jan. 1-jén keresztelt újszülött keresztneve Sándor. Szüleinek neve: Petrovics István, Hrusz Mária. Keresztszülők és tanúk neve: Nemes ifjabb Martiny Károly, nővérével Ludovikával. Nemes Dinga Sámuel feleségével Évával. Viczián János, Kovátsay Zsuzsanna.]

2.

Elemi iskolai beíratási adatai

Kecskemét, 1828. máj. 1. – 1830. máj. 15.

A kecskeméti Evang[élikus] iskolában tanuló Növendékek Név és Jegyzőkönyve 1819^{ik} Évtől 1851^{ig} I^{sd} Könyv. [Második lapszámozás 27., 29., 30.]

- 27.: Catalogus Pubis Scholasticae Aug[ustanae] Conf[essionis]
Ketskemetiensis die 1^a Maii 1828.
Numerus: 29
Nomina Puerorum: Alexander Petrovits [beszorítva:] Félegy[háza]
Adventus, Anno: 1828.
Die: 10^a
Mense: Maii
Aetas: 6
- 29.: Catalogus Discipulorum utriusque Sexus Scholae Ev[angelicae]
Aug[ustanae] Conf[essionis] Ketskemetiensis die 10ª Maii 1829.
Numerus: 15
Nomina Puerorum: Alex[ander] Petrovits
Adventus [Anno, Die, Mense]: [Üres.]
Aetas: [Üres.]
- 30.: Catalogus Discipulorum utriusque Sexus Scholae Ev[angelicae]
Aug[ustanae] Conf[essionis] Ketskemetiensis die 15ª Maii 1830.
Numerus: 10
Nomina Puerorum: Alex[ander] Petrovits Félegyház[!]
Adventus [Anno, Die, Mense]: [Üres.]
Aetas: [Üres.]

[A kecskeméti evangélikus iskolásfiúk jegyzéke 1828. máj. 1.: a 29. sorszámú fiú neve Petrovits Sándor, Félegyháza, érkezett 1828. máj. 10-én; kora: 6 év. – A kecskeméti ágostai hitvallású evangélikus iskola mindkét nemű tanulóinak jegyzéke 1829. máj. 10.: a fiúk névsorában a 15. sorszámú Petrovits Sándor, érkezésének ideje, ill. életkorának rovata kitöltetlen. – Az előbbivel azonos című, 1830. máj. 15-éről keltezett jegyzékben a fiúk közt 10. sorszámú Petrovits Sándor, Félegyház, többi adatai kitöltetlenek.]

3.

Kecskeméti tanítója feljegyzései az oktatásáért felvett összegekről

Kecskemét, 1828. szept. 1. – 1831. ápr. 1.

Schifferdecker Dániel „Notationes Variæ” [Különféle feljegyzések] című jegyzetfüzete; 44–59. l., „Perceptiones”, ill. „Proventus” [Bevételek] cím alatt:

		Ft.	xr [krajcár]
(44. 1.)	Petrovits Sándor (1. Sept. 1828.) 1 ^{so} Sept.-ig	12	30
(45.)	Petrovits Sándor dto (1. Nov. 1828.)	3	–
(48.)	Petrovits Sandor [!] 1 ^a May (1829.)	5	–
(51.)	Petrovits Sándor dto (14 ^a Dec. 1829.)	13	–
(53.)	Petrovits Sándor dto (a tav[alyi] tan[ításért], 1. Apr. 1830.)	5	–
(55.)	Petrovits Sándor 5 ^a Aug. (1830.)	10	–
(56.)	Petrovits Sándor 10. Sept. (1830.)	5	–
(57.)	Petrovits Sándor dto (1. Dec. 1830.)	6	40
	Petrovits Sándor 3 ^a Jan. (1831.)	2	30
(59.)	Petrovits Sándor 1 Mart. (1831.)	7	30
	Petrovits Sándor tanit[ásért] (1. Apr. 1831.)	5	–

4.

Tanítója, Haag Péter ellen indított vizsgálat során tanúként idézik

Sárszentlőrinc, 1832. márc. [12.?]]

A fennmaradt vizsgálati iratanyag egyik darabjának hátlapján ez a feljegyzés olvasható:

Feleljenek: Szetsödi.
Zaturetzki.
Petrovits
Saffáriak mind a' ketten.
Erhard

5.

*A kisdíák költségeire felvett összegek és a kiadások jegyzéke
Hittig Lajos könyvecskéjében*

[Sárszentlőrinc] 1831. szept. 28. – 1832. jún. 22.

Házi Jegyző Könyv (1831–1839) 1b–2a:

- [1b] 1831^{ik} esztendei 28^{ik} Sept hozzám jött Petrovits Sándor kosztos deák Szabadszállásról 12f egy holt napi fizetés mellett. A' Deák szükségeire hagyott itt az édes anyja 10 ftot. ismét az atya 5 ftot. Sándornak adtam
1.	3 ^a Oct. füstékre és az osk. cassába	18 kr.
2.	31 ^a Oct. füstékre és Posonyba, agytolra	1 f 18 kr.
3.	8 Nov. Papirosra és téntára	1 f 14 kr.
4.	11 Nov. Arolékosra	15 kr.
5.	17 Nov. Plajbászra	6 kr.

6.	29	Nov. Költségre Papirosra	56 kr.
7.	5	Xbr. [Decembris] Kalamarisra	12 kr.
8.	8	Xbr. Téntára	12 kr.
9.	21	Xbr. Tollakra	10 kr.
10.		"- Téntára	12 kr.
11.	6	Jan. [1832] Papirosra és Külömbfélére	27 kr.
12.		Bálba	15 kr.
13.	23	Ja. Oskolai Cassába	33 kr.
14.	3.	Febr. téntára és Papirosra	24 kr.
15.	1	Martz külömfélére 9 kr tolra 3 kr	12 kr.
16.		Gálitz kőre	3 kr.
17.	1	koncz Papirosra	48 kr.
18.		Két Könyvre	3 f 14 kr.
19.		fejjelés csizmára	2 f
20.		Aprolékosra	6 kr.
			<hr/>
			12 f 55 kr.

Van készpénz 2 f 5 kr.

[2a] 22^a Jun. [1]832. a' Kosztra adott Petrovits 20 f pp

6.

Személyi adatai és bizonyítványa a pesti evangélikus gimnázium anyakönyvében

Pest, 1833. aug. 27. – 1834. jún.

Matricula Gymnasii Augustanae Conf[essionis] Pestiensis, id est Classium Grammaticae I, II, III, et IV, Poeticae item et Rhetoricae a 1. Sept. 1825. usque ad 31mam Augusti 1837. Pag. 55. [f. 56a]:

Cursus biennis annus prior 1833/4.

Num[erus]: 1.

Dies: Aug. 27.

Cognomen, Nomen, Aetas, Religio et ling[ua] vern[acula]: Petrovits, Alexander, ann. 10, Aug[ustanae] Conf[essionis], Hung[arus].

Pater, Tutor v[el] Curator, ejusque Conditio et habitatio: P[ater] Stephanus, Arendator, Szabadszálás[!] in Cumania minore.

Classis Scholae: II.

Classificat in studiis: a) 1., b) 1., in mor[ibus]: 1.

Praestanda: solv.

[A pesti evangélikus gimnázium anyakönyve, azaz az I., II., III., grammatikai, valamint a IV. költészeti és szónoklati tanfolyamoké 1825. szept. 1-től 1837. aug. 31-ig. A kétéves tanfolyamok első éve 1833/1834. Az 1. sorszám alatt (1833.) aug. 27-én beiratkozott Petrovits Sándor, 10 éves, evangélikus, magyar anyanyelvű, apja István bérlő, a kiskunsági Szabadszálláson lakik. A fiú a II. tanfolyamba jár; átlagosztályzata a tantárgyakban a) 1, b) 1, az erkölcsökben 1. Fizetési kötelezettségeinek eleget tett.]

7.

Személyi adatai a pesti Piarista Gimnázium felvételi anyakönyvében

Pest, 1834. [okt.]

Felvételi anyakönyv, 1834/35. iskolai év (lapszámozás nélkül)

Juventus Gymnasii Pesthiensis in Schola Gramm[at]ica] 1^a [Prima]

Anno 1834/5.

Numerus: 132.

Cognomen, et Nomen. Aetas. Religio. Petrovits Alexander 11. A[ugustanae] Confes[sionis]*Natio, Locus Natalis, Comitatus, vel Provincia.* Hungar[us] Kis-Kőrös C[omitatus] Pest.*Pater, vel Tutor, aut Curator, Eius Conditio, Habitatio:* P[ater] Stephan[us] ignobilis. Lanio in Szabad-Szállás. Cuman[ia] Min[ori]*Locus, in quo Anno superiore frequentavit.* Szabad-Szállás.*Nomen hospitis. Platea. N[ume]rus Domus.* Emler Franc[iscus] Zöld útca 16.*Nomen Instructoris, aut Correpitoris.* –

[„A Pesti (Piarista) Gimnázium ifjúsága a grammatikai iskolában feliratú nyilvántartásnak az 1834/1835. évi 1. évfolyamra vonatkozó adatai szerint a 132. sorszámú Petrovics Sándor 11 éves, evangélikus vallású, magyar nemzetiségű, a Pest megyei Kis-Kőrösön született; apja István, nem nemes, mészáros a kiskunsági Szabad-Szálláson; az előző iskoláévben Szabad-Szálláson tanult; szállásadója Emler Ferenc, Zöld u. 16.; házitanítója, korrepitóra nincs.]

8.

1834/1835. 1. félévi bizonyítványa a pesti Piarista Gimnáziumban

Pest, 1835. [febr.]

Osztályozási anyakönyv az 1834/1835. iskolai évről. Semester I. [Első félév] Lapszámozás nélkül.

Informatio de Primi Anni Grammaticis Gymnasii Pesthiensis Scholarum Piarum pro Primo Semestri Anni 1834/5

Numerus: 133.

Cognomen, et Nomen. Aetas. Religio. Petrovits Alexander 11. A[ugustanae] Confess[ionis]

Natio, Locus Natalis, Comitatus, vel Provincia. Hung[arus] Kis-Körös
C[omitatus] Pestien[sis]

Pater, vel Tutor, aut Curator, eiusque Conditio, Habitatio: P[ater] Stephan[us]
Ignobilis Lanio in Szabadszállás Kuman[ia] Minori.

An Stipendiatus vel Alumnus Convictus. Non.

Classis

Morum. 1.

Ex Doctrina Religionis. Teste V[erbi] D[ei] Min[istro]

Joanne Kollár Cl[assis] 1^{ae}

Ex omnibus universe Studiorum argumentis 1^{ae} 108us

Ex Lingva et Litter[atura] Hungarica. 1^{ae} 65us

[Értesítés a pesti kegyesrendi gimnázium első éves grammatistái 1834/1835. évi 1. szemeszteréről. A 133. sorszámú, 11 éves, evangélikus vallású Petrovits Sándor magyar nemzetiségű és a Pest megyei Kis-Körösön született; apja a nem nemes István, mészáros, kiskunsaági, szabadszállási lakos; nem ösztöndíjas és nem bennlakó. Osztályzata: magaviseletről jeles, hittanból Kollár János lelkipásztor bizonyítványa szerint 1. oszt. Az összes tantárgyból nyert jegyekkel együttesen: az I. rendűek közt a 108-adik. Magyar nyelv és irodalomból: az I. rendűek közt a 65-ödik.]

9.

1834/1835. 2. félévi bizonyítványa a pesti Piarista Gimnáziumban

Pest, 1835. [júl.]

Osztályozási anyakönyv az 1834/1835. iskolaévről. Semester 2. [Második félév] Lapszámozás nélkül.

*Informatio de Primi Anni Grammaticis Gymnasii Pestiensis Scholarum Pi-
arum pro Secundo Semestri Anni 18[34.]/35.*

Numerus: 129.

Cognomen, et Nomen, Aetas, Religio. Petrovits Alexander 11. A[ugustanae]
Confess[ionis]

Natio, Locus Natalis, Comitatus, vel Provincia. Hung[arus] Kis-Körös
C[omitatus] Pestien[sis]

Pater, vel Tutor, aut Curator, ejusque Conditio, Habitatio: P[ater] Stephanus
Ignobilis Lanio in Szabad Szállás Cuman[ia] Minor[i]

An sit Stipendiatus vel Alumnus Convictus. Non.

Classis

Morum. primae

Ex Doctrina Religionis. Teste V[erbi] D[ei] Min[istro] Joanne Kollár
1^{ae}

Ex omnibus universe Studiorum argumentis. Cl[assis] 1^{ae} 90us

Ex Lingva et Litter[atura] Hungarica. 1^{ae} 29us

[Értesítés a pesti kegyesrendi gimnázium első éves grammatistáinak 1834/1835. évi 2. szemeszteréről. A 129. sorszámú, 11. éves, evangélikus vallású Petrovits Sándor magyar nemzetiségű, a Pest megyei Kis-Kőrösön született, apja István, nem nemes, mészáros a kiskunsági Szabad Szálláson, nem ösztöndíjas és nem bennlakó. Osztályzatai: magaviseletről jeles, hittudományból, Kollár János lelkipásztor bizonyítványa szerint, 1. osztályú, az összes tantárgyból kapott jegyek alapján együttvéve az 1. rendűek sorában a 90-ik, magyar nyelv és irodalomból az 1. rendűek közt a 29-ik.]

10.

Bizonyítványai *a pesti Piarista Gimnázium 1834/1835. iskolaévi értesítőiben*

[Pest, 1835.]

[1. félév:]

Juventus gymnasii pestiensis apud scholas pias e studiis primi semestri in classes relata anno scholastico 1834/35. (Pest, [1835].) [13. sztl. 1.:]

[Az I. grammatikai osztályban, az I. rendűek csoportjában:]

[Sorszám:] 108.

[Név:] Petrovics Alex[!] A[ugustinae] C[onfessionis]

Ex Doctr[ina] Relig[ionis]: Cl[assis] 1.

Ex Lingva Hungarica: [Classis] 1. [Érdemsorozati szám:] 65.

[2. félév:]

Juventus gymnasii pestiensis apud scholas pias e studiis secundi semestri in classes relata anno scholastico MDCCCV. (Pest, 1835)] [13. sztl. 1.:]

[Az I. grammatikai osztályban, az I. rendűek csoportjában:]

[Sorszám:] 90.

[Név:] Petrovics Alex[!] A[ugustinae] C[onfessionis]

Ex Doctr[ina] Relig[ionis]: Cl[assis] 1.

Ex Lingva Hungarica: [Classis] 1. [Érdemsorozati szám:] 29.

[A pesti piarista gimnázium ifjúságának az 1834–1835. iskolai évi első félévéről szóló osztályonkénti értesítője szerint az I. grammatikai osztály tanulója, az 1-rendűek között 108. számú, evangélikus vallású Petrovics Sándor vallástánból 1-rendű, magyar nyelvből 1-rendű osztályzatot kapott, s az utóbbi tárgyból csoportjában a 65. helyre került; a 2. félévi értesítő szerint az 1-rendűek között a 90. számú Petrovics Sándor ugyanazokat az osztályzatokat kapta, s a magyar nyelvből csoportjában a 29. helyet érdemelte ki.]

11.

*Személyi adatai, illetve bizonyítványa a grammatikai tanfolyam
2. évfolyamáról*

Aszód, 1835. szept.–1836. [jún.?)

Relatio de Studiosa Juventute Grammaticalium Scholarum Aszodiensium
Anno 1835/6. „Matricula...” 8–9.:

Discipulorum

Numerus: 33.

Nomen, et Cognomen, Aetas, Religio: Petrovits Alexander, 13 ann. Aug[us-
tanae] Conf[essionis]

Gens, seu Natio, Locus Natalis et Comitatus: Hungarus, Kis Körös, Pestien-
sis

Pater, vel Tutor, ejusque Conditio et Habitatio: Stephanus, Lanio in Szabad
Szállás, in Cumania Minori

Annus, et Schola quam frequentavit [1836]: Grammatista 2 anni

Profectus in Literis et Scientiis: In res[olutione] et ling[ua latina] e

Profectus in Literis et Scientiis: In doct[rina] relig[ionis] christ[ianae] e

Profectus in Literis et Scientiis: In hist[oria] universalis E

Profectus in Literis et Scientiis: In hist[oria] Hungariae —

Profectus in Literis et Scientiis: In geographia E

Profectus in Literis et Scientiis: In hist[oria] naturalis e

Profectus in Literis et Scientiis: In lingua hungarica e

Profectus in Literis et Scientiis: In Arithmetica e

Observationes: —

Absentia a schola: 27 ob morb.

[Jelentés az aszódi Grammatikai Iskola tanulóifjúságáról az 1835–1836. tanévben. A tanuló sorszáma, neve, életkora, vallása: 33, Petrovits Sándor, 13 éves, evangélikus val-
lású; nemzetisége: magyar; születéshelye: Kis Körös, Pest megye; atyja neve, foglalkozása,
lakása: István, mészáros, Szabad Szállás, Kiskunság; az évfolyam, amelyet látogatott: gram-
matika 2. év; előrehaladása az irodalomban és a tudományokban: e; a klasszikusok olvasá-
sában és a latin nyelvben: e; a keresztény hittanban: e; a világtörténetben: E; a földrajzban:
E; a természetrajzban: e. Az iskolából 27 ízben hiányzott, betegség miatt.]

12.

Megnevezése az aszódi iskola 1837. évi vizsgarendjében

Aszód, 1837. jún. 22.

Conspectus examines publicii anniversarii in schola grammaticali A[ugusta-
nae] C[onfessiones] Aszodiensi die 22 Junii Anno 1837. celebrandi, 2. 1.:

Nomina Discipulorum Syntaxistarum:

[No.] 10. Petrovits Alex[ander] Szabad-Szállás Cum[ania]

[Az aszódi evangélikus grammatikai iskola 1837. jún. 22-én tartandó évi vizsgálati rendje szerint a szintaxista tanulók névsorában a 10. sorszámú Petrovits Sándor a kunsági Szabad-Szállásról.]

13.

Személyi adatai,

illetve bizonyítványa a szintaktikai tanfolyam 1. évfolyamáról

Aszód, 1837. [jún. 22. után]

Relatio de studiosa juventute scholae grammaticalis A[ugustanae] C[onfessionis] Aszodiensis Anno 1836/7. „Matricula...” 12–13.:

D i s c i p u l o r u m

Numerus: 40

Nomen et Cognomen, Aetas, Religio: Petrovits Alexander, 14 ann. Aug[ustanae] Conf[essionis]

Gens seu Natio, Locus Natalis et Comitatus: Hungarus, Kis Körös, Pestiensis Pater, vel Tutor, ejusque Conditio et Habitatio: Stephanus, Lanio Szabad Szállás[!], Cumania minor.

Annus et schola quam frequentavit (1836/7): Syntaxista 1 anni

Profectus	In resolut[i]one] et ling[ua] latin[a]:	E
Profectus	In doctrina religionis Christ[i]anae]:	E
Profectus	In Hist[oria] universali:	E
Profectus	In Hist[oria] Hungariae:	–
Profectus	In Geographia:	E
Profectus	In Hist[oria] naturali:	E
Profectus	In Lingua et stylo Hungar[ico]:	E
Profectus	In Arithmetica:	E

Quedam observationes:

Absentia a schola: 4

[A magyar értelmezést l. az előző bizonyítvány szövege alatt; ahhoz képest csak az utolsó előtti tárgy új: a „magyar nyelv és stílus”; ebből E osztályzatot kapott. Hiányzása az iskolából: 4 nap.]

Személyi adatai, illetve bizonyítványa a szintaktikai tanfolyam 2. évfolyamáról

Aszód, 1838. [jún. 27. előtt]

Relatio de studiosa juventute scholae grammaticalis A[ugustanae] C[onfessionis] Aszodiensis anni 1837/8. „Matricula...” 14–15.:

Discipulorum

Numerus: 40

Nomen et cognomen, Aetas, Religio: Petrovits Alexander, 16 ann. Aug[ustanae] Conf[essionis]

Gens seu Natio, Locus Natalis et Comitatus: Hungarus, Kis Körös, Pestiensis
Pater, vel Tutor, ejusque Conditio et Habitatio: Stephanus Ianio in Szabad-Szállás, Cumania min[or].

Annus et schola quam frequentavit: Syntaxista 2 anni

Profectus	in resolutione et ling[ua] lat[ina]:	E
	in doctrina Christi[ana]:	E
	in H[istoria] universalis:	E
	in H[istoria] Hungariae:	–
	in Geographia:	E
	in H[istoria] Naturali:	E
	in lingv[a] et stylo hungar[ica]:	E
	in arithmetica:	E
	in lingva German[ica]:	–

Nullae, a m[ense] Septemb[er] ad 4 Aprilis [.....]
numeratae: –

Locus, quam pro numero nullarum meruit, resp. habit.: 1

Absentiae: 9.

[A magyar nyelvű értelmezést l. feljebb az 1835/1836. évi első aszódi bizonyítvány után; ezúttal mint 2. éves szintaxistának 2 új tantárgya az utolsó: a német nyelv, melyből nem kapott érdemjegyet; új elem a következő rovat is, melyben bizonyos „nullák”-ról van szó, melyeket egy-egy tanuló az iskolaév első hónapjától kezdve 1836. ápr. 4-éig kapott – Petőfi egyet sem –, majd az az érdemsorozati hely, mely a tanulót a nullák száma, ill. a magatartás alapján megilleti; Petőfi „1”-es sorszámot kapott, tehát az „első eminensek” csoportjába került. Mulasztott napjainak száma: 9.]

Bizonyítványa a szintaktikai kurzus két évfolyamának elvégzéséről

Aszód, 1838. jún. 27.

Nomen et cognomen, Aetas, Religio: Alexander Petrovits, Ann. 16., Aug[ustanae] Conf[essionis].

Locus Natalis et Comitatus: Kis-Kőrös, Pestiensis.

Pater, vel Tutor aut Curator, ejusque Conditio et Habitatio. Pater Stephanus, Lanio, in Szabad Szállás in Cumania min[ore].

Annus et Schola quam frequentavit. 1836/7 et 1837/8 Syntaxim frequentavit.

Profectus. In Literis et Scientiis. In doctrina christiana, resolutione syntactico-periodologica et prosodica, stylistica latina et hungarica, historia universali, geographia recentiori, historia naturali, arithmetica et lingua germanica

Eminens e primis

In Moribus. Classis Primae.

Datum in Schola Gramm[atica] A. C. [Augustanae Confessionis] Aszodiensi

Anno 1838. die 27 Mensis Junii.

Stephanus Koren mp.
ejusdem Scholae docens.

[Iskolai bizonyítvány a 16 éves Petrovits Sándornak – az aszódi „Matriculá...”-ban rögzített személyi adatokkal –, eszerint 1836/37-ben és 1837/38-ban a szintaktikai tanfolyamot látogatta, s az irodalomban és a tudományokban, nevezetesen a keresztény hittan, a klasszikus auktorok szintaktikai-körmondattani és verstani elemzése, latin és magyar stilisztika, világtörténet, újabbkori földrajz, természetrájk, számtan és német nyelv tantárgyakban „első eminens”, magatartásban pedig „első osztályú” eredményt ért el. Aszód, 1838. jún. 27-én Koren István sk., az aszódi evangélikus Grammatikai iskola tanítója.]

16.

Beiratkozási adatai a selmeci líceum anyakönyvében

Selmec, 1838. aug. 31.

A selmeczi ágost[ai] hitv[allású] evang[élikus] Lyceumnak Anyakönyve 89:
1838/39.

N[ume]rus: 9.

Cognomen, Nomen, Aetas, Religio: Petrovits Alexand[er] 17. ann. Aug[us]tanae] Conf[essionis]

Natio, Locus Natalis, Comitatus vel Provincia: Hung[arus] Kis-Kőrös, Pest
Pater, Tutor aut Curator, eiusque Conditio et habitatio: Pater Stephanus, Lanio, Szabad-Szállás in Cumania min[ore]

Classis Studiorum cum Adventus die: Rhetor, 1^{mi} Anni, 31ma Aug[usti]

Victus ratio: [Üres.]

Schola e qua venit cum classificatione: E schola Aszodiensi cum calc[ulo] eminentis.

[A 9. sorszámú Petrovits Sándor 17 éves, evangélikus, magyar nemzetiségű, születési helye Kis-Kőrös, Pest megye; apja István, mészáros, lakik Szabad-Szálláson, a Kiskun-ságban; a tanulót a szónoklati tanfolyam 1. osztályába vették fel, érkezett aug. 31-én; élelmézési módja nincs megjelölve; az aszódi iskolából jött, eminens osztályzattal.]

17.

Személyi adatai a selmeci líceumi „Magyar Társaság” tagnévsorában

[Selmec, 1838. szept. (?)]

[Sorszám? Életkor?:] 16

[Név:] Petrovich Sándor

[Osztály:] 1^{évi} ékesszóló

[Születéshely? Lakóhely?:] Szabad-Szálás K[is] Kún[ság]

18.

Bejegyzés könyveladásáról

Selmec, 1838. dec.

Handbuch der Ungarischen Poesie. In Verbindung mit Julius Fenyéry [Záador-Stettner György] herausgegeben von Franz Toldy. Pest und Wien. [A magyar költészet kézikönyve. Fenyéri Gyula közreműködésével. Szerk. Toldy Ferenc. Pest és Bécs.] 1–2. k. [Bejegyzés az 1. k. borító szennylapján:]

Vettem Selmeczen 1838. Dec.

3 f. 12. x.p. Szeberinyi Lajos

Petőfi Sándortól, midőn

Selmecet el akarta hagyni.

19.

Jegyzőkönyvi adatok a selmeci líceum „Magyar Társaság”-ában kifejtett tevékenységéről

Selmec, 1838. okt.–1839. febr.

XI^k gyűlés, 10-edhava [okt.] 31.

Valóban példás szólástehetségével gyönyörködtetett bennünket ez alkalommal Argay János, kiben a vidorság szelleme, Zrínyi dala' című munka szavalásánál eléggé kitűnő volt ugyan, de egynehány tagok véleményeiket mégis kijelenték szavalása iránt, melyek mindazonáltal csak igen csekély értékűek. Petrovich Sándor sem szavalta dicséret nélkül a 'Csák' című munkát, melyet valóban meg is érdemelt. Észrevételünk azonban mindkettőre az, hogy oly darabokban, mint milyenekkel felléptek, nagyobb tüzet és mélyebb érzést használnak.

XIII^k gyűlés, végelő [nov.] 7^{kén} (rendesek)

„A' hűtelenhez” irányzott elmeszüleményét olvasá Petrovich Sándor, melly felől bírálója egyikét észrevételét közölvén azt helyesnek tartá és érdemesnek emlék

könyvünkbe való beírásra. [Alább:] Szavallásra rendeltettek Domanovszky Endre és Tessedik Imre; munka olvasásra Soltész György és Hajmisch Samu, az első Petrovichnak, az utóbbi pedig a' titoknok úrnak adaték bírálát végett.

XV^k gyűlés, végelő 9^{kén}

Felolvasá [...] munkáját Soltész György „a' hölgy” cím alatt, mellynek hiányait és erényeit jól felfedezé és előterjeszté Petrovich Sándor.

XXI. gy[űlés], évutó [dec.] 11^{kén} rendeseké

Szavallásra [...] Baross Károl és Petrovich Sándor rendeltetett.

XXII. gy[űlés] 1839^{ki} évelő [jan.] 9^{kén} (rendeseké)

Ez évi gyűléseinket Petrovich Sándor jeles szavallása nyitá meg 's az közdicséretre méltó vólt. [Alább:] Reguli Pál olvasá dicséretes munkáját, mellyben Censora Petrovich csak kevés csekélyebb értékű észrevételeket tett.

XXIV. gy[űlés] 2^{od} hava [febr.] 16^{kán} (kezdő tagoké).

Fölolvasa elnök urunk [...] az oskolai pályától 's tőlünk búcsút vett Petrovics társunk munkáit, mellyekben a' költészet kecsé oly kitünő vólt, hogy meglepve figyelnünk kellett, 's egy szívvel szájjal az érdemkönyvbe munkáját beirmi óhajtottuk.

[1839. febr. ?]

Fontos oknál fogva kimaradtak: 1. [...] 2. Petrovich Sándor. Ezen munkás tagunk elhagyván a múzsákat, társaságunk tagja is megszűnt lenni, január vége felé.

20.

Bizonyítványa a költészeti osztály 1. félévéről

Selmec, 1839. [febr. ?]

RELATIO de juventute scholastica

Classis Humanitatis primae et secundae

Lycei Evang[elici] A[ugustanae] C[onfessionis] Districtualis Schemniensis

Data

Semestri primo

A[nn]o 1838/39no

[A rovatos rendszerű bizonyítvány a tanulók nevének betűrendjében rögzíti az adatokat. Petőfi a névsorban a 21-ik:]

Numerus. 21.

Cognomen, Nomen, Aetas, Religio: Petrovics, Al[exander] Ann. 17. Aug.

Conf.

Natio, Locus natalis. Comitatus vel Provincia: Hung[arus]. Kis-Körös. Pest.

Pater, Tutor aut Curator ejusque Conditio et habitatio: P[ater:] Stephanus, Opifex, Szabad-Szállás – in Cum[ania] min[ore].

Victus ratio. Alumn[us].

Vitae genus futurum. Pol[iticus].

Classis Morum. 1.

Classis in Studiis.

Poëtica 1

Geographia Antiqua 1

Interpretatione Auct[orum] lat[inorum] hungarica. 1

Exercitiis styli 1

Lingua Graeca [Üres]

Doctrina fidei 1 ex ult[imis].

Antiquit[atibus] Romanor[um]. 1 ex ult.

Historia patriae 2

Observationes. [Üres.]

[Jelentés a selmeci kerületi Evang. Líceum humán tanfolyama első és második osztályának tanulóiról, 1838/39. 1. félévi adatok: A 21. sorszámú 17 éves, ág. evang. vallású Petrovics Sándor, nemzetiségére magyar, a Pest megyei Kis-Körösön született; apja István, mészáros, a kiskunsági Szabad-Szálláson lakik; a fiú az alumneumban étkezik, polgári pályára készül; az erkölcsökből és a tantárgyak közül a költészettanból, ókori földrajzból, a klasszikus latin auctorok magyarázatából, stílusgyakorlatokból egyaránt „1” (prima), a hittanból és a római régiségekből „1 ex ult.” (első az utolsók közül), magyar történelemből „2” (secunda) eredményt ért el; görög nyelvet nem tanult. Különleges észrevétel nincs.]

21.

Személyi és szolgálati adatai a 48. Br. Gollner-gyalogezred főtörzskönyvi lapján

Sopron, 1839. szept. 6. – Sopron, 1841. febr. 28.

HAUPT-GRUNDBUCHSBLATT

Assentirt durch das Heeres-Ergänzungs-Bezirks-Commando, Truppe oder

Anstalt: –

Erscheint im Assentprotokoll:–

Mit der laufenden Zahl:

Assent-Jahrgang: 1839.

Blatt-Nr. [Nummer]: 63.

Vor- und Zuname: Alexander Petrovich

Geburts-Ort: Kiss-Körös

Bezirk: –

Comitat: Pesther

Land: Hungarn

Heimatzuständig nach Ort: –

Heimatzuständig nach Bezirk: –

Heimatzuständig nach Komitat: –

Heimatzuständig nach Land: —

Geburtsjahr: 1821

Religion: evangelisch

[Stand: ledig]

Kunst, Gewerbe, sonst[iger] Lebensberuf: Student

Assentirt: Am 6. September 1839 beim Br. Gollner Linien-Infanterie-Regimente als Gemeiner à 21 fr. CMz. H. G. [Hand-Geld] freiwillig auf 6 Jahre zu Oedenburg angeworben.

Eingereiht: —

Personsbeschreibung: [A személyleírás rovatai nincsenek kitöltve.]

Nachgefolgte Beschreibung: Das H. G. wurde im Monat September 1839 mit 21 frt CMz aufgerechnet.

[Nachgefolgte] Veränderung: [mit] Charge: Gemeiner entlassen im Jahre 1841 am 28 Februar zufolge hoher General-Commando-Verordnung dto. Agram am 31. Jänner 1841 Nro. 610 u[nd]. 586. als R é a l i n v a l i d seinem Wunsche gemäss mit Abschied.

[Főtörzskönyvi lap. A szervezett sorozásra vonatkozó első három rovat kitöltetlen. Sorozás éve: 1839. Lapszám: 63. Petrovics Sándort, aki a Pest megyei Kiss-Körösön 1821-ben született – illetősége megnevezetlen –, evangélikus vallású, családi állapotára nézve nőtlen, foglalkozása diák, 1839. szept. 6-án Sopronban, ahol önként jelentkezett katonai szolgálatra, mint közlegényt 21 pengő forint felpénzzel 6 évre besorozták a 48. sz. Báró Gollner gyalogos seregre. A beosztására vonatkozó rovat üres, a „Személyleírás” szintűgy. Utólagos megjegyzés: a 21 pengő forint felpénzt 1839. szept.-ben felvette. Későbbi változás: 1841. febr. 28-án közlegényként a magas főparancsnokságnak Zágrábban, 1841. jan. 31-én kelt R 610. és 586. sz. rendelkezésével mint teljes rokkantat saját óhaja szerint obsittal elbocsátották.]

22.

Katonai nyilvántartó lapja [I.]

[Zágráb? Bregenz?] 1839/1841.

Grundbuchs-Heft <33> 3.

[Grundbuchs-]Seite: <168> 63.

Alexander Petrovich

Geburts-Ort Kiss Körös

Geburts-Jahr 1821. Laut Assentliste

richtig

Geburts-Herrschaft ./.

Religion evangelisch

Geburts-Kreis oder

Stand ledig

Geburts-Comitat Pester

Geburts-Land Hungarn

Profession Student

Zugewachsen am 6ten September 1839. beim Baron Gollner 48ten Linien Inf [Infanterie] Regiment

als Gemeiner à 21 fl. CMz H G; [Handgeld] freiwillig auf 6 Jahre zu Oedenburg angeworbwen

Nachgefolgte

Charge Gemeiner

Veränderung entlassen im Superarbitrierungswege

Im Jahre [1]841

Beschreibung D[as] H G[Handgeld] w[urde] am[?] 7-[te]n Septbr [September] 1839 mit 21 fl CMze aufgerechnet

am 28 februar als Real Invalid seinem Wunsche gemäß mit Abschied wegen schwächlichem Körperbau. Anlagen[!] zu Lungenleiden und Erweiterung der Herzensgefäße (General-Com[man]do-Verord[nun]g Agram vom 31. Jänner 1841 R 610 u[nd] 586.) Verord[nun]g liegt hierorts nicht vor.

[Törzskönyv-füzetszám 33. javítva 3-ra, oldal 168, javítva 63-ra. A személyi és állományba vételi adatok, valamint az utólagos megjegyzés az alábbiaktól eltekintve megegyeznek az előző „főtörzskönyvi lap”-on olvashatókkal: a születési évszámhoz itt ezt a megerősítő megjegyzést fűzték: „a sorozati jegyzék szerint helyes”; ezúttal megjelölik a „teljes rokkant”-tá nyilvánítás módját: „felülvizsgálat útján” és orvosi indoklását: vézna testalkat, hajlam a tüdőbajra, szívátágulás” végül a legutolsó megjegyzés csak itt szerepel: „A rendelet e helyen nem található.”]

23.

Katonai nyilvántartó lapja [II.]

[Zágráb? Bregenz?] 1839/1841.

Grundbuchs-Heft <33> 3.

[*Grundbuchs-]Seite*: <168> 63.

Alexander Petrovich

Geburts-Ort Kiss Körös
Geburts-Herrschaft –
Geburts-Kreis oder
Geburts-Comitat Pesther
Geburts-Land Hungarn

Geburts-Jahr 1821.
Religion evangelisch
Stand ledig
Profession Student

Zugewachsen am 6ten September 1839. beim Br. Gollner Linien Infanterie Regmt [Regiment] N^r 48.
als Gemeiner a 21 fl. CMze H G [Handgeld] freiwillig auf 6 Jahre zu Oedenburg angeworben

Nachgefolgte
Charge [Üres] *Beschreibung* D[as] HG [Hand-Geld] w[urde] im Monat Septbr [September] [1]839 mit 21 fl CMZe aufgerechnet
Veränderung entlassen *am* 28 Feber als der Real Inval[idität] sich nähernd.
Im Jahre [1]841 Agram am 31. Jänn[er] 1841. R. 610.

[E nyilvántartás adatai megegyeznek az előzővel, de néhány megjegyzés hiányzik róluk: l. az előző szöveg magyar fordítását.]

24.

A 48. Br. Gollner-yalogezred állomáshelyén állományba veszik
 Bregenz, 1839. szept. 15.

Befehlsprotokolle...:

Bregenz, 15. Sept. 1839.
 Standes-Veränderungen. Art[ikel] 1. Adj[utant]
In Zuwachs sind zu nehmen:
Die freiwilligen Rekruten
 1504 Math[äus] Windisch den 28. August 1839 bei der 6. Comp[anie]
 1465 Franz Hoffmann den 28. August 1839 bei der 3. Comp[anie]
 Anton Kozma den 29. August 1839 bei der 14. Comp[anie]
 1504 Alex[an]der Petrovich 6. Septbr[September] der 1ten F[üselier] Comp[anie]

[Az ezred-parancskönyv az „Állományváltozások” 1. pontjában e napon úgy rendelkezik, hogy négy önkéntes újoncot kell állományba venni, közülük az 1504. sz. Petrovich Sándort, 1839. szept. 6-i dátummal, az 1. lövész-századnál.]

25.

Katonai nyilvántartására vonatkozó módosító intézkedés

Bregenz, 1839. dec. 5.

Befehlsprotokolle...:

Bregenz, 5. Dezember 1839. — Art[ikel] 2. Fk. [Feldkommissariat?] 1950.
 Die im Monate September 1839 zugewachsenen Individuen sind mit folgenden Grundbuchsheften und Seitenzahlen aufzuführen, als

Gemeiner Alexander Petrovich der 1, F[üsilier] Comp[anie] mit Grundb[uchs]heft 33, Seite 168.

[Az 1839. szept.-ben felvett személyeket a következő törzskönyvi füzet- és lapszámokkal kell nyilvántartásba venni: Petrovich Sándor közlegényt az 1. lövész századból 33. füzet, 168 lap.]

26.

A Sopronból 1840. márc. 24-én Grácba indított transzport tagjaként említik

Bregenz, 1840. ápr. 4.

Befehlsprotokolle...:

Bregenz, 4. April 1840 – Art[ikel] 1. Adjt. [Adjutant] 435. Nach Anzeige der Reserve-Division von 24ten v. Mts [vorigen Monats] Adjt. 310 sind mit H. Lieut. [Haupt-Leutnant] Karner nachstehende Leute nach Gratz abgegangen, welche die Compagnien als auf dem Anhermarsche befindlich aufzuführen haben:

Rekrut Alexander *Petrovich* der 1ten ... Compagnie

[A soproni tartalék-osztály múlt hó 24-én kelt Adjt. 310. sz. jelentése szerint az alábbi személyeket, Karner főhadnagy vezetése alatt, Grácba útnak indították; ezeket a századok mint útnan levőket vegyék nyilvántartásba; a névsorban ott van Petrovich Sándor is, az 1. századból.]

27.

Felpénzésnek hátralékos összege megérkezik az ezredtörzshöz

Bregenz, 1840. ápr. 9.

Befehlsprotokolle...:

Bregenz, 9. April 1840. – Art[ikel] 3. Adjt. [Adjutant]

An rückständigem Handgelde zu Gunsten des Rekruten Alexander Petrovits der 1. Füs[ilier] Compagnie ... 3Ft. 50 kr.

[Petrovits Sándor az 1. század újonca javára (befolyt) 3 Ft 50 kr. mint felpénzésnek hátraléka.]

28.

A szabadszállási tanács
erkölcsi bizonyítványt ad Petőfi tönkrement apjának

Szabadszállás, 1840. ápr. 21.

A Szabadszállási Tanács jegyzőkönyve No. 14. 1838–1840. 302:

Az 1840dik Évi Április Hava 21dik Napján tartott tanácsülés Nro. 218^k
[napirendi pontja]

Petrovits István azeránt esedezik, hogy részére, – itt való lakása alatti maga viseletéről, Bizonyítvány adassonn[!].

Adassonn részére Bizonyítvány, melyben elől adódjon, hogy ő egy darabig betsültesenn viselte magát, későbbben több hitelvezők meg romlásával, – minden vagyona Biroi foglalás uttyán, el foglaltatott. –

29.

Parancskönyvi feljegyzés
a gráci helyőrségi kórházba történt beutalásáról

Klagenfurt, 1840. jún. 3.

Befehlsprotokolle...:

Marsch-Station *Klagenfurt* in Kärnthen, 3 Juni [1840.]. – Art[ikel] 6. Adjt. [Adjutant] – Der 1. Füs[ilier] Compagnie wird bekannt gegeben, dass der Gemeine Alexander *Petrovits* unterm 24-ten v. Mts. [vorigen Monats] vom Transporte des H.Lieut. [Haupt-Leutnant] *Karner* in das Grätzer Garnisons-Spital als krank abgegeben wurde, diesem nach sogestaltig aufzuführen sei.

[A klagenfurti „menet-állomáshelyen” az 1. lövészzáznak tudtul adatik, hogy Petőfi Sándor közlegényt az előző hónap 24. napján Karner főhadnagy transzportjából mint beteget a gráci helyőrségi kórháznak adták át – ennek megfelelően így kell nyilvántartásba venni.]

30.

Intézkednek felszereléséről, melyet a károlyvárosi kórházból egy katonatársa hozott magával

Zágráb, 1840. nov. 10.

Befehlsprotokolle...:

Agram, 10. Nov. [1840.] – Art[ikel] 2. Fk. [Feldkommissariat]

Von denen eingerückten Rekruten u[nd] sonstigen Leuten des hiesigen Vice-Corporals Csóka hat der Gemeine Franz *Frauenberger* der 1. Füs[ilier] Compagnie jene (Armatur u[nd] Rüstung) des Rekruten Alexander *Petrovits* der 1. Füs[ilier] Compagnie [...] mit sich gebracht, welche Sorten die betreffenden Compagnien ab sich zu ziehen haben.

[Csóka alkáplár emberei közül az 1. lövészsázbeli Franz Frauenberger magával hozta Petrovics Sándor közlegény felszerelését [...] mindezeket az illetékes századok vegyék magukhoz.]

31.

*Orvosi jelentés
katonai szolgálatra való képtelenségéről*

Zágráb, 1840. dec. 12.

Befehlsprotokolle...:

[Agram] „A december 12-i [1840.] ezredparancs szerint Roemer Konrád dr. ezredorvos Petőfit szolgálatra képtelennek találta.”

32.

Katonai alkalmatlansági vizsgálata

Zágráb, 1840. dec. 23.

(Az elsőfokú vizsgálat, az ún. arbitrium vagy „megarbitrálás” keltét és eredményét l. a superarbitrium: a felülvizsgálat jegyzőkönyvében; 36. sz. adat és jegyz.)

33.

Alkalmassági felülvizsgálatra rendelik

Zágráb, 1840. dec. 28.

Befehlsprotokolle...:

Agram, 28. Dez. [1840.] – Art[ikel] 1. Adjt. [Adjutant]

Die bereits durch die löbliche Brigade arbitrirten Gemeinen Alexander *Petrovich* der 1ten ... [usw.] Compagnie werden Morgen V. M. [vormittags] 10 Uhr im Regiments-Spitalgebäude durch das Spital-Commando dem hohen Superarbitrio vorgestellt. Die mitfolgenden Akten sind der Commission gleichzeitig vorzulegen.

[A tekintetes dandár által már megarbitrált közlegényeket: úgymint Petrovich Sándort az első századból (továbbá ...) a kórházi kommandó holnap délelőtt 10 órára a magas Felülvizsgáló Bizottság elé vezetni. A mellékelt akták egyidejűleg a bizottságnak bemutatandók.]

34.

A zágrábi kórházból visszatér zászlóaljához

Zágráb, 1841. jan. 21.

Befehlsprotokolle...:

Agram, 21. Jänner [1841.] – Art[ikel] 5. Adjt. [Adjutant] Gem[eine] Alex[an]der *Petrovits* und Johann *Bálint* der 1ten – Paul *Laidort* [?] der 3ten u[nd] Michl *Sziuts* der 4ten Comp[agnie] sind bis inclusive 20ten d[ieses] M[onats] verpflegt, aus dem Rtgs[Regiments]Spitale reconvalescirt.

[Petrovits Sándor és [...] közlegények az első századból (stb.), bezárólag e hó 20-ig megkapott ellátmánnyal mint lábadozók elbocsátattak az ezredkórházból.]

35.

Másodfokú felülvizsgálatra rendelik

Zágráb, 1841. jan. 24.

Befehlsprotokolle...:

Agram, 24. Jänner [1841.] – Art[i]kel] 9.

Die im vorigen Monate bereits arbitrirten Gmn. [Gemeinen] Alexan]der Pet-
rovits der 1^{t[en]} – Kaspar Mazalt der 2^{t[en]} – Josef Lörincz der 6^{t[en]} u[nd] Stephan
Szekrényi der 11. Comp[agnie] werden Morgen gleichfalls mit den übrigen Invali-
den dem h[ohen] Superarbitrio vorgestellt. Die im Spitale befindlichen sind durch
das spit[al] Com[man]do zum G[ene]ral Com[man]dgebäude führen zu lassen.

[Az előző hónapban már megarbitrált közkatonákat, úgymint Petrovits Sándort az
első századból (stb.) holnap a többi rokkanttal együtt felülvizsgálatra kell elővezetni.]

36.

Felülvizsgálati bizonyítvány katonai szolgálatra való alkalmatlanságáról

Zágráb. 1840. dec. 23., ill. 1841. jan. 25.

Br. Gollner 48tes Linien-Infanterie Regi[men]t

Superarbitrirungs-Liste

Uiber nachstehende dem hohen Superarbitrio vorzustellen kommende
Mannschaft

[A sorrendben első Alexander Petrovich adatai:]

Compagnie: 1-te Fus. [Füsilier]

Des Grundbuchs Heft: 33

Des Grundbuchs Seite: 168

Charge: Gemeiner

Tauf- und Zunamen: Alexander Petrovich

Gebürtig: Ort, Comitat: Kiss-Körös, Pesther

Gebürtig: Land: Ungarn

Jahre alt: 19

Religion: evangelisch

Profession: Student

Stand: ledig

Hat Kinder: keine

Dienstjahre: Den 6. September freiwillig auf 6 Jahre assentirt

Mit oder ohne Capitulation: 6jährige

Hat auf die Capitulation noch zu dienen: 4 9/12 Jahre

Defecten: Angebliche Invalidität der Compag[nie]-Offizire: Schwächerer
Körperbau.

Defecten: Aerzlicher Befund: Schwächerer Körperbau, Anlage zu Lun-
genleiden u[nd] Erweiterung der Herzgefäße.

Hat die Defection überkom[m]en vor der Assentierung: –

Hat die Defection überkom[m]en im Dienste mit sein Verschulden: –

Hat die Defection überkom[m]en im Dienste ohne Verschulden: / [igenlés]

Wann und wo er dieselbe bekommen, ob auch alle erforderliche Mittel zu dessen Herstellung angewendet wurden:

Hat im Monat Mai u[nd] Juni d. J. [dieses Jahres] [1840] das Nervenfieber zu Grätz überstanden, und in Folge dessen nebenstehende Krankheitsformen überkom[m]en, und wurde durch 3 Monate allhier mit allem erforderlichen fruchtlos behandelt.

Conduite und Verdienste: gute Befund und Beschluß der superarbitrirungs-Com[m]ission:

Nähert sich stark der Realinvalidität, seinem Wunsche Gemäß mit Abschied zu entlassen.

Köpfe: 1

[A további három elbocsátandó személy: Caspar Mazalt, Joseph Lőrincz és Stephan Szekrényi adatai.]

Sign. Agram. am 23ten December 1840. Edler von Moulholand Oberst

Arbitrirt! und obgenannte Mannschaft mit den beygesetzten Gebrechen wirklich behaftet, daher zu ferneren k. k. Feldkriegsdiensten als untauglich anerkannt zu haben, wird anmit bestätigt. Sign. ut supra. Dr. Roemer Reg[imen]tsarzt.

Coram nobis: Simunich G[eneral]major Suplikatz Fk[.....]Suppl.

Superarbitrirt und vorbenannte Mannschaft nach ihren aufhabenden Defekten wie oben angemerkt zu klassifizieren befunden. Agram den 25ten Jänner 1841. [Olvashatatlan ai.] Wöber Fml. [Feldmarschalllieutenant] Dr. Schloßer dirig[irender] Stabsarzt.

[A felülvizsgáló bizottság elé vezetettek jegyzékének P-re vonatkozó személyi, ill. szolgálati adatai és orvosi vizsgálati megállapításai. Amár feljebb közölt törzskönyvi adatok mellett feltüntetik, hogy gyermektelen; 6 évre vállalt szolgálatából még 4 és 9/12 év, tehát 4 év és kilenc hónap hátraléka van; P. századának tisztjei és a kórházi orvosi vizsgálat gyenge testalkatot állapított meg; ez utóbbi szerint hajlamos a tüdőbajra és a szívértágulásra; e testi fogyatkozásait katonai szolgálata folyamán, de önhibáján kívül szerezte; 1840 májusában és júniusában Grácban tifuszon esett át, s ennek folytán alakultak ki a továbbiakban körülírt betegségformák; magaviselete és szolgálati érdemei jók; – a felülvizsgáló bizottság szakvéleménye szerint „erősen közeledik a teljes rokkantsághoz; kívánsága szerint búcsúlevéllel elbocsátandó”. Az utolsó adat a rovatban: 1 fő (ti. az elbocsátott 4 közül). A táblázatos kimutatást „Nemes” Mouholand (Peter) ezredparancsnok 1840. dec. 23-án szignálta, ugyanekkor kelt dr. Roemer (Konrad) ezredorvos szakvéleménye: „A megarbitrálás (elsőfokú vizsgálat) megtörtént, és hogy a fentnevezett legénység a leírt fogyatkozásokban szenved s ezért további cs. kir. hadseregbeli szolgálatra alkalmatlan, ezzel igazolást nyert.” Ez alatt látható sk. aláírások: Elöttünk: Simunich (Balthasar von) vezérőrnagy, Suplikatz hadbiztos-helyettes(?). – A Superarbitrium szakvéleménye: „A másodfokú vizsgálat megtörtént, s a megnevezett legénység a megállapított testi fogyatkozások miatt a fenti megjegyzés szerint minősítendőnek találtatott.” Zágráb, 1841. jan. 25-én. (Olvashatatlan ai.), Wöber (Anton) altábornagy. Dr. Schloßer vezető törzsorvos.]

A zágrábi főparancsnokság elrendeli a felülvizsgálaton alkalmatlannak nyilvánított négy katona, köztük Petőfi elbocsátását

Zágráb, 1841. jan. 31.

An
Das Infanterie Regiment
Baron Gollner
Agram, den 31ten Jän[n]er 1841.

In der Anlage werden dem I[ntanterie-Regiment] zwei P.....en der Superarbitrungsliste über die vorgestellten 4. Mann zur Behandlung nach dem Befunde des Superarbitrungs-Kommission in Erledigung des Berichts vom 16ten dieses [Monats] N° 2872/25. zugestellt.

R 586. 5te Sitzung.

[Delpini?]

[Oldalt:]

[Nugent?] Gm [Generalmajor]

Accludantur zwei P/...../en

der Superarbitrungsliste.

Statim E[xp.]

[A Báró Gollner-gyalozezrednek. Zágráb, 1841. jan. 31-én. Mellékelten 2 példányban megküldjük a 4 előállított személyről készült Felülvizsgálati jegyzéket, az e hó 16-i 2872/25. sz. jelentés értelmében a Felülvizsgáló Bizottság szakvéleménye szerint teendő intézkedés végett. – (A főhadparancsnokság) 5. ülésén hozott R. 586. sz. (rendelet). Sürgősen továbbítandó. Delpini hadbiztos (?), Nugent altábornagy (?).]

*Intézkednek a vele együtt leszerelők transzportjának
Sopronba indításáról*

Zágráb, 1841. febr. 7.

Befehlsprotokolle...:

[Az Agramban 1841. febr. 7-én kelt ezredparancs szerint „Petőfivel együtt hatvan-kilenc embert bocsátottak el végképp az ezred kötelékéből, akiket egy őrmester, négy káplár, négy őrvezető és egy dobos kíséretében 1841. febr. 10-én Zalaegerszegen és Szombathelyen át Sopronba küldtek.”]

*A katonai szolgálatból való elbocsátását az ezred napiparancs-könyvébe
iktatják*

Zágráb, 1841. márc. 9.

Befehlsprotokolle...:

Agram, am 9. März. [1841.] Art[ikel] 4. – In Folge der h[ohen] General-
Commando-Verordnung dto. Agram, den 31. Jänner 1841. R. 610. u[nd] 586. wer-
den nachstehende Leute als Militair-Real-Invaliden u[nd] der Real-Invalidität sich
nähernd, ihrem Wunsche gemäss mit Abschied entlassen, als:

.....
Gem[einer] Alex[ander] Petrovits der 1. Füs[ilier] Comp[agnie] den 28.
Febr[uar] 1841.

.....
[A Főparancsnokságnak Agram, 1841. jan. 31-i R. 610. és 586. sz. rendelete értel-
mében az alábbi – mint katonai félrokkant vagy a félrokkantság állapotához közel álló –
személyek, kívánságuk szerint búcsúlevéllel elbocsáttatnak, úgymint; Petrovits
Sándor közlegény az 1. lövészs századból, 1841. febr. 28-án]

40.

*Feltételesen fölveszik
a pápai református kollégium 1. éves bölcsészeti hallgatói közé*

Pápa, 1841. okt. 31.

Az „Oktatói özszeülések Jegyzőkönyve 1837-től” című kéziratos kötetben:
(Tanári özszeülések 1841/2d. iskolai évben):

1st ülés 1841d. őszhó [okt.] 31d. napján

Jelenvoltak Czibor Ferenc igazgató, Tarczi Lajos, Bocsor István és Széki
Béla tanárok.

- 1) Petrovics Sándor az 1st éves bölcsészek közé kérvén magát fel-
vétetni, azt a' határozatot nyerte, hogy a' kívánt osztálybai soroz-
tatása, csak olly föltétel alatt fog megtörténhetni, ha a' II. d. Human
iskolabeli tudományokból magánvizsgálatot adand, vagy ha már
ezeket valahol tanulta, róla bizonyítványt mutatand elő. –
[.....]

Helye az 1. éves bölcsészhallgatók osztályosorozatában, az 1841/1842. iskolaév elején

Pápa, 1841. nov. 3.

Az Iskolai Szék Jegyzőkönyve:

1841. őszutó [nov.] 3-án tartott I. ülés, 4^{dik} pont:

„A' Tanulóknak a' tanárok összeülésében történt mult iskolai évi tanulmányok szerinti osztályzata bejegyeztetett ekképen:

Az „I. éves bölcsészhallgatók” sorában [50 közül]

35. Petrovics Sándor

42.

Első félévi képző társasági tagdíját befizeti

Pápa, 1841. [nov. ?.]

A' pápai főiskolában létező Képző-társaság pénztáraróli számadás.

1. p.:

Dolgozó tagok az 1841/2. év első felében:

Szám: 11.

[Név:] Petrovics Sándor

[Befizetett összeg pkr-ban:] 10

43.

Befizeti az első félévi olvasó társasági díjat

Pápa, 1841. [nov. ?.]

A Pápai Ref. Főiskolában létező Olvasó Társaság Jegyzőkönyve [1840-től...]

„Részvényesek névsora 1841/2. első felében:

53. Petrovits Sándor 30 [pengő] kr.

44.

Megállapítják tandíjtarozását

Pápa, 1842. jan. 10.

Az Iskolai Szék Jegyzőkönyve:

1842. Télielő [jan.] 10-én tartott IV^{d[ik]} ülés 25^{d[ik]} ügy:Dienes Károly, Kovács István, Váradi János, Petrovich Sándor, Somogyi István, Kozári István, Erdélyi István, Somogyi Lajos 1841/42^{d[ik]} évi karácsonyi tanításdíjjal adósok.

45.

Köztartási díja

Pápa, 1842. jan.

A nagyobb tanulók köztartási fizetésök 1842^{d[ik]} januárra:

14. Petrovics Sándor8 vft 50 xr.

46.

Leckemulasztásért megbüntetik

Pápa, 1842. febr. 19.

Az Iskolai Szék 1842. febr. 19-i XV. ülésén, a 183. sz. fegyelmi ügyben hozott ítélet értelmében „Kozma Sándor, Dús József, Petrovics Sándor, Fördös György 4 leckemulasztásért 2 órai fogságra büntetettek”.

47.

Felszólítják az iskolai törvények aláírására

Pápa, 1842. febr. 26.

Az Iskolai Szék 1842. febr. 26-i XVI. ülésén, a 196. sz. ügyben hozott ítélet értelmében „Petrovich Sándornak meghagyatott, hogy egy hét múlva aláírja magát az iskolai törvényeknek; mert különben vizsgálatokra nem bocsátatik és a tanulók közt helye nem leend”.

Szállásváltoztatása ügyében megrovásban részesül

Pápa, 1842. febr. 26.

Az Iskolai Szék 1842. febr. 26-i XVI. ülésének 204. sz. alatt rögzített határozata:

Petrovich Sándor mivel szállását igazgatói tudás nélkül változtatni merte, megintetett, köteleességévé tétetvén, hogy gazdasszonyának minél előbb megfizessen.

Bizonyítványa az 1. bölcsészeti évfolyam (logika) 1. félévéről

Pápa, 1842. márc. 15–17.

Időszaki jelentés..... az 1841/42. első félévről:

[2a] értesítvény a' dunántúli reformált egyházkerület pápai főiskolájában tanuló ifjúságról az 1841/2 iskolai év első felében

[2b] *[A diák literaturát hallgatók (I. évek.)*

[A tanuló]

Száma: 29

Vezeték- és keresztnéve: Petrovics Sándor

Kora: 19.

Hitvallása: Agost[ai] hitvall[ású]

Nemzete: Magyar

Születéshelye: Szabad Szállás

Megyéje: Kis Kunság

Atyja v[agy] Gondnoka: Sándor[!]

Atyja v[agy] Gondnoka' állapota: Asztalos[!]

Lakhelye: Szabadszállás

Osztályzata:

Erkölcshben: 1^{sd} Osztály

Tudományokban

Czibor Ferencz ny. r.

Deák literatúrában: 1^{sd} Oszt[ály]

[nyilvános rendes]

oktató

[5b] *Vegyint, német és magyar nyelvet hallgatók.] – I. évek.*

[A tanuló]

Száma: 22.

Vezeték- és keresztnéve: Petrovics Sándor

Kora: 20.

Hitvallása: Ag[ostai] hit[vallású]

Nemzete: Magyar

Születéshelye: Sz[abad]Szállás.

Megyéje: K[is] Kunság.

Attya vagy Gondnoka: István

Ennek állapota: Mészáros

Lakhelye: Sz[abad]-Szállás

Osztályzata.

Erkölcshben: 1. oszt[ály]

Tudományokban

Vegetan első felében

Német nyelvben

Magyar nyelvben

Tarczay Lajos természet-

tanár s m. t. t. r. tag

[magyar tudós társa-

sági rendes tag]

[12a] *Mértant [és görög nyelvet] hallgatók. [I. évesek.]*

[A tanuló]

Száma: 32.

Vezeték- 's keresztnéve: Petrovics Sándor.

Kora: 19.

Hitvallása: Ag[ostai] hitv[allású]

Nemzete: Magyar

Születéshelye: K[is] Kőrös

Megyéje: Pest

Apja v[agy] Gondnoka: István

Apja v[agy] gondnoka' állapota: Mészáros

Lakheje[!]: Dunavecse

Osztályzata.

erkölcshben: 1° [első] oszt[ály]

Tudományokban

Farkasdy Károly

Mértan számtani részében : 1° oszt[tály] segéd tanár.

Görög nyelvben: 1° 2° oszt[ály]

[13a] *Ág[ostai] hitvallást követők [...] vallástana. – I. évesek.*

[A tanuló]

Száma: 25.

Vezeték- és keresztnéve: Petrovics Sándor

Kora: 19.

Hitvallása: ágost[ai] hit[vallású]

Nemzete: Magyar

Születéshelye: K[is] Kőrös.

Megyéje: Pest.

Apja vagy Gondnoka: István.

Apja vagy gondnoka állapota: Mészáros

lakhelye: Duna Vecse

Osztályzata.

Erkölcshben: 1° oszt[ály]

Vallásban: Első oszt[ály]

László Jónás pápai
ev[angélikus] lelkész

Helye az 1841/1842. iskolaév 1. félév végi osztálysorozatában

Pápa, 1842. márc.17.

Az Iskolai Szék 1842. márc. 17-i XIX. ülésén a 228. pontban rögzíti a „nagyobb tanulók” félév végi, érdem szerinti sorrendjét, ezzel a bevezető szöveggel: „A’ professori kar összeülésében megkészítettet osztályzata a’ nagyobb tanulóknak átadatván ide bejegyeztetik.” A „VI. Évesek”-kel kezdődő osztálysorozatok utolsó csoportjában, az „I. Évesek” [ti. a logikusok vagy 1. éves filozófusok] névsorában 38 tanuló közül a 23-ik: „Petrovich Sándor.”

51.

Adománya (adományai?) a Képző Társaság javára Pap Dienes gyűjtőívén

Pápa, 1842. [jan.–márc.]

[.....]			
Hozunk áldozatot, kiki mennyit ajánlani képes	5	[vkr]	fizetett
Egy szegény ördög	2 1/2	[vkr]	fizetett
* * * obsitos katona	10	[vkr]	fizetett
Valaki, kinél jószándék van, csak a tehetség hiányzik	7 1/2	[vkr]	fizetett

52.

Saját kezű aláírása és személyi adatai az iskolai törvényeket tartalmazó kéziratos kötetben

Pápa, 1842. [febr. vége–márc. eleje]

Felvételi Könyv 1836–1860. 80–81.:

Szám: 544.
 Tanuló neve: Petrovics Sándor
 Kora: 19
 Vallása: Lutherán.
 Születéshelye: Kis Kőrös
 Vármegye: Pest megye
 Iskola honnan jött: Selmech
 Atyja v[agy] gondnoka: István.
 Ennek állapotja: mészáros
 Lakhelye: Duna Vecse.

53.

Óramulasztásért megintik

Pápa, 1842. ápr. 23.

Az Iskolai Szék 1842. ápr. 23-i XXII. ülésén a 297. sz. ügyben megidézettek hosszú névsorában „Petrovich Sándor tizenegyedmagával háromszori »leczkemulasztás« miatt szerepel. A fegyelmi döntés értelmében a 3-szor mulasztók az iskolai szék által intettek meg”.

54.

Második félévi képző társasági tagdíját befizeti

Pápa, 1842. [ápr.?]]

5. 1. A pápai főiskolában létező Képző-társaság pénztáraróli számadás.

Dolgozó tagok az 1841/2. év 2^{ik} felében:

Szám: 28.

[Név:] Petrovics Sándor.

[Befizetett összeg pkr-ban:] 10

55.

Befizeti a második félévi olvasó társasági díjat

Pápa, 1842. [ápr.]]

A Pápai Ref. Főiskolában létező Olvasó-társaság jegyzőkönyve (1840-től) ... 17. l.:

„Részvényesek névsora 1841/2^k év második felében” [c. felsorolásban]:

24. Petrovics Sándor 30 [pengő] kr.

56.

Iskolai mulasztásának igazolására hívják fel

Pápa, 1842. jún. 25.

Igazgatói könyv... 5.:

XXIX^kÜlés Nyárelő [jún.] 25^{én}1842.

18^k Ügy. Petrovich Sándor – Nagy Gedeon mult heti mulasztásokrol [mulasztásukról] adjanak számot.

57.

Iskolai feljegyzés arról, hogy hátralékos szállásdíjának rendezésére fel kell szólítani

Pápa, 1842. júl. 9.

Igazgatói könyv... 12.:

XXX. Ülés. Nyárhó [júl.] 9^{én} 1842.

23^k Ügy: Békásy Antal – Petrovich Sándor – Nagy Sándor gazdaszonyaiknak járandó szálláspénzt többszöri[!] felszollítás után is le nem tevők fizetésre kényszeritessenek. –

58.

Mosáspénz-tartozásának kiegyenlítésére szólítják fel

Pápa, 1842. júl. 9.

Az Iskolai Szék Jegyzőkönyve 1841–1867.

XXX. Ülés. 1842. júl. 9. 425.sz. határozat:

Békásy Antal, Nagy Sándor idézettek, mint szinte Petrovics Sándor is, hogy gazdasszonyaiknak még eddig mosásért eleget nem tettek. Békásy azt mondá, hogy gazdasszonya neki két pár ruháját elveszté, és azért nem fizet; a' többiek pedig pénzhiányt hoztak fel okul. Meghagyatott mind a' 3 adósnak, hogy asszonyaikkal minél előbb végezzenek és elégítsék ki őket, hogy az igazgatóságon ne alkalmatlankodjanak.

59.

Bírálió vélemény a pápai Képző Társulat lírai vers-, illetve balladapályázatára beadott darabokról

Győr, 1842. júl. 18.

Nyilatkozat

Alulírtnak T. Kovács Pál Ur által a Pápai képző társaságnak több munkái vélemény adás végett átadatván figyelmes olvasás után úgy tapasztaltam, hogy

a Lyrai versezetek között:

mind az érzelem bensősége mind a szerencsés versificatióra nézve elsőnek s legjelesbnek tarthatni azon munkát, melynek *Lengyel keservek* czime. Ezután helyezendőnek vélem a *Tulvilági képet*, mert noha a munkában némű[!] hirtelenkedés s nem elég szorgalom mutatkozik, mindazáltal a képnek tündéri tartása s varázs fénye a második helyre érdemesítik. Harmadik helyre méltatnám végre a *vándor-dalokat*.

A Balladák közül

legkitünőbbnek vélem a *hős Horácot*; mert noha a tárgy nem honi és a költészeti festészet is sok helyütt híjános, mégis általán a szerző nemcsak költészeti ihletést, hanem oly izlést is bizonyít, mely a jövőre szép reménnyel kecsegtet. – Csaknem ugyan azon tulajdonsággal bír a *hős vezér* című ballada, mellynek egyes részei sikerültek ugyan, de izlés és változatosságra nézve csekél véleményem szerint a hős Horácnak utána állanak.

Irárm Győrött Nyárhó [júl.] 18kán 1842.

Turcsányi János
professor mk.

60.

Megállaptják, hogy magánvizsga-kötelezettségének még mindig nem tett eleget

Pápa, 1842. júl. 23.

Igazgatói könyv... 20–21.:

XXXII^k Ülés Nyárhó [júl.] 23^{án} 1842.

12^k Ügy: Magános vizsgálatot többszöri[!] felszollítás után sem adtak: Bárány Gusztáv – Bárány Károl – Petrovich Sándor – Körösy Elek – Lancinger János – Hetesy Sándor – Kollár István – Kiss Ignác – Pető Péter bejelentetnek.

61.

Működése a Pápai Képző Társaságban

Pápa, 1841. nov. 7. – 1842. júl. 27.

„Jegyzőkönyv a főiskolai képző társulat beli dolgozó tagok üléseiről”
(1841/1842. iskolaévi bejegyzések):

35. 1.: I. Ülés. Őszutó [nov.] 7.:

2. [pont.] Demjén Ferencz és Petrovich Sándor önkénytes munkáik bírálatra kiadattak, amaz Tóth Jánosnak, emez pedig Demjén Ferencznek.

II. Ülés. Őszutó 10.:

3. Munkát olvastak: a) Petrovics Sándor. *Tünődés*, *Zsarnok és Eskü* című munkáit bírálta Demjén Ferencz. Az elsőben költői nyelv, lyrai érzelem található, melyért érdemkönyvre méltónak ítéltetett, a lyrai egységet sértő kifejezés' kiigazítása mellett. – A 'zsarnok' című s egy kényúr gaz érzelmeit festő költeménynek – mint drámai magánybeszédnek – dramatizálására utasított szerző. Az „eskü”-ben egy Bachus tisztelője hajthatlan hűségű bajnokává eszközzi magát a' csapatoknak, mely mű kivált kerekdedeége által figyelemre méltó: de mind e' mellett is csak az egyik részében előmlő póriasság letisztítása mellett [jav.ebből:után] ítéltetett érdemkönyvre méltónak.
36. 1.: III. Ülés. Őszutó 14.:
5. Szaválásra kinevezettek: Parag Gábor, Pap Dénes, Petrovics Sándor.
IV. Ülés. Őszutó 17.:
3. Szavalltak: a) Petrovics Sándor „Petiké”-t Vörösmartytól. Személyesítő szaválata több helyen jó; de testtartása, s taglejtése nem kielégítő.
40. 1.: XIV. Ülés. Télhó [1842. jan.] 16.:
3. Petrovics Sándor kiigazított „Tünődés” című dalát felolvasta s helyesnek találtatott.
43. 1.: XIX. Ülés. Télutó [febr.] 2.:
3. Munkák adtak bírálatra: [...] Petrovics Sándoré Tóth Jánosnak [...]
46. 1.: XXVI. Ülés. Télutó 27.:
[...] munkát olvastak: Petrovics Sándor a' következő fordításokat: *gyermek a' pataknál* Schillertől, – *a pór esti dala* Claudiustól, – *Elegia Mathisonról* [Matthisson]. bír[álta] Tóth János. Mind ez kevés igazítással érdemkönyvre írható.
48. 1.: XXX. Ülés. Tavaszó [ápr.] 20.:
3. Munkát olvasott Petrovics Sándor, *Kuruttyó* c. balladát, *Heliconi zarándok*, *Viszontlátás és Hattyudal* cz. lyrai dolgozatokat bír: Demjén. Az első kiigazítás véget[!] vissza adatott, a második s' harmadik műnek Epigrammá dolgozása ajánlatott, az utolsó érdemkönyvre méltónak ítéltetett. –
50. 1. XXXV. Ülés. Tavaszutó [máj.] 29.:
3. Időközben a bíráló tagok száma hárommal megkevesedvén, a következő tagok választottak bírálókul: Gaál Péter, Jokay Moric, Petrovics Sándor.
XXXVI. Ülés. Nyárelő [jún.] 1^{őjén}:
3. Munkák adtak bírálatra: Pap Dénesé Petrovics Sándornak [...]
5. Petrovics szaválásra jelentette magát.
XXXVII. Ülés. Nyárelő 5^{én}:
1. Munkát olvastak a.) Petrovics Sándor *Jolanta* cz. balladát és a „*tolvaj huszárok*” c. romancot[,] bírálta Toth István. Az első

javítás végett vissza adatott, a másik érdem könyvbe iratni határozatot.

52. 1.: *XL. Ülés.* Nyárelő 15.

[Petőfi pályaművei az e napi, déli 12 órai határidőig beérkezett darabok között: sorszám, cím, „jelmondat”:] a) Lyrai pályaművek: 11. *Vándordalok.* Isten hozzád bujdosó. Bajza. 12. *Ideal.* Ti arany álmak. Bajza. b) Balladák: 2. *Szin és való.* Az arany világnak rózsaberkéből sivatag vadon kel. Berzsenyi. 3. *Leel [Lehel]* Das Horn verkündet Sturm. U[h]land. 4. Önkéntes szavalásra Petrovics Sándor ajánlkozott.

53. 1.: *XLI. Ülés.* nyárelő 19.:

2. Petrovics Sándor az „Olympi Zeuszhez” Szemere Bertalantól [helyesen: Miklóstól]

XLII. Ülés. Nyárelő 22.:

2. Munkák adattak bírálatra: [...] Horváth Ignác fordított értekezése Petrovics Sándornak.

54–55. 1.: *XLIV. Ülés.* Nyárelő 29.:

3. Szavalásra nevezettek: [...] Petrovics [...]

55. 1.: *XLV. Ülés.* Nyárhó [júl.] 3.

6. Örömnepi szavalásra s felolvasásra vállalkoztak: Ács, Barát, Bárány, Földváry, Gaal, Kerkapoly, Kozma, Kiss János, Kiss Gábor, Magyarai, Pap, Petrics, Petrovics, Tóth István, Parrag, Lantay, Dömjén, kik a jövő ülésig megpróbáltatni rendeltetnek.

56–57. 1.: *XLVII. Ülés.* Nyárhó 10.:

2. Szavaltak: b) Petrovics Sándor „Szózatot” Vörösmartytól előre bocsátván „labdacsul azoknak, kiknek a színészi szavalástól gyomruk elromlott.” Mely kifejezéssel a főlebbi gyűlésben a szavatról történt vitára célozott; egyszersmind az ellenkező véleményűek szavalatát akarta hanghordozásával és taglejtésével kigúnyolni: mint a társaság tekintetével meg nem egyező tény jegyzőkönyvileg megrovatni rendeltetett.

57. 1.: *XLIX. Ülés.* Nyárhó 17.:

1. Munkát olvastak: b) Horváth Ignác „a Középszerűről és Fennségesről” Schiller után, bírálta Petrovics Sándor. A darabban előforduló néhány szavak igazi jelentései[re] figyelés ajánlott a fordítónak.

3. Munkák adattak bírálatra Petrovicsé Jokay Móricnak [...]

4. Szaválnak: Pap Dienes, Petrovics, Petrics, Nagy Sándor. –

58. 1.: *L. Ülés.* Nyárhó 20.:

L; T. Elnök ur jelenté, hogy a lyrai pályaművek bírálóitól a jutalmazandó felől megérkezett két vélemény: u.m. T. Kovács Pál orvos uré és Tiszt[eletes] Stettner Ignác uré; minthogy a harmadik bír[áló] Tiszt[elendő] Cucor [Czuczor] Gergely ur a véleményadást ígérete szerint nem teljesítheté: a jutalomra méltónak ítélte „Lengyel kesevek” jeligés levelkéje felbontatott s szerzőjének Ács Károl ur nyilvánosult.

2. Szavaltak: b) Petrovics „Magánybeszédet” Zaach nemzetség című színműből.

58–59. 1.: LI. Ülés. Nyárhó 24.:

2. Előterjeszté tek. Elnök ur, hogy a jutalmazandó ballada felől a két bíráló u.m. tek. Kovács Pál és tiszt[eletes] Stettner Ignác urak véleménye nem egyezvén meg, a balladákat nagy tiszt[eletű] Széki Béla tanár urnak adta által véleményadás végett. A tek. Elnök gondoskodását s a nagy tiszt. bir[álól] ur fáradozását köszönettel fogadta a társaság. Az eredmény az lett, hogy dr. Kovács ur ítélete és nagy tiszt. Széki Béla ur ezen feltételes véleménye után, „ha szabad a ballada kívánalmától, a mennyiben arra históriai elem is kívántatik – eltérni,” a „*Színés és való*” [helyesen: *Szín és való*] című románcot jutalmazta a társaság, a „Leel” [Lehel] című balladát pedig dicséretre méltatá. A művek jeligés levelkéi felbontatván Petrovics Sándor 1^{sd} éves philosoph neve tűnt elő, mint szerzőé, a ki műveit ezen ülésen fel is olvasá.

59. 1.: LII. Ülés. Nyárhó 26.:

1. Tek. Elnök ur előterjeszté dr. Kovács Pál ur s azon t. c. urak egyetemes véleményét, kiket szives volt tek. Kovács ur megkérni a társaság pálya-művei átnézése végett, u. m. a balladák és dalokról t. c. Turcsányi János; a beszélyekről t. c. Geyer Samu; tudományos művekről t. c. Csacszkó Imre és t. c. Karpf August prof[essor] urakét:

a) A jutalmat a dalok közül mind a 3 bíráló a „*Lengyel keservek*”-nek ítélte, mint a mellyben a költői nyelv a honfias érzelmekkel szerencsésen van párosítva s társai felett ihletettebb kebelből hangoztatja érzeményeit. A megdicsért művekre nézve határozza a társaság, hogy egy bíráló ajánlatára a jeligés levélkéik felbontassanak; melly határozatnak értelmében a következő darabok szerzői fedeztettek fel: „*Sírdalok*”, szerzője Ács Károl, 2^{od} éves növendék pap; „*Vándordalok*”, szerz[ője] Petrovics Sándor; „*Unio*” szerz. Ács Károl; „*Ideál*” szerz. Petrovics; „*Tulvilági kép*” szerz. Ács Károl.

b) A balladák közül bírálók ítélete következtében dicséretet nyert a „*Hős vezér*” szerz. Nagy Sándor 1^{sd} éves növendék pap.

60. 1. LIII. Ülés. nyárhó 27.

2. Az örömnünnep következőleg rendeltetett el:

II. Szaválások és felolvasások.

2. „*Lehel*” dicséretet nyert ballada Petrovics Sándortól szav[alja] Kiss János.

9. Mutatvány Petrics Soma „*Viszontorlás*” czímű első jutalmat nyert beszélyéből olvassa Petrovics Sándor.

14. „*Ólmos botok*” Szalkay Mátétól szav. Petrovics.

16. „Szin és való”, jutalmazott ballada Petrovicstól szav. Kozma Sándor.
21. „Liszt Ferenchez” Vörösmartytól szav. Petrovics.

62.

Iskolai mulasztásért büntetik

Pápa, 1842. júl. 30.

Igazgatói könyv... 25.:

XXXIII^{dik} Ülés. Nyárhó [Júl.] 30^{án} 1842.

5. Ügy: Leckékről távol voltak: ... Petrovich Sándor 6-szor [másokkal együtt, kik 3-7 ízben mulasztottak már]: a' törvények értelme szerént büntetessenek. IV. T. cz. 4. §

63.

„Heti dolgozat” meg nem írása miatt dorgálásban részesítik

Pápa, 1842. júl. 30.

Igazgatói könyv... 27.:

XXXIII^{dik} Ülés nyárhó [júl.] 30^{án} 1842.

13^k ügy: Hetidolgozat nélkül szükkölködtek: ... Petrovich Sándor ... [kilencedmagával] 1ször, Pap Dienes pedig 2^{or} [másodszer], a IV: 8 szerint amazok is, de különösen ez utolsó keményen megpirongattassanak.

64.

*Pénztárkönyvi bejegyzés a Szín és való című balladáért kapott jutalom
kifizetéséről*

Pápa, 1842. [júl. végén]

A' pápai főiskolában létező Képző-társaság pénztáráróli számadás az 1841/2. év 2^{ik} felében. 8.:

16. [sorsz.] Petrovics Sándor úrnak a 2 arany pálya díjt kiadtam.

Állítása szerinti órakedvezményének bizonyítására szólítják fel

Pápa, 1842. aug. 6.

Igazgatói könyv... 30.:

XXXIV^k Ülés. Nyárutó [aug.] 6^{án} 1842.

12^{ik} Ügy. Petrovics Sándor, a' mult iskolai szék alkalmával 6 leczkemulasztásért levén idézve, azt állítá, hogy neki némely leczkéji elvolnának[!] engedve; hogy ez igaz, bizonyítsa-be.

„Heti dolgozat” hiánya miatt másodtzben róják meg

Pápa, 1842. aug. 6.

Igazgatói könyv... 32.:

XXXIV^k Ülés. Nyárutó [aug.] 6^{án} 1842.

24d. Ügy. Héti[!] dolgozat nélkül szükölködtek 2^{or} [másodszor] ... [nyolcadmagával] Petrovits Sándor ... pirongattassanak m[eg].

Hetedszeri mulasztásért vonják felelősségre

Pápa, 1842. aug. 13.

Igazgatói könyv... 36–37.:

XXXV^k Ülés, nyárutó [aug.] 13. 1842.

14^k Ügy. Tanfítást mulasztottak: ... Petrovich Sándor 7er [hetedszer] ... [többedmagával]: a' törvények értelme szerént büntetessenek IV. 4. §.

Felvezik a tandjhátralékosok listájára

Pápa, 1842. [aug. első fele?]

[Cím nélküli jegyzék a „jótéteménnyel élők” tandjrtartozásairól:]

1841/2^k évre tanítás pénzt m[in]t jótéttel élők karácsonykor nem fizettek:

[30 adós névsorában – a tartozások szerint csökkenő sorrendben – Petőfi a 25. helyet foglalja el:]

[Név:] Petrovics Sándor

[Tartozás Vf=váltó forint, ill. xr=krajcárban] –,50

69.

Bizonyítványa az 1. bölcsészeti évfolyam (logika) 2. félévéről

Pápa, 1842. aug. [24?]

Értesítvény a' dunántúli reformált egyházkerület pápai főiskolájában tanuló ifjúságról az 1841/2 iskolai év második felében

[13a] *Mértant [és földrajzot] hallgatók*

[A tanuló]

Száma 34.

Vezeték 's keresztnéve Petrovics Sándor

Kora 19

Hitvallása. Agost[ai] hit[vallású]

Nemzete. magyar.

Születéshelye. K[is].Kőrös

Megyéje Pest

Apja vagy Gondnoka István

Ennek állapota Mészáros

Lakhelye Duna Vecse

Osztályzata

Erkölcseben 1^{ső}

Tudományokban

Tértan, három szög mérés és első utolsók közül Farkasdy

Kupmetszetekben Károly

Földrajzban Kitünő segédtanár

[5b] *Természeti tudományokat [német és magyar nyelvet] hallgatók.*

[A tanuló]

Száma 23.

Vezeték 's keresztnéve Petrovics Sándor

Kora 21[!]

Hitvallása. Agost[ai] hitv[allású]

Nemzete Magyar.

Születéshelye. Sz[abad]Szállás

Megyéje K[is].Kunság

Attya vagy Gondnoka Ferenc [!]
 Ennek állapotja Asztalos [!]
 Lakhelye Sz[abad].Szállás
 Osztályzata
 Erkölcsből 1° [első] oszt[ály] Tarczy Lajos természeti
 Vegytan 2ik fele 1° oszt[ály] tudományok s német nyelv
 Növényösme 1.2. oszt[ály] r[endes] s m.t.t.r. [magyar
 Németnyelv kit[ünő] tudós társasági
 Magyar nyelv kit[ünő] rendes] tag

[2a] *[Gondolkozástant s görög nyelvet hallgatók]*

[A tanuló]

Száma 23.

Vezeték- s keresztnéve Petrovics Sándor

Kora 20

Hitvallása agost[ai] hit[vallású]

Nemzete. Magyar.

Születéshelye Sz[abad].Szállás

Megyéje K[is] Kunság

Attya vagy Gondnoka István

ennek állapota mészáros

Lakhelye Sz[abad]. Szállás

Osztályzata

Erkölcseben 1^{so} oszt[ály]

[Czibor Ferenc

Tudományokban

oktató aláírása

Gondolkodástanból 1^{so} oszt[ály]

hiányzik

utol[sók] köz[ül]

Görög nyelvből 1^{so} oszt[ály] utol[sók] köz[ül]

[14a] *Agostai hitvallást követők s Izraeliták. – I. Évesek*

[A tanuló]

Száma [a IV–III–II–I. osztály együttes névsorában] 25.

Kora 19.

Hitvallása Agost[ai] hit[vallású]

Nemzete Magyar.

Születéshelye K[is].Körös

Megyéje: Pest

Apja vagy Gondnoka István

ennek állapota Mészáros

Lakhelye D[una] Vecse

Osztályzatok

Erkölcseben 1^{so} oszt[ály]

László Jónás

Vallásban Első [osztály]

a' Pápai Evang[élikus]

Gyülekezet predikátora

A Tavasz című zsebkönyvbe szánt Petőfi-verseket kijelölik a Képző Társaság
Érdemkönyvéből

Pápa, 1843. jan. 22.

„Jegyzőkönyv a főiskolai képző társulat beli dolgozó tagok üléseiről” 86.
(1842/1843. iskolaévi bejegyzés):

- XVII. ülés. [1843.] Télihó [jan.] 22^{kén}, „T. Elnök ur jelenlétében”
1. [pt.] A' zsebkönyv tárgyával foglalkozó választmány előterjeszté
véleményét a kinyomatandó lyrai művek iránt, mik is a következők:
[A sorszámozott jegyzékbe fölvetett Petőfi-versek:] 20. *Tünődés*,
36. *Hazatérés*, 37. *Pórnak esti dala*, 38. *Elegia egy várromon*
[címe az Érdemkönyvben: *Elegia egy várrom fölött*], 43. *Tolvaj
huszárok* [helyesen: *Tolvaj huszár*], 44. *Szín és való*, 45. *Lehel* [,A
kürtkebelbe fú Lehel...” kezdetű változat], 46. *Ideal*.

[A jegyzék után ez a megjegyzés:]

Ezen művek minélelőbb leiratva Censura alá bocsátandók.

71.

Színlaprendelése juralomjátékára

Kecskemét, 1843. márc. 21., 23.

A' könyvnyomatató intézet működésének JEGYZŐ KÖNYVE... 11.

Év: 1843.	[1. adat]	[2. adat]
a' rendelmény' folyó száma.	58.	59.
a' megrendelés ideje.	d ^o [márc.] 21.	d ^o [márc.] 23.
Neve a' megrendelőnek és czime v[agy] tárgya a meg- rendelt munkának.	d ^o [Játékszíni-lap.] Bérlet szünet Feke- te és Petőfi részük- re. 23ra.	d ^o [Játékszíni-lap.] Ugyan ezen Játék újra nyomatott 25 ^{te}
alakja a nyomatnak	Placat	Placat
a' megrendelt példányok mennyisége	300	300
Sajó papiros	4	4
író vagy velin	d ^o [átalában]	d ^o [átalában]
egyesség szerint fizet ivé- től 'konczától, százától, da- rabjától vagy átalában	4 48	4 48
pengő ft., x'	—	—
Kötet	—	—
az ivnek jegye vagy száma	—	—
folyó száma a' papirosnak, mellyre nyomatott.	—	—

Sajtó papiros.
író vagy velin.

d° [19]
d° [47]

d° [19]
d° [47]

menyi papiros ment reá'
pótlékkal

rizma

koncz

ív

—

12

4

—

12

4

év, hó 's nap mikor a mun-
ka kézhez adatott

d° [Márc.]23-ban

d° [Márc.]24-ben

lefizetett pengő pénzben

ft., x^r

4 48

4 48

még tartozik:

—

—

72.

Kötelezvénye adóssága visszafizetésére

Kecskemét, 1843. ápr. 7.

Kötelezvény

Elismerem, hogy Vargáné asszonynak hét héti koszt fejében 22 ft mondom huszonnégy forinttal váltóban adós maradtam, mellynek lefizetésére a következő husvéti hétre magamat okvetetlen kötelezem. Addig is, míg a fönt nevezett summa kezéhez adatik, zálogban marad nála 2 pár fehér ruhám, 2 lajblim, 1 trikó, egy pár csizma, egy törűköző, egy aranyos rámájú kis tükör, – mellyeknek hozzám való szállítását a fönt nevezett asszonyság magára vállalja. Ezekre magam kötelezem.

Kecskeméten. Apr. 7. napj. 1843.

Petőfi Sándor
színész

73.

Két bírálói vélemény a pápai református főiskolai Képző Társaság 1842/1843.

évi ballada- és románcpályázatára benyújtott (később Petőfinek tulajdonított)

Ida című költeményről

Győr, 1843. júl. 1., ill. 3.

[1.]

Czuczor Gergely „m. tud. társasági r. tag” Győr, júl. 1. 1843. keltezésű „Vélemény”-e I. részében, „A balladákról és románcokról” szólva ezt írja:

Ezen pályamunkák felől oda megyen ki Bíráló ítélete, hogy többekben közölők a verselés elég könnyű és hajlékony, a nyelv tiszta, helyenként ékes is: de a mélyebb költői érzelem, szabatos rövidség, s az ezzel párosult erő hiányzik bennök.

A hetedik szám alatti *Ida* című, legjobb költői tehetségre mutat, s ámbár versei itt ott pongyolák, s *Ida* jellemében némi valószínűtlenség vagy; mindazáltal e műtől a költői ihletést, valódi érzelmet, és erőt negtagadni nem lehet.

[2.]

Kovács [Pál] Győről, 1843. júl. 3-áról datált véleményében ugyancsak az *Ida* címűt emeli ki a pályázatra beérkezett, általánosságban gyengének tartott balladák közül:

[...] *Ida* című balláda még is, leg alább a nem mindennapi gondolatért, melly ezenkívül költőileg is van kivíve, méltó a jutalomra, – bár tagadhatatlan, hogy *Ida* caractere igen erőtetett[!], – s egy kéjhölgy Ideálnak, merész választás. [...]

74.

Pákh Albert jótállása Petőfi debreceni adósságáért

[Debrecen, 1844. febr. 15. körül]

[Kétes hitelű közlésből:]

Én Pákh Albert, kötelezem magamat, azon esetben, ha Petőfi Sándor 150 váltó forintnyi tartozását Fogasné asszonyomnak 45 nap alatt le nem fizetné, ez összegig kezességet vállalni s azt helyette lefizetni.

[Saját kezű aláírás]

75.

Verseinek kiadásáról határoz a Nemzeti Kör igazgatóválasztmánya

Pest, 1844. márc. 27.

A Nemzeti Kör jegyzőkönyve II. k.:

Jelen vannak: Antal Mihály, Babits János, Bajkay Endre, Csanády Ferenc, Dulovits János, Fábri Pál, Fényes Elek, Kronperger Antal, Lendvay Márton, Török János, Tóth Gáspár, Szigligeti Eduárd, Röck Pál, Vachott Sándor, Vachott Imre, Vörösmarty Mihál. Jegyző Várady Antal.

[...]

5. A' folyó évi Január hó 23-ikán tartott Ig[azgató]. választmányi Gyűlés 4-ik pontjabeli határozat tetleges életbe léptetése tekintetiből Vörösmarty Mihál Úr, Petőfi Sándor ifjabb íróink legjelesbike 10 ivre terjedő, többnyire ujság lapokban megjelent, 's köz-

méltánylattal, és tetszéssel fogadott V e r s e i nek a' Nemz[eti]. Kör pártolása alatt leendő minél előbbi kiadását, 's addig is pedig a' nevezett ifjú anyagi szükségeinek jómóddali fedezéséről gondoskodást indítványozá. – Miután azonban az Ig. Választmányi Gyűlés hatási köre a' pénztárróli szabad rendelkezést meg nem engedné, a' jelenlevő t. cz. tagok pedig az indítvány üdvösségét meglegeklűleg pártolák, 's a' nevezett ifjún hova hamarább segítni elhatározzák; Tóth Gáspár Ur 60. p. frt. tüsténti kifizetését ajánlá, a' nevezett ifjú részére, oly feltétel alatt azomban:

a.) ha a' kérdés alatti 10 ívnyi költemények egy kinevezendő küldöttség által megvizsgáltván, az azokat a' kinyomatásra érdemesnek találandja.

b.) Ha a' Nemz. Kör tagjai közül 12 jót álló egyén találkozik, kik a' kinyomott költemények árából fél év multán azon 60 p. frtnyi összevag kinem kerülne, – annak kifizetését aránylag magokra vállalják.

Mely ebbeli nemes ajánlatra Antal Mihály, Babits János, Bajkay Endre, Csanady Ferencz, Dulovits János, Fábry Pál, Fáy András, Fenyese Elek, Irányi Dániel, Kronperger Antal, Lendvay Márton, Röck Pál, Rákoczy János, Török János, Tóth Gáspár, Szigligeti Eduárd, Várady Antal, Vachott Sándor, és Vörösmarty Mihál Urak, összesen tehát 19-en nyilatkozván magukat jót állókul, – s egyszersmind Antal Mihály, Kronperger Antal, és Lendvay Márton Urak öt-öt példányt előfizetvén.

határozatott: Tóth Gáspár Úrnak ebbeli önzés nélküli, czélra vezető ajánlatáért, valamint Antal Mihál, Kronperger Antal, és Lendvay Márton Uraknak fentebbi hathatós, és nemes tetteikért az Ig. Választmányi Gyűlés köszönetet szavazván, Vörösmarty Mihál, Szigligeti Eduárd, és Vachott Sándor Urak a' nevezett költemények általvételére, megvizsgálására oly meghagyással küldetnek ki, – hogy ha azokat kinyomatásra érdemesnek találandják, a' Tóth Gáspár Úr által előlegezett 60. p. frtot, s az elő fizetett 15 p. forintot a' nevezett Petőfi Sándornak nyugtatvány mellett haladék nélkül adják át, – továbbá a' nyomtatási költség iránt a' kir. Egyetem könyvnyomtató Intézetével egyezkedjenek, 's ezen költség felszámítást, mint szintén a' nyomtatásról tervüket, – s a' nyomtatandó példányok száma és áráról véleményükkel együtt a' legközelebbi közgyűlésre nyujtsák be. Végre a' Jegyzőnek kötelességül tétetik hogy Agoston József Urat az 1844-ik évi Január 23kán tartott Ig. választmányi Gyűlés 4ik pontjában foglalt határozathoz képest, a' két magyar honban létező, bármi néven nevezendő egyesületekhez irandó felszólítás szerkesztésére haladék nélkül szollitsa fel.

Tiszteletdíjat kap

az „Aradi Vészlapok” című album számára felajánlott versekért

Pest, 1844. ápr. 18.

[Császár Ferencnek, az „Aradi Vészlapok” szerkesztőjének feljegyzése a Petőfitől átvett, három verset tartalmazó kéziraton:]

Adtam a' költőnek 3 f. p. [pengő forintot]

April 18d. [1]844.

*A Nemzeti Kör közgyűlésének határozata
Petőfi verseinek kiadásáról*

Pest, 1844. máj. 11.

A Nemzeti Kör jegyzőkönyve II. k. 60–63.:

Folytatólagos közgyűlés 1844^k évi május 11ⁿ Fényes Elek másodelnök Úr előlülése alatt. Jelenvóltak; Antal Mihály, Bajkay Endre, Czapfalvi Demjén István, Csanády Ferenc, Dióssy Márton, Garay János, Hrabovszky Dávid, Kronperger Antal, Patay István, Lukl Ferenc, Miske György, Petrovits Károly, Röck Szilárd, Röck Pál, Stuller Ferenc, Pomucz György, Varga István, Török János, Vachott Imre, Virnau János, Kún Sándor, Vörösmarty Mihál. Jegyző: Várady Antal m.p.

3. – Vörösmarty Mihál Úrnak, mint a f. évi Martius 27ⁿ tartott Ig. Választmányi Gyűlés 5. pontjában foglalt határozathoz képpent a' Petőfi Sándor Versei véleményezésére kinevezett Választmány elnökének, a' nevezett író verseiről 's azok' kiadásáról írásban foglalt véleménye következtében, – jelesül; –

1. A' nevezett Versek, mint egy szerencsés elme' érett termékei, mellyek az érzelgéstől távol, valódi s helyenként mélyebb érzelműek, keresetlen, férfias, 's tős gyökeres magyar beszédbe foglalvák, 's azokat szellemi önnállás, és eredetiség bélyegzik, – minden tekintetben méltók, hogy kiadatásuk a Nem[zeti] Kör által előmozdittassék.

2. – A kinyomatási költségekre nézve, az egyetemi könyvnyomtató intézet két árrszabást[!] csinált, u.m. gyengébb papiroson 1000 példányban 1/12 rétbén, egy iv kerülne 24 frt 7xr, – erősebb papiroson ugyanannyi 29 frt 51 xr, – a' versek pedig mindössze 142 lapot, körülbelől 6/12-d rétvét, vagyis 9/8-d rétvét töltvén; – a' nyomtatási költség jobb papiroson 179 frt 6 xrt; – a' gyengébben pedig 144 frt 42 xrt – ehez adva a' bekötés és borítéki árt 30-40 frt p.p. a' szebb kiadás mintegy

209-219 pfrt 6 xr-ba, a' másik pedig 174-184 frt 42 xr-ba kerülne. – A' munka nem terjedvén sokra, ezen Választmány a' szebb kiadást ajánlja, s ez esetben egy példány ára 1 pfrt lehetne, s így a' kiadási költségeket 280-300 előfizető fedezhetné. Végre a' könyvnyomtató Intézetnél a' nyomtatási költségeknek 1/3-da a' nyomtatás kezdetével, 2/3-da pedig végeztével fizetendő.

határozatott: Minden illy nemű vállalkozásoknál jövőre, a' szükséges intézkedések tétele végett, állandó bizottmány fog kineveztetni. – Jelen véleményt adó bizottmányhoz azért Bajza József Úr tagúl kineveztetvén, – az állandóul meghagyatik. – A szebb papirosni kiadást és egy példány árának 1 pfrtra határozását tárgyazó ajánlat elfogadtatván, – a bizottmánynak utasításul adatik, – hogy a' nevezett versekre aláírási íveket bocsásson ki, mellyen a' véleményező választmányi tagok nevei előszámláltassanak, 's mihelyt 120 aláíró találkozik, – a' nyomtatást kezdesse meg, – a' nyomtatási költségek egy harmada kifizetésére pénztárnok Úr utasítatván. –

78.

Kémjelentés részlete a Nemzeti Kör közgyűlésének Petőfi versei kiadását támogató határozatáról

Pest, 1844. [máj. 11. után]

Az utóbbi időben a Körben sok felolvasást tartottak, de amelyek mind irodalmiak voltak. Május hó 11-én délután fél négy órakor közgyűlés volt, s ezen Vörösmarty Mihály költő felolvasta véleményét a szegény, fiatal Petőfi verses munkáiról. Nagy dicsérettel szólott Petőfi verseiről, s indítványozta, hogy a Kör ezer példányban kinyomattassa azokat, megjutalmazván imígyen a fiatal költőt.

Vörösmarty indítványát a közgyűlés elfogadta.

79.

Jegyzőkönyvi adat a Versek (1842–1844) előfizetési ívei szétküldésének akadályáról

Pest, 1844. jún. 9.

A Nemzeti Kör jegyzőkönyve II. k. 69–70.:

Rendkívüli Közgyűlés 1844. Junius 9^a [részlet]:

5., – A' Jegyző előterjesztvén, hogy bár a' két magyar honban létező egyesületekhez a' Nemzeti Kör által küldendő felszóllítások és aláírási ívek régen készen vannak, azokat az egyesület pecsétnyomója készen nem lévén mindedig el nem küldheté, [...]

határozottat: az adandó alkalmakkal elküldhető felszólítások az Elnök vagy Jegyző pecsétnyomójával zárossanak le, – a többiek pedig az egyesület pecsétnyomója elkészüléséig záratlan maradjanak. – A posta költségeket továbbá, általános felhatalmazása lévén mind a Petőfi Versei, mind a Rózsavölgyi Összes Zeneművei kiadására kiküldött állandó bizottmánynak, – az elkerülhetetlen esetekben, a szükséges spanyol viasz árával együtt, a pénztárra utalványozhatja. –

80.

Az eperjesi Képző Társaságban versét szavallják

Eperjes, 1844. jún. 12.

Az Eperjesi Magyar Társaság jegyzőkönyve (1840–1844) 135. 1.:

LV. Ülés [1844.] Nyárelő [jún.] 12.:

Simon János a *szomjas ember tündödése* című Pettőfy[!] költeményét készületlensége miatt nem legsikerültebben szavallá.

81.

A Versek 1. füzeté előfizetési íveinek beküldését sürgetik

Pest, 1844. okt. 5.

Felszólítás a 'Petőfi Versei' ügyében.

Azon t. cz. egyesületek és egyesek, kik a 'Petőfi Verseire' gyűjtés végett nálók lévő aláírási íveket eddigelé ben nem küldék, a begyűlt pénzzel együtt t. Antal Mihály Úrhoz a 'Nemzeti Kör' pénztárnokához, – ki d. előtti 9 órától d. utáni 1. óráig a Nemzeti Casino Könyvtárában, – d. utáni 2 órától pedig 6 óráig, az aláírási íven is megnevezett saját szállásán (Borz-utca 219) található, – minél előbbi beküldésére ezennel tisztelettel felkéretnek. – Beküldési záridőül jövő Novemberi vásár határozottatott.

Kelt Pest, 1844. Oct. 5ⁿ

Vörösmarty Mihály mp.
Alválasztmányi elnök
Várady Antal mp.
Körjegyző

Öccsének hozzá intézett költeménye

Kunszentmiklós, 1844. [szept.-okt.?)

Petőfi István:
Sándor Bátyámhoz!

Igérsz nékem paripát,
Még pedig párjával;
Legyenek bár milly drágák,
Nem gondolsz árával.

Csak, hogy Pista öcsednek,
Nagyobb kedve legyen;
Mert eztán vásárookra
Csak loháton mengyen[!].

Jol meg gondold éds Bátyám!
A' mit ajánlottal;[!]
Jol tó'd, hogy az ígéret
Adomány után vár.

Igyekez[!] hát, hogy gazdag
Mentül előbb legyél;
Istok öcséd számára
Paripákat vegyél. –

Attol tartok, hogy ha majd,
Gazdagságod várom;
A' vásárookra mindíg,
Gyalog kell sétálnom!

(Kun Szent Miklós 1844.)

A helység kalapácsa cenzori vizsgálatának adatai

Buda, 1844. nov. 5.

[Az 1843/1844. katonai év 4. negyedében – 1844. aug.–okt. – Peregriny
Elektől cenzurázott művek jegyzéke:]

No. 39.

Titulus Manuscripti, aut Operis: A helység kalapácsa. Hős költemény.

Nomen Auctoris: Petőfi Sánd[or]

N[omen] Exhibentis: auctor

Annus et Dies Exhibitionis: 14/9

Annus et Dies Expeditionis: 18/9

Formula Expeditionis: admittur

Nomen Recipientis: autor[!]

Datum Resignationis: 20/9

Observationes: –

[A 39. sorszámú kézirat címe A helység kalapácsa, a szerző neve: Petőfi Sándor; a kiadó maga a szerző; a bemutatás kelte szept. 14, az elintézésé szept. 18; az elintézés módja: kiadható; az átvevő a szerző; a visszaadás kelte: szept. 20.; észrevétel nincs.]

84.

Regényfordításai a Képző Társaság Könyvtárának jegyzékében

Pápa, 1844.

„A Dunántúli ref. Főiskolai Képzőtársulat Könyvtára szak szerint” [Az 1844. évi jegyzékben:]

[31., ill. 32. p.]

Számjegyzéke a nyomtatásból kihagyott s azóta hozatott könyveknek: Szerző és munkája: Petőfi. Koros hölgy. – Horváth Károl. Hortenzia grófnő.

Szám alatt: 446.

.....
[33. p.]

Szerző és munkája: Petőfi. Robinhód.[!] 1, 2.[kötet]

85.

A debreceni Református Kollégium Olvasó Társasága megrendeli A helység kalapácsát

Debrecen, 1845. febr. 16.

A debreceni anyaiskolabeli ifjak Olvasó Társasága Választmányának jegyzőkönyve, 1845. febr. 16-i ülés:

7. szám. Megrendelte a' Választmány a' következő könyveket:

a' legközelebbi Or[szá]g gyűlési törvény cikkek kis formában; Horváth Magyarok történetei III^k Kötetét; A' helység kalapácsa Petőfitől.

86.

*Az eperjesi Képző Társágban a városba érkezéséről szóló művet
adnak ki bírálatra*

Eperjes, 1845. ápr. 16.

Horváth Ödön: Petőfi Eperjesen. (Eperjes, 1899.) 22-23.:

A Magyar Társaság jegyzőkönyvéből:

1845. L. ülés, ápr. 16.: Bíráltra adják ki a „Petőfi hozzánkérkeztekor” c.
művet.

87.

Részvétele, felszólalása az eperjesi Képző Társaság ülésén

Eperjes, 1845. ápr. 19.

Horváth Ödön: Petőfi Eperjesen. (Eperjes, 1899.) 22-23.:

A Magyar Társaság Jegyzőkönyvéből:

1845. LI. ülés, ápr. 19.:

[...] Végül tiszt[elt] Petőfi Sándor úr, ki jelenlétével megtisztel térságunkat, e szerény nyilatkozatát közlő a társasággal, miszerint: a szavalásnál czélszerű volna minden taglejtést elhagyni kivált a kezdőkre nézve, mivel a kétfelé hajló ügyelés közt megoszolván a figyelem, a szavalás sikeretlen leend.

88.

*A pápai Képző Társaság panasza a Versek (1842–1844) előfizetett példánya
ügyében a Nemzeti Kör választmányi ülésének napirendjén*

Pest, 1845. ápr. 21.

A Nemzeti Kör Jegyzőkönyve II. k. 143.:

Az Igazgató választmány 1845. ápr. 21-i ülésének jegyzőkönyvéből [rész-
let]:

11. A pápai ref. főiskolai képzőkör levélben kérdést tevén Petőfy s Rózsavölgyi munkáinak, melyekre a fennirt képzőkör előfizetett volt, elmaradása eránt,

Vahot Imre. ki a kérdéses munkák kiadásába befolyt, e tárgyban intézkedjék, s a jövő ülés alkalmával jelentését adja be.

89.

Részvétele és szavazata az eperjesi Képző Társaság ülésén

Eperjes, 1845. ápr. 26.

Kadlecsek Rikárd: Az eperjesi nyelvművelő társulat multjából.
Fővárosi Lapok 1869. ápr. 13. és Horváth Ödön: Petőfi Eperjesen. (Eperjes, 1899.) 23.:

A Magyar Társaság jegyzőkönyvéből:

1845. LIII. ülés, ápr. 26.:

Tisztelt Lukács Pál helyettes elnök vezérlete alatt rendes működésünket szeretett vendégünk, tisztelt Petőfi Sándor, Vörösmarty „Szép Ilonka” cz. költeménye szavalásával előzé meg, kinek fellépése a társaságnak nagy örömet, a műnek helyes előadása pedig kedvességet szerze. Utána az elnök buzdítására a rendes szavalók jelen nem léte miatt föllépett Czupra Endre a Petőfi „*Ebéd után*” cz. költeményével, s ezt köztetszéssel adá elő [...]. Birálta ezután Polgár Lajos a „Petőfi hozzánk érkeztek” c. munkát, miben az összehasonlítást nem helyeslé a bíráló; de némely tag óhajtására azt, mint emléket, érdemkönyvbe iratni hagyá a társaság, pedig mint nem nagy belső becsűt, érdemkönyvre méltónak nem találá.

90.

Látogatása a késmárki Magyar Társaság ülésén

Késmárk, 1845. máj. 3.

A Késmárki Magyar Társaság Jegyzőkönyve 1832–1853. 85.:

XXI^{dik} ülés. [1845.] Majus 3^{kán}

Ez ülésünket két jeles költőnk Petőfy Sándor és Kerényi Frigyes ünnepélyesték, melyben Petőfi tulajdon munkáit a' társaságnak ajándékozni is sziveskedett.

91.

Kiadott művét ajándékozza a késmárki Képző Társulatnak

Késmárk, 1845. máj. 3.

Petőfi Sándor: A helység kalapácsa. Buda, 1844. (Bejegyzés a belső borító-lapon:)

Petőfi Sándor ajándékából bírja a késmárki Magyar olvasó társaság. 1845. Maj. 3^{kán}

Jegyzette M. M. [Markó Mihály]

92.

Vahot Imre jelentése a Versek (1842–1844) Páparól reklamált példánya ügyében a Nemzeti Kör ülésén

Pest, 1845. máj. 16.

A Nemzeti Kör Jegyzőkönyve II. k. 148.:

Az 1845. máj. 16-i Igazgató-választmányi ülés jegyzőkönyve [részlet]:

12. Vahot Imre úr jelenté, mikép a pápai ref. főiskolai képzőkör számára a Rózsavölgyi zeneműveiből kijött s őt illető példányt neki első alkalommal megküldendi, Petőfy munkái eránt azonban az I[gazgató] Választmányt Vörösmarty Mihály urhoz utasítá, ki a kérdéses bizottmányánál elnökölt.

Melly jelentés tudomásul vétetett, részint pedig annak nyomán Jegyzőnek kötelességeül tétetett, hogy Vörösmarty M. urral értekezék s az eredményről jelentést tegyen.

93.

Kolmár József segédszerkesztő Petőfi utódeként folyamodik nemzeti színházi szabadjegyért

Pest, 1845. máj. 24.

A Nemzeti Színház igazgatósága 1845. máj. 24-i ülésének jegyzőkönyvéből:

Kolmár a Pesti Divatlap segédszerkesztője, állítása szerint mint Petőfi utódja s hébehóba kritikus szabadjegyért esedezik. Megadatik.

Gömör vármegye táblabírájává választják

Rimaszombat, 1845. máj. 29.

[Részletek az 1845. évi vármegyei „Közgyűlési jegyzőkönyv”-ből:]

Az 1845ik év Május 27^{ik} s következő napjain [28–29.] Méltóságos jeszeniczei Jankovics Antal királyi tanácsos, és főispáni helyettes Ő N[agysá]ga elnöklete alatt megyebeli Rimaszombath Városában tartott gyűlésnek eredménye illy renddel következik:

[.....]

[1845. máj. 29.]

994. Jelen tisztválasztási ünnepnek emlékezetére, a jelenvölt idegen és megyebeliek közül – főispáni helyettes Ő N[agysá]ga, táblabírákká következőket nevezett:

[A szomszéd Nógrád, ill. Borsod vármegyéből megválasztottak névsora – 9, ill. 21 név – után:]

Megyebeliekből pedig kinevezettek: Gróf Almásy Albert, Dienes Dániel, Szontagh Miksa, Szontagh Jenő, Gr. Nádasdy Tamás, Horváth Lajos, tasnádi Nagy Gusztáv, Szontagh Pál, Szentmiklóssy József, Fejérváry János, Schneider Gusztáv, Otlík István, Alitisz András, Heincz Ádám, Pokora József, Kirchmayer Sámuel, Roszty József, Bölcs házy József, Geduly Lajos lelkész, Glósz Sámuel, Hoffman Ágoston, Blarazin Antal, Kolbenhajer Mihály esperes, Czener András lelkész, Mánik János orvos, Héthy Sámuel, Hubay Ágoston, Dráskóczy Gyula, Eördögh Mátyás, Petőfy Sándor, Agyagas-Mólnár István lelkész, Lenkey Pál, Borsody József lelkész, Lakatos Ferencz, Frenyo Rafaél, Bónis Lajos, Sebe Rudolf, Kesztnér Ferenc, Mariassy Béla, Tóth András, Haviár Dániel lelkész, Kerepessy János, Borbél László, Csider Antal lelkész, Szabon János lelkész, Bodoň Károl lelkész, Simon Ábrahám lelkész, Rákosy József, Valentinyi Déniel lelkész, Hevessy Barnabás, Lengyel Ferencz. –

Kik közül jelenvölt Csomós Sigmund, Szentmiklóssy József, Otlík István, Alitisz András, Heincz Ádám, Pokora József, Hoffman Ágoston, Blarazin Antal, Mánik János, Héthy Sámuel, Dráskóczy Gyula, Eördögh Mátyás, Petőfy Sándor, Lenkey Pál, Borsody József, Frenyo Rafaél, Bónis Lajos, Kesztnér Ferencz, Haviár Dániel, Kerepessy János, Fáy Gedeon, Valentinyi Dániel és Lengyel Ferencz, a szokott bírói hitet azonnal letették. –

Hírlapi tudósítás kunszentmiklósi látogatásáról, Bankós Károlytól
Kunszentmiklós, 1845. júl. 23.

Kun SzMiklos Juli 23kán 845

Nincs szükség szavak rakás halmazára, nincs a' költői rajzra, maga az egyszerű előadás is eléggé tanusítja, hogy mi lelkünk mejjéből szeretjük Petőfit; tiszteljük benne a' maga egyszerűségében nagyszerű költői ihletet. Nevezett kedves költőnk ugyan is e' napokban városunkat meglátogatá, kit mi öröm telve ölelő karokkal fogadánk, 's írántai szeretetünk jeléül ifjak és korosabbak ösztön szerüleg gyültünk össze kávéházunk egyik teremébe, hova szállásáról köz akarattal kértük meg egy kis magyar barátság szülte lakoma elfogadására. És e' lakoma, miért hogy a' legnagyobb terembe tartaték? okát könnyű etalálni. Körünkbe érezvén azon költőt, – kit ha ki képzelünk a' szárnyas pegazuson csillagok közt lovaglóok sorábol, a' költészet jelen terén olyan hiányt kénytelenítettünk tapasztalni; minőt a' Biblia szenvedne, ha abbol Móses öt könyvét ki szakitanok, – körünkbe érezvén mondom őt, szilaj kedv 's határtalan öröme fakadtunk. – Az ebéd feletti tömérdek áldomás ivások pausa nélkül olvadtak össze, mit szeretve tisztelt Petőfinknek a' pohár kocintásba elfájult jobb karja eléggé tanusított. Poharainkat fenéig üriténk azokért, kik azt megérdemlik, 's ittunk ön egészségiert is t. szerkeztő Úr. A' köszöntések vagy is szíves kivanások tettegesek és nemlegesek voltak; az az sziveskedénk megemlékezni Petőfinek kitsiny lelkü irigy negatív baratirol is. Mért is ne? hisz ezek is meg érdemlik mit nekiek kívántunk.

Tánc és zene közt előttünk megfoghatatlan gyorsasággal beköszöntött az alkony, és szokásból is ismét asztal mellé üllénk, 's ujra a' vigszeszély és játszi elmés üdvözletek füszerézék estebédünket, a' midön a' terem' egyik oldalában levő ablakokon keresztül szemet vakító fény özönlött el, és kívül összevágó dal hangzék, a' megtisztelt költőnek egyik szép dala – és ezek kik szinte tisztelet lángra gyultak, gymnasiumunk beli költészet és szonoklat hallgatók valanak, közzülök egy égő fákják lángjainál következőt szavallá: „Kedves Honunk kedves ifju koszorús költője! Ha a Karpatok hozzánk nem hangoztatták volna is, annak hírért, hogy ott jártadban, az ottani serdülő, a' szép érzetere pesdült ifjúság, becsülését nyilvánította irántad: mi a' nélkül is, egy év ota, megismerkedvén neveddel, 's kezünkbe adott műveidből jellemeddel, a' vidorral, melly már édesen játszva költé fel gyöngé keblünkben a szép és jó érzetét, kéjjel illeté sokszor kedjünket, első lettünk volna adott alkalommal, abban hogy gyermeki őszinteséggel simulván hozzád, hangosan kimondjuk azt: szeretünk és becsülünk tegedet – fogadd el e' nyilatkozást kis barátidtol kimélettel, méltánylattel; hiszen te a' pompás dalia mellett a szerény ibolyát is tudod méltánylani; fogadd el szerelmünket, mellyből kívánjuk hogy telyesüljön amaz álmod, mellyet édes születésseddel nyert derekaljodon álmodál: „Hirt nevet szerzek két hazában” és ama jóslat

„Lesz idő tán nem sokára

A' mikor a' magyarul

Zengő Petőfi markába

Bankótelyes tárca hull.”

– Zajos éljen kiáltások követték ezt, míg végre csak ugyan csend lön, – elfogult Petőfink néhány szavakat intézett az iskolaiifjakhoz arcának néma kifejezésével köszöné meg a fátylás megtiszteltetést. Ah mert ilyenkor mit akarna mondani a' szív szavakkal nem kifelyezhető. – Ezek után még hajnalig mulatánk, 's az el váláskor, azon bánatos sohaj szökött föl keblünkől: „Hajh mért nem lehet gyakrabban körünkben Petőfi!”

96.

Nevét említi Emődy Dániel az 1845. szept. 15-i éjszakai pesti „macskazenés tüntetés” kapcsán tett vallomásában

Pest, 1845. szept. 17.

Emődy vallomásának részlete:

1845-ik évi September 17-én Sz. Kir. Pest Városában összeült Bizottmány által következő vallás vétetett ki:

Emődy Dániel 24 éves Reform. vallású és jelenleg I. Kir. Táblai hites jegyző vagyok.

11.[kérdés]

... Vagyon arra Tanu, hogy ezen ifiút a' kívül a' mondott szóvitában állott, egy a' vallónak legbensőbb barátja, a' kiről az mondódik, hogy valamely írő légyen csillapította és vezette el a' vitázó ifiat, ezen barátjától tehát a' kit szinte iten nevezzen meg, amannak is nevét megtudhatta, még egyszer tehát felszólítatik őszintén nevezze meg őt?

Én csak azt valhatom hogy arra nem emlékezem hogy egy Barátom vezette volna el tőlem azon ifiút a' kívül a kérdéses szóvitám volt, így tehát sem ezen állítólagos Barátomat, sem pedig azt a' kívül vitáztam minthogy ezt nem esmérem meg nem nevezhetem. Egyébiránt vannak nekem sok jó barátaim.

12.[kérdés]

Kik különösen azon jó Baráti nevezze meg őket?

Minden fiatal írőkkel jó barátságba vagyok, jelesül körül belül ezekkel Obernyik Károly, Petőfy Sándor, Lisznyay Kálmán, Degré Alajos s. a. t.

13. [kérdés]

Tehát ezek közül kik voltak a' kérdéses időben a' Pilvax Kávéházban jelen, valja meg?

Egyikre sem emlékezem, hogy ezek közül egy is ott lett volna, – ugy a' többi Írók közül kikkel esmérős vagyok nem tapasztaltam egyikét is ottan.

Névleges „székarendás”
apja 1842–1845. évi kunszentmiklósi bérleményében

[Kunszentmiklós?] 1842. nov. – 1845. okt.

[A kunszentmiklósi mészárszék bérletével kapcsolatos adóösszeírásokban és adólerovási számadásokban az 1842. nov. – 1845. okt. közötti hároméves ciklus folyamán mint bérlőt *öt esetben* a költőt nevezik meg, a következő változatokban:]

Petrovits Sándor Ur Marha Szék Arendás
Petrovics Sándor Ur Arendás
Petrovics (Petrovits, Petrovich) Sándor

98.

*A debreceni Református Kollégium Olvasó Társasága megrendeli
Petőfi két verseskötetét*

Debrecen, 1845. dec. 3.

A debreczeni anyaiskolabéli ifjak Olvasó Társasága Választmányának jegyzőkönyve, 1845. dec. 3-i ülés:

6. szám. Több – az irodalom’ mezején már megjelent szellemképző művek nélkülözhetetlenségét érezvén a’ társulat:

jelenleg következők rendeltettek megszerzetni: Világtörténet – Bajza –, Békési’ Kalandjai, Meghasonlott Kedélyek Kelemenfitől, r[ómai] Classicusok ötödike. – Erdélyország’ története[ne]k tára. Kovács Pál beszélyeinek III^k füzete. „Gerő” szom[orú]játék – Szigligetitől –, Népregek, Tompától –. Ajándok 1846ra, Petőfi’ „Szerelem” gyöngyei”. Petőfi’ Verseinek II^k Kötete. Uti tárcza – Toth Lőrincztől –, Josika Szívrejtelméi. Quodlibet. Magyarok. Eljegyzés álarcz alatt, Schackspear’[!] színművei fordításban. Rómaiak és Görögök’ története. Egyház’ történettan – Körmöczitől. –

Öccsének verse róla s kettejük kapcsolatáról

[Vár-Palota?] 1845. [nov. – dec.?)

Petőfi István:

Sokan kérdeztek[!]...

Sokan kérdezték már tőlem:

„Petőfi, az én testvérem?”

Büszkén feleltem meg erre:

„Én vagyok egyetlen öccse.”

Azt is mondták: „hogy nevémet

Mért nem magyarosítom meg,

Csináljak én is verseket

Van bennem költői ihlet.”

Nevem, ha megújítanám,

Haragudnék rám az apám;

Hogyha verseket csinálók,

Megölnek a kritikusok.

Költő lenni bár szép dolog,

De e vágyról én lemondok!...

Gyenge madár képzeletem

Magasra nem röphetem;

Alant jár az a föld felett,

Elérheti minden gyerek:

Szárnyát szegnék, dobálnák is,

Megrugdalna a számár is.

Állj ki bátyám, te a sikra!...

Végzetünk könyvében írva:

Hogy te a menny s földet bejárd,...

Én reám vár tagló és bárd.

De ha lelked megvagdalják,

Szived vérben-fagyban hagyják,

Bekötözöm sebeidet,

S fölmelegülsz szívem felett.

1845.

A Drámabíráló Bizottság a Tigris és hiénát előadásra elfogadja

Pest, 1846. jan. 7.

Pukánszkyne Kádár Jolán írja „A drámabíráló bizottság” című tanulmányában (Irodalomtörténeti Közlemények 1939. 12.), hogy Petőfi „*Tigris és hiéna*” című drámájának ügye a Nemzeti Színház Drámabíráló Bizottságának 1846. jan. 7-i ülésén került tárgyalásra, majd így folytatja: „Az ülésen Bajza, Czuczor, Kuthy, Vörösmarty, Bartha, Egressy és Komlóssy vettek részt s a dráma »előadása» egyhangulag elfogadtatott, némelly keményebb kifejezések szelidítésének ajánlása mellett.«”

101.

A Versek (1842–1844) kiadásának intézésével megbízott alválasztmány zárójelentésének elfogadása a Nemzeti Kör igazgatóválasztmányi ülésén

Pest, 1846. ápr. 21.

A Nemzeti Kör jegyzőkönyve III. k. 56.:

Igazgató-választmányi ülés 1846. ápr. 21.:

- 4) A Petőfy versei 1st füzetének kiadásával megbízott választmány jelentését beadván, miszerint az egyesület pénztárát csupán 6 f. 4 pxnyi levelezés és más apróságokra tett költség terheli, ezen összeg a pénztártól kifizettetni, a benyújtott irományok pedig a levéltárba tétetni rendeltettek.

102.

Neve a Pesti Kör 1845/1846. évi tagnévsorában

Pest, 1846. [febr. – máj.]

A Pesti Kör tagjai 1845/6ik évben, 4b 1.:

1 éves vidékiek	Fizetett				Tartozik	
	első félévre		más. félévre		butorokra	összesen
	pft	kr	pft	kr	pft	kr
Bakcsy Ferenc						
Kegl György						
Petőfy Sándor	5	–	5	–		
Sugár Vilmos						
Szabó Péter						

Pesti köri tagsági díját befizeti

Pest, 1846. [ápr. 25.] máj. 7.

Napló a Pesti Kör pénztári számviteléről, kezdve 1846^{ik} évi Februarius 22ik napján [11.b.l.:]

1 8 4 6

Kész pénz

Ideje: Majus 7.

Megnevezése: Petőfy Sándor mint vidéki egész évre

bevétele pengő ft kr: 10 –

kiadása pengő ft kr: –

W. J. jelű besúgó jelentése

Buda, 1846. máj. 28.

Ofen, 28. Mai 1846.

In der Regel sind zwar dichterische Aufsätze weniger gefährlich; wenn sie aber auf den Charakter des Verfassers und die Denkungsweise seinesgleichen in politischer Beziehung das strahlendste Licht werfen, verdienen sie allerdings beachtet zu werden. Der Zensor Peregriny, ein glaubwürdige Autorität in Zensuranlagen, erzählt mir soeben folgendes: Alexander von Petőfi, ein junger Man, zirka 23 Jahre alt, als Dichter bekannt, hatte unlängst einen Aufsatz ihm zur Zensur übergeben, in welchem sehr beleidigende Ausfälle gegen die katholische Geistlichkeit vorkamen, welche Peregriny strich. Petőfi erschien hierauf Zu [!] Peregriny und stritt mit ihm wegen der gestrichenen Stellen, indem er zugleich die Frage stellte: Ob denn die katholischen Geistlichen unverletzlich seien, und es werde die Zeit kommen, und sie sei nicht fern, wo er (Petőfi) mit seinem Säbel in den Eingeweiden der Geistlichen wühlen werde. Peregriny glaubte, dies sei nur ein momentanes Aufbrausen des feurigen Poeten; nunmehr sei aber eben heute ein zweiter sehr eklatanter Fall höchst gefährlicher Aberrationen dieses jungen Mannes vorgekommen; es sei nämlich in einem „Regények“ [„Romane“] betitelt Aufsatz und namentlich in einem Briefe eines Freundes an den anderen der auffallende Passus vorgekommen: „Duelliere Dich nicht, schone Dein Leben, Du bist es dem Vaterlande zu opfern schuldig, spare es auf, bis es losbrechen wird gegen die jetzigen Tyrannen und Machthaber, sei versichert, daß, wie es einst eine Sintflut gab, so wird es ein Schlachten geben, dessen Blutstrom der Sintflut nicht nachstehen soll.“ Obgleich Peregriny das Manuskript zurückgab und diese Stelle nur nach seinem Gedächtnis wiederholte, so glaubte doch der treuehormsamste Referent es seinem Gewissen schuldig zu sein, diese charakteristischen Notizen über Petőfi um so

sicherer gehorsamst unterbreiten zu müssen, als in jenem Aufsatz auch dahin ge-
deutet werden soll: „wie bezüglich auf ein zwischen den Machthabern anzurich-
tendes Blutbad die Übereinstimmung unter mehreren jungen Leuten herrsche“.
Jedenfalls erlaubt sich der gehorsamste Referent darauf aufmerksam zu machen:
wie er es für höchst notwendig hält, den sehr exaltierten Petőfi, der sich in der
Regel in Pest aufhält, mit dem wachsamsten Auge zu beobachten.

[Költők cikkei is lehetnek politikailag veszélyesek; példa erre a Peregriny cenzortól
hallott eset. A körülbelül 23 éves Petőfi, ismert költő, nemrégiben egy cikket vitt hozzá.
Ebből Peregriny a katolikus papságot sértő módon támadó részleteket törölte. Petőfi emiatt
indulatosan kérdőre vonta, hogy „a katolikus papok talán sérthetetlenek?” s majd, nem is
sokára, eljön az az idő, amikor ő [Petőfi] kardjával a beleikben fog vájkálni. A cenzor ezt
akkor a tüzes poéta múltó dühkitörésének hitte, de a fiatalember veszedelmes eltévelyedé-
seinek legfrissebb példája ellentmond ennek: „Regények” című cikkében valaki ezt írja
barátjához intézett levelében: „Ne párbajozz, kíméld életedet, vigyázz rá, hogy a hazának
áldozhasd, ha majd megindul a harc a mai zsarnokok és hatalmasságok ellen; biztos lehetsz
felőle, hogy olyan vérözön támad az öldöklés nyomán, amilyen valamikor az özönvíz volt.”
Bár Peregriny a kéziratot visszaadta, s csak emlékezetből idézte a fenti részletet, e jelentés
írója kötelességének érezte, hogy említést tegyen erről az esetről, mert a cikkben arra is
célzás történt, hogy egy ilyen, a hatalmon lévők között rendezendő vérfürdőre nézve sok
fiatalember egyetért. Szükséges volna, hogy az általában Pesten tartózkodó, igen egzotált
Petőfit gondos megfigyelés alatt tartsák.]

105.

Kj. jellő besúgó jelentése

Pest, 1846. jún. 12.

Pest, 12. Jun. 1846.

Alexander von Petőfi, ein junger Mann von 25 Jahren, geborener Kumanier,
ist nur seit fünf Jahren in Pest wohnhaft. Unleugbar ist Petőfi ein ausgezeichnetes
poetisches Talent; dies beweisen seine im Drucke erschienen Gedichte. Nach sei-
nem Benehmen und bizarren Äußern halten ihn seine Bekannten für einen Sonder-
ling, sogar halben Narren, gewöhnlich trägt er in der Stadt einen weißen Bauernhut
mit einer Feder geziert und eine lange Tabakspfeife. Petőfi war schon einige Jahre
Soldat. In der Gesellschaft ist er meist stumm, und nicht da bekundet er seinen
revolutionären Geist, sondern in den poetischen Arbeiten. Petőfi soll in Versen
gegen das Ministerium, die Monarchie Schmähungen moduliert und einen Aufruf
an Ungarn für die Befreiung der Polen, dann ein revolutionäres Gedicht für Ungarn
verfaßt haben, die in seiner (sic!) Art alle Grenzen der Freiheit übersteigen. Diese
drei Gedichte liest oder deklamiert Petőfi nur in vertrautem Kreise vor, bemerkt er,
daß man notiert, so unterbricht er seinen Vortrag. Petőfi tut mit diesem Versen sehr
geheim, dies ist Ursache, daß Referent sie bis jetzt nicht erhalten konnte, obgleich
sie zugesichert sind. Daß Petőfi in Gesellschaften Revolutionäres spricht, wollen
viele in Abrede stellen, es ist aber dennoch so, denn er äußert offen, daß er gegen

Österreich einen tiefen Haß hege und hofft, ihn bald stillen zu können. Petöfi ist gegenwärtig Mitredakteur der Pester Modezeitung und ist in immerwährenden mißlichen Umständen, denn wo er bei Buchhändlern Verlagswerke hat, nimmt er 5 bis 2 ft. C. M. antizipatieren [!] zu leihen.

[Petöfi Sándor, 25 éves kunsági származású fiatalember csak 5 éve pesti lakos. Kiemelkedő költői tehetség. Viselkedése és bizarr külseje miatt különcnek, sőt félbolondnak tartják; tollas fehér parasztkalapban és hosszú szárú cipővel jár-kei a városban. Néhány évig katona volt. Társaságban hallgatag; forradalmi szelleme nem ott, hanem költeményeiben mutatkozik meg. Állítólag versben gyalázta a minisztériumot, a Monarchiát; továbbá felhívást intézett Magyarországhoz a lengyelek felszabadítására, egy forradalmi költeményt pedig Magyarország érdekében; ezek a maguk nemében a szabadság minden határán túlmennek. Ezt a három költeményt csak bizalmasai körében olvassa fel vagy szavalja el, s mihelyt észreveszi, hogy valaki jegyzeteket készít, mindjárt megszakítja előadását; ez a titoktartása az oka, hogy a jelentéstevő ezeket a műveket, bár ígéretet kapott rá, eddig nem szerezhette meg. Hogy társaságban forradalmi dolgokat mondana, sokan kétségbe vonják, mégis úgy van, mert gyakran nyilvánítja ki, hogy Ausztria ellen mély gyűlöletet érez, és reméli, hogy ezt hamarosan csillapíthatja. Jelenleg a Pesti Divatlap segédszerkesztője, és az állandó anyagi zavar állapotában él, mert ha egyik-másik könyvtárnál megjelenésre váró műve van, attól 5–2 Ft közötti összegeket kér előlegként.]

106.

Névtelen besúgó jelentése

Pest, 1846. jún. 16.

Pest, 16. Juni 1846.

Letzthin erschien in Divatlap das Abschrift und Übersetzung beigebone Gedicht. Es betrifft das Zusammentreffen des Oppositionsführers Franz Deák und des Dichters Vörösmarty mit Baron Nikolaus Wesselényi auf des letzteren Landgute Zsibó in Siebenbürgen. Man vermutet, daß ein sicherer Alexander von Petöfi (war kurze Zeit einfacher Soldat in der österreichischen Armee, ein junger Mann von etwa 25 Jahren, vom Stamme der Kumanen,) der Mitarbeiter des obenerwähnten Blattes ist, dasselbe verfaßte. Petöfi soll ein entschiedenes poetisches Talent besitzen, ist aber revolutionär gesinnt und scheint seiner ganzen Individualität nach gefährlicher zu sein, als die größere Anzahl oppositioneller Räsoneure. Sein Charakter hat ein tieferes Gepräge, er ist in der Regel still, wortkarg, verriet aber in einzelnen seiner Äußerungen einen glühenden Haß gegen Österreich und in seinen Aufsätzen größere Entschlossenheit, und die Hoffnung, daß seine überspannten Ideen, die nicht weniger als den völligen Umsturz des Bestehenden bezwecken, bald in Erfüllung gehen werden, so daß man glauben sollte, daß unter den Radikalgesinnten eine Verschwörung bestehe, in welcher Beziehung jedoch bisher nicht die geringste Spur vorliegt. Nur so viel bewährt sich, daß unter den verwilderten jungen Leuten des Pilvaxschen Kaffeehauses ein verwegener, den österreichischen Erblanden feindseliger Geist genährt werde. Petöfi verdient schon wegen seines

Hanges zu politischen Gedichten und Aufsätzen, die er im Kreise seiner Konsorten zeitweise vorliest, besondere Aufmerksamkeit. Er soll sich bereits in schriftlichen Schmähungen gegen das Ministerium versucht, auch einen Aufruf an die Ungarn für die Befreiung Polens, dann ein anderes revolutionäres Gedicht verfaßt haben. Zwei Tatsachen liegen als unzweifelhaft vor, die die überspannte, gefährliche Gesinnungsweise Petőfis beweisen. Er kam nämlich einer seiner Aufsätze wegen mit dem Zensor in Kollision, weil der Zensor einige beleidigende Ausfälle gegen die Geistlichkeit gestrichen hatte. [Ezután csaknem szó szerint a máj. 28-i első besúgójelentésnek az a részlete következik, amelyben a papságról van szó és a „Duelliere nicht...” kezdetű mondat előfordul. Ez Wertheimer közléséből az ismétlés elkerülése végett kimaradt. A jelentéshez magyar másolatban, ill. német fordításban mellékelte, Petőfinek tulajdonított költeményt azonban közli:]

Pesti Divatlap 24-ik szám,
június 11, 1846.

„Egyik se szólt, csak szívök dobogott;
Egyik se szólt, csak kéz kezet fogott.
Zala nagy fia és ki vele kelt,
Polgárhalt volt a'kit megölelt;
Halott, de mégis keble nem hideg,
A' lelke villám, szava dörgeteg,
Könnyübe olvadt volna tán szeme...
Nem volt a könnynek hová gyülnie.
Tapinthatá csak a vendégeit,
'S érzé fájdalma minden kinjait.
A kopasz költő álla legutól
'S átgyladt arcza keble lángaitól[!].
'S míg a két nagy polgár ölekezett:
Szemében egy tiszta csepp remegett.
Nagy, élénk tömeg mozgott oda kinn
'S hosszú »éljen« zúgott le ajkain.
A nép oszolván lelkesedve szólt:
Ez itt a hon sz... háromsága volt.”

Übersetzung:

„Keiner hat gesprochen, bloß ihr Herz hat geschlagen,
Keiner hat gesprochen, die Hand hat die Hand erfaßt.
Zalas großer Sohn und er mit ihm gewesen,
Bürgerlich tot war der, den sie umarmt;
Gestorben wohl, doch kalt war nicht sein Busen,
Denn *Blitz* ist sein Geist und *Donner* ist sein Wort,
In Tränen aufgelöst war vielleicht sein Aug' ...
Doch fand die Trän' sich zu sammeln keinen Platz.
Nur betasten konnt' er seine guten Gäste,
Und alle Marter seines Schmerzes fühlte er.

Der kahle Dichter, er stand ferne,
 Sein Wang' entbrannt' und es wogt sein Busen.
 Und als er die beiden großen Bürger umarmte,
 Erzitterte eine reine Träne in seinem Aug'.
 Lebhaft bewegt sich eine große Menge dort draußen,
 Und ein langes »Éljen« braust von ihren Lippen.
 Das Volk begeistert rief sich zerstreugend zu:
 Das hier ist des Vaterlandes heilige Dreifaltigkeit!"

[Legutóbb a Divatlapban másolatban és fordításban is mellékelt költemény jelent meg, mely Deák Ferenc ellenzéki vezér, Vörösmarty költő és báró Wesselényi Miklós az utóbbinak zsidói birtokán, Erdélyben történt találkozásáról szól. Úgy hiszik, hogy szerzője Petőfi (rövid ideig közlegényként szolgált az osztrák hadseregben; körülbelül 25 éves, a kunok törzséből való fiatalember), a fent említett lap munkatársa. Állítólag nagyon tehetséges, de *forradalmi* beállítottságú, és egyéniségéből ítélve veszélyesebbnek látszik, mint az ellenzéki „raisonnörök” nagyobb része. Jelleme mélyebb veretű, általában hallgatag, szófukar, egyes megnyilatkozásai azonban Ausztria elleni izzó gyűlöletről tanúskodtak, egyes cikkei pedig nagyobb elszántságáról és arról a reményéről, hogy túlzott eszméi, amelyek nem kevesebbre, mint a fennálló rend teljes felforgatására irányulnak, hamarosan beteljesednek; úgyhogy azt lehetne hinni, hogy a radikálisok közt összeesküvés szövődött, aminek azonban mindeddig a legcsekélyebb nyoma sincs. Csak annyi igazolható, hogy a Pilvax kávéház elvadult ifjai között vakmerő, az osztrák örökös tartományokkal szemben ellenséges szellem uralkodik. Petőfi már csak a politikai költemények és cikkek iránti hajlama miatt is, melyeket cimborák közt időnként fölolvastak, megkülönböztetett figyelmet érdemel. Állítólag próbálkozott már a minisztérium elleni írásbeli szidalmakkal, és szerkesztett egy felhívást a magyarokhoz Lengyelország felszabadítása érdekében, valamint egy másik forradalmi költeményt is. Két kétségtelen tény bizonyítja túlzott, veszélyes gondolkozásmódját: egy cikke, mely miatt összetűzött a cenzorral, mert az néhány, a papságot sértő támadását törölte; s egyik műve, melyben egy közelgő, „a hatalmon lévők” között rendezendő „vérfürdőre” céloz.]

107.

Ausztria elleni gyűlöletéről, szélsőséges politikai nézeteiről írt kémsjelentés az osztrák államtanács előtt

Bécs, 1846. jún. 23.

Pest 16. Mai [!helyesen: Jún.] Im Modeblatte zu Pest ist ein Gedicht erschienen, welches das Zusammentreffen des *Deák* mit baron Nikol[aus] *Wesselényi* und dem Dichter *Vörösmarthy* [!] auf des ersteren Landgute Zsidó in Siebenbürgen betrifft. Dieses Gedicht soll dem [!] Alexander *Peteöffy* ehemals Soldat, 25 Jahre alt, zum Verfasser haben, der seiner Individualität nach, äußerst gefährlich erscheint, und mit einem tieferen Charakter *einen glühenden Haß gegen Österreich*, und die überspanntesten Ideen von Freiheit besitzt. Er soll bereits eine schriftliche Schmähung des österr[eichischen] Ministeriums versucht, und einen Aufruf an Ungarn zur Befreiung Polens, dann ein anderes revolutionäres Gedicht verfaßt haben. Er hatte schon Auftritte mit dem Censor, welcher in einem Aufsätze belei-

digende Ausdrücke gegen die Geistlichkeit strich, und dadurch Peteöffy zur Äußerung veranlaßte, ob denn die kathol[ische] Geistlichkeit unverletzlich sei, es werde schon eine Zeit kommen, und diese sei nicht ferne, wo er mit seinem Säbel in der Eingeweiden der Geistlichkeit wühlen werde. In einem anderen von der Censur nicht zugelassenen Aufsätze läßt er einen Freund dem Freunde schreiben: *duellire nicht, schone dein Leben, spare es auf, bis es losbrechen wird gegen die jetzigen Tyran[n]en und Machthaber: sei versichert, daß so wie es einst eine Sündfluth gab, so wird es ein Schlachten geben, dessen Blutstrom der Sündfluth nicht nachstehen soll.*

[A pesti Divatlapban egy vers jelent meg, amely Deáknak báró Wesselényi Miklóssal és Vörösmarty költővel az előbbinek zsidói birtokán, Erdélyben történt találkozásáról szól. Ezt a verset állítólag Peteöffy írta, aki egyéniségéből ítélve, roppant veszélyesnek látszik. Izzó gyűlölet tölti el Ausztria ellen, és a szabadságról igen szélsőséges nézeteket vall. Állítólag próbálkozott már az osztrák minisztérium írásbeli becsmérélsével és egy Magyarországhoz intézendő felhívással Lengyelország felszabadítására, majd egy másik forradalmi költeményt is írt. Ismételten összetűzött a cenzorral, aki egyik cikkéből a papságot sértő kifejezéseket törölte, s ezzel Peteöffyt arra a kijelentésre ragadtatta, hogy a katolikus papság netán sérthetetlen? s majd, nem is sokára eljön az az idő, amikor ő [Petöfi] kardjával a papok beleiben fog vájkálni. Egy másik, a cenzurától elutasított cikkében valakivel azt íratja a barátjának: ne párbajozz, kíméld életedet, vigyázz rá mindaddig, amíg megkezdődik a harc a mai zsarnokok és hatalmasságok ellen; biztos lehetsz benne, hogy olyan vérözön támad az öldöklés nyomán, amilyen valamikor az özönvíz volt.]

108.

Házassági tanú Várady Antal esküvőjén

Esztergom, 1846. jún. 29.

Esztergom, r. kat. belvárosi plébániatemplom esketési anyakönyve (Matri-
cula Copulatorum...) C. kötet (1825–1856) 191.:

[Dátum:] *Krisztus Urunk' születése után 1846. Junius 29.*

Házasságra öszveadottak

Vezeték- és Keresztneve, Hitvallása.

Nemes Várady Antal, Helvét Vallású,

Ruffy Ida k.a. [kisasszony] R. Katholikus.

Életneme, születés és Lakhelye.

Paszabi, Szabolcs Vm. születés, Pesti lakós.

Fajkürthi születés, itteni lakos.

Tanúk' Vezeték- és Keresztneve, életneme.

Petöfi Sándor költő, Pesti lakós és Asvai Jókay Móricz Pesti lakos.

Az öszveadó egyházi személy.

Kölcsonös megegyezéseket a házasságra kijelentették előttem,
Kollár István Plébános elő[t], a Plébánia lakban.

Felmentés, Elbocsátás:

Völegény felmentve, és elbocsájtva, Menyasszony hirdettve[!].

*A bécsi rendőrőrnök utastja Posch pesti postamestert és Szekrényesy városkapitányt a költő figyeltetésére,
rá vonatkozó információk gyűjtésére és beküldésére*

Bécs, 1846. júl. 3.

Wien, 3. Juli 1846.

Wie ich vernehme, soll in Pest gegenwärtig ein sicherer Alexander von Petőfi, Mitarbeiter des dort erscheinenden Modeblattes, sich dadurch bemerkbar machen, daß er politische Gedichte und Aufsätze verfaßt und in diesen, sowie durch mündliche Äußerungen in vertrauten Kreisen, einen exaltierten Haß gegen die österreichische Staatsverwaltung beurkunden[!], für die nächste Zukunft aber den völligen Umsturz der bestehenden Ordnung und eine blutige Katastrophe prophezeien[!].

Aus diesem Anlasse erlaube ich mit Ew... zu ersuchen, über die Individualität, die Familien-, Vermögens- und sonstigen Verhältnisse des Petőfi, über seine vita anteacta und gegenwärtige Beschäftigungsweise und seine Verbindungen, dann über seine intellektuellen Fähigkeiten und seine Ausbildung nähere Auskünfte einholen und mir deren Ergebnisse gefälligst bekanntgeben zu wollen, insbesondere aber auch auf seine politische Haltung, sein Tun und Lassen in dieser Beziehung ein sorgsames Augenmerk richten zu lassen, [und namentlich seine Korrespondenz genau zu kontrollieren,] sohin das Resultat Ihrer diesfälligen Einleitungen und Wahrnehmungen gutächtlich zu meiner Kenntnis zu bringen.

[Értésülésem szerint egy bizonyos Petőfi Sándor, a Pesti Divatlap munkatársa azzal kelt feltűnést, hogy költeményeiben, cikkeiben és bizalmas körben tett nyilatkozataiban szenvedélyes gyűlöletet árul el az osztrák kormányzat ellen, s véres katasztrófát, a fennálló rend teljes felfordulását jósolja. Ennélfogva arra kérem, hogy Petőfi egyéniségéről, családi, vagyoni és egyéb viszonyairól, korábbi élete folyásáról, jelenlegi foglalkozásáról és kapcsolatairól, valamint szellemi képességeiről és képzettségéről szerezzen közelebbi felvilágosításokat, s ennek eredményéről engem tájékoztatni szíveskedjék – de kíváltképpen arra, hogy a nevezett politikai magatartására, viselt dolgaira e vonatkozásban különös figyelmet fordítson [nevezetesen a levelezését gondosan ellenőrizze], és ez irányú intézkedéseit és megfigyeléseit jóváhagyás végett hozza tudomásomra.]

*Szekrényesy András pesti rendőrkapitány jelentése gróf Sedlnitzky
rendőrminiszternek Petőfiről*

Pest, 1846. aug. 22.

Pest, 22. August 1846.

Ew. Exzellenz!

Ich höflichster Erwidrerung der hochverehrlichen Zuschrift vom 3. Juli l. J. habe ich die Ehre, nach meiner längeren Abwesenheit über die Verhältnisse des

Alexander Petőfi folgendes untertänigst zu berichten: Er ist Sohn eines Dorfleischhauers zu Dunavecse; er studierte zu Pápa und ward dann Soldat. Vom Militair wegen Sanitätsrücksichten nach drei Jahren entlassen, verlegte er sich auf das Dichten, wozu er allerdings sehr glückliche Anlagen hat. Er ist jetzt 24 Jahre alt, und lebt bloß von der Schriftstellerei. Namentlich versprach ihm der Buchhändler Emich für seine sämtlichen bisherigen prosaischen Aufsätze 500 fl. C.-M., von denen er 200 fl. bereits erhielt, 300 fl. aber erst im November erhalten wird. Er konversiert haupt[sächlich] mit den jungen Literaten Vahot, Obernyik, Jókay, Várady und Pálffy. Seine Gedichte atmen allerdings eine kühne Tendenz und starke, vehemente Ausdrücke; indessen ist er nach den bisherigen Erhebungen in der Politik ein Ignorant, sowohl bei seiner vernachlässigten jugendlichen Bildung, selbst in seiner Tracht zum rohen Magyarismus sehr geneigt, was ihn hie und da zu ungereimten Äußerungen entflammen mag. Übrigens schätzt Franz Pulszky die Anlagen dieses exorbitanten Genies so hoch, daß er ihm den Antrag machte: er möge auf seinem neuangekauften Gute Szécsen im Neograder Komitat zwei Zimmer in der dortigen Grotte beziehen und in sorgenfreier Muße nationale Helden- gesänge dichten.

[Sedlnitzky júl. 3-i leiratára hosszabb távolléte miatt csak most válaszol. Petőfi egy dunavecsei falusi mészáros fia, Pápán tanult, aztán katona lett. A hadseregből egészségi okok miatt 3 év múltán elbocsátották, ezután a költészettel kezdett el foglalkozni, amihez mindenesetre igen szerencsés adottságokkal rendelkezik. 24 éves, és csak írásaiból él. Emich könyvkereskedő összes eddigi prózai írásaiért 500 pengő forintot ígért neki, ebből 200-at már kézhez vett, 300-at azonban csak novemberben kap meg. Főként Vahot, Jókay, Várady és Pálffy fiatal literátorokkal társalog. Költeményei merész tendenciát árasztanak és indulatos kifejezéseket; a politikában azonban eddigi vizsgálódásaink szerint tudatlan – elhanyagolt ifjúkori művelődése miatt is; s még öltözködésében is igen hajlamos a vad magyarizmusra, ami néha képtelen nyilatkozatokra ragadtatja. Egyébként Pulszky Ferenc olyan nagyra becsüli ennek a szertelen zseninek az adottságait, hogy felajánlotta neki; költözzék be az újonnan vásárolt Nógrád megyei szécsényi birtokán lévő grotta két szobájába, és gondtalan nyugalomban költösn nemzeti hősi énekeket.]

111.

Geibel Károly könyvkiadó A helység kalapácsa újraközlésének megakadályozásáért a Központi Könyvvizsgáló Hivatalhoz folyamodik

Buda, 1846. [aug. végén]

A Központi Könyvvizsgáló Hivatal üléseinek jegyzőkönyve 1846. 817. sz. [ügy]:

Geibel Károly pesti könyvárus eladja, miszerint Petőfy Sándor „helység kalapácsa” című költemény szerzője, e költemény kéziratát 1844-ben neki teljes kiadási joggal el, által adta, és most mégis ennek ellenére ama költeményt, összes költészeti munkáinak kiadandó gyűjteményébe felvenni, s ekév őt, ki a magában csekély terjedékű elmeművet csinos kiállításban közre bocsátotta, abból csak rövid

idő óta adhatott néhány példányokat, károsítani szándékozik; kérvén e munkácskának jogtalan utánnymatását akadályoztatni, ezen előadásának bebizonyításaul, egyszersmind Petőfy nyugtatóványát a tőle felvett díjról előmutatván.

A budapesti könyvbírálóknak meghagyatik, hogy azon esetre, ha a nekik Petőfy Sándor vagy engedményese által bírálat végett bemutatandó összes Petőfy féle műi gyűjtemény közt, a nevezett szerző által Geibel Károly pesti könyvvarussal kötött szerződés ellenére, mellynek erejével a „helység kalapácsa” czimű költeményét 844 évben ugyan azon könyvvarusnak teljes kiadási joggal tulajdonul el és átadta, és az érette járó díjt is felvette, a fennérintett költemény is befoglaltatnék, kellő figyelemmel lévén, a könyvbírálati k.k. utasítvány 20 és 23ik szakaszának világos rendeletére, azon szerző összes műveit, csak a kérdéses „a helység kalapácsa” czimű költemény nyilvános kivételével engedményezzék.

112.

*A Központi Könyvizsgáló Hivatal utasítja Reseta János pesti cenzort
A helység kalapácsa újraközlésének megakadályozására*

Buda, 1846. szept. 4.

Azon esetre: ha a' Petőfy Sándor, vagy engedményese által Uraságodnak bírálat végett bemutatandó összes Petőfy-féle műi gyűjtemény közt a nevezett szerző által Geibel Károly pesti könyvvarussal kötött szerződés ellenére, mellynek erejével „a helység kalapácsa” czimű költeményét 1844^d évben ugyan azon könyvvarusnak teljes kiadási joggal tulajdonul el- és átadta, és az érette járó díjt is felvette, a fenérintett költemény is befoglaltatnék; – Uraságodnak ezennel meghagyatik: miszerint kellő figyelemmel lévén a Könyvbírálati KK. Utasítvány 20. és 23. szakaszainak világos rendelkezésére, azon szerző összes műveit csak a kérdéses „a helység kalapácsa” czimű költemény nyilvános kivételével engedményezze. Költ Budán a kir. könyvbírálati főhivatal 1846. évi Szent Mihály [szeptember] hó 4^{én} tartott Üléséből.

Elnök távollétében: Czech János mp.

Spányik Glycer mp.

ifj. Palugay Imre mp.

113.

Névtelen besúgó jelentése Petőfy ellenzéki kapcsolatairól

Pest, 1846. okt. 17.

Pest, 17. Oktober 1846.

Der Redakteur des Pesti Hirlap Anton Csengery is bereits nach Klausenburg abgereist, und zwar in Gesellschaft des äußerst überspannten liberalen jungen

Schriftstellers Petőfi, den er zu den Landtagsgeschäften verwenden will, während er selbst, angeblich, sich vor allem angelegen sein lassen wird, die Broschüre hinsichtlich der Hypothekenbank zu schreiben. Der oberwähnte Petőfi zog in in letzter Zeit die Aufmerksamkeit der hiesigen Notabilitäten der Oppositionspartei auf sich. Man entdeckte in ihm Talente und zog ihn in bessere Gesellschaft, um ihm seine namenlose Roheit zu benehmen. Petőfi besitzt eine gewählte Bibliothek, versteht mehrere Sprachen und ist in seinen Ansichten originell und in gewissen Zweigen der Literatur gründlich gebildet, aber, wie oben angedeutet, äußerlich roh und ungeschliffen. Die Oppositionsmänner nahmen sich auch insbesondere vor, den Petőfi von seinem Spleen zu kurieren, der unter anderen Absurditäten auch darin besteht, es durch Roheiten dahin zu bringen, daß die aus seiner Feder fließenden extravaganen und animosen politischen Aufsätze die Zensur passieren werden.

[Csengery Antal, a Pesti Hírlap szerkesztője már elutazott Kolozsvárra, mégpedig a szélsőségesen liberális fiatal író Petőfi társaságában, akit országgyűlési ügyekben akar felhasználni, míg neki, állítólag, elsősorban arra lesz gondja, hogy a hipotécbankról szóló broszúráját megírja. Petőfi az utóbbi időkben felhívta magára az ellenzéki párt itteni előkelőségeinek a figyelmét. Jó képességeket fedeztek föl benne, és jobb társaságba vonták be, hogy kimondhatatlan nyersségétől megszabadítsák. Petőfinek válogatott könyvtára van, több nyelvet ért, eredeti nézeteket vall, és az irodalom bizonyos ágaiban alapos képzettséggel bír, de, mint már céloztam rá, külsőleg nyers és faragatlan. Az ellenzéki férfiak fel is tették magukban, hogy kigyógyítják e spleenjéből, mely egyéb képtelenségek mellett abban is áll: durvaságokkal elérni, hogy a tollából folyó extravagáns és animózus politikai írások a cenzúrán átjussanak.]

114.

Az ellenzék vezetőivel való kapcsolatainak szorosabbá válásáról szóló jelentés az osztrák Államtanács ülésén

Bécs, 1846. okt. 26.

Pest, 17. Oktober. Wie bereits erwähnt (XXX. 694) hat der Redakteur des Pesti hirlap Csengery seine Reise nach Klausenburg, in Gesellschaft des überspannten liberalen Schriftsteller Peteöffy angetreten. Letzterer soll sich mit den siebenbürgischen Landtagsangelegenheiten, Ersterer aber mit der Abfassung einer Brochüre hinsichtlich der Hypothekenbank befassen. In letzterer Zeit hat Peteöffy die Aufmerksamkeit der bedeutendsten Oppositionsorgane auf sich gezogen, man entdeckte in ihm hervorragende Talente, und zog ihn deshalb in bessere Gesellschaften. Dieser junge Mann soll übrigens auffallend roh sein, und vor Kurzem geäußert haben, daß er die Censur zwingen werde, die Drucklegung seiner überspannten politischen Aufsätze zu gestatten.

[Mint említettük, a Pesti Hírlap szerkesztője, Csengery útnak indult Kolozsvárra, a túlzó liberális író, Peteöffy társaságában. Ez utóbbi állítólag országgyűlési ügyekkel, az előbbi pedig egy a hipotécbankra vonatkozó broszúra megírásával foglalkozik majd. Az utóbbi időben Peteöffy felhívta magára a legjelentősebb ellenzéki szervek figyelmét, kitűnő

képességeket fedeztek föl benne, és ezért jobb társaságokba vonták be. Ez a fiatalember egyébként állítólag feltűnően nyers, s a közelmúltban úgy nyilatkozott, hogy kényszeríteni fogja a cenzúrárt túlzó politikai írásai átengedésére.]

115.

A debreceni cenzor jelentése és panasza Petőfi színházi fellépési kísérletéről (Kivonat)

Buda, 1846. nov. 27.

A Központi Könyvvizsgáló Hivatal üléseinek jegyzőkönyve

Negyvennyolcadik Ülés November 27-dikén 1846 évben

1122.

Előadó: Engel

Debreczeni könyvbíró jelent, hogy a f. h. 14én Petőffy Sándor vándor író saját dolgozatát „az egyesülésről” a helybeli szinpadon elszavalni akarván, azt hivatalos felszólításra egy színész bíráló végett hozzá küldé; és miután ezen rövid iratot politikai tartalmunak találta, az említett színésznek azon hozzá tétellel adá vissza: hogy szinpadra nem kerülhet; hogy ennek következtében a szerző maga hozzá megjelenvén, s cenzurát zsarnokságnak ötet pedig ostobának nevezné, miért is őt kiharancsolván, a színház igazgatóságának felsőbb névvel meghagyá, hogy az említett Petőffy Sándornak, még felsőbb helyről íranta valami rendelet nem érkezik, a szinpadon semmi szín alatt helyt ne adjon: ezeknél fogva Petőffyt megfenyíttetni kéri, a színházi társaságokhoz nem szegődött kóbor írókat felsőbb rendelet által a szinpadoktól egészen eltiltandónak vélvén.

116.

Névtelen besúgó jelentése Petőfinek az Unió zsebkönyv számára küldött verséről

Kolozsvár, 1846. dec. 15.

Klausenburg, 15. Dezember 1846.

Der exaltierte ultraradikale junge Schriftsteller Alexander Petőfi überschickte von Szatmár aus, wo er noch um die Mitte des vorigen Monats sich aufhielt, seinem hier verweilenden Freunde Georg Urházy, früher Redakteur der politischen Zeitung Erdélyi Hiradó (Siebenbürgischer Nachrichtenanzeiger), gegenwärtig mit der Herausgabe eines Taschenbuches beschäftigt, ein in den glühendsten Ausdrücken zur Union zwischen Siebenbürgen und Ungarn herausforderndes Gedicht mit der Bitte, dasselbe zum Druck befördern zu wollen und zu vermitteln, daß es in unveränderter Gestalt die Zensur passiere. In diesem Gedicht drückt Petőfi seinen tiefen Schmerz darüber aus, daß das Volk der Magyaren in getrennter politischer Verfassung lebe. Er erinnert an die Taten der Ahnen dieser Nation, die, wenn sie

fest vereint geblieben wäre, die Welt mit ihrem Ruhme erfüllt hätte, während sie jetzt bei Durchblätterung des Buches ihrer Geschichte Schmerzenstränen vergießen müsse. Staubatome wachsen zu einem Fels zusammen, der den Stürmen trotzt. Ebenso können man durch eine innige Vereinigung in dieser verhängnisvollen Zeit die dem Magyarenvolke drohenden Gefahren beschwören. Er (Petőfi) fordert beide Länder zu einem heiligen Bündnisse auf und verkündet Ruhm und Segen dem, der dies bewirkt, Fluch dagegen jenen, die die Annahme verweigern.

[A szélsőségesen túlzó radikális ifjú író, Petőfi Sándor Szatmárról, ahol még a múlt hónap közepe táján tartózkodott, itteni barátjának, Urházy Györgynek, az Erdélyi Híradó című politikai hírlap korábbi szerkesztőjének, aki jelenleg egy zsebkönyv szerkesztésével foglalkozik, egy – Magyarország és Erdély egyesülését a legizzóbb kifejezésekkel követelő – költeményt küldött azzal a kéréssel, hogy segítse elő annak közreadását, és eszközölje ki, hogy a cenzúrán változatlan alakban menjen keresztül. Petőfi mély fájdalomának ad kifejezést benne, hogy a magyar nép megosztott politikai állapotban él. Emlékeztet a nemzet őseinek tetteire, melyeknek híre, ha szilárdan együtt maradnak, világszerte elterjedt volna, míg most a nemzetnek, ha története könyvében lapoz, a fájdalom könnyeit kell ontania. Porszemek olyan sziklává tapadhatnak össze, amely viharokkal dacol. Éppen így el lehetne háritani a jelenlegi vészterhes időkből a magyar népre leselkedő veszélyt egy bensőséges egyesüléssel. Mindkét országot szent szövetségre hívja fel, s dicsőséget és áldást hirdet annak, aki ezt végrehajtja, de átkot mond azokra, akik elutasítják.]

117.

Az Unió zsebkönyvbe szánt Petőfi-vers ügye az osztrák Államtanács ülésén

Bécs, 1847. jan. 9.

Klausenburg 15. Dezember. Der vormalige Redakteur des „Erdélyi híradó“ Georg Urházy welcher gegenwärtig zu Klausenburg verweilt, erhielt von dem ultraradikalen jungen Schriftsteller Alexander Peteöffy ein vom Letzteren verfaßtes Gedicht, mit der Bitte, gelbes drucken zu lassen, namentlich aber darauf zu sehen, daß die Censur daran nichts ändere. In diesem Gedichte drückt Peteöffy seinen tiefen Schmerz darüber aus, daß das magyarische Volk in getrennter politischer Verfassung lebe; er erinnert an die Thaten der Ahnen dieser Nation, die, wenn sie fest vereint geblieben wäre, die Welt mit ihrem Ruhm erfüllt hätte, während sie jetzt beim Lesen ihrer Geschichte, Schmerzenstränen vergießen müsse. Atome seinen zu einem Fels zusammengewachsen, der den Stürmen trotzt. Ebenso könne man durch eine innige Vereinigung in dieser verhängnißvollen Zeit die den Magyaren drohende Gefahr beschwören. Er fordert beide Länder zu einem heiligen Bündnisse auf; verkündet Ruhm und Ségen demjenigen, der dieß bewirkt; dagegen Fluch allen Jenen, welche dem Bündnisse nicht beitreten sollten.

[Kolozsvár, dec. 15. Urházy György, az Erdélyi Híradó korábbi szerkesztője, aki jelenleg Kolozsvárt tartózkodik, Peteöffy Sándortól, a túlzó radikális fiatal írótól ennek egy költeményét azzal a kéréssel kapta meg, hogy nyomassa ki, de különösen ügyeljen arra, hogy a cenzúra ne változtasson rajta. Ebben a költeményben Peteöffy mély fájdalmát fejezi

ki, hogy a magyar nép megosztott politikai állapotban él; emlékeztet a nemzet őseinek tetteire, amelyek dicsőségét az egész világon elterjesztették volna, ha egységét szilárdan megőrzi, míg most, történetének könyvét olvasva, a fájdalom könnyeit kell ontania. Atomok olyan sziklává tapadnak össze, amely viharokkal dacol. Éppen így egy bensőséges egyesüléssel el lehetne hárítani a magyarokra ebben a végzetes korban leselkedő veszélyt. Mindkét országot szent szövetségre hívja fel; dicsőséget és áldást hirdet annak, aki ezt elősegíti, de átkot mond mindazokra, akik e szövetséghez nem csatlakoznak.]

118.

Az állítólag Petőfi társzerkesztésével megjelenő

*„Mercur” című hírlap ügye
az osztrák Államtanács előtt*

Bécs, 1847. jan. 23.

Pest, 17. Jänner [1847.]

[.....]

Man wünscht [...], daß den Umtrieben der Redaktion des „Ungar” welche die Censursfreiheit fortwährend predigt, in der Art ein Ziel gesetzt werde, wie dieß mit der Behandlung des Zeitungsblattes „Mercur” der Fall war, wo die Censurierung dieses liberalen Blattes dem Professor Reszeta abgenommen, und dem Censurskollegio übertragen wurde. Seit dem die Censur des „Mercur” durch dieses Kollegium besorgt wird, nimmt die Zahl der Abonnenten[!] wesentlich ab, und die Redaktoren Nádaskay, Peteöffy und Lisznay[!] wendeten sich an den Advokaten Szekrényessy um Unterstützung ihres Unternehmens, was jedoch dieser, von der gemässigten Partei vorläufig informirt, entschieden ablehnte; der „Mercur” steht sonach seinem Untergang nahe.

[Kívánatos, hogy az „Ungar” minduntalan sajtószabadságról prédikáló szerkesztősége üzelmének véget vessenek, olyan módon, ahogyan ez a „Mercur” című hírlap esetében történt, amikor is ennek a liberális lapnak a cenzúrázását Reszeta tanár kezéből kivették, és magának a Központi Könyvvizsgáló Széknek adták át. Mióta a „Mercur” cenzúrázását ez látja el, az előfizetők száma lényegesen csökken, és Nádaskay, Peteöffy és Lisznay Szekrényessy ügyvédhez fordultak vállalkozásuk támogatása végett, amit azonban ez, miután a mérsékelt pártnál előzetesen tájékozódott, határozottan elhárított magától; a „Mercur” ilyenformán a bukáshoz közel áll.]

*Gróf Mailáth János bizalmas jelentése Petőfiről
mint a Csalogányok és pacsírták című vers szerzőjéről*

Pest, 1847. febr. 4.
Pest, 4. Február 1847.

Ungarn hat nun um einen politischen Dichter mehr, er heißt Petőfi – ein junger Mensch nicht ohne Talent –, er hat in einer Zeitschrift ein Gedicht losgelassen: „Nachtigallen und Lerchen“ [*Csalogányok és pacsírták*,] worin er viel lamentiert, aber – so sagt er – „unser Retter kömmt, ohne daß es unsere Henker merken: die Zukunft“. Der Honderü macht hiezu die Bemerkung: „Wer sind denn unsere Henker? Und wer ist der Retter, der in der Zukunft erwartet wird?“

[Petőfi, egy nem tehetségtelen fiatalember, Magyarország új politikai költője: egy folyóiratban kibocsátott egy *Csalogányok és pacsírták* című verset, amelyben sokat sopánkodik, de – mint mondja – „jön a megmentőnk, anélkül, hogy hóhéraink észrevennék: a jövőendő”. A Honderü megjegyzi: „Ugyan kicsodák a mi hóhéraink? És ki az a megmentő, akire a jövőben várnak?“]

120.

Neve a hátralékosok listáján az Ellenzéki Körben

Pest, 1847. ápr. 1.

Nevei a' Pesti Kör azon tagjainak, kik részvénydíj tartozásukat 1847. év Április 1st napjáig be nem fizették 's kiknek nyugtatványai behajtás végett Horváth Antalnál vannak

Nevek: Petőfy Sándor

1845/6^{ik} évre

pft: –

xr: –

1846/7^{ik} évre

pft: 5

kr: –

őszvesen

pft: 5 fiz

kr: –

121.

Bejegyzik 1846. 2. félévi (pesti köri) tagdíjának befizetését

Pest, 1847. ápr. 28.

Az Ellenzéki Kör pénztári naplója [4b]:

1847

Kész pénz

Ideje:	Apr. 28.
Megnevezése	Petőfy Sándor [sokadmagával] az 1846 ^{ik} év második felére
bevétele	pft: 5
	xr: –
kiadása	pft: –
	xr: –

122.

Ellenzéki köri tagdíját 1846 második félévére befizeti

Pest, 1847. ápr.

Az Ellenzéki Kör Pénztári Könyve 6a:

Bevétel

A vólt nemzeti kör részéről pénztári maradék [c. felsorolásban:]

[Sorsz.:] 224.

[Dátum:] 1847. Április

[Befizető neve, az összeg rendeltetése:] Petőfy Sándor. Az 1846^{ik} év második felére.

Vegyes bevételek. 5.– [Ft]

123.

Ellenzéki köri tagdíját 1847 első felére befizeti

Pest, 1847. [ápr.?)

Az Ellenzéki Kör Pénztári Könyve 7a:

Bevétel

Pénzmaradvány múlt hónapról [c. felsorolásban:]

[Sorsz.:] 32

[Dátum:] Máj. 14.

[Név és rendeltetés:] Petőfy Sándor [sokadmagával] az 1847^{ik} év első felére
Folyó részvény díj: 5,- [Ft]

124.

Ellenzéki köri tagdíjfizetésének nyilvántartása

Pest, 1847. [ápr. vége – máj. eleje?]

Nyilvántartás az Ellenzéki Kör tagjainak részvénydíj fizetéséről [8a]

alírási sorszám: 274

Nevek: Petőfy Sándor 1 [éves]

kötelezettségi idő kezdete: [tizenharmadmagával] 1847. Apr. 1.

1847 1^{ső} fél év: 5 átadtam

2^{ik} fél év: –

1848 1^{ső} fél év: –

2^{ik} fél év: –

1849 1^{ső} fél év: –

2^{ik} fél év: –

125.

Az Ellenzéki Körnek Petőfy-műveket is tartalmazó tervezett zsebkönyvről írt titkos jelentés foglalata a bécsi Államtanács előtt

Bécs, 1847. máj. 5.

Pest, 16. April 1847. Wegen des Mangels an Geldmitteln dürfte das projektierte *Ellenzéki Kör Könyve* (Buch des Oppositions Kör) (XV/256) vielleicht schwer und langsam zu Stande kommen, da die Schriftsteller ohne Honorar keine Aufsätze in dasselbe liefern wollen. Indeß wird doch gemeldet, daß Kossuth bereits drei Aufsätze: *Adó* (Steuer), *Örök-Váltóság* (ewige Ablösung) und *Képviseleti rendszer* (Repräsentativ Sistem) für dasselbe verfaßt, dann der Borsoder 2. Vizegespan Szemere einen Aufsatz über das Indigenat, und Karl Nagy, dann Moriz Perczel, Franz Pulszky, Hunfalvi, Michael Vörösmárthy, Alexander Petőffy etc. Beiträge versprochen haben; so wie diesem Vereinsbuche auch ein Aufsatz Kisfaludy's „Die Insurrektion von 1809“, der bisher im Druck nicht erscheinen durfte, eingeschaltet werden soll.

[A tervezett „Ellenzéki Kör Könyve” kiadásának ügye állítólag akadozik, mert a cikkek honorálására nincs fedezet. Ennek ellenére – hír szerint – Kossuth három cikket már megírt a kiadvány számára, mások pedig ígéretet tettek, hogy írásaikkal hozzájárulnak, köztük Petőffy, s helyet kap benne Kisfaludynak az 1809. évi nemesi inszurrekcióról írt cikke, mely eddig nem jelenhetett meg nyomtatásban.]

126.

Arcképét kifüggesztik a soproni líceumi Magyar Társaság örömnepén

Sopron, 1847. máj. 13.

Részlet a Társaság 1847. máj. 13-i örömnepének jegyzőkönyvéből:

A szónoksók felett fellyebb emelkedésben csüggött Deák Ferenc nagyobb szerü képe, kissé lejjebb két felöl hason nagyságban Wesselényi Miklós és Kossuth Lajos képeik. Jobbról a szónoksók mellett Petöfi és Garay kisebb szerü képeik, közben pedig lentebb helyzetben Vörösmarty képe. A szónok szék balfelén a jobb-felöl képlet módjára Liszt Ferenc, Barabás és Lendvay képeik.

127.

Arany meghatalmazza a „Toldi” tiszteletpédányainak átvételére

Szalonta, 1847. jún. 10.

A Kisfaludy-Társaság által 1847-ben koszorúzott „Költői Pályaművekből” néatalán engem illető példányok átvételére Petöfi Sándort biztam meg.

Szalonta, jun. 10. 1847,

Arany János mk.

128.

Második szerződése Emich Gusztávval

Pest, 1847. jún. 26.

Szerződés

Alólírottak következő szerződésre léptünk:

1-szor. Én Petöfi Sándor összes költeményeimet, melyeket Emich Gusztáv könyváros 1847-ben egy kötetben kiadott, s melly kiadásnak címlapja és tartalma ide mellékeltek, örökre eladtam, minek következtében a föntebbi kötet ezentúl az ő kizárólagos sajátja.

2-szor. Én Emich Gusztáv, mint kiadó, fizetek a szerzőnek egyszer mindenkorra (semel pro semper) 1,500 – mondd: egy ezer öt száz pengő forintot három egyenlő rátában, és pedig a folyó 1847^{ik} évi június 27kén 500 mondd: öt száz; 1847^{ik} october 1jén 500 mondd öt száz, és 1847^{ik} novemb. 20kán az utolsó 500 mondd öt száz pengő forintot.

3-szor. Én Petöfi Sándor ezen szerződés következtében egyszersmind kötelezem magamat, az ezentúl irandó költeményeimet egyes kisebb darabokban vagy kötetekben ki nem adni, hanem azokat összegyűjteni, míg egy olyan kötetet ké-

peznek, mint ezen első nagy kötet (tudniillik nagy nyolczadrétben 35 ivet körülbelül) s ezen második folyamatot nem másnak adni el, mint Emich Gusztáv kiadó könyvárosnak, az előre meghatározott díjért: egyszer mindenkorra (semel pro semper) 2,000 mondd: két ezer pengő forintért.

Ezen szerződést két egyenlő példányban elkészítettük és saját aláírásunkkal s pecsétünkkel megerősítettük.

Költ Pesten június 26. 1847.

Emich Gusztáv
könyváros

Petőfi Sándor

A második pontban érintett első 500 ft azaz ötszáz pengő forintot fölvettem.
Pest, június 27. 1847. Petőfi Sándor.

Ugyanazon pontban érintett második 500 ft azaz ötszáz pengő forintot fölvettem. Pest, october 1. 1847. Petőfi Sándor.

Ugyanazon pontban érintett harmadik és utolsó 500 ft azaz ötszáz pengő forintot fölvettem. Pest, november 17. 1847. Petőfi Sándor

A harmadik pontot illetőleg közös megegyezés mellett abban állapodtunk meg, hogy a második kötet honorariumából 1,000 azaz egy ezer pengő forintot a folyó 1848^{dik} évben fizet a szerzőnek a kiadó, május közepétől kezdve minden hónap közepén száz pengő forintot, augusztus és novemberben pedig két száz pengőt; a második ezer pengőt pedig 1849^{ben} szinte hónaponként száz pengő forintjával. E második ezer pengő illy módoni lefizetése azonban csak úgy áll, ha szerző az egész kötetet készen átadja még az 1848 év folytában a kiadónak; ellenkező esetben ezen összeg lefizetése mindaddig fölfüggesztetik, míg a kézirat a kiadó kezében nem lesz, s akkor az előbbeni ezer pengőnek annyi közösen megegyezett kamatja vonatik le, a meddig ezen ezer pengő 1849 elejétől kezdve hevert. Költ Pesten január 1. 1848.

Emich Gusztáv

Petőfi Sándor

A második kötet honorariumából május közepén járandó 100 azaz száz pengő forintot a mai napon előlegesen fölvettem, Pest, február 21. 1848.
Petőfi Sándor

A második kötet honorariumából június közepén járó 100 azaz száz pengő forintot a mai napon fölvettem, Pest, június 10. 1848. Petőfi Sándor.

A második kötet honorariumából július közepén járó 100 azaz száz pengő forintot a mai napon fölvettem, Pest, július 17. 1848. Petőfi Sándor.

A második kötet honorariumából augusztus közepén járó 200 azaz kétszáz pengő forint[!] fölvettem. Pest, aug. 25. 1848. Petőfi Sándor.

A september, october, november és deczember hónapokra járó 500 pengő forintot, mint a külön nyugtatványok bizonyítják, annak idejében fölvettem. Pest, június 15. 1849. Petőfi Sándor.

A második kötet honorariumának második feléből az első száz pengő forintot fölvettem. Pest, június 15. 1849. Petőfi Sándor

A kézirat átadatván, a fizetések újra elkezdődvén, a következő két hónapra járó 200 pengő forintot férjem nevében fölvettem. Pest, június 29. 1850. Petőfi Sándorné.

Ismét fölvettem 130 pengő forintot. Pest, július 20. 1850. Petőfi Sándorné
Octoberről maradt 70 pengő forintot fölvettem, sept 19. Petőfi Sándorné
Fölvettem 100 pengő forintot, october 10. 1850. Petőfi Sándorné
Fölvettem 100 pengő forintot, novemb. 10. 1850. Petőfi Sándorné
Fölvettem 100 azaz száz pengő forintot. December 15. 1850. Petőfi Sándorné.

Az utolsó két száz pengő forintot fölvettem. januar 9. 1851. Petőfi Sándorné.

129.

Névjegye

[Pest, 1847. ápr. – jún.?)

PETŐFI

130.

Zemplén vármegye tiszteletbeli táblabírájává választják

Sátoraljaújhely, 1847. aug. 5.

Részletek Zemplén vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek 1847. évi index kötetéből, 239ab–240. fol.:

Táblabíráknak 1847^{ik} évi Augustus hó 3^{kán} s következő napjaiban tartott Tisztujtó köz Gyülés alkalmával kinevezettek a következők: [néhány magas rangú tisztségviselő, illetve arisztokrata neve után „Abauj Megye részéről” 20, „Ungh Megye részéről” 23, „Sáros Megyéből” 26, végül „A (Zemplén) Megyebeli s más folyamodó egyénekből” 80 személy; szemléltetésül egy, a költő nevét is tartalmazó *részlet* ez utóbbi névsorból, amelybe a költő természetesen mint „más folyamodó egyén” került:]

... *Répásy* József tanár, *Barlay* Vilmos orvos tudor, *Stepán* Dániel, *Nyeviczkey* Kristóf, *Toth* Sámuel, *Vékey* Ferencz, *Püspöky* Miksa, *Barthos* Nep. János, *Báró Barkóczy* Mihály, *Flaskay* János, *Petőfy* Sándor, *Ordódy* Kálmán főhadnagy, *Pekory* László, *Nickel* Mórícz főhadnagy ...

Az erdői római katolikus lelkész kérelme Szendrey Júlia nevében a szatmári püspökhöz, hogy mentse fel a házasságkötés előtti háromszori kihirdetés kötelezettsége alól

Erdőd, 1847. aug. 18.

Venerabili Officio Dioecetano Szathmariensi Suae Excellentiae Episcopalis per demisse exhibenda humillima Officiosa relatio et petitio

Ex offo Par.
Erdöd

Szathmarini

Note demissa!

Egregius ac Perillustris Dominus Alexander Petőfy Augustanae Confessionis desponsando sibi in futuram Vitae sociam egregiam domicellam Juliannam Szendrey Erdődiensem R[oma]no Catholicam Sp[ectabilis] D[omi]ni Bonorum Inspectoris Ignatii Szendrey filiam, cuperent praetermissis ternis denunciationibus Matrimonio de lege praemitti solitus in statum Matrimonii coalescere, hunc in finem praelaudato D[omino] Sponso ex parte sua iam Dispensatio et Dimissio existente, ex parte etiam sponsae hoc ipsum habere desiderant. Ea propter de genu Supplices fiant Suae Excellentiae Episcopali, ut a tribus denunciationibus pro parte etiam ejusdem paterne dispensare dignaretur. Quam gratiam Praelaudata Sponsa eo fidentius contrito spiritu et filiali humilitate Sacras Manus osculando expetit quod Sponsum ad dandas Reversales de prolibus utriusque sexus catolice educandis et quidem stricta obligatione feliciter permoverit. Signatum Erdöd Die 18ma August 1847.

Stephanus Kalos
Parochus Erdöd m.p.

[Püspök Úr Őexcellentiája Nagytiszteletű szatmári Egyházmegyei Hivatalának átadandó legalázatosabb hivatalos felterjesztés és kérelem. Szatmárott. Az erdői lelkészi hivatalból. – Alázatos felirat! Az evangélikus vallású jeles Petőfi Sándor úr, eljegyezvén magának jövődöbéli élettársul a szépreményű erdői római katolikus Szendrey Júlia kisasszonyt, tekintetes Szendrey Ignác jószágigazgató úr leányát, a jegyesek az egyház előírása szerinti előzetes háromszori kihirdetés mellőzésével óhajtanak a házasság kötelékében egyesülni; a vőlegény a maga részéről e célra már dispenczió és elbocsátó levél birtokában lévén, ugyanezt a menyasszony részéről is bírní kívánják; ennél fogva alázatosan könyörögnek Püspök Úr Őexcellentiájának, hogy a háromszori kihirdetés alól őt is felmenteni kegyeskedjék. Amely kegyet a menyasszony töredelmes lélekkel és leányi alázattal a szent kezeket csókolva annál nagyobb bizalommal kéri, mert minden reménye megvan arra, hogy vőlegényét a reverzális megadására és mindkét nemű gyermekeiknek a katolikus vallásban való nevelésére szigorú kötelezettséggel sikeresen rábírhozza. Kelt Erdődön, 1847. aug. 18-án. Kalos István erdői plébános sk.]

132.

Anyakönyvi bejegyzés Szendrey Júliával kötött házasságáról

Erdőd, 1847. szept. 8.

Erdődi r. kath. házassági anyakönyv II.k. (1805–1859) 73.:

Kristus Urunk Születése után 1847. Évbenn

Nap hava: 8 Septembr[is]

A házasságba öszve adattak:

Vezeték és kereszt-nevök, hit-vallások: Tiszt[elt]. Petőfy Sándor Ur
Agostoni hit vallásu, Szendrei Julia Rom. Cath.

Élet Nemök Származások és Lak helyek: Nőtelen Félegyházi – hajadon Erdődi. Pest.

A Tanuk Vezeték és Kereszt Nevek, élet nemek: Tisztelt Lauka Josef Úr –
Sas Károly UrAz öszve adó egyházi személy: Kalos István Erdődi Lelkész Reversalis mellett
A hirdetések vagy más akadályoktoll fel mentés el-botsájtás:

háromszori hirdetéstöll felmentettek, A vő elbotsájtatt

Észrevételek: A menyasszonyt Koltora viszik onnan Pestre mennek.

133.

Petőfy és felesége mint keresztszülők

Koltó, 1847. szept. 26.

A koltói református egyház keresztelési anyakönyve, I. k. 9.:

[1847.]

26^{ik} Sept[embris]. Kereszteltem Sebestyén Györgynek és feleségének Sebestyén Juliánnának 25^{ik} Sept[emberben] született gyermekét.

Fiu: – –

Léány: Katalin

K[ereszt].atya, K[ereszt].anya: Tekintetes Petőfy Sándor ur, és hitvese Szendrei Juliánna Urasszony

Segédbába: Kris Györgyné.

134.

Nógrád vármegye táblabírájává nevezik ki

Balassa-Gyarmat, 1847. okt. 19.

Nógrád vármegye 1847. okt. 18-19-én tartott követválasztási közgyűlésének jegyzőkönyve, 2207. sz. napirendi pont:

Főispáni helyettes úr Ő Méltósága e' következő Táblabírákat nevezte ez alkalommal: Gróf Grüne Ferencz Fő udvari mestert, G. Zichy Albert őrmestert, Szalay István, Horváth Edmund, Balázs Lajos, Tóth Ferencz, Terray Karol, Ficsór Miklós, Pelles[?] Sándort, Almásy Felixot, Petőfy Sándort.

135.

Ellenzéki köri tagdíját 1847 második felére befizeti

Pest, 1847. okt.

Az Ellenzéki Kör Pénztári Könyve 20a:

Bevétel:

[Sorsz.] 178.

[Dátum:] October

[A befizető neve, az összeg rendeltetése:] Petőfy Sándor. Az 1847^{ik} év második felére.

Folyó részvény díj: 5.- [Ft]

136.

Ellenzéki köri tagdíjfizetésének nyilvántartása

Pest, 1847. [okt. – nov.]

Nyilvántartás az Ellenzéki Kör tagjainak részvénydíj fizetéséről [8a]:

Aláír[ási] sorszám: 274.

Nevek: Petőfy Sándor 1. [éves]

1847 1^{sd} fél év: 5 átvet[tem]

2^{ik} fél év: 5 átvet[tem]

1848 1^{sd} fél év: –

2^{ik} fél év: –

1849 1^{sd} fél év: –

2^{ik} fél év: –

[Kötelezettségi idő kezdete és] Lakhely: [1]846 1. [félév]

137.

Neve az Ellenzéki Kör tagnévsorában

Pest, 1847. [2. félév?]

Az Ellenzéki Kör tagjai [betűrendes jegyzék]:

[Sorszám:] [417.]

[Név:] Petőfy Sándor

[A tagság minősége:] 1 [éves]

138.

Egressy Gábor: Petőfi Sándor emlékkönyvébe

Pest, 1848. jan. 29.

Ha van hit, mely bennünket e világon
Megmenthet a pokoltól, – nem lehet más,
Mint a mely a becsület¹ istenének
Érzelemben és tettelg áldozik.

E hit nélkül minden társas viszony,
Mely az embernek lelkét egybefűzi:
Csupán csak önzések szövetezése,
S bizony mondom, hogy ez bálványimádás.

Az elvrokonság máskép csak palást,
Melynek külsejét angyalok szövék,
De béllését az ördögök csinálván
Ráírták: „mutare consilium.”

Igaz rokonság szellemek között
Akkor van, ha szívök vallása egy:
Ha vakbuzgón járnak a templomot,
Hol a becsületnek szent mérlegén
Az emberek nagysága méretik.

139.

*Említik a „Szépek könyve” című almanachba szánt költeményeiért előre fölvetett
honoráriumát*

[Pest,] 1848. márc. 8.

„Szépek-könyve” ügyebeni közgyűlés. Mart. 8-kán 1848.

Jelen voltak:

Vörösmarty elnöklete alatt:

Czuczor Gergely

Garay János

Gaal József

Nagy Ignác

1 Politikai, társadalmi, polgári és családi becsület. E. G.

1. Vörösmarty előadja Kuthy Lajos' levelét, melyben ez a' legközelebbi hírlapi avatkozások' és a' kölcsönző hölgyek' megnyugtatója' tekintetéből is, a' társulatot tudva levő 600 pf. segélykölcsön' azonnali visszafizetésére felszólítja; és pedig olyképen, hogy a' társulat a kölcsönt se magánál tovább ne tartaná, se azt, ha ajánlatná is, ajándékul el ne fogadná; hanem a' részint Garay és Petőfinél előlegezve, részint a' pénztárban ben létező összegeket, összesen 300 pftot, hozzá, Kuthy Lajoshoz, Pozsonyba rövid úton felküldeni indítványozza; mihez ő, Kuthy Lajos, a' nála levő 300 pftot azonnal hozzácsatolni 's így az egész tartozást, – mely szerinte az ő kötelezettségét terheli – akár személyesen, akár Tóth Lőrinc tagtárs által az illető hölgyeknek azonnal átadni késznek nyilatkozik.

A gyűlés pontonként tárgyalván a levelet, Kuthy Lajosnak választ iratni határozott, melyben a' következők, mint gyűlésileg határozottak, kijelentessenek, ú. m.

1.) A' társulat nem azért vette fel a' kölcsönt, hogy azt bizonytalan idő múlva, mielőtt vele céljaira valamit vett, cél és ok nélkül ismét visszafizesse; hanem, hogy azt kitűzött céljára fordítva, vele magán és vállalatán segítsen. A' szóbanforgó 600 pftot tehát, melyet a' társulat sem tekint ajándéknak, hanem valószínű kölcsön gyanánt néz, az illetőknek igen is, kötelezettsége szerint, visszafizetni fogja, de csak akkor, miután vele célját, melyre azt felvette, előmozdította, elérte. – Miután pedig célja' elérésére, t. i. a' Szépek-könyve' kiadására most inkább mint valaha, még pedig rövid idő alatt kilátásai vannak, határozó

2.) Mikép a' künn levő pénznek, hogy velök tenni, díjakat fizetni stb. lehessen, igen is összepontosíttassanak; mire nézve Kuthy Lajos tagtárs felszólítatik, hogy a' nála levő 300 pftból, azt, mi a' társulatot illeti, t. i. 150 pftot azonnal a' társulat' pénztárába (Nagy Ignácznak) annál inkább befizesse, minthogy erre, még a mult nyáron tartott közgyűlésben felszólítatot[1], de akkor sem teljesíté; mely közgyűlésben ugyan is ő a' szerkesztésről leköszönvén, ez gyűlésileg Nagy Ignácra ruházott 's a 300 pftnak egyik fele um. 150 ft Kuthy Lajosnak, eddigi fáradozásaiért; másik fele pedig az új szerkesztőnek adatni határozottat.

3.) Kuthy Lajos tagtárs' megnyugtatója'ra, minthogy a' kötelezetvényben az ő neve van aláírva, az eredeti szerződés, melyben a' kötelezettséget a' társulat tagjai közül többen elvállalják, Kuthy Lajosnak is egy példányban, vagy hiteles másolatban kiadni rendeltetett.

4.) Értesítetik Kuthy Lajos tagtárs, hogy miután a' társulat a' mult nyáron tartott, főlebb említett közgyűlésben új és rendezett szerkezetet nyert, arról jegyzőkönyve is van; ezentúl a' Szépek-könyve ügyében teendő bármely lépések, akár a' pénzek' kezelése, kölcsönök' visszafizetése, akár a' könyv kiadása és szerkesztésére nézve csak társulatilag lehet intézkedni, 's minden egyes tag a társulaton kívül és nélkül bármely lépést ezekben nem tehet.

A Közcsendi Bizottmány 1848. márc. 15-i késő esti ülésének jegyzőkönyve

Pest, 1848. márc. 15.

Jegyzőkönyve

Pest város közgyűlése által a' teendőik iránt kiküldött bizottmánynak 1848: Martius 15^{én} tartott

Ülésének:

Addig is, míg Pest város által Buda város nemes tanácsa a' történetek iránt körülményesen értesíthetnék, miután a' bizottmánynak első teendője a' rendnek 's közbátorságnak erélyes fentartása, azon testvéri érzelménél fogva, mellyel a' testvér Város iránt viseltetik. ...

Rögtön rövid uton értesíteni szükségesnek vélte Buda város kapitányát, miszerint a' bizottmány e' tekintetből a' katonai hatalom mellőzésével az eddig fen[n]álló pesti polgári őrseregnek hazafi buzgóságát vette igénybe, 's ez már rögtön össze is seregelvén ez éjjel megkezdí a' köz bátorság feletti őrködést, felkéri tehát a' Bizottmány, hogy a' testvér város nemes Kapitánya is a testvér város bátorságáról hasonló módon gondoskodni sziveskedjék. – Kelt fenebbi napon, – esti 10 órakor.

Rottenbiller Leopold választmányi elnök

Klauzál Gábor

Tóth Gáspár

Nyáry Pál

Vasvári Pál

Egressy Samu

Petőfi Sándor

Irinyi József

Gyurkovics Mathé

A Közcsendi Bizottmány első kiáltványának fogalmazványa

Pest, 1848. márc. 15.

Pest város közönsége nevében alulírottak szerencsések hivatalosan értesíteni a magyar nemzetet, hogy a' mi más országokban polgár vérbe került, – a' reformot – Budapesten 24 óra alatt békés és törvényes uton kívívta a testvéri egyetértés. A' városi tanács ugyanis a' választó polgársággal értesülvén arról, mikép a' város polgárai és lakosai vele együtt akarnak értekezni az idők komoly fejleményei felett, a tanácskozási teremek századokon át zárva volt ajtait 1848-ik évi mártus 15^{ikén} délután 3 órakor a' népnek megnyitá, s mfután megértette annak törvényes kívánatait, azokat, mint nagyobb részt már eddigel is kebelében ápolt hazafiúi ohajtásokat, egy szívvel egy akarattal elfogadva magáévá tevő, sőt azon tizenkét pontot, mellyeket nagy részben a nemzet 1790-ik év óta törvényhozás utján is annyiszor sürgetett, ezen közgyűlésben az országgyűléshez intézendő kérelmezéskint aláírta.

A nemzet ohajtásainak említett pontjai a következők:

1. Sajtó-szabadság, a censura eltörlésével.
2. Felelős ministerium Buda-Pesten.
3. Évenkinti országgyűlés Pesten.
4. Törvényelöltti egyenlőség polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti őrsereg.
6. Közös teherviselés.
7. Urbéri viszonyok megszüntetése.
8. Esküdtszék, képviselet egyenlőség alapján.
9. Nemzeti bank.
10. A' katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vgyék külföldre, a' külföldieket vgyék el tőlünk.
11. A' politikai statusfoglyok szabadon bocsátassanak.
12. Unio Erdélylyel.

Következtek a' közgyűlés határozatai, miszerint

a) Pest város iménti közkívánatait egy választmány haladéktalanul személyesen terjeszse elő az ország rendleinek. Ő Felségét pedig hódolva szeretett Koronás Királyunkat kérje meg, hogy ezen országgyűlést minél előbb Pestre tegye át.

b) A közgyűlés alulírt választmányt bízta meg, hogy a rend fentartásaul czélszerűen intézkedve, határozatait foganatosítsa.

Melleyeknek teljesítéseül alulírt választmány kiküldetéséhez képest

a) tüstint átmene Budára a' nagymélt[óságú] Magyar Kir. Helytartó tanácshoz, 's ugyanott azon Kormányzéki határozatot nyerte, melly szerint a' censura nyomban megszünttetett, a' sajtó annyi százados bilíncei alól fölszabadult, s addig is, mig sajtó törvények hozatandnak, a' sajtókihágások felett a' nemzet bizodalmit bíró s' a nm. httó Tanács [Nagyméltóságú Helytartó Tanács] által a hozandó törvényig ideiglenesen kinevezendő egyének fognak a' fennálló törvények szerint ítélni. Ime e' lapok is tanusítják a' határozat foganatát.

b) Kieszközöltetett, hogy a sor-katonaság nem fog a' rend fentartásába elegyedni; mellynek biztosításaul alulírt választmány intézkedett, hogy a pesti polgári őrsereg eddigi száma jelenleg 1500-ra szaporítassék, 's mint nemzeti őrsereg nemzeti színekkel ékesíttessék.

c) Kieszközöltötte, hogy Stancsics Mihály hazánkfia, ki azért mert szabadon írt, mint status fogoly Budán le vala tartóztatva, bírói ítéletig nyomban szabadon bocsátatott, 's a' nép kíséretében családjának adatott vissza. –

Illy békés és törvényes uton minden vérontás és csendzavar nélkül kivívtott nagyszerű reform-diadal megünnepléseül holnap Budapest ki leszen világítva, s inntúl Pest város, mint a' haza szíve törvényházának tornyán a nemzeti színű zászló lobogand.

Budapest a' törvény és béke korlátait nem sérté meg, 's miután a' rend fentartása hazafiúi érzelmű lakosainak kezébe tétetett, reményli, hogy az egész haza ebben is követni fogja példáját.

Költ Pesten, 1848^{ik} évi martius 15^{ikén}

Rottenbiller Leopold választ[mányi] elnök

Klauzál Gábor

Nyáry Pál

Egressy Samu

Irányi József

Staffenberger István

Szónok

Molnár György

Irányi Dániel

Vasvári Pál

Petőfi Sándor

Tóth Gáspár

Gyurkovits Mathé

Kacsokovics Lajos

142.

Szekrényesy városkapitány jelentése főhatóságának Bécsbe

Pest, 1848. márc. 16.

Die Stadt Pesth hat ihre gefährliche Krisis gestern binnen 3. Stunden überstanden.

Um 3. Uhr hielt der Magistrat mit den Wahlbürgern, und den 51. Wahlmännern eine öffentliche Sitzung. Die Männer der Bewegung (die Mitglieder des Kör und die zahlreiche Jugend) füllten den Sal [!] und den gantzen Rathhausplatz.

Die gedruckten 12. Punkte wurden nach einigen Debatten, wobei besonders Irányi, Irányi, Klauzal, Nyáry, Kacsokovits, und Rottenbiller sprachen, angenommen, und von Bürgermeister und Vormund unterschrieben.

Dann wurde auf Klauzals Antrag, die Deputation sub ./ erannt, welche

a.) die Befreiung des Sztancsics[!] bei dem hohen Statthalterey Präsidio erbitten; und

b.) für die einstweilige Sicherheit Vorschläge machen sollte.

Als diese Deputation sich nach Ofen verfügen wollte, kamen S^e [Seine] Excellenz Herr Graf Moritz v[on] Almásy aus Preßburg am Rathhausplatze an, und verfügte sich gleichfalls zur h[ohen] Statthalterey.

Die hohe Stelle saß in außerordentlicher Sitzung beisammen, und empfing die Deputation, welche 3. Bitten stellte:

a.) die Befreiung des Sztancsics;

b.) Aufhebung der Censur, und

c.) die Nichtanwendung der Militair Macht.

Nachdem alle 3. Punkte zugestanden wurden, und Sztancsics durch hohe Vermittlung vermittelst der Grafen v[on] Almásy und Török, von Herrn Commandirenden freigegeben wurde, zog die große Menge schon nach 6. Uhr von der h[ohen] Statthalterey im Triumph[!] mit Sztancsics nach Pesth herüber, zuerst in das National Theater, und dann auf das (nun auf einmal populair gewordene) Rathhaus, wo sich obige Deputation als Sicherheits Comite[!] öffentlich constituirte. Die meisten Fenster wurden im Vorüberziehen beleuchtet.

Die Militair Patrouillen wurden mittlerweile in allen Stadttheilen und Theatern abgesagt, und durch Bürger ersetzt.

Ich inspizirte alle Theile der Stadt und referirte dem Sicherheitscomite[!] nach 10. Uhr, daß überall die größte Ruhe, und Stille herrsche; was allgemein freudig aufgenommen wurde.

Die Kaufleute haben zwar gestern nachmittag um 3. Uhr beim Anblick der großen Menge, deren ähnliche Pesth noch nie gesehen, gesperrt, aber in 2. Stunden auch wieder aufgemacht. Bis jetzt fiel keine einzige Verletzung vor.

Im National Theater wurde Petöfy's Gedicht sub ://: zuerst vom Schauspieler Egresy declamirt, und dann vom Chor, nach einer älteren Arie, nebst noch einigen Hymnen gesungen.

Die Erlasse sub 3 ./ . werden heute publicirt. Pesth 16ten März 1848.

[A ./ . jelű melléklet szövege:]

Comité.

Rottenbiller Vice Bürgermeister,
Kacskovics, Obernotair,
Staffenberger, Vormund,
Molnár, Wahlbürger Senior,
Toth Gáspár, ungarischer Kleidermacher,
Gyurkovics Kürschner,
Nyáry, Vice-Gespan,
Egresy, Comitats-Oberfiscal,
Klauzál, früherer Deputirter,
Írinyi Zeitungs-Redacteur,
Vasváry, Literat,
Petöfi, Dichter,
Írányi, Advocat,
Molnár Junior Advocat,
Hengel, Artzt, und Litterat.

[A többi melléklet nincs a jelentés mellett.]

[Szekrényesy pesti rendőrkapitány 1848. márc. 16-án kelt jelentése bécsi főhatóságának a márc. 15-én délután 3 órától éjszakáig a fővárosban történekről. 3-kor a városi tanács nyilvános ülése a polgársággal és az 51 választópolgárral, a termet és a városház terét megtöltő forradalmi tömeg jelenlétében. Elfogadják és aláírják a 12 pontot; a vitában főként Írányi, Írinyi, Klauzál, Nyáry, Kacskovics és Rottenbiller vesz részt. Klauzál javaslatára a ./ . jelű melléklet szerinti küldöttséget nevezik ki, hogy 1. kieszközölje a helytartótanácsnál Sztancsics szabadon bocsátását, 2. javaslatokat tegyen a biztonság fenntartására. A deputációhoz csatlakozik a Pozsonyból érkezett gróf Almásy Móric. A már üléselő helytartótanács a deputáció óhajainak helyt adva 1. hozzájárul Sztancsics szabadon engedéséhez, s ez gróf Török és gróf Almásy „magas” közbenjárására meg is történik, 2. a cenzúra eltörléséhez és 3. lemond a katonai erő igénybevételéről. A tömeg diadalmenetben vonult át Sztancsicsal Pestre, s előbb a Nemzeti Színházhoz, majd a Tanácsházhoz mentek; itt a fenti küldöttség Közcsendi Bizottmánnyá alakult. A rendőrkapitány minden városrészben ellenőrzést tartott, és 10 órakor jelentette a Bizottmánynak, hogy mindenütt a legnagyobb nyugalom és csend uralkodik. A kereskedők a 3-kor óvatosságból bezárt üzleteket 5 órakor újra kinyitották. Sérülés sehol sem történt. A Nemzeti Színházban Petöfinek ://: alatt mellékelt költeményét Egresy színész szavalta, majd egy régebbi dallammal a kórus is előadta.]

A 3. §. alatt mellékelt rendeletek ma közzétételnek. A Bizottmány mellékelt névsora szerint a tagok: Rottenbiller alpolgármester, Kacskovics főjegyző, Staffenberger szószóló, idősb Molnár polgár, Tóth Gáspár magyarruha-szabó, Gyurkovics szűcsmester, Nyáry alispán, Egresy megyei főügyész, Klauzál korábban követ, Irányi lapszerkesztő, Vasváry író, Petőfi költő, Irányi ügyvéd, ifjabb Molnár ügyvéd, Engel orvos és író.]

143.

Verseit szavalják a soproni evangélikus líceum Magyar Társaságában

Sopron, 1843. dec. 16. – 1848. márc. 18.

Az egykorú képzőtársasági jegyzőkönyvek tanúsága szerint 1843. dec. 16-tól kezdve 1848. márc. 18-ig – időrendben – az alábbi Petőfi-verseket szavalták a soproni líceum Magyar Társaságának ülésein (a többször elhangzottak címe az első szavalat sorrendjében, a szavalatok számának feltüntetésével szerepel):

Petőfi Sándorhoz (későbbi címe: *Merengés*), *Én, Az utósó alamizsna* (2), *A helység kalapácsa*, részlet (2), *Hozzá* (2), *Halvány katona, A nap házas élete* (2), *Ambrus gazda* (2), *Hazámban* (5), *Vándorélet* (2), *Hattyudalféle, A hazáról* (3), *Egressy Gáborhoz, „Bordall”, Téli éj* (2), *Végszó****hoz (3), *Élő halott, A magyar nemes* (2), *Két vándor, Mért nem születtem ezer év előtt, Szomjas ember tünődése, A külföld magyarjaihoz* (3), *Szeget szeggel, Csokonai, A csárda romjai* (3), *Pál mester* (2), *Furcsa történet, Ivás közben, Múzsám és menyasszonyom, Vízet iszom, Felköszöntés, Széphalom, Az őrült, Tompa Mihályhoz, A világ és én, Halálvágy, Ebéd után, Jövendölés, A tintás üveg, „Szeretek”*.

144.

Szedőkönyvi bejegyzés a Nemzeti dal pápai kiadásáról

Pápa, 1848. márc. 19.

Forgács Mihály szedőkönyve 1845–1848:

hónap, nap: [1848.] Mar[cius] 19.

Megnevezése a munkáknak: Nemzeti dal.

milly minta: 4rét

hány iveket szedett: 1/4

milly iveket szedett: [üres]

Árra változóban:

ívenként: [üres]

öszvesen: 1 frt – xr.

Pécs város közgyűlése a város díszpolgárává választja

Pécs, 1848. márc. 19.

Közgyűlési Jegyzőkönyv:

Közgyűlés,

mely 1848-ik március hó 19-én a választott község és az összes Polgárság jelenlétében tartott.

Az összes polgárság részéről nyilatkozott abbéli közkívánatra: hogy Gróf Bathiány Lajos, Deák Ferencz, Kossuth Lajos, Szentkirályi Móricz, Gr. Teleki László, Gr. Széchenyi István, Báró Ötvös József, Báró Vesselényi Miklós, Pulszky Ferencz, Vörösmarty Mihály, Pázmándy Dienes, Madarász László, Bónis Sámuel, Záborszky Alajos, Báró Majthényi József, István és Lajos, Mihálovich Imre, Károly és Lajos, Báró Bézsán János, Perczell Móricz és Miklós, Szemere Bertalan, Sztáncsics Mihály, Madarász József, Petőfy Sándor, Nagy Ferenc, Császári királyi őrnagy urak e város díszpolgárainak kineveztesenek.

Mindezeknek a Díszpolgári Levelek kiadatni rendeltettek.

A pesti egyetem bölcsészeti kara naplójának Petőfit említő részlete

Pest, 1848. márc. [18–20. körül]

Diarium rerum Notabiliorum Facultatis Philosophicae, Annus Scholasticus 1837/8– [A bölcsészeti kar nevezetes eseményeinek Naplója az 1837/38. egyetemi évtől kezdve]:

Mart. 13dikán. Utasítást kapott a bölcsészeti kar Dékánja mind a kar Igazgatójától, mind az egyetemi Tanács Rectorától, miszerint intené az ő felvigyázására bizott ifjúságot, hogy azon politikai mozgalmakban, mellyek Lajos Fülöp francia király megbuktának következtében Pesten, mint Magyarország szívében keletkeztek, részt venni óvakodnék.

Mart. 14dikén. Ezen megbízásnak az 1^{sd} és 2^{od} évi bölcsészeti tanodában kellő óvatossággal az illető dékán, a mérnöki tanodában pedig a Dékán meg nem jelenhetése miatt az előadó tanár úr által elég tétetett. – E nap folytatában azonban a mozgalmak annyira kifejlődtek, hogy a kávéházakban összecsoportosult és Petőfy költő vezérlete alatt állott sokaság *Martius 15dikén* 1/2 tíz órakor a mérnöki és orvosi ifjúságot az előadások alatt megrohanván, azt magához csatlakozásra buzdította. Ezekkel egyesülve 10 órakor épen az egyetemi nagyobb épülethez értek, hol az előadásokból szétbocsátott bölcsészeti borzasztó láрма között egyesülvén az egyetemi épület előtt megállapodott és minekután[!] Petőfy által ezen alkalomra költött nemzeti dal, és nagyobb részint már *Kossuth Lajos* mint ország gyűlési követ által is indítványozott 12 pont egekig ható éljenzések között felolvastott

volna, az egész tömeg Landerer könyvnyomdájába vonult, hol az említett pontok és dalnak, minden cenzura nélküli kinyomtatását kieszközlötte. Ez nap délután a bölcsészeti ifjuságnak nagyobb része az előadásokon megjelent, és magát aképp viselte, mintha misem történt volna. [...]

147.

A Pest megyei Közbátorsági Választmány tagjává választják

Pest, 1848. márc. 21.

Pest-Pilis-Solt Vármegyei Közgyűléseinek Jegyzőkönyve, 1848. márc. 21.
(az e napon hozott „Határozat” részlete:)

[...] az ez alkalommal felmerült tanácskozások folytán következő megállapodások történtek:

[...]

2-[sz]or. A' nemzeti őrségnek felszólítás és szabad hozzájárulás útján az egész Megyében azonnal felállítására elrendeltetik.

3-[sz]or. E' nemzetőrségnek alakítása és rendezése, nem különben a törvényes rend és csend fenntartására ügyelvéssel Nyáry Pál rendes elnöke és Patay József, Klauzál Gábor alelnöke alatt Agoston József, Appel József, Bakos Amb-rúz, Balla Endre, Beniczky Ödön, Borsody Endre, Csengery Antal, Csizmadia Mihály, Degre Alajos, Derra Konstantin, Egressy Sámuel, Ensel Sándor, Eötvös József b., Farkas János, Fejes János, Fényes Elek, Grosz őrnagy, Gyurkovics Máté, Hajnik Pál, Hajós Sándor, Halász Boldizsár, Jankovics György, Jokay Moricz, Ilkey Sándor, Irinyi József, Kecse Péter, Kendelényi Károly, Kacsovich Lajos, Kemény Zsigmond b., Koleda András, Kasszelik András, Kis László, Nádásy[!] István, Nagy Lajos, Podmaniczky Armin, Pergèr Ferencz, Petöfy Sándor, Rottenbiller Leopold, Tanárky Gedeon, Tóth Gáspár, Valero Antal, Valheim János, Vachot Imre, Vörösmarty Mihály hon polgárok azon hozzáadással bizatnak meg, hogy mennyiben a' körülmények a' tagok szaporítását igényelnék, azt önmagok eszközöljék.

[...]

148.

Petőfy és felesége mint keresztszülők a tőketerebes katolikus egyház anyakönyvében

Tőketeres [utóbb Krasznaterebes], 1848. márc. 23.

Keresztelési Anyakönyv, Tőketeres, 1848.

Folyó szám: 8

A születés éve, hónapja, napja: 1848. március 23.

A keresztelés éve, hónapja, napja: 1848. március 23.

A kereszteltek neve: Julianna, Victoria

Neme: nő

Származási állapota: törvényes

A szülők személyi adatai:

Kolbenhájer Gábor Aug. H. V. [evangélikus hitvallású]

Sismis Rozália r. k.

A szülők lakhelye: Vadas

A keresztszülők adatai:

Petőfi Sándor

Szendrei Júlia

A keresztelő lelkész neve: Stand Pál plébános

149.

A Pest megyei Közbátorsági Választmánytól kiküldött bizottmány tagjaként eljár a kétfejű sas rajzával ellátott pecsétnyomók használatának megszüntetése ügyében

Pest, 1848. márc. 28.

Pest Megye Közbátorsági Választmányának Jegyzőkönyve 1848 évi Martius 28^{áról} (25-26.):

A' választmányi ülés folyama alatt jelentés tétetett miként a' nép egy része a' váltó törvényszékek felé indult azoknak kétfejű sással 's latin körirattal el látott pecsétjeiket el veendő.

A' választmány így értesülvén, tudva azt hogy a' szabadság éltetője a rend – kebeléből Perczell Moritz, Irányi Daniel, Petőfy Sándor és Vasváry Pált kiküldé – miszerint a' dolgok folyamáról magoknak tudomás[t] szerezvén, a kicsapongásokat lehetőleg meg akadályozzák.

E küldöttség el járt, s arról tett jelentése mellett: mikép a' köz csend legkevésbé sem lön háboritva –, a pesti e.b. [első bíraskodású] és váltófeltörvényszékek által a választmány rendelkezése alá önkényt meg küldött 3 rendbeli hivatalos pecsétet bémutatván – a váltó fel törvényszék küldöttei meg jelentek s a tévedésből még kézbesíteni el felejtett elnöki pecsétet is bé nyujtották egyszermind pedig kijelentették, hogy Martius 15ke óta, a' mikoron Nádor ő Fenségéhez a Czímer és latin körirat megváltoztatása iránt felírás intéztetett – minden olly kiadás mellyre a kétfejű sással el látott törvénytelen pecsét lett volna alkalmazandó, fel van függesztve s maradand mind addig mig ő Fenségének kedvező válasza le érkezendik.

A választmány méltányolva a' váltó fel törvényszékeknek az idők komoly fejleményei derék felfogásából származott kötelesség tellyesítését – az önkénytesen által adott immár négy pecsétet, mellyek[nek] eddig türt használata [a] nemzet törvény biztositotta függetlenségével többé össze nem fér, Elnöke által béráspoltatta és az ujjá születés napjának győzelmi jeléül; a törvényes úton

kivivott függetlenségnek, az utó kor által látható emlékeül a Nemzeti Museum történeti kincsei közzé le tétetni el határozza. –

A választmány egyszersmind gróf Minister Elnök urat felkéri – hogy minden izgatás anyagának meg szüntetése végett a két fejű sast, és latin köriratokat a' magyar Czimer és magyar köriratokért az Országbeli minden hivatalos pecséteken szüntesse meg.

150.

A Pest megyei Közbátorsági Választmánytól kiküldött bizottmány tagjaként eljár bizonyos fegyver-, illetve pénzzálltmányok ellenőrzése ügyében

Pest, 1848. márc. 30.

Pest Megye Közbátorsági Választmányának jegyzőkönyve 1848. márc. 30-i ülés (29-30.):

Palinkas György polgártárs jelentette: hogy egy hajó fegyverekkel 's nyergekkel terhelve áll készen – innen elevedzendő – továbbá

jelentés tétett: hogy Budán a királyi kincstárnál hordókba pénzt pakoltak 's azt elszállítani szándékoznak, – ezek k[övetkez]tében addig is míg ez iránt írásilag történék megkeresés – a' dolog rögtönisége miatt, Patay József, Irinyi József, Irányi Daniel, Petöfy Sándor, és Degré Alajos, a' közcsend 's rend fentartásán munkáló ministeri bizottsághoz küldettek e' tárgyban felvilágosítást kérendők egy részről, más részről pedig azt eszközlendők, hogy a' nemzet kincsei 's tulajdoná[na]k ki vitele megakadályoztassék.

A küldöttség meg bizatásában el járt 's a' Ministerektől válaszul hozá: hogy ők a' fegyvereknek szándékolt el szállítása iránt vizsgálatot hajtandnak végre 's a' legjobb eredményt ígérk; – továbbá, hogy a' Budai Kincstártól hozatott ugyan a Pesti Harmincadhoz 130.000 p[engő]f[orin]t ezüst – állítólag a' bankjegyek bé váltása végett Mohácsra le küldendő, az azonban még tova nem szállított, hanem a' Ministerek rendelkezése alatt van. – Egyéberánt: hogy a' Ministerek a' köz vélemény tellyesen meg nyugtatása tekintetéből el rendelték: miszerint minden katonai laktanyák 's királyi hivataloknak a nemzet őrsereg közül is legyen, a' ki az ellenőrséget gyakorolja, hogy továbbá, ha a' szükség valamelly pénz összegnek egy helyről a' masikra küldetését meg kívánandja, akkor az őrzésre mindég a nemzeti őrsereg fog alkalmaztatni – végre hogy a' ministerek rendelkeztek – miszerint a' Bánya városokból az arany és ezüst külföldre ne vitessék. Jelenté még a küldöttség, hogy a' Ministeri bizottság a benne helyezett bizalmat kedvesen vette 's annak meg felelni kötelességének nyilvánítá.

A választmánynak pedig e' meg nyugtató válasz örvendetes tudomásul szolgált.

Művei a pápai Képző Társaság könyvtárának jegyzékében

Pápa, 1848. [jan.–márc.?)

A Dunántúli ref. Főiskolai Képzőtársulat Könyvtára szak szerint. [1848. évi jegyzék:]

[A „Szépirodalom. a) Versezetek” című jegyzék második lapján; a két rovat címe: „Szerző neve és munkája”, illetve „Szám alatt”.]

Petőfy versei	51	53
Petőfy <i>Helység kalapácsa</i>	52	54

Petőfy versei	55=56
Petőfy <i>Czippus lombok</i>	57.
Petőfy <i>Szerelem gyöngyök</i>	58.
Petőfy <i>Felhők</i>	59.

152.

*A szlavóniai katonai kerület főhadparancsnoka Bécsbe küldött jelentésében
A királyokhoz című vers Újvidéken tapasztalható forradalmasító hatására
hívja fel a figyelmet*

Peterwardein (Pétervárad), 1848. ápr. 8.

Hrabovszky [János br.]: An Ein hochlöhliches kaiser[lich] – könig[liches] Hofkriegsraths Präsidium. Peterwardein, am 8ten April 1848. 3–4. (részlet):

Was die hiesige Schiffbrücke betrifft, – so werde ich selbe ihrer *strategischen Wichtigkeit* wegen um so weniger aus den Augen verlieren, als auch in Neusatz die Radicalen nach dem Beispiele der Pester *sehr ausarten* – und durch die böstigtsten Pamphlets des Pester Poeten Petőfy gegen alle Kaiser und Könige aufgehetzt werden, – und weil sich von der griechisch nicht unirten Genossenschaft in Neusatz, welche große Simpathien für Serbien hegt, – für die Zusammensetzung eines serbischen Königreichs *offen* und *ohne Scheu* ausgesprochen wird.

[Hrabovszky altábornagy a cs. kir. udvari haditanács elnökségéhez intézett jelentésében hangsúlyozza, hogy a péterváradi hajóhídra – annak *stratégiai jelentősége* miatt – annál is inkább gondja lesz, mert Újvidéken a pesti példa nyomán a radikálisok mozgalma nagyon elfajult, és a pesti költő Petőfy gonosz pamfletjei felbőszítik őket minden császár és király ellen, és mert az újvidéki görögkeleti egyház, amely erősen rokonszenvez Szerbiával, *nyíltan és félelem nélkül* szerb királyság létrehozása mellett állt ki.]

A kassai főtanodai ifjúság levele a Pest megyei Közbátorsági Választmányhoz, egy, Petőfitől is aláírt, 1848. márc. 29-én kelt felhívás ügyében

Kassa, 1848. ápr. 12.

Tisztelt Honfitársaink!

Örömmel üdvözöljük Kegyeteket, mint nagyszerű átalakulásunk' legtevékenyebb férfiait, – elismeri az egész haza, elismerjük mi, hogy új alkotmányunk megszerzésének érdeme nagyrészt Kegyeteké, – Kegyetek vívtak a' nép jogai mellett, 's a' nép: szabad lön, – az elkülönözések napja leszált – a testvériség' szent köteléke füzi egygý a' milliónyi kebleket, – 's ez egység' alapján bizton építhetjük jobblétünket, mellyet ha szentségtelen kezek megzavarni merészelnék: az egygý olvadt nép összes ereje boszulja meg magát sértett jogaiért.

De midőn elösmérésünk' ezen jelét Kegyetek előtt nyilvánítani kívántuk: egyszersmind honfiúi kötelességünk Kegyeteket – mint Pest városa választmányát – figyelmeztetni, hogy mivel némely körökben levő jeles férfiak, u.m. Nyáry Albert, Perczel, Jókay, Petőfy, Vasváry, Bulyovszky, Szegfy, Degré, Sükei, Kelethy neve aláírásával, mult hó 29-ről szálló felszólítást kaptunk, mellyben mind a' mellett, hogy a nemzet békés utón[!] vivta ki maga jogait: a forradalom egyenlőség zászlájának kitűzése tanátsoltatik, – mi ezen – kezünkhöz csak f. hó 6-dikán ösmeretlen egyén által jutott levél eredetét nem tudva, 's annak valóságán kételkedve: ne hogy illy ne taláni meghamisítás olly célra használtathassék, mellyet azon férfiak magokénak semmikép sem valhatnak, – melly cél imádott hazánk vesztére lenne, kérjük: hogy e részben Kegyetek az illetőkkel értekezvén, felvilágosítást adni sziveskedjenek, valjon azon honfiak által a fent irt napon bocsájtatott e hozzánk felszólítás; – ha nem: legyenek óvatosak, ne hogy az ármány a' legjobb akaratot is meghiusítsa. Részünkről törekedni fogunk az ösmeretlen átadót megösmerni.

Egyébként fogadják honfiúi üdvözetünket, 's azon meggyőződést, hogy vagyunk

Kassán Tavasz hó [ápr.] 12dikén 1848

Jegyzette s kiadta: Horváth Imre
jegyző

Kegyeteknek
tisztelő honfitársaik:
a' kassai kir. fő tanoda ifjúság.

A Pest megyei Közbátorsági Választmány Petőfit is említő határozata a kassai főtanodai ifjúság 1848. ápr. 12-i levelére adandó válaszárol

Pest, 1848. ápr. 14.

Az 1848. ápr. 14-i ülés jegyzőkönyve (64.):

A' kassai királyi főtanodai ifjuság üdvözli a' választmányt mint a' haza szabadságának bajnokát; de egyszersmind figyelmezteti, hogy Nyáry Albert, Perczell, Jokay, Petőfy, Vasváry, Bulyovszky, Szegefy, Degré, Sükei, Kelethy neve aláírásával múlt hó 29-ről kelt felszólítást kaptak, mellyben mind a' mellett hogy a' nemzet békés úton vívta ki jogait, a' forradalom, egyenlőség zászlajának kitüzése tanácsoltatik; – azt kérvén felül nevezett főtanodai ifjuság; miszerint felvilágosítás adassék, valjon nevezett egyének aláírása valódi e, vagy azt az ármány használta fel, hogy hazánknak vesztére legyen.

A' nemzetnek joga van jólléte után törekedni, függetlenséget, bátorságot önjerejében keresni, – joga van a' szét szagztatott érdekek egyé[!] alakításához, – joga van a' társadalmi rendnek a' szabadság 's jog egyenlőség elvén meg állapításához, joga van az emberiség nemesebb kifejléséhez;

és a' mikor a' hatalom önkénye alul magát a' kifejlése' polczára fel küzdi, forradalmat vivott ki, mellynek czélja a szabadságot, érdek egyenlőséget, 's testvéri összeolvasást a nemzet átalakulásának állandó s biztos alapjául letenni 's nem vért ontani, – mellynek eszköze inkább a szellem hatalma, mint külső erőszak, melly azonban, ha a' hatalom által el nem ismertetik, működésében külsőleg gátoltatik, mint meg támadott magát védelmezni is kénytelen. Így fogván fel a' választmány a' forradalom eszméjét, a' kassai főtanodai ifjusághoz irt levelet maga tettének elfogadja annál inkább, – miután az ép azon időben kelt, mikor a' már kivivott szabadság veszélyezve lévén a' nemzet igazságos kívánatai ki játszása a' nemzet nyílt meg csalása ellen, maga a' választmány az egész haza előtt ünnepélyesen tiltakozott, 's mindenkit el szánt küzdelemre hívott fel.

A választmány ime nézetei nyilvánítása mellett az értesítő ifjuságnak válaszul irandja: mikép az érdeklött levél nem ármány szüleménye, hanem a körülmények[ne]k akkori komoly alakulásából ki folyó következmény volt.

155.

*Az erdélyi főkormányzó jelentése az erdélyi udvari kancellárnak
A királyokhoz című költemény röplapkiadása ügyében*

Kolozsvár, 1848. ápr.16.

Excellentissime ac Illustrissime Domine Liber Baro.

Domine Mihi Colendissime!

Versiculos Alexandri Petőfi, sub titulo: „A királyokhoz” in vulgus emissos, Pesthini editos, ante aliquot dies hic quoque venui expositos esse, mihi relatum est. Quum eorum Contextus prout Excellentia Vestra ex advoluto exemplari uberius perspectura est perversam modernorum institutorum subversionem, auctoritatis Regiae labefactionem prodentem intentionem habeat, ac animos Civium tumultuose

excitare possit; ne periculosa haec intentio in ambitu hujus Principatus animos Civium seducat, officii mei esse duxi, distractionem illorum illico inhibere, pluraque exemplaria quae adhuc dividendita non erant, detinere. Quod ipsum Excellentiae Vestrae in notitiam perferre propero, una eandem officiosissime requirendi honorem habeo: ut sapienti suo Consilio congrua suis locis exoperari velit: Ne talia scripta volatilia in convulsionem tranquillitatis publicae directa, ad typum admittantur, directivasque mihi desuper altissimas in viationes notas reddere: quid in congerie adjunctorum anxiorum, quas de die in diem magis exerunt, in posterum relate ad similia scripta agendum habeam?

Qui de reliquo singulari venerationis cultu persisto

Claudiopoli Die 16ta Aprilis [1]848.

Excellentiae Vestrae
obligatissimus servus
Comes Josephus Teleky

[Az erdélyi főkörmányzó közli a bécsi erdélyi udvari kancellárral, hogy Petőfi Sándornak Pesten röplapon kiadott „A királyokhoz” című költeményét néhány nap óta Erdélyben is árusítják, s mivel ez – amint arról a mellékelt példányból részletesebben meg lehet győződni – a fennálló intézmények felforgatására, a királyi tekintély aláásására irányuló gonosz szándékot árul el, mely a lakosság körében nyugtalanságot kelthet, kötelességének érezte annak terjesztését megakadályozni, s a még eladatlan példányokat lefoglalni. Végül felteszi a kérdést: nem kellene-e a megfelelő helyen kieszközölni, hogy ilyen izgató tartalmú iratok ne jelenhessenek meg, ő maga pedig nem kaphatna-e a legfelsőbb helyről utasítást, hogy a jövőben, hasonló iratok esetében, az egyre aggasztóbb körülmények között hogyan járjon el.]

156.

Vasvári Pál beszédvázlata Petőfihez

Budapest, 1848. márc. 2. fele [ápr.?)

A világ tengere forr: a nemzetek az örök fenállhatóság-biztosításáról gondolkodnak.

Mi a középponti fiatalság képviselői azért jövénk hozzád, hogy tégedet mint nemzeti élmozgalmaink egyik első rangu szerepvivőjét megtiszteljünk; mert mi meg vagyunk győződve, miszerint nem elég a zöldsasztaloknál javítani a nép sorsáról[!], hanem a nép kebelét képessé kell tenni a szabadságra, azon párthoz tartozunk, mely szinte egy szebb jövő után sóvárog, s egy cseppet akar képezni a világszabadság tengerében.

E párt hajnalt akar deríteni Hunniára, melyre eddig az éjféli sötétség fátyola borult.

E párt a nagy eszmék mithologiájában él s te vagy a jósló, ki a boldogabb jövő nagyszerű képeit előnkbe mered rajzolni.

Mások éreznek, sejdítenek, gyanítanak: te beszélni és írni mersz, s azért imádjuk mi benned a lélekfüggetlenség félistenét.

S a mi után te sóvárgasz, az szent, annak teljesedni kell.

Te a népet karoltad fel, ezt akarod polgárjogokkal felruházva látni.

Te a fellegekig emelkedtél az ének magas szárnyain, de azért vagy nagy, hogy a magasban el nem felejtkezel a föld népéért, mely...

Te a fellegekből tekintél a népre, figyelmezel szavaira, könyörgésére, imájára, s azt tapasztalád, miszerint a poreMBER imája fellegekig se hat, nem hogy az egeket meg tudná nyitni, s azóta hirdeted te, miszerint a nép támaszkodjék önerejére, s ne várjon kegyelmet sem a földtől, sem az égtől, mert aki más kegyéből stb.

Te azt mondod: nép! akarj! és a nehézségek leomolnak utaidból; nép! nyilatkozzál és szavaidat meg fogják hallgatni; mert elmúlt a kor, melyben elég volt hallgatag várakozással nézni az idő folyását, s a kegyelemtől várni sorsunk javulását.

Te elmondod mindezt; mert tudod, mi a nép más országokban és tudod, mivé fog nálunk is lenni, ha erejéhez aránylagos akarattja van.

Vannak országok melyekben a *felséges* czímet akkor említik, midőn a *nép* vagy az *úr*isten van szóban: nálunk a *nép* a rabszolgaság egyik nemére van kárhoyztatva; nyomorban, elhagyatottan él, és csak kötelességeket ismer, jogokat nem!

Azért volt e haza sötétség hazája. Egy óriási börtönhöz hasonlított, melyben milliók csörgeték a rabláncokat, s azon egynéhány, ki e börtönököt őrizé, azt nevezi szabadságnak, hogy e rabszolgák bilincseit tarthatá irgalmatlan kezeiben... stb. A szabadság napfényhez hasonlít, melynek sugarai [...] milliókra [...] És mégis vannak e hazának oly vértagadó fiai, kik e sötétségi kort fen szeretnék tartani minél tovább, hogy baglyai lehessenek az éjnek, mert ők csak sötétben mernek repdesni, s dicsőségnek tartják magukat a sötétség urainak nevezhetni...

De a vak éjek homálykora lejárt. A hajnal hasadni kezd, s a nap fel fog derülni, akár akarják a baglyok, akár nem... stb.

S a sötétség terjesztői vigyék Grönlandba az ő fekete ponyvájokat, melyet a nemzet egére akartak felvonni, hogy attól a napsugarakat elzárják; vigyék az emberek hazájába: ott még egy ideig kiterjeszthetik a butaság felett: de e hazából eltakarodhatnak; mert e hazában jövőjük nincs! vagy ha van, nem irigylem tőlök e jövőt. – Meggyőzteni csatákban, az még némi erőre mutat, de hidegen mellőzteni, megvettetni fognak. Ez az ő sorsok és ez legyen.

A korány fel fog derülni, s te légy, tisztelt honfitárs! a népszabadság diadalának énekese. Te merted megjósolni a jövőt. Mi neked azt kívánjuk, hogy te megéljed a nagy diadal szent napjait, s boldogoknak lásd a milliókat, kiknek áldozád szíved minden dobbanásait.

Te költő vagy, a népszabadság halhatlan költője... stb.

Nevedre büszke a nemzet, mint Franciaország Beranger-ra, mint az ébredő ifju Németország Herveghre.

Te európai pontra tudtál emelkedni, s onnan tekintesz hazád sorsára, s azért tudsz élesen itélni e hon zivataros multjáról, azért mersz függetlenül szétttekinteni a jelen felett és mersz álmodozni egy szebb jövőről. Mi a te igédhez azt kívánjuk, hogy azok bár minél előbb megtestesülnének!

Ez az, mit a te multadról el akaránk mondani. Jövődre nézve csak arra kérünk: ne ernyedj magas pályádon, s ne hagyj magad azok által megzavartatni, kik dicsőségedet irigylük, s törpe kezeikkel le szeretnék fejedről tépni a halhatatlanság csillagkoszorúját.

Még egypár szót a költő életéről és hívatásáról.

Az igazi költő élete lassu áldozat a haza oltáránál. A költő keblét az érzelemláng szokta megemészteni, de azért kétségbe ne essék, le ne mondjon halhatlanság koszorújáról.

Ő ezerek helyett érez, s érzelmei azért égnek lángokban, hogy ezek lobogásánál milliók keble föl melegedjék.

S a mely költő ezt képes tenni, csak néhány napig vagy perczig is, az eleget élt, az ne rettegjen a haláltól, az jóltevője volt a siró emberiségnek. Ő széthinté a magas eszméket, az életelveket, a milliányi keblekbe, s ezen elvek és eszmék gyümölcsözni fognak a boldogabb unokák számára.

Ő szíveket teremtett oda, hol eddig csak emberek voltak, és embereket oda, hol csak növényéletben tengő lények éldegéltek.

A költők nagy hivatása az, hogy a teremtés munkáját folytassák; mert a világot hetedfél nap alatt nem lehetett tökéletessé bevégezni... stb.

E szent, e nagy hivatáshoz kívánunk mi neked erőt és türelmet!

Buzdítson munkásságodban ernyedetlenül a közelmérés, a közméltánylat.

Ha pedig én és ezer meg ezernyi társaim elnémulnánk, s nem tudnánk téged buzdítani, ha a világ megsiketülne s nem hallhatná meg szabadságdalaidat: te még is énekelj, mert karjaidra van fűződve e honnak egyik legszellemdúsabb leánya, s ettől egy helyeslő mosoly legyen előtted több a világ valamennyi tapsainál.

157.

Ellenzéki köri tagdíját 1848 első félévére befizeti

Pest, 1848. ápr.

Az Ellenzéki Kör Pénztári Könyve 33/a:

Bevétel:

[sorsz.:] 140

[Dátum:] 1848. ápr.

[Befizető neve, az összeg rendeltetése:] Petöfy Sándor, az 1848^{ik} év első felére

Folyó részvény díj: 5.– [Ft.]

158.

Tagdíjbefizetései az Ellenzéki Kör 1847. évi Pénztári számadásában

Pest, 1848. [ápr.?)

[Betűrendes jegyzék] 18.:

Sorszám: [483.]

Részvényes neve: Petöfy Sándor

Fizetett

1847ik év Isδ fel[ére]: 5 ft

Ilik fel[ére]: 5 ft

előre:

Tagsági minőség: 1 éves

159.

Az Erdélyi Udvari Kancellária előterjesztése V. Ferdinándhoz

*A királyokhoz című költemény röplapkiadása tárgyában – a császár máj. 5-én
kelt elhatározásával*

Bécs, 1848. ápr. 26., ill. máj. 5.

Euer Majestät!

Der Gouverneur Graf Teleki, übersendet im Anschluße ein Exemplar des von Alexander Petőfi, mit der Aufschrift „A Királyokhoz“ verfaßten, in Pest gedruckten, und nach Klausenburg zum Verkauf gebrachten Gedichtes, mit der Anzeige: daß, nachdem dieses Gedicht zum Umsturz der bestehenden Verfassung, und Schälerung des königlichen Ansehens gerichtet, und somit in Siebenbürgen die Gemüther aufzureitzen geeignet sei, – er sogleich den Verkauf eingestellt, und die vorgefundenen Exemplare in Beschlag genommen habe. Damit jedoch derlei gefährliche Flugschriften zur Störung der öffentlichen Ruhe nicht gedruckt werden, wünscht er eine Weisung zu ertheilen, was er – im Drange der gegenwärtigen Verhältnisse, bezüglich auf solche Schriften, zu machen habe.

Insofern derlei Schriften auch nach dem Sinne des Preßgesetzes des umlängst[!] geschlossenen ungarischen Reichstages verpönt zu sein scheinen, dürfte, meiner unvorgreiflichen Meinung nach, Seine k. Hoheit, der Durchlauchtigste Erzherzog Reichspalatin von Ungarn berufen sein, in dem vorliegenden Fall, wo es sich um eine, in Pest gedruckte Flugschrift handelt, das Geeignete zu verfügen; weßhalb ich mir die ehrfurchtsvolle Freiheit nehme, diese Sache Euerer Majestät zur a.h. [allerhöchsten] Entscheidung, und weitem a.g. [allernädigsten] Verfügung an Seine k. [königliche] Hochheit [!], – mit der gehorsamsten Anfrage zu unterbreiten, ob nicht der Gouverneur anzuweisen wäre, in künftigen ähnlichen Fällen, sich unmittelbar an Seine k. Hoheit den Erzherzog Reichs-Palatin, zu wenden?

Wien, den 26. April: [1]848.

Apór

[Erdély kormányzója azzal a jelentéssel küldi Petőfi Sándor „A királyokhoz” című Pesten nyomtatott és Erdélybe árusítás végett került költeményének egy példányát, hogy miután ez a vers az alkotmány megdöntésére és a királyi tekintély csorbítására irányul, s ennél fogva alkalmas arra, hogy Erdélyben a kedélyeket felizgassa, az eladást betiltotta, és a fellelt példányokat lefoglalta. Mégis, hogy a jövőben ilyen káros, a közhangulatot zavaró röpiratok ne nyomattassanak ki, intézkedést kér, s arra nézve is, hogy hasonló esetekben, a jelenlegi feszült viszonyok között, miként járjon el. – Apór báró a kérdéshez azt a „szerény megjegyzést” fűzi, hogy mivel efféle iratok a közelmúltban véget ért magyar országgyűlésen elfogadott sajtótörvény értelmében is kárhozzátandók, a királyi Főherceg, Magyar-

ország nádora volna hivatalos arra, hogy a röpirat tárgyában a szükséges lépéseket megtegye; amiért is bátorkodik ezt az ügyet Ófelségéhez a legmagasabb elhatározás és a Nádorhoz intézendő rendelkezés végett felterjeszteni; – azzal a kérdéssel: nem kellene-e a kormánynak azt az utasítást adni, hogy a jövőben előforduló hasonló esetekben közvetlenül a Főherceg Nádorhoz forduljon?

Bécs, 1848. ápr. 26.]

* * *

Den Vergang des Gouverneurs nehme ich genehmigend zur Wissenschaft, und hat derselbe auch in künftigen ähnlichen Fällen jedesmahl[!] sogleich zum Behufe der nöthigen Verfügung die Anzeige zu erstatten. Das vorgelegte Gedicht habe ich zurückbehalten.

Wien den 5. May [1]848.

Ferdinand

[A kormányzó eljárását jóváhagyólag tudomásul veszem, akinek a jövőben is minden hasonló esetben azonnal jelentést kell tennie a szükséges intézkedés céljából. A bemutatott költeményt visszatartottam. Bécs, 1848. máj. 5. Ferdinánd.]

160.

(V. Ferdinánd Bécsben, 1848. máj. 5-én kelt „elhatározását” az Erdélyi Udvari Kancellária ápr. 26-i előterjesztésére l. a 159. sz., előző okmány végén.)

161.

V. Ferdinánd leirata

István nádorhoz A királyokhoz című vers ügyében

Bécs, 1848. máj. 5.

Lieber Herr Vetter Erzherzog Palatin! Beyfolgend übersende ich Ew. [Euer] Liebden ein von Alexander Petőfi verfaßtes Gedicht „an die Könige”, das auf dem[!] Umsturz der bestehenden Verfassung und Vernichtung des königlichen Ansehens gerichtet ist, zu dem Ende, damit Sie darüber nach dem neuen ungarischen Preßgesetze die entsprechende Verhandlung einleiten.

Ferdinand [mp.]

Wien, den 5-ten May [1]848.

[Kedves Unokaöcsém, Főherceg-Nádor! Mellékelten átküldök Kedvességednek egy Petőfi Sándortól szerzett költeményt „A királyokhoz”, mely a fennálló alkotmány megdöntésére és a királyi tekintély megsemmisítésére irányul – avégből, hogy erről az új magyar sajtótörvény szerint a megfelelő eljárást megindítsa. Bécs, 1848. máj. 5. Ferdinánd.]

Az Erdélyi Udvari Kancellária válasza az erdélyi kormányzónak A királyokhoz című vers röplapkiadása ügyében küldött jelentésére

Bécs, 1848. máj. 6.

Hochgeborner Graf!

Seine Majestät haben mit a. h. [allerhöchster] Entschliebung vom 5ten Mai [1]848. bezüglich des Alexander Petöfischen Gedichtes „A' Királyokhoz" den Vorgang Euerer Excellenz genehmigend, mit dem zur Wissenschaft zu nehmen geruht: daß Euere Excellenz auch in künftigen ähnlichen Fällen, jedesmal sogleich, zum Behufe der nöthigen Verfügung, die Anzeige erstatten; das vorgelegte Gedicht haben übrigens seine Majestät zurückbehalten.

Indem ich in Beantwortung der schätzbarsten Zuschrift vom 16. April [1]848. Z. 830. Euer Excellenz hierüber in Kenntniß zu setzen mich beeile, habe ich die Ehre mit vollkom[m]enster Hochachtung zu verharren,

Euerer Excellenz

gehorsamster Diener

Wien, den 6. May [1]848.

Lazar Freyh[err] v[on] Apór

[A Kancellária ideiglenes ügyvivője közli a kormányzóval őfelségének máj. 5-i „elhatározásában” foglalt válaszát az ápr. 16-i jelentésére: a császár ezt, a kormányzó eljárását jóváhagyva, tudomásul vette, és hasonló esetekben, a szükséges intézkedések megtétele érdekében, a jövőben is azonnali jelentést kér; a felküldött költeményt Őfelsége magánál tartotta. Bécs, 1848. máj. 6.]

Szereplése a Radical Kör közgyűlésén

Pest, 1848. máj. 7.

„Az Ellenzéki Kör Jegyző könyve 1847. jan. 24-től” [az 1848. máj. 7-i „rendes félévi közgyűlés” jegyzőkönyvének részletei:]

[38a:]

2. A' tisztújításra nézve a' szavazatok összeszedésével: Perczel Móricz, Rósenfeld J[ósef], Halászi Józsa, Bereznai István, Irányi, Petőfy, Irinyi József, Bánfay Urak megbizattak.

[.....]

[41b:]

A szavazat szedő bizottmány jelentéséhez képest, a szavazás eredménye következően mutatkozott:

Elnök: Teleki László	106 szavazattal
Alelnökök: Fényes Elek	105 szavazattal
Vörösmarty Miklós[!]	103 szavazattal
Igazgató: Gózon Lajos	102 szavazattal

Pénztárnok: Ferenczi Lajos	103 szavazattal
Könyvtárnok: Botlik Mihály	103 szavazattal
Ügyész: Horváth Károl	100 szavazattal

Választmányi tagok [betűrendes névsor]:
41. Petőfi Sándor 100 szavazattal

164.

István nádor átírata Deák Ferenc igazságügy-miniszterhez a röplapon megjelent A királyokhoz című költemény ügyében

Buda, 1848. máj. 8.

- ./ Kedves Minister Úr! Petőfy Sándornak ide mellékelte költeménye a' királyokhoz, kegfelsőbb kézirat mellett, az e' miatt a' legujabb sajtótörvény szerint leendő eljárás okáért küldetvén le, – ugyan ezt, a' mondott kézirat másolatával, e' részbeni szükséges intézkedés végett teszem át Minister Urnak. Budán, Pünkösd [május] hó 8^{-án} 1848.

István Nádor mk.
k: helytartó

165.

A brassói városi magisztrátus végzése A királyokhoz röplapkiadása terjesztésének beültásáról

Brassó, 1848. máj. 8.

Einreichungsprotocoll des Kronstädter Magistrats, Nr. 172. [1849.]: Kronstadt, 6. Mai 1849.

Sein Excellenz der Herr Landes Gouverneur bedeuten den Verkauf der von Petőfi Sándor unter dem Titel a Királyokhoz [A királyokhoz] abgefaßten aufregenden Verse auf alle Art zu verhindern und den Verkauf den Buchhändlern zu verbieten. Abschluß.

Wird alsoleich den beinden Kronstädter Buchhändlern W[olfgang] Németh, welcher zwei-drei Exemplare zu haben anerkennt, und J[ohann] Vajna, welcher kein Exemplar vorrätig zu haben behauptet, strengstens bedeutet: verboten.

[A brassói magisztrátus 172/1849. sz. iktatókönyvi határozata, Brassó, 1849. máj. 6. Az Országkormányzó Úr Ökegyelmessége arra intett bennünket, hogy a Petőfi Sándortól szerzett A királyokhoz című felforgató verszet árusítását minden módon akadályozzuk meg, és tiltsuk meg eladását a könyvkereskedőknek. Ennek értelmében hozott határozatunk: a két brassói könyvkereskedőnek: W. Némethnek, aki elismeri, hogy 2-3 példány van a birtokában, és J. Vajnáknak, aki azt állítja, hogy egyetlen példányt sem tart a raktárán, ezt a tilalmat azonnal a legnagyobb szigorral értésére adjuk.]

Pest-Pilis-Solt vármegye bizottmányának közgyűlése a Nép barátja című lap szerkesztésére felügyelő választmány tagjává nevezi ki

Pest, 1848. máj. 10.

Pest-Pilis-Solt Vármegye Bizottmánya gyűléseinek jegyzőkönyve (1848. máj. 1. – jún. 6.) 323–324.

3284. Hogy a' nép legujabb törvényeink jótékonyosságát felfogni 's méltányolni legyen képes, hogy a' nép megösmerje mikép a' nemzet szabadság és függetlenség nékie is érdekében áll, és e' kép megérelve legyen a szabadság élvezetére a' megye szükségesnek látja miként egy lap szerkesztessék mely a' nép felfogásához irányozva a' különböző vallási és nemzetiségi surlódások kiegyenlítése mellett az érdekességét 's ezáltal az erők szilárdulását eredményezze; ennél fogva a' tett indítvány miszerént e' czim alatt „Nép barát” egy lap egy állandó választmány ügyelete alatt szerkesztessék melegen pártolja és a' hasonló részvétre az egész ország minden törvény hatóságait a' közlött 's általában helyben hagyott programok kinyomatása mellett felhívni elhatározta. Egyszersmind pedig hogy a' szerkesztési költségek biztosítván a' lap minél széleseb alapon terjesztethessék, a' programot minden község házánál egy aláírási iv mellett letétetni rendelte azon felszólítással hogy e' célra mely különösen a' nép célja mindenki tehetségéhez aránylag segedelemmel járuljon; kijelentvén miként a legcsekélyebb adakozás szívesen elfogadtatik. Továbbá kijelentetik hogy azon községnek mely érdeklett lapra előfizetend, az előfizetési költség számadásaiba beiratni nem fog. Végül e' lap vezetésére ügyelendő választmány tagjaiul Nyáry Pál e.[első] alispán, gr. Teleky László, Vörösmarti Mihály, Fényes Elek, Friebeisz István, és Petőfy Sándor kineveztetvén, ez írásra utasítatni fognak.

A Nép barátja című lap támogatására felhívó körlevélben a szerkesztésre felügyelő választmány kinevezett tagjaként említik

Pest, 1848. máj. 10.

Szabadszállás levéltára, Protocollum Currentale [Körlevelek jegyzőkönyve] No. 20. (1847–1851) 86–87:

Kedves Barátink, s Atyánkfiai! hogy a' nép a legujabb törvények által nékiek adott szabadság jótékonyosságát felfogni, s méltányolni tudja, hogy a' nép meg ismerje mikép a szabadság csak a rend mellett díszlik, hogy a' nép meg tudja mikép a nemzet függetlenségét fentartani nékie is érdekébe áll; kívánatosnak láttuk, hogy egy lap szerkeztessék, mely a' nép felfogásához irányozva a' különböző vallási 's nemzetiségi surlódások ki egyenlítése mellett az érdekek egységét s ezáltal az erők szilárdítását eredményezze.

Melegen pártoltuk tehát a' mai napon tett indítványt, mi szerént e' Czím alatt „Népbarát” egy lap válaszmányunknak ügyelete alatt szerkeztessék, s hasonló részvétellel önöket is ezenel fel híván, foglalatba mellékelve közöljük az érdeklett lapnak Programját.

Egyszersmind pedig a' felöl értesítjük: mikép mi, hogy a szerkesztési költség biztosítása mellett a lap minél szélesebb alapon terjesztethessék, az érintett programot, minden Község házánál egy alá írási ív mellett letétetni rendeltük azon fel szállítással: miszerént e' célra mindenki tehetségéhez aránylag segedelemmel járuljon – azon ki jelentéssel: mi szerént a legcsekéjebb adakozás is haza fiui áldozatnak fog tekintetni.

Elhatároztuk, hogy azon községnek, mely érdeklett Lapra előfizetend, az előfizetési költség számadásaiba beíratni nem fog.

Elhatároztuk végre, hogy a szerkesztésre első alispányunk Nyári Pál elnöklete alatt Grof Teleki László, Veresmarty Mihály, Fényes Elek, Fribeisz Istvány, és Petőfy Sándor fognak felügyelni.

A kik is midőn ebbeli határozatunkat Önökkel tudatnánk; az érdeklett Lap pártolását ujjabban is hazafiui buzgoságukba ajánlanánk, maradunk Pesten 1848^{ik} évi majjus 10^{ikén} tartott Választmányi Nagy Gyűlésünkben N° 3284 Önöknek szives baráti és attyokfiai Pestmegye közönsége. –

A Népbarát Programja

1. Magyarázata legujjabb Törvényeink azon Czikkeinek, mellyek a népet illetik.
2. Magyarázata átalyába azon Törvény Czikkeinknek, mellyek nemzet szabadságunk, és függetlenségünk fentartására vonatkoznak.
3. Fejtegetése és össze hasonlítása a magyar nép multjának és jelenének.
4. Fojtonos értesítés a hazai és külföldi politicai eseményekről.
5. Gazdászati értekezések.
6. Erköls nemesítő mondatok, versek és elbeszélések.

168.

Rendőrségi jelentés a radikális ifjúság Petőfi kormányellenes fellépését elítélő gyűléséről

Pest, 1848. máj. 16.

Perczel Mór rendőri osztályfőnök máj. 16-án reggel kelt jelentésének részlete:

Ezen kívül tudósitnom kell még Miniszter Urat, hogy a forradalmi csarnokban tegnap alkony felé ismét gyűlés tartatott; egy pár fiatal ismét kitört a Miniszterium ellen. De lezuhattak a szószékről és lezajoztattak. Sőt egy somogyi polgártárs ki regvel nálam volt és utánna felszóllamlottak s elhatározott helyeslése mellett a többségnek Pálfi, Petőfi ellen kikelve ezeket Honárolóknak nyilvánították kik büntetést érdemlenek; és a Miniszterium istápolására inték a népet. Szóval itt már

mindaz mit Miniszter Urnak e' nem anyira Republicanus mint hóbortos 's demagog emberekre nézve mondék, néhány jó Hazafiak 's barátim közbenlépése által is nagy hamar kitelleyesült. 'S ez oldalról most már béke lesz.

169.

A Radical Kör rendkívüli közgyűlésén az önkéntes hadsereg toborzásának és kiállításának támogatására létrehozott bizottmány tagjává választják

Pest, 1848. máj. 18.

Az Ellenzéki Kör jegyzőkönyve:

50a–51b: [Az 1848. máj. 18-ára összehívott rendkívüli közgyűlés 1. napirendi pontjában gróf Teleki László elnök előadja, hogy] miként ezen Kör valamint a szabadság kivívásában [...] mindig buzgó részvétet tanusított, úgy az utóbbi időkben kül- és bel ármányok miatt veszélyben forgó haza védelmének ügyét is hön felkarolva kérelmet nyújtott a Magyar Ministeriumhoz: hogy a jelen körülmények közt szükséges önkéntes hadsereg kiállítására Ország szerte toborzást rendeljen; – most tehát, miután a Ministerium ezt megrendelte az elnök anyagi áldozatra szólítja fel a tagokat, gyűjtőívek nyitását a Körben és fővárosban, ill. körlevelek szétküldését e célból a vidéki egyesületek és testületek címére. Végül az ügy intézésével választmány bizassék meg [...] – a katonai toborzást illetőleg pedig, az e' célzrai buzdítás és ügy siettetés végett a vidékekre alkalmas egyének szükség esetében napi díjjal is ellátva emissariusokul küldessenek; – [...] Mindezeknek intézésére, kezelésére és pénztárnok választására a gyűlés a Budapesti lakosokból egy választmányt bizott meg, mellynek tagjaiul gr. Teleki László Ur elnöklete alatt felkéri: Fényes Elek, Fogarassi Mihál püspök, Nyári Pál, Karácsonyi Guidó, Irányi Dániel, Irinyi József, Petőfi Sándor, Rottenbiller Lipót, Vasvári Pál, Nádossi István, Vörösmarti Mihál, Kölcsei Kálmán, Grósz Ferencz, Emmerling Károl, Toth Gáspár, Burgman Károl, Házmann Ferencz, Ráth Péter, Hájós Sándor, Schmidt kapitány, Mocsonyi János, Kiss Miklós, Borsodi Endre, Neuoffer István, Vodiáner Sámuel, Kunewalder Jónas, Perczel Móricz, Leckenbakker Jakab, Derra Anasztáz, Pap Zsigmond, Török Pál, Sámuel Alajos plébánus, Müller József, Aul József, és Haivald Sámuel, Zaborszki Alajos, Székely József, Boskovits Manó, Székács József urakat...

Bejegyzés az Ellenzéki Kör pénztárkönyvében Petőfitől vett könyvekről

Pest, 1848. máj. [végén?]

Az Ellenzéki Kör Pénztári Könyve 36[b]:

Kiadás:

[Sorsz.:] 19.

[Dátum:] 1848. máj.

[A kiadás tárgya:] Petőfy könyveiért

Vegyes kiadások: 11, 25 [11 Ft 25 kr.]

Szendrey Júlia nyugtája férje nevében

Pest, 1848. jún. 6.

Nyugtatóvány.

Egy levelet s benne két tallért vettem föl férjem nevében Imre Istvántól.

Pest, június 6. 1848.

Petőfiné

A szabadszállási tanács határozata arról, hogy Petőfinek a követválasztáson való fellépését meg kell akadályozni

Szabadszállás, 1848. jún.12.

Tanácsülési jegyzőkönyv, fogalmazvány. 1848. 36, 38–39:

Az 1848^k évi Junius 12^{kén} Fóris Gergely Fő Bíró, Balog József, Kultsár Sámuel, Balog János, Faragó András, Péter György, Gál János Tanátsnokok, ugyan N[agy] T[iszteletű] Nagy Sámuel, Nagy Károly, Balog Lajos, Szeles László, Páli József, Kis István, Nagy Bálint, Tóth Imre, Szűts Pál, Balog József, Sr[Senior] Péter János, F. Nagy János, Jr.[Junior] Péter János, F. Szabó Mátyás, Pap Imre, Bósza János, Balázs Sándor, Lipóth János, Pál Sándor, Varga Sándor, Batsó Sándor, Varga Gergely, Pandur Ignác, Pál János, Kováts József kép viselőik együtt létükbe közgyűlés tartatván:

[...]

326. Némely polgárok előterjesztik, hogy Petőfi Sándor, számos kiosztott példányokba' felszóllitást intézett e' néphez, melybe magát, e' választó polgársággal követül akarja, a' legközelebb beállandó ország gyűlésre megválasztatni.

Hazánk jelen körülményei, különösen a' fenyegető veszélyek, melyek látóköriünkön már valóba' mutatkoznak, megkívánják¹, hogy minden e' hazabani, annalfogva saját Kis Kun Választó Kerületünk is, olyan egyént² bizzon meg a' beállandó ország gyűlésre népképviselőül, ki menten minden izgatási, s nép lázzítási merényektől, tiszta elvű³ s jellemü szeretet⁴ fija e' hazának, hű alatt valója a' Királynak, s őrje az alkotmányoknak; s a' ki egyszersmind elegendő képességgel birjon fölléphetni a követi pályára. Nem lévén pedig meg e' tulajdonok a' tolakodó Petőfibe, sőt beszédei, tettei, s némely irataiból a' honra nézve veszélyes elvek, merények és törekedés tetszvéen ki: ne hogy a' népnek általa el tsábittatott kis töredéke megvettetést, gyalázatot, sőt elláthatlan veszélyt is húzzon, Petőfi követé választásával, ön maga, s talán az egész hon fejére: ezennel elhatároztatik, hogy Petőfinek e' Város kebelében megjelenés szorosán meg tiltassék, s e' tilalomról Bankos Károly, mint a' ki ezt tudára adhatni fogja, értesíttessék.

173.

A költő elűzése után megtartott szabadszállási képviselőválasztás hivatalos jegyzőkönyve

Szabadszállás. 1848. jún. 15.

A' Jász 's Kún Kerület részéről, Szabadszállási Választó kerületbe tartott Országgyűlési követválasztás jegyzőkönyve. Szabadszállás Junius 15. 1848.

Szeles László elnök

Kerek Jós'ef jegyző

Fent nevezett napon, reggeli 9 1/2 órakor, a' Kerületbeli Lacháza, KunSzent-Miklós, Szabadszállás, Fülöpszállás, Doros'ma városokbul öszvesen jelen volt 760 választók, a' hiteles öszveírasi jegyzőkönyv felolvasása után, a' Város ház tág udvarán öszvegyűltek, és a' választó közönség előtt, az elnök, úgy a jegyző részire, a' Jász Kún Kerületi Központi Választmánytul kiadott meg bizó levelek, azután az 1847/8^{ik} év V^{ik} t[örvény] cikk felolvastattván, az elnök által a' választók hatályos, s korszerű beszédbe, a' követválasztás fontosságára figyelmeztetve, több izbe fölhivattak, szabadon bár kit is követül ajánlani, mire:

Pap Gergely ajánlotta követül Nagy Károlyt.

1 Ez a szó a törölt „igénylik” helyett áll.

2 Az eredeti „egyéneket”-ből javított szó.

3 E szó helyett eredetileg ezt írták le: „jellemű”.

4 E szó az eredeti és áthúzott „ha” fölé van beszúrva.

Meleg István ajánlotta követül Tóth Károlyt.

Gereh Pál ajánlotta követül Balajthy Vendelt.

Szappanos Gergely ajánlott[a] követül Tóth Pált.

Csapó György ajánlotta követül Kerek Józsefet.

Szappanos Gergely ajánlotta követül Virágh Dénest.

Balogh Ferentz ajánlotta követül ifj. Horváth Jánost. A' midőn Pap Gergely, Szabó István és Balogh Lajos, Gereh Pál pedig Szilágyi Lajos, és Józán István jelenvölt választókat, szavazat szedő választmány tagjaiúl ki neveztek:

Jelen levő Tóth Károly, Balajthy Vendel, Tóth Pál, Kerek József, Virágh Dénes, ifj. Horváth János, megköszönvén figyelembe vételüket, a' követjelöltségrül határozottan leléptek, és ekkor köz akarattal, Nagy Károly, a Szabadszállási Választó Kerület résziről, Országgyűlési követnek ki kiáltattván, az elnök által is megválasztott követnek ki jelentetett, senki ellene nem nyilatkozván, elválasztásába, még az előbbeni, követeket ajánlók is mindnyájan meg nyugódtak, mellynek következitibe, ezen jegyzőkönyvnek egyik példánya Nagy Károly követnek, megbízó levél gyanánt kézbesített, másik kettő pedig, a' Központi Választmánynak be adott. Költ mint fellyebb.

Szeles László Elnök

Kerek József sk jegyző

Balogh Lajos választmányi tag

Szilágyi Lajos mk választmányi tag

Józán István mk választmányi tag

174.

Kérvényfoglalmazványa Kunszentmiklós és Lacháza választópolgárai számára

[Kunszentmiklós, 1848. jún. 15.]

Tisztelt Ministerium!

Alulírottak a június 15^{kén} tartott szabadszállási kerületbeli országgyűlési követválasztást nem ismerjük el törvényesnek, miután számtalan törvénytelen lépés követtetett el a végrehajtás előtt és alatt. Nevezetesen: a fülöpszállási, kunszentmiklósi és szabadszállási *urak* minden kigondolható becstelenítő rágalmat terjesztettek el köztünk követjelöltünkről, Petőfi Sándorról, többek között, hogy Petőfi Sándor lázító hazaáruló, orosz kém, olyan ember szóval, kinek nem csak megbuktatását, hanem elfogatását sőt agyonveretését is jó néven fogja venni a ministerium és az egész nemzet. E vádakát Petőfi Sándor meg akarta czáfolni a szabadszállási és kunszentmiklósi nép előtt, de mind a két helyen eltiltatott a fől szólalástól a helybeli tanács által. Midőn Petőfi Sándor a választás helyén és napján a szabadszállási városházánál megjelent, az ellene felbőszített részeg nép mellyet a másik követjelölt egész éjjel s még az nap reggel is folyvást itatott, rá rohant, az uraktól betanúlt becstelenítő vádakkal illette és agyonveréssel fenyegette. Petőfi a helybeli főbirót s a követválasztási bizottmány elnökét felszólította, hogy ők minden törtéendő balesetért felelősek, mire azok azt felelték, hogy ha tüstént el nem takarodik, ők nem felelnek az életéért. Illy helyzetben Petőfi kénytelen volt elfogadni

az eltávozás ajánlatát. Maga a város rendelt neki kocsit, és a kocsisnak meghagyattott, hogy ne az országúton hanem mellékes távoli úton vigye őt Szentmiklósrá, nehogy az országúton menvén, szentmiklósi és laczházi párthíveivel találkozzék, s őket a történekekről fölvilágosítsa. Midőn mi a választás helyére, Szabadszállásra értünk, Petőfit már akkor elvitték onnan, s minket a város végén azzal fenyegettek az oda való választók, kik mindnyájan föl voltak fegyverkezve, hogy agyonvernek bennünket, ha beme gyünk, mire mi, minden vérengzés elkerülése végett visszafordultunk s nem vettünk részt a választásban. A választás előtti napokban minket városunk tanácsa azzal ijesztett, hogy ők ott hagyják hivatalaikat, ha Petőfire szavazunk, s a választás előtti este a főbíró parancsára nem a kezesménes, hanem a szilajménes hajtattott be; így játszottunk ki, hogy hámos lovaink nem hajtattván be, sokan közülünk oda sem mehettek a választásra.

Tisztelt Ministerium, ekkép tapodtatott meg legszebb jogunk, a követválasztás joga; ha e fájó sérelmünk nem orvosoltatik, mi az alkotmány mostoha gyermekeinek fogjuk tekinteni magunkat, s mint ilyenek kilépünk a nemzetőrségből, mellynek eddig legbuzgóbb tagjai voltunk. De bizunk a tisztelt Ministerium igazság-szeretetében, bízunk az igazság istenében, hogy elrabolt jogunk vissza fog szereztetni, hogy e törvénytelen követválasztás megsemmisíttetik, s az új követválasztás megtörténik és nem Szabadszálláson, hol minket rendes és békeszerető polgárokat ellenséges indulattal és fölfegyverkezve fogadtak, hanem Szentmiklóson. Ez a mi igazságos kívánatunk, kérelmünk a tisztelt Ministeriumtól.

Kun-Szentmiklós és Laczháza követválasztó polgárai:

175.

Bankós Károly helyszíni tudósítása Petőfi választási bukásáról

Kunszentmiklós, 1848. jún. 20.

Kun-Szentmiklós Jun. 20^{k[4n]} [1]848.

Petőfi Sándor e' napokban proclamatiot osztatott el közöttünk Kiskunok között, mellyben valódi nemzeties jelleménél fogva minden hímezés hámozás nélkül őszintén kimondja, hogy ha kedvünk van őtet megválasztani követnek, biz ő elfogadja a követséget, ha pedig mást választunk, örülni fog rajta, ha nálánál különb emberünk akadt. E' volt rövid tartalma Petőfi azon nyilatkozatának, *mellyet az aljas hizelgés nyálkás nyelvivel nem undokított be; sőt inkább e nyilatkozat máztalan szavai az őszinteség igazgyöngyei valának. Illy drága gyöngyök csupán a romlatlan tiszta kebel mélyében teremnek meg.* Voltak még olly szánandók kik Petőfit ezért szemtelen to l a k o d ó n a k r á g a l m a z t á k k ; (szerintök to lakodók Anglia státusfériai is, kik szinte hasonló eljárást követnek) voltak olly szerencsétlenek, kik lázzítást akartak kieröltetni hozzánk intézett proclamatiojából, voltak *olly bölcsék* kik a communismus elveit okoskodták abból ki. *És némelly úre mberek [!] közt lön piaczi pletyka és nagy rágalom... Figyelmeztetem ekkor ezeket, hogy egy kissé kiméletesebben is bánhatnának Petőfivel, eljő ő hozzánk nem sokára, bemutatandja magát SzentMiklós népének, s ha nem kedvükre való ember, isten neki, legyen más*

a követ; de ok nélkül ne bántsunk senkit, ki minket soha nem bántott. A pártfogás Petőfi iránt, még inkább ingerelte ezen jó urakat, annyira, hogy nem átalotta közülük egy némelyik kimondani, mikép az is hunczut és azt is akasztani kell ki Petőfire szavaz.

D a c z á r a¹ még illy tul lovagiatlan bokoknak a szentmiklósi nép nagy része Petőfi pártjára állt. – Bosszantó körülmény volt ez némely k a p u t o s o k r a² nézve, egybe gyűjték annakokáért a népet, 's nyilvános helyeken előttük becs-teleníték Petőfit, fölolvadásokat tartottak a' nép előtt, azt akarván megmutatni, hogy hazafiui kötelességét tellyesíti az, ki Petőfit meggyalázza, vagy megkövezi. Sőt egy illy alkalommal – mint hallom – egy tekintélyes ember azt merete kimondani, hogy „Megparancsoltam a' felszei lakosoknak, hogy azt az akasztófára való Pe-tőfit be ne bocsássák a' városba, kövezzék agyon.”

A' nép nemesen viselte magát. Nem férhetett sehogy fejébe, hogy eddig azon rágalmozók Petőfit dicsőítették 's istenítették, sőt egykor itt létében hét országra szálló lakomát fáklyás zenét adtak neki, s most... *de csak hamar megfejtette a nép magának a' talányt, mondván „ez alatt kell valaminek lenni, h[ogy] az urak most mindig bántják Petőfit” és ők megérték ebből egymást, s általában Petőfi részére állottak.*

Igy csináltak Petőfinek pártot azok kik gyalázatos úton őt buktatni akarták.

F. hó 11^{kén} estve későn megérkezett hozzánk Petőfi, 's azonnal párthíveiből hosszú sora mutatkozék nála a' tisztelőknek.

Más nap szándoka volt föllépni 's bemutatni magát a' népnek, miként más művelt országba szokás. E' föllépésről magok Petőfi üldözői értesíték a' polgárokat, rá akarván őket bimi, hogy ejtsenek gyalázatot Petőfin, ha fel mer állani; de a' békeszerető nemes polgárok magok átlátták, hogy e' jogtalan kivanat teljesítése, a' gyalázat keresztvíze lenne ifju szabadságunk korára. És most annyival inkább égtek a' kívánságtól Petőfit hallani.

Elő adtam Petőfinek híven mik eddig nálunk történtek. Megneveztem neki azon művelt férfiu személyeket, kiket annyira elragadt már az őrülségi düh, hogy fogadást tőnek, miszerént történjék bár mi, ők [lerántatják, sőt] lerántják [magok s] leverik Petőfit a' szószékről, – 's ők elvannak szánva minden áron csufot üzni P e t ő f i b ő l.³

Ajánlatomra megigéré Petőfi hogy nem fog föllépni, de minden esetre szá-mot vetend azon *pimasz goromba* emberekkel, kik őtet gazembernek, akasztófára-valónak, hazaárulónak nyilvánították a' nép előtt.

E hó 12^{kén} délelőtt isteni tisztelet végeztével ismét tisztelgő küldöttség jelent meg Petőfi szállásán, kijelentvén hogy a nép a városház előtti téren várja megjelenését. Petőfi erre határozottan válaszolt, mikép ezúttal közöttük föllépni nem kíván, annyival is inkább, mert mint értesülve van az előljáráóság ezt megengedni vona-kodik.

Kevéssel ezután mintegy 300. polgár rohant a' követ jelölt költő szállására, kérve őt, hogy jelenjék meg közöttük, és tartson előttük beszédet a' város ház előtt. Vagy ha nem, ők elkisérik a' városon kívül vagy bár hova, mert hallani akarják.

1 Mindennek daczára (PHirl)

2 urakra (PHirl)

3 belőle. (PHirl)

Petőfi ily határtalan bizalmát a' népnek megvetni bűnnek tartotta, 's megigéré, hogy kész teljesíteni kívánatukat, de előbb bejelenti a' helybeli bírónak.

Úgy lön. – – – A' követválasztásról szólnia megengedettett, de a vádak és rágalmak alól magát menteni eltartott, 's e' részben a' törvény rendes útjára igazítatott.

Petőfi szonokolt, 's a kimutatott határt át nem hágtá. A' nép pd[pedig] ekkor megajándékozó leghatártalanabb bizalmával. Ezért ment el kedvük azon elszánt becsületes egyéneknek tréfálni, kik Petőfin gyalázatot ejteni készültek.

A' rágalmaknak, becsútelentéseknek, hazugságoknak mindazáltal vége hossza nem volt. Mindenféle fenyegetéseket, aljas bántalmakat kellett türiüök azoknak is kik Petőfi pártján voltak. De nem szennyezem be azok leírásával, az e' tekintetben tisztán megóvni kívánt lapot. – – –

Eljött a követválasztás napja f. hó 15^{ike}. Megindulánk a követválasztás székhelye felé Szabadszállásra. E' város alatt, mire én oda értem már több kocsiak áltak. Minden felöl beszéltek hogy Petőfit agyon akarták verni a' szabadszállásiak, – 's maga összekucsolt[!] kezekkel kérte az előljároságot, hogy biztos őrizet mellett távolítsák el őt Szabadszállásról, és hogy már Petőfi innen tovább is küldetett.

Úgy nevezett tolvaj úton vitték őt, nehogy párthiveivel találkozzék, 's őket a' történtekről fölvilágosítsa.

A' szentmiklósiak közül többen gyalogosan megfordultak már ekkor a' városból azon hírel: Kik Petőfi zászlójával merészkednek a' városba bemenni, azokra félreverik a' harangokat, 's mind agyonveretnek. Összhangzólag állítják, hogy a' szabadszállásiak ezen gyönyörü ígélet végrehajtására, derekasan elő készítik a fegyverben álló nemzetörséget, mert pálinkával is javában fegyverzik azokat.

Nem hihettem el a' hallottakat. Koholmánynak terroristicus ámitásnak tartottam azokat, Magam akarván meggyözödni a' hir valóságáról, behajtottam a' városba. Petőfi szállása előtt megáltam. Siró asszonyok panaszláak itt, mikép Petőfit nőjével együtt elküldötték, nem tudhatni hova, – a' nép agyon akarta verni – – 's *hir volt hogy egy bizonyos Úri ember Petőfit megis pofozta.*

Szörnyűség! innen egyenest futottam a bíróhoz, 's illedelemmel kéréim őt, mondaná el mi történt Petőfivel. És a' jó öreg a' legelégültebb nyugodt kedélyel (!) válaszolt:

– „Ne tessék ezen olyan nagyon megindulni: hisz ez a' Petőfi csak olyan sehonnai ember, a' királyokrol is valami rosztat irt, – a' becsületes Miniszteriumot is megbántotta, de a' mi legnagyobb, redemtioja sincs neki, még is követ akar lenne; – hogy mi is történt vele tulajdon képen én nem is tudom, hanem csak hogy itt agyon akarták verni.”

És még e' nyájas szavakbol sem vehettem ki, mi történt Petőfivel, és hol van ő jelenleg. Feleltem a' bírónak:

– „Főbíró Ur ön felelős Petőfiért, öntől számon fogja őt kérni a' haza” – – Isten tudja még mi történik, ha egy rokonom – helybeli tanácsnok – atyafias indulattal következő szavakban nem figyelmeztet a' bírói szobában:

– „Kedves uram-öcsém. ha élete kedves úr-öcsémnek, úgy itt ne is tessék Petőfi nevit még csak szájjára is venni, az istenre kérem.”

E' közben a' nemzetörség kapitánja e' város derék jegyzője ijedten rohant be a' szobába azon kijelentéssel:

– „Főbiró Úr, tessék intézkedni, a' város végén a' szentmiklósiak a' szabadszállásiakkal összekaptak, 's gyilkolják egymást.”

Átborzadtam e' jelentésre odahagytam a' városházát, siettem a' veszedelem helyére, de a' hir szerencsére nem volt való. Béke szerető polgárok közt áltam, kiket most láttam először érzékenyen kifakadni, keservesen zugolódni legszebb joguk illy ármányos utoni eltapodtatásáért. És ki tudja mire vetemednek ők az elkeseredés perczében, ha a' remény nem kecsegteti őket, hogy a' törvény enyhítő gyógyirt nyujtand sajjó sebeikre.

Ott hol Petőfi személyes bátorságát biztosítani nem lehetett, ott a' magokét is veszélyeztetve hítték a' választópolgárok. Elhatározáék tehát mikép ők követet választani gyilkosok közzé nem mennek, – 's meg is izenék ezt szórol szóra a' követválasztási bizottmánynak, azon három tagbol álló küldöttségétől, melly azon kijelentéssel jött ki eleibök egy hajduval, hogy bemehetnek már lerakták a' fegyvereket, egyszersmind a' jogaikban megsértett polgárok ezen küldöttség előtt óvást tettek jelen követválasztási eljárás ellen, kijelentvén azt is hogy ők a' törvény szentségében vetik minden reményüket 's orvoslásért folyamodandnak.

Több kocsik elhagyák már e' helyet, visszatérők SzMiklóásra; kik pedig még ott maradtak közülök, beszélük, hogy a' fentebbi komoly nyilatkozat, és a' szentmiklósiak nemes maga tartásuk következtében, észre jöttek a' szabadszállásiak, 's minden áron köpenyt igyekvének fordítani. Csak hamar ezután kétrendbeli hívó küldöttség is ment ki hozzájuk, de ők nem hihettek többé a' szabadszállásiak barátságának.

A követválasztás megtörtént. Nagy Károlyt kiálták ki követnek. *Éljen.*

A' szentMiklósi nép a' mint haza ért, azonnal a' törvényes úthoz folyamodott. Nyer vagy vesz rajt megnyugszik –

A' nép kérelmét beadó küldöttség alig érkezhett meg Pestre, már akkor egy pár jó Úr beharangozta a' várost vele, hogy Petőfit, a' mint Pestre ért, azonnal becsukatta a' Miniszterium, a' szentmiklósi küldöttekkel együtt. És a' sok ámitásokkal, ijesztgetésekkel, ráfogásokkal a' népet már már majd elrémitették.

Megtértek végre a' küldöttek a' nép örömére, 's mint apostolok hirdették a' népnek az ígét, hogy legyenek továbbra is békével majd segítve lesz a' bajon. –

E' hó 18^{kán} egy proclamatio olvastatott fel a' nyugalmas nép előtt, melynek kezdete szépen és jól folyt, vége csattant, mellybe ismét nem volt dicsérve Petőfi, de volt benne, mi a' türelmes nép fájó sebét újra felszakgatta, *s a' polgárság egy hosszu sohaj után némán kortyantotta le e' keserü nyeletet.* – – –

A jász kun kerületi tisztek választása is e' napon történt meg városunkban, hidegen és részvétlenül.

– „Miért nem jönnek fel – kérdém – szavazni polgártársaim?”

– „Nem ösmerjük mi azon kikandikált urakat – felele egy – a' kiket el kell választanunk. Miért nem jöttek el hát felmutatni magokat, hogy legalább tudná az ember kire szavazzon.”

– „Nem, jegyzé meg a' másík, úgy majd azok is lázzító, haza áruló gazember nevet kapnának.”

– „De nézd csak, közbeszólt a' harmadik, egy egyénre mutatva, ő kigyelmét is bántja ám már érte a lélek ismeret; csak úgy van az, ha valaki ok nélkül más becsületes embert rágalmaz.” –

Ott hagyám őket, folytatám hivatalos kötelességemet, és nálunk egy dél előtti órán és egy délután az egész [hármás kerületi] tiszti kar minden rendü tagjaira

nézve a' restauratio megtörtént. És én elégűlten tértem haza mert e' nap eleget tettünk.

De Petőfi kalandja csak nem mehet ki eszemből. *Azon ember ki álmában is a' haza és nép boldogításáról álmodik, ki szabadságunk korányán mint egyik ragyogó csillag tünt fel, most azt mint hon áruló orosz spiont szomszédink agyon akarták verni.* -- Meg gondolták e' azon emberek kik Petőfi ellen a' népet felbőszítették, hogy olyan kincse Petőfi a' magyar hazának, mellynek vesztét Szabadszállás kincses ládája meg nem térithet, *ha bár 10-12 fejet igérvének is rá rúadásul.*

De a' meggyalázott szabadság kora, egykor bosszút álland magáért!

Bankós Károly

176.

Aláírása a kisedová s ügyében báró Eötvös Józsed miniszterhez benyújtott felterjesztésen

Pest, 1848. [máj. – júl.]

A közoktatás és cultus Ministeréhez... az országos kisedová s ügyében a budapesti ododák közvetlen vezérlelői s az ügynek számos barátai. Pesten, május 3^{kán} 1848.

[A felterjesztés szövege.]

A Minister Urnak készséges honfitársai, a budapesti ododák közvetlen vezérlelői; és az ügynek egyéb barátai.

[A több mint 200 aláíró között a szemléltetésűl kiragadott részletben ott látjuk Petőfi sk. aláírását is:]

[.....]

Teleki László

Kronperger Antal iparegy[eti]

nyelvtaná r, 's kisedová s

választm[ányi] tag

Garay János

Pilisy Béla

Fényes Elek

Glembay Károly

Birányi Ákos

Galgóczy Károly

Petőfi Sándor

Mutschenbacher Alajos tanár,

Férfinevelő intézeti tulajdonos

és kisedová s választmányi tag

[.....]

Pest város közgyűlése az egyik megüresült helyre sajtóesküdszéki taggá választja

Pest, 1848. aug. 17.

Pest Város Közgyűlési Jegyzőkönyve, 1848. aug. 17., 12382. sz. határozatában:

Bánóczy József (I) helyett	Madas Károly ügyvéd,
Bereznay István (II) helyett	Piperkovics Péter ügyvéd,
Flór Ferenc (III) helyett,	Kaján Sándor ügyvéd,
ifj. Gross Ferenc (III) helyett	Balogh Pál gyógytudor,
Horváth Károly (III) helyett	Geréb Rudolf ügyvéd,
Katics Adám (I) helyett	Karlovszky Zsigmond ügyvéd,
Pfeffer János (II) helyett	Orsovenszky Károly gyógytudor,
Polgár Károly (IV) helyett	Dobos József ügyvéd,
Thaisz Elek (I) helyett	Kapczy Tamás ügyvéd,
Vrhovszky (II) Mihály helyett	Petőfi Sándor költő

lesz tagja a sajtóvétségek elbírálására hivatott pesti esküdszéknek.

Az Egyenlőség Társulat által kiküldött bizottmány tagjai közé választják

Pest, 1848. aug. 23.

[Rendőri Hivatal] Napi jelentés az 1848^{ik} Évi Augusztus 23^{áról}:

[Dobos György „rendőri segéd” mellékelt jelentéséből:]

Madarász László elnök javaslatára elhalasztották az országgyűlés hadügyi törvényjavaslatáról e napra [aug. 23.] kitűzött vitát [...], majd héttagú választmányt küldtek ki egy szeptember 8-áig kidolgozandó nyilvánlat elkészítésére. A választmány tagjai Perczel Mór, Madarász József, Petőfi, Vasvári, Zerffi, Horárik és Gajgázó.

Az Egyenlőségi Társulat ülésén Egressy Gábor röpiratának kiadását indítványozza

Pest, 1848. aug. 27.

Rendőrségi „Napi jelentés Augusztus 27éről [1]848. Szemere Bertalan Belügyminiszter Úrnak” [Hajnik Pál, a Rendőri Osztály vezetője általános bevezetőjének részlete:]

Az Egyenlőségi Társulat mai ülési tanácskozmányi tárgyait, mellékelve van szerencsém bemutatni. – Petőfinek azon indítványát illetőleg, – miszerint Egressi Gábornak jegyzetei, mellyekből árulást bizonyít, kinyomatni határozottak –, részemről a' szükséges lépéseket megteendem. – Nem lehet álladalmunk érdekében tünni, hogy ismét átállanóságban támadtassék meg árulási váddal az egész Katonáság. – A Katonáságot illetőleg azonban, megkell vallani hogy Pesten mindenütt nagy levertség mutatkozik. – Úgy látszik általános a' meggyőződés, a' Tisztek árulása felől; – [...]

[Dobos György „rendőri segéd” az Egyenlőségi Társulat aug. 27-i üléséről készített jelentésének részlete:]

Végül Petőfi indítványozta, hogy Egressi Gábornak a' táborba tett jegyzeteit, 's észrevételeit, – mellyekből az árulás kitűnend, – minél több példányokban a' társulat nyomtattassa ki. – ez közakarattal elfogadtatott, –

180.

Saját kezű feljegyzései Bucsánszky Alajos Kis képes naptárában

[Pest, 1848. aug.–szept.?)

Bucsánszky Alajos Kis képes naptára 1849-ik évre. Első évi folyam. 8: Költségek. Zongora. Pamlag. Ágy. Könyvtár. Nyomdába. Tóth Gáspárné. Házbér.

[Ugyanezen a lapon id. Petrich Sámuel megjegyzése:]
Saját keze írása Petőfi Sándornak.

181.

Adatai a pesti Nemzetőrség IV. zászlóalja IV. századának sorozati jegyzékében

[Pest, 1848. aug.–szept.]

IV. Zászlóalj IV. Század
Sorozati jegyzék
Szász Örnagy parancsnoksága alatt.
Fő szám: 218
Rang: Nemzetőr
Név: Petőffy Sándor
Lakás: Lövész u.
Szám: 391
Polgári állása: Koszorus Költő.

A Honvédelmi Bizottmány átirata a Nemzetőrségi Haditanácsnak Petőfi századosi kinevezéséről

Pest, 1848. okt. 12.

Az országos honvédelmi bizottmány

Az országos nemzetőrségi haditanács elnökének.

Megkeresi az Orsz. Honvédelmi Bizottmány alezredes urat, miként Pefőfy Sándornak a szatmári önkéntes honvédeknel századosná leendő kineveztetését megerősítés végett a honvédelmi bizottmánynak felterjeszteni sziveskedjék.

Pest October 12. 848.

a király, s haza nevében az országos
honvédelmi bizottmány
Nyáry Pál bizottmányi [!] tag

183.

Neve a honvédtisztek nyilvántartásában

Pest, 1848. okt. [16. után]

Honvédtisztek névsora 89.:

Honvéd 28dik Zászlóalj (Debrecen) – Századosok

Tisztség: százados

Nevek: Petőfy Sándor

Kinevezési idő: 1/10 1848. [1848. okt. 1.]

Rang: [Üres.]

Előbbi állás: n. ö. [nemzetőrségi] százados

Jegyzék [megjegyzés]: [Üres.]

184.

Zászlóaljparancsnoka beszámolójelentésében a még meg nem érkezett főtisztek névsorában említi

Debrecen, 1848. okt. 24.

Huszóczy Dénes százados, a 28. zászlóalj parancsnoka, Debrecenben, 1848. okt. 24-én kelt, a honvédsereg főparancsnokságához intézett beszámoló jelentésének részlete:

Ujjlag bejelenteni tartozó köteleségemnek [!] tartom hogy az eddig kinevezett főtisztek közül meg nem jöttek:

Századosok. B. Mednyanszky László. Petőfy Sándor.

Főhadnagyok. Pavelics Gáspár. Mödl Ferencz.

Alhadnagyok. Székely Mihály. Frigyer Imre. Parcsetics Miklos. Duhek Győző. Szántó Alajos. Bellosits Gusztáv. Fogarasi Josef. Bancsor Adolf.

ugy a legszükségesebb ága egyéneinknek az Orvosok ha bár e folyó hó 12^{én} már kinevezve lettek volna ekkoráig egyszem jelent meg név szerint főorvos: *Eder Ferencz*, alorvosok: *Glük Ignátz és Gáspárovicz István*, – [...]

185.

Zászlóaljparancsnoka beszámolójelentésében a jelenlévő főtisztek között említi

Debrecen, 1848. okt. 29.

Huszóczy [Dénes] százados „zászló alji parancsnok”, Debrecenben, 1848. okt. 29-én a honvédsereg főparancsnokságához intézett beszámoló jelentésének részlete:

Fő tiszt urak közül jelen vannak Károve, Petőfi századosok, Kozma, Lippics, Mödl, Fűring főhadnagyok, Vay, Nagy, Hrabószki, Bellosics, Hubafi, Szabó alhadnagyok, Éder József főorvos.

186.

Verseit szavalják az eperjesi evangélikus kollégium Képző Társaságában

Eperjes, 1847. okt. 10. – 1848. nov. 26.

A szónok-költészeti Osztály némely tagjai által 1847^{dik} Évben alapított magyar Társadalom [!] Jegyző-Könyve. [A Petőfi- versek szavalására vonatkozó adatok, időrendben:]

4^{dik} gyűlés Octob[er] 10^{én} [1847.]
1., Knizner Károly „Pest” költeményt Petőfytől bátran de sietve előadva.

5^{dik} gyűlés October 17^{én}
Géczy [Isván] szavalta: Pál mestert Petőfytől, kezeinek hibás tartása, s nem egészen sikerült hang-alkalmazás volt hiánya; egyeb-beránt előadása köztetszést nyert.

6^{dik} gyűlés Octob[er] 24^{én}
Szavallók: Báno [György]: „Kedves vendégek” Petőfy Sándortól.

7^{dik} gyűlés October 31^{én}
Szavallók:
Bánó szavalta „Kedves vendégek” című költeményt Petőfytől. Előadását meglehetősen alkalmazá a költeményhez; de néhány kellemetlen szokásai gyengíték a sikert.

11^{dik} gyűlés Novemb[er] 28^{án}
Szavaltak:

1., Geiger Ingáncz szavalta „Az őrült” című Petőfy Sándor költeményét meglehetősen sikerrel; mégis ezen két hiányai voltak: hogy több helyeken sietve, másokon nem a költeményhez alkalmazott hanggal adta elő.

13^{dik} gyűlés Decemb[er] 12^{én}

Szavallók:

2., Berzeviczy Aladár szavalta: „Az őrült” című költeményt Petőfytól. Előadásában hiányzott egy jellemző azaz kifejezés.

17^{dik} gyűlés Január 30^{kán} [1848.]

Szavallók:

Miklós [Gyula] szavalta „Szeget szeggel” Petőfitől, meglehetősen sikerrel.

19^{dik} gyűlés. Februarius 13^{án}

Szavallók:

1. Weiser szavalta „Pest” című költeményt Petőfitől. Előadásánál hiányzott a taglejtés. –

23^{dik} gyűlés. Márt 12^{én}

Szavalt:

Berzeviczy [Aladár] „Széphalmon” című költeményt Petőfitől, meglehetősen sikerrel, de helytelen arckifejezéssel. Hanglejtése gyöngíti előadását.

24^{dik} gyűlés Mart. 19^{én}

Szavaltak:

2. Bánó „Néprománcz”-ot Petőfitől. Hanglejtése s általában egész előadása a költeményhez alkalmazott és sikeres volt.

25^{dik} gyűlés. Mart. 26^{án}

Szavallók:

1., Szigyártó szavalta „Deák pályám” Petőfitől meglehetősen sikerrel.

2., Szekcsik Tamás „Nemzeti dal” Petőfytól. Tetsző s erélyes előadása dicséretet aratott.

26. gyűlés April 2^{án}

Önkénytes szavallók:

1. Berzeviczy A[ladár] szavalta a „Nemzeti dal”-t, Petőfitől. Előadása általánosan dicséretet érdemel; némely helyeken nagyobb tüzet vártunk az előadásban.

27. gyűlés Aprilis 9^{én}

Szavallók:

1., Geiger Arnold szavalta „Nemzeti dal” című Petőfi költeményt. Testi mozgása, állása s hanglejtése nem felelt meg a jó előadásnak.

2., Miklós Gyula „A királyokhoz” Petőfytól. Kéretik még egyszer fellépni, mert meg nem tanulván a műt, csak írásból adta elő, mi a jó szavallást akadályoztatja.

Önkénytes szavallók:

1., Surányi H. Honfidal Petőfytól. Előadása hathatós, dicséretet érdemel.

- 30^{dik} gyűlés, Majus 21^{én}
 Önkéntes szavallók felléptek:
 2. Báno Gy[örgy] „Vándor élet” című Petőfy költeményével.
 Mind a kettőnek sikerült előadása dicséretet nyert. –
 [Az 1848/1849. tanévben újra kezdődik az ülések sorszámozása:]
 4^{dik} gyűlés Nov. 26^{kán}
 Szavaltak:
 2. Báno György „Vándor életet” Petőfitől, testmozdulata hiány-
 zott, de mind a mellett érzéssel előadta azon tréfás verszetet.

187.

*Gróf Dessewffy Emil az osztrák miniszterelnökhöz intézett memorandumában
 Petőfit a forradalmi mozgalomban való részvételük alapján
 megbüntető személyek közé sorolja*

Bécs, 1848. nov. [végén?]

Gróf Dessewffy Emil harmadik memorandumja Schwarzenberghez:
 (részlet)

Es ist notwendig auf die Frage des Verfahrens gegen die Rebellen nochmals zurückzukommen. Man kann mit dem *ruhigsten* Gewissen behaupten, und der reinen *Wahrheit* gemäß behaupten, daß folgende Individuen als Urheber der ungarischen Rebellion zu betrachten seien.

G[ra]f. Ludwig Batthyány, G[ra]f Ladislaus Teleky, Ludwig Kossuth, Moritz Perczel, Ladisl[aus] Madarász. Diese mögen nicht alle in gleichem Maß schuldig sein, aber alle sind große Verbrecher.

Als Chefs der revolutionären Umtriebe können mit Sicherheit angenommen werden: Eugen Beöthy, Paul Nyáry, Albert Pálffy, Johann Balogh, Emerich Semsey, Alexius Fényes u[nd] Michael Stancsics. *Chefs Urheber* gehören in die *erste* Kategorie. In die *zweite* können gerechnet werden: G[ra]f Kasimir Batthyány, Paul Haynik, Joseph Madarász, Sabbas Vukovics, Anton Josipovics, Eugen Kallay, Joh[ann] Pálffy (aus Siebenbürgen), Emil Nagy (beim Finanzministerium an- gestellt), B[ar]on Viktor Mesnil, B[ar]on Sigmund Perény, Joseph Bernáth, Ladislaus Ujházy, Jos[ef] Pattay, Franz Kubinyi, B[ar]on Dionys Kemény, Stephan Gereve, Anton Hunkár, Stephan Bezerédy, Paul Asztalos der jüngere, Samuel Bonis, Georg Lukács, Gabriel Klauzál, Balthasar Horváth, Karl Szent Iványi, Bartholomeus Sze- mere, Jos[ef] Irinyi, Paul Vasvary, Alex[ander] Petőfi, Julian Chovnitz, Jos[ef] Bajza, Ladisl[aus] Csányi.

Zur *dritten* Kategorie gehören sehr viele, aber unter anderen mögen hier besonders genannt sein: G[ra]f Gedeon Ráday, G[ra]f Ottó Zichy, Paul Almásy, Peter Csernovitz, Moritz Szent- Király, Rudolf Bujanovics, Paul Lukács u[nd] viele andere, deren Namen jetzt nicht erinnerlich sind. Die Methode die Urheber u[nd] Chefs mit dem Tode zu bestrafen, hat den durch die Staatsklugheit gebotenen Vorteil, daß *die Toten nicht zurückkommen, nicht amnestiert werden können u[nd]*

nicht in fremde Länder emigrieren, für die weitere Modalität, daß die zwei anderen Kategorien mit der Todesangst davonkommen u[nd] laufen gelassen werden sollen, spricht der große Vorteil, daß man auf diese Weise keinen langwierigen u[nd] großen Staatsprozeß an den Hals bekommt. Jeder Staatsprozeß, besonders, wo viele inkulpiert sind, ist eine Verlegenheit für die Regierung. Die empfohlene Modalität hat den Vorzug, daß die Leute eine Lektion bekommen, die sie nicht sobald vergessen u[nd] durch die Bürgschaften lange unter dem Schwerte des *Damokles* gehalten, mithin paralisiert werden können. Man sagt gewöhnlich: „Die kleinen Diebe wurden gehängt, die großen laufen gelassen. Nach der hier angedeuteten Methode würde das gerade Gegenteil statt finden; und der Gerechtigkeit Genüge geschehen. Der Aufenthaltsort u[nd] die übrigen Notizen, die erwähnte Herde der Rebellen betreffend anzugeben, ist unmöglich, in Wien aber dürften sich wohl die Leute finden, die solches zu tun vermögen.

[A rebellisek elleni eljárás kérdésére visszatérve legjobb meggyőződése szerint állítja, hogy a magyar forradalom előidézői gr. Batthyány Lajos, gr. Teleki László, Kossuth Lajos, Perczel Móric és Madarász László voltak. A forradalmi felforgató mozgalom vezetőinek minden bizonnyal Beöthy Ödön, Nyáry Pál, Pálffy Albert, Balogh János, Semsey Imre, Fényes Elek és Stancsics Mihály tekinthetők. Az említettek az *első* kategóriába tartoznak. A *másodikba* sorozhatók 31 névből álló felsorolásában nevezi meg Petőfit, a *harmadikba* tartozók közül pedig hetet kiemel s így folytatja: „és még sokan mások”. Az első csoportbelieket (előidézők és vezérek) halálbüntetéssel kell sújtani, mert a halottak nem térnek vissza, nem kaphatnak amnesztiát és nem emigrálhatnak; a másik két kategóriába tartozóknak elég lesz a halálfélelem, amit szabadon engedésükig ki kell állniuk. Ezzel egész életükre szóló leckét kapnak; hosszan húzódó peres eljárások nem kívánatosak, mert terhesek és kényelmetlenek a kormányzatnak stb.]

188.

Felajánlja Csatadalát az országgyűlésnek a honvédek buzdítására

Debrecen, 1848. dec. 8.

Képviselő Polgárok!

Debreczen, deczember 8. 1848.

Milyen nagy fontosságú lehet egy kis költemény, bizonyítja egy francia tábornok levele, ki azt írta a conventnek, hogy vagy küldjenek neki tetemes segéd-sereget vagy küldjenek egy kiadást a marseillaise-ből. – Ha elég buzdítóknak találják Önök a következő költeményt, nyomassák ki annyi példányban, a mennyit szükségesnek fognak látni, s küldjék szét országszerte a magyar táborokba. Részemről igen ohajtom, hogy miután szigorú körülményeim elvonták egy kis időre a hadi pályáról személyemet, legalább lélekben azalatt is részt vegyek nemzetem harczai-ban.

Csatadal

Trombita harsog, dob pereg,
Kész a csatára a sereg.

Előre!

Süvít a golyó, cseng a kard,
Ez lelkesíti a magyart

Előre!

Föl a zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa.

Előre!

Hadd lássák és hadd olvassák,
Rajta szent szó van: szabadság.

Előre!

A ki magyar, a ki vitéz,
Az ellenséggel szembenéz.

Előre!

Míngyárt vitéz, mihelyt magyar;
Ő s az isten egyet akar.

Előre!

Véres a föld lábam alatt,
Lelőttek a pajtásomat.

Előre!

Én se leszek rosszabb nála,
Berohanok a halálba.

Előre!

Ha lehull a két kezünk is,
ha mindnyájan itt veszünk is,

Előre!

Hogyha el kell veszni: nosza
Mí veszszünk el, ne a haza...

Előre!

Petőfi Sándor

189.

Nádós ezredes felterjesztése Petőfi szabadságkérelme ügyében

Budapest, 1848. dec. 12.

Hadügyministerium katonai Osztály Igazgatóság.
Honvédelmi Bizottmánynak. Pesten.

Budapest 1848. Decenber[!] 12-én

Petőfy Sándor honvéd százados folyamodványa, mellyben jövő 1849 évi Februar 1ig szabadságot kér teendő intézkedés végett a' tisz. honvédelmi Bizottmány által ide áttétetvén, miután a' jelen hartzias körülményekben, illy hosszadalmas időre távazási[!] engedelmet adni a' Hadügyministerium feljogosítva nem lenne: a' tisztelt Honvédelmi Bizottmányhoz azon kérelemmel járul ezen Osztály igazgatóság, méltóztassék erre vonatkozólag ki mondani, hogy a' fent érintett Százados kérelmére a' szabadság meg adassék e? vagy sem?

Nádósy Sándor
ezredes

190.

Kiadásra felajánlott Csatadala az országgyűlés előtt

1848. dec. 14.

1848d. évi December 14d. napján d.u. 4 óraker tartott képviselőházi ülés jegyzőkönyve. Elnök: Pázmándi Dénes; Jegyző: Riskó Ignác.

743. Az elnök, Petőfi Sándornak egy *Csatadalát* mutatja be, melyet írója oly tartalmu levél kíséretében küldött be a nemzetgyűléshez, hogy azt, ha elég buzdítónak találja, nyomassa ki annyi példányban, a mennyit szükségesnek látand s küldje szét országszerte a magyar táborokba.

[Határozat:]

A tetszéssel fogadott *Csatadal* átküldetik intézkedésül a honvédelmi bizottmányhoz.

191.

Egy ismeretlen személytől készített bécsi összeállításban a forradalom előkészítői és lelkes zászlóvivői közé sorolják

Bécs, 1848. dec. 16. [előtt]

Urheber und eifrige Beförderer der Revolution:

Kossuth. Pulszky. Ladislaus Madarász. G[ra]f. Louis Bathyány, hat in letzterer Zeit bei den Revolutionären seinen Credit verloren. Nyáry. Moritz Perczel. Szemere. G[ra]f. Ladislaus Teleky. Helfershelfer, die kaum minder sträflich sind: Ladislaus Ujházy, wohnt in Budamér in Sárosser Comitate. Eugen Beöty, Commissär gegen die Serben. Vukovics, *Kommissär gegen die Serben*, Paul Hajnik, Chef der Polizei. G[ra]f. Kasimir Bathyány. Palfy, Redakteur des Mártius 15-ke. Pusztay, *Redakteur* der Pressburger Zeitung, beide wegen der allerschändlichsten Artikeln gegen die Dynastie. Vasváry, Peteöffy in Pesth.

Johann Balogh aus Bars, Görgey, Henker Zichy's, dermalen Generalissimus. Csányi, Anführer der Insurgenten bei Pressburg. Barczay, vor 6 Monaten Rittmeister, jetzt General. Farkas an der Seite Hajnik's. Anton Jozipović. Sigmund Prényi, Septemvir. Pázmándy, President der Nationalversammlung. Lukacs aus Raab, Besze aus Gran. Irinyi, Pálffy, Deputirte, letzterer aus Siebenbürgen. Tancsics. G[ra]f. Leopold Nádasdy, Kommandant der Insurgenten in Hainburg bei dem Einfalle derselben in Österreich (der Bürgermeister daselbst kann Auskunft geben). G[ra]f. Georg Károlyi, wenn es sich bestätigt, dass er j e t z t ein Corps von 1100 organisirt. Marczibányi, Obergespan in Trencsin. Farkassanyi, Advocat in Kassau.

[A forradalom előkészítői és buzgó továbbvivői: Kossuth. Pulszky. Madarász László. Gróf Batthyány Lajos, az utóbbi időben a forradalmárok szemében hitelét veszítette. Nyáry. Perczel Móric. Szemere. Teleky László gróf. Cinkosaiak, akik bűnösségüket tekintve alig esnek enyhébb megítélés alá: Ujházy László, aki a Sáros vármegyei Budamérben lakik. Beöthy Ödön (királyi) biztos a szerbek ellen. Vukovics, (királyi) biztos a szerbek ellen. Hajnik Pál, rendőrfőnök. Batthyány Kázmér gróf. Pálffy, a Márczius Tizenötödike szerkesztője. Pusztay, a Pressburger Zeitung szerkesztője; mindketten a leggyalázatosabb dinasztiaellenes cikkek miatt. Vasvári, Peteöffy Pesten. Balogh János Barsból., Görgey, Zichy hóhéra, jelenleg fővezér. Csányi, Pozsonynál felkelő sereg vezére. Barczay, hat hónappal ezelőt lovaskapitány, most tábornok. Farkas, Hajnik oldalán. Jozipović Antal. Prényi Zsigmond szeptemvir. Pázmándy, a Nemzetgyűlés elnöke. Lukács Győrből. Besze Esztergomból. Irinyi, Pálffy képviselők, az utóbbi Erdélyből. Tancsics. Nádasdy Lipót gróf, a hainburgi felkelők parancsnoka, amikor betörték Ausztriába (az ottani polgármester felvilágosítással szolgálhat erről). Gróf Károlyi György – amennyiben bebizonyosodik, hogy most 1100 tagú csapatot szervez. Marczibányi, főispán Trencsénben. Farkassanyi, kassai ügyvéd.]

192.

Zoltán fia születésének és keresztelésének anyakönyvi bejegyzése

Debrecen, 1848. dec. 16.

Kereszteltek anyakönyve III. k. 144:

1848.

Született	15.
Hó, Nap, Mellyben	December
Kereszteltetett	16.
A' Kereszteltnek Neve; és törvényessége Zoltán, törvényes	
Az atya és anyja:	
Vezeték és Keresztneve; hitvallása Petöffy Sándor ág[ostai] v[allású] és Szendrei Jul[ianna] r[óm.] k[at.] polgári állása; lakhelye Kapitány 28 ^{ik} honvéd Zászlóaljnál	
[Egyéb adat nincs.]	

A' Kereszt Szülők Vezeték és Keresztneve; életneme Arany János H[elvét] v[allású] Iró. Ercsey Julianna h. v. Keresztelte Lázár Miklós Káplány

193.

Kossuth válasza a hadügyminisztériumnak Petőfi szabadságkérelme ügyében

Budapest, 1848. dec. 25.

A honvédelmi bizottmány elnöke Nádosi Sándor Ezredesnek.

Petőfi Sándor százados által kért szabadsági időre nézve ezredes ur már egyszer utasítottott, hogy intézkedjék belátása és akarata szerint. A honvédelmi bizottmányt illy csekélységekkel, mint egy simplex szabadság idő kérés: nem kell halmozni. Ha ezredes ur nem adhatja meg, hát nem adatik meg; ha megadhatónak véli, hát megadja. Tessék ezért intézkedni ez ügyben is, megjegyezvén, hogy az illy hosszú időrei szabadság kérés megadása esetében a bizottmány azt superarbitrizosnak[!] kívánandja tekintetni.

Kelt Budapesten Dec. 25. 1848.

A honvédelmi bizottmány elnöke
Kossuth Lajos

194.

Zászlóalja parancsnokságát értesitik szabadságkérelme teljesítéséről

Budapest, 1848. dec. 26.

A' 28dik Zaszloalj kormányának. Becskereken.

Budapest X[bris] 26. [1]848.

Petőfy Sandor Zaszloaljbeli századosnak magány folyamodására 3. hólnapi szabadság – díj nélkül megadatik – s ne hogy a' szolgálat hatra maradást szenvedjen, helyébe a' rang szerinti leg idősb főhadnagy századosi előléptetésre felterjesztendő, és Petőfy Sandor századost, a' szabadság megnyeréséről tudósítván tisztí letszámába mint számféleti kimutatandó. –

195.

Petőfi-művek a debreceni Casino könyvtárában

Debrecen, [1847], ill. 1848.

Könyvlajstrom. [1847]:

Helység kalapácsa

Könyvlajstrom 1848:

A helység kalapácsa

János vitéz

196.

Belép a debreceni Casinóba

Debrecen, 1849. jan. [első fele]

Aláírási ív helybeli cassinói társalgásban résztvenni kívánó országgyűlési tagok' részére kik magokat havonként egy pengő forint' fizetésére ajánlják. Január hónapra 1849.

Folyó szám

94.

Aláíró neve

Petőfi Sándor

Allása

Kapitány

Ucza neve hol lakik

[Nincs kitöltve]

és ház szám

Fizetett

Fizetett

Fizetés elismerés

2 pft

197.

Kossuth áthelyezi Bem seregéhez

Debrecen, 1849. jan. 17.

A' honvédelmi bizottmány elnöke.

A' hadügyministeriumnak.

A' honvédelmi bizottmány jónak látta Petőfi Sándor 28ik honvéd századost azon zászlóaljtól hol eddig szolgált, Bem tábornok ur hadseregéhez[!] áttenni. – Miről a' hadügyministerium, tudomás és az illető zászlóaljji tudatás végett, ezenel értesitetik.

Debreczen januar 17én 1849.

Kossuth Lajos

a' honvédelmi bizottmány elnöke.

A hadügyminisztérium utasítja a debreceni térparancsnokságot, hogy Petőfit indítsák el Bem táborába

Debrecen, 1849. jan. 19.

a debreczeni térparancsnokságnak

Debreczen, Január 19^{én} [1]849.

A honvédelmi bizottmány folyó hó 17^{ről} 636. szám alatti rendelete nyomán ezennel meghagyom a térparancsnokságnak; miszerint Petőfi Sándor 28^{ik} honvéd zászlóalj századost ki Bem tábornok ur hadseregéhez áttétetett, oda utasítsa; hogy újabb rendeltetése helyére azonnal útnak induljon. – Elvárván a térparancsnokság abbéli jelentését, hogy a fent nevezett százados mikor indult el újabbi állomása elfoglalására.

[Aláírás a szöveg mellett:]

Menyhárt

199.

A 28. zászlóalj parancsnokának jelentése Petőfi megürült helyének betöltéséről

Új-Arad, 1849. febr. 3.

Hrabéczy Miksa őrnagy jelentése a Hadügyminisztérium katonai osztálya igazgatóságának, Új-Arad, 1849. febr. 3. (Részlet.)

Múlt év december hó 26-án A/k. 12587/3687. szám alatt kelt ministeriális rendelet következtében Petőfi Sándor százados számszerű állományba tétele által megürült századosi tisztségre Mödl Ferenc főhadnagyot, és ennek előléptetésével megürült főhadnagyi tisztségre Duhek Győző hadnagyi urakat előléptetésül bátorodik a zászlóalj ajánlani. [...]

200.

Adat Debrecenbe érkezéséről a forradalmi hadsereg hírvivőinek és futárainak jegyzékében

Debrecen, [1849.] febr. 13.

Alphabet [isches] Verzeichniss der von den Rebellen abgesendeten Bothen und Courieren vom 23. November [1]848. bis inclusive 22. May [1]849.

Namen der Couriere

Petőfy

Angelangt an

13/2.

Woher und von Wen

–

Benennung des Absteigquartiers
Zurückgesendet an

Csapó G[asse] bei Kardos

[„A lázadóktól küldött hírvivők és futárok betűrendes jegyzéke 1848. nov. 23-tól 1849. máj. 22-ig” című összeállítás bejegyzése: a Petőfy nevű futár II. hó 13-án érkezett; a „Honnan és kitől?” rovat üres; szálláshelyének megjelölése: Kardosnál a Csapó utcában; a „Visszaküldetett” rovatban nincs dátum.]

201.

A térparancsnokság útján a hadügyminisztériumba rendelik

Debrecen, 1849. febr. 15.

A debreczeni térparancsnokságnak.

helyben

Debreczen február 15-én [1]849.

Ezennel felszólítom a térparancsnokságot miszerint Petőfy Sándor százados urat, hólnap, a hadügyministeriumnál megjelenésre utasítsa.

Menyhárt

202.

(Az 1849. febr. 16-án Petőfi pesti lakásán a megszálló hatóság utasítására készített foglalási jegyzéket l. alább mint a 210 sz. okmány mellékletét.)

203.

Mészáros Lázár átirata a Honvédelmi Bizottmányhoz Petőfi lemondásáról

Debrecen, 1849. febr. 17.

A' hadügyminister

Kossuth Lajos Urnak, az országos
honvédelmi bizottmány elnökének

Debreczen februárhó 17^{kén} 1849.

Van szerencsém tisztelt elnök Urnak, Petőfi Sándor századosnak folyó hó 17^{kén} kelt, 's hozzám intézett kijelentését azon hozzá adással áttenni, miszerint részemről ezen levél tartalma, a' *Közlönybe* kiadatni rendeltetett.

204.

Szolgálati bizonyítványa és elbocsátólevele

Debrecen, 1849. febr. 21.

A magyar hadügyminisztérium

részéről ezennel bizonyítják, hogy Petőfy Sándor 28^{dik} honvéd zászlóaljbéli[!] százados a' magyar hadseregben szolgált, 's jelenleg saját kívánatára, a' hadügyminiszteriumnak A/h 3139 szám alatt kiadott rendelete folytán, eddigi hű szolgálatától azon hozzáadással mentetik fel, hogy miután minden igény fenntartás nélkül lépett ki a' legfelsőbb szolgálatból, néki sem a' tiszti czimnek használata sem a' hadseregi egyenruha viselése meg nem engedtetett.

Miről Petőfy Sándor úrnak fennírt katonai szolgálata igazolásául, az oklevél ezennel kiadatik.

Kelt Debreczen Február hó 27^{én} 1849.

hadügyminiszter
Mészáros Lázár

[Pecsét.]

205.

A hadügyminisztérium utasítja a 28. honvéd zászlóalj parancsnokságát Petőfi törlésére a tiszti létszámból

Debrecen, 1849. febr. 21.

A' 28^{ik} honvéd zászlóalj parancsnokságának
Erdelyi táborban

Debreczen Február 21. [1]849.

Petőfi Sándor zászlóalji százados tiszti rangjáról lemondván, 's lemondása elfogadtván; a' zászlóalji tiszti létszámából kitörlendő. –

206.

A hadügyminisztérium rendelkezése Petőfi elbocsátólevele és szolgálati bizonyítványa kiadásáról

Debrecen, 1849. febr. 23.

A hadügyminiszterium

A debreczeni térparancsnokságnak

Debreczen Február hó 23^{án} 1849^{év}

Petőfi Sándor 28^{ik} zászlóaljbeli százados úrnak lemondása elfogadtatván, elbocsájtási oklevele ezennel megküldetik a' helybéli térparancsnokságnak azon meghagyással, hogy azt nevezett Petőfy Sándor urnak kezéhez szolgáltassa.

Mészáros L[ázár]

207.

Kossuth futári megbízással Kolozsvárra, illetve Bem táborába küldi

Debrecen, 1849. febr. 23.

Csányi László Kormány biztos urnak!

Három futár megyen visza[!], negyedik Petőffy ki Bém táborához utasítandó. Visznek 60.000 pftot.

[...]

Debreczen febr. 23. 1849.

Kossuth Lajos
elnök

208.

A pénzügyminisztérium utasítja a Főpénztárt, hogy Csányi László fő-kormánybiztos számára Petőfi Sándor kezéhez 60 000 pftot fizessen ki; egyidejűleg Csányit értesíti erről

Debrecen, 1849. febr. 23.

2104/p.ü. Febr. 23^{án} 1849.

A' főpénztári fiók hivatalnak

Meghagyatik a' főpénztári fiók hivatalnak, hogy Csányi László erdélyi telly hatalmú Főkormánybiztos számára 60,000 az az hatvan ezer pengő ftot, és pedig 50,000 pftot Ötös, 7 ezer pft[ot] 30 krajczáros, és 3 ezer pftot 15 pengő krajczáros magyar pénzjegyekben, Petőfy Sándor futár nyugtatványa iránt fizessen ki.

Csányi László telly hatalmú Főkormánybiztos Úrnak.

Van szerencsém tellyhatalmú Főkormánybiztos Urat értesíteni, miszerint számára 's rendelkezésére 60,000 pftot az itteni főpénztári fiók hivatal által Petőfy Sándor futár által mai napon elküldetett légyen.

Naplókönyvi feljegyzés Debrecenből való elindulásáról

Debrecen, 1849. febr. 23.

Elutazók és kiszolgáltatót elfogatók naplókönyve:

Napi sorszám	42.
Kelet	[1849.] febr. 23.
Kit vitt	Petőfi Sándor futár
Meddig	Derecske
Ki vitte?	Szilágyi Gábor Csapó utca

Mukits János kir. alügyész jelentése Petőfi javainak lefoglalásáról

Pest, 1849. febr. 23.

Nagyságos Királyi Ügyigazgató Ur!

Nagyságodnak felsőbb parancs folytán hozzám folyó év és hó 6. 31. szám alatt intézett azon rendeletéhez képest, melyben engem meg bizni méltóztatott az iránt: hogy több, törvényeink értelmében Felség sértés és pártütés vétkével terhelt egyének helybeli vagyonainak összeírását lezárólasát és ideiglenes biztosítását eszközöljem, alázattal jelentem: miként Petőffy Sándornak itt helyben Zöldkert utczai 481 szám alatt tartott lakását kitudván és abban egyedül előregedett édes anyját találván, ezt leendő eljárásomról értesítve egyszersmint tudtára adtam, miként a nyilvánosan eszközözlendő összeírásom úgy ő, valamint az általa netalán meg bizandó egyén is jelen lehet; – ezen előleges nyilvánítás utánn nevezett Petőffy Sándornak említett lakásán talált ingóságait az ide ./. alatt két példányban mellékelt leltár szerint összeírva ideiglenesen biztosítottam – alázattal imitt meg jegyezvén: hogy miután említett asszonyosság azon nyilvánítás mellett: hogy [...] fia nejevel együtt Pestről több hónap előtt eltávozott, ném[ely] szoba bútordarabokat és konyhabeli eszközöket maga kizárólagos tulajdonának lenni állította, ezeket – valamint a mindennapi élelmére szükséges és igen csekély mennyiségben talált élelmi szereket, úgy a kevés tűzi fát mint szinte a mindennapi szükséghez tartozót és általa beszerzettet a leltárból kihagytam.

Továbbá ugyancsak ezen lakásban találtam még egyéb leg inkább csak nem használható fehér és posztó ruhából és néhány könyvekből álló ingóságokat; ezek iránt is a jelenlegi lakosnő, őszinteséget tanusító azon nyilvánítást tevő mi[sze]rint ezen aprólékok fia volt, és vele eltávozott ismerősei[nek] névszerint bizonyos Takáts György, Gedeon József és Pak Al[bertnak] hátra hagyott tulajdonai legyenek, e tekintetből tehát a [leltár]ba szinte nem vétettek.

Végre találtam a Petőffy-féle ingóságok között 14 darab erős fegyver töltvényeket, melyeket azonnal magamhoz véve ://: alatt alázattal bemutatom.

Mi egyébiránt Nagyságodnak az öszveirt vagyon tekintetében javallatba hozandó gondnok iránt meg hagyását illeti: miután Petőffy Sándornak öszveirt ingóságai – mint a fenn idézett leltár áttekintése utánn kitűnik, inkább biztos helyeni őriztetést mint gondnoki kezellést igényelnek; ennél fogva minden a Kir. Kintstár kiadásait szaporító további gondnoki költségek elkerülése tekintetéből; az öszveirt holmikát további rendelésig jóvá hagyás reménye fejében, jeles jegyzék mellet az illető ház mesternek felelőségi kötelességgel át adtam.

Kelt Pesten februar 23. [1]849.

Nagyságodnak
alázatos szolgálója
Mukits János
kir. segéd ügyvéd.

[Melléklet]
Leltára

Petőffy Sándor tulajdonához tartozó, 's Magyar Ország Ostrom állapotábani tekintetéből a Cs. Kir. Katonai Kar által az 1715:7. törv. czik értelmében pártütési bűn miatt ideiglenes[en] lezárolt és Pest városban levő ingó vagyónának. –

folyó szám	mérték súly v. darab	meny- nyisége	A tárgy megnevezése és leírása	készpénz bets ár pengőben fl kr
Szoba bútorok				
1.	darab	1.	Kék-fehér gyapju szövetből készült pamlag,	40.—
2.	"	6.	Ahhoz tartozó szék	
3.	"	1.	szinte ahoz tartozó karszék	
4.	"	2.	fényesített (politirt) almáriom (chiffon)	24.—
5.	"	1.	Négy fiokos fényesített almáriom (Kasten)	9.—
6.	"	1.	fényesített élelmi almariom (credenz)	14.—
7.	"	1.	Zöld posztóval behuzott író asztal.	8.—
8.	"	1.	Hosszas fényesített asztal.	6.—
9.	"	1.	fényesített varró asztal.	1.20
10.	"	2.	fényesített ágy fa.	7.—
11.	"	1.	" könyvtartó almarium.	3.30
12.	"	5.	" fa szék	12,—
13.	"	7.	" fa szék öszvesen 12 darab.	
14.	"	1.	" mosdó asztal.	6.—
15.	"	1.	" éjjeli szekrény.	2.—
16.	"	2.	" kisebb tükör és egy köpő láda.	2.54

Konyha eszközök

17.	darab	2.	serpenyő	—,20	
18.	"	2.	vas fedél.	—,10	
19.	"	1.	kis serpenyő.	—, 4	
20.	"	1.	torma reszelő.	—, 8	
21.	"	3.	Bádog kanál tartó egy czin kanál és villával.	—, 6	
22.	"	1.	vas szűrő kanál.	—, 3	
23.	"	1.	konyhabeli vas villa.	—, 2	
24.	"	2.	sodró deszka sodró fával.	—,24	
25.	"	1.	Pléh tálca	—,12	
26.	"	1.	Hús vágó deszka	—, 4	
27.	"	1.	Hagymavágó deszkátka.	—, 2	
28.	"	1.	Nagy fa kanál.	—, 1	
29.	"	1.	Szűrő fa kanál.	—, 1	
				Átvitel	ft kr
					137,21
30.	"	1.	Kis vágó tányér.	—, 2	
31.	"	1.	Bádog lapát	—, 2	
32.	"	1.	Bádog tálca.	—,36	
33.	"	1.	Pad.	—, 5	
34.	"	1.	Rotska.	—, 4	
35.	"	4.	Dézsza	—,20	
36.	"	1.	Pitli.	—, 4	
37.	"	1.	Kis puhafa asztal.	—,20	

Üveg neműek.

38.	darab	6.	finomabb iczés palaczk dugóval.	1.—
39.	"	1.	Pohár.	—, 4
40.	"	4.	Üveg só tartó.	—,24
41.	"	2.	savanyú viz palaczk.	—, 3
42.	"	1.	Eczet-olaj tartó aljával	—,30
43.	"	1.	Tenta-tartó porzó nélkül	—, 4

Edények.

44.	"	1.	Tányér (porcellan)	—, 6
45.	"	1.	Kannátska (porcellan)	—,12

Ágy neműek

46.	"	2.	Szalmazsák.	—,40
47.	"	2.	Ágy takaró tartó	1.—

Képek s egyéb aprólékok.

48.	"	14.	Különféle rámákban levő arcképek.	4.—
49.	"	51.	Többrendbeli kisebb nagyobb rézmetszetek.	1.30
50.	"	1.	Olvasó lámpa	1.20

51.	”	1.	Női szalma kalap.	—10
52.	”	1.	Női író eszköz.	—12
53.	”	1.	Öntött vas tenta tartó	—20
54.	”	1.	Aczél gombolyag tartó.	—10
55.	”	1.	Kis vas talitska	—10
56.	”	1.	Tőr vivó kéztyü.	—10
57.	”	1.	vivó képtakaró.	—10
58.	”	6.	ércz kő.	— 3
59.	”	1.	Hamu tartó cserép	— 3
60.	”	1.	Török pipa szár.	—10
61.	”	1.	vonat húzó sima fából.	— 4
62.	”	1.	Aczél olló	—24

Öszvesen 151.53

Hogy a fentebbi öszveírás előttünk és jelenlétünkben történt és sem több sem kevesebb mint ezen leltárban foglaltatik nem találtatott ezennel meg ismerve bizonyítjuk. Kelt Pesten február 16. [1]849.

Előttem Madedl János mp.
Pest város tanácsnoka mint
hatóságilag kiküldött törvényes
bizonyosság

Mukits János mp.
kir. segéd ügyvéd

[Pecsét e felirattal:]
Metzl Ign[ác] szabad
kir. Pest városi
hites becmester

211.

A 67. honvéd zászlóalj parancsnoka felterjeszti a hadügyminiszterhez tisztikarának Petőfit elítélő nyilatkozatát

Tasnád, 1849. febr. 25.

E. 3.

67^{ik} Honvéd Zászlóalj Parantsnoka

Mészáros Lázár tábornok Hadügyminister Úrnak.

Debreczenben.

Tasnád, Február 25^{én} 1849.

A' parantsnokságom alatti derék tisztikar Petőfi Sándornak ismeretes leveleiben foglalt betsteleníteni törekvő kitételeire hozott nyilatkozatát – melyet részemről is szórul szóra magaménak ismerem, olly kéréssel nyujtá be hozzám; terjeszteném azt Minister Úr elébe azon hathatos folyamodással, – méltóztassék annak a hivatalos lapbani mielőbbi megjelentetését elrendelni.

És én ezen lovagias kérésnek öröme est engedve, ezennel van szerentsém a fenn-idezett nyilatkozatot azon reményben idefogva felküldeni, hogy Minister Úr irányunkban méltányos leend annak nyilvánására jötte eszközlése által.

Mártonffi s. k.
őrnagy.

212.

Bejegyzés befizetéséről a kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ba

Kolozsvár, 1849. febr. 26.

A kolozsvári „Álladalmi Pénztár” kimutatása 1849. márc. 8-tól ápr. 15-ig. „Összeséges kimutatás”, bevételek 7. sz.:

Petőfi Sándor hozott Debretzenből 60.000 pengőt.

213.

Nyugta a kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ba általa befizetett összegről

Kolozsvár, 1849. febr. 26.

Nyugtatvány

Hatvan ezer fról pengőben, melyeket a' Debreczeni álladalmi pénztár a' Kolosvári álladalmi pénztár számára Petőfi Sándor ur által át küldött. Kolosvárt Febr. 26^{án} [1]849.

azaz: 60,000 fr. pengőb[en]

Bors György pénz tárnok.
Incze József mk. Ellenőr

214.

A kolozsvári „Álladalmi pénztár” igazolása a Petőfitől Csányi László részére befizetett összegről

Kolozsvár, 1849. febr. 26.

„Az Álladalmi Pénztár Bévetele és Kiadása Országos Telyhatalmú Kormány Biztos Csányi László Ur utalványaira Februárius 18-tól Mártius 3-áig 1849.” c. kimutatásban:

Utalványi szám 25.

[Dátum 1849.] Februárius 26-án.

[Befizető] Petőfi Sándor a Debretzeni Álladalmi Pénztárból ezen
Pénztárba

Bévétel 60 000 frt. – kr.

215.

*A hadügyminiszter válaszfogalmazványa a 67. honvéd zászlóalj tisztikarának
Petőfit elítélő nyilatkozatára*

[Debrecen] 1849. febr. 27.

E. 3992. 27/2. [1]849.

A 67^{ik} honvéd Zászlóalj parancsnokságának.

Tellyes elismeréssel vevém a' zászlóalj parancsnokság Február 25kéről E. 3. sz. alatt kelt felterjesztését, mellyben Petőfy Sándor lovagiatlan levelére, és nem éppen rossz verseire a' tisztikar nevében nyilatkozik.

Ezen nyilatkozatnak közhírré tétele ellen azonban következő észrevételeim vannak:

Petőfy úr lovagiatlan levele által, maga magát szégyenítette meg; a honvéd tisztikar becsületén legkisebb csorbát sem ejtet, minthogy az Petőfy úr minden becsmérései felett áll és a' haza tiszteletét, szeretetét tellyes mértékben bírja, valamint képezi a' nemzet bizodalmát.

Versei által: az irodalom köriben tett érdemeire, sőt nevére is homályt árazott[!]; kinek legnagyobb büntetője maga a' közvélemény. Ha azonban a' tisztikar mind a' mellet is nyilatkozatát a' nyilvánosság elibe kívánná juttatni, úgy óhajtanám, hogy a' nyilatkozatban foglalt némelly kifejezések helyet, a' szelidebbeket szíveskedjék választani, a' nyilatkozat második fele helyet pedig talán élczesebb kitételekkel élni, és azt újra kidolgozni; de mindenesetre szívesebben fogadnám, ha az egész nyilatkozat félre tétetnék.

216.

Lefoglalt ingóságainak leltárát fölterjesztik a budai főhadparancsnoksághoz

[Pest] 1849. márc. 9.

An Ein Hochlöbliches K. k. Militair Distrikts Commando zu Ofen

Ich gebe mir die Ehre die Inventarien des mit Sequester belegten Vermögens der des Hochverrathes beschuldigten Alexander Petőffy, und Albert Pálffy, jedes in zwei gleichlautenden Exemplaren hiermit unter ./ und ./., zu unterbreiten, woraus Hochdasselbe gefälligst ersehen wolle, daß das mobiliar Vermögen des ersteren auf 151 fl. 53 xr. das des anderen auf 28 fl 16 xr. C. Mz. zusammen geschätzt wurde.

Indem die Geringfügigkeit dieser Massen die Bestellung eines eigenen Sequestri Curators, dessen Dictaten u[nd] Unkosten den Werth derselben leicht übers-teigen könnte, erachte ich die Verfügung des manipulirenden k. Fiscals Adjuraten,

der sämtliche sequestrirte Gegenstände der Obsorge der betreffenden Hausmeister einstweillen übergab, genehmigen zu sollen.

Weil aber vorauszusehen, daß sich mehrere ähnliche Fälle ereignen werden, wo die sequestrirte Masse die Bestellung eines eigenen Sequestri Curators nicht verdient, und weil sich nicht immer zur Obsorge derselben hinlänglich geeignete, oder sich dieser Sorge unterziehende Hausmeister finden lassen dürften, – und weil endlich ähnliche Provisionen nur als zeitweilig zu betrachten sind, die bis zum Ausgang der einzuleitenden Prozesse nicht fort dauern können, bitte ich für die Aufbewahrung ähnlicher kleinerer Massen, die blos in Fahrnissen bestehen, ein Aerial Local um so mehr gütigst anzuweisen, wo dieselben ohne alle Kosten zusammengestellt und sicher aufbewahrt werden könnten, da bei herannahender Georgi Fest, die Quartiere, in welcher sich die sequestrirten Gegendstände befinden, geräumt werden müssen.

P[.....]
[Olvashatatlan aláírás]

[Két-két példányban felterjeszti a felségsértéssel vádolt Petőfi és Pálffy Albert zárolás alá eső ingó vagyonának leltárát, amelyből kitűnik, hogy az előbbi összesen 151 pft 53, a másikat 28 pft 16 kr-ra becsülték. – Tekintettel a tételek csekély voltára, jóváhagyja az ügyben eljáró alügyésznek azt az intézkedését, hogy a lefoglalt holmikat – külön zárgondnok kirendelése helyett – egyelőre a házmesterekre bízta: mindazonáltal, a hasonló esetek várhatóan nagy száma miatt, különféle megfontolások alapján azt javasolja, hogy az ilyen kis, csak ingóságokból álló zárolt tömegek elhelyezésére kincstári férőhelyet jelöljenek ki, mert ezeket még György napja előtt el kell a lakásokból szállítani.]

217.

Futárszolgálati díjat utalnak ki számára

Kolozsvár, 1849. márc. 15.

A kolozsvári „Álladalmi pénztár” kimutatása 1849. márc. 8-tól ápr. 15-ig:

[1849.] márc. 15. 521. [utalványi] sz.:

Petőfy Sándor futárnak 50 Rf. [rénes forint]

218.

Bejegyzése a kolozsvári „Futár Könyv”-ben

Kolozsvár, 1849. márc. 15.

„Futár Könyv” 6-7.:

[Dátum:]

[1849. márc.] 15.

[Név:]

Petőfi Sándor

[Indul:] Kolozsvárról
[Érkezik:] Debreczenbe
[Küldi:] Csányi László

219.

Bem mint segédtsiztet századosi rangban maga mellé veszi

Szász-Sebes, 1849. ápr. 3.

„A felső erdélyi hadsereg Napi Parancsainak Jegyzőkönyve”:

Szász-Sebes, április 3. 1849. [részlet:]

[...]

Petőfi Sándor százados ur magát nálam jelentvén s mellettem szolgálatot tenni ajánlván, én őt ezen hivatalában, mint segédtsiztet megtartottam.

Bem

220.

Bem értesíti katonai kitüntetéséről

Szászsebes, 1849. ápr. 9.

Az erdélyi hadsereg fővezérége.

Százados Petőfi Sándor

urnak

Van szerencsém önnek tudtára adni, hogy ezennel feldiszesíttetik

Ön azon érdemeiért, mellyeket a csatatéren a hazának tett, a katonai érdemjel harmadik osztályával: mellynek viselésére addig is, míg az erről szóló oklevél a hadügyministeriumtól megérkeznék, felhatalmazom Önt azon jognál fogva, mellyet erre nézve a nemzetgyűlés küldötteitől nyertem.

Szászsebesen Ápril 9^{én} 1849.

Bem [sk.]

221.

Vezérkari százados segédtsizti kinevezésének felterjesztése a hadügyminiszterhez

Szászsebes, 1849. ápr. 10.

Az Erdélyi Magyar Hadsereg Fő Vezérége. Szászsebes april 10. [1]849.

A hadügyi ministeriumnak

Debreczen

Általam a táborban tett kinevezéseket, s illetőleg előléptetéseket, f. évi april 1–10.ig terjesztve ./, megerősítés végett ezennel van szerencsém felterjeszteni.

Bem [sk.]

[Mell. 1. 1.:] Kimutatása azon előléptetéseknek, mellyeket Táboromban tettem

[Mell. 3. 1., az „Aprilis 3. [1]849.” keltezésű bejegyzések között:]

Eddigi zászlóalj: –

" hivatal: százados

Név: Petőfi Sándor

Kineveztetés utáni zászlóalj: vezérkar

" hivatal: százados segédtsiszt

" rang és illetmény: Aprilis 3. [1]849

[Aláírás és keltezés a mell. 6. lapján:]

Kelt a főhadai szálláson Szászsebesen april 10. [1]849.

Bem [sk.]

[A hadügyminiszter láttamozása:]

Mészáros Lázár [sk.]

222.

Bem 1849. máj. 1-ével őrnaggyá nevezi ki

Freidorf, 1849. máj. 3.

„A felső erdélyi hadsereg Napi Parancsainak Jegyzőkönyve:”

Táborhely Freidorf, Temesvár mellett, május 3. 1849. [részlet:]

Május 1-sőjével kezdő ranggal kinevezem:

Niuny [helyesen: Ninny] és Petőfi Sándor vezérkari századosokat
őrnagyonak [...]

223.

Bem hivatalosan értesíti őrnagyi kinevezéséről

Freidorfi tábor, 1849. máj. 3.

Az Erdélyi Magyar Hadsereg Fő Vezérsége

Petőfi Sándor százados segédtsiztemnek!

Táborhely Freydorf Temesvár mellett Május hó 3^{án} 1849.

Százados urat jó szolgálatjáért 's az ellenség előtt kitüntetett bátorságáért kinevezem ezennel őrnaggyá, s ezen kinevezetését egyszersmint a' Kormányhoz megerősítés végett feljelenem. – Rangja Május 1^ő kezdődik 's továbbra is segédtisztlem leend. –

Bem

224.

Saját kezű bejegyzése Debrecenbe érkezéséről a térparancsnokság nyilvántartásában

Debrecen, 1849. máj. 6.

[Cím nélküli kéziratos feljegyzésből:]

6/5 [Máj. 6.]

[...]

Petőfi Sándor őrnagy jön Temesvár alól mint futár s megy mingyárt Pestre.

[...]

225.

Szemere Bertalan szétküldi A honvéd című vers röplapkiadását

Budapest, 1849. jún. 16.

a' belügyminister

Gr. Vécsei tábornoknak

Temesvárra

Bem altabornagynak

Szebenbe

Klapka Tabornoknak

Komáromba

Kmeti Tábornoknak

Veszprémbe

Deseffy[!] tábornoknak

Eperjesre

Tóth Ágoston Ezredesnek

Haczel korm. b. [kormánybiztos] útján

Verbáß

Petőfi a' lelkes költő megénekelte hős honvédeinket. Buzdításra nekik nincs szükségük – az annyi csatákban hősöknek. Szellemi élvezetül mellékelem ide a' hozzajuk irt költeményt, 4000 példányban.

Legyen szives tábornok ur hadtestében azt kiosztani. –

Eljen a' haza
Eljenek annak hős védei.
Kelt Budapesten Jun 16/849

belügyminister

226.

Visszaküldi a Bemtől kapott útiköltséget

Pest, 1849. jún. 26.

Nyugta

200 azaz kétszáz ezüst forintokról, melyeket Petőfy Sándor Urtól bizomány
képpen Bem altábornagy urnak átt adás végett átt vettem Pesten Junius 26^{án} [1]849.

Hencz József mp.

227.

Kérésére hivatalosan felmentik a katonai szolgálat alól

Budapest, 1849. jún. 28.

A. 13.019

Petőfi Sándor honvéd őrnagy saját kívánatára a magyar hadsereg-
ből kilépvén, minden további szolgálat alól ezennel felmentetik.
Budapest junius 28-án [1]849.

hadügyi álladalmi titkár

228.

*Egy kunszentmiklósi tisztviselőnek a megszálló hatóság előtti igazolását célzó
bizonyítványban Petőfit és A királyokhoz című költeményét említik*

Kunszentmiklós, 1849. aug. 1.

Elnöki Jegyző könyv Kenéz Mihály Jászkun kerületi politicalai ügyek veze-
tésével megbizottnak, 389. sz., melléklet [részlet a kunszentmiklósi bíró és tanácsa
által kiállított, 1849. aug. 1- éről keltezett bizonyítványból]:

[Kerek József volt főjegyző] „... magán életébe republicanus eszmékhez
szítását éppen nem mutatta, sőt mindőn Petőfi Sándor követté akarván lenni, a
Néphez szonokolt ilyen értelembbe, az illető rendőri hatóságot annak lefogatására
szólította fel, és a nagyobb ingerültség elkerülése tekintetébül a nevezett csend
zavarót nem fogatta ugyan el a Tanács; hanem ő általa olvastatott fel az öszve gyült
Nép előtt azon versezet, melly így kezdődik *Van szeretett Király* sat., mi feleletül

iratott Petőfinek azon trágár verseire mi így kezdődött *Nincs többé szeretett Király* sat., szóval ő többször tanusította, hogy a rend embere, és a fejtelenséget szülő republikánus eszméknek, soha barátja nem volt.”

229.

Részlet Dorsner osztrák összekötő tiszttől hadijelentéséből

Segesvár, 1849. aug. 1.

A segesvári csata lefolyásáról írt beszámoló után megjegyzi:
[...]

Bey einem getödteten feindlichen Offizier fand sich ein Befehl des General Bem an den Kommandanten des Belagerungs Corps von Karlsburg Stein vor, worin der Letztere angewiesen wird, Hermannstadt anzugreifen, und wenn es ihm nicht gelingt, die Russen zurückzudringen[!], gegenüber derselben wenigstens eine drohende Stellung anzunehmen. [...]

[Egy megölt ellenséges tisztnél Bem tábornoknak egy – a Gyulafehérvárt ostromló hadtest parancsnokához, Steinhez intézett parancsa volt, amelyben ezt utasítja, hogy támadja meg Nagyszebent, s ha ez nem sikerül, szorítsa vissza az oroszokat, legalábbis fenyegető állást foglaljon el velük szemben.]

230.

Körözés céljára készült magyar nyelvű személyleírása

[Budapest, 1849. szept.?)

[Részben felségsértéssel, részben a fegyveres felkelésben való tettleges részvétellel vádolt személyek leírásának betűrendes jegyzékében:]

Petőfy Sándor – író – 30. éves erdélyi születésű reform. nős alacsony vékony termetű, barna képű, fekete fenálló hajú, <boltozatos> domború homlokú, fekete szemöldökű és szemű, széles orrú, rendes szájú, jó fogú, kissé hegyes állú, setét bajuszú, beszél magyarul, németül és oláhul és nyakraváló nélkül jár.

Szendrey Júlia nyilatkozata férje haláláról

Pest, 1850. júl. 21.

Az egyház kivánságára, részéről terhelő felelősség elhárítása végett kijelentem, hogy legszorgalmasabb fürkészéseim és bizonyosságot adó adataim tökéletesen meggyőzőenek affelől, hogy Petőfi Sándor az erdélyi csatákban elesett.

A csatateréket össze járván, ennek s a külföldről jött, több nemű tudósítások következtében ezen meggyőződésemre, ha szükséges volna, lelkiismeretesen hitet is képes vagyok letenni.

Ezen állításom igazsága mellett szól néhány szemtanúnak vallomása, kiket bizonyosságtételért bár mikor föl híhatok.

Nevezetesen:

Udvarhelyszékben Keresztúron lakó gyógyszerész – kinek nevét ugyan nem tudom, de őt szükség esetében tanúul föl híni magamat kötelezem – ki azon időben az erdélyi főseregnél lévén, e belí tudakozásaimra ezt felelé: ő Petőfi Sándort azon pillanatban látá utójára, midőn ez kozákok által körül vétetve, szakasztatott el a futó hadseregtől. Ezentul többet nem látták s a valószínűség ottani elvesztét bizonyítja, mit még hitelesebb tesz:

Udvarhelyszéki katonai parancsnok B. Hayte azon állítása, melly szerint ő a csata lefolyta után a csataterét föl járván a halottak között talált egy holttestet, mit öltönye és alakja leírásából biztosan lehet férjem, Petőfi Sándoréának elismerni. –

Pest, július 21. 1850.

Szendrei Júlia

Az aszódi Evangélikus Egyházközség vegyes anyakönyve 1773. (Házasságkönyvek)

21: Ján. Inhóncsics Thomas Petrowicz ann. 30; cum Inhóncsicsa ex ux. gravida Susanna Kunhäll, ann. 22; Aszodienses.

[A „becsület”, 30 éves Petrowicz Tamás jan. 21-én házasságot kötött a több teherbe szült „becsület”, 22 éves Károlyi Zsuzsannával; mindketten aszódi lakosok.]

Anyai nagyszülők házasságkönyvének anyakönyvi adatai

Necpál, 1785. jan. 9.

A necpáli evangélikus egyházközség anyakönyve:

[A házasságkötés helye és ideje: Necpál, 1785. jan. 9.

A vőlegény neve, életkora: Hruv János, 22 éves.

A menyasszony neve, életkora: Isimbek Zsuzsanna, 17 éves.]

FÜGGELÉK

A költő leszármazásának és a Petőfi család tagjainak
anyakönyvi adatai
(1773. jan. 31. – 1880. ápr. 30.)

1.

Apai nagyszülei házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése

Aszód, 1773. jan. 21.

Az aszódi Evangélikus Egyházközség vegyes anyakönyve 145a:
1773. (Házasságkötések)

21. Jan. Inhonestus Thomas Petrowicz ann. 30, cum inhonesta ex eo grvida
Susanna Kamhall, ann. 22, Aszodienses.

[A „becstelen”, 30 éves Petrowicz Tamás jan. 21-én házasságot kötött a tőle teherbe
ejtett „becstelen”, 22 éves Kamhall Zsuzsannával; mindketten aszódi lakosok.]

2.

Anyai nagyszülei házasságkötésének anyakönyvi adatai

Necpál, 1785. jan. 9.

A necpáli evangélikus egyházközség anyakönyve:

[A házasságkötés helye és ideje: Necpál, 1785. jan. 9.

A vőlegény neve, életkora: Hruz János, 22 éves.

A menyasszony neve, életkora: Jarabek Zsuzsanna, 17 éves.]

3.

Apja keresztelésének anyakönyvi bejegyzése

Aszód, 1791. aug. 15.

Az aszódi Evangélikus Egyházközség anyakönyve 1776–1812. 86. (1791. Keresztelések):

Mensis dies: Aug. 15.

Locus Domus: Kartal

Infans: Stephan[us]

Parentes: Thom[as] Petrovicz Lanio

Sus[anna] Salkovicz

Susceptores: Steph[anus] Menes. Maria Vas. Éva C[oniu]x] Andr[ae] Szlezak.

[A bejegyzés dátuma 1791. aug. hó 15. napja; a Kartalon született gyermek neve István, szülei Petrovicz Tamás mészáros, Salkovicz Zsuzsanna; a keresztszülők Menes István, Vas Mária és Szlezák András felesége Éva.]

4.

Anyja születésének anyakönyvi bejegyzése

Necpál, 1791. aug. 26.

A necpáli evangélikus egyház születési, házasságkötési és halotti anyakönyve (1756–1811), 1791. 207. l.:

[Dátum:] [Aug.] 26.

Neo nati: Maria f[ilia]

Parentes: Iohanis Hrusz et Susanae Gerabek

Locus: Netzpall

Adstantes: Iohanes Nerula et Susana Michalko Conth[exta] Georgii Maiercik.

[Az aug. 26-án bejelentett újszülött Mária, leány, szülei Hrusz János és Gerabek Zsuzsanna, a születés helye Necpál, tanúk: Nerula János és Maiercik Györgyné Michalko Zsuzsanna.]

5.

Szülei házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése

Aszód, 1818. szept. 15.

Az aszódi Evangélikus Egyházközség házassági anyakönyve, 1813–1880.
10. („Copulati 1818 in Ecclesia Aszodiensi”):

Dies Copulae: 15. Sep.

Nomen et Cognomen Sponsi Sponsaeque: Stephanus Petrovits
Maria Hruz

Parentes v[el] proximi Cognati:

pp. [parentes] Thom[as] et Sus[anna] Petrovits

pp. [parentes] Joan[nes] et Sus[anna] Hruz

Domicilium: Szab[ad] Szálás[!]

Aszod.

Testes Copulae: Josephus et Maria Schön

Georg Vostjár et Juditha Szanta

[A szept. 15-én házasságot kötött vőlegény és menyasszony Petrovits István és Hruz Mária, szüleik Petrovits Tamás és Zsuzsanna, ill. Hruz János és Zsuzsanna, lakóhelyük Szabadszállás és Aszód, házassági tanúk Schön József és neje Mária, ill. Vostjár György és Szanta Judit.]

6.

Öccsének keresztelési anyakönyvi bejegyzése

Szabadszállás, 1825. aug. 31.

A szabadszállási református egyház II. sz. Anyakönyve 324. l.:

Megkereszteltettek 1825.

[Dátum] [Aug.] 31.

Szülék Neveik: Petrovits István Luther[anus]

Hru[sz] Mária

Férfi: István

Leány: ---

Kereszt A[tya] A[nya]: Ziger Imre

Debretzeni 'Sofia

7.

Szendrey Júlia keresztelésének anyakönyvi bejegyzése

Keszthely, 1829. jan. 1.

Keszthely, Plébánia templom, IV. Keresztelési Anyakönyv (1819–1833) 217:

Annus Dies Mensis	1829 ^a 1 ^a Januar
Nomen Baptisati	Julianna
Parentes	Ignatius Szendrei Anna Gálovits
Religio	Cath.
Conditio	Span I[llustris] Com[itis] Lad[islai] Fest[etich]
Locus	Keszthely
Levantes	Joannes Molnár Julianna Jugovits
Baptisans	Joann[es] Nagy Coop[erator]

[Az 1829. jan. 1-én megkeresztelt Julianna szülei Szendrei Ignác és Gálovits Anna; katolikus vallású, apja foglalkozása: gazdatiszt Festetich László grófnál; lakhelye: Keszthely; keresztszülők: Molnár János, Jugovits Julianna; a keresztelő lelkész: Nagy János segédlelkész.]

8.

Apja halálának anyakönyvi bejegyzése

Pest, 1849. márc. 21.

Pesti Evangélikus Egyház, Székács József lelkész „privát anyakönyve, kezdve 1837-ben” 90a:

Szám 1849/14.
 Idő Mart. 21. – [temetése:] 23.
 Név, jellem: Petőfi István, Nógrádmegyei születésű feleséges mészáros.
 Kora 58 éves.
 Halál oka typhus
 Hely Zöldkert utca 481 Belváros
 Lelkész Székács J[ózsef]

9.

Apja halotti bizonyítványa

Pest, 1849. márc. 22.

Halottkém-orvosi bizonyítvány azon vizsgálatról, melly az alulirt által Pesten a' belvárosban Zöldkert uczába 481. szám alatt végbevitett:

Petőfy István ur, Mészáros, Nógrád Megyéből, 58 éves, Evangel[icus], nős, megholt mart[ius] 21kén Typhusba.

Pesten, Mart. 22. [1]849.

Eltemetetés ideje Mart. 23ka

Erényi mk.

10.

Anyja halálának anyakönyvi bejegyzése

Pest, 1849. máj. 17.

Pesti Evangélikus Egyház, Székács József „privát anyakönyve, kezdve 1837-ben” 90b:

[Szám] 1849/21.

[Idő] Máj. 17 – [a temetés napja:] 18.

[Név, jellem] Özvegy Petőfi szül. Hrus Mária Turóczmegyei születésű

[Kor] 58 éves.

[Halál oka] epekór

[Hely] Terézváros Erdősor 57 sz.

[Lelkész] Székács [József]

11.

Anyja halotti bizonyítványa

Pest, 1849. máj. 18.

BIZONYÍTVÁNY az alulirt által a' Terezia városban Erdősoron 93 szám alatt végbevitt halotti vizsgálatról.

A meghalt kereszt- és vezetékneve Petőfi Maria született Hrus
Születéshelye, kora és hitvallása Turocz Vármegy[ében]. 58 Éves

Evangelicus

Életmódja és állapota Özvegy Mészáros Mesternő

A halál oka Epekorban

A betegség neme

A halál napja és órája Majus 17ⁿ reggel 4 Orakor

Az illető orvos neve Dr. Sas
A meghalt iránt tett különös renbeletek[!]
A temetés ideje és móbja[!] Majus 18ⁿ reggel.
Költ Pesten Majus 18ⁿ 1849

Abel L. Halottkém

12.

Anyakönyvi bejegyzés Szendrey Júlia haláláról

Pest, 1868. szept. 6.

A pesti józsefvárosi Szent József egyházközség anyakönyve 13. k. 147.:
Matricula Defunctorum Anno Christi 1868. Mense Septembri:

Numerus Currens: 1161.

Annus et dies Obitus: 6. – hora 6. vesp[eri]

*Nomen et Conditio defuncti item eius coniugis vel parentis: Horváth nata
Szendrey Julianna Arpadi Professoris ad Universitatem uxor.*

*Locus originis et habitationis, numerus domus: Keszthely – [Pest] Zerge
utcza 13. sz.*

Sexus masculinus: – –

foemininus: /

Aetas: 39. ann[orum]

Morbus sive aliud genus mortis: cancer uteri

Fuitne provisus Sacramentis Moribundorum? O. O. SS. provisá

Locus et dies Sepulturae: Com[mune] coem[eterium] 9. Septemb[ris]

Nomen Sepelientis: Sujánszky Antonius praepositus parochus.

Observationes: – –

[A halálozási anyakönyv 1868. szeptemberi bejegyzései sorában az 1161. sz. alatti adatok szerint 6-án este 6 óraker elhunyt Horváthné szül. Szendrey Julianna, Horváth Árpád egyetemi tanár felesége a Zerge u. 13. sz. házban; 39 éves volt; méhrákban halt meg; a halotti szentségeket fölvette; szept. 9-én a köztemetőben helyezték örök nyugalomra; a temetést Sujánszky Antal esperes plébános végezte.]

13.

Anyakönyvi bejegyzés Petőfi Zoltán haláláról

Pest, 1870. nov. 5.

A pesti Szent József plébánia anyakönyve, 13. k. 594.:

[Sorsz.:] 1279.

[A halálozás éve, napja:] 1870. November 5.

[Az elhunyt neve, vallása, polgári állása és lakóhelye:] Petőfy Zoltán, r. k[at].
 nőtlen, [Petőfi] Sándor volt író fia.
 B[udapest] Sándor utca 12.
 [Születési helye, kora:] Pest, 22 éves.
 [A halál oka:] Tüdő gümősödés.
 [Részesült-e a betegek szentségében?] Nem.
 [A temetés helye, hava és napja:] Köztemető, November 6.
 [A temetést végző lelkész neve és állása:] Kanovics Béla Mór plébános.

14.

Petőfi öccsének elhalálozási adata

Kondoros, 1880. ápr. 30.

A Kondoroshoz tartozó csáki pusztán állított egykori sírkő felirata:

Itt nyugszik PETŐFI ISTVÁN, élt 54 évet. Meghalt 1880 április 30^{án}.
 Béke hamvaira!

Márc. 6. 1885. sz. 173. „Országgyűlés” c. t.
 59. kerületi ülés, febr. 21. városi törvényjavaslat, vita a qualificationról. Töb-
 L[őrinc] felszólalásának részlete: „Jóvalmunk” fészke és társaiya Pest, hol a d)
 pont szerint 800 pft-nyo jövedelem kiváratatik a' választói joggyakorlatra, mennyit
 kevés irónk tudna kimutani. – Az acad. tagok is, a' kik fizetnek, csak 500 ftal
 fizetnek, a' mi a' kiván qualificationi mag nem lá. – E szerint oly jeles indok,
 mint p. o. Petőfi, Garay, lehetöleg kimaradnak, a' mit a' Rik. biznyosan nem
 akarnak. [...]

Márc. 6. Pesti Divatlap 6. sz. 185.

Kund [Árné?], „Mi képek Kerkendébről” című emlékszáma (I. k. 187–188)
 kunszentmiklósi beszámolóját a szavakkal fejezi be:

Pár napi jó mulatság után, melyet a már fent említett barátomok kö-
 szönhettem – bucsút vevék K. Sz. Miklósról, éles emlékezetét vivén el magammal
 barátságunknak és vendégszerzésüknek, – most már a posteriori tudom, és ércem
 okát, mit és miért énekelt rólok – Petőfi.

Márc. 21. Narodne Novine (Zagreb) 24. sz. 97, a pesti márc. 15-i eseményekről szóló tudósításhoz, a 12. pont szerkesztése után:

[...] Odzgo je bilo: „Da bude mir, sloboda i sloga”; od ozdo: „Jednakost,
 sloboda i bratinstvo” To su mi priporočili, da je u jutro ova mlada bila u tipografi
 Hekrenata, te su ga prošili, de je to uskao, ur to p[er]dijivado su se slobodni p[er]sone
 [Narodni dal] a isti mah tiskano a sačinjeno po Petőfiu. Kao što je nekolicno ova
 kovih p[er]soneh tiskano bilo, dostalo se je k P[er]vaku i podijivalo ur taj a neru-
 kom jeziku svakomu te tako v[er]zani do rukuh dotje.

[...] Főtal állt: „Legyen béke, szabadság, egyenlőség”, alul: „Egyenlőség, szabadság
 és testvérség”. Aki meglátta nekem, hogy reggel az ifjúlag Hekrenst nyoma látszott volt.

PÓTLÁSOK

A Petőfi-Adattár I. kötetéhez

Egykorú nyomtatott adalékok, 1848. márc. 2. – 1849. szept. 19.

1848.

Márc. 2. Pesti Hirlap 1045. sz. 175. „Országgyűlés.” c. r.:

59. kerületi ülés, febr. 21., városi törvényjavaslat, vita a qualificatoról; Tóth L[őrinc] felszólalásának részlete: „irodalmunk' fészke 's tüzhelye Pest, hol a d) pont szerint 800 pft-nyi jövedelem kivántatik a' választói joggyakorlatra, mennyit kevés írónk tudna kimutatni. – Az acad. tagok is, a' kik fizettetnek, csak 500 ftaal fizettetnek, a' mi a' kivánt qualificációt meg nem üti. – E szerint olly jeles írónk, mint p. o. Petőfi, Garay, hihetőleg kimaradnának, a' mit a RR. bizonyosan nem akarnak. [...]

Márc. 6. Pesti Divatlap 6. sz. 185.:

Kund [álnév?] „Úti képek Kiskunságból” című útleírásának (i. h. 182–185.) kunszentmiklósi beszámolóját e szavakkal fejezi be:

Pár napi jó mulatás után, melyet a már fent említett barátomnak köszönhettem – bucsút vevék K. Sz. Miklóstól, édes emlékezetét vivén el magammal barátságuknak és vendégszeretetöknek, – most már a posteriori tudom, és értem okát, mit és miért énekelt rólok – Petőfi.

Márc. 22. Narodne Novine (Zagreb) 24. sz. 97., a pesti márc. 15-i eseményekről szóló tudósításban, a 12 pont ismertetése után:

[...] Odzgor je bilo: „Da bude mir, sloboda i sloga”; od ozdol: „Jednakost, sloboda i bratinstvo.” To su mi pripovjedali, da je u jutro sva mlade bila u tipografii Hekenasta, te su ga prisilili, de je to tiskao, uz to podeljivale su se slobodne pësme [Nemzeti dal] u isti mah tiskane a sačinjene po Petőfiu. Kao što je nekoliko ovakovih pësamah tiskano bilo, donëlo se je k Pilvaksu i podeljivalo uz to i u nëmačkom jeziku svakomu te tako i meni do rukuh dodje.

[... Felül állt: „Legyen béke, szabadság, egyetértés”, alul: „Egyenlőség, szabadság és testvériség”. Azt mesélték nekem, hogy reggel az ifjúság Heckenast nyomdájánál volt,

s arra kényszerítették, hogy kinyomtassa (a Tizenkét Pontot), emellett osztogatták a szabadságdalt, melyet ugyanakkor nyomtattak, és Petőfi alkotott. Miután néhány ilyen dalt kinyomtattak, a Pillvaxba vitték és szétoztották, egyidejűleg németül is, mindenkinek, így került az én kezembe is.]

Ápr. 4. Hetilap 27. sz. 425., a „Budapest” című márc. 31-i tudósítás részlete:

Az 5 óraker tartandott népgyűlésig, ha az ingerültség miatt lehető volt, az elhatározottság szilárdult, a legvégsőre komolyan elszánva özönlött a nép a muzeum udvarára, melly úgy megtellett, hogy alma le nem eshetett volna; a kerítésen kívül az utca szinte ellepve, s minden ablak, minden kissé kedvező hely nézőkkel megrakva volt. **P e t ő f i** állott először a rostrumra, – akarom mondani a lépcsőzet karfalának ormára – és elolvasá a választmány proclamatióját, mellyben a felelős kormány történetét röviden előadván kimondja miszerint:

A nemzet üdve mindenek fölött van.

Sietünk tudtára adni minden hazafinak, hogy előbbi nyilatkozatunkban kijelentett félelmünk teljeseedett.

Azon szabadság, mellyet a pesti 12 pont s az országgyűlés a haza minden fiaira visszavonhatatlanul kiterjesztetett, a régi kormány által vakmerőn megtámadva van.

A felelős független magyar kormánynak őszinte és valódi értelme más nem lehet, mint az, hogy az ország összes ügyei kivétel nélkül felelős független magyar kormány által kezeltessenek.

Illyen kormányt kívántunk, illyen kormány ígértetett királyi szó által.

Ezen ünnepélyes és országszerte hivatalosan is kihirdetett királyi szót a régi kormány emberei egy leiratban, az egész ország botránykozására, meghiusították, meghagyván abban a törvénytelen hatalomra emelkedett bécsi cancelláriát, s megvetéssel határos szűk körig korlátozván a had- és pénzügyeket.

Ezen leirat ellen az összes országgyűlés a legméltóbb felindulással tiltakozott, határozottan kinyilatkoztatván, inkább minden további eredmény nélkül oszlan szét, mint szenvedni, hogy a kivívott nemzeti szabadság ügye bármi kis részben továbbra is idegen s a nemzetnek nem felelős kormány által kezeltessék.

A nádor osztozott az országgyűlés nézeteiben, s ígéretet tőn: legrovidebb idő alatt vagy jobb választ hozni, vagy magas hivataláról lemondani.

Mi fog történni, nem tudjuk, de úgy kell intézkednünk, hogy a legrosszabb eset is készületlenül ne találjon.

A haza elvárja minden fiától, (mond tovább a proclamatio) hogy védelmére fölkeljen. Mindnyájan egyenlők vagyunk, nincs többé ur és paraszt, mindnyájan a haza polgárai vagyunk, sem nyelv- sem vallás-különbség nem választ, s ne válasszon el egymástól.

Hazafiak, a haza bizik bennetek; bizonyítsátok be fejenként, hogy bizodal-
mát nem pazarolta érdemetlenekre.

A világ és a jövődő reánk függeszti szemét; úgy viseljük magunkat, hogy előttük becsületet valljunk, hogy unokáink azt ne mondják egykor: szégyen és átok a mi apáinkra, hanem inkább úgy beszéljenek: dicsőség és áldás a mi apáinkra.

Nekünk, hogy ezt elérhessük, egyesülnünk kell. A mi ellenségünk hatalmas, de mi még hatalmasabbak vagyunk, mert mi, kik kevés nap előtt csak néptöredék voltunk, most egyesült nemzet vagyunk, s az egyesült nemzet legyőzhetetlen azért

is, mert ott az isten a hol az igazság, az igazság pedig a mi részünkön van, mert nem akarunk egyebet, mint törvényes szabadságot.

Hazafiak, mi csak szabadságunk kivívására, nem pedig polgártársaink megtámadására egyesültünk; ennél fogva kijelentjük, hogy a szabadság ellenségének tekintjük mindazt, ki a zavarosban dulakodásra s nyereszkedésre keresvén alkalmat, polgártársaink személy és vagyon bátorságát nem tiszteli.

Budapest polgárai, ti, kiket legközelebről érdekel martius 15- kének dicsősége és jövődjöje, egyesüljete az egész országgal az eddig kivivott szabadság védelmére!

Ti pedig, vidéki községek, belátva, hogy most Pesten az egész ország sorsa döntetik el, egyesüljete Budapesttel küldötteitek által, hogy a középponttal folytonos érintkezésben lehessetek.

Katonák, hozzátok is van szókn! Ime kijelentjük rokonszenveinket irántatok. Nincs szándékunkban megtámadni titeket, mert ti mindnyájan fiaiy vagytok vagy e hazának, vagy olly országnak, melly hasonlólag mint mi, szabadságért és függetlenségért küzd, Mi nem vagyunk ellenségei senkinek, csak azoknak, kik szabadságunk megtámadóiy és ellenségeiy.

Hazafiak, legelső teendőkn: felkészülten várni be az eseményeket, bevárni mig Pozsonyban küzdő hazánkfiayi jó vagy rosz hir kíséretében hozzánk megérkeznek, hogy velünk egyútt a nemzet sorsa fölött határozni lehessen.

”A körülmények kényszeritene, hogy védelmi állapotba tegyüek magunkat.

Ugyane proclamatiot olvasá el Irányi is német fordításban, a mi szinte nagy örömmel fogadtatott.

[...]

Ápr. 6. Narodne Novine (Zagreb) 31. sz. 123.

Iz Pešte 30. oujka.

Danas poslě podneva bila je velebrojna skupština pred muzeom. Petöfy, vatreni pěsnik, pročita proklamaciü, u kojoj se veli, da je vlada narod prevarila, dočim se uztee potvėrditi ministerium, kojega je kraljevim podpisom obrekla bila; da je nadvojvoda namestnik opet u Beču, da izradi, što narod eli, te da je obećao sjajnom rěčju: odreći se časti svoje, ako mu naměra za rukom nepodje. „Bratjo gradjani” veli se dalje „mi smo slobodni, svi jednaci, neima plemstva, neima podlonika, nas vėra nit jezik nedeli više, budimo indi sloni, nedobitni. Svaki čas čekamo pounsku bratju našu, da nam donese poslědnje vėsti, od kojih sloboda naša zavisi. Budimo pripravni na sve.”

[Pestről márc. 30.]

Ma délután népes gyűlés volt a múzeum előtt. Petöfy a tüzes költő proklamációt olvasott fel, amelyben arról van szó, hogy a kormány becsapta a népet, mialatt vonakodik jóváhagyni a minisztériumot, amelyet királyi aláírással megígért; hogy a nádor főherceg ismét Bécsben van, hogy elérje, amit a nép kíván és fenséges szavával megígérte: lemond a méltóságáról, ha szándéka nem sikerülne. „Polgártársak – folytatódik tovább – mi szabadok vagyunk, mind egyenlők, nincs nemesség, nincs jobbágy, minket sem a hit, sem a nyelv többé nem választ el, legyünk tehát egységesek, határozottak. Minden pillanatban várjuk, hogy megérkezzenek pozsonyi testvéreink, hogy elhozzák nekünk a legfrissebb híreket, amelyektől a mi szabadságunk függ. Legyünk készek mindenre.”]

Máj. 30. Narodne Novine (Zagreb) 54. sz. 219.

[Politikai cikk részlete:] A magyar arisztokratizmust a mongol barbarizmus-hoz hasonlítja, s nem kér abból a szabadságból, mely egyoldalú, s a szláv hazafiaknak rabláncot jelent, majd így folytatja:

Evo vam primérah! Magjari svoje najbësnie republikance, kao što su Petöfi (odprie Petrović odpadnik), Kiralj itd. pohvalom zasipaju, a nas slovenske rodoljube, zato što ze za naš puk i njegova prava zauzimamo, bacaju u tamnice, proglašuju proti nam prëki sud – rečju proglašuju nas izdajcam domovine radi onoga, što kod sebe kao najkrasniu krépost smatraju.

[Íme példaként! A magyarok a saját legféltelenebb republikánusait, mint amilyen Petöfi (korábban Petrović renegát), Király stb. dicsérettel halmozzák el, minket, szláv hazafiakat pedig, amiért a szlávok jogai mellett kiállunk, börtönbe vetnek, rögtönítélő bíróságok elé állítanak – kikiáltanak minket hazaárulóknak ugyanazért, amit magukra vonatkoztatva a legszebb erénynek tartanak.]

[Máj. vége – jún. eleje] [Röplap]

A kis-kúnokhoz.

Polgártársaim és hazámfiak! hazámfiak nemcsak mint magyarok, hanem úgy is mint kúnok, mert Kis-Kunságban születtem. Ugy hiszem emlékeztek még arra az alacsony köpczös mérsárosra, ki egykor a' félegyházi, szabadszállási és szentmiklósi mérsárszékeket árendálta; az az én apám. Nem gondolnám, hogy ötet egészen elfelejtették volna, mert hiszen akkor, míg itt lakott, minden becsületes ember szerette ötet közületek, minthogy a becsületes emberek szeretik egymást. De én ráam nehezen fogtok emlékezni, én még gyermekkoromban elszakadtam közületek, s azóta csak nagyon ritkán juthattam ahhoz az örömhöz, hogy kedves szülőföldemet meglátogathattam. Ennél fogva nem mervén bizvást remélni, hogy köztetek szószólóm akad, magam vagyok kénytelen a szószóló lenni magamért.

Igazság szerint nem is magamért, hanem ti értetek szólok, legalább azon jó szándékból, hogy előmozdítam a javatokat. Én szerszámnak ajánlom magamat a ti kezeitekbe, semmi másnak. Magyarország az utóbbi időkben sokat tett, de még korán sem tett meg mindent arra, hogy boldog és szabad legyen... mert minden nemzetnek ez a két fő célja: boldogság és szabadság. Magyarország eddig egy nyers fenyőfa volt, most már le van vágva, és föl van deszkákra fűrészelve, de még nincsen ám meggyalulva, pedig előbb meg kell gyalulni, hogy asztal készüljön belőle, az a dicső asztal, mellyhez majd odaül vendégeskedni a két földi istenség: a boldogság és szabadság.

A mint mondám, Magyarország gyalulatlan deszka, ti most megakarjátok gyalulni, jól van, én ajánlom magamat a ti kezeitekbe egyik gyalúnak. Annyit jó lélekkel mondhatok, hogy én már megpróbált gyalú vagyok, meggyalultam sok faragatlan tuskót, és nem esett rajtam csorba. – Ennek a cifra beszédnek egyszerű értelme az, hogy közeledik az országgyűlés, az országgyűlésre követeket kell választani... ha engemet megválasztotok követnek, én azt dicsőségemnek fogom tartani, ti pedig úgy hiszem, nem vallotok velem sem kárt sem szégyent.

Éz elég világosan van mondva, minden ember megértheti, sőt némelyek tán

azt fogják rá mondani, hogy nagyon is világos. Meglehet, de nem tehetek róla. Már az a jó vagy rossz szokásom meg van, a mint veszszük, hogy mindig őszintén és himezés hámozás nélkül szoktam beszélni. Abban a pillantásban vágnám ki nyelvemet, a mellyben nem úgy szólna, mint szívem érez. Egyébiránt ha az őszinteség hiba, úgy az nem az én hibám, hanem az egész magyar nemzeté, melly őszinte volt a világ teremtése óta, és én, megvallom, nem akarok jobb lenni nemzetemnél, azt akarom, hogy legyenek meg bennem a magyar nemzet jó és rossz szokásai egyiránt, legyenek tetőtől talpig magyar.

Igy gondolkodom én, azért nem csürtem csavartam a dolgot, hanem kimondtam kereken, hogy szándékom követté lenni, ha megválasztotok, atyámfiai. Miért ohajtom épen azt, hogy ti választatok meg követnek? azért, mert ez a föld, a mellyen ti laktok, ez a szép Kis-Kunság az én szülőföldem, s bármilly közel áll az ember szívéhez az egész haza, még közelebb áll az a hely a hazában, a hol született. Megnyerem-e bizodalmatokat vagy sem? azt ti tudjátok és az isten... nem becsülöm túl magamat, nem akarok dicsekedni, de isten szent ugyse tehetségemhez képest tettem annyit a hazáért, különösen a köznépért, hogy bizodalmaira érdemes legyenek. Olvassátok el azokat a könyveket, a mellyeket irtam, jó rakás; abból meg fogjátok látni, mennyire szerettem mindég a népet és pártját fogtam és küzdöttem érte. Könnyű most a nép barátjának lenni, most, mikor a nép az ur a hazában és a világon, de én már akkor barátja voltam a népnek, mikor azt még parasztnak híták és megvetették, s engemet szinte megvetettek és keserőségekkel illettek, mint a nép pártfogóját. Én fáradásaimért egy jutalmat kívánok, azt a jutalmat kívánom, hogy olyan helyre állítsatok, a hol értetek tovább is fáradozhassak, s a hol tán többet használhatok nektek, mint eddig használtam.

Szüükségesnek láttam ezeket elmondani magamról a végett, hogy némiképen megismerjete, hogy legalább tudják, ki és mi vagyok, a kik még nem tudták. Azt, hogy az ember így nyilvánosan beszélget magáról, talán néminemű orczátlanságnak lehet nevezni. Jól van, nevezzétek orczátlanságnak, vagy a minek tetszik, de tudjátok meg: a magam hasznáért soha senki előtt sem szólnék egy jó szót se, s ha most itt az orczátlanságig vetemedtem, ezt azon szent czél elérésének ohajtásából tevém, hogy a hazának szolgálhassak... ha ez a törekvés bűn, úgy itt a szemem, köpjete bele, itt a fejem, kövezzete meg.

Ha valaki csakugyan dicsekedésnek veszi elébbeni szavaimat, ám vegye; megengedem hát, hogy olyan pimasz voltam, hogy hetvenkedtem, de olyan alávaló sohasem voltam, nem is leszek, hogy akárkinek is hizelkedjem. A legjobb alkalmam volna rá, most megszerettetni magamat veletek az által, ha az egekig magasztalnálak benneteket, hogy ti kúnok, illyen meg illyen dicső, páratlan, hasonlíthatatlan remek emberek vagytok. Ha én ezt hosszan kacskaringósan kikanyargatnám, tudom, nem esnék rosszul egyikteknek sem, sőt közületek többen megsimtanák a bajszukat és a hájukat, s azt mondanák: „ejnye, még is derék ember ez a Petőfi, tegyük meg követnek.” Hanem azt korán se várjátok, hogy én titeket magasztallak, mert akkor szemtelenül hazudnám. Becsületemre mondom, hogy ti nem vagytok remek emberek vagy eddig legalább nem voltatok. Marcius 15-kéig az egész Magyarország nagyon szolgálalkú, kutyai alázatosságú ország volt, és ti ebben a' virtusban közelebb álltatok az elsőkhöz, mint az utósókhöz. Gondoljatok csak vissza arra a Szluha kapitányra, hogy süvegeltétek, hogy csusztatok másztatok előtte. Ah, ha eszembe jut, még most is szégyenlem magamat a ti nevetekben. A

zsidók hajdan Mózsés idejében az isten helyett egy arany borjut imádtak, de ti még lejjebb sülyedtetek, ti egy ólom szamarat imádtatok. Azonban ez az idő lejárt, és remélem, hogy lejárt mindörökre. Fölemeltétek fejeteket, s fölteszem rólatok, hogy soha többé meg nem hajtjátok semmiféle ember előtt a kerek világon. Az isten az állatnak teremtett négy lábat, az embernek csak kettőt, azért hogy egyenesen járjon és embertársainak egyenest a szeme közé nézzen, mert az ég alatt minden ember egyenlő, egynek sem szabad másokra lenézni, egynek sem szabad másokra fölnézni. Nem ismerek magamnál se kisebbet se nagyobbat.

Ennyit akartam mondani, atyámfiai, ebből megítélhetitek, hogyan érzek és hogyan gondolkodom. Ha kedvetekre való vagyok, meg fogtok követnek választani, s akkor minden erőmet nagy és szent kötelességem teljesítésére fordítom; ha pedig meg nem választotok követnek, abból látni fogom, hogy különb embertek akadt, mint én, s ez hazafiúi szívem legszebb öröme lesz, mert fődhajtásom, hogy én nálam minden ember nagyobb tehetségű és nagyobb buzgóságú legyen a magyar hazában, a melly haza, adja a magyarok istene, hogy mindörökkön örökké éljen.

Petőfi Sándor.

(Június, 1848.)

Júl. 1. Pesti Hirlap 96. sz. 607.

Nem hivatalos rész.

Követválasztások.

[...]

Jászkunságban ... a szabadszállási kerületből: Nagy Károly, mint tudva van, Petőfi ellenében.

Júl. 15. Agramer Politische Zeitung (Zagreb) 78. sz. 365., Ungarn c. r.: Es wird eine Petition von 176 Wählern des Kun-Szent-Mikloser und Szabadszálläser Bezirkes (in Kumanien) gegen den dortigen Deputirten Karl Nagy vorgelesen, in welcher sie folgende Beschuldigungen vorbringen: 1. hat die Gegenpartei ihren Wahlcandidaten Alex. Petőfi verläumdet und beschimpft, ihn als einen Communisten, Russenfreund u.s.w. bezeichnet. 2. als er am Wahltage in Szabadszállás eintrat, ihn gezwungen, sich von dort sogleich wieder zu entfernen; seine Wahlpartei unter dem Vorwand, als sei ihr Wahlcandidat schon fortgegangen, nicht in den Wahlort eingelassen, 3. die Richter haben gedroht, wenn Petőfi gewählt würde, ihr Amt sogleich niederlegen zu wollen. Wenn ihre gerechten Beschwerden nicht gehoben würden – so schließen sie – würden sie sich dem Dienste der Nationalgarde entziehen. Das Gutachten der Kommission lautet dahin, diesen Fall dem Hause zum Urtheile vorzulegen. Es wurden 3 Mitglieder des Hauses mit der diesfalligen Untersuchung beauftragt.

[A kunszentmiklósi és szabadszállási választókerület (Kunság) 176 választópolgárának az ottani Nagy Károly képviselő elleni petícióját olvassák fel, amelyben a következő vádakát adják elő: 1/ az ellenpárt jelöltjüket, Petőfi Sándort megrágalmazta és szidalmazta, mint kommunistát, oroszbarátot stb. bélyegezte meg, 2/ amikor a választás napján Szabadszálláson megjelent, arra kényszerítették, hogy azonnal távozzék; párhíveit, azzal az ürüggyel, hogy jelöltjük már el is ment, nem engedték a választás helyére, 3/ a bírók azzal fenyegetőztek, hogy ha Petőfit választanák meg, tisztségükről azonnal lemondának. – Ha jogos panaszai nem orvosoltatnak – fejezik be a petíciót – a nemzetőri szolgálatot meg

fogják tagadni. A bizottság úgy határozott, hogy ezt az esetet a Képviselőház döntése alá kell bocsátani. Az erre irányuló vizsgálattal a Ház 3 tagját bízták meg.]

Júl. 30. Életképek 5. sz. 156. (a „Cse. Gábor” aláírású Charivari c. r.):

... A' szabadszállási értelmiség, ... durae capacitatis ... a' város legprudensei azt állítják: hogy ők Petőfit azért dorongolták le követválasztáskor, mivel martius 15kén ő is nagy részben előidézője vala a' szabadságnak, mely által ők ugyan semmit nem nyertek, hanem veszítettek. –

1849.

Febr. 8. Agramer Politische Zeitung (Zagreb) 17. sz. 70.:

A Figyelmező c. lapból idéz:

„Unwürdige, nichts besitzende hungrige Advokaten, unreife Studenten, ausländische verjagte Emissäre, böswillige Journalisten, einige dumme, eitle, übermuthige Kavaliers, waren unsere Führer; sie haben aber auch dem Lande eingeheizt, nun ist der Wohlstand pfutsch! die Oekonomie ist pfutsch, Siebenbürgen ist pfutsch, das Banat ist pfutsch, das Meer ist pfutsch, Kroatien pfutsch; die Schuldenlast aber haben wir am Halse! Dieß sind die Folgen des Wirkens Kossuth's, Nyáry's, Petőfi's, Táncsics's, Madarász's, Bezerédy's, Pálffy's, Ujházy's, Vasvári's u.a.m.”

[A pesti Figyelmező 1849. febr. 3-i számában megjelent cikk „Alávaló, semmivel sem bíró éhes prókátorok” ... kezdetű részletének fordítása; az eredeti l. a Petőfi-Adattár 1. k. 310–311. lapján is.]

Júl. 9. Narodne Novine (Zagreb) 85. sz. 334. (hírvonat): 27 lip. dérali su Magjari u Pesti kod muzeuma neku skupštinu. Govornici biahu Iranyi, Petőfi i ribar Schröder. Sva trojica uvieravali su skupštinu, da su se Rusi već krenuli kući, jerbo je Englezka, Francuzka i Turska protiv interventie njihove odvano proteštirala.

[Jún. 27. A magyarok Pesten a Múzeumnál valamilyen gyűlést tartottak. A szónokok Irányi, Petőfi és Schröder halász voltak. Mindhárman igyekeztek meggyőzni az egybegyűlteket, hogy az oroszok már hazaindultak, mert Anglia, Franciaország és Törökország határozottan tiltakozott intervenciójuk ellen.]

Szept. 19. Agramer Politische Zeitung (Zagreb) 144. sz. 539.:

Lista 69 névvel azokról, akik részt vettek a felkelésben. A Monarchia minden hivatalának megküldve. A felsorolt nevek között:

Bangya Johann, gewesener Redakteur der Pressburger Zeitung, zuletzt Mitredakteur des „Ungar”, Murgu Eftimius ung. Landtagsdep., Petőfy Alexander – Dichter, Zerffy Gustav Zeitungsredakteur und später Adjutant beim Generalen Schweidel.

[Bangya János, a Pressburger Zeitung volt szerkesztője, legutóbb az Ungar társ-szerkesztője, Murgu Eftimius (Eftimie) a magyar országgyűlés képviselője, Petőfi Sándor – költő, Zerffy Gusztav lapszerkesztő, később Schweidel tábornok segéd tisztje.]

PÓTLÁSOK

A Petőfi-Adattár II. kötetéhez

Levelek

1.

Császár Ferenc – Frankenburg Adolphhoz

Balaton-Füred, [1845.] júl. 1.

Tisztelt Frankenburg úr!

Most, e' pillanatban vettem becses sorait, Adorján versével, 's a' *Divatlap* 12. számával. Azokért szívesen fizettem bért, de a' divatlap egész évi folyamáért is sokalnám a' 20. p. xrt, kivált miután *Petőfi* famosus levelét, már itt olvasám egy kisasszonynál Veszprémből, ki szinte felhagyand annak hozatásával, [...]

Recenseáltam *Petőfit* első hevemben; 's midőn kész valék, meggondolám: használb-e neki, az irodalomnak; nem: midőn magadnak új ellent készítesz; tehát nem adom ki. Bomlásnak indult a' szépirodalmi tér, ha a' jobb, tisztább keblű írók seregesen nem szállnak sikra, egyes erő a' dolgon nem segíthet. [...]

2.

Garay Alajos – Frankenburg Adolphhoz

Nádasd, nyárhó [júl.]

25^{kén} 1845.

[...]

Nem tudom mi szállta meg *Petőfit*, hogy nem elégelvén meg a' „Hirlapi méh”-re szórt gunyolódásait, a' Badacsonyi névvel (Életk 3. sz. 84. lap) mint álnevemmel akar kikötni?! Valóban sokra viszi a' pajtáskodás és lerágás[!] mester-

ségét; csak az sajnos, hogy Ön közli ez éretlen 's öndicséretben remek firkákat... de igaz, lett volna láрма, ha megtagadja tőle az Életképek hasábjait.

[...]

3.

Jókai Mór – Frankenburg Adolphhoz

[Pest] 1847. dec. 15.

Édes Adolfom,

[...]

Legutóbbi leveledet vettem, önálló műveidet egyezésünk szerint fizetem, de levelekért pénzt ne kérj tőlem nagy férfiak hazámnak, mert eddig is schwarz vagyok mint egy kémény söprő, hát még jövő évre mikor rendes dolgozótársaimon fellyül *Aranyt, Petőfinét, Lemouton Emiliát, Tompát s tudja fityfene még kit* nem kell honorálnom, öcsém, érd be havonkénti ötven pengőddel [...]

4.

Redl Ferenc – Kováts József kecskeméti főjegyzőhöz

Pest, 1848. márc. 29.

[Márc. 27-én] A négyülés fő tárgya volt azon hatalmas proclamatio felolvasása, melyet a lapokból már ismertek. Szónokoltak továbbá felhívólag s buzdítólag még Vasváry, Bulyovszky és Petőfi, ki röviden ilyformán szólt: Hagyjuk el már valahára a phrasisokat, szóljunk nyíltan. Ne mondjuk, hogy a tanácsadók tartóztatják a királyt jó szándoka végrehajtásától. Ha ő a király, legyen király, és tudja eszközölni is, amit akar. Tisztelem, becsülöm a királyt, ha ő is tiszteli, becsüli a nemzetet sat.

5.

Szabadszállás városa bírái - Bankós Károlyhoz

Szabadszállás, 1848. jún. 13.

(Részlet Petőfi 1848. jún. 15-én Kunszentmiklóson kelt *Nyilatkozatából*:)

Tegnapelőtt délután egy barátomhoz, kinél itt szállva vagyok, egy levél érkezett a szabadszállási várospecséttel s „Szabadszállás városa bírái” aláírással. Ez becsületére válnék a legutolsó kanásznak, a legelső jezsuitának és Metternichnek. Tartalma többek között:

„Ezen fenyegető veszélyt a fanaticus izgató Petőfinek követünkül magát feltolni akaró erénytelensége (???) okozá, kinek nálunk is voltak ugyan néhány követői, kik, kik elámittatva lévén, nem tudták, hogy milly viperafajt akartak keblökbe rejteni; de hála a nemzetek nemtőjének, ezen polgárok felvilágosodva átlátták sőt elismerni készek balvéleményeikből könnyen lehető végveszélyét kedves nemzetünknek.

Petőfi egy polgártársunk azon kérdésére, hogy mikor leend már béke honunkban, azt felelé, hogy soha sem, mig ezen ország vissza nem száll azokra kiké volt, t. i. a tótokra; – ebből átláthatni, hogy milly veszélyes lenne egy illy alacsonjellmű egyént több jeles hazafiak mellőztével személyünk országos képviselőjéül küldeni követnek, kiről fölteszi már minden polgár, hogy bennünket kész lenne eladni a legcsekélyebb árért. – Illyen állásában a dolognak, ma nálunk közgyűlés tartatván, elhatározottat, hogy tisztelt polgártársunk által tudtára adni kívánjuk Petőfinek, hogy ha személyes bátorsága és élete kedves, igen jól tenné, ha a jövő nemzeti gyűlésre menő követ választására a jövő csütörtökön meg nem jelenik, mert a nép ingerült, s nem állhatunk jót, méltó haragja fölgerjedésében lehető dühieért”, stb. –

Barátom, kihez e levél intézve volt, át adta ezt nekem [...]

6.

Szatmári Pál – a Kossuth Hirlapja szerkesztőségének

Szatmár, 1848. okt. 5.

[...] Mult héten Pétőfi Sándor, irt levelet első alispánunkhoz, – mellyben Kővárvidékén nagy veszélyt állítva, – hogy gr. Teleky Sándor főkapitány, és Mihályi Gábor kormánybiztos elfogattak, hogy a' somkuti pénztárból 18 ezer pft raboltattott el, és segítséget kért. Első alispánunk azonnal a' két század felfegyverzett önkénytes gyalogsággal, egy század lovassággal, és NagyBányán felszerelendő négy ágyúval a' hely színére sietett, maga kezelendő a tüzérséget. Mi történt eddig, még nem értesültünk; a nagybányai[a]k ugyan megnyugató híreket hoztak. [...]

7.

Duschek Géza százados – Vécsey Károly tábornokhoz

Debrecen, 1849. máj. 9.

Hochgebietender Herr General!

Nach den Befehlen Euer Hochgeboren, bin ich in möglichster Eile gereiset und heute Nachts allhier eingetroffen, die Depeschen habe ich allsogleich an den betreffenden Orten abgegeben, und die Weisung erhalten, mich Abends anzufragen, indem auf Befehl des Herrn Interims Kriegsministers General Klapka der Gegenstand noch heute referirt und entschieden werden soll.

So viel ich bis jetzt erfuhrt ist die Stimmung für Sie mein Herr General hier die beste, auch hat der Herr FML [Feldmarschall-Lieutenant] Bem schon den Befehl erhalten, strengstens zu untersuchen wie dieses Schreiben in den „Honvéd“ gekommen ist, und Petöfy, der die ganze Schuld tragen soll, ist hier seit seiner Ankunft beim Profoßen; auch habe ich aus sicherer Quelle erfahren, daß seine Ernennung zum Majoren hier nicht ratifizirt wird. – Die Angelegenheit Herr General, soll wie ich höre, durch eine Abbitte des FML Bem, und eine Erklärung der hohen Regierung geschlichtet werden. Genehmigen Herr General, nebst der tiefsten[!] Verehrung meines Vaters, den Ausdruck der unbegrenzten Hochachtung

Debreczin am 9ten May 1849

Ihres
ergebensten Dieners
G.Duschek

Hptm [Hauptmann] und Adj[utant]

[Fővezérő Tábornok Úr! Méltóságod utasításai szerint a lehető gyorsasággal utaztam, és ma éjszaka megérkeztem ide, a táviratokat az illető helyeken azonnal átadtam, s azt az utasítást kaptam, hogy este tudakozódjam, mivelhogy Klapka tábornok ideiglenes hadügyminiszter úr parancsára az ügyet még ma elő kell terjeszteni és döntést kell hozni. – Amennyit eddig megtudhattam, a hangulat az Ön irányában, Tábornok Uram, itt a legkedvezőbb, Bem altábornagy úr is parancsot kapott már, hogy a legszigorúbban vizsgálja ki, hogyan jutott ez az írás a „Honvéd”-be, és Petöfy, akit ezért állítólag a teljes felelősség terhel, érkezése óta itt fogdában van; azt is biztos forrásból megtudtam, hogy őrnagyi kinevezését itt nem fogják megerősíteni. – Az úgy, Tábornok Úr, mint hallom, állítólag Bem altábornagy bocsánatkérésével és magas kormánynyilatkozattal nyer majd elintézését. Engedje meg, Tábornok Úr, atyám legmélyebb tiszteletének kinyilvánításával együtt az Ön készséges híve határtalan nagybecsülésének kifejezését, Duschek G. százados és segéd-tiszt. Debrecen, 1849. máj. 9-én.]

NAPLÓK

1.

Hornyik János naplójából

Kecskemét, 1848. márc. [19.?)

1848. Mártius 16-án reggel idején kimentem Szentkirályba, este beszély.

Mártius 17-én dél után haza jöttem, bemenvén a Városba, távolról a Város háza előtt a Nemzeti zászló feltűzését bámulva látom, népgyülekezet, oda érve, a jelenvoltaknak Horvát Pál olvassa Petöfi dalát, és ütött az óra – a falra szegezve látom a Magyar Nemzet kívánatait 12 pontban – Horvát Pál végezve olvasását, Kiss Miklós szolgabíró, ki azalatt oda ért, szólott a nem igen nagy számú néphez, azután Nagy Lajos főbíró, ki szinte azalatt lejött a tanácsteremből, buzdítólag és felvilágosítólag – azután több előkelők és értelmesbek a tanácsterembe érkezvén, felszólítás rendeltetett a Casinói egyletekhez – később a belső csendörködés végett

három iv nyitattott ideiglenesen Nemzetőrségi aláírásra, aláírták magukat – oskolai ifjúság 3 zászló alatti menet közben éneklé Petőfi dalát [*Nemzeti dal*] – ekkor hallottam bámulva a Pesten történeteket, mellyek 16-án este felé Kecskemétre jutottak, mai nap reggel a Tanács és Vél[asztott] Község elébe terjesztetvén, a Jegyzőkönyv szerént nyilvános ülés tartás rendeltetett – a 12 pont elfogadtatott, Nemzeti zászló készítettett – Kokárdát magam is feltűztem –

Mártius 18. Nyilvános közös gyűlés – a proclamatio, és tegnapi Jegyzőkönyv hitelesítése – én bizattam meg a nyomtatásnak 3 ezer példánybani elkészítettésére –

Mártius 19. Tizedgyűlésekben a proclamatio a lakosság részéről nagy lelkesedéssel fogadtatik, mellette a 12 pont magyaráztatván, dél után az ifjúság zászlók alatt Petőfi dalát énekelve, nagy néptömeg kíséretébe ünnepélyes meneteket tart –

2.

Sáfrány Mihály naplójából

Miskolc, 1848. márc. 12.–máj. 18.

Martius 18. Délelőtt egy pesti értesítőből olvastam, hogy e hó 15-én Pesten a polgárság nagy zajjal rohanta meg a tanácsházat és a tanácsot követeléseinek pártolására kényszerítette, mely követelés 12 pontból áll, a többek között: Sajtószabadság. Jobbági viszonyok eltörlése. Felelős minisztérium. Nemzeti őrsereg. Közteherviselés. A katonák esküdjének meg az alkotmányra. Nemzeti bank. Évenkinti országgyűlés Pesten. Unió. Státusfogylok szabadonbocsátása és még 3.

A városi tanács tüstént folyamodott a helytartó tanácshoz, mely a néptől szorítottván, szinte pártfogást ígért, s folyamodást a felséghez.

A követelés 12 pontjait a diákság kinyomatta maga, mivel Landerer nem tette volna, ha ők erőszakhoz nem nyulnak. Kinyomtak még egy nemzeti dalt [*Nemzeti dal*] is Petőfitől, s azokat kiraggaták az utcák szögletére.

A *Nemzeti dal* így hangzik:

Talpra magyar stb., stb...

A tanuló ifjúság alig vette e híreket, s már gondolkodott a pesti 12 pont kinyomatásáról. Este hallottam, hogy Petőfi már egy verset is adott ki, mellyel valóságos pórhadnak tűzte ki zászlóját; azt is beszélük, hogy benne ily forma kifejezést is használ: „Eddig az urak szívták a mi zsírunkat, most kutyáinkkal étessek mi az ő véreket”. – Ha ez igaz, csakugyan félni lehet a jövőtől.

[...]

Martius 23. [...]

Egressy Gábor ma azt írta ide, hogy Pesten minden színjátéki előadás után el kellett szavalni Petőfi *Nemzeti dalát*.

[...]

Május 18. [...]

A király Mészáros Lázár hadügyminiszternek is saját kéziratát küldte, melyben olasz honbóli visszajövetelre s miniszteri széke elfoglalására inté és hívja.

A magyar katonaság parancsnokainak megírta, hogy a minisztérium minden rendeleteinek engedelmességgel engedelmeskedjenek. De bár sok ily tetteiből királyunknak tiszta rokonszenv és bizalom tetszik ki, mégis Petőfi már verset írt, melyben a király ellen lázít s a nép nevében maga ki meri mondani, hogy: „Nincsen többé szeretett király”. De valami Mezei nevű böszörményi nemzetőr jól megfelelt neki, szinte egy versben, melyben őt éretlen és lázító Petőfinek nevezi.

Én Istenem! Mikor lesz már e hazában egyetértés? Mikor nem lesznek már Petőfiék, kik oktalanul szeretik a hazát, s mint kölykét a majom, vak szerelmökben agyon akarnák azt ölelni!?

3.

Hunfalvy Pál naplójából

Pest, ill. Debrecen, 1848–1849.

[Pest, 1848.] aug. 21.

[Az országgyűlés e napi ülése] előtt a folyosón a balkonon jártak fel s alá fontolgotó képekkel a követek. Patay mondja, itt van a német tisztekbe bizakodás gyümölcse! mire Petőfi ihlett és áthatott képpel válaszolta, hogy ha őt a sereghez leküldték volna, bizony rég csinál vala rendet – guillotine –.

[Debrecen, 1849. jan.] 29.

Petőfi kapitányi rangot nyert; de ő mint ilyen, több hónapig Debrecenben tekézt, mígnem végre a parancs csakugyan a sereghez hajtotta. Ilyen kinevezések nem arra valók valánka, hogy az ügynek sikert s jó embereket szerezhettek. Történt Pálffy Albertnek ministeri tanácsosnak kineveztetése. A hírlapokból megmondta azt valaki a kapitány úrnak. „Lám, megmondtam, Pálffy barátomból minister, énbőlőlem pedig generalis lesz.” (A debreceni Casinóban.)

[Debrecen, 1849. febr.] 18.

Bem febr. 4–8. harcolt; Vizaknától Déváig húzódott vissza, csatázva és ágyúit elvesztve. Petőfi mint futár hozta a hírt, s a Közlönyben-cikket adott ki, melyben ígéri, hogy tolla ezen harcot halhatatlanná fogja tenni.

[Debrecen, 1849. febr.] 20.

Petőfi nyakravaló miatt lemondott tisztségéről, s piszkolódik Mészáros ellen. Hja, nagy hazafi!

[Debrecen, 1849. máj.] 10.

Bem Vécsey ellen igazságtalan levelet, melyet a kormányhoz küldött volt, közlött a Kolosvári Honvédban; a közlés Petőfi éretlenkedése által történt, ki most kénytelen katonai állását elhagyni.

[1849.] július 20-k

...Petőfi Sándor a' magyar nemzet legnagyobb 's a' magyar forradalom egyetlen költője, mint ember sok tekintetben félszeg alak. Hazájáért lángoló, azonkivül egyenes, minden álság és charlataneria nélküli ember, de hiú, önmagán kívül senkit nem becsülő, fellobbanó, 's ez által mások iránt igaztalan. Innen van, hogy egyetlen barátjával se tudott kijőni, mert azokat mind saját kényén akarta táncoltatni, mi férfival nem megyen. Katonának pedig, hogy legkevésbé való, megmutatta.

A mult ősön századosnak neveztetett ki: Miután századánál sokáig meg nem jelent, de neve dicsőségéért kimélték, végre elment Bemhez, is mellette járt minden csatában, tehát vitézül, ugy hogy az öreg urnak kedves embere lőn. Azonban Debrecenben ama silány nyakravaló historia miatt felberzenkedett 's a' kapitányságról lemondott nagy hirtelen. Vissza ment Bemhez mint közember, ez őt elébb századossá, utóbb őrnagygyá tette. Debrecenben azonban újra veszekedései voltak előljáróival, miknek azonban egészen nyomára nem jöhöttem. Ekkor visszavonult 's le akart mondani. Azonban ujra megmaradt. Később azonban Pesten találkozám vele, polgáruhában. Kérdésemre monda, hogy lemondott. Pár nap mulva jelent meg a' közlönyben egy nyilatkozata, melyben írja, hogy végkép lemond a' katonaságról és roppantul haragszik – nem tudni kire. Végre most ujra vissza ment Bemhez, indulása percében találkozám vele a vasutnál, – de nem tudom, mily minőségben és meddig lesz ott.

Ezeket beszélgettük ma, 's Vizi monda:

— Egyszóval ő nem katona, hanem költő, 's meglátjátok, Szász Károly is olyan katona lesz.

— Én nem, felelém. Én csak káplárnak maradok, alkalmam se lesz olyanokat tenni.

Én bizonynyal nem tennék semmi esetre oly Petőfiádokat. Először, mert úgy hiszem, nincs bennem annyi arrogancia 's oly puzduriság, mint benne, hogy pillanati szenvedélyeimnek ellene állani ne tudnék. Másodsor, mert keményen feltevém magamban, elfeledni, hogy káplárságomon kívül lelkem tán még egyébre is hivatva van; elfeledni, hogy kik felettem állanak, lehet köztük tán érdemetlenebb is...

[...]

[1849.] aug. 14.

Megismerkedtem a' fiatal irodalom egyik szilaj költőjével, Vajda Jánossal. Természetesen ő is katona, mint mindenki. Arcban is hasonlított Petőfihez valamit, mint irataiban [;] egy még műveletlen 's nem elég magasra felemelkedett Petőfinek nevezhetem. Jó fiu.

TÁJÉKOZTATÓ

JEGYZETEK

A jelen kötetnél az 1977-es évi kiadás szerkesztéséről, előterjedelméről – kötetéről vagy egyes műveiről – szóló adatok közlése ehelyett teljesse váltak míg az első (1977, a Fontes... sorozat 11. darabja) – Endrédi Sándor szerkesztésű, 1911-ben megjelent gyűjteményével együtt s azt korábbi kiadások terjedelmével kiegészítve – a kötet elejében megjelent *nyomtatott* adalékokat teszi a kutatók... közművelődés, oktatás és egyéb területek számára hozzáférhetővé, a második (1977, sorozatunkban a 12.) a tönkelt levelezés és *naplófeljegyzések* szövegeit gyűjtötte össze –, e harmadikban a kötet és kora iránt érdeklődő kunató (elvben) *minden egyéb* *lényeges* anyagot együtt talál, eltekintve azokról a dokumentumokról, amelyek mint a *Perőci-életrajz* részei az 1951–1964 között elkészült ún. akadémiai kritikai kiadás keretében már megjelentek. (A művek és dokumentumok elintézésének kérdéseire alább részletesebben térünk.)

A közel harmadfélszáz egységből álló gyűjtemény *tartalmi-tárgyi* vonatkozásban igen változatos összetételű. Időrendben haladva a *nyelvtudás* főbb *nyelvi*, ill. *fordítványokra* figyelhetünk föl: egyházi nyelvtanvi bejegyzések; iskolai iratok (beadási alatok, biznyilványok, a rendtartással összefüggő feljegyzések, képzőtársasági jegyzőkönyvek stb.); az 1839–1841. évi első kunorszkodás okmányanyaga; egyszerűen jegyzőkönyvek, nyilvántartások, tagdíjbefizetések; önkormányzati alatok, kém- vagy beszállásjelentések; a márc. 18-évi kezdődő tartományi írások irásos emlékei (pl. választmányi alatok jegyzőkönyvei); A *kisnyelvtan*hoz csatolt *nyelvtan* nyilvántartásával és terjedésével kapcsolatos hivatalos levélváltások és *nyelvtan*oktatás; a szabadszállási követelések iránti bukás kéziratos anyaga; a második kunorszkodás (1848. okt. 1849. jún.) okmányai (nyilvántartások, tervrajzok, levelek, parancskönyvi feljegyzések, kivonatok és lemondások stb.). E fontosabb iratanyagok a kronológiai elrendezés folyama (erről l. alább) itt-ott egy-egy helyen *szétszórtak*, s egyéb végyes adalékok is *szétszórtak* köztük: *nyelvtan*oktatásról volt, hogy minden, még oly jelentéktelennek tűnő adata is felvegyünk. A közvetlenül a *nyelvtan*hoz kapcsolódó dokumentumok (Perőci-életrajzok – röv. PÖE – 1-231. sz.) kívül a *nyelvtan*oktatás (szóltak, *nyelvtan*oktatás Perőcin és Perőci Zoltán) legfontosabb nyelvtanvi alatait az előbbiekhez *szétszórtak* a Függelékben (röv. Függ. – 1-14. sz.) közöljük – kezdve a nagyszülőök *nyelvtan*oktatás nyelvtanvi bejegyzésével (1773. ill. 1785.), ezeken és a Függelék többi adataival, valamint a hozzájuk kapcsolódó jegyzetekkel az alábbi kiadástól a kötet lezárásáig.

TÁJÉKOZTATÓ

A jelen kötettel az egykorú Petőfi-vonatkozású: a költő személyéről, életéről és munkáiról – köteteiről vagy egyes műveiről – szóló adatok közlése *elvileg* teljessé válik: míg az első (1977, a Fontes... sorozat 11. darabja) – Endrődi Sándor század eleji, 1911-ben megjelent gyűjteményével együtt s azt körülbelül hasonló terjedelművel kiegészítve – a költő életében megjelent *nyomatott* adalékokat tette a kutatás, közművelődés, oktatás és egyéb területek számára hozzáférhetővé, a második (1977. sorozatunkban a 12.) a kortársi *levelezés és naplófeljegyzések* szövegeit gyűjtötte össze –, e harmadikban a költő és kora iránt érdeklődő kutató (elvből) *minden egyéb kézírtas* anyagot együtt talál, eltekintve azoktól a dokumentumoktól, amelyek mint a *Petőfi-életmű részei* az 1951–1964 között elkészült ún. akadémiai kritikai kiadás keretében már megjelentek. (A művek és dokumentumok elhatárolásának kérdésére alább részletesebben kitérünk.)

A közel harmadfélszáz egységből álló gyűjtemény *tartalmi- tárgy* vonatkozásban igen változatos összetételű. Időrendben haladva a következő főbb *irat-, ill. forrástípusokra* figyelhetünk föl: egyházi anyakönyvi bejegyzések; iskolai iratok (beíratási adatok, bizonyítványok, a rendtartással összefüggő feljegyzések, képzőtársasági jegyzőkönyvek stb.); az 1839–1841. évi első katonáskodás okmányanyaga; egyesületi jegyzőkönyvek, nyilvántartások, tagdíjbefizetések; titkosrendőri akták, kém- vagy besúgójelentések; a márc. 15.-ével kezdődő forradalmi időszak írásos emlékei (pl. választmányi ülések jegyzőkönyvei); A *királyokhoz* című költemény röplapkiadásával és terjedésével kapcsolatos hivatalos levélváltások és intézkedések aktái; a szabadszállási követválasztási bukás kézírtas anyaga; a második katonáskodás (1848. okt.–1849. júl.) okmányai (nyilvántartások, hivatalos levelek, parancskönyvi feljegyzések, kinevezések és lemondások stb.). E fontosabb iratcsoportok a kronológiai elrendezés folytán (erről l. alább) itt-ott egymásba folynak, keverednek, s egyéb vegyes adalékok is ékelődnek közéjük: törekvésünk az volt, hogy minden, még oly jelentéktelennek tűnő adatot is felvegyünk. A közvetlenül a *költőhöz* kapcsolódó dokumentumokon (*Petőfi-okmányok* – röv. POkm – 1–231. sz.) kívül a *hozzátartozók* (szülők, testvér, Petőfiné és Petőfi Zoltán) legfontosabb anyakönyvi adatait az előbbiektől elkülönítve a Függelékben (röv. Függ – 1–14. sz.) közöljük – kezdve a nagyszülők házasságkötése anyakönyvi bejegyzésével (1773, ill. 1785.); ezeknek és a Függelék többi adatainak, valamint a hozzájuk kapcsolódó jegyzeteknek az alapján kialakítható a költő leszármazásának s

a Petőfi család történetének a legújabb kutatásokon alapuló rajza (l. 1. sz. mellékletünket). – Az idős Petrovics (később Petőfi) István vállalkozásainak, üzleti, adásvételi ügyeinek, ingatlanvásárlásainak, anyagi helyzete alakulásának, a teljes koldusbotra jutásig vezető bukásának a költő életútja szempontjából korántsem közömbös, de külön kötetbe kíváncsozó iratanyagát eleve figyelmen kívül hagytuk (egyetlenegy, szerintünk indokolt kivétellel); ebből a merőben más természetű anyagból Mezősi Károly, az 1971-ben elhunyt érdemes történész és Petőfi-kutató önálló okmánytár kiadását tervezte, de nagyszabású vállalkozását – sajnos – félkész állapotban hagyta hátra.

A kötet szövegegyüttese nem tekinthető eleve céltudatosan megszervezett, rendszeres gyűjtőmunka eredményének. Alapját a sajtó alá rendező több évtizedes Petőfi-szövegkiadási és más irányú Petőfi-kutatói tevékenységének lassanként felszaporodott adalékai és kérdőjelei vetették meg; az a gondolat, hogy Intézetünk „Petőfi-Okmánytár”-at adjon ki, már az 1973-as jubileumi év előtt felmerült ugyan, de a munka csak 1985 körül, az Adattár első két kötete kéziratának elkészülése után öltött konkrét formát: akkortájt kezdtem hozzá az MTA Irodalomtudományi Intézete munkatervének keretében, lényegében egyedül, de korántsem magamra hagyva, az összegyűlt anyag rendezéséhez, a kéziratok felkutatásához, az első közlések felderítéséhez, a gyűjtés folyamatos kiegészítéséhez és a jegyzetek összeállításának nagy körültekintést igénylő, speciális szakismereteket feltételező munkájához. Mindehhez munkahelyemen és ott dolgozó munkatársaimon kívül jelentős segítséget kaptam – akárcsak az előző kötetek esetében – a Petőfi Irodalmi Múzeumtól, melynek készséges szolgáltatásai révén a könyv- és kéziratár gazdag anyagát kedvező körülmények között és akadálytalanul hasznosíthattam.

A gyűjtő- és feldolgozó munkában egyaránt nagy hasznát vettem Kiss Dezső „Petőfi Sándortól származó, rá vonatkozó vagy vele kapcsolatos iratok és kéziratok a magyar levéltárakban” című összeállításának (Levéltári Szemle 1972. 3. sz. 65–111.), amely az Országos Levéltártól készített és sokszorosítva is elérhetővé tett fénymásolatokkal együtt jelentős mértékben megkönnyítette mind a szövegközlési, mind a jegyzetelési feladatok (nem csekély hányadának) elvégzését.

A fővárosi gyűjteményeken (Fővárosi Levéltár, Hadtörténeti Levéltár, Pest Megye Levéltára, az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárjai stb.) kívül különösen gazdag lelőhelynek bizonyultak a Dunántúli Református Egyházkerület pápai gyűjteményei: a Könyvtár és Levéltár (nem utolsósorban Kövy Zsolt gyűjteményi igazgató úr készsége és szakismeretei révén) és a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Levéltár (a figyelmes és türelmes levéltári kollektíva segítségével); e két helyen – éppen Petőfi-vonatkozású anyaguk gyanítható gazdagsága reményében – hosszabb kutatómunkát végeztem, s gyűjtött anyagom valóban számos darabbal, megbízható, az eredeti kéziratokról ellenőrzött szövegekkel gyarapodott; ilyen alkalmakkor sok, a jegyzeteléshez szükséges adatra és ismeretre is szert tehettem. Számos nagyobb vidéki levéltár Petőfi-vonatkozású okmányaira a szakirodalom hívta fel a figyelmemet; ezeknek az eseteknek a többségében sikerült a szükséges adatokat és (xerox- vagy filmmásolatokat) levélben, esetleg személyesen megszerznem.

Mindamellét tudatában vagyok gyűjtőmunkám korlátainak is. Az efféle gyűjtések csak célként tűzhetik ki, de sosem érhetik el a „teljességet”; erre nem

utolsósorban az a körülmény is figyelmeztetett, hogy kollégáim, különösen történelem-kutató barátaim még a sajtó alá rendezés végső néhány hónapos szakaszában is bocsátottak rendelkezésemre újabban előkerült dokumentumokat (vagy hívták fel rájuk a figyelmemet); ilyenek még a kézirat lektorálása idején is érkeztek hozzám. Ezért a gyűjtést *1991 áprilisában lezártam*. Bizonyára előbb-utóbb, kivált a kötet megjelenése után további hiányokat fedez majd fel a Petőfi- s általában a tudományos irodalom és szakkritika, amint hogy az előző két kötet megjelenése (1977) óta már is szép számmal kerültek elő azokból kimaradt dokumentumok. Ezeket – lektorom javaslatára – a jelen kötetben, mely a Petőfi-Adattár záróköteté, *Pótlások* címen közlöm; a terjedelmet e néhány tucatnyi adat nem terheli számottevő mértékben.

Meg kell említenem, hogy bizonyos *forrástípusokból* (tudatosan) csak mutató- vagy ízelítőként mutatok fel adalékokat: így a Petőfi-korabeli iskolai képzőtársulatok jegyzőkönyvei nagy részének átbúvárlásáról a gyakorlati akadályok miatt eleve kénytelen voltam lemondani. Ezek (mint a kiválasztott példák mutatják) főként arról tájékoztathatnak, hogy az 1840-es évek diákjai – 1844-től kezdve – mely Petőfi-verseket szavaltak vagy mely Petőfi-kiadványokat szereztek meg könyvtáruk számára. Hadd utaljak itt Bodolay Géza „Irodalmi diáktársaságok 1785–1848” című alapvető monográfiájára (Bp. 1963), amely a további források, részletek iránt érdeklődő olvasót eligazíthatja. – Kifejezést kell adnom annak az őszinte reményemnek is, hogy a további évek folyamán (a kutatási feltételek bizonyosan bekövetkező javulásával) az Adattár e köteté egyelőre viszonylag szerénynek tűnő erdélyi, szlovákiai, horvátországi (ill. román, szlovák és horvát-szerb nyelvű) dokumentumanyaga is gyarapodik majd.

Mint a Tájékoztató elején említettem, a *Petőfi-életmű* és a jelen kiadvány gyűjtőköre részben *fedí egymást*: ti. a Varjas Bélától elindított ún. első akadémiai kritikai kiadás (VP) 5. és 7. kötetének (Vegyes művek, 1956., ill. Petőfi levelezése. Függelék. Pótlások. 1964) számos darabja *együttal Petőfi-okmány* is (maga írta, fogalmazta, másolta őket). Többségük közlése és jegyzetelése ma sem kifogásolható szövegkiadási elvek alapján történt (csak az 1–3. s *költeményeket* tartalmazó kötet szövegeinek a szerkesztőre rákényszerített modernizált helyesírása elfogadhatatlan; az 1973-ban elindított új akadémiai kritikai kiadási vállalkozás (PKrK) *ezeknek* korszerű textológiai elvekre épülő újraközlését tűzte ki céljául); a jelentős mennyiségű, prózában írt okmányanyag *újraközlésével* tehát feleslegesen terheltük volna e kötetet. Az ilyen megfontolások alapján kimaradt dokumentumokról a kötet végén (a Mutatók élén) „A gyűjteményünkben *kihagyott* Petőfi-okmányok jegyzéke” tájékoztatót. – Előfordulnak azonban olyan esetek is, hogy a VP 5. és 7. kötetében már megjelent dokumentumokat – jobb szöveg előkerülése vagy a jegyzetanyag teljes és félrevezető elavulása miatt – mégis beiktattam az Okmánytárba. Erre a körülményre, a szükséges indokolással, esetenként utalok a jegyzetben; ezekről az újraközlésekről, ugyancsak a Mutatóban, „A Varjas-féle kritikai kiadás 5. és 7. kötetében kiadott, de valamely okból gyűjteményünkbe mégis *felvett* darabok jegyzéke” cím alatt együttesen is számot adok.

Az Okmánytárban nem ritka az olyan dokumentum, amelyen csak a költő puszta neve áll ott egy hosszabb-rövidebb felsorolásban. Mivel valamilyen szempontból fontos vagy érdekes lehet az, miféle csoportosulásokban és kikkel együtt szerepel, általában (akárcsak az Adattár előző kötetében) a *teljes névsort* közöltük;

néha azonban megelégedtünk azzal, hogy – mintegy szemléltetésül – csak egy-egy, a költő nevét is tartalmazó – *részletet* ragadjunk ki valamely végeérhetetlennek tűnő listából. (Ilyen pl. az, amely 1848 tavaszán-nyarán a kiseddóvás ügyében Eötvös Józsefhez benyújtott felterjesztést támogatók több mint 200 aláírásából állt össze.)

Szövegeink, ill. adataink keletkezésük (leírásuk) lehető pontossággal megállapított *időrendjében* sorakoznak. A kronológiai rendező elvnek – akárcsak az előző kritikai kiadás levelezéskötete (VP 7. k.) esetében – a tematikait is alárendeltük; a tárgyi összekapcsolásokat *utalások* biztosítják (segítenek ebben a különféle *mutatók* is). Ha egy-egy dokumentum keletkezése csak hozzávetőlegesen, tágabb időbeli határok közé szorítva állapítható meg, akkor a besorolás alapjául a *legkésőbbi* időpont szolgál; így pl. a csak évnvi pontossággal datálható adatok az illető év *végére* kerültek.

Az időrend, a Függelék (a családtörténet) dátumait is figyelembe véve, 1773-tól 1880-ig terjed, tehát több mint egy évszázadot fog át; szöveggyűjteményünk zöme: a *szoros értelemben vett* Petőfi-okmánytár azonban a költő életidejéhez kapcsolódik; mindössze néhány – 1849. augusztus-szeptemberben keletkezett darabbal tettünk (a jegyzetben megindokolt) kivételt; sőt – mintegy a költő „halotti bizonyítványának” pótlékeként – felvettük az özvegy 1850. július 21-én kelt nyilatkozatát is; ez alkalmat nyújtott arra, hogy a jegyzetben a költő eltűnése és halála körülményeiről okmányadatokkal alátámasztható tömör összefoglalást adjunk.

Okmányközléseink alapjául általában maga az eredeti kézirat, ennek hiányában az elérhető, kinyomozható legjobb (legteljesebb, leghitelesebb) szöveg: film- vagy xeroxmásolat, a leghívebbnek tűnő kéziratos másolat vagy nyomtatott közlés szolgált. Ezt szigorúan betűhíven követjük; ezúttal – kéziratokról lévén szó – a régies cz, ts helyesírást, a hiányjelző vagy a birtokosjelet helyettesítő aposztrófot (a', a' melly, 's, ország' útja stb.) is tiszteletben tartva. A szokatlan írásmódra, előírásokra, sajtóhibákra „[!]” jellel hívjuk föl a figyelmet. A szövegekben a költő *műveinek címét* dőlt szedéssel (kurzíválással) kiemeltük. Az idegen (többségükben latin és német) nyelvű szövegeket, adatokat – akárcsak Adattárunk előző köteteiben – magyar fordításukkal vagy összefoglalásukkal kísérjük.

A jegyzetek *viszonylag* nagy terjedelmét maga a Petőfi-irodalom szabta meg, amely a dokumentumokkal sokat foglalkozott, és hatalmas, alig áttekinthető, ellenőrzésre szoruló, vegyes értékű ismeretanyagot halmozott föl körülöttük. Ennek csak kisebb részét teszik ki a jegyzetek élén ismertetett kézirat- és közlésadatok: **K:** jel után a kézirat lelőhelye, jelzete, leírása, provenienciája stb., **M:** után az első megjelenés s esetleg más, említésre méltó korábbi közlések bibliográfiai adatai; – jóval nagyobb teret vett igénybe az a törekvésem, hogy a néha alaposan összekuszált szakirodalmi anyagban, az egyes okmányok keletkezési körülményeinek (helyének, idejének stb.) filológiai, életrajzi vagy egyéb vitás kérdéseiben állást foglaljak, a sűrűn felbukkanó félreértéseket, tévedéseket helyreigazítsam és a homályos részletekre a lehetőség szerint magyarázatot keressek. A jegyzetek a szóban forgó dokumentum létrejöttében szerepet játszott vagy bennük megnevezett *személyeket* is bemutatják, de józan mértéktartással és az *érdemi* jegyzetelés szellemében; pl. a kisebb-nagyobb felsorolásokban Petőfivel együtt említett nevekhez általában nem fűztem magyarázatot (így jártunk el az Adattár előző köteteiben is), s ezek helyesírásában is az alapul vett forrást követtem. (Az azonos személyek

névelőfordulásait (ahogy ez az Adattár 1. kötetében is történt), a történeti szakirodalomban általánossá vált frásforma betűrendi helyén a Névmutató összesíti.

Tájékoztatónk elején elmondtuk, hogy e gyűjtemény mind tematikailag, mind a felhasznált forrástípusokat tekintve mennyire változatos összetételű, s hogy a Függelékben különválasztott családtörténeti adalékokkal együtt jó egy századnyi időszakot fog át. A jegyzetek tehát (a genezis bemutatása mellett) úgyszólván a költő egész életútját végigkísérik, sőt arról (kivált a forradalom és szabadságharc időszakából) számos, nemegyszer apró, de ez esetekben sem jelentéktelen *újdonsággal* szolgálnak. E többretegű anyag jegyzetelési munkájában nem nélkülözhettem a Petőfi-kutatással érintkező tudományágak avatott szakértőinek, specialistáinak tanácsait. Évek óta folyó munkám során a segítőkészség számos jóleső jelével találkozom. Kollégáim, munkatársaim, sőt korábban előttem ismeretlen személyek is jelentkeztek, hogy új adatokra, itt-ott lappangó forrásokra hívják fel a figyelmemet. E baráti szolgálatoakat esetről esetre megemlítem; mégis úgy érzem, e helyütt is ki kell emelnem azt az értékes baráti támogatást, amelyet (főként munkám utolsó, néhány hónapnyi szakaszában) Urbán Aladár történésztől és Hermann Róbert hadtörténésztől kaptam. Számos esetben igazított el Spira György történész barátom is. Kósáné Kovács Magda, aki évekkorábban sokat foglalkozott Petőfivel (publikációi is jelentek meg a költőről), számos fel nem használt levéltári adatát, kutatási eredményét készséggel bocsátotta rendelkezésemre. Ratzky Rita Petőfi-kutató főként a levéltári munkában nyújtott segítségével kötelezett hálára. Asztalos István barátom, az aszódi Petőfi-Múzeum igazgatója, az ottani Petőfi-dokumentumok feltárásához és értelmezéséhez járult hozzá hasznos tanácsaival. Hosszan sorolhatnám még a neveket; azoknak, akiket itt meg nem neveztem, hadd fejezzem ki *e helyen* őszinte köszönetemet. Végül, de korántsem utolsósorban, ki kívánom emelni azokat a megszívlelésre méltó kiadásmódszertani és filológiai tanácsokat, amelyeket a Petőfi-irodalomban és az annak háttérét képező reformkor történeti-művelődés-történeti-színház-történeti stb. szakirodalmában egyaránt járatos, egyúttal nagy szövegkiadási gyakorlattal rendelkező lektorom, dr. Kerényi Ferenc lelkiismeretes, általános elvi és konkrét tárgyi észrevételekben egyformán gazdag szakvéleménye kínált, s amelyeket (amennyire ez a munka e befejező szakaszában egyáltalán lehetséges volt) lépten-nyomon hasznosítottam is. E szakvélemény nyomán az anyag elrendezése is módosult, áttekinthetőbbé vált, s a jegyzetek számos egyenetlenségét, tévedését vagy hiányát sikerült kiküszöbölnöm.

Kiss József

Budapest, 1991. júl. 15.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

(Folyóiratok, lapok, forráskiadványok, kézikönyvek, gyűjtemények. A Budapesten kiadott periodikus kiadványok megjelenési helyét nem tüntetjük fel; elhagyjuk a megjelenés helyét akkor is, ha az a címből megállapítható.)

Ath	Athenaeum
BarHP	Baróti Lajos: Petőfi költeményeinek első kritikai kiadásáról. (Szerk.: Havas Adolf.) (1-4. közl.) EPhK 1894. 18. évf. 6-7., 8., 9., 10. füz., 505-516., 681-692., 789-798., 871-881. (Klny. is.)
Baróti	Baróti Lajos: Petőfi katonáskodásáról. Újabb adatok. It 1912. 380-384.
Bayer	Bayer Ferenc: Petőfi katonáskodása. Koszoru 1879. II. 272-276.
Békés	Békés István: Petőfi nyomában. [Petőfi-képeskönyv.] Bp. 1959. 528 l. 1. t.
BKmL	Bács-Kiskun megyei Levéltár (Kecskemét)
Bodolay	Bodolay Géza: Irodalmi diáktársaságok 1785-1848. Bp. 1963. 809 (3) l.
BpH	Budapesti Hírlap
Dezsényi	Dezsényi Béla: A Nemzeti Kör a negyvenes évek irodalmi mozgalmaiban. ItK 1953. 163-204.
Dezsényi–Nemes	Dezsényi Béla–Nemes György: A magyar sajtó 250 éve. 1. k. Bp. 1954. 287 l.
Dienes: FP	Dienes András: A fiatal Petőfi. A költő származása és életútja 1838 nyaráig. [Posztumusz kiad.] Szerk.: H. Törő Györgyi. Bp. 1968. 364 l. 10 t.
Dienes: PSz	Dienes András: Petőfi a szabadságharcban. Bp. 1958. 643 l. 42 t.
Dienes: PU	Dienes András: 7 falun, 7 városon át Petőfi útján. – riportjai. Bp. 1960. 109 (3) l.
Dienes: TanPet	Dienes András: A fiatal kaatona. TanPet (1962) 7-40.
DREgy–Kt	A Dunántúli Református Egyház Gyűjteményei (Pápa) – Könyvtár
DREgy–Lt	A Dunántúli Református Egyház Gyűjteményei (Pápa) – Levéltár
EK	Egyetemi Könyvtár (Bp.)
Élk	Életképek
EOL	Evangelikus Országos Levéltár (Bp.)
EPhK	Egyetemes Philológiai Közlöny
EPN	Endrődi Sándor: Petőfi napjai a magyar irodalomban. 1842–1849. Bp. 1911. (16) 543 (1) l. 11 mell. – Hasonmáskiadása: Bp. 1972. (LIV l. terj. „Függelek”-kel: Utószó, helyreigazítások, mutatók.)
Fekete: PSÉ 1.	Fekete Sándor: Petőfi Sándor életútja 1. k. A költő gyermek- és ifjúkora. Bp. 363 (1) l.
Fekete: PSsz.	Fekete Sándor: Petőfi, a segédszerkesztő. Bp. 1958. 97 l. (Irodalomtörténeti Füzetek 20.)
Fekete: PVsz	Fekete Sándor: Petőfi a vándorszínész. Bp. 1969. 219 (1) l. (Irodalomtörténeti Füzetek 64.)

- FelvK Felvételi könyv. Kézirat (DREGy–Kt 0 890. sz., leírását l. 42 II–III. sz. jegyz.).
- Fischer Fischer Sándor: Petőfi's Leben und Werke. Leipzig 1889. 624. l.
- FK Filológiai Közlöny
- FL Fővárosi Levéltár (Bp.)
- FőiskTanJk A Főiskolai Tanács Jegyzőkönyve. 1838–1863. Kézirat, DREGy–Lt 3/a. 4. Nagy ívrét kötet, számozatlan lapokkal.
- FövL Fővárosi Lapok
- FPÉ Ferenczi Zoltán: Petőfi életrajza. 1-3. k. Bp. 1896.
- Függ L. e kötet Függelékét (.....)
- Gerő 1933. Gerő József: Petőfi javainak lefoglalása és elárverezése (1849–1851) Itk 1933. 126-132.
- Hatv Hatvany Lajos: Így élt Petőfi. 1-5. k. Bp. 1955–1957.
- Hatv² Így élt Petőfi. 2. jav. kiad. (Szerk. Kiss József–Pándi Pál. Sajtó alá rendezte Kiss József.) Bp. 1967.; változatlan címlapkiadása 1980.
- HHSt Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Wien), a bécsi Állami Lt
- HL Hadtörténeti Levéltár (Bp.)
- Hond Honderű
- HP Petőfi Sándor összes művei. Végleges, teljes kiadás. Eredeti kéziratok és kiadások alapján rendezte, jegyzetekkel és variánsokkal kísérte Havas Adolf. 1-6. k. (1-3. k.: Petőfi Sándor összes költeményei; 4-6. k.: Petőfi Sándor vegyes művei.) Bp. 1892–1896.
- Idézési Kv Idézési könyv. Kézirat. (A DREGy–Lt anyagában.)
- IgKv Igazgatói Könyv. 1842. Kézirat. (Uo. 7/i 2.; fénym.: MTAK Fotóarchívum A ill. B 1103/XI. sz. tekercsben.)
- IskSzJk Az Iskolai Szék Jegyzőkönyve. 1841–1867. Kézirat. (DREGy – Lt 7/a 6. sz. Nagy ívrét kötet, számozatlan lapokkal.)
- It Irodalomtörténet
- Itk Irodalomtörténeti Közlemények
- Jakus: MF 3. sz. Jakus Lajos: Petőfi ősei Aszódon és Pest megyében. Múzeumi Füzetek 3. sz. Aszód. 1967. 3-32. (A végén a Petrovics-, Hruz- és Salkovics család leszármazási táblázatával.)
- Jakus: MF 4. sz. Jakus Lajos: Petőfi Galga-völgyből származó keresztszülei. Múzeumi Füzetek 4. sz. Aszód, 1968. 91-96.
- Jakus: StudCom 1. Jakus Lajos: Petőfi apai őseinek származása. Studia Comitatus 1. (Tanulmányok Pest megye múzeumaiból.) Szentendre, 1972. 291-294. (Klny. is.)
- Jakus: StudCom 2. Jakus Lajos: Petőfi édesanyja családjának társadalmi és gazdasági alakulása. Studia Comitatus 2. (Tanulmányok Pest megye múzeumaiból.) Szentendre, 1973. 333-340. (Klny. is.)
- JókaiLev Jókai Mór Levelezése. [A Jókai Mór Összes művei akadémiai kritikai kiadás alsorozata.] Bp. 1. – k. (1971–)
- Kiss D. Kiss Dezső: Petőfi Sándortól származó, rá vonatkozó, vagy vele kapcsolatos iratok és kéziratok a magyar levéltárakban. LtSz 1972. 3. sz. 65-111. (Klny. is.)
- Kiss J.: PIMÉvk Kiss József: „Művész és költő!” – Petőfi megváltása a pápai kollágiuntól. – PIMÉvk 1973. 85-106.
- Kiss J.: TanPet Kiss József: Petőfi az egykorú hazai német nyelvű sajtóban. TanPet (1962) 91-193.
- Kovács M. 1973. Kovács Magda: Petőfivel kapcsolatos bejegyzések a Pesti Kör és az Ellenzéki Kör irataiban. MKsz 1973. 1. sz. 53-55.
- Lt Levéltár
- LtSz Levéltári Szemle
- MDSzJ Mikes Lajos–Dernői Kocsis László: Szendrey Júlia. Bp. 1930. 400 l. 32 t.
- Mezősi 1970. Mezősi Károly: Petőfi megbuktatása a szabadszállási követválasztáson. PéK (1970) 515-637.
- Mezősi: KP Mezősi Károly: Közelebb Petőfihez. Bp. (1972) 449 (5) l.
- MF Múzeumi Füzetek (sorozat), Aszód

MKsz	Magyar Könyvszemle
MNemz	Magyar Nemzet
MNy	Magyar Nyelv
MSal (MSzal)	Magyar Salon (Magyar Szalon)
MSzínmLex	Magyar Színművészeti Lexikon. Szerk. Schöpflin Aladár. 1-4. k. [Bp. 1929–1931.]
MT	Marcius Tizenötödike
MTA I. OK	A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának közleményei
MTAK	A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Nádasdy 1973.	Nádasdy Lajos: Kiegészítések Petőfi pápai életrajzához. Életünk (Szombathely) 1973. 454-460.
NemzU	Nemzeti Ujság
NKJK	A Nemzeti Kör Jegyzőkönyve. (EK Kézirattár.)
NyUSZ	Szily Kálmán: A magyar nyelvújítás szótára. 1-2. rész. Bp. 1902, 1908.
OHB	Országos Honvédelmi Bizottmány (levéltári jelzetben: az OHB iratai)
OL	Országos Levéltár (Bp.)
Opp	Opposition (Bp. 1848)
OrlAd	Orlay (Petrics) Soma: Adatok Petőfi életéhez. 1-2. közl. BpSz 1879. 19. k. 37. sz. 1-19.; 38. sz. 336-369.
OSzK	Országos Széchenyi Könyvtár (Bp.)
PAlb 1898.	Petőfi-album. A Petőfi Társaság megbízásából szerk. Bartók Lajos–Endródi Sándor–Szana Tamás. Bp. 1898. VI (2) 263 (1) l. 14 t. és mellékletek.
PAlb (1908)	Petőfi-Album. Adatok, okmányok és képek Petőfi Sándor diadalútjáról. A „Pesti Napló” előfizetőinek készült kiadás. (Bp. 1908.) 140 l. 10 színes t.
Pándi 1958.	Pándi Pál: Hatvany Lajos: Így élt Petőfi, 1-5. k. (1955–1957.) Recenzió. Magyar Tudomány 1958. 91-93.
PA1. k.	Petőfi-Adattár 1. k. Petőfi az egykorú sajtóban és egyéb nyomtatott forrásokban. (Szerk.:) Kiss József. Bp. 1987. 440 (441-460.: mellékletek) (2) l. (A magyar irodalomtörténetírás forrásai 11.)
PAT 2. k.	Petőfi-Adattár 2. k. Petőfi a kortársak leveleiben és naplóiban. Gyűjtötte, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Oltványi Ambrus. Szerk.: Kiss József. Bp. 1987. 170 (171-192: mellékletek) (4) k. (A magyar irodalomtörténetírás forrásai 12.)
PéK	Petőfi és kora. (Tanulmányok.) szerk.: Lukácsy Sándor–Varga János. Bp. 1970. 705 l.
PetMuz	Petőfi-Múzeum (folyóirat, Kolozsvár)
PFőiskTörv	A pápai Református Főiskola törvényei. Kézirat, a DREGy-Kt. anyagában. (A FelvKv – 1. ott – 1-33. lapján.)
PH	Petőfi-Ház (a PIM elődje)
PHirl	Pesti Hírlap (Bp.)
PHKat	A Petőfi-Ház története és katalógusa. Szerk. Kéry Gyula. Bp. 1911. (Petőfi-Könyvtár 26.)
PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum (Bp.)
PIMÉvk	A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve
PKTJk	A pápai Képző Társulat Jegyzőkönyve. 1840–1861. Kézirat. (DREGy – Lt 7/n 2/1. sz.) Leírását l. 61. sz. jegyz.
PKrK	Petőfi összes költeményei. Kritikai kiadás. 1. k. 1838–1843. Sajtó alá rend. Kiss József és Martinkó András. Bp. 1973.; 2. k. (1844. jan.–aug.) Sajtó alá rendezte: Kiss József, Ratzky Rita és Szabó G. Zoltán. Bp. 1983.
PML	Pest Megyei levéltár (Bp.)
POkm	Petőfi-Okmányok, 1823. jan. 1.–1850. júl. 21.: szöveggyűjteményünk törzsan anyaga, a <i>szorosabb értelemben vett</i> Petőfi-okmánytár (1-231. sz.)
Pótl. a PA1. k.hez	Pótlások a Petőfi-Adattár 1. kötetéhez
Pótl. a PA2. k.hez	Pótlások a Petőfi-Adattár 2. kötetéhez
PSzót	Petőfi-szótár. Szerk. J. Soltész Katalin–Szabó Dénes–Wacha Imre. 1-4. k. Bp. 1973–1987.
PTüze	Petőfi tüze. Tanulmányok Petőfi Sándorról. (Szerk. Tamás Anna és Weber Antal.) Bp. 1972. 575 (3) l.

Salacz 1955.	Salacz Gábor: Petőfi a szabadságharcban. (Levelek és iratok.) Vigilia, 1955. 3. sz. 124-130.
SoprSz	Soproni Szemle
Spira 1964.	Spira György: A vezérmegye forradalmi választmánya. Századok 1964. 713-734.
StudCom	Studia Comitatus. Évkönyv (Szentendre)
SzebNÉ	Szeberényi Lajos: Néhány év Petőfi életéből. Szeged 1861. 35 l.
Szinnyei	Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 1-14. k. Bp. 1891-1914.
Szinnyei 1892.	Szinnyei József: Petőfi az „Ellenzéki Kör” pénztárkönyvében. PetMuz 1892. 2. sz. 41.
TanPet	Tanulmányok Petőfiről. Szerk. Pándi Pál-Tóth Dezső. Bp. 1962. 509 l. (Irodalomtörténeti Könyvtár 9.)
Törő Gy.: TanPet	Törő Györgyi: Petőfi anyagi helyzete. TanPet (1962) 41-90.
Urbán 1981.	Urbán Aladár: A nagy év sodrában. Tanulmányok 1848-ról. (Bp. 1981.) 604 l.
Várkonyi	Várkonyi Nándor: Az üstökös csóvjája. Dokumentumok Petőfiről. (Tanulmányok.) Pécs, 1957. 259 l. 16 t.
VP	Petőfi Sándor összes művei. 1-7. k. (1-3. k. Költeményei, 4. k. Szépprózai és drámai művei, 5. k. Vegyes művei. Útirajzok, naplójegyzetek, hírlapi cikkek és egyéb prózai írások, 6. k. Prózafordítások, 7. k. Levelezés, Függelék, Pótlás.) [Szerk. és jegyz. ell.] (Varjas Béla), [ill. az 5. kötettől kezdve] (V[arjas Béláné]) Nyilassy Vilma-Kiss József, [ill. rajtuk kívül a 7. kötetet még] (Törő Györgyi). Bp. 1951-1964. (Petőfi műveinek első ún. akadémiai kritikai kiadása.)
VU	Vasárnapi Ujság
Zilahy	Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest, 1864. XIV, 159 (1) l.
ZentrinfProt-USbSekt	Zentral Informations Protokolle, Ungarisch-Siebenbürgische Sektion (az OL I. 59. sz. könyvatos „Központi tájékoztató jegyzőkönyveinek magyar-erdélyi kancelláriai” anyaga)

Egyéb rövidítések

Adj.	Adjutant (segédtszt), osztrák katonai rövidítés
any.	aprónyomatvány
d ^o , dto, d ^{lo}	dettó, ugyanaz
ev.	evangélikus
évf.	évfolyam
f., fol.	fólió (kézirat-levél)
f., ft	forint
f. p. p.	forint pengő pénzben (pengő vagy ezüst forint)
facs.	facsimile
fénym.	fénymásolat
jegyz.	jegyzet (főként utalásban kötetünk valamely jegyzetére)
jkv.	jegyzőkönyv
K:	jegyzeteinkben a <i>kézirat</i> leírását jelző rövidítés
k.	kötet
kiad.	kiadás, kiadta
klny.	különlenyomat
köv.	következő (utalásokban)
kr.	krajcár
lh. (ism.)	lelőhely (lelőhelye ismeretlen)
M:	jegyzeteinkben a <i>megjelenés</i> (legkorábbi ismert közlés) adatait jelző rövidítés
mell.	melléklet
ny.:	nyomda

P	jegyzeteinkben Petőfi nevének rövidítése	2002
pf	pengő (ezüst) forint	3. sz. 134-135.
px	Pengő (ezüst) krajcár	2002
sh.	sajtóhiba	2004
szerk.	szerkesztő, szerkesztette	1991 (II) 1-4. kötetek
t.	tábla (kiadványok külön számozású melléklete)	2002
ú.f.	új folyam	2002
ú.k.	újraközlés	2002
vft	váltó (bankó) forint	2002
xr., x', x	krajcár	2002

JEGYZETEK A PETŐFI-OKMÁNYOKHOZ 1823. jan. 1.–1850. júl. 21.

I. K: Kiskőrös, Evang. Egyházközség levéltára. 42 x 26 cm nagyságú bekötött anyakönyv. A bejegyzés fénymásolatát I. Dienes: FP, a 80–81. lap közötti mell. 2. lapján; Istenes József–Istenes Márta: »Szent a küszöb...« Petőfi szülőháza” című kiállítás-ismertető (Kiskőrös, 1972.) 52. stb. – **M:** VU 1857. 1. sz. jan. 4.; 12.: Sárkány János: „Felvilágosítás Petőfi Sándor születéshelyéről s napjáról...” című cikke keretében közli az anyakönyvi bejegyzés adatait (a keresztszülők és tanúk nevei nélkül); FPÉ 1. k. 23. stb.

P korában polgári anyakönyvezés még nem volt: az újszülöttekről csak az egyházak vezettek nyilvántartást. A bejegyzések általában a keresztelés helyéről és idejéről tájékoztatnak; a születés adatait (pontos dátumát, esetleg eltérő helyét) a legtöbbször nem tüntetik föl; így történt a költő esetében is. Emiatt abban a korban általános volt a születési dátum azonosítása a keresztelés dátumával. (Pedig előfordult több napos vagy akár egy-két hetes eltérés is.) Ez a magyarázata annak, hogy jóllehet a szóban forgó anyakönyvi adat első közléte ezzel már eldöntöttnek vélte a születéshely kérdését, annak vitája még a legutóbbi időkben is zajlott, éppen azon az alapon, hogy a Kiskőrösi megkeresztelt Petrovits Sándor – elvben – születhetett másutt is. Ismeretes ugyanis, hogy az iskolai anyakönyvi adatok és az osztrák katonai nyilvántartás tanúsága szerint kiskőrösi születésű költő a *Szülőföldemen* című kiskunfélegyházi versében e város szülőiténak vallotta magát (a költemény autográf kézírata „Félegyháza” keltezésű), s az erdői házassági anyakönyvi bejegyzés is úgy szól, hogy a vőlegény, Petőfi Sándor „félegyházi” származású (I. okmánytárunk 132. sz. adatát és jegyz.). Az is tény, hogy a felnőtt P sok ízben, főként az 1848. júniusi követválasztási fellépése körüli időszakban, kiskunnak, kunsági származásúnak mondta magát, pedig Kiskőrös a Kiskunság területén kívül, Pest vármegye solti járásában feküdt. Ez utóbbi adatokra hivatkozva Szabadszállás is megpróbált jogot formálni a költő születéshelyére, utalva arra a tényre is, hogy id. Petrovits István már 1819-ben vett ott egy kis házat magának. Kétségtelen azonban, hogy a Petrovits házaspár 1821 októberében Kiskőrösre költözött, s 1824 októberéig folyamatosan ott lakott, mert az apa ezekre az évekre hússzékberlői szerződést kötött a várossal (a szerződés szövegét és Kiskőrösnek a mézszárszék jövedelméről szóló évi „számadásait” Ferenczi Zoltán a PetMuz 1892. 110–113. lapján tette közzé). De ha mondjuk (bár erre semmi bizonyíték nincs), Petrovitsné valami oknál fogva Szabadszálláson szülte volna meg Sándor fiát, ott helyben a *református templomban* is megkereszteltethette volna, amint ez (már a kiskőrösi bérleti időszak után) István esetében történt (I. alább a Függ. 6. sz. adatát), a két protestáns egyház közötti megállapodás alapján; miért vitték volna hát Sándort a téli hidegben Kiskőrösre? A fel-fellángoló születéshely-vita ezért az utóbbi évtizedekben *Kiskőrös és Kiskunfélegyháza* polémiájára szűkült. A két álláspont legutóbbi érdemi kifejtését I. Mezösi Károly: „Petőfi vitatott szülőhelye.” ItK 1959. 488–511. (a kiskunfélegyházi érvek összefoglalása), ill. Dienes András: „Petőfi elvitathatatlan szülőhelye: Kiskőrös.” ItK 1960. 206–222. – Vö. még Fekete: PSÉ 1. k. 23–36. Véleményünk szerint Fekete Sándor, bár „valószínű”-nek tartja a kiskőrösi születést, még mindig túl nagy teret enged a félegyházi

álláspontnak. Be kell látnunk, hogy az annak alapját, szerves részét képező téli utazás a néhány napos (vagy akár egy-két hetes) csecsemővel Félégyházától Kiskörösig valószínűtlenül regényes és inkább legendába illő feltevés. Egyébként is: ha a Petrovits házaspár evangélikus templomban kívánta elsőszülött gyermekét megkereszteltetni, miért tartózkodott volna az anya a szülés várható időpontjában a katolikus Kiskunfélegyházán, ahol nem volt evangélikus gyülekezet, s ahonnan, decemberben, az időjárás meghívásíthatta volna a hazatérést? – El kell tehát fogadnunk végre, hogy P azért vallotta magát kamaszkorától kezdve mind következetesebben kiskunnak, kunfinak, szabadszállásinak (l. POKM 17., 49., 69., 105. stb. adat, ill. jegyz.), majd – mint feljebb említettük – kiskunfélegyházi születésűnek is, mert Kiskörösről, ahol élete első 1 és 3/4 évét töltötte (arra, hogy később akárcsak megfordult volna ott, nincsenek bizonyítékok), nem voltak emlékei; ezt követőleg azonban 16 éves koráig folyamatosan kiskunsági lakos volt: itt eszmélkedett, itt nézett körül először a világban, s ami talán a legfontosabb: itt szerzett élményei és tapasztalatai alapozták meg erkölcsi és politikai értékrendjét, a magyar néphez és hazához való viszonyát. Mindezt meggyőződésünk szerint teljesen kielégítő magyarázatát adja annak, hogy diákkora után (a pápai iskolai „beírókönyvben” még saját kezűleg kiskörösi születésűnek jegyzi be magát, l. POKM 52. sz. adat és jegyz.), körülbelül attól fogva, hogy felveszi a Petőfi nevet (1842 második fele), nem említi többé kiskörösi születését (sőt magát Kisköröst sem). – *per Michaellem Martiny*: Martiny Mihálynak maglódi lelkészkedése idején, az 1810-es évek közepe táján, egy ideig a még hajadon Hruz Mária volt a cselédje. A lelkész, elfogadva a jóval nagyobb kiskörösi gyülekezet meghívását, 1818 elején ide költözött. A Kikörösrre érkező Petrovits házaspár tehát régi ismerősét és a jelek szerint őszinte jóakaróját találta a helybeli lelképásztornban. A keresztelést Martiny végezte, s az elsőszülött Petrovits fiú keresztszülei az ő gyermekei voltak: *Carol[us] Martiny* és *Ludovica*. Károly 1804-ben született a Galga-menti Acsán (l. FPÉ 1. k. 63.), tehát a keresztapától 18 éves korában vállalta. Jakus Lajos kutatásai szerint Ludovica is acsai születésű volt; onnan kerültek szüleikkel együtt előbb Maglódra, aztán Kiskörösrre (Jakus: MF 4. sz. 92.). – *Nob. Samueli Dinga cum cons. Eva*: Nemes Dinga Sámuel, a közeli Izsákon lakó mészáros és felesége Pettkó (Petykó) Éva rokonai s már régebben is ismerősei voltak Petrovitséknak (l. uo. 92–93., 95.). – Az utolsó két tanú Jakus kifejezése szerint „a harmadik koma-pár”, nem egy családból került ki: *Joh. Viczián*: (Viczián) János kiskörösi gazda egy hónappal a keresztelés előtt született gyermekének Petrovitsék voltak a keresztszülei, ő tehát ezúttal viszonyozta a „kereszt-komaságot”; *Sna Kovatsay* pedig Kovátsay Ferencné Dinga Anna soltvadkertől lakossal volt azonos; az akkori gyakorlat szerint a férje vezetéknevét jegyezték be; a S[usan]na keresztnév *elírás* „Anna” helyett (vö. Dienes: FP 276–277.). Amikor Kovátsayéknak 1823-ban István nevű fiúk született, a Petrovits házaspár is visszaadta a komaságot Soltvadkertben (l. uo. 93.).

A tanúk névsora az újabb kutatások tükrében lehetővé teszi a költő születése hagyományos időpontjának némi korrigálását: ugyanis a soltvadkertől Kovátsayné és az izsáki Dinga házaspár csak úgy lehetett jelen az 1823. jan. 1-i kikörösi keresztelőn, ha már december utolsó napjaiban értesítették őket; a kis Petrovits fiú tehát feltehetőleg *legkésőbb* 1822. dec. 28–30-án jött világra, ilyenformán az annyira elterjedt dec. 31-i vagy éppen az 1823. jan. 1-én hajnali születési adat a mai álláspont szerint nem fogadható el; sőt – a nehézkesebb téli közlekedési viszonyokat tekintve – a dec. 25-e körüli időpontot sem zárhatjuk ki.

2. K; A kecskeméti Evangélikus Egyház levéltára (Kecskemét; Szabadság tér 3.), 40 x 24 cm nagyságú kemény táblás, bekötött kézirat, 88 levél, az elején 66, majd újrakezdődő 99 számozott l. terj., közben és a kötet végén is számozatlan lapokkal. A Petőfi-vonatkozású bejegyzéseket a második lapszámozású rész tartalmazza. Fénymásolatukat l. Kéry Gyula: „Friss nyomon.” Bp. 1908. 22–25., Békés 1959. 42., vö. még Kéry Gyula „Adatok Petőfi gyermekkorából” című cikke illusztrációjával: VU 1899. aug. 13., 33. sz. 552. – M: FPÉ 1. k. 45–46. (hibásan); Dienes: FP 287.; Hatv² 1. k. 121.

A kisdíák Petőfi kecskeméti tanítója a fent leírt nyilvántartási könyv vezetője mindhárom iskolaévben (1828–1829, 1829–1830, 1830–1831) Schifferdecker (később Hajósi) Dániel volt; mint a tanítézetnek sorrendben 6. oktatója 1817. febr. 1-jétől 1831. febr. 2-áig, tehát 14 éven át működött Kecskeméten; igazán felkészültségű, eredményes pedagógus volt, de durva fegyverkezési módszerei miatt – különösen a kezdeti években – sok panasz volt ellene: az egyháztanács ismételtlen foglalkozott ezekkel, többször megdorgálta. Az is gyakran előfordult, hogy különféle privát ügyei, üzleti vállalkozásai túlságosan elfoglalták, s oktatói munkáját elhanyagolta. Házassága révén kapcsolatba került a kecskeméti Gömör családdal: G. Terézt vette feleségül, ki id. G. Jánosnak, P kecskeméti iskolatársának nővére volt. Kecskeméti évei alatt készített gazdasági természetű és egyéb vegyes feljegyzéseinek kéziratosa kötete, mely a kis Petrovits fiú tanításáért felvett összegek adatait is tartalmazza, a Gömör család révén mindmáig fennmaradt (l. köv. adat és jegyz.). Hajósi-Schifferdeckerrel l. Gömör János:

„Petőfi Sándor kecskeméti tanítójának feljegyzéseiből.” Evangélikus Élet 1960. júl. 17.; 29. sz. [4.]; Jakus Lajos: „Petőfi »tirannuszi« szigorúságú tanítója.” Köznevelés, 1961. jan. 4., 1. sz. 19.; Dienes: FP 290., Fekete: PSÉ 1. k. 53–54. – Petőfinek *A jó tanító* című verse (Pest, 1848., I. VP 3. k. 19.) minden valószínűség szerint Schifferdeckerrel szól; legalábbis ismert tanítói közül a leginkább rá vonatkozatható, ha arra gondolunk, hogy a kecskeméti rektor vele, a vagyonos, bőkezűen fizető félegyházi szakképző fiával szemben bizonyára nem érezte pedagógiai szigorát (vö. Dienes: FP 290., Fekete: PSÉ 1. k. i.h.). – A bejegyzések azért májusi keltezésűek, mert az iskolaév ebben a hónapban kezdődött, s a következő évi áprilisi vizsgákkal ért véget.

3. K: BKmL XIV. 50. Hajósi Dániel számadáskönyve, „Notationes Variæ” című 24,5 x 10 cm nagyságú, kemény táblájú, bekötött kézirat, mely 321, utólag ceruzával lapszámozott lap terjedelmű. A belső címlapon a „Ketskeméti Pr^a Febr. [1]822.” (Kecskemét, 1822. febr. 1.) dátum a füzet nyitására kelte. Alatta későbbi írással: „Hajósi Dániel Palotán.” (Hajósi a tanító utóbb magyarosított neve, I. az előző jegyzet.) Hajósi-Schifferdecker – mint említettük – a kis Petrovics fiú kecskeméti iskolatársának, Gömör Jánosnak nőtestvérét, G. Terézt vette feleségül (I. uo.), így került kézíratos feljegyzéseinek ez a kötete később – a tanító halála után – a Gömör család birtokába, majd ifjabb Gömör János (iskolatársának fia, 1869?–1966) ajándékként a kecskeméti levéltárba. Vö. Heltai Nándor: „A legöregebb magyar író és Kecskemét.” Petőfi Népe (Kecskemét) 1966. jún. 19. (Vö. még Dienes: FP 289.) – **M:** Gömör János adta először közre e feljegyzés adatait (Evangélikus Élet 1960. júl. 17., I. előző jegyz.); majd Jakus Lajos (Köznevelés 1961. jan. 5., I. még uo.); Dienes: FP 288. újra közli, s az összeadást (a forintot, helyesen, 60 krajcárral számítva) kiigazítja (NB. még ebben a jegyzékben is van hiba; a végösszeg a helyes 75 ft 10 kr helyett 75 ft 40 kr.).

A kisdíák P-re vonatkozó feljegyzések a Schifferdeckerrel vezetett kézíratos kötet 3–60. lapján, a „Perceptiones” vagy „Proventus” rovatcímek alatti bevételi naplóban találhatók. A „ft” és a „kr” itt *váltó* forintot (vft) és krajcárt jelent (ez a „pengő” vagy „ezüst” ftnak – pft – 2/5 részét érte). A 75 vft-ot meghaladó teljes összeg, melyet a félegyházi szakképző fia kecskeméti tanítatásáért kifizetett, Dienes szerint „nagy pénz, tizenöt mázsa búza ára volt!” (uo. 114.), s ehhez még a kosztos diák teljes ellátásának költségeit is hozzá kell számítani. Dienes uo. 289. figyelmeztet arra is, hogy az apa az utolsó iskolaévben (1830–1831) majdnem annyit költött fia taníttatására, mint az előző kettőben együttvéve; ezt azzal magyarázza, hogy Schifferdecker ekkor külön is foglalkozott a gyerekekkel, s feltehetőleg már a latin nyelv alapelemeivel is megismertette.

4. K: EOL, Tolna-Baranya-Somogy megyei egyházi lt. 4. Cs. (1–41. fol.), Balassa János sárszentlőrinci ev. lelkész feljegyzésére rávezetett névsor, 26. fol., Fénym.: Csepregi Béla: „Petőfi Sárszentlőrincen”. Bp. 1973., a füzet végén a [2.] t. hátlapján. Vö. még Kiss D. 68–69. (III/4. sz.). – **M:** Jakus Lajos „Petőfi egyik tanárának soproni kapcsolatai” című cikke keretében. Soprsz 1966. 22.

A kis Petrovics Sándort szülei 1831 szeptemberében a sárszentlőrinci ev. gimnáziumba írtatták be. Itt eleinte az (ott 1822 óta működő) Haag Péter (1793–1863) keze alá került; ezen a tehetséges pedagóguson azonban nem sokkal a tanévkezdés után újra kitört 1820 táján kezdődött s azután többször kiújult elmebaja: az iskolát otthagya Bonyhád környéki falvakban bolygott, császárnak képzelte magát, a robot és dézsma eltörlését ígérte, s a földesurak ellen lázító kijelentéseket tett stb.; ekkor a fiatal Lehr Andrást (1808–1837) bízták meg a helyettesítésével. Haag azonban hamarosan visszatért, s közösen – az órákat megosztva – tanítottak, de ez Haag gyanakvó és mind agresszívebb magatartása s az elmebajával összefüggő megnyilatkozásai miatt annyira lehetetlenné vált, hogy az iskola felső hatóságai vizsgálatot indítottak ellene, s végül is 1832. márc. 15-én, határozatot hoztak elbocsátására. (L. Jakus I. t., Fekete: PSÉ 1. k. 65–68., Csepregi I. m. 11–15., Jakus: „Életképek Petőfi diák- és ifjúkorából” című írása II. fejezete: „A megtévelyodott sárszentlőrinci professzor”, StudCom 19. k., Bp. 1989., 167–171.)

A szóban forgó jegyzet e vizsgálat kezdetén, valószínűleg 1832. márc. 12-én keletkezett: a tanítványokat ugyanis ezen a napon kérdezték ki először. Balassa lelkész erre az alkalomra készítette feljegyzését a felteendő kérdésekről, ugyanekkor írhatta rá a hátlapra a meghallgatandó hat tanuló, köztük a kis Petrovics nevét. A diákok többsége – Haagtól való félelmében – nem válaszolt a kérdésekre, így tett ő is; 15-én azonban néhány nagyobb diák az akkor kiszállt közös egyházi és világi bizottság rábeszélésére végül is őszinte vallomást tett. (L. a fenti írásokat, főként Jakus 1989. évi cikkét.) – Hogy ez a „lőrinci ügy”: az elmeháborodott tanító dühkitörései, eszmefuttatásai, félelmet keltő magatartása, a vizsgálat nyomasztó légköre stb. milyen hatással lehetett a kisdíák lelki és szellemi fejlődésére, arról I. különösen Fekete Sándor fejtegetéseit, i.h. – *Saffáriak mind’ a ketten:* egyikük minden bizonnyal az a kiskőrösi Sáfári Gusztáv volt, akit mint közös szentlőrinci iskolatársukat Sárkány János említ egyik kezei levelében (vö. PKrK 1. k. 264–265.)

5. K: PIM Kéziratár P-an. P.87. – 19 x 13 cm méretű, kemény táblás, negyedréteg alakú könyv, mely 1–82. (későbbi számozású) levélből áll. A 26a–75a lap üres. A P-re vonatkozó feljegyzések az 1. levél versóján és a 2.-nak a rectóján olvashatók. Az egész szöveg ceruzával át van húzva. Ferenczi Zoltán a könyvhöz, külön lapon, Bp. 1910. febr. 10-i keltezésű sk. feljegyzést csatolt, melyben a kéziratot kötet eredetével kapcsolatos tudnivalókat így foglalta össze:

„Házi-Jegyző Könyv. 1831. Ára volt [ti. a kemény táblás könyvecskének, a címlapon látható számadat szerint] 45. kr. váltócédulában. Tulajdonosa volt Hittig Lajos, aki ebben az időben Sárszentlőrincen (Tolna megye) volt jegyzőtanfő és 1832-ben Majosra költözött ősszel, s ott is halt meg. Ezt a kézirati könyvet a nevezett Hittig Lajos unokája, Sebestyén Gyula, az orsz. közokt. tanács titkára ajándékozta a P-háznak 1910. jan. 25-én. [Itt S. Gy. leszármazásának szempontunkból érdektelen ismertetése következik.] A Hittig Lajos gyermekei közül Amália volt a költő gyermekkori játszótársa, midem ott lakott 1831. szept. 28-ától 1832-ben a tanév végéig. Hozzá írta *Gyermekkori barátnémhoz* költeményét 1845-ben. Amália jóval túlélte férjét, ki az 50-es években halt meg. Amália mint özv. asszony, Budapesten élt és halt meg a múlt század végén. [Ezután megtudjuk, hogy Hittig Lajos felesége, Amália édesanyja, Vallandt Anna volt; Amália pedig Pajzán Dávidhoz ment hozzá, ki mint rajztanár működött Gyönkön, majd Nagy-Körösön a ref. gimnáziumban]. NB. Ezek a legkorábbi feljegyzések a költő gyermekkorból. [...] A könyv áll általam számozva 83. levélből. Ferenczi Zoltán.” – M: A szöveget először Sebestyén Gyula tette közre a *Hazánk* s a *Külföld* 1868. okt. 14-i számában („Adat Petőfi tanulókorából.” 42. sz. 670.; úk. Hatv² 1. k. 128–129; Sebestyén olvasata több helyen pontatlan.).

Mivel az egykori sárszentlőrinci evangélikus ún. esperesi (tanítóképző) iskola (vö. Fekete: PSÉ 1.k. 73./39. sz. jegyz.) iratai, osztálynaplói nem maradtak fenn, a szóban forgó bejegyzés első bekezdéséből tudjuk, hogy P-t édesanyja 1831. szept. végén ebbe a tanintézetbe íratta be. A [2a] lapról közölt utolsó adat pedig, melyről a P-irodalom mindeddig nem vett tudomást, bizonyítja, hogy a kis Petrovits Sándor még 1832. jún. végén is, tehát az egész iskolaév folyamán Hittigék kosztos diákja maradt, tehát nem 1832. márc. folyamán költözött át Németh Ferenc tanítóhoz (vö. Dienes: FP 140.), hanem csak a következő tanév elején. – A sárszentlőrinci beírás egyéb körülményeiről I. Fekete: PSÉ 1.k. 64.; a kisdíák első itteni iskolaéve egyik legfontosabb eseményéről, a Haag Péter tanár elmebetegsége miatt folyt vizsgálatról I. POKM 4. sz. fenti jegyzetünket. – *ismét az atya 5 főt*: Sebestyén Gyula megjegyzése szerint (I. fent i.h.) ez későbbi beírás a feljegyzés szövegében; P apja valamikor az iskolaév folyamán járt Sárszentlőrincen, s ekkor fizetett a fiú költségeire újabb 5 forintot. – *Posonyba, ágytolla*: a házigazda nyilván egy poszonyi úttján szerezte be a kisdíák fekhelyére az ágytollat. – *Bálba*: feltehetőleg valamilyen iskolai rendezvényre. – *1 koncz papirosra*: a „koncz” annak idején bizonyos papírmennyiséget (100 ívet) jelentett. – *Kosztra adott Petrovits 20 f pp*: azaz 20 forintot pengő pénzben (ezüstben).

6. K: EOL, „[Buda]pesti Evangélikus Gimnázium” 190. sz. 56. b.; külső címlapja szerint „Főnévkönyv 1825–1837., 73 beírt fólió terj., eredeti lapszámozása I–VII., 1–90. Ez beíratási napló volt, amelybe érkezéskor feljegyezték a tanuló személyi adatait, de külön rovat szolgált az első és második félévi összesítő tanulmányi eredmény beírására is. P tárgyak szerint részletezett tanulmányi eredményét nem ismerjük: az ekkori tanulónévsorok és vizsgarendek (a budapesti Deák téri épületben) a második világháború pusztításainak estek áldozatul; ezeknek adataiból csak annyi ismeretes, amit Hittrich Ödön 1923-ban megjelent iskolatörténeti munkájában közölt (vö. Solyom Jenő: „Itt fog állni nevem.» Petőfi emlékek országos egyházi gyűjteményeinkben.” *Evangélikus Élet* 1972. okt. 8., 37. évf. 41. sz. 2.); a kis P-re vonatkozólag semmi továbbit. – M: *Nemzet* 1884. 19. sz. jan. 19. regg. k. [2.], Baróti Lajos: „Petőfi legrégebbi bizonyítványai” című cikkében (úk. FPÉ 1.k. 60., lapalji jegyzetben, ill. Hatv² 1.k. 136–137.); Dienes: FP 309–310. Fénym.: Békés 49.

Az oktatás a pesti evangélikus gimnáziumban ebben az időszakban négy, egyenként 2 éves tanfolyamban vagy kurzusban (curzus biennis) folyt, s egy-egy iskolai évben minden tanuló a kurzus első, a következőben a második évi anyagát tanulta. Az egyes kurzusok részletezése: I. Elemi ismeretek 1. és 2. év, II. Grammatika 1–2., III. Szintakszis 1–2. (vagy Grammatika 3–4.), IV. Humán tárgyak 1. Költészet (Poétika), 2. Szónoklattan (Retorika). A teljes tanulmányi idő tehát nyolc esztendő volt, ezalatt egy jó képességű tanuló, két év alatt elsajátítva az alapismereteket, 14 éves korára eljuthatott az akkori hatéves gimnáziumi oktatás befejezéséig. P beiratkozása idején az egyes tanfolyamok első évére (annus prior) vették fel a tanulókat, s őt a II. kurzusba írták be, tehát harmadikosnak számított, azaz ebben az iskolai szerkezetben első gimnazistának vagy első éves grammatikusnak, grammatistának. (L. minderről Hittrich Ödön: „A budapesti Ágostai Hitvallású Evangélikus Főgimnázium első száz esztendejének története.” Bp. 1923. 274. [2] l. különösen a 82. lapon.) Ez a sűrített tanulmányi

program, melynek keretében az elemi ismeretek megszerzésére mindössze két esztendő t szántak, magyarázza a P itteni tanulmányaival kapcsolatos korábbi félreértéseket. P-t eszert nem a donátusinak nevezett, gimnáziumi *előkészítő* tanfolyamra vették fel, mint ezt Barótitól kezdve hitték (vö. FPÉ 1.k. 59., Dienes: FP 168–169.), hanem magába a gimnáziumba. A tévedés oka feltehetőleg a „classis” hibás értelmezése volt, mely itt – mint láttuk – nem egyéves, hanem két évfolyamból álló osztályt, azaz kurzust, tanfolyamot jelentett. A fiút tehát, nyilván némi vizsgáztatás, kikérdezés után, a gimnáziumi tanulmányok megkezdésére már elég érettnek tartották; lehet, hogy figyelembe vették a Sárszentlőrincről – esetleg – hozott (előtűnk ismeretlen) bizonyítványt is (I. még POKm 5. sz. fenti jegyz.). Abban azonban nyilván igaz van Dienesnek (FP 170–172.), hogy a pesti evangélikusoknál elért szerény eredmény (I. alább) magyarázatát főként az iskola német tanítási nyelvében kell keresni. Ez lehetett az oka annak is, hogy P-t, bár az évet elvégezte, a piaristák gimnáziumában, ahová a következő iskolaév elején apja beíratta, újra csak a gimnázium 1. évf.-ába vették fel, tehát ismételnie kellett (I. POKm 7. sz. jegyz.) – *Classificat in studiis* stb.: a mindkét félévi (a, b) eredmény – 1., azaz „prima classis” (első osztályú) – az a későbbi „elégséges”-nek megfelelő minősítés volt, aminél rosszabb már csak a 2. (II. classis): „elégtelen”, tehát a bukást jelentő osztályzat lehetett volna. Hogy ez az *átlagminősítés* tantárgyak szerint milyen eredményekből tevődik össze, mint említettük, közelebbi adatok híján nem ismeretes.

7. K: Piarista Levéltár (Budapest). Nyomatott, kézírással kitöltött, számozatlan ívekből álló nyilvántartás. Az egyes osztályok (évfolyamok) betűrendes névsorai felülről lefelé (a II. és I. humán, majd a IV., III., II. és I. grammatikai osztály sorrendjében) követik egymást. A kis Petrovits Sándor a legutóbbiban tanult. – A nyomatott adatokat (rovatcímek, fejléc) dőlt betűvel jelöljük. – Vö. még Kiss D. 73. (III/6. sz.) – **M:** A Petőfi-irodalom sokáig csak a piarista gimnáziumi *bizonyítványokról* tudott (I. köv. 3 adat és jegyz.), az ugyancsak a pesti Piarista Levéltárban őrzött felvételi (beíratási) anyakönyv adatait először Pintér Jenő használta fel „Petőfi Sándor pesti diákévei” című, még az 1930-as évek folyamán készített tanulmányában, melyet később Hatvany Lajos (az utóbb ismeretlen helyre került kéziratról) közzétett (kihagyásokkal, melyek a szóban forgó részletet nem érintették): Hatv 1.k. (1955) 191–192.; Hatv² 1.k. 142. Az első teljes (de nem hibátlan) közlés: Dienes: FP 316.

Az iskolaév (az anyakönyv elején álló keltezésből következtethetően) októberben kezdődött, ezért datáltuk a beíratást erre a hónapra. – *P[ater] Stephan[us] Ignobilis:* a Piarista Gimnázium anyakönyveiben (itt és a bizonyítványokat kísérő személyi adatok közt) az apát „nem nemes”-ként jelölik meg. Bár azt, hogy Petrovits István nem volt nemesember, sok közvetett adat valószínűsíti (I. pl. a költő keresztelésének bejegyzését, amelyben több házassági tanút említenek Nob[ilis], azaz Nemes megjelöléssel, a szülők esetében azonban ilyen nincs: vö. POKm 1. sz. adat és jegyz.), mégis fontos ez a (P fennmaradt bizonyítványaiban csak itt előforduló) „nem nemes” kitétel, tekintettel arra, hogy a költő később célzott korábbi „nemességére” (I. *Lapok Petőfi Sándor naplójából*, Pest, 1848; márc. 24-i jegyzet, VP. 5.k. 85.). Ezt újabban id. Petrovits István egykori (1830–1840 közt élvezett) kiskun redemptusi kiváltságaival szokás magyarázni (I. Dienes: FP 19–20., Mezősi Károly: „Petőfi családja a Kiskunságban.” Bp. 1961. 50–56., de vö. Fekete: PSÉ 1.k. 51–53. fenntartásaival.) – *Locus, in quo Anno* stb.: nyilvánvaló, hogy ezúttal a fiát beírató apa tudatosan félrevezető adatot diktált be: ti. azt, hogy fia az előző évben Szabadszálláson tanult; nyilvánvalóan azért, mert hallgatni akart fiának az 1833/1834. iskolaévben a pesti evangélikusoknál mutatott igen gyenge tanulmányi eredményéről (vö. Dienes: FP 179., Fekete: PSÉ 1.k. 75–76.). – *Emler Franc[iscus] Zöld útca:* Petőfi diákkori pesti szállásadójáról tudjuk, hogy csehországi német származású volt, s mint táborig pék szolgált a császári hadseregben: később a pesti „Löwöldöző Ház”-ban alkalmazták, majd szatócsboltot nyitott. Szállást bizonyára a *Zöldfa* utcában adott a kisdíáknak, a „Zöld utca” csak ennek rövidített formája lehet. (L. Pintér Jenő feljebb említett tanulmányának magyarázatait: Hatv² 1.k. 161–162., ill. Dienes: FP 316.)

8. I: Piarista Levéltár (Bp.) Iskolai osztályozási anyakönyvek, 1834/1835. 1. félév. Nyomatott, kézírással kitöltött, számozatlan ívekből álló nyilvántartás. Önálló kötet. – Az egyes osztályok (évfolyamok) betűrendes névsorai felülről lefelé (a II. és I. humán, majd a IV., III., II., I. grammatikai osztály sorrendjében) követik egymást. Petrovits Sándor adatai a legutolsóban találhatóak. Az ezeket tartalmazó lap fénymásolatát I. Békés 52. – Vö. még Kiss D. 73. (III/7. sz.) – A nyomatott adatokat (fejléc, rovatcímek) dőlt betűs szedéssel jelöljük. – **M:** Baróti Lajos: „Petőfi legrégibb bizonyítványai”. Nemetzet 1884. 19. sz. jan. 19., regg. kiad. [2.] (ú. Hatv² 1.k. 137.); FPÉ 1.k. 61.; Dienes: FP 321. (Mindennüt a 2. félévi adatokkal együtt.)

Az első félév 1835. februárban ért véget, ezért kelteztük a bizonyítványt ebből a hónapból. – Arról, hogy az apa ezúttal miért íratta be fiát a piarista gimnáziumba, I. előző jegyz. Az ott idézett helyeken arról is vita folyt, hogy a kis Petrovits Sándor ezúttal – mint állítjuk – ismételte-e a

gimnázium alsó osztályát vagy itt végezte el először. Fekete: PSÉ 1.k. 75. szerint ekkor került át az alsó (donatista) tagozatból a középső, grammatista kurzusba, s a piaristáknál ennek első osztályát végezte el. Tény, hogy a következő évben, Aszódon, már a második osztályba vették fel, s attól fogva folyamatosan jutott el az alsó tagozat (a grammatikai és a szintaktikai tanfolyam) befejezéséig. (L. az alábbi aszódi adatok jegyzeteit.) – Kollár János (Ján Kollár, 1793–1852) a jelentős szlovák költő 1819–1848 között a pesti evangélikus egyház szlovák lelkésze, 1934-től kezdve „rendes lelkész”-i minőségben. Lelkes szlovák hazafi és a pánszláv eszme magyarországi előharcosa volt. Dienes András kutatásai szerint a szóban forgó iskolaévben a piarista gimnázium 12 evangélikus vallású tanulójának adott hittanórákat (magyar nyelven), s feltehetően ő volt P konfirmáló lelkésze is. (L. Dienes: FP 183–185., 319–320.; vö. még Fekete: PSÉ 1.k. 77–78.) – *Ex omnibus universe* stb.: ez az általános osztályzati jegy (mely a magyar nyelven és irodalmon kívül minden tárgyat magában foglalt) azt jelentette, hogy a kis P-t az „I^{so} rendű”-ek (kb. a.m. elégséges) között a 108. helyre sorolták, ami – tekintve, hogy összesen 114 tanuló tartozott ehhez a kategóriához – meglehetősen gyenge eredménynek számított. Ez a 2. félévben sem változott lényegesen (jobb helyet ért el ugyan, de közben néhányan ki is maradtak az osztályból), l. a következő adatot. – *Ex Lingva et Litteratura Hungarica*: a magyar tárgyakból lényegesen jobb helyezést ért el, s ezekben 2. félévi javulása is látványosabb: az „I. rendűek” közt 65. helyett a 39. lett. (L. a köv. adatot.) Apja azonban mégis elégedetlen volt előrehaladásával, ezért vitte aztán tovább Aszódra; szerepet játszhatott ebben az apának az a – Koren Istvántól említett – indokolása is, hogy a fiú Pesten „a színházak körül ólálkodott” (l. minderről részletesen alább: POKm 11. sz. jegyz.).

9. K: Piarista Levéltár (Budapest). Iskolai osztályozási anyakönyvek, 1834/1835. 2. félév. Nyomatott, kézírással kitöltött, számozatlan ívekből álló nyilvántartás. Önálló kötet. Beosztására (az osztályok sorrendjére) nézve l. előző jegyz. – A nyomtatott adatokat (fejléc, rovatcímek) dőlt szedéssel jelöljük. – Vö. még Kiss D. 73. (III/8. sz.) – M: A 2. félévi adatokat az irodalomban az 1. féléviekkel együtt közölték (l. az előző jegyzet bibliográfiai utalásait).

A piarista gimnáziumban a záróvizsgák annak idején július végére estek (vö. Hatv² 1.k. 144.); ezért datáltuk a bizonyítványt erre a hónapra. – P 2. félévi bizonyítványának (mérésélt) javulására nézve l. előző jegyz.

10. K: A nyomtatott értesítő nyomdai kézirataul feltehetőleg az iskolai anyakönyvekből (l. 8. és 9. sz. adat és jegyz.) kimásolt táblázatos összeállítás szolgált; ez nem maradt fenn. – M: Az 1834/1835. iskolaév 1. és 2. szemeszteréről kiadott értesítők tudomásunk szerint csak a budapesti (VIII. ker. Mikszáth tér 1. alatti) Piarista Gimnázium (P ekkori iskolája) Könyvtárában található, a „Classificationes Gymnasii Pestiensis” (A pesti gimnázium osztályzatai) cím alatt bekötött sorozat 1833–1850. évi kötetében. 24 x 19 cm méretű, 16 számozatlan l. terjedelmű kiadványok, melyek 1835 első, ill. második felében kerültek ki a sajtó alól. Bennük évről évre a gimnázium összes tanulóinak adatai sorakoznak, a legfelső, VI. osztálytól kezdve a legalsó (I. grammatikai) osztályig, amelynek P ekkor tanulója volt. Az egyes évfolyamokon belül előbb az „eminensek”, majd az I., II., III. rendűek elkülönített csoportjainak adatait hozzák nyilvánosságra; a közlés sorrendjében haladva a következőket: általános érdemsorozati szám, név, nem katolikus tanuló esetében a vallás megjelölése, a vallásból szerzett érdemjegy, végül a magyar nyelvből (és irodalomból) kapott jegy, az ebben a tárgyban elért érdemsorozati jegy kíséretében. – P adatainak utánkölzése: Dienes: FP 322. (Csak a 2. félévi értesítőből, a Piarista Gimnázium Könyvtárának példánya alapján.)

P osztályzatairól l. a két korábbi adatot és hozzájuk fűzött jegyzeteinket. – *Petrovics Alex*: a keresztnév mellől a rövidítést jelző pont (Alex.= Alexander) mindkét esetben hiányzik, mintha az „Elek” latinos formájáról lenne szó, ami nyilvánvaló félreértés vagy sajtóhiba (más Petrovics nem fordul elő a névsorban); több „Alexander” (Sándor) volt az osztályban, de a keresztnévet egyszer sem rövidítik.

11. K: „Matricula Scholae Grammaticalis A[ugustanae] C[onfessionis] Aszodiensis. Ab Anno 1834^{oo}” című kéziratos kötetben (Aszód, Petőfi Múzeum), melyet Koren István tanár vezetett. A kiadott kötet két szembenéző ívére befírta az iskola összes növendékeinek betűrendbe szedett névsorát, s a nevek után – táblázatos formában, felül megnevezett rovatokkal – a személyi adatokat, majd az érdemjegyeket, végül esetleges megjegyzéseket és a mulasztott napok számát. Volt olyan bizonyítvány is (pl. az 1837/38. évi), amelynek a végén külön rovatot nyitott az ún. érdemsorozati pontszámok feltüntetésének, ill. az ezek alapján megállapított helyezési sorszámnak. (Az elől álló sorszám a tanulóknak a betűrendben elfoglalt helyét jelenti.) A táblázatok feltehetőleg az iskolaév utolsó hónapjában, júniusban készültek. A tanulók száma P 3 aszódi iskolaéve folyamán egyre növe-

kedett (42, 57, 59). Fényym.: Békés 55. – M: FPÉ 1.k. 94., táblázatosan; P 1835/36., 1836/37., 1837/38. évi bizonyítványa együttes közlésével.

Idősb Petrovits Istvánt fiának a pesti piaristáktól kapott gyenge bizonyítványa állítólag annyira elkedvetlenítette, hogy már-már le is tett továbbtanftatásáról; aztán mégis meggondolta magát, és újabb tanintézet után nézett. Aszódhoz, ahol Hruz Máriát feleségül vette, bizonyára sok személyes kapcsolat fűzte, melyek révén Koren István tanár és tanintézetének jó híre hozzá is eljuthatott; állítólag Martiny Károly evang. lelkész, a fiú keresztapja beszélte rá, hogy Sándort az erélyes és eredményes pedagógus keze alá adja. Koren emlékezése szerint maga az apa mutatta be fiát neki 1835 őszén. (L. erről részletesebben Dienes: FP 191–195; Fekete: PÉ 1.k. 81–82. Koren Istvánról [1805–1893], az aszódi iskoláról I. Dienes: FP 199–207., Fekete: PSÉ 1.k. 82–83.) – *Grammatista 2 anni*: az aszódi Schola Grammaticalis három 2-2 éves tanfolyamból állt: 1. Donatisták I–II., 2. Grammatisták I–II. és 3. Szintakszisták I–II. évf. Koren tehát iskolája negyedik évfolyamába vette fel a fiút (nyilván kikérdezése után, tudása alapján), aki így a pesti piaristáknál (újra előlről) kezdett grammatikai kurzust folytatta (l. előző jegyz.). – *In resolutione*: Koren a „Matricula...” 11. lapján felsorolja az 1835/36. iskolaévben tanított tárgyakat; e jegyzék szerint a szóban forgó tárgy teljes nevén a „Resolutione classicorum latinorum”: a latin klasszikus írók olvasása, értelmezése volt. – e, E stb.: Koren „Matricula...”-jából megállapítható, hogy a gondos pedagógus igen következetes – és részben egyéni – osztályozási rendszert alakított ki: „E”: az ún. „nagy eminenca” a „kitűnő”-nek, az „e” (kis eminenca) a „jeles”-nek, az „1,” (prima vagy „első osztály”) a „közepes”-nek felelt meg; a „2” (secunda vagy „második osztály”), tehát a bukás, nem fordul elő nála. Közbeeső jegyeket is alkalmazott: az „e/1” (prima cum eminentia) az „e” és az „1” közé esett, tehát kb. a régi „2/3” (kétharmad) értékével bírt; az „1/2” pedig az „1” és „2” közé (kb. a régi „3/4”-nek, azaz háromnegyednek felelt meg. – A „1,” mint *érdemsorozati* szám az „első az eminensek között” („prima e primis”) megjelölése; ezt a legjobbak közül többen is megkapták (pl. az 1837/38. évben a „Matricula...” tanúsága szerint P-n és öccsén, Istvánon kívül még hatan). – P tehát már első aszódi iskolaévben az átlagosnál jobb (a piaristáknál szerzet előző évit igen jelentékenyen felülmúló) tanulmányi eredményt ért el. – *Absentia a schola: 27 ob morbem*: tehát betegség miatt, melyről egyébként nem tudunk közelebbit, 27 napot mulasztott ebben az évben.

12. K: Eredetije, melyet nem láttunk, magántulajdonban van. Tulajdonosa, dr. Skultéty Csaba (München–Neubiberg, Albrecht Dürer Str. 44.) levélbeli közlése szerint egy München környéki antikváriumban vásárolta meg, más aszódi vonatkozású iratokkal együtt, egy „mappa” anyagából, melyben az aszódi Podmaniczky család levéltárából való, a XIX. század első feléből származó dokumentumok voltak. Dr. Skultéty az anyagról xeroxmásolatokat küldött Magyarországra, közülük a vizsgarend egyik példánya az aszódi Petőfi Múzeumban 89.115.4. ltsz. alatt található, a budapesti PIM-be pedig (v. 4559/96/1. sz. alatt), 1985-ben Becsky Andor hagyatékával került egy másik, ez szolgált szövegközlésünk alapjául. A 4 ívrét terjedelmű kézirát tartalma: 1. l.: az idézett cím, 2.: az osztálynévsorok (betűrendben): Szintakszisták (11-en, köztük Petrovits Sándor a 10. számú), Grammatisták (21 név), Donatisták (ti. a legelső két osztály tagjai; 21 név, köztük a 13.: „Petrovits Steph[anus] Szabad- Szállás Cum[ania]”), azaz a költő öccse, István, végül a kimaradtak négytagú névsora. 3–4.: a Studia (tantárgyak) felsorolása I-től XIV-ig, a tananyag részletezésével és a használt tankönyv megnevezésével. A teljes vizsgarend latin nyelvű. – Dr. Skultéty urat köszönet illeti a becses dokumentum megszerzéséért, lemásoltatásáért és a kérdéssel kapcsolatos, készséges tájékoztatásért. – M: Itt először.

P többi aszódi vizsgarendje nem maradt fenn.

13. K: Az aszódi „Matricula...” leírását, lelőhelyét l. POKm 11.sz. jegyz. – M: FPÉ 1.k. 94. (l. uo.).

Szintaktikai tanfolyam az aszódi „Schola Grammaticalis” legfelső kuzsa volt a szintaktikai (l. uo.), ennek első évfolyamába került 1836 őszén az előző évet jó eredménnyel elvégzett P. – *Nomen et Cognomen* stb.: a személyi adatok szinte betűről betűre egyeznek az előző évivel (l. az előző bizonyítványt); Koren nyilván nem új bemondás alapján írta be őket, hanem bemásolta amarról. – *Profectus* stb.: az érdemjegyekről l. POKm 11. sz. jegyz. – *In resolut[i]one*: „a klasszikus latin auktorkok olvasása-értelmezése” tantárgy rövid megjelölése (l. az előző bizonyítvány jegyzetét). – *Absentia a schola: 4.*: mivel a névsorban közvetlenül P-t követő Petrovits Stephanus (a költő öccse) is 4 napot mulasztott, valószínű, hogy a testvérek valamely, Korentől engedélyezett együttes hazalátogatása vett ennyi tanítási napot igénybe.

Mivel az év végi vizsgarend jún. 22-i keltezésű (l. az előző adatot), a bizonyítvány kiállítására csak azután kerülhetett sor.

14. K: Az aszódi „Matricula...” leírását, lelőhelyét l. a fenti 11. sz. jegyz. Fénymásolat: Békés

56. – M: FPÉ 1.k. 94. [I. még az előbb id. jegyz.]; Hatv 1.k. 256–257. közti mell. (a teljes osztálynévsor táblázatos közlése keretében).

Az 1837/38. évi bizonyítvány, mely csak egyetlen egy kis „e”-jével különbözik az előző évi színjeleستől, nemcsak a szintaktikai tanfolyam (a III–IV. gimn. osztály) sikeres befejezését jelentette P-nek, hanem az aszódi grammatikai iskolától való megválást is, melynek ez volt a legfelső osztálya. Tanulmányi szempontból az aszódi három év volt a legeredményesebb P változatos iskolai pályafutása folyamán: mint látuk, már a grammatikai kurzus 2. évfolyamában (II. oszt.) az átlagosnál jobb eredményt ért el, a szintakszist pedig mindkét évfolyamban az első eminensek közt végezte (vö. Dienes: FP 220–222., Fekete: PSÉ 1.k. 84–86.). – *Nomen et cognomen* stb.: Koren a személyi adatokat nyilván ezúttal is az előző évekről másolta át, annyira betű szerint egyezők. – *Profectus* stb.: az érdemjegyekről l. az 1836. [jún. ?] havi bizonyítvány fenti jegyzeteit (POkm 11. sz.). – *In resol[utione]*: a klasszikus latin auktórok olvasásának- értelmezésének tömör megjelölése (l. uo.). – *Lingua Germ[anica]*: P ebből a tárgyból nem kapott érdemjegyet (jóllehet a „Maticula...” tanúsága szerint több 2. szintakszista kapott); érdekes, hogy Koren ennek ellenére az ekkortájt P számára kiállított „Testimonium Scholasticum”-ban (l. gyűjtésünk következő, 1838. jún. 27-i okmányát), mely a szintaktikai tanfolyam „Eminens e primis” (első eminens) eredménnyel való elvégzését igazoló okirat, a tantárgyak közé a német nyelvet is felvette. Ennek feltehetően az a magyarázata, hogy P német nyelvtudása már Aszódra kerülésekor meghaladta a szintakszistáktól megkövetelhető szintet; ezért felesleges is volt a német nyelvgyakorlatokban részt vennie. – *Nullae a mense* stb.: e „nullák” bizonyos hibapontokat jelentenek, melyeket Koren év közben folyamatosan jegyzett, s végösszegük, valamint a tanuló magatartása (habitus) alapján határozta meg a véső érdemsorozati helyet. A nyolc „első eminens” azonban – köztük P –, amint a bizonyítványból megállapítható, nem kapott ilyen hibapontokat, és a következő „Locus, quam” stb. szövegű rovat tanúsága szerint egységesen „1”-es sorszámra érdemsíftettek. (Koren osztályozási módszeréről, jelöléseiről részletesen l. Dienes: FP 221.) – A bizonyítvány feltehetőleg jún. 27-e előtt már megvolt, mert Koren ekkor adta ki P-nek a szintaktikai kurzus elvégzését tanúsító okmányt (l. köv. adat és jegyz.).

15. K: PIM P-an. 56., az eredeti okmány; 39,5 x 25,5 cm méretű, erősen megbarnult, foltos, díszes keretbe foglalt nyomtatvány, tintaírással kitöltve. Koren István kézirása. A hátlapon valószínűleg ugyancsak tőle származó „Alex. Petőfi”-ceruzafelirat van. A szakleltár szerint a kézirat a Petőfi Társaság törzssanyagából való; beszerzésére vonatkozó adat a régi leltárkönyvekben nincs. – M: PALB (1908) 16., Békés 63. (fénymásolatok.)

Ez a – P kezébe adott – végbizonyítvány a két szintaktikai évfolyam sikeres befejezéséről szól; a grammatikai kurzust lezáró évet, melyet P ugyancsak Aszódon végezte el, nem említi. Érdekessége egyrészt, hogy Koren minden felsorolt tárgyból egységesen „eminens e primis” (első eminens) minősítést adott (l. erről alább) P-nek, tehát figyelmen kívül hagyta az anyakönyv 1838. évi adata szerint a természetrajzból (*Historia naturalis*) kapott egyetlen gyengébb („e”) osztályzatot (l. az előző jegyz.); feltehetőleg azért, mert P-nek ugyanebből a tárgyból 1836/37-ben, a kurzus első évében „E” volt az érdemjegye. – Másrészt feltűnő, hogy a tanár a bizonyítványban felsorolt tantárgyak közé a német nyelvet (*lingva Germanica*) is fölvette, jóllehet P-t ebből a „Maticula...”³-ban nem osztályozta; feltehetőleg azért, mert P német nyelvmisereitei nyilván meghaladták a tanártól megkívánt szintet (l. erről feljebb az 1837/38. évi bizonyítvány jegyzetét). – *Eminens e primis*: kb. annyi mint „első eminens”: annak a kiemelt kategóriának a latin megjelölése, melybe Koren P-t az 1837/38. évi bizonyítványnak az utolsó előtti rovatában – nyolcadmagával – besorolta (l. uo.). – Koren tehát, úgy látszik, a lehető legjobb végbizonyítvány kiadásával kedvezni akart id. Petrovitsnak és a fiúnak: ezzel megkönnyítette felvételét valamely magasabb fokú tanintézetbe, az akkori gimnázium V–VI. osztályába, az ún. szónokköltészeti kurzusra (erről l. az alábbi jegyzetét).

16. K: Banská Štiavnica (Selmechánya, Szlovákia) Evanj. A. V. Farský Úrad (Evang. lelkészi hivatal). A közlés szövege felett idézett cím az egykori selmeci evang. líceum 1826/27-től 1863/64-ig vezetett, bekötött anyakönyvének külső címe. A belső cím: „Maticula Gymnasii Philosophici Districtualis Schemnicensis Aug[ustanae] Conf[essionis] Addictorum ab anno 1826/27.” [A Selmeci Kerületi Evangélikus Filozófiai Gimnáziumba 1826/27-től kezdve beiratkozottak Anyakönyve.] Terjedelme 267 később számozott lap. A rovatcímetek a kötet 75. lapjáról közöljük. Az Anyakönyv a líceum felvételi naplója volt; a tanulók adatait az érkezés sorrendjében írta be évente általában ugyanaz a kéz, tehát nem maguk a növendékek. (L. a bejegyzésről készült fénymásolatot: Békés 66.). – M: Említi ezeket az adatokat már Zilahy (9.), FPÉ 1.k. 103.; első pontos közlésüknek azonban csak Békés feljebb említett fénymásolata tekinthető. Ezt a szöveget kiegészítettük az Anyakönyv egyik előbbi lapján található rovatcímeikkel.

Koren István emlékezése szerint (VU 1875. 22. sz. máj. 30., 338.; úk. Hatv² 1.k. 202–203.) P az aszódi iskola elvégzése után előbb katonának akart beállni, de a sorozóhelyen, hová apja is elkísérte, megmondolta magát, s a nyár végén beiratkozott a selmeci líceumba (vö. FPÉ 1.k. 102–103., Fekete: PSÉ 1.k. 115–116.). – 17. ann.: P ekkor alig múlt 15 és fél éves; nem világos, hogy miért mondott be magasabb életkort (Aszódról vitt bizonyítványán Koren 16 évesnek írta, l. gyűjteményünkben az előző okmányt). Fekete: PSÉ 1.k. 116. arra gyanakszik, hogy a fent említett sorozóhelyen alighanem célzást tettek túlságosan fiatal korára, s ez mintegy előzménye lehetett annak, hogy a következő év szept. 5-én, amikor Sopronban valóban felcsapott katonának, 1821-et diktált be születési éveként (tehát két esztendővel öregítette magát, vö. alább a POKm 21. sz. adat ehhez fűzött jegyzetével.) – *Rhetor 1^{mi} Anni*: első éves rétor: P a négy grammatikai osztály elvégzése után Selmecen a kétéves szónoklattani (retorikai) tanfolyamra iratkozott be, mely annak idején a gimnáziumi tanulmányok befejező kurzusa volt (utána már a filozófiai osztályok következtek). Ezt poétikai-retorikai vagy szónokköltészeti tanfolyamnak is nevezték: ti. első évfolyamában a poétika (költészettan), a másodikban a retorika (szónoklattan vagy „ékekészlet”) volt a fő tantárgy. Ezért írja P Selmecről egyik volt osztálytársának: „...én Selmeci Poëta vagyok” (l. VP 7.k. 8.). A következő osztályban lett volna (mint a retorikai tanfolyam 2. éves tanulója) a szoros értelemben vett „rétor”. Előfordult a Classis Humanitatis (humán osztály vagy tanfolyam) megjelölés is, l. pl. éppen P selmeci félévi bizonyítványát: POKm 20. sz. adat és jegyz. – Hogy az étkezés módjára vonatkozó adat miért maradt üresen, nem tudjuk: ismeretes ugyan, hogy P az alapítványi konyhán, az ún. alumneumban étkezett, tehát „alumnus” volt (maga említi pozsonyi barátjához, Csörföly Lajoshoz intézett levelében: VP 7.k. 8.), de ez, úgy látszik, csak később, a beiratkozás után dőlt el.

17. K: Több adat szerint a selmeci líceum „Nemes Magyar Társaság”-ának jegyzőkönyvében maradt fenn P-nek ez a saját kezű bejegyzése (l. SzebNÉ 6., Zilahy 9. stb.), mások úgy vélték, hogy a líceum anyakönyvéből való (pl. a legutóbb Martinkó András: „Az első Petőfi-verskézirát kalandos és szomorú története” című cikkében, ItK 1968. 461., ill. PKrK 1.k. 181.). Az iskolai anyakönyv beiratási bejegyzése (l. az előző adatot) azonban latin nyelvű és jóval több adatból áll; tehát csakis a líceumi magyar képzőtársaság egykorú jegyzőkönyve jöhet számításba (már csak azért is, mert azt kétségkívül teljes egészében magyarul vezették), ehhez azonban nem tudunk hozzáférni (l. erről részletesebben a POKm 19. sz. adat alábbi jegyzetét); ezért leírását nem adhatjuk, s a rovatcímeket is csak értelemszerűen próbáltuk rekonstruálni. (Ez, mint alább láthatjuk, nem minden kételevél nélküli történt.) A bejegyzés fénymásolata fennmaradt, róla l. alább. – M: Bár a szóban forgó adatokat a fentiek szerint már a múlt század hatvanas éveitől kezdve emlegették, e bejegyzés első szövegszerű közlésének a Kéry Gyulától 1902-ben közreadott facsimilét tekinthetjük (MSzal XXXVII.k. 359., „A selmeci anyakönyvi lyeum annaleseiből” című cikk keretében), melyet készítője a Magyar Társaság „Érdemkönyv”-ébe P-től saját kezűleg beírt *A hűtelenhez* című vers hasonmása fölé helyezte, de más – sajnos, pontosan meg nem jelölt – forrásból másolt ki. Ezt magunk is megállapíthattuk, ti. az az „Érdemkönyv”, melyben P legkorábbi verskézírata fennmaradt, néhány éve a budapesti Evangélikus Múzeum tulajdonában van, s ma is hozzáférhető. Ennek ismeretében ma már világosan megállapítható, hogy a hasonmás-közlést az eredeti beírás némi meghamisításával végezték: a vers két részletének elhelyezése a facsimilén más, mint az eredeti kéziratban, Székács Pál versének végét pedig, melyet beírja, a szerző, az előző lapon kezdett el, s a másik lapon, P verse fölött fejezett be, a hasonmás készítője letakarta; ennek helyére kerültek a szóban forgó személyi adatok. Véleményünk szerint mind a versszöveg, mint e személyi bejegyzés a költő sk. kézírása: az előbbinek különösen az aláírásában fedezhetők fel keze vonásának az iskolában elsajátított szépírástól elkülönülő egyéni jegyei, az utóbbi pedig már ránézésre is teljesen azonos írásúnak tűnik a versszöveggel. – A fénymásolat újabb reprodukcióját l. Martinkó i.t. mellékletén, a 458. és 459. közti táblán. – A bejegyzést azért kelteztük (feltételelesen) 1838 szeptemberéből, mert az „Érdemkönyv”-be először bejegyzett, erre érdemesített versek dátumaiból megállapítható, hogy a „Magyar Társaság” munkája már akkor megkezdődött.

– [*Sorszám? Életkor?*]: mint láthattuk (l. POKm 15. sz. adat), P-t Aszódról Selmecre vitt s ott felmutatott bizonyítványában Koren tanár 16 évesnek írta, ezért tekinthetjük ezt a számot kor megjelölésnek is, de nem zárhatjuk ki, hogy ez a selmeci Magyar Társaság 1838/39. évi tagjainak jelentkezési sorszám volt (az effajta bejegyzéseknél inkább ez volt az első adat; az életkor-megjelölés a név után szokott állni); hiszen Versényi György adatai szerint az év elején a Társaságnak 45 tagja volt (PHirl 1881. jún. 12., 9; úk. Hatv² 1.k. 246); egyébként P az iskola Anyakönyvébe beiratkozásakor 17 éves kort diktált be (l. az előző adatot). A kérdést csak a képzőtársasági jegyzőkönyv előkerülése esetén dönthetnénk el véglegesen. – *Petrovich*: a névnek ez az írásmódja itt tűnik föl P-nél először; ez feltehetőleg azzal függ össze, hogy a Magyar Társaság jegyzőkönyvébe írja be magát, s ezt érzi a

legmagyarosabb írásmódnak (vö. H. Törő Györgyi: „Petrovitstól Petőfiig.” ItK 1963. 599.). – *I^{évi} ékesszóló*: ez az iskolai anyakönyvi bejegyzés „Rhetor 1^{mi} Anni” adatának magyar megfelelője, l. az előző jegyzetet (rétor: szónok vagy ékesszóló). – [*Születéshely? Lakóhely?*]: *Szabad Szálás K[is] Kúns[ág]*: először is szögezzük le, hogy a bejegyzés a Kiskunságot jelölő „K. Kúns.” rövidítéssel fejeződik be; előfordult ugyanis, hogy ezt a nem könnyen kibetűzhető másolatról K. Kőrös-nek olvasták (mint a lakhely után a születéshely adatát), sőt első ízben Martinkó András is (i.t. 461., de ő a PKrK 1.k. 181. lapján már „K. Kúns.”-ra korrigálja. A „K. Kúns.” ugyanis állandóan visszatérő, megszokott rövidítés abban a korban, a „K. Kőrös” tudunkkal kevésbé; de az „ú” ékezet egészen világosan kivehető, a két „ö” pontjai pedig hiányoznak. Azaz: a „K. Kúns.” itt az előtte álló, valóban kiskunsági Szabadszállás hovatartozásának megjelölése. A főkérdés tehát az, hogy P itt a kiskunsági Szabadszállást születéshelyeként vagy (családjának) lakóhelyeként tüntette-e föl. Szeberényi határozottan az előbit állítja, s azzal magyarázza, hogy P a szlováklakta Kiskőrössel szemben itt Selmecen, az idegen környezetben, a magyar lakosságú és nyelvű Szabadszállást részesítette előnyben. Felvetődik a kérdés: ha valóban leplezni akarta kiskőrösi születését, miért nem Kiskunfélegyházát írta ide, ahol másfél éves korától kezdve nevelkedett, s amelyet később ismételtlen vallott szülőhelyének (l. POKm 132. sz. adat és jegyz.). A kérdést csak a képzőtársasági jegyzőkönyv rovatának ismeretében dönthetnénk el határozottan; egyelőre elképzelhetőnek tartjuk azt is, hogy P ide tudatosan a lakóhelyet írta be, s csak előszóban hangoztatta Szeberényi előtt szabadszállási születését.

18. K: Toldy Ferenc ismert „Handbuch...”-jának az a példánya, amely ezt a bejegyzést tartalmazza, 1984-ben(?) került az aszódi Petőfi Múzeum tulajdonába, Torda Gyula (lelkész?) ajándékából. Száma 3648. Még megvan az eredeti kötése; erre ragasztották a fűzött borító két színű, német és magyar szövegű lapjait. Ezeket olvasható, hogy a kiadvány eredeti ára 4 pengő forint volt. A bejegyzés – a kézírásból és a tinta színéből kikövetkeztethetően – két részletben és nem ugyanabban az időpontban került bele: az első két sor a datálás idejéből való – a P-t is megnevező alsó két sort, sötétebb színű tintával, utóbb írta be Szeberényi. Lehetséges, hogy még ez is a költő életében (esetleg 1848 folyamán) történt, de valószínűbb, hogy csak az 1850-es években vagy még később. (L. Kovács József László tanulmányát, adatunk első közlését és forrását; alább i.h.) – **M:** Élet és Irodalom 1984. márc. 16., 28. évf. 11. sz. 10.: Kovács József László: „Petőfi könyve”; majd uő. „Aszód, 1838. Petőfi megismerkedik a magyar irodalommal.” = K.J.L.: „Régen volt iskolák dicséretes törvényei” című tanulmánykötet, Zsámbék, 1984. 123–134. (a közlést l. 127.).

Kovács J. L. utóbb idézett tanulmányában a 128. lapon helyesen állapítja meg: mivel a bejegyzésnek P-re utaló két sora nem egykorú (későbbi 1838. dec.-nél), azt csak akkor fogadhatjuk el hiteles P-dokumentumnak, ha Szeberényi jóhiszeműségében és memóriájában nem kételkedünk. Több megfontolás az adat hitelessége mellett szól. Szeberényi mint a selmeci líceum magyar képzőtársaságának elnöke szoros kapcsolatba került P-vel, a társaság egyik legszorgalmasabb munkás tagjával (l. erről s általában Szeberényiről és P-vel való kapcsolatáról előző jegyzetünket); tény, hogy P Selmecen több versét hagyta Szeberényinél (l. PKrK 1.k. 190., vö. még SzabNé 14.), aki egy tőle „ajándékul” kapott könyvről is tesz említést (SzabNé 10., lapalji jegyzetben), egy másikat pedig, melyet P állítólag 1830 elején, távozása előtt hagyott nála: a Broeder-féle német nyelvű latin-német szójegyzéket (a kisdíák P sk. ex libris-bejegyzésével), ő ismertette először a Magyarország s a Nagyvilág 1872. évf.-ában (vö. PKrK 1.k. 149.). Bár nem tesz rá célzást, lehet, hogy ezekért is fizetett valamit az akkortájt igen megszorult P-nek. Mindezek alapján, úgy gondoljuk, az aszódi Petőfi Múzeumban őrzött Handbuch-kiadást a kis Petőfi egykori (feltehetően már Aszódon használt) tulajdonának tekinthetjük, s indokolt-nak azokat a következtetéseket, amelyekre az adat első közlője ezen az alapon jutott. Az a körülmény, hogy a költő már az 1830-as évek végén megismerte, olvassatta ezt a magyar irodalmi kézikönyvet, fontos akkor is, ha a benne előforduló aláhúzásokat nem tulajdonítjuk neki. (Ez végül is nem bizonyítható.) – *Szeberényi*: a Szeberényi családnév akkoriban gyakori alakváltozata. – 3 f. 12.x.p.: értsd: 3 forint és 12 krajcár pengőben (megkülönböztetésül a bankó-, azaz papírpénztől, mely a „pengő pénz”-nek 2/5 része volt, tehát jóval kevesebbet ért). A forintot 60 krajcárjával számíva a kötet eredeti 4 pft-os árához képest (l. feljebb a példány leírását) Szeberényi 48 krajcárral, kb. egy ötödérszessel, fizetett kevesebbet a használt példányért. – *midőn Selmecet el akarta hagyni*: P, éppen Szeberényi emlékezése szerint, 1939. febr. közepe táján távozott Selmecről, a képzőtársasági jegyzőkönyv egyik adata pedig úgy szól, hogy „január vége felé” vált meg az iskolától (l. a POKm 19. sz. adat és jegyz. végét). Szeberényi tehát ez esetben vagy rosszul emlékezett az időpontra, vagy P már 1838 decemberében foglalkozott azzal a gondolattal, hogy félbehagyja selmeci tanulmányait.

19. K: A selmeci líceum egykori „Nemes Magyar Társaság”-ának 1838/39. évi jegyzőkönyvében. Ez tudomásunk szerint valamikor az 1950-es években a selmecbányai múzeumba került, 1969-

ben azonban már hiába kerestem; lelőhelye ma sem ismeretes. (Vö. Bodolay 170/40. sz. jegyz., ill. PKrK 1.k. 181.) A P-re vonatkozó adatokat tartalmazó lapok többségének (gyenge minőségű, régi) fénymásolata megvan a PIM Művészeti Tára fotóanyagában. – M: A múlt század 1870-es éveit óta többen közöltek a jegyzőkönyvből részleteket P versszerző, szavaló és bíráló tevékenységéről: Scholz Vilmos: „Petőfi, Szládkovics, Lenau” című cikkében (Élk 1876. aug. 27., 634.); Versényi György: „Petőfi Selmecen” című cikkében (PHirl 1881. jún. 12., 1. mell. 9., ill. Koszoru 1881. VI.k. 91–95.; úk. Hatv² 1.k. 246–247., 257.), Breznyik János „A selmeczbányai ág. hitv. evang. egyház és lyceum története” című munkájában (Selmeczbánya, 1889. 2.k. 449–450.), FPÉ 1.k. 115–118., Békés 68–69. (két részlet fénymásolata); mindezeket főként a PIM fentemlített fénymásolati nyomán közöljük, de kiegészítésükre, ill. javításukra fel kellett használnunk a FPÉ és Versényi közléseit, ill. Békés fénymásolatait is.

A selmeci magyar képzőtársaság: a magyar nyelv ápolása céljából létrehozott „Nemes Magyar Társaság” 1826-ban kezdte meg működését (alapításáról, ill. működésének további mozzanatairól, egészen az 1840-es évekig, l. Bodolay 169–170., 233–234.); „előülője” (ifjúsági elnöke) P ottani iskolaévében, 1837/38-ban, Szeberényi Lajos (1820–1875, ír, hírlapíró, teológiai tanár), ekkor 3. éves bölcsész (P-nél öt évfolyammal feljebb járt, l. róla részletesebben PKrK 1.k. 197–198.), titkára Dománovszky Endre (1817–1895, róla l. uo. 490–491.); P mindkettőjünkkel itt ismerkedett meg, s egy ideig Selmecről való távozása után is kapcsolatban maradt velük. Ez feltehetőleg éppen képzőtársasági együttműködésükkel függött össze. P – mint ezek a jegyzőkönyvi részletek tanúsítják – a társaságban rendszeres munkát végzett: viszonylag rövid selmeci tartózkodása folyamán különféle (verselő, szavaló és bíráló) minőségben hat ízben lépett fel, s két verse (*A hűtelenhez és A költő keserve*) a társaság Érdemkönyvébe is bekerült. – A társaság éppen az 1838/39. iskolaév kezdetén külön szakosztályt nyitott a „kezdők”: a magyar nyelvben még gyakorlásra szorulók számára. P azonban mindjárt a „rendesek” közé került, s ott a fentiek szerint meg is állta a helyét (vö. FPÉ 1.k. 113.); a két szakosztály külön (általában más napokon) tartotta üléseit, s ezekről – időrendben – közös jegyzőkönyvet vezettek. – A „*Nemes Magyar Társaság*” *jegyzőkönyve*: a címet Békés 68.-ról vettük; a Petőfi-képeskönyv szerkesztője még látta Selmecen az eredeti forrást (abból készítette két említett fotómásolatát), s annak címét idézte. – (XI. *gyűlés, okt. 31.*) *Argay János*: a P-vel együtt fellépett és megbírált szavaló 18 éves, orosházi születésű, a szarvasi gimnáziumból P-vel egy időben érkezett selmeci diák, ugyancsak 1. éves rétor volt. (A selmeci líceumi anyakönyv 89.; e forrás leírását l. fenti POkm 16. sz. jegyzetünkben.) – *Zrínyi dala*: Kölcsey Ferenc 1830-ban írt költeménye. Amikor a jegyzőkönyv a szavalóban a „vidorság szellemét” dicséri, nyilván nem a „vidámság”, hanem az „elevenség” értelmében használja a szót. (Vö. NyUSZ 2.r. 610. „lebhaft”, „munter” értelmezésével.) – *Csák*: Vörösmarty Mihály 1826-ból való költeménye. Ez az adat tudomásunk szerint a legkorábbi írásos dokumentuma annak az erős vonzalomnak, amelyet P – kivált költői fejlődése kezdeti, kb. 1844/1845-ig tartó szakaszán – Vörösmarty iránt érzett; később is többször szaval majd iskolai képzőtársaságban (pl. Pápan) verset ifjúkori költői eszményképétől (l. Kiss József: „A helység kalapácsa.” MTA I. OK 31.k. 1979. 3–4. sz. 393–398.) – XIII. *gyűlés, nov. 7.*) (*rendeseké*): a „kezdők” és a „rendesek” két külön képzőtársasági csoportjáról l. a jegyzetünkben feljebb írtakat. – *A hűtelenhez*: a verset l. PKrK 1.k. 8–9. (jegyz.: 180–188.); itt meg nem nevezett bírálója maga az elnök: Szeberényi volt (mint ő maga említette később: Szabóné 8., úk. Hatv² 1.k. 248.); elismerő véleménye alapján P be is írta a szöveget az Érdemkönyvbe, feltüntetve alatta a vers keletkezési idejét is: „1838 Oct 26”; minderről l. Martinkónak a POkm 17. sz. jegyzetünkben id. jegyzetét, 182–183., de hozzátesszük, hogy az Érdemkönyv időközben előkerült – s a szóban forgó verskézirat ma is *sérteitenül benne van* (Martinkó egy korábbi téves közlés alapján még azt hitte, hogy azt a két lapot, amelyre P írta, kivágták és elkallódott). Az Érdemkönyv a budapesti Deák téri Evangélikus Múzeum tulajdonában van (l. erről uo.) – *munka olvasásra Soltész György* stb.: ti. a tagok benyújtott műveit előre odaadták a kijelölt bírálóknak; a következő ülések egyikén aztán a szerző bemutatta, a bíráló pedig véleményt mondott a munkáról Soltészról. l. alább, műve bírálatával kapcsolatban. – (XV. *gyűlés, nov. 9.*) *Soltész György „a hölgy”* stb.: a szerző, ekkor 16 éves, Tót-Komlós Békés megyei községben született diák, aki Szarvason végezte gimnáziumi tanulmányait, 1838 őszén ugyancsak az 1. éves rétorok közé iratkozott be Selmecen (l. a feljebb említett selmeci anyakönyv bejegyzését, ugyancsak a 89. lapon); „A hölgy” című P-től bírált munkája mint erre méltó bekerült az Érdemkönyvbe. – (XXII. *gyűlés, 1839. jan. 9.*) *Petrovich Sándor jeles szavallása* stb.: nem tudjuk, mit szavalt. – *Reguli Pál*: feltehetőleg azonos azzal az 1821 körül a Kishont megyei Klenócon született Reguli Péter Pállal, aki később, az 1840/1841-es tanév elején a pozsonyi líceum teológiai tanfolyamára iratkozott be, s az ottani bejegyzés szerint Selmecről jött. (L. *Matricula Lycei Posoniensis Evang. Aug. Conf. ... 1840/1841. 51. sorsz.*, Bratislava–Pozsony, az egykori líceum archívumában.) Munkája,

melyben P kevés kifogásolnivalót talált, bekerült az Érdemkönyvbe. – (XXIV. gyűlés, 1839. febr. 16.) *elnök urunk*: a fentiek szerint Szeberényi Lajos. – *Petrovics társunk munkáit, melyekben* stb.: a többes szám feltehetőleg elírás (a jegyzőkönyv vezetője e mondat végén maga is egy „munká”-ról szól): a már 1838 novemberében beírt *A hűtelenhez* című versen kívül (l. feljebb) P-nek már csak egy költeménye: *A költő keserve* került az Érdemkönyvbe, a 19. lapra; ennek szövegét azonban nem ismerjük, mert az azt tartalmazó két lapot valaki még az 1850-es években kitepte belőle; a vers címét a tartalomjegyzék tartotta fenn (l. Versényi György fent id. cikkét; úk. Hatv² 1.k. 257+258.). Ennek alapján s egyéb adatokból Martinkó András arra következtetett, hogy a vers az ugyancsak selmeci eredetű *Bú* című P-verssel azonos, ill. annak feltehetően későbbi kidolgozása (vö. PKrK 1.k. 10–11., 192–195.). – [1839. febr. ?]: A jegyzőkönyv ismeretlen helyen lévén, csak következtethetünk arra, hogy ez a (Versényi cikkében idézett) részlet valamikor a második iskolai szemeszter elején, tehát februárban került bele. E jegyzőkönyvi adat, mely szerint P „január vége felé” távozott Selmecről, ellentétben áll azzal a (főként Szeberényi emlékezéseire alapuló) hagyományos nézetrel, mely szerint 1839. febr. közepe táján hagyta el Selmecet (l. pl. FPÉ 1.k. 134.; Fekete: PSÉ 1.k. 124–125.).

20. K: EOL – AGE (Archivum Generalis Ecclesiae) II. d 7; 8., a pesti evangélikus szuperintendenciának annak idején (feltehetőleg még 1839 februárjában) megküldött hivatalos félévi beszámoló jelentésben). A P bizonyítványát tartalmazó csomó adatai a 18. lapon kezdődnek. A jelentés nyomtatott, kézírással kiegészített nagy ívrét lapokon történt; a nyomtatott szöveget kurziválással jelöljük. Az eredeti líceumi „Matriculá”-t (osztályozó anyakönyvet) és a szóban forgó másolat eredeti példányát már az 1960-as években is hiába kerestük Selmecen; valószínűleg a Matica Slovenská szlovák irodalmi társulat martini (Turócszentmárton, Szlovákia) archívumába kerültek. Az EOL vezetőjétől nyert tájékoztatás szerint a jelentésnek egy további példányát a budai helytartótanácsnak is meg kellett kapnia; erre nem akadtunk rá. – Megemlítjük, hogy P maga is kapott bizonyítványt erről az iskolai félévről; ezt akkor mindjárt nem vehette át, mert még a szemeszter vége előtt távozott Selmecről, de 1841 tavaszán, a katonaságtól való szabadulása után, felgyalogolt érte volt iskolájába (l. levelét Szeberényi Lajoshoz, Pápa, 1842. júl. 7.: VP 7.k. 12.), majd Pápán, az 1841/1842. iskolaévre felvételt kérve, fel is mutatta (l. POKm 41. sz. jegyz.). Ez az okmány tudomásunk szerint nem maradt fenn. – M: P 1838/39. 1. félévi selmeci bizonyítványát az irodalomban többen ismertették, ill. közölték: SzebNÉ 11., úk. Hatv² 1.k. 253–254., FPÉ 1.k. 110–111., Fischer 114. (táblázat formájában). Mindez a számunkra hozzáférhetetlen líceumi anyakönyv nyomán történt, s nem a fent leírt közlésünk alapjául szolgált forrásból. Ez azonban mint hivatalos célből készült másolat, hitelesnek tekinthető, s tartalmilag teljesen egyezik is a felsorolt ismertetésekkel, ill. közlésekkel.

P első félévi selmeci bizonyítványa (melyet, mint ismeretes, az iskolától való megválása folytán második félévi nem követett) az aszódihoz képest igen feltűnő hanyatlásról tanúskodik: 1 bukás; 2 „prima ex ultimis” (első az utolsók között), amit csak egy hajszál választott el a bukástól, a többi pedig „prima” (1), azaz szerény „elégséges”. E hirtelen hanyatlás okairól (a szokatlan földrajzi és személyi környezet, a nemzetiségi torzalkodások légköre, a tanárok és az iskola értetlensége, a kedvezőtlen külső körülmények, a színészi ambíciók stb.) l. Fekete: PSÉ 1.k. 119–125. P-nek ez a féléve azonban, mint feljebb láttuk, a bukás ellenére sem vezetett kárba, mert két és fél évvel később, amikor a pápai kollégiumba beiratkozott, felhasználta a számára utólag kiadott bizonyítványt. – *Classis Humanitatis*: a „classis” itt 2 vagy 3 évfolyamból álló *tanfolyamot* (kurzust) jelent. Ezek közül a legfelső, tehát „első” volt a többéves filozófiai-teológiai; az ide járókat ezért első osztálybelieknek, „primánusok”-nak nevezték; a második pedig a 2 évfolyamból álló humán osztály vagy tanfolyam; közhasználatúbb elnevezése szerint a rétori vagy szónoki (szónokköltészeti) osztály; ennek 1. évfolyamába vették fel 1838. aug. 31-én P-t (l. az ehhez fűzött POKm 16. sz. fenti jegyzetet). (A további, alsóbb, osztályok: 3. Szintakszisták 1–2., 4. Grammatisták 1–2., 5. Donatisták 1–2., végül 6. Elemisták 1–3., vö. Brezníyk János feljebb, az előző jegyz.-ben i. m., 2.k. 294–310.) – *Ann. 17.*: átveszik az iskolai felvételi anyakönyv beíratási adatait (l. ott, POKm 16. sz. jegyz.), amikor P még majdnem másfél évvel fiatalabb; közben azonban betöltötte a 16-at, tehát – bár éppen csak hogy – már a 17-ikben van. – *Opifex*: ezzel a „kézműves, kisiparos” jelentésű szóval helyettesítették a beiratkozáskor bejegyzett „Lanio”-t (mészáros). – *Politicus*: az itt szokásos megjelölése annak, hogy a tanuló *világi* (nem papi) pályára készül. – *Historia patriae 2.*: ez a hazai történelemből kapott 2-es volt az egyetlen, egykorú hiteles okmánnyal igazolható alapja P *Deák pályám* című verse sokat emlegetett részletének, mely szerint „sekundába ponált mégis / sok számár professorom”; ezt a „szekundát” Lichard tanártól kapta (l. alább). Más, illetékes professzoráról nem tudunk; de megjegyezzük, hogy – mint feljebb is utaltunk rá – a bizonyítvány két „prima ex ultimis” osztályzata sem állt messze a bukástól (l. PKrK 2.k. 296.). – Az osztályzatokkal kapcsolatban megjegyezzük, hogy Fischer (114.) a bizonyítvány közlésében azt is

megjelöli, kik oktatták az egyes tárgyakat: az első ötöt – a „Poeticá”-tól a „Lingua Graecá”-ig – Boleman István, a többit – a „Doctrina fidei”-tól a „Historia patriae”-ig – Lichard Dániel. (Róluk l. Fekete: PSÉ 1.k. 117., ill. 119–121.)

21. K: Az egykori 48. sz. Báró Gollner-gyalogezred (erről részletesebben l. alább) főtörzskönyve, feltehetőleg nyomtatott kartotéklapokból álló, kézírással kitöltött s füzetekbe, majd kötetekbe gyűjtött nyilvántartásának jelenlegi lelőhelyéről nem tudunk; talán meg is semmisült. Bayer Ferenc a benne fennmaradt P-adatok 1879-ben az ezred akkori főparancsnokságától levélben rendelkezésre bocsátott „hiteles másolat” alapján tette közzé (l. alább id. cikkét), tehát forrásukat nem látta; tudunkkal azóta sem adott róla hírt senki a P-irodalomban. Közlésünkben a feltehetőleg nyomtatott szövegrészeket (rovatcímeket stb.) dőlt szedéssel emeljük ki. – M: Bayer Ferenc: Petőfi katonáskodása című cikke keretében: Koszoru 1879. 1. évf. 2.k. 274., táblázatos formában. (Tőle átvette Ferenczi is, l. FPÉ 1.k. 161.) Bár a szöveget a fentiek szerint „hiteles másolat”-ban kapta, csúszhattak bele már a másolás folyamán elkövetett hibák: pl. nyilvánvaló, hogy a „Stand: ledig” (családi állapota: nőtlen) adat – amely a másik két eredeti nyilvántartó lapon ott van, s szerepel majd a néhány héttel elbocsátása előtt kiállított „Felülvizsgálati bizonyítvány”-on is (l. az alábbi két, valamint a POKm 36. sz. okmányt) – kimaradt a Bayernek megküldött másolatból; kevésbé valószínű, hogy ez a hiány a közlő elnézésének következménye.

A főtörzskönyvi lap zömében az 1839. szept. 6-i jelentkezés alkalmával bediktált adatokat tartotta fenn, jórészt ezeket vették át a fennmaradt egyéb nyilvántartások is (az elbocsátásig történt későbbi bejegyzések száma csekély); ezért az első katonáskodás dokumentumainak felsorolását e három nyilvántartó lappal (l. még a két köv. okmányt) kezdjük.

P 1839. szept. 6-án önként jelentkezett katonának Sopronban, az egykori ún. „Halász-laktanya” (azóta már lebontott) épületében. (Elhatározása feltehető okairól, előzményeiről l. Dienes: TanPet 8–14., Fekete: PSÉ 1.k. 138–141., ill. 327–329.: „Miért jelentkezett katonának Petőfi?”) Itt volt ugyanis az említett ezred hadkiegészítő törzse, és a Dunántúlra kiterjedő toborzókörlet központja (vö. Dienes: TanPet 15., 16.). Az ezredtörzs és az 1. zászlóalj (ez utóbbinak 1. századába osztották be P-t) székhelye annak idején az Ausztria nyugati határán, a Bodeni-tó partján fekvő Bregenz volt, de nem sokkal utóbb: 1840 márciusában éppen akkor helyezték át a horvátországi Zágrábba (Zagreb, német nevén Agram), amikor P-nek mintegy féléves kiképzési ideje lejárt (vö. Dienes: TanPet 14., 20., 28.). Hogy a szóban forgó „...főtörzskönyvi lap” mint az ezred központi nyilvántartásának része pontosan mikor és hol készült, és hogyan viszonylik a gyűjtésünkben ezt követő kettőhöz (melyek tőle eltérő, de egymás közt azonos formanyomtatvány kitöltésével készültek, – erről l. köv. jegyz.), ez idő szerint nem állapítható meg pontosan. A közlés forrása feltehetőleg a legkorábbi (soproni) adatfelvétel volt, s onnan másoltak le bizonyos adatokat két másik egykorú nyilvántartás (kartoték) számára is. – 48. sz. Br. Gollner-gyalogezred: az Osztrák Birodalom 1798-ban alapított csapatteste, a 48. sz. magyar gyalogezred; legénységét főként a dunántúli megyékben toborozták; ekkori nevét Aloys Gollner von Gondensfels báró altábornagyról, a korábbi „ezredtulajdonos”-ról nyerte (l. Dienes: TanPet 16.). Megkülönböztető jelge az egyenruha zöld hajtókája és gallérja, ill. gombjainak sárga színe volt (l. Közhasznú és mulattató nemzeti vagy hazai Kalendárium... 1839. 25. évf. Pest [1838.], a naptári rész utáni 45. sztl. lapon); vö. P Ivás közben című versének e részletével: „Zöld hajtókás, sárga ptykés közlegény...”. Az ezredet 1845-ben új tulajdonosáról, Ernő főhercegről nevezték el. Későbbi székhelye Nagykanizsa volt. Részletes történetét l.: Hold, Alexander: Geschichte der K. u. K. 48. Linien-Infanterie-Regiments von ... 1798 an. Wien, 1975. – Assentirt durch stb.: P önként jelentkezett katonának, tehát nem verbuválás útján került az ezred kötelékébe, ezért maradt az okmány első három rovata üresen. – Geburts-Ort: Kiss-Körös, ill. Geburtsjahr: 1821.: e két, a P-irodalomban sokat emlegetett adat tanúsítja, hogy a szóban forgó okmány (s az említett többi katonai nyilvántartás is) a P-től bemandott adatokat őrizte meg: olyan okmányt, amely szerint 1821-ben született s amelyben a születéshelye két s-sel (Kiss-Körös) lett volna írva, nem mutatható föl. Az előbbi adat bediktálására az a körülmény kényszerítette, hogy a felvétel előfeltétele a legalább 18 éves kor volt; a „ss” írásmód a „Kiss” családnevek helyesírásához szokott (nyilván nem magyar anyanyelvű) írnok félreértésének tulajdonítható (Vö. Dienes: TanPet 20.) – Heimatzuständig: a rovat feltehetőleg azért maradt üresen, mert P nem akarta bediktálni, hogy szülei hol laknak. – [Stand: ledig]: feljebb említettük, hogy ez a rovat nyilvánvalóan kimaradt a Bayertől közzétett másolatból. – Assentirt: „besorozták”, itt értsd: „Katonai állományba vették.” – a 21 fr. CMz.H.G.: ehhez Bayer 1.h. a következő lapalji jegyzetet fűzi: „H. G. (= Handgeld) jelzi azon összeget, melyet mainapság [1879!] is kap minden ujonc az aprólékok beszerzésére.” (Vö. még Dömök Elek emlékezésével: Ústökös 1877. máj. 13.; 220., úk. Hatv² 1.k. 300., amely szerint ezt az előleget vagy felpénzt főként tisztfőtiszterekre adták.) A CMz. (Conventions-Münze: „megállapodás szerint”-i

arányú nemesfém tartalmazó pénzérme) ezüst vagy pengő forintot jelentett, megkülönböztetésül a bankó vagy váltó forinttól (vft), mely kisebb értéket képviselt (a vft a pft-nak 2/5 része volt). – *Eingereiht:* ez a rovat valószínűleg a beosztás megjelölésére szolgált (P az 1. zászlóalj 1. századába került; vö. POKm 24. sz. szövé. és jegyz.); hogy miért maradt kitöltetlen, nem tudjuk. – *Nachgefolgte Beschreibung:* Nem világos az előlegül kapott 21 pft-ra vonatkozó utólagos bejegyzés; valószínűleg ennek az elbocsátáskor történt levonásáról van szó. – *Nachgefolgte Veränderung:* P elbocsátásának körülményeiről l. POKm 39. sz. adat és jegyz. – Az itt hiányzó főhadparancsnoksági rendeletek közül az utóbbit l. POKm 37. sz. adat; a másiktól ugyanennek jegyzetében szerepel.

22. K: Bécs, Kriegsarchiv; P egykori ezrednek 1841–1850 között vezetett személyi állomány-nyilvántartásában: 48. Inf. Regt. [Infanterie-Regiment] v[on] 1841–1850 – III. Cl. Heft 1–3. (Ez a megjelölés olvasható a törzskönyvi lap bal szélén is, l. a fénymásolatot az alább id. helyen). A nyomtatott szövegeket dőlt szedéssel jeleztük. Közlésünk alapja az alábbi fénymásolat volt. – M: Ács Tibor „Katonának számüziött balvégzetem...” című közleménye keretében: Kortárs 1982. 3. sz. márc., 454.; magyar fordításban, az első borítólappal verőjén pedig fénymásolatban. A szerző cikkében előadja, hogy véletlenül, a szóban forgó nyilvántartókönyv névmutatójában keresgélve talált rá Petrovich Sándor nevére, s kikérve a törzslapot, megállapította, hogy az sem a PIM-ben őrzöttel, sem a Bayer Ferenctől kiadottal nem azonos (l. gyűjtésünkben az ezt megelőző és az ezt követő adatot, ill. jegyzetüket), a PIM példánya azonban ugyanannak a formanyomtatványnak a kitöltésével készült. – E három nyilvántartásnak egymáshoz való – nem egészen tisztázott – viszonyáról l. előző jegyz. – A törzskönyvfűzet és -oldal hegyes zárójelbe foglalt eredeti számadatai (melyeket az ezredparancskönyv 1839. dec. 5-i rendelkezése állapított meg, l. POKm 25. sz. adat és jegyz.) a kartotékra átvannak húzva, s helyettük később új számokat írtak. Ács Tibor id. cikkében (453. l.) így ír erről: „A [bécsi Hadilevéltárban lévő] mutató szerint Alexander Petrovich adatait először az ezred „Grundbuch...” című 33. füzete 168. lapjára vezették be. De ezt az ezred katonájának szaporodása, illetve változása következtében átszámozták, és most „Gemeiner Alexander Petrovich” [Petrovich Sándor közlegény] nyilvántartólapja a ... Heft 3. Seite 63. alatt található.” *Geburts-Jahr: 1821.: az évszám után később odaírt bejegyzés* (ti. hogy az adat „a sorozati jegyzék szerint helyes”) a másik két nyilvántartásban nincs ott; hogy ez az ellenőrzés milyen alapon és mikor történt, nem tudjuk. – *Nachgefolgte...:* e későbbi – elbocsátásival kapcsolatos – bejegyzésekről l. POKm 39. sz. adat és jegyz.; az R. 610. sz. főhadparancsnoksági rendeletről l. POKm 37. sz. jegyz. – *Agram:* itt és P korai katonáskodásának számos további okmányában: Zágráb (Zagreb, Jugoszlávia) német elnevezése.

23. K: PIM, Kéziratár P. 73., 23 x 18 cm nagyságú, elsárgult nyomtatvány, kézírással kitöltve. Felső jobb szélén ceruzával ez a (közel-)egykorúnak látszó szám: 19296. A lap hátoldalán a „Nachgefolgte” rovat folytatására szánt hely, üresen. (Csak a PIM bélyegzője és a régi P 20/11 leltári szám van rajta.) – A szakleltári bejegyzés szerint „Petőfi Sándor katonai törzslapja. Ajándék 1900 körül (a Petőfi Társaság törzsananyagából való kézirát). A cs. kir. Hadtestparancsnokság ajándéka. Ferenczi Zoltán gyűjtése.” Az tehát, hogy miféle, hol használt nyilvántartás (kartoték) darabja volt, ezúttal is kiderítetlen. (A három fennmaradt katonai nyilvántartó lap egymáshoz való tisztázatlan viszonyáról l. a POKm 21. sz. adat fenti jegyzetét). – M: Békés 79. (fénym.); Istenes József–Istenes Márta: „Szent a küszöb...” Petőfi szülőháza. Kiskőrös, 1972. 67. (fénym.)

A nyilvántartó lap ugyanannak a formanyomtatványnak a kitöltésével készült, mint az előző, s a kézírással bejegyzések többsége is azonos; ezek eltérései az előbbihez képest a következők: a születési évszám után nincs megerősítő megjegyzés; a *Zugewachsen* rovatban az ezred megnevezése a sorrend tekintetében különböző; a *Nachgefolgte* rovatban a rendfokozat nincs feltüntetve; a *Veränderung: entlassen* után az elbocsátás módjának (ti. a felülvizsgálatnak) a megjelölése hiányzik, valamint elmaradt a „teljes rokkantság” közelebbi orvosi indoklása is. Ez talán összefügg az a körülménnyel, hogy ez az okmány – a másikkal ellentétben – az ezredparancsnokságnak nem két, hanem csak egyik (a R. 610. sz.) rendeletére utal. Ezekről s arról, hogy éppen az itt említett tévesen vonatkoztatták P-re, l. POKm 37. sz. jegyz.

24. K: PIM, Kéziratár P. 74/1.: az eredeti parancskönyvből kivágott, 35 x 22 cm nagyságú, kemény kartonra ragasztott, barnára fakult lap. A hátlap nem olvasható. A szakleltári bejegyzés szerint a Petőfi Társaság törzsananyagából való, amelybe 1900 körül került. A régi leltárkönyvekben nem található közelebbi adat. – M: Bayer Ferenc: „Petőfi katonáskodása.” Koszoru 1879. 1. évf. 2.k. 273–274., az akkori ezredparancsnokságtól kapott „kivonat” (másolat) nyomán, „Auszug aus den Befehlsprotokollen des k.k. Baron Gollner Infanterie Regiments Nr. 48.” cím alatt; FPÉ 1.k. 160–161. (lapalji jegyzetben); Baróti Lajos: „Petőfi katonáskodásáról. Újabb adatok.” It 1912. 380. (a 4.sz. lapalji jegyzetben).

1840. Az ezredtörzs és az 1. zászlóalj ekkor a svájci határ közelében fekvő Bregenzben állomásozott. P-t az 1. zászlóalj 1. századába osztották be. A soproni katonának állás és a bregenzi állományba vétel között ezért telt el 9 nap. Egy másik, 1839. aug. 28-án felvett önkéntest a P-ével azonos sorszám alatt jelentenek; ez talán az ügyükkel kapcsolatban érkezett irat száma. (A másik kettőt is egyetlen szám alatt nevezik meg.) Maga P sosem jutott el Bregenzbe, mert éppen akkortájt, amikor oda indították volna – 1840. március végén –, az egész ezredet a horvátországi Zágrábba helyezték át (l. POKm 21.sz. okmány jegyz.).

25. K: Az adat első közlője, Baróti Lajos, eredetiben látta és használta a P-re vonatkozó adatokat tartalmazó ezredparancskönyvet (l. alább), de közleményének megjelenése (1912) óta tudunkkal nem esett szó róluk a P-irodalomban. Hogy fennmaradtak-e, ill. hol vannak, nem tudjuk. – **M:** Baróti 381. (a 4b sz. lapalji jegyzetben). Baróti a 380. lapon elmondja, hogy az 1839–1841. évi parancskönyveket a IV. hadtest parancsnokának engedélyével 1897 decemberében nézte át (a kedvéért hozták fel őket Pestre). Hogy a kijegyzett adatok közzétételével miért várt 1912-ig, nem tudjuk.

A rendelkezés szerinti füzet- és lapszám a POKm 21. és 22. sz. okmányon áthúzva látható; az eredeti számokat tehát 1839 decemberében vezették rá e két nyilvántartó lapra. Ezek későbbi módosításáról (amelynek időpontját nem ismerjük) l. POKm 22. sz. jegyz.

26. K: Jelenlegi lelőhelyéről nem tudunk, vö. az előző jegyzettel. – **M:** Baróti 381., a 1. sz. lapalji jegyzetben.

Ebből a parancskönyvi adatból tudjuk, hogy P-t valamivel több mint félévi kiképzési idő után indították el egy transzporttal, hogy alakulatukhoz csatlakozzanak. Mivel a 48. sz. Br. Gollner-geológ-ezred (róla l. POKm 21. sz. jegyz.) ekkori állomáshelye az Osztrák Birodalom nyugati határán fekvő Bregenz (és környéke) volt, oda kellett volna menetelniük; közben azonban az ezredet Horvát-, ill. Magyarországra helyezték át: az ezredtörzs és az 1. zászlóalj (P zászlóalja) új székhelyül Zágrábot jelölték ki, s Karner főhadnagy transzportja mindaddig Grácban maradt, amíg a Bregenzből Zágráb felé vonuló zászlóaljhoz valahol (Dienes szerint talán a horvátországi Samoborban) csatlakozhattak. (L. Baróti 381–382; az ápr. 11-i ezredparancsra utalással; ill. Dienes: TanPet 29–32.) – *Reserve-Division:* ti. az ezred soproni pótalakulata, (tartalék) „osztály”-a, amelyből a kiképzett újoncokat időről időre a csapattesthez irányították (l. POKm 21. sz. jegyz.) – *Adjt. 310.:* a Sopronból érkezett jelentés parancskönyvi száma. – [*Haupt-leutnant*] Karner: Dienes (TanPet 30.) az 1840. évi osztrák katonai címtár (Militär-Schematismus) alapján Jacob Karner „Unter-Lieutenant”-tal (alhadnagy) azonosította; kétségkívül helyesen, mert a címtárban Karnernek ezt a transzportvezetői megbízatását is említik; alighanem a kiadványba csúszott be sajtóhiba, mert a transzport vezetőjét az 1840. jún. 3-i parancskönyvi feljegyzés is főhadnagyként említi (l. POKm 29. sz. adat). – *nachstehende Leute:* Baróti (381.) írja, hogy a Karner vezette csapat „huszonhárom emberből, többnyire újoncokból” állt, de P-n kívül csak a két költeményében is említett katona barátot, Kuppis Vilmost nevezi meg: „Rekrut Kuppis der 2ten Compagnie” (K.V. újonc a 2. századból). P e két költeménye a *K... Vilmos barátomhoz* és a *Katona barátomhoz* (Ha előttem a multat kitarja... kezd.). Kuppisról és P-vel való – állítólagos – későbbi találkozásáról l. Baróti 384., vö. még az előbbi vers kritikai kiadásának jegyzetével: PKrK 1.k. 364–365. és Dienes: TanPet 28–31., 40. P Kuppissal tehát a sopron-gráci úton s a hosszúra nyúlt gráci tartózkodás idején barátkozhatott össze; egyébként (mint a fenti adatból látható) nem ugyanabban a században szolgáltak.

27. K: A 48. sz. Br. Gollner-geológ-ezred egykori parancskönyveinek hollétéről nem tudunk, l. POKm 25. sz. jegyz. – **M:** Baróti 381., a 4. sz. lapalji jegyzetben.

P „felpénze” az a 21 pft-ot kitevő összeg volt, amit katonai nyilvántartásainak tanúsága szerint (l. a POKm 21–23. sz. okmányokat) 1839. szept. 5-én Sopronban, katonai szolgálatra való jelentkezésekor kapott. Baróti i.h. azt írja erről, hogy a soproni hadkiegészítőtől egy 1840. ápr. 3-án kelt jelentés kíséretében megküldték „az ezrednek a március hónapban befolyt magánpénzeket”, köztük a szóban forgó felpénz-hátralékot. Hogy ez hogyan keletkezett (hiszen P a törzskönyvi adatok szerint az egész összeget kéhez kapta), s milyen címen küldték Bregenzbe, nem tudjuk. Tény azonban, hogy maga P sosem került oda, mert – mint feljebb már elmondtuk (l. POKm 26. sz. jegyz.) – az ezredet az 1840. ápr. 11-i hadparancs értelmében Magyar- és Horvátországra, az ezredtörzset és az 1. zászlóaljat, melyhez P is tartozott, a horvátországi Zágrábba helyezték át, ahová ő – megbetegedése miatt – sok héttel utóbb, talán július közepe táján érkezett (l. Dienes: TanPet 32., ill. POKm 29. sz. jegyz., alább).

28. K: BKmL, V. 401/a. Szabadszállás levéltára. (Prot. Sen. Jur.) Tanácsülési jegyzőkönyvek. – **M:** Kacziány Géza: „A jó öreg koresmáros. (Ismeretlen adatok Petőfi édesatyjáról.)” BpH 1882. 187.

sz. júl. 9., 2., ill. Koszoru 1882. 8.k. 6.füz., dec., 506–519., az adatközlés 4. darabjaként; ezek nyomán azóta többször, pl. Hatv² 1.k. 320.

P apjának tönkremenetele, amely minden ingó és ingatlan vagyona dobraverésével 1840. márc. 24-én vált teljessé, a költő sorsát is közvetlenül befolyásolta; műveiben is mély nyomokat hagyott; ezt a jegyzőkönyvi határozatot ezért vettük fel P okmányainak gyűjteményébe. Kis terjedelme ellenére is jellemző dokumentuma annak az éles fordulatnak, amely a tíz éven át tekintélyes, jómódú és nemesi jellegű előjogokat élvező kiskun *redemptus* polgár (l. erről még a 34X sz. jegyz.-ben írtakat) s egész családjá anyagi helyzetében és erkölcsi megítélésében bekövetkezett (vö. még: Mezősi Károly: „Petőfi családjá a Kiskunságban.” Bp. 1961. 50–56.). NB. Ne tévesszük össze ezt a határozatot azzal az id. Petrovits István *kezébe adott* bizonyítvánnyal, amely nem maradt fenn; de azzal nyilván tartalmilag és lényegében megszövegezésében is megegyezett. – Bizonyára e fordulat után határozta el, hogy nemcsak Szabadszállásról, hanem – mint kiskun kiváltságaitól megfosztott ember – a Kiskunságból is elköltözik. Tudjuk, hogy a következő évben, az 1841–1844. évi ciklusra kibérelte a Duna melléki (Pest megyei) Dunavecse mézsárszékét, de előbb egy darabig Pesten élt; hogy meddig maradt még Szabadszálláson, a kutatás ma sem látja tisztán (vö. Mezősi: KP 163–175.). E bizonyítványért nyilván azért folyamodott, hogy – ennek segítségével is – valahol másutt, bármily válságos körülmények közt, új életet próbáljon kezdeni. Ehhez az okmányhoz fűzött reményeiben bizonyára csalódott: Hatvany találó megjegyzése szerint (l. Hatv² i.h.) „betelt rajta a közsors, hogy addig tartott a becsülete, ameddig a pénze.” (Vö. még Mezősi fejtegetésével: PéK 612.) – Bukásának előzményeit, egymásra halmozódó okait, a „hitetlen [értsd: becsületlen] emberek csalását” (l. *A jó öreg kocsmáros* című verset), az árvíz miatt szenvedett kárát s mindezek következményeit – sok új adat alapján – a legutóbb Mezősi Károly foglalta össze „Petőfi szüleinek vagyoni romlása” című tanulmányában (Jászkunság 1960. 3. sz. 111–117.); rövid összefoglalását l. PKrK 2.k. 374–375. A községben elszenvedett árvízkárokról (különös tekintettel Petrovitsék rendkívüli veszteségeire is) újabban Tóth Sándor írt „Dunai árvizek Szabadszálláson” című füzetében (Szabadszállás, 1988.), 15–46. – *itt való lakása...* P apja 1828 végén Szabadszálláson vásárolt ingatlanaival vált kiváltságos kiskun *redemptus* polgárrá, de még kiskunfélégházi lakosként; Szabadszállásra 1830-ban költözött, tehát kerek tíz esztendőt töltött itt. (Vö. Dienes: FP 106–107., ill. 119.) Mivel pedig Kiskőrösön 1824 októberében települt át Kiskunfélégházára, 1840-ben már 16 éve élt a Kiskunság területén. (A Kiskunfélégházára költözés 1824. októberi dátumáról l. FPÉ 1.k. 34–37.)

29. K: Az egykori ezredparancskönyvek hollétéről nem tudunk, vö. POKm 25. sz. jegyz. – M: Baróti 382., a 3. sz. lapalji jegyzetben.

Mint feljebb említettük, P ezredét az 1840. ápr. 11-én kelt hadparancssal Bregenzből, ill. környékéről máshová helyezték, s az ezredtörzs és az 1. zászlóalj (melyhez P százada is tartozott) a horvátországi Zágrábba (Agram) került. (Vö. Baróti 381–382.) Karner főhadnagynak főként újoncokból álló transzportja, mellyel P 1840. márc. 24-én indult el Sopronból Bregenz felé, újabb parancs értelmében Grácban várakozott mindaddig, amíg a Bregenzből Zágrábba tartó zászlóaljhoz való csatlakozásra (valamikor július első felében) utasítást nem kapott (l. POKm 26. sz. jegyz.). P tehát nem mehett velük; ebből a parancskönyvi feljegyzésből tudjuk, hogy az a „május és június havi” gráci kórházi kezelése, melyet az elbocsátása előtt készült „Felülvizsgálati bizonyítvány” említ (l. POKm 36. sz.), 1840. máj. 24-én kezdődött. – H. Lieut. Karner: róla l. feljebb POKm 26. sz. jegyz.

30. K: Az egykori ezredparancskönyvek hollétéről nem tudunk, vö. POKm 25. sz. jegyz. – M: Baróti 382–383. (a 382. l. 8. sz. lapalji jegyzetében). A közlésben három ponttal jelzett helyen több név is szerepelt; Baróti csak a P-re vonatkozó adatot idézi.

P a gráci kórházból, ahová 1840. máj. 24-én utalták be, feltehetőleg július első felében került Zágrábba helyezett zászlóaljának 1. századához. (L. előző jegyz.) Ősszel – szept. végén és okt. elején – zászlóaljának 1. és 2. századát hadgyakorlatra Károlyvárosba vezényelték. A gyakorlatok nagyon megviselték, vért köpött, s ott helyben újra kórházba vitték. Baróti a szóban forgó parancskönyvi bejegyzésből következtet arra, hogy ekkortájt szállították át Károlyvárosból a zágrábi kórházba. (L. minderről Baróti 382., ill. Dienes: TanPet 32–34.) Itt egészen 1841. jan. 20-áig feküdt; ekkor a pár nappal később megejtett orvosi felülvizsgálat nyomán mint szolgálatra alkalmatlan „félrokkant”-at visszaküldték zászlóaljához, majd elbocsátották (l. erről részletesebben POKm 36. és 39. sz. jegyz.).

31. K: Lh. ism. (l. POKm 25. sz. jegyz.) – M: Baróti 383.: az idézett mondatban említi, de nem közli az ezredparancs német szövegét. (Ez akaratlan elnézés lehetett, mert a többi esetben a magyarul előadott eseményeket lapalji jegyzetben a parancskönyvi bejegyzés eredeti német szövegének közlésével kísérték.) Ezért ezúttal be kell érünk a magyar nyelvű summázat közlésével.

A P elbocsátásáig vezető folyamat kezdődött el az ezredorvos jelentésével: ezután dec. 23-án

alkalmatlansági vizsgálatra, 1841. jan. 25-én felülvizsgálatra vezették elő, s véglegesen alkalmatlannak nyilvánították (erről és a további fejleményekről l. a POKm 36. és 39. sz. adatokat és jegyzeteket); meg kell említenünk, hogy az 1840. szept. 9-én kelt napiparancs, melyet Baróti 383., a 7. sz. lapalji jegyzetben említ, megkönnyítette az ezredorvos kezdeményezését (amivel természetesen nem kívánjuk az emlékezők szerint is emberséges dr. Roemer érdemeit kisebbiteni), ez ugyanis a haditanács rendelkezére való hivatkozással lebeszélte a „szolgálatra kevésbé alkalmas emberek” eltávolítását (l. POKm 38. sz. jegyz.). – *Roemer [Römer] Konrád dr.-ról*, az ezred egykori orvosáról, aki a dec. 23-i első vizsgálaton is részt vett (l. POKm 36. sz. adat és jegyz.), nevén kívül mindössze annyit tudunk, hogy még 1848-ban is csak hadnagy volt, tehát fiatalabb korú tiszt lehetett (vö. Dienes: TanPet 34–37., 40.).

32. (Utalás)

33. K: Lh. ism., l. POKm 25. sz. jegyz. – **M:** Baróti 383., a 2. sz. lapalji jegyzetben.

Az egykorú eljárás szerint alkalmatlanság gyanúja esetén „megarbitrálták” az illető személyt, azaz első fokon véleményt nyilvánítottak a kérdésben; ha e vizsgálat során valóban szolgálatképtelenségnek minősítették, akkor az ügy másodfokú, végső döntést hozó testület, a „superarbitrium” (felülvizsgáló bizottság) elé került. („Superarbitrium”: „a katonaságnál a.m. a katonai kórház orvosa által hadiszolgálatra teljesen vagy részben alkalmatlannak minősített katonai egyének tisztékből és orvosokból összeállított bizottság által újbóli megvizsgálata.”) (Pallas-Lexikon, a „Felülvizsgáló” cím-szónál.) P esetében az eljárást 1840. dec. 12-én Roemer Konrád dr. ezredorvos indította el (l. POKm 31. sz. adat és jegyz.), s az első fokú döntést dec. 23-án hozták (l. alább a 36. sz. okmányban e dátummal közölt bizottsági határozatot), a szuperarbitrálásra pedig P-t – három másik közlegény társával együtt – dec. 29-én kellett volna elővezetni, ez azonban „bizonytalan okból” egyelőre elmaradt (a parancskönyvben nincs róla szó; l. Baróti 383.); s majdnem egy hónappal később került rá sor (l. a 36. sz. alábbi jegyz.).

34. K: PIM P. 74/3., az eredeti ezredparancskönyv kivágott 7087 (utólagos, ceruzával írt) lapszámú oldala; mérete 45,4 x 20,5 cm; zöldes-elsárgult színű lap. A szakleltári feljegyzés szerint a Petőfi Társaság törzsanyagából való, 1900 körüli szerzemény; régi ltsz. PH 20/12. A gyűjteménybe való kerülésének körülményeiről nem található adat a korábbi feljegyzésekben. – (Az eredeti parancskönyv lh. ism., vö. feljebb 25. sz. jegyz.) – **M:** Bayer 274., a 2. sz. alatt közölt parancskönyvi adat; az ezred parancsnokságától megküldött „kivonat” nyomán. Bayer megjegyzése szerint az általa közzétett napiparancsok mindegyike „Moulholand ezredestől való” (Peter Moulholand a 48. Br. Gollner-gealogezred akkori parancsnoka volt, l. Dienes: TanPet 16.) – Baróti (383.) a 3. sz. lapalji jegyzetben, az akkor még az eredeti helyén volt parancskönyvből adta ki ezt a szöveget, a P-vel együtt elbocsátott többi katonára nevének mellőzésével.

P-t mint „lábadozót” elbocsátják a kórházból. Néhány nap múlva – az első fokon már elvégzett alkalmatlansági vizsgálat alapján – a superarbitrium (felülvizsgáló bizottság) elé vezetik, s meghozzák a végső döntést a katonai szolgálatra való alkalmatlanságáról (l. alább 36. sz. adat és jegyz.).

35. K: PIM, P. 74/2., az eredeti parancskönyvből kivágott és kartonra felragasztott, elsárgult, 19 x 13 cm méretű lapon, melyre – később, ceruzával – 7006. lapszámot írtak. A bejegyzés az oldalsó rovat szerint 1841. jan. 24-én kelt, és a kórházat, ill. az 1. zászlóaljra illeti. (A parancskönyv hollétééről nem tudunk, vö. POKm 25. sz. jegyz.) – **M:** Baróti 383.; az 5. sz. lapalji jegyzetben, a többi név és az itt közölt utolsó mondat nélkül, az akkor még a parancskönyvben volt eredeti feljegyzés nyomán.

P esetében már 1840. dec. 28-án elrendelték a felülvizsgálat lefolytatását, de ez az akkor kitűzött dec. 29-i időpontban, ismeretlen okból elmaradt (l. 33. sz. fenti jegyz.). Ezúttal valóban az itt elrendelt következő napon, 1841. jan. 25-én került rá a sor (l. alább a 36. sz. felülvizsgáló bizottság határozat keltezését). – *im vorigen Monate bereits arbitrirten* stb.: P első fokú alkalmatlansági vizsgálata 1840. dec. 30-án történt (l. a felülvizsgáló bizottság első dátumát, uo.). – *Die im Spitale befindlichen* stb.: P és megnevezett társai már nem voltak kórházban, hanem a zászlóaljnál: P-t 1841. jan. 20-án küldték vissza oda a zágrábi kórházból, l. előző 34. sz. adat és jegyz.

36. K: Zagreb, Arhiv Hrvatske (Horvát Lt, Zágráb), Egyesített bánági, károlyvárosi és varasdi főhadparancsnokság, 1841. R.30/26. (Az adatokat Ács Tibor hadtörténész, levéltáros bocsátotta rendelkezésünkre; a szöveget is a tőle kapott xeroxmásolatról közöljük.) – **M:** Bayer 275. (majd utána FPÉ 1. k. 186.): a két bizottsági szakvélemény fölötti személyi és szolgálati adatok táblázatos közlésével. Bayer az 1870-es évek végén a Gollner-gealogezred utóda, az „Ernö főherceg” nevét viselő 48. sz. gyalogezred parancsnokától kapott tájékoztatás alapján a közös hadügyminisztérium ún. „Szakelszámolási osztályához” fordult, s kérésére onnan kapta meg „hiteles másolatban” a felülvizsgáló bizottság jegyzőkönyvének adatait. Mint újabban kitént, ez az első közlés – feltehetőleg a másolat hibái miatt – nem volt pontos, s Bayer jegyzeteibe is csúsztak tévedések. Az első hiteles közlésnek ezért

Ács Tiboré tekinthető: „Invalidus valék...” Magyar Honvéd 1990. dec. 14., 42-43. (fénymásolattal, magyar fordításban; részletesebb jegyzetekkel kísért közlése előkészületben).

P orvosi fölülvizsgálatának előzményeiről l. az előző adatokat és jegyz. – A parancskönyvi elővezetési rendelkezés eredetileg 1840. dec. 29-ére szült, de aztán – ismeretlen okból – jan. 25-ére halasztották. – *Superarbitrirungs-Liste*: a „Superarbitrirung” (latinul: „superarbitrium”) jelentéséről l. fenti 33. sz. adat és jegyz.; „Liste”, azaz jegyzék, mivel egyszerre többen kerültek felülvizsgálatra. – *Superarbitrio*: a „superarbitrium” részeshatározói esete. – *assentirt*: a „besorozták” helyett inkább „nyilvántartásba vették” értendő, hiszen önként jelentkezett. – *Capitulation*: a – „kapituláció” bizonyos szolgálati időtartamra való kötelezettségvállalást jelentett; P tehát jelentkezésekor 6 évre lekötötte magát. – *Hat auf die Capitulation* stb.: azaz elkötelezettsége a felülvizsgálat idején még 4 év és kilenc hónapra szült. – *Defecten*: (a szolgálatot akadályozó) testi fogyatkozások. – az *ohne sein Verschulden* utáni / jel *igenlés*, tehát elismerik, hogy önhibáján kívül betegedett meg. – *Angebliche Invalidität der Compagnie-Offizire*: értsd: rokkantsága a század tisztjeinek véleménye szerint. – [1840.]: a hiányzó évszámot értelemszerűen iktattuk be: P 1840. máj. 24-én került a gráci helyőrségi kórházba (l. fenti 29. sz. adat és jegyz.) – *Nervenfieber*: Dienes: TanPet 31. szerint „hagymáza volt, a közönségesen tifusznak ismert ragályos és súlyos betegség, mely ebben a korban a szennyes és csatornázatlan lak-tanyákban nagyon elterjedt volt”. – *Nähert sich stark der Realinvalidität*: annak körülfírása, hogy a fegyveres szolgálatra való alkalmatlansághoz közeledik, félrokkant (l. Dienes: TanPet 35.). – *seinem Wunsch gemäß*: kívánságának megfelelően búcsúlevéllel: tehát feltették neki a kérdést, hogy *nem fegyveres* szolgálatot vállalna-e, s erre tagadó választ adott. – *Agram, am 23ten Dezember 1840.*: ez az első, kórházi vizsgálat kelte, mely alatt annak a felülvizsgálatnál felmutatott s lemásolt szövege következik. – *Arbitrirt*: az első alkalmatlansági vizsgálaton átesett (l. feljebb 33. sz. jegyz.) – *Coram nobis*: előttünk. – *Peter Moulholand* ezredes, ezredparancsnokról l. fenti 34. sz. jegyz. – *Simunich* (Balthasar von) vezérőrnagyról, aki a febr. 10-én Sopronba indított leszerelő-transzportot megszémmelte, l. alább, 38. sz. jegyz.

A másodfokú alkalmatlansági vizsgálat eredménye alapján a főhadparancsnokság jan. 31-én elrendelte a szóban forgó személyek elbocsátását (l. alábbi adat és jegyz.)

37. K: Arhiv Hrvatske (Horvát Lt. Zágráb). Az egyesített bánsági, károlyvárosi és varasdi főhadparancsnokság iratai közt fennmaradt eredeti fogalmazvány (az ezrednek megküldött tisztázat mindeddig nem került elő); az 1841. R 30/26. sz. iratcsomóban. – **M:** Ács Tibor közlésében (l. az előző jegyz.-ben i. h.).

A szóban forgó s feljebb közölt iratokban ismételt említett R 586. sz. rendeletet Bayer (1879.) az ugyanakkor kelt R 610. számúval együtt elveszettnek hitte (l. feljebb a 21. és 22. sz., ill. alább 39. sz. adat és jegyz.). Ács Tibor legújabbban végzett kutatásai nyomán mindkettő előkerült, egyúttal az is kiderült, hogy az R 610. számú *nem P-re* és 3 vele együtt alkalmatlannak nyilvánított társára, hanem ugyanakkor leszereltek nagyobb, 106 főből álló transzportjára vonatkozik. (L. Ács Tibornak az előző jegyzetben idézett megjelent, ill. előkészületben lévő publikációját.) – *In Erledigung des Berichts* stb.: a főhadparancsnokságnak egy korábbi, a leszerelésekkel kapcsolatos jelentésére utal. – *Accludantur* stb.: a csatolt mellékletekre vonatkozó utalás.

Bayer 1879. sz. szerint az ezredparancsnokság már másnap, febr. 1-én kiadta a rendeletet a szóban forgó 4 személy elbocsátására, (l. a köv. 38. sz. adat és jegyz.).

38. K: Lh. ism. (L. feljebb a 25. sz. jegyz.) – **M:** Baróti 383.; a 7. és 8. sz. lapalji jegyzetben utal a szövege szerint nem ismert rendelkezés parancskönyvi dátumára, de az eredeti német szövegből semmit sem közöl; ezért azt sem tudjuk, hogy az ezredparancs tartalmazza-e a leszerelők névsorát, tehát hogy név szerint említi-e P-t. Előadja viszont – utalva az 1840. szept. 9-i és 1841. jan. 6-i ezredparancsra –, hogy e nagyarányú elbocsátás „a haditanács intézkedése folytán történt, mely szerint az 1839/40-iki országgyűlésen megszavazott újoncnak felét be kellett osztani az ezredbe, de előbb a kiszolgált vagy szolgálatra kevésbé alkalmas embereket el kellett távolítani, hogy az újoncnak helyet csináljanak. Ez az intézkedés megkönnyítette Petőfi szabadulását a katonaságtól.”

A transzport febr. 20-a táján érkezett a tényleges leszerelés helyére, Sopronba (l. köv. jegyz.). – Baróti (383.; 9. sz. lapalji jegyz.) utal az 1841. febr. 1-i ezredparancsra, mely szerint a Zágrábról febr. 10-én elindított leszerelő transzportot (ezen a napon vagy egy-két nappal előbb?) Balthasar Simunich tábornok (később az 1848/49. évi magyarországi hadműveletekben is szerepet játszott osztrák hadvezér) megszemlélte. A *Katona vagyok én...* című 1844. évi P-vers e sorai: „Mi lett a jutalmam, mikor kiszolgáltam? / A generális megveregette vállam” szerintünk a legtermészetesebben ehhez az alkalomhoz kapcsolhatók, amikor a költő tanúja volt „kiszolgált” (hatévi idejüket letöltött) katonák búcsúztatásának. Dienes (TanPet 37.) úgy véli, hogy Ladislaus Kussevich von Samobor vezérőrnagy

lehetett ez a „generális”, de feltevése alighanem Bayer 1879. tévedésén alapul; tudunkkal Kussevich P alkalmatlansági felülvizsgálatain nem vett részt.

39. K: Lh. ism. (vö. fenti 25. sz. jegyz.) – **M:** Bayer 274., levélben megküldött másolat alapján; Baróti 383., az eredeti forrásból, a 6. sz. lapalji jegyzetben. Ez utóbbi közlés betűhív szövegét adjuk. Bayer megjegyzi, hogy az általa közzétett „mindhárom napiparancs Moulholand ezredestől való” (erről az osztrák tisztről l. feljebb 34. sz. jegyz.).

Az 1841. jan. 25-én történt másodfokú alkalmatlansági felülvizsgálat vagy szuperarbitrium (l. fenti 36. sz. adat és jegyz.) alapján végleg határozta P elbocsátásáról, erre azonban ténylegesen csak több mint egy hónap múlva, Sopronban (tehát ugyanott, ahol 1839. szept. 6-án katonának állt) kerülhetett sor. A leszerelők (rokkantak és „kiszolgáltak”: idejüket letöltötték) nagyobb csoportját febr. 10-én indították útnak Zágrábból (l. előző adat és jegyz.), és febr. 20-a körül érkezettek a leszerelés helyére, Sopronba, mert 22-én szolgáltatták be a köpenyeket (l. Baróti 284.; tévesen Zágrábot ír Sopron helyett, ahová a köpenyeket még kétségkívül magukkal vitték). Baróti szerint még az 1840. febr. 7-i ezredparancs intézkedett úgy, hogy az obsitások „viselt egyenruhájukat, sipkájukat, bakancsukat és fegyerműjüket” megtarthatják, köpenyüket azonban vissza kell szolgáltatniuk. (Baróti 384., a 2. sz. lapalji jegyzetben.) Baróti febr. 14–15-re teszi a transzport megérkezését, Dienes ezt (TanPet 38.; 84. sz. jegyz.) kétségbe vonja: túl korainak találja. A leszerelés Dienes véleménye szerint kb. egy hetet vett igénybe. Ez idő alatt kapták meg az „obsitot”: ti. a katonaságnál eltöltött időt és az elbocsátást tanúsító búcsúlevelet. Petőfi „obsitoselevele” nem maradt fenn. *Katonaélet* című versében így ír erről a nevezetes okmányfajtáról:

Ha pedig az időd lejárt,
Obsitot kapsz, de mekkorát!
S tudod mért kapsz ilyen nagyot?
Hogy legyen itthon paplanod.

– *In Folge der h[ohen] General-Commando-Verordnung* stb.: az itt említett két főhadparancsnoksági rendelet egyikét, az 586. számút l. fent 37. sz. alatt; a 610. sz.-ről pedig ennek jegyzetében szólunk.

40. K: DREGy – Lt. 7/b. 1. Nagy ívrét kötet, lapszámozás nélkül. – **M:** PKrK 1.k., 301.; Nádasy (1973) 455–456.

A pápai kollégiumba való felvételének előzményeit P részletesen előadja selmeci barátjához, Szeberényi Lajoshoz (rőla l. feljebb 19. sz. jegyz.) intézett, 1842. júl. 7-én kelt beszámolójában (VP 7. k. 12.): „Tarcy, a derék Tarcy az, kinek mindent köszönhetek” – írja többek közt –; feltehetőleg azt is érti ezen, hogy a tanár segítségére volt mind a főiskolába való felvételében, mind abban, hogy a kiesett másfél évet magánvizsga útján pótolhassa; hiszen tudjuk, hogy nagy jóindulatot tanúsított a katonaságtól éppen megszabadult P iránt már annak 1841. tavaszi, első pápai tartózkodása idején is (vö. OrAd 14–16.; úk. Hatv² 1.k. 334.); nyilvánvaló, hogy a felvételi határozatnak, melynek meghozatalában a jegyzőkönyv tanúsága szerint személyesen részt vett, Tarcy volt az előkészítője és értelmi szerzője. P e döntés alapján másnap (nov. 1-e volt a tanítás első napja) már mint a kollégium diákja megkezdhetette tanulmányait a főiskolai tagozaton, a filozófiai tanfolyam első (logikai) osztályában (ezt a fizikai és a filozófiai osztály követte). Ami a határozatban foglalt feltételeket illeti, a második félév vége felé letett „magánvizsgálat”-ról l. Orlai Petrics Soma emlékezését (OrAd 344.; vö. még a POKm 60. sz. jegyzettel), ennek okmányos bizonyítéka nem maradt fenn, de tény, hogy P a logikai évfolyam elvégzéséről mindkét félévben bizonyítványt kapott (l. gyűjtésünkben POKm 49. és 69. sz. adat); az 1838/39. 1. félévi bizonyítványt pedig, mint fent idézett, Szeberényihez 1842. júl. 7-én írt levelében említette, már 1841 áprilisában elhozta Selmecről. – *Id Human iskolabeli tudományok*: feljebb már volt róla szó, hogy az ún. rétori (szónoki vagy szónokköltészeti) tanfolyamot, mely az annak idején hatéves gimnáziumi tanulmányok felső két évfolyamát képezte, „Classis Humanitatisnak”, azaz human tagozatnak is nevezték (l. POKm 20. sz. szöveg és jegyz.); P ebből – egy bukással – az első (költészeti) évfolyam 1. félévét végezte el Selmecen (l. uo.); az elmulasztott másfél iskolai évet pedig a fentiek szerint a Pápan engedélyezett pótvizsgával.

41. K: DREGy – Lt, 7/a 6. IskSzJk. – **M:** Itt először.

A pápai Református Kollégium egykorú törvényei szerint az „Oktatók öszveülése” (a tanári gyűlés vagy konferencia) egyik feladata volt, hogy „a beveendő tanulóknak oskolai bizonyítványait megvi'sgálja, azoknak tanuló társaik közt helyet rendel, minden félév végén új grádust készít [...]” (PFőiskTörv I. r. 7. §). A mindenkori „grádus”-ok (a tanulmányi eredmény alapján megállapított „érdemsorozatok”) végleges elkészítése e rendelkezésnél fogva csak a következő tanév elején történhetett, mert az iskolába újonnan fölvevett diákokat – a magukkal hozott bizonyítványok alapján – be

kellett az osztálysorozatokba illeszteni. Ez a magyarázata annak, hogy ez első éves filozófiai hallgatók érdemsorozatába Petrovics Sándor (mint újonnan jött) nevét, ötödmagával, utólag szúrták be. – Az érdemsorozatok rendszere fontos szerepet játszott a főiskola életében, mert a tanulók a különféle „jótétemények”-ben (kedvezményekben) a tanári gyűlés által meghatározott „gradus” szerint részesülhettek. P feltehetően az őt igen nagy jóindulattal támogató Tarczy Lajos tanár révén (l. az előző jegyz.) került 50 első éves bölcsész (logikus) között a 35. helyre, tehát a középmezőnybe, mert előző bizonyítványként csak azt mutathatta föl, amit a szónokköltészeti tanfolyam I. osztályának 1. félévéről Selmecen kapott, s amiben egy – bukást jelentő – 2 (kettes) is volt; a teljes kétéves tanfolyam anyagának ismeretéről egyébként, a „Tanári öszevülés” engedélyével, magánvizsgán kellett számot adnia (vö. fenti 40. sz. jegyz.); erre feltehetőleg a 2. félév végén került sor (l. alább 60. sz. jegyz.).

42. K: DREGy – Lt, 7/n 5/2. Negyedréti nagyságú, 135 számozott lapból álló, 1841–1860. közötti feljegyzéseket tartalmazó kéziratkötet. A bejegyzés nem P kézirása. – **M:** Itt először.

A jegyzéken dátumok nincsenek feltüntetve; csak feltételezzük, hogy a tagok, köztük P is, már a félév elején befizették szerény tagdíjukat, ezért kelteztük az adatot 1841. novemberre (a pápai főiskolában annak idején nov. 1-én kezdődött a tanítás; az ún. nagyszünet szept.–okt.–ra esett). – *Dolgozó tagok:* ti. akik szépirodalmi művek, értekezések stb. írásával, bírálatával, előadásával vesznek részt a Képző Társaság munkájában; – főként az első években használt megkülönböztetés a csak „olvasó tagok”-tól.

43. K: DREGy – Lt, 7/n 5. 1. 14. l. Az 1840–1883. közt vezetett kéziratos kötet ekkor még félévről félévre tartalmazta azoknak a „Részvényesek”-nek a nevét (és az általuk befizetett díjak igazolását), akik az Olvasó Társaság könyveit használták. P az 1841/1842. iskolaévnél mindkét félévében élt ezzel a lehetőséggel. Nevét ezúttal idegen kéz írta be, a következő alkalommal ő maga (l. alább 55. sz. adat és jegyz.). – **M:** PetMuz 1892. 5. évf. 1. sz. 4., Ferenczi Zoltán: „Adatok Petőfi pápai életéhez” című cikke keretében; VP 7. k. 587. (Az imént említett 2. félévi saját kezű beírás jegyzetében.)

Az Olvasó Társaság 1840. nov. 20-án kelt szabályait ugyanaz a kéziratos kötet tartalmazza, amely a „részvényesek” (köztük P) nevét és befizetéseik igazolását. E szabályok értelmében a félévi használati díj 30 pkr volt, s hetenként kétszer adtak ki könyvet (l. Ferenczi feljebb idézett adatközlő cikkét). Mivel P a második félévi díjat bizonyosan még április folyamán, az első hónapban befizette (l. alább 55. sz. jegyz.), valószínű, hogy ez az első félévben is hasonlóképpen, tehát még novemberben történt: ezért kelteztük ezt a bejegyzést feltételeesen 1841. novemberre. – Figyelemre méltó, hogy a Pápan is igen nehéz körülmények között tengődő P könyvkölcsönzésre nem sajnálta odaadni azt a 30-30 ezüstkrajcárt; bizonyára hamar megállapította, hogy a Főiskola milyen gazdag és értékes könyvgyűjteménnyel rendelkezik (vö.: Rexa Dezső: „A pápai főiskola könyvtára 1843-ban.” Könyvtári Szemle 1915. 170–181.; l. még Fekete: PSÉ. 1.k. 187–188.).

44. K: DREGy-Lt. 7/a. IskSzJk. – **M:** Pándi 1958. 93. – A szöveget Pándi közlése nyomán adjuk.

P-nek a pápai Ref. Kollégium pénztárába az előírások szerint karácsonyig be kellett volna fizetnie az egész évi „tanításpénzt” (tandíjat), amelyet neki mint „jótéteménnyel élő” (kedvezményezett) szegény sorsú diáknak igen méltányosan, a jóformán jelképes 50 váltó krajcárban állapítottak meg (l. alább a 68. sz. adatot és jegyzetét). Mivel ezt sem fizette be, az Iskolaszék szóban forgó megállapítása nyomán a Szék elé idézték (l. Idézési könyv 1842. 53., de e régebbi adatunkat legutóbb a forrás hiánya miatt nem tudtuk ellenőrizni), amely a jelek szerint P-nek félévi haladékot adott. A továbbiakra nézve l. a feljebb id. adatot és jegyzetét.

45. K: Szij György pápai seniorak Számadó könyve 1841/42. isk. év, DREGy – Lt. 8/b I. (Seniori számadások) 49. – **M:** Itt először.

A köztartás (közétkeztetés) vezetője a senior volt, aki a számadáskönyvbe havonta bevezette az étkezők névsorát és az általuk fizetendő díjat. P 1841. novemberből augusztusig (tehát az egész 1841/42. iskolaév folyamán) csak 1842. januárban került fel a listára. Az ugyanazon az oldalon felsorolt 42 személy közül néhányan ingyenesek voltak, kettőnek: P-n kívül barátjának, Petrics (utóbb Orlai) Somának 8 vft 50 kr volt a megállapított térítési díja, a többiek (tehát a túlnyomó többség) 7 vft 20 krajcárt tartoztak fizetni. A befizetők saját kezűleg írták oda nevük után: „fizettem 7 vft 20 krt”, ill. Orlay: „fizettem 8 vft 50 krt”, P azonban nem írt oda semmit (ő volt az egyetlen nemfizető ezen az oldalon). Úgy látszik tehát, hogy bár feliratkozott a januári listára, végül is nem tudott fizetni. Orlai Petrics Soma évtizedekkel későbbi emlékezésében talán erre célzott, amikor azt írta, hogy P Pápan egy ideig mint házitánító kosztot is kapott, de aztán az „akkor Szij György senior által a szegény diákoknak adott havi hat váltó forintos ebédre szorult, s Pápáról eltávoztakor egy havi díjjal adósa maradt Szij Györgynek, ki azt tőle évek múlva, midőn már két ország ismerte nevét, levélben kérte, s Petőfi meg

is küldte azt neki kamatostul.” (OrlAd 340–341.; úk. Hatv² 1.k. 338.) Ez a fentiek szerint csak erre a január hónapra vonatkozhat: Orlay Petrics nyilván rosszul emlékezett, amikor 6 vft havi díjról írt; de hogy miért volt Petrics Samu és Petrovics Sándor díja 1 vft 30 krajcárral több, mint a többieké, nem tudjuk megmagyarázni.

46. K: IskSzJk, DREGy – Lt. 7/a 6. – M: Itt először.

A főiskola egykorú törvényei az igazolatlanul mulasztott „leckék” száma szerint súlyosbodó „fenyítéseket” (büntetéseket) írtak elő, így aki (ugyanabban a félévben) „engedelem nélkül” négyyszer mulaszt, „a jótéteménnyel élő két napi kenyértől megfosztassék, a jótéteménnyel nem élő pedig 2 órai fogságra büntetessék.” (PFőiskTörv 2.r. II. Szakasz IV. Cikkely 4. §) A szobában forgó ítélettel sújtottak, nem lévén kedvezményezettek (nem az iskolai köztartáson étkeztek), a kenyérmegvonás helyett 2 órai fogságot szenvedtek. Ezt a „fogház”-ban (a diákok nyelvén „karcer”-ben), csendben kellett eltölteni; s a büntetést kiállottak „a fogház igazgatására” minden órai fogság után 1 krajcárt tartoztak fizetni. (Uo. XXXIV. Cikkely 92. §) – A P-vel együtt fogságra ítélték közül említjük meg Kozma Sándort, osztálytársát és jó barátját (1825–1897, ügyvéd, királyi főügyész), aki később írásba is foglalta P-ről, a pápai diákról őrzött emlékeit („A múltból”. Nemzet, 1883. márc. 25., regg. kiad. 6-7.). Valószínűleg P-nek erre a fogházbüntetésére emlékezik vissza Orlay Petrics Soma, a költő pápai iskolatársa: „... a számtanban Petőfi igen győnge volt, s annyira ellenszenvezett e tudománnyal, hogy annak előadásairól el- elmaradozott, amiért őt aztán egyszer ötödmagával egy egész napi fogságra ítélték. Petőfi e fogságában színi előadást rendezett társaival, mely célra hevenyében *Az öt jómádár* cím alatt egy színdarabot fércelt össze, melynek sajátkezűleg, a börtön falára írt színlapja még évek múlva is megvolt. E fogságában kötötte meg Kozmával bensőbb barátságát.” (OrlAd 345., úk. Hatv² 1.k. 376–377.) A hevenyészett színdarab címe szerint öten voltak ugyan, s Orlay egész napi fogságra emlékszik; a fennmaradt egykori forrásokban azonban a költőnek más fogházbüntetéséről nincs adat, s Orlay az esetről nyilván Kozma Sándortól értesült, kit egykor P-vel együtt ítélték fogságra; – nagyon valószínű tehát, hogy ugyanarról az esetről van szó.

47. K: DREGy – Lt., 7/a 6. IskSzJk. – M: Nádasdy (1973) 459.

A pápai főiskola törvényeit tartalmazó kézirat leírását l. alább, 52. sz. jegyz. A Törvények II. Rész Ildik Szakasz Iső Cikkelyének („A’ Deákok közé Bevételeiről”) I. §-a így intézkedik az aláírási (szubszkribálási) kötelezettségről (rövidített szöveg): „A’ Kik [...] alsóbb Oskolákat végezvén, a’ Nagyobb Tudományok [értsd: a filozófiai, teológiai vagy jogi tanfolyam] hallgatására előbb vitetni kívánnak, minekutánna [...] a Deákok száma közé bevethetőknek ítéltetnek, az Oskola Törvényeinek megtartására kezeik’ aláírásával igaz neveket [nevüket], hazájokat ki nevezvén [megnevezvén] magokat kötelezzék...” A Törvények e paragrafusában P csak akkor „írhatott alá a törvényeknek” (ez volt a szokásos kifejezés), ha már számot adott az „alsóbb Oskolák” utolsó két folyamának elvégzéséről is. A Selmečen hallgatott szónokköltészeti tanfolyam 1. félévéből tudott ugyan bizonyítványt felmutatni, de ebben is volt egy kettes (elégtelen = bukás), a további másfél év anyagából pedig – a tanári gyűlés engedélyével – külön magánvizsgán kellett beszámolnia. Bár magáról a vizsgáról nem maradt fenn egykorú okmány, bizonyos, hogy – bár fél évi halasztással – letette, hiszen végül is kiadták neki mindkét félévi bizonyítványt (l. minderről alább, 60. sz. adat és jegyz.; vö. még Nádasdy 1973. 459.). A felhívás szigorából arra lehet következtetni, hogy P valami oknál fogva késlekedett a szubszkribálással; de erre nem sokkal a felszólítás után, február–március fordulóján okvetlenül sor került (l. alább 52. sz. jegyz.).

48. K: DREGy – Lt., IskSzJk – M: Nádasdy 1973. 459.

Orlay Petrics Soma, P barátja, rokona s az 1841/1842. tanévben (egy osztállyal feljebb járó, „fizikus”) iskolatársa írta emlékezeiseiben, hogy a rossz időjárás miatt késve, 1841 decemberében érkezett Pápára, s ekkor P-vel, aki addig egyik osztálytársánál húzódott meg, együtt „fogadtak” szállást a „a ferenciek zárdája átellenében”. (Erről a lakásról pontosabb adatok nem maradtak fenn; a szállásadó nevét nem ismerjük.) Mivel ez az iskolától túlságosan messze volt, s főként mivel a nagy szobát a zordon téli időben nem tudták fűteni, később az iskola közvetlen szomszédságába, „egy német ajkú szabó” kicsiny, de jól fűthető kiadó szobájába költöztek. (OrlAd 341.: l. még az alábbi 57. sz. jegyz.) Az Iskolaszék megrovása – az Orlaytól előadottakból következtetve – ezzel a szállásváltoztatással függhetett össze (így véli Nádasdy is, i.h.). – A főiskola nagy gondot fordított arra, hogy a tanulók tiszta, egészséges szállásokon, megfelelő környezetben lakjanak, ezért előírta, hogy „Szállást a’ Városon se Deák se Oskolás másként ne fogadjon, hanem ha az Igazgató hírével ’s megegyezésével.” (PFőiskTörv II. Szakasz III. Cikkely 3. §) P ezt a rendelkezést sértette meg, amikor új szállására való költözését nem jelentette. Erről az igazgató, a megintés szövegéből kivehetően, az előttünk ismeretlen előző szállásadótól szerzett tudomást, aki panaszt tett a lakbér kifizetése nélkül távozott P-re.

49. K: DREGy – Lt. 7/h. 1841/42. 1.: „Időszaki jelentés a Pápai Refor[mátus] Főiskolában lévő Kormányzóról, Igazgatóról és közönséges rendes Oktatókról, azoknak segédjeikről s az alsóbb iskolabéli Tanítókról, az 1841/42^k első félévről” című 70 x 51 cm nagyságú, harántalakú, 21 levélből álló füzetből, mely a Főiskola főhatóságának, a Dunántúli Református Püspöki Megyének (Egyházke-
rületnek) félévenként felterjesztendő jelentés részeként a felsőbb és alsóbb tanulóifjúságnak tárgyak s ezeken belül osztályok (évfolyamok) szerint csoportosított előmeneteléről is részletes tájékoztatást adott. Ez az „Értesítvény” a füzet [2a-21a] lapjaira terjed. A jelentés az [1a] l. adata szerint 1842. ápr. 25-én kelt. Az egy-egy tanár által tanított tárgyakat egybefogva, osztályonként s az oktatótól megállapított „érdemsorozat” sorrendjében (a legjobbtól a leggyengébbig) közlik az osztályzatokat, a nevek és a hozzájuk tartozó személyi adatok kíséretében. Egy-egy tanuló tehát (személyi adataival együtt) annyiszor szerepel a kimutatásban, ahány tanára volt a félév folyamán. Minden tanár külön-külön érdemjegyet adott „erkölcs”-ből (magaviseletről) is. – M: PetMuz 1892. 5. évf. 1. sz. (jan.) 2-3.: Ferenczi Zoltán „Adatok Petőfi pápai életéhez” című adatközlő cikke keretében, a vallástani bizonyítvány híján (táblázat formájában): FPÉ 1. k. 226. (az előbbi hiánnyal; összevont táblázatban); – a vallástani osztályzatot és a vallástanárt mint P oktatóját mi említjük először a P-irodalomban.

Az 1841/1842. tanév első felében P-t 4 tanár oktatta; Czibor 43 tanuló közül a 29., Tarczy 38 közül a 22., Farkasdy pedig ugyancsak 38 közül a 32. helyre tette az érdemsorozatban (az egy-egy tárgyat hallgatók összlétszáma a fent leírt „Értesítvény”-ből állapítható meg). A nem református vallásúak (evangélikusok és izraeliták) vallástani bizonyítványát egyesítve tartalmazza az „Időszaki jelentés”. A vallástanárok nem az osztályzatok szerint állították össze tanítványaik névsorát (csak egyszerű sorszámmal látták el a neveket). A vallástanból kapott jegy az érdemsorozati hely megállapításánál nem játszott szerepet. Hogy P a fenti adatok alapján milyen számítás szerint került – 38 logikus között – a 23. helyre (l. köv. adat), nem tudjuk. Elégtelen osztályzata ezúttal nem volt (a leggyengébb jegyet: a közepes és elégtelen közé eső I./II.-t [első osztály második osztállyal] Farkasdytól kapta görög nyelvből), Tarczy pedig két kitűnővel értékelte a magyar és német nyelven elért teljesítményét; végeredményben tehát – a másfél évi kiesés ellenére – a selmecinél kedvezőbb átlagot ért el. (L. FPÉ 1.k. 224–225.) – A bizonyítványokban feltüntetett, többször ismétlődő személyi adatokban feltűnően sok a hiba vagy elírás (ezekre [!] jellel hívtuk fel a figyelmet).

Az első félévi vizsgákra 1842. márc. 10–15. között került sor, az alábbiak szerint:

Tavaszelő [márc.] 10. Philosophia és latin literatura. –

Mathesis. – Költészet.

[Márc.] 11. Honi jogtudomány. – Zsidó és görög philologia.

– Szónoklat.

[Márc.] 12. Természettudomány és német literatura. – IV.

gymnasiumi közvizsgálat. – III. gymnasiumi közvizsgálat.

[Márc.] 13. Elemi iskola vizsgálata.

[Márc.] 14. Történettudomány, neveléstan, francia nyelv.

[Márc.] 15. Növendék papság. – II. gymnasiumi iskola

közvizsgálata. – I. gymnasiumi iskola közvizsgálata.

(L. FőiskTanJk 1841–1842. VIII. ülés, télutó [febr.] 1., 32. pont! DREGy – Lt. 3/a 4.)

P tehát márc. 10–12-én vizsgázott. Mivel a vizsgák március közepén fejeződtek be, a félév végi osztályonkénti érdemsorozatokat pedig a tanári konferencia márc. 17-én állapította meg (l. köv. adat és jegyz.), a bizonyítványoknak márc. 15–17. között kellett elkészülniük. – *Czibor Ferencz* (1797–1886): Pápán, Bécsben és Berlinben tanult, öt idegen nyelvben jártas oktató, felszentelt ref. lelkész, ebben az évben a Főiskola „kormányzója” (az egész intézmény vezetője) bölcsészetet, latin és görög nyelvet adott elő; 1838-ban vette át a hegeliánus nézetei miatt támadott Tarczytól a filozófiai tanszéket; Tarczy a természettani tanszéket foglalta el (l. erről és Cziborról: „A pápai főiskola története.” Bp. 1981. 178–180., ill. 192., a Bodolay Gézátlól írt fejezetben). – *Tarczy Lajos* (1807–1881): a sokoldalúan képzett, külföldet járt, hét idegen nyelv ismeretével rendelkező professzor, 1840 óta a magyar tudós társaság tagja, 9 éve tanított Pápán, ebben a félévben természettant, német és magyar nyelvet oktatott. (Tarczy, a fiatal tudós professzor és pedagógus portréját legutóbb Bodolay Géza rajzolta meg az előbb i.m. 176–183. lapján.) – *Farkasdy Károly*: 25 éves, négy idegen nyelvet elsajátított „segédoktató” az előző évben került a Főiskolához, s mértant, számtant és görög nyelvet tanított. (L. mindhármukról a feljebb leírt 1841/42. 1. félévi „Időszaki jelentés” [1a] l.) – *László Jónás* pápai evangélikus lelkész.

P a Kollégium Felvételi könyvébe *saját kezűleg* jegyezte be nevét és személyi adatait (l. alább 52. sz. adat és jegyz.), s születéshelyeként a Pest megyei Kiskőröst, lakóhelyéül Duna-Vecsét írta be. A szóban forgó négy, idegen kézzel írt bizonyítvány közül kettőben mégis az olvasható, hogy szüle-

téshelye, ill. apjának lakóhelye a kiskunsági Szabadszállás, a másik kettőben a valóságnak megfelelő fenti adatok. Hasonló eset ismétlődik meg az év végi bizonyítványban (l. alább 69. sz. adat és jegyz.). Ez a keveredés aligha elírás következménye, sokkal inkább arra vall, hogy a költő már kiskun származásának kezdő vallani magát, kivált ha arra gondolunk, hogy ennek alapos gyanúja már selmeci iskolai félévének bizonyos adataival kapcsolatban felmerült (vö. feljebb 17. sz. adat és jegyz.).

50. K: DREGy – Lt., 7/a 6. IskSzJk. – M: Itt először.

Az osztályok szerinti „érdemsorozatok”-at a tanári gyűlés, a tanulmányi eredmények alapján, minden félév végén megállapította, mert a különféle kedvezmények odaítélése elsősorban a tanuló „grádus”-ától: az érdemsorozatban elfoglalt helyétől függött (l. erről fenti 41. sz. jegyz.). P félév eleji és végi sorrendi helyét összevetve visszaesést tapasztalhatunk: a jelentős létszámcsökkenés ellenére ugyanannyian kerültek eléje és kevesebben mögéje, mint félév elején; – ennek oka azonban véleményünk szerint inkább az, hogy akkor (1841 novemberében) viszonylag kedvező besorolást kapott. A selmeci eredményhez képest azonban kétségkívül jól zárta ezt a félévet (vö. előző, 49. sz. jegyz.). – *nagyobb tanulók:* ti. a gimnaziális osztályok fölötti főiskolai évfolyamok diákjai.

51. K: DREGy – Lt., 41 x 26 cm nagyságú, erősen rongált állapotú papírlap (gyűjtőív) 1. lapján. A hátlapon a Képző Társaság tanárelnökének, Tarczy Lajosnak, ill. pénztárosának elismervényei: „Hat for[int] 15 krt vált[óban] átvettem Tarczy”, keltezés nélkül, ill. „Ez összegből felvettem [olvashatatlan szám] pengőt, Dec. 6^{án} 1842. Horváth Ignác Pénztárnok.” Bevezető szöveg az ív felső szélén: „Mind azokat, kik a’ dunántuli ref. főiskolában létező képző társaság, közvetve pedig ezen iskolában tanuló ifjúság célszerű kifejtődésének buzgó barátai, egész tisztelettel szólítja fel az alulírott, hogy az említett társaság’ javára önkénytes adomány- vagy ajánlataikkal [felajánlásaikkal] járulni, s ezt ez ívre följegyezni méltóztatassanak. Pápán, őszutó [nov.] 25. 1841. Tarczy Lajos k.társ. [képző társasági] elnök.” Alább: „Pap Dienes urnak kiadta a’ jegyző. Demjén Ferencz jegyző.” – Ezután következnek az adakozók, ill. adományokat felajánlók aláírásai: 8 név, a „Forint váltó”, ill. „Krajcár váltó” feliratú rovatba írt összegekkel; közülük négy után áll ott a „fizetett” megjegyzés. A nevek alatt sorakozik az a négy adománybejegyzés, amelyeket közlünk, mert a legfelső P sk. írása, a további három pedig – idegen kéz írásával – feltehetőleg ugyancsak az ő adományainak tréfás körülírások mögé rejtett bejegyzése (erről l. alább). E négy adománynak a nevetek helyettesítő szövege egykorú tintavonásokkal átlósan, többszörösen át van húzva. – M: Eötvös Lajos: „Petőfi Sándor pápai élete.” FövL 1870. nov. 25., 1167.: csak az első, P kézírásával történt bejegyzés szövege: PKrK 1.k. 34., szintén csak az első hexameteres sor, P verseként; ez e minőségben először került P versei közé; – tévesen, mert rövidesen kiderült, hogy a költőtől idézőjelek nélkül felhasznált sor Pázmándi Horváth Endrének „A nemes szívű magyarokhoz a pesti teátrum ügyében” című terjedelmes, hexameterben írt szövegből való (1815); az erről szóló helyreigazítást l. PKrK 2.k. 106–107. – A többi három bejegyzésnek mint lehetséges P-dokumentumoknak első említése: PKrK 1.k. 307.

A főiskolai Képző Társaság 1841. őszutó (növ.) 28-i VII. ülésén határozott úgy, hogy az 1841/1842. évi irodalmi pályázatok díjazásához szükséges összeg biztosítására gyűjtést szervez; ugyanekkor megállapodtak abban is, hogy kik kapnak e célból gyűjtőívet (PKTJK 37–38.). A Tarczy tanárelnökkel együtt 9 „ívtartó” közé tartozott Pap Dienes, P osztálytársa is; gyűjtőívének leírását l. feljebb. – Az ennek alapján bejegyzett négy adomány együttesen is mindössze 25 váltó krajcárt tett ki (ez 10 pkr-nak felel meg); feltehetőleg ez a magyarázata annak, hogy a bejegyzések névtelenek. Az első P saját kézírása lévén, talán nem alaptalan a gyanúnk, hogy az egész a krajcáros gondokkal küszködő költő keserű tréfája volt (talán az utólagos áthúzások is ezzel magyarázhatók), hiszen a többi körülírás is ráillik, az „obsitos katona” pedig tudunkkal csak órá. Hogy e bejegyzések és befizetések mikor történtek, nem tudjuk pontosan meghatározni: magán az íven a gyűjtés befejezésére utaló adat nincs. A Jkv szerint az 1842. tavaszhoz (ápr.) 13-i ülésen ismertették a gyűjtés összesített eredményét (8 íven felajánlott – s nagyrészt befizetett – adományok összege, beleértve Pap Dienes gyűjtését is, 131 vft 15 kr-t tett ki), tehát a szóban forgó, a gyűjtőív végén olvasható felajánlások 1842 első negyedében történhettek. A Képző Társaság csak az iskolaév végén számolta el a gyűjtőket; köztük Pap Dienes a Jkv adatai szerint pontosan az íven „fizetett” megjelölésű adományok összegével (8 vft 30 vkr); itt az annak idején P kézírásával bejegyzett és a többi, neki tulajdonítható, filléres felajánlás a következő szöveggel szerepel:

„Egy valaki [utalás a „Hozunk áldozatot...” kezdetű sor mögé rejtőzött névtelenre]	–5 (vkr)
Egy szegény ördög	–2 1/2 (vkr)
* * * obsitos katona	–10 (vkr)
Valaki [a gyűjtőív bejegyzésének rövidített formája]	–7 1/2 (vkr)”

(PKTJkv 67–68., 1841/1842. iskolaév végi bejegyzések.) – Tarczy elismervénye a gyűjtőív hátlapján keltezten, de ő nyilván még a nyári jutalmazások előtt (legkésőbb júniusban) vette át Pap D.-től a nála összegyűlt adományok összegének kb. 3/4 részét; a pénztárnok pedig 1842. dec. 6-án a hátralékos összeget (elismervényen a számadat, mint láttuk, olvashatatlan). Megemlíti még, hogy Pap Dienes, P-nek 16 éves, balatonfüredi születésű osztálytársa, egy veszprémi ügyvéd fia volt (I. FelvKv 78–79., 518. sorsz.); egyik beadott munkáját a Képző Társaság 1842. jún. 1-i ülésén P-nek adták ki bírálatra (I. erről az alábbi 61. sz. adatot és e dátumhoz fűzött jegyzetét).

52. K: DREGy – Kt. Kéziratok O 890. sz. A kötet elején „A Helvetiai Vallástételt követők Pápai Főiskolájának elrendelése és törvényei” című „részekre, szakaszokra, cikkelyek”-re és paragrafusokra tagolt iskolai statutumok és rendszabályok, fegyelmi előírások találhatók, s ezeket – a kötet 33. lapjától kezdve – a tanulók saját kezű aláírásai és személyi adatai követik, e főcím alatt: „A fentebb írt Oskolai Törvényeknek megtartására alólirottak 1836^{di}ki November’ 19^{ken} magunkat Nevünk’ aláírásával (Subscriptio) kötelezzük”. Aláírni a törvényeknek”: ez a kifejezés tehát az 1836/37. tanévtől kezdve került Pápán használatba. – Az 1841/42. iskolaévi aláírások sora a 78–79. lapon e cím alatt kezdődik: „1841dik évi Novemberben ezek írták alá magokat a törvények[ne]k t. cz. Czibor Ferenc igazgató alatt”. P az aláírók sorában – 1836-tól, az aláírások kezdetétől számítva – az 544-ik volt, ezt jelzi a bejegyzést kezdő sorszám. Az egész bejegyzés az ő keze írása (természetesen a rovatcímeiktől eltekintve, melyek a kézírásos lapok tetején más kézzel írottak); hogy erre nem novemberben került sor, arról l. az alábbi magyarázatokat. – **M:** Tudomásunk szerint először Hatv (1955–1957) a 2.k. 32. utáni mellékleten (fénym.); majd VP 7.k. 525. (jegyz.: 587.); Istenes József–Istenes Márta: „»Szent a küszöb...« Petőfi szülőháza.” Kiskőrös, 1972. [72–73.] (fénym.); Nádasdy 1973. 456., ill. (gyenge fénym.) 460.

A szubszkribálás kötelezettségére és feltételeire nézve l. 47. sz. jegyz. Ott írunk arról is, hogy mivel az Iskolai Szék 1842. febr. 26-án szólítja fel P-t az aláírásra, azt megelőzőleg le kellett volna tennie a tanulmányai folytatásának feltételül szabott magánvizgát; de erre, úgy látszik, haladékat kapott. Magára a szubszkribálás közelebbi időpontjára ugyancsak ebből a felhívásból következtethetünk: erre az Iskolai Szék egy heti határidőt adott (az „egy hét múlva” nyilván így értendő), tehát nagyon valószínű, hogy P saját kezű bejegyzése vagy még február utolsó napjaiban, vagy március elején megtörtént. Tegyük hozzá, hogy az 1841/1842. iskolaév első félévi ún. tavaszi közvizsgálatai márc. 10–15. között zajlottak le, s P a latin irodalom révén már az első nap érdekelve volt (l. 49. sz. jegyz.); az aláírást tehát mint a vizsgára bocsátás előfeltételét soká nem halogathatta. – Ez az adat jelentős szerepet játszott a költő születéshelyéről folytatott vitákban, mert a rovatcím felreérthetetlenül a születéshelyre utal, s a „Kis Kőrös” bejegyzés ez esetben kétségkívül autográf.

53. K: DREGy – Lt, IskSzJk. – **M:** Tudomásunk szerint itt először.

A főiskola törvényei II. szakasz IV. Cikkelyének (A’ Tanítási órák’ hallgatásáról) 4. §-a úgy intézkedik, hogy „a ki engedelem nélkül leczkét mulat [mulaszt] [...] 3^{or} [harmadszor, harmadízben] az Oskolai Szék előtt megpirongattassék [...]” (PFőiskTörv); P megintése ennek alapján történt. (NB. Ez a 3 óramulasztása már az április elején kezdődő 2. félévre esett.) A mulasztás okaira nézve nincsenek adataink.

54. K: DREGy – Lt 7/4 5/2. (Leírását l. 42. sz. jegyz.) – **M:** Itt először.

A „dolgozó tagok”-ról és a tagdíjról l. előbb említett jegyz. – A befizetés feltehetőleg a félév elején történt, ezért kelteztük az adatot április hónapra; erre azonban konkrét bizonyítékunk nincs.

55. K: DREGy-Lt, 7/n 5/1. A kéziratot forrás leírását l. az első félévi befizetés adatának jegyzetében (43. sz.). Ez a második bejegyzés P saját kezű írása. – **M:** PetMuz 1892. 5. évf. 1. sz. 4., Ferenczi Zoltán: „Adatok Petőfi pápai életéhez” című cikke keretében; VP 7.k. 525., a „Névbejegyzések, aláírások” 2.sz. adata (jegyz.: 587.).

Ez a második befizetés pontosabban datálható az első félévinél, mert a jegyzék végén ott van Horváth Ignác pénztáros 1842. ápr. 29-én kelt elismervénye a begyűlt díjak összegének átvételéről. Mivel a második félév április elején kezdődött, P befizetésének ápr. folyamán kellett történnie. – [pengő krajcár]: ti. az Olvasó Társaság szabályzatában megállapított félévi díj 30 pengő krajcár volt, l. az első félévi befizetéshez fűzött, feljebb idézett jegyzetet; uo. esik szó arról is, hogy a Főiskola már annak idején is milyen jelentős könyvgyűjteménnyel rendelkezett.

56. K: DREGy-Lt., IgKv. – **M:** Pándi (1958) 92.

Jún. 25-e ebben az évben szombati napra esett, tehát ha a „mult hét” kifejezésen nem az éppen végéhez ért, hanem az előző hetet értjük (jún. 13–18.), akkor P mulasztásait két eseménnyel is kapcsolhatjuk: egyrészt jún. 15-e volt a Képző Társaság pályázataira szánt művek beadásának határideje (l. a 61. sz. szöveget e dátumnál és hozzáfűzött jegyzetünket), másrészt Egressy Gábor pápai vendégfellépéseire éppen 11-e és 19-e között került sor; „P-nek ekkori, feltehetően sűrűn egymásra

következő színházlátogatásaival – írtuk egy korábbi tanulmányban –, zaklatott lelkiállapotával függhettek össze azok az iskolai mulasztásai, amelyekért jún. 25-én, tehát pár nappal Egressy fellépéssorozata után, az Iskolai Szék elé idézték”. (Kiss J., PIMÉvk 1973. 97.; Egressy pápai programjáról l. uo. 93–97.) – Nagy Gedeon: P 18 éves, bonyi (Győr m.) születésű osztálytársa, egy szabómester fia volt (l. FelvKv 78–79.); minden valószínűség szerint azonos azzal a „N. Gedi”-vel, aki Kozma Sándor későbbi emlékezése szerint P-nek – iskolai év végi „örömmünnepi” szereplésére (erről l. a 61. sz. szöveg utolsó, júl. 27-i feljegyzését és annak jegyzetét) – elegáns sötétzöld öltönyt kölcsönzött (a hozzá tartozó kellékekkel), aztán másnap durva, sértő módon a nyilvánosság előtt követelt vissza (K. S.: „A múltból.” Nemzet 1883. márc. 25., regg. k. 6–7., úk. Hatv² 1.k. 386–388.).

57. K: DREGy-Lt, IgKv. – M: Pándi 1958. 92–93.

Az egykorú pápai feljegyzések közt korábbi nyoma is maradt fenn annak, hogy P-t szállásadója lakbértartozásáért bepanaszolta; de az feltehetőleg első (a „ferenciek zárdájával átellenben” fekvő) pápai szállásával kapcsolatos volt (l. 48. sz. adat és jegyz.), ezúttal pedig minden valószínűség szerint annak a kollégiumi épület szomszédságában bérelt kis szobának a ráeső bérével maradt hátralékban, amelyet 1842 februárjában [Orlay] Petrics Somával, rokonával és iskolatársával együtt vett ki. Szállásadója Getz Vencel szabómester volt (l. FPÉ 1. k. 244.; egyes emlékezők Gecz Vendel, ill. Vörös néven szólnak róla, vö. Hatv² 1.k. 358., 367., 372.), sőt egy ízben Gecznet is megnevezik (uo. 1.k. 373.). – *Békásy Antal*”ról nem tudunk közelebbit; *Nagy Sándor* nevű diák kettő is volt ekkor Pápán, mindketten egy évvel előbb jöttek, s P-nél feljebb jártak (az egyik a Győr megyei Bonyból, a másik a somogyi Csökölről, l. FelvKv 466., 475. sz.). Őket és P-t ugyanezért bepanaszolták gazdasszonyaik, hogy a mosáspénzzel is adósak (l. köv. adat és jegyz.).

58. K: IskSzJk, – M: Itt először.

Az Iskolai Szék elé idézett diákokat – köztük Petőfit – gazdasszonyaik panaszára ugyanezen a napon szálláspénztartozásuk rendezésére is felszólították (l. az előző adatot és hozzá fűzött fenti jegyzetünket).

59. K: DREGy-Lt, Akták II. Bírálatok B. 1^{so} csomag 1-től 4-ig. 1842. évi pályaművek bírálati. – M: E bírálat említését l. FPÉ 1. k. 253.; PKrK 1.k. 324., 340.; teljes szövegében tudomásunk szerint itt lát először napvilágot.

P az 1841/42. évi pályázatokon két lírai versével és két balladájával vett részt (*Vándordalok, Ideal, ill. Szín és való, Lehel*): közülük a *Szín és való* jutalomban, a többi dicséretben részesült. Tarczy Lajos, a Társaság tanárelnöke, a beküldött művek elbírálására Kovács Pál győri író, Stettner Ignác pápai ref. lelkész és Czuczor Gergelyt, ill. utóbb – a felkérést elhárító Czuczor helyett – Turcsányi János győri tanárt kérte fel. (L. minderről részletesebben 61. sz. szöveg és jegyz., különös tekintettel a nyárelő [jún.] 15-i XL., ill. a nyárhó [júl.] 20., 24., 26-i L-LI-LII. ülés P-re vonatkozó adataira, ill. a hozzájuk fűzött jegyzetekre.) A bírálatok közül csak Turcsányiét ismerjük teljes szövegében; ez, mint látható, P pályaművei közül a *Vándordalok*-at tartotta (a lírai darabok közül a harmadik helyen) említésre méltónak, s ezzel hozzájárult dicséretben részesítéséhez; P többi munkája azonban az ő véleményével szemben aratott sikert. Megjegyzendő: Turcsányi a jutalmazott *Szín és való*-t feltehetőleg azért hagyta figyelmen kívül, mert az lehetett a véleménye, hogy a balladában „historiai elem”-re van szükség (erről a kíváncsólomról, mint a fent id. jegyzetben olvashatjuk, még a jutalom odaítélésének végső indoklásában is szó esett), P műve pedig *jelenkori* történet feldolgozása. – *versificatio*: megverselés, versbe foglalás. – *Lengyel keservek*: szerzője, Ács Károly (1819–1882; ekkor teológus, később tótvázsonyi ref. lelkész) e költeményével elnyerte a lírai pályázat jutalmát, a *Túlvilági kép*-pel pedig az egyik dicséretet (a fent említett 61. sz. jegyzeten kívül l. még FPÉ 1.k. 253., lapalji jegyz.) – *némü*: némi. – *hős Horác, hős vezér*: e műfajban P nyerte el a jutalmat és az egyetlen dicséretet; aztán azonban Turcsányinak egy nappal később érkezett véleménye alapján Nagy Sándor *Hős vezér*-e ugyancsak dicséretben részesült. A *Hős Horác* szerzője – mint nyeretlen – nem vált ismeretessé (vö. alább, 61. sz. jegyz., 1842. júl. 24.).

60. K: DREGy-Lt IgKv. – M: Pándi 1958. 93.

Ez a – más iskolatársai között – P-hez intézett figyelmeztetés, melynek hiteles nyomát csak az Igazgatói könyv tartotta fenn, hozzásegít ahhoz, hogy iskolai tanulmányainak egy fontos kérdésében tisztábban lássunk, bár a homályt teljesen nem oszlatja el. A költőt, aki Selmecen csak 1 szemesztert végzett el (ti. a poétikai-rétori kurzus első évének felét, vö. feljebb 20. sz. adat és jegyz.), a pápai Ref. Kollégiumba azzal a kikötéssel vették föl „logikus”-nak, tehát 1. éves bölcsésznek, hogy a közbeeső, kihagyott másfél év tantárgyaiból magánvizsgát tesz (l. feljebb, 40. sz. adat). A kétségkívül illetékes jó barát és iskolatárs, Orlay Petrics Soma emlékezése szerint (ő az egyetlen kortárs, aki e vizsga lefolyásáról ír, vö. OriAd 344–345) e feltétel teljesítésére – a szóban forgó felhívásban is megnevezett Bárány Károllyal együtt – „kora tavasszal” került sor; ezt a terminust tehát a második félév végére kell

helyesbítünk, pontosabban a szóban forgó felhívás dátuma és a vizsgák kezdete (aug. 18., vö. alább 69. sz. jegyz.) előtt, mert e magánvizsga sikeres letétele nélkül – elvben – nem engedhették osztályvizsgára. A magánvizsgáról egykorú dokumentum ugyan nem maradt fenn, de tény, hogy levizsgázott, és az 1841/1842. tanévről érvényes bizonyítványt kapott (l. alább, 69. sz. szöveg és jegyz.).

61. K: DREGY–Lt, 7/n 2/1. A kéziratos kötet, mely 1840-től 1861-ig terjedő feljegyzéseket tartalmaz, 342 utólag számozott lapból áll; az eredeti lapszámozás (melyre ezúttal utalunk) 1842. őszutó (nov.) hónapban 73-nál megszakad. A jegyzőkönyvek sorában több hiány fordul elő, az 1846/1847. évi egy része pedig 7/n 2/2 sz. alatt külön kéziratári egység. A jegyzőkönyvből itt csak a közvetlenül P-re vonatkozó részleteket idézzük. – M: Ferenczi Zoltán: „Adatok Petőfi pápai életéhez” című cikkének II. részében, PetMuz 1892. 1.sz. 4–8., lapalji jegyzetekkel. (A cikket több részletben úk. Hatv² 1.k. 360–361., 364., 381–382.) P már az 1838/1839. tanév első félévében – mint selmeci diák – tagja volt az ottani evangélikus líceum „Nemes Magyar Társaság”-ának: szavalt, bírált, verset adott be, sőt *A hűtelenhez* című költeménye, majd *A költő keserve* című is a Társaság Érdemkönyvébe került (ez utóbbit nem ismerjük, mert a kéziratos kötetnek azt a lapját később kitépték; minderről l. feljebb 19. sz. szöveg és jegyz.). A költő később, Sopronban mint katona kapcsolatban állt az ottani líceumi képző társaság több tagjával, Orlay Petrics Somával, Sass Istvánnal stb. (l. PKrK 1.k. 225–226.); további két év múlva, 1841 őszén (Pápara menetele előtt) pedig állítólag a pozsonyi líceum önképzőkörének emlékkönyvébe is belekerült két verse – egyike barátja neve alatt (l. uo. 291–292.). Ezért szinte természetesen vehetjük, hogy mindjárt Pápara érkezése és a református kollégiumba való felvétele (1841. okt. 31., l. 40. sz. adat) után beiratkozott a Képző Társaság dolgozó tagjai közé, s amint éppen e jegyzőkönyvi adatokból is kiténik, egyike volt a legszorgalmasabbaknak. (Tagdíjat is fizetett mindkét félévben, l. 42., ill. 54. sz. adat és jegyz.). A Képző Társaság egyébként az előző iskolaévben alakult, s P már 1841. márciusi rövid pápai tartózkodása idején is bizonyára hallott róla. (A Társaság alakulásának körülményeiről, a negyvenes években kifejtett tevékenységéről l. Bodolay 284–299.) – [1841. nov. 7.:] P itt említett *önkéntes* munkái, melyeket Demjén Ferencnek adott ki bírálatra, nyilván a három nappal később általa felolvasottakkal azonosak. Az volt ugyanis a szokás, hogy a bírálatra átadott munkákat a következő ülésen a szerző maga bemutatta, s a kijelölt személy az időközben elkészített bírálatot felolvasta vagy elmondta. – Demjén (Dömjén) Ferenc 1836 őszén íratkozott be Pápan a felsőbb iskolai tanulók közé, tehát P-nél öt évvel feljebb járt (l. FelvKv, az 1836/37. tanévre felvettek közt a 153. sz. alatt); akkor 18 éves volt, azaz 1818 körül született. P pápai iskolaéve idején már mint „tanfő” a VI. gimnáziumi osztályban a költészeti tudományokat oktatta (l. „Időszaki jelentés... az 1841/42^k első félévéről”, 1842. ápr. 25., DREGY–Lt 7/h 1841/42/1.); később református lelkész lett. Halálózási évét nem ismerjük. P-nek, maga is szorgalmas verselő lévén, vetélytársa és ellenlábasa volt; erre lehet következtetni a költőnek egy 1845. évi hírlapi glosszájából is (*Adatok „a kritika titkai”-hoz*, l. VP. 5.k. 13., ill. 197–198.). A kettőjük közti feszültség kifejlődéséhez feltehetőleg Demjén bírálati is hozzájárultak: ezúttal, majd 1842. ápr. 20-án P újabb négy benyújtott versével kapcsolatban tett megjegyzései közt is lehettek olyanok, amelyekért P megneheztelt rá, hiszen ez utóbbiak közül csak egyet ítélte Érdemkönyvre méltónak (l. alábbi magyarázatainkat is). – *Tünődés*: erről a versről l. a jegyzetben alább az 1842. jan. 16-i adathoz fűzött magyarázatot. – *Zsarnok és Eskü*: e két versről a Jkv-ben többé nem esik szó s az Érdemkönyvbe sem kerültek bele, feltehetőleg azért, mert P a Demjéntől kívánt átdolgozást, ill. javítást nem hajtotta végre; ezért szövegüket sem ismerjük. Lehet, hogy nem is Pápan készültek, hanem magával hozott korábbi kísérletei voltak. (L. minderről részletesebben PKrK 1.k. 144–145.) – [nov. 14.:] A szaválásra való kijelölés a Társaság tagjainak betűrendjében történt. P szaválata a következő (nov. 17-i) ülésen hangzott el. – [nov. 17.:] P már selmeci képző társasági fellépései egyikén is Vörösmarty-verset választott szavallati darabként: 1838. okt. 31-én a „Csák” című romantikus-tündéres balladát adta elő (l. 19. sz. adat és jegyz.). P-nek Vörösmarty költészetére iránti korai és mély vonzalmáról sok apró életrajzi és emlékezősadat árulkodik (l. a PKrK 1.k. 206. lapján közölt összeállítást). – [1842. jan. 16.:] Hogy a kiigazított és újra felolvasott *Tünődés* miben tért el a nov. 7-én beadott szövegtől, nem tudjuk; a költeménynek csak az Érdemkönyvbe (P-től saját kezűleg beírt) változata ismeretes (l. PKrK 1.k. 34–35.; vö. a jegyzettel is: 307–309.). – [febr. 2.:] Az ekkor bírálatra kiadott „munkák” címét l. a febr. 27-i bejegyzésben, ill. alább. – [febr. 27.:] Mivel P az Érdemkönyvbe közvetlenül egymás után négy műfordításának szövegét írta be, nyilvánvaló, hogy az elsőként az Érdemkönyvbe került Heine-fordítás: *Hazatérés*. (*Németből Heine után*) is az ekkor megbírált darabok közt volt, s csak Jkv írójának hibájából maradt ki a címe; az ezt követő fordítások címe az Érdemkönyvben *Pórnak esti dala* (*Németből Claudius után*). *Ifjú a pataknál* (*Németből Schiller után*) és *Elegia egy várrom fölött* (*Németből Mathisson [!] után*), amiből kiténik, hogy P az átültetések szövegén utóbb, a bírálat nyomán valóban hajtott végre bizonyos igazításokat, hiszen

a címeken is módosított, pl. a Schiller-kötemény címében a „Gyermek” szót a pontosabb „Ifju”-val helyettesítette. (L. minderről részletesebben a PKrK 1.k.-ben e korai műfordítások jegyzetanyagát: 313–322.) – [ápr. 10.] Az, hogy az ekkor felolvasott és megbírált verseket P melyik ülésen adta be, s hogy akkor ismét Demjén (Dömjén) Ferencet jelölték ki bírálól, a hanyagul vezetett Jkv.-ből kimaradt. Demjénről korábbi bírálata kapcsán l. e jegyzetünkben feljebb. – *Kurutyó*: P e jóval korábban keletkezett (1841. március 10-e előtti) költeményének utóbb két kézírata is előkerült, de hogy a Pápán benyújtott változat melyikükhöz állt közelebb, nem tudjuk, mert P a bírálótól kívánt „kiigazítás”-t nem végezte el (legalábbis a Jkv többé nem említi ezt a verset), s így a szöveg az Érdemkönyvbe sem került bele. (L. PKrK 1.k. 257–262.) – *Heliconi zarándok*, *Viszontlátás*: e két versnek korábbi szövegét ismerjük csak (az egyik *Ujság*, a másik *A visszatért* címet viseli, l. PKrK 1.k. 32., ill. 22. sz.), mert P – feltehetőleg – nem értett egyet az „Epigrammá dolgozás”-ra irányuló bírálói javaslatl; emiatt ez a – tudunkkal legkésőbbi – szövegük nem maradt fenn. (L. a két vers jegyzetét, PKrK 1.k. 145–146., 273–275., ill. 146., 247–249.) – *Hattyúdal*: P-nek ezt a versét csak címe szerint ismerjük: szövege elveszett, mert a költő, jóllehet a bírálat alapján erre joga lett volna, nem írta be az Érdemkönyvbe; talán azért, mert sértegte az önértetét a többi három benyújtott versét ért elutasítás. (Vö. PKrK 1.k. 146.) – P és bírálója, az öt évfolyammal feljebb járó Demjén (Dömjén) Ferenc viszonyáról l. e jegyzetben feljebb. – [jún. 1.:] Pap Dénes (Dienes) „munká”-járól nem tudunk közelebbit, mert P bírálatára nem került sor, vagy az erről szóló feljegyzés kimaradt a (meglehetősen hanyagul vezetett) Jkv.-ből. – Hasonlóképpen: hogy szavalt-e P, mikor és mit, ugyancsak homályban marad, mert a Jkv-ben nincs erre vonatkozó feljegyzés. (Legközelebbi – jún. 19-i – szavalatára pár nappal előbb, jún. 15-én jelentkezett.) – [jún. 5.:] Hogy az ekkor P-től felolvasott és Tóth Istvántól megbírált két verset a szerző mikor nyújtotta be bírálatra, arról a Jkv ebben az esetben nem tesz említést. A *Jolanta* című ballada szövegét nem ismerjük; P feltehetőleg nem dolgozta át, s így az Érdemkönyvbe sem került bele. (Erről az elveszett P-versről l. még a PKrK 1.k. jegyzeteinek bevezetését: 145. l.) A másik, ekkor bírált verset P *Tolvaj huszár* (tehát némileg módosított) címmel bemásolta az Érdemkönyvbe: ez tartotta fenn a vers szövegét; a benyújtott, megbírált vers eredeti kézírata elveszett (vö. PKrK 1.k. 343–346.). *Tóth István*: a Képző Társaság alapító tagja (l. Bodolay 742.); életrajzi adatait nem ismerjük. – [jún. 15.:] A Képző Társaság 1841/1842. évi pályázatainak kitűzéséről, feltételeiről, határidejéről, díjáról l. PKrK 1.k. 323. A jelégében foglalt idézetek forrásainak pontosabb meghatározását l. a PKrK 1.k.-ben, az egyes versek jegyzetében. – P „önkéntes szavalás”-ára jún. 19-én került sor (l. alább). – [jún. 19.:] A szavalt vers szerzőjének keresztneve elírás, P Szemere *Miklós* „Az olympi Zeüshöz” című költeménye az Athenaeum című folyóirat 1841. júl. 11-i számában jelent meg (vö. Kiss J., PIMÉvk 1973. 98.). – [jún. 22.:] Horváth Ignácnak ekkor benyújtott „fordított értekezését” P júl. 17-én bírálta. – [jún. 29.:] Hogy mit adott elő az ekkor szavalará kijelölt P, és mikor, a Jkv hallgat róla (P júl. 10-én elhangzott „Szózat”-szavatala nyilván nem a kijelölés nyomán történt, l. az alábbi magyarázatot); vagy hanyagságból maradt ki az erre vonatkozó bejegyzés, vagy csakugyan elmaradt ez a szereplés, s emiatt jelölték P-t a júl. 17-i ülés 4. pontjában újra szavalará (l. alább). – [júl. 3.:] A Képző Társaság évzáró „örömmünneperől” s ebben P részvételéről l. e jegyzetben alább a júl. 27-i ülés Jkv-éhez fűzött magyarázatot. – a *jövő ülésség megpróbáltatni rendeltettek*: e szavatali és felolvasáspróbákról a Jkv nem szól, de meg kellett történniük, hiszen ekkor jelölték ki az örömmünnepe előadóit. Ez az alkalom tehát P örömmünnepi szereplésének is főpróbája volt: ekkor adhatta elő első ízben Gaál Józsefnek – Szalkay Máté álnéven – az Athenaeum 1842. máj. 3-i számában megjelent „Az ólmos botok” című versét. A szavatali darab megválasztásában feltehetőleg Egressy Gábor példáját követte, aki a színpadról is nagy hatással adta elő Gaál nevezetes költeményét. P nyilván olvasta az „Ólmos botok” című, ezzel kapcsolatos vitacikket („Egy fontolva haladó” aláírással) az Ath-na-k ugyanabban a számában, mely első nyomtatásban megjelent versét, A *borozót* közölte (1842. máj. 22.; a cikket l. 973–974.); néhány héttel utóbb pedig bizonyosan látta magát Egressyt is játszani, aki mint vendégszínész jún. 11–19. között hét ízben lépett fel Pápán, a Komáromi–Szákfy-féle színtársulat itteni előadásain (l. Kiss J., PIMÉvk 1973. 93–97.). A próbaszavatalok júl. 3. és 10. között hangzottak el. Bár ennek megtörténtéről a Jkv nem szól, egy emlékezés világosan utal P ekkori produkciójára s a hozzá kapcsolódó vitára. (Eszert a kijelölt bírálók egyike, Jókai Mór dicsérte, a másik: Bárány Gusztáv pedig kifogásolta P-nek színészilag megjátszott „szabálytalan” előadását; de végül is jóváhagyták a szavatalot, amelyet P az örömmünnepen, júl. 29-én, nagyszámú közönség előtt, fényes sikerrel ismételt meg (l. Kiss J., uo. 99–100.) – [júl. 10.:] A „Szózat”-nak itt említett elszavalarására P Orlay Petrics Soma emlékezése szerint napokon át titokban készült, majd a Képző Társaság ülésén „hosszúra nyúlt képpel, magából egy kiéhezett tót deákat alakítva állt ki középre, s érzelő hangon, tótos dialectussal” adta elő Vörösmarty költeményét. Ezt, mint a Jkv megfogalmazásából is kivehető, azoknak okulására szánta, akik megrótták korábbi „színeszi szavalará-

sáért”; egyhangú, gesztusokkal sem kísért szövegfelmondás lehetett tehát; a „tótos dialektus” ötletét pedig (a hatás fokozására) Egressy Gábortól leshette el, aki Kotzebue „Legjobb az egyenes út” című egyfelvonásos vígjátékának főhősét, Krumm Illést egyéb eszközök mellett ezzel a bevált fogással is egyénítette. Orlay szerint egyébként P-nek ezt a szavalamat, „elejétől végig kacagás kísérte”. (L. minderről Kiss J., PIMÉvk 1973. 100–101.) – [júl. 17.:] Hogy Horváth Ignác mit fordított Schillertől, nehéz megállapítani, mert sem a fordítás szövege, sem P bírálatának kézírata nem maradt fenn, Schiller pedig ilyen című tanulmányt nem írt; ismeretes viszont egy értekezése „A fenségesről” (Über das Erhabene), s egy másik a „Gondolatok a közönségesnek és az alacsonyrendűnek a művészetben való felhasználásáról” (Gedanken über den Gebrauch des Gemeinen und Niedrigen in der Kunst); talán e kettőből kiválasztott részleteket ültetett át magyarra – véli Fekete Sándor „Petőfi és Schiller” című tanulmányában (ItK 1969.1.sz. 37., klny. is). – Hogy P míféle „munkáit” kapta júl. 17-én bírálatra Jókai, nem tudjuk, mert a Jkv erről a továbbiakban nem szól. – Az ekkor szavallásra kijelölt P már a következő ülésen, júl. 20-án szavalt (l. alább). – [júl. 20.:] P a Képző Társaság 1841/1842. évi pályázatán négy verses művével: két lírai verssel (dallal) és két balladával vett részt. (L. PKrK 1. 323.) A beérkezett művek elbírálása (juttalomban vagy dicséretben részesítése) mindkét műfajban – más és más okból – két szakaszban történt. Mivel a három felkért bíráló egyike, a győri Czuczor Gergely (feltehetőleg betegsége miatt) nem vállalta a feladatot, egyelőre – a másik két bíráló megegyező véleménye alapján – ekkor, júl. 20-án csak a lírai versek közül juttalmazott mű (Ács Károly verse) kihirdetésére került sor; majd, a Czuczor helyett felkért (győri) Turcsányi János véleményének megerőszése után, júl. 26-án, a dicséretben részesített művek jelígis borítékait is felbontották, s ekkor tűnt ki, hogy Ács Károly további három költeményén kívül, P *Vándorlatok* és *Ideal* című verse került ebbe a kategóriába. (Turcsányi véleménye, mely egyébként Ács „Lengyel keservek” című művének elsőségét is megerősítette, fennmaradt; l. gyűjtésünkben 59. sz. a.; Ács Károly ekkor másodéves teológusról, kit gyakran tévesztettek össze a P-irodalomban P azonos nevű kecskeméti jogász barátjával, l. a bírálathoz fűzött jegyzetünket.) – A *ballada-pályázat* eredményhirdetésére nézve l. jegyzetünkben alább a júl. 24-i bejegyzéssel kapcsolatos magyarázatokat. – A „Zách nemzetség” Vahot Imrének (1841-ben nyomtatásban megjelent) tragédiája, melyből P feltehetőleg Leone, a darab főhőse monológiát választotta ki szavallatra (III. szakasz 1. jelenet), erről l. részletesebben Kiss J., PIMÉvk 1973. 98–99. – [júl. 24.:] A pályázatra beadott *balladákkal* kapcsolatos döntés ugyancsak nehezen alakult ki, egyrészt Czuczor Gergely mint harmadik bíráló említett vizsgálépe miatt, másrészt azért, mert (mint e feljegyzésből kitűnik), a balladák kérdésében a másik két bíráló sem értett egyet. Tarczy tanárelnök, feltehetőleg attól tartva, hogy a még Győrből várt bírálatok nem készülnek el vagy későn érkeznek, Széki Béla pápai kollégiumi tanárt kérte fel döntőbírónak, s ez – Kovács Pál véleményéhez csatlakozva – P *Szín és való*” című pályaműve mint juttalomra méltó ballada javára döntött, dicséretre érdemesnek pedig ugyancsak P *Lehel* (A *kürtkebelbe fú Lehel...*) című darabját ítélte. A következő nap azonban megérkezett Turcsányi János szakvéleménye is, mely ugyan a juttalmazandó ballada kérdésében nem támasztotta alá a már meghozott döntést, de hozzájárult ahhoz, hogy e pályaművek közül még egyet (Nagy Sándor „Hős vezér”-ét) dicséretben részesítettek (l. a Jkv júl. 26-i feljegyzését; vö. még PKrK 1.k. 340. – [júl. 26.:] Turcsányi János szakvéleménye, más győri bírálókéval együtt, feltehetőleg előző nap, júl. 25-én érkezett, mert a Jkv júl. 24-én, akkori feljegyzésének tanúsága szerint, még nem jutott Tarczy tanárelnök kezébe. (E bírálat eredeti kézírata fennmaradt, l. 59. sz. adat.) P *Vándorlatok*, ill. *Ideal* című dicséretet nyert verseit l. PKrK 1.k. 45., 53. sz. – Ács Károly (1819–1882) tanulmányait Pápán, 1843-ban fejezte be, 1852-től fogva haláláig református lelkész volt (l. PIMvk 1959. 124.; l. uo. a tőle megkülönböztetendő kecskeméti jogász Ács Károlyról is, 1824–1894.) – [júl. 27.:] Az *örömnépe* megrendezését még a júl. 3-i ülésen júl. 30-ára tűzték ki, erre az időpontra szólt a nyomatott meghívó is, de utóbb júl. 29-re hozták előre (vö. a Jkv júl. 30-i feljegyzésével); az itt meghatározott műsorszámok és sorrendjük (P öt fellépésével) egyezik a nyomatott meghívó „Örömnépeprend”-jével (l. PIM Any. 74.80; facsimilije: EPN II.sz. mell.). Az ünnepély elhúzódása miatt egyes számok, esetleg Petőfiéi közül is egy-kettő, talán elmaradtak (az ünnepély lefolyásáról l. Bodolay 694–695.).

62. K: DREGY–Lt, IgKv. – M: Pándi 1958. 93.

A „Törvények” idézett paragrafusában pontosan megszabta, hogy 1–5-szöri leckemulasztásért milyen fenytés jár; így P-t 1842. ápr. 23-án már 3 mulasztásért „megpirongatással” büntették (l. 53. sz. jegyz.), jún. 25-én újabb mulasztás(ok) miatt idézték az Iskolai Szék elé (l. 56. sz. adat és jegyz.); „ki ugyan azon fél esztendőben öten felyül mulasztna – rendelkeznak a Törvények –, [...] jelentessék meg Szülőinek az Oskolai Szék által.” P nem tartott kapcsolatot szüleiével, a fenytésnek ez a módja tehát nem jöhetett számításba; ő azonban, értesülve arról, hogy az Iskolai Szék (miután megkapta az igazgatótól a mulasztók névsorát) júl. 30-i ülése határozatával őt 6 ízbeni mulasztásért maga elé idézte,

szóban vagy írásban jelentette, hogy neki engedélye volt a hiányzásra. Az Iskolai Szék a következő (aug. 6-i) ülésen erre reflektált (l. ott).

63. K: DREGy–Lt, IgKv. – M: Pándi 1958. 93.

A „Törvények” megjelölt paragrafusa úgy rendelkezett, hogy „Kinek ... az Oktatótól adott tárgyról irandó értekezés, vagy más a féle Iskolai munkája nem volna, első s második ízben az Oskolai Széktől pirongattassék meg”. P esetében egy hét múlva erre a második, szigorúbb megdorgálásra is sor került (l. 66. sz. adat és jegyz.). Első mulasztása feltehetően a júl. 30-i képző társasági „örömnep”-pel függött össze: P ennek nyomtatott programjában két szavallattal és egy felolvasással szerepelt (vö. EPN II.sz. mell.: az „Örömneprend” hasonmása; eredeti példánya Pápán, a DREGy–Kt-ban és a PIM any.-gyűjteményében is megtalálható): erre az alkalomra bizonyosan nagy ambícióval készült. (L. még fenti 61. sz. adat és jegyz., az 1842. júl. 27-i ülésről.)

A pápai kollégium Iskolai Széke 1842. júl. 30-i XXXIII. ülésén P nevét nem említve utalt erre a figyelmeztetésre: „Hetí dolgozat n[em] lévén némelyek megintettek.” (IskSzK 449.)

64. K: DREGy–Lt, 7/n 5/2. – M: Itt először: tudásunk szerint nem is említették még a P-irodalomban. (A P részéről adott elismervény, a jutalmazott *Szín és való* pályázati kéziratának hátlapján, a múlt század végén még megvolt; később nyoma veszett; vö. VP 7.k. 639., ill. 656–657., a függelékben közölt elismervények között.)

P a pápai Képző Társaság 1841/1842. évi irodalmi pályázataira négy verset adott be, ezek közül hármát dicséretben részesítettek, egyikükkel, a *Szín és való* cíművel pedig elnyerte a balladára kitzött 2 arany jutalmat. Az eredményhirdetésre a Képző Társaság 1842. júl. 24-i LII. ülésén került sor (l. 61.sz. adat és jegyz.). Kétségtelen tehát, hogy a „két arany pálya díjt” a *Szín és való*ért vette föl a Képző Társaság akkori pénztárosától, Horváth Ignációl (öt fent említett elismervényében meg is nevezi). Hogy ez pontosan mikor történt, nem tudjuk; de az állandó anyagi gondokkal küszködő P bizonyára nem sokáig halogatta a jutalom felvételét, ezért a bejegyzést július végére datáltuk. – 2 arany: 1 arany értéke kb. 5 pft volt (l. Törő Györgyi: TanPet 43.).

65. K: DREGy–Lt, IgKv. (Az adat ceruzával át van húzogatva, ami talán az ügy törlesztését jelenti. A kéziratban több hasonló áthúzás fordul elő. L. alább a jegyzetet.) – M: Pándi 1958. 93.

Az ügy előzményéről, ti. hogy júl. végén 6 leckemulasztással vádolták, l. 62.sz. adat és jegyz. Védekezése, úgy látszik, alaptalannak bizonyult (ezért törölték volna a felhívás szövegét?), mert az Iskolai Szék következő ülésén már 7-szeri leckemulasztásért büntették (l. alább 67.sz. adat).

66. K: DREGy–Lt, IgKv. – M: Itt először.

Hasonló mulasztásért először egy héttel korábban büntették P-t, a „Törvények” előírásai szerint akkor enyhébb, ezúttal „keményebb” megdorgálással. (Vö. 63. sz. adat és jegyz.)

67. K: DREGy–Lt, IgKv. 36–37. l – M: Pándi 1958. 93.

Második félévi hatodik leckemulasztása miatt júl. 30-án idézték P-t az Iskolai Szék elé (l. 62. sz. adat és jegyz.); akkor azzal védekezett, hogy órákedvezménye volt (l. 65.sz. adat); ezt nyilván nem fogadták el, azért vonják felelősségre ezúttal már a 7-ik mulasztásáért. Korábban említettük, hogy a „Törvények” rendelkezése értelmében öt mulasztáson felül már a szülőket kellett értesíteni. P esetében azonban, aki nem tartotta a kapcsolatot szüleiével, az Iskolai Szék ezzel a „fenyíték”-kel nem élhetett. (L. 62. sz. jegyz.) Hogy akkor és ezúttal mivel büntették, nem tudjuk.

68. K: DREGy–Lt, 8/b II. (Főisk. számlák, nyugták) Közpénztár 219/1842. sz. irat, „Bevétel VII. 43.” megjelöléssel. 36 x 22 cm nagyságú eredeti kézirat, ceruzavonalas rovatokkal. – M: Itt először.

Az 1841/1842. évi „tanításpénz” (tandíj) összegét a támasz nélküli P számára feltehetőleg Tarczy Lajos tanár (róla l. 49. sz. jegyz.) közbenjárásával állapították meg ilyen szerény összegben. A „jótétellel élők” kifejezés nyilván erre a „jótéteményre” (kedvezményre) utal; ez egyébként elsősorban a köztartási (közétkeztetési) kedvezményt jelentette, P. azonban nem a konviktuson (köztartáson) ékezett, l. feljebb 45. sz. adat és jegyz. (Fennmaradt a „jótétellel nem élő” tandíjhátralékosok jegyzéke is, amelyen a tartozás-rovatban sokkal jelentékenyebb, átlagban több forintot kitevő összegek szerepelnek, l. uo. a Főisk. számlák között.) A tandíjbefizetés határideje a jegyzék tanúsága szerint 1841 karácsonya volt, s ezt P a többi felsoroltakkal együtt elmulasztotta. A jegyzék alatt Pályi Pál „esküitt” aláírásával ez a feljegyzés olvasható: „A jótétellel élők karácsonyi hátramaradt tanítás-pénzbeli tartozásából [=tartozásukból] 3 f 20 xrnál sem többet, sem kevesebbet nem adtam által Tel[kintete]s Pénztárnok Úrnak. Pápán augt. [augusztus] 24ⁿ 1842.” Mivel az év végi főiskolai vizsgák aug. 18–23. között zajlottak le (l. 69. sz. jegyz.), arra gondolhatunk, hogy a pénztárnok akkortájt vagy ezt megelőzőleg a bizonyítványokat kiadó igazgató számára írta össze a hátralékosok listáját: ennek alapján előbb Pályi Pál megpróbálta a tartozásokat behajtani. A jegyzék arról tanúskodik, hogy csak ketten fizettek (ez

tette ki a pénztárosnak átadott 3 Ft 20 xr-t), P azonban ekkor sem. Hogy aztán aug. 24-én vagy ezután, bizonyítványa átvételekor kiegyenlítette-e tartozását, nem tudjuk.

69. K: „Időszaki jelentés. A Pápai Ref[ormátus] Fő iskolában lévő Kormányzóról s közönséges rendes Oktatókról s ezeknek segédjeiről s az alsóbb Iskolabéli Tanítókról az 1842^{ki} [1841–1842-i] második Félévről” című, az előző félévihez hasonló, 70 x 51 cm nagyságú, harántalakú, 22 (lapszámotlan) levélből álló, fűzött kézirat: DREGy–Lt, 7/h, 1841/1842. 2. félév. A „Jelentés” kelte: Pápán, Oc. 3^{kán} 1842. Aláírta Eöri Szabó Gábor, a Főiskola gondoka. Az „Időszaki jelentés” szerkezetéről (arról, hogy az egy-egy tanár által tanított tárgyakat egybefogva, osztályonként, „érdemsorozati” rendben közli); 1. részletesebben az első félévi bizonyítvány jegyzetében (feljebb, 49. sz. alatt). – M: PetMuz 1892. 5. évf. 1. sz. (jan.) 2–3.: Ferenczi Zoltán „Adatok Petőfi pápai életéhez” című adatközlő cikkében, a vallástani bizonyítvány mellőzésével (akárcsak az első félév esetében), táblázatos formában, valamint FPÉ 1.k. 226. (Összevont táblázatban, az említett hiánnyal.)

P-t e félévben is ugyanazok a tanárok oktatták: Czibor Ferenc, Farkasdy Károly, László Jónás (evang. lelkész) és Tarczy Lajos. Bemutatásukat l. az előbb eml. 49. sz. jegyz. Ugyanott szöveltünk a bizonyítvány élén álló érdemsorozati számokról. P eredményei értékelését l. Fekete: PSÉ 1.k. 185–186. („második félévi bizonyítványa határozottan gyengébb lett, mint az első félévi volt” stb.) – A bizonyítványokban minden tanár külön-külön feltüntette a tanuló személyi adatait is; néhány nyilvánvaló elírás is előfordul (pl. hogy a költő apjának keresztnéve Ferenc, foglalkozása asztalos), ezekre „[!]” jellel hívjuk fel a figyelmet. Az apa lakhelyeként két ízben megnevezett Szabad-Szállás azonban aligha tekinthető elírásnak; erről l. alább.

A 2. félévi vizsgák rendjét a Főiskolai Tanács a következőképpen szabta meg:

- Nyárutó [aug.] 18. Bölcsészek-philosophusok
Költészek
19. Jogászok. Matematikusok.
Szónokok.
20. Természeti tudományokat hallgatók
IV. iskolások
I. gimn. iskola növendékei
22. Történeteket tanulók
II. iskolások
23. nevendék papok
Elemi isk. tanulók
III. iskolások

(FőiskTanJk 1842. nyárelő [jún.] 9d-i XVII. ülés 69. pont)

P tehát 20-áig befejezte vizsgáit (egyik levele szerint 21-én, l. VP 7.k. 13.), s mivel Jókai meghívására Orlayval együtt Komáromba, majd a Petrovits szülőkhöz Dunavecserre siettek, valószínű, hogy a költő mindjárt a vizsgaidőszak leteltével, aug. 24-én kikérte bizonyítványát, ezért kelteztük ezt, feltételesen, 24-ére. (A neki kiadott okmány nem maradt fenn.)

A négy bizonyítvány személyi adatai között (akárcsak az első félévi bizonyítványban) két ízben „Születéshelye a kiskunsági Szabadszállás”, ill. „Apja lakhelye a kiskunsági Szabadszállás” téves adat szerepel (szemben a helyes „Kiskőrös [Pest megye]”, ill. „Dunavecse” megjelölésekkel); ez gyaníthatóan már annak a jele, hogy P kiskún származásának kezdi vallani magát (l. feljebb a 17. és 49. sz. jegyzetet is).

70. K: DREGy–Lt, 7/a, 2/1, KTjK. Fénym.: MTAK Mikrofilmtára B. 1103/X. – M: PKrK 1.k. 309.: a kijelölt Petőfi-versek felsorolása a Jkv nyomán; a jegyzőkönyvi adat teljes szövege itt először.

A zsebkönyv kiadásának terve már P pápai tanéve folyamán, a kollégiumi Képző Társaság 1842. jún. 15-i ülésén felmerült; maga P is megemlítette ezt Szeberényi Lajosnak küldött, ez év júl. 7-én kelt levelében (l. VP 7.k. 13.). A Társaság a következő iskolai év őszén bízta meg a Jkv-ben említett „választmányt” a Tavasz-ba felveendő művek kiválasztásával; tagjai voltak: Ács Károly, Bárány Gusztáv, Domanovszky Endre és Kerkapoly Károly. Javaslatukat 1843. jan. 22-én terjesztették elő; ennek a Jkv-ben rögzített szövege nyomán közöljük a kijelölt P-versek címeit. A fennmaradt Érdemkönyvből megállapítható, hogy Schiller-fordítása (*Ifjú a pataknál*) és a *Vándordalok* kivételével minden költeményét felvették a jegyzékbe. A kötet szerkesztési munkái azonban akadozva folytak, s ezért végül is 1844 nyarán a Társaság a kiadást Dömjén Ferencnek, Kerkapoly Károlynak és Szentmihály Sándornak engedte át. Hármuk munkája nyomán a „Tavasz. Zsebkönyv. Költői művekből szer-

kesztve" 1845. január első napjaiban megjelent Pápán, a Főiskolai Nyomda betűivel. *A Hazatérés* című Heine-fordítás kivételével az összes kijelölt P-verset tartalmazta: 3-at közülük – az eredeti „Petrovics Sándor” aláírás helyett „Homonnai” név, 1-et „A.B.” jel, a többi 4-et az időközben ismertté vált „Petőfi Sándor” név alatt. Ez utóbbi miatt P meg is nevezte, s gúnyos lapalji jegyzetben bélyegezte meg a szerkesztők önkényes eljárását (ti. hogy „iskolai gyakorlatait” saját neve alatt közölték, „most, évek múltával”, l. *Köszönet a pápai Képzőtársulathoz, PDI 1845. jan. 16.; 83.*). L. minderről részletesebben PKrK 1.k. 309–310. A jegyzékbe fölvetett egyes versekkel kapcsolatban l. még jegyzetüket, uo. az 1.k.-ben. – *Elegia egy várromon*: a Matthiesson-vers címének („Elegie. In den Ruinen eines alten Bergschlosses geschrieben”) magyarosabb fordítása, mint az Érdemkönyvbeli, ti. a P-é (*Elegia egy várrom fölött*); talán a választmány valamelyik tagja javasolta ezt a változatot. A Tavasz-ban azonban mégis a P-től beírt címet tartották meg.

71. K: BKmL XIII. 14/11.k. a Szilády család iratai. 1. sz. nyomdai Fő-könyv (1841–1857). A belső címlap (nyomatott) szövege: „A” könyvnyomtató intézet működésének JEGYZŐ KÖNYVE, 1841-diki Julius 1-ső napján történt kinyitásától kezdve.” – A megrendelőkönyv adatai szerint Szabó József társulata, melynek P tagja volt, 1843. jan. 7-től kezdve rendelt itt nyomtatványokat, s a nyomda ettől fogva (pontosabban jan. 14-től kezdve újra) ápr. 30-ig bezárólag rendszeresen dolgozott a színtársulatnak. P neve ez idő alatt csak egy ízben, márc. 21-i megrendelésben fordul elő, de értelemszerűen a következő, márc. 23-i megrendelés is az ő nevében történt. (L. alább a magyarázatokat.) – A rovatcímek nyomtatottak, ezeket kurzívval szedték. – M: Joós Ferenc: „A vándorszínésztől az Állami Színházig. Kecskemét színészetének krónikája.” Kecskemét, 1957. (Kiskunság kiskönyvtára 3.) 27–28.: közli az 1843. márc. 21-i 58. sz. tételt (közlésünkben az 1. oszlop), hiányosan; valamint a márc. 29-i 64.sz. megrendelést: „A Színlap hordóknak búcsúzóversek” (ápr. 1-re). Ferenczi még azt hitte, hogy P ekkor színlapkihordó volt (FPÉ 1.k. 277., 284.); ez a felfogás később elterjedt, s egy – P neve alatt, röplapon kiadott – 1896-ban előkerült *Emlény* című színészi búcsúverset ezzel a megrendeléssel hoztak kapcsolatba; ez Kecskemét, 1843. keltezéssel a költő hiteles versei közé is bekerült. Újabbban azonban egyrészt nyilvánvalóvá vált, hogy P sem 1842-ben Székesfejevárt, sem 1843-ban Kecskeméten nem foglalkozott színlapkihordással, már csak azért sem, mert erre a célra a társulat külön „Czédula osztók”-at alkalmazott (l. Fekete: PVSz 39., 73.), másrészt pedig az, hogy az évszám nélkül megjelent *Emlény* Barna Ignácnak, P kortársának „A költő” című verse nyomán feltehetőleg az 1870-es években keletkezett színész-búcsúzó (l. PKrK 1.k. 152–154.), a szóban forgó márc. 29-i megrendelés tehát nem vonatkozhat rá. Körülbelül így kell megítélnünk a *Bucsúzó* című kétes hitelű P-versikével kapcsolatos hasonló feltevést is, azzal a különbséggel, hogy magának a versnek a hitelességét egyelőre nem tudjuk cáfolni (vö. PKrK 1.k. 486–488.). – Az adat első teljes közlése: Kiss István: „A kecskeméti Szilády-nyomda Petőfi- emlékei.” l. [köz.] Kiskunság (Kecskemét) 1959. jan.–febr., 73–76.

P társulata – a kor szokása szerint – gyakran tűzött műsorára ún. jutalomjátékokat, melyeknek tiszta jövedelmét (vagy annak nagyobb részét) egy-egy főszerepet alakító, a színlapon meghirdetett színész kapta. A szóban forgó nyomdai főkönyvből megállapítható, hogy a férfiak közül Deézsy Zsigmond, Szuper Károly, Váradai Pál, Gönczi Soma után Fekete János és P részesült ebben a kedvezményben. (Utánuk következett még Laczkó László.) Váradai és Gönczy, valamint Fekete és P együtt adtak jutalomjátékokat. A költő egyik Kecskemétről írt levelében utal rá, hogy a darab Shakespeare „Lear király”-a lesz, amelyben ő a „bohóc” (Bolond) szerepét fogja játszani. (Hogy Fekete kit alakított, nem tudjuk.) Az előadást márc. 23-ára tűzték ki, s a Főkönyv tanúsága szerint a 300 (plusz 4 jobb minőségű) színlapot márc. 21-én meg is rendelték, majd átvették és kifizették. Valaminek azonban történnie kellett, mert 23-án a „Saint-Georges lovag” című francia drámát adták, P-ék jutalomjátékát pedig két nappal elhalasztották (ezért vált szükségessé 23-án új színlapok rendelése). Fekete Sándor P életrajzában e műsorváltozás nehezen tisztázható hátterének külön fejezetet szentelt („Mennyi az ármány a színésznél?”, Fekete: PSÉ 1.k. 341–344.), mely szerint a halasztást valószínűleg a Cordélia szerepéért vetélkedő színésznők „háborúja” okozta. De bárhogy is, annyit világosan látunk, hogy a darabot csak egyszer s az eddigi véleményektől eltérően márc. 25-én adták elő. – Fekete (János) valószínűleg azonos azzal a veterán színésszel, aki a MSzínmlLex 2.k. 15. szerint már az első magyar színtársulatnál 1794–1795-ben gyermekszereplő volt, később pedig vándortársulatokhoz szegődött, s 1838-ban Szegeden lépett fel; ekkor tehát legalább 50–55 éves lehetett. E forrás szerint 1861-ből van róla utoljára adat. – *koncztól*: 1 konc papír 100 ívnek felel meg. – *rizma*: 1 rizma (rizsma) papír nyomdai papírból 500, írópapírból 1000 ívet tett ki.

72. K: PIM, P. 25. sz. Negyedréte nagyságú elsárgult lapon, autográf tintairással. A szakleltár adatai szerint a Petőfi Társaság törzanyagából való, az 1900-as évek elején Rákosi Jenő ajándékaént

került a gyűjteménybe. – M: Új Idők 1897. 41. sz. okt. 3.; 306, (a szöveg fénymásolata uo. 295.). A bevezető szövegben megemlíti, hogy a relikvia Rákosi Jenő tulajdonában van, kiadásához ő járult hozzá. Hogy kitől, hogyan szerezte, nem tudjuk. Mint a költő fogalmazványa, megjelent már az első akadémiai kritikai kiadásban is (VP 5.k. 161., jegyz.: 246.), de elavult, hiányos jegyzetei miatt jónak láttuk e gyűjteménybe újra fölvenni.

P, búcsút véve színtársulatától és Kecskeméttől, ahol 1843. január 15-e óta tartózkodott, valószínűleg e *Kötelezvény* kelte napján indult el Pestre (ápr. 10-én már ott volt, s verseket hagyott Frankenburg Adolf lakásán, l. VP 7.k. 20.). Azokról a körülményekről s feltehető okokról, amelyek miatt Kecskemétről eljött, újabban Fekete Sándor írt Petőfi-életrajzában (l. a „Búcsú Kecskeméttől” című fejezetet: Fekete: PSÉ 1.k. 257–260.).

E sorok írása idején s még legalább egy éven át a legnagyobb ínségben volt, és teljesen valószínűtlen, hogy tartozását a közeli hűsvéti határidőre Vargánénak meg tudta volna adni; sőt úgy hisszük, hogy erre és holmijai visszaváltására sosem került sor. A kéziratot minden bizonnyal Vargané őrizgette haláláig; hagyatékából juthatott valamilyen módon Rákosi Jenő birtokába, s onnan a Petőfi Házba.

A kéziratban a „váltóban” szó és lejjebb a felsorolásban előforduló „egy aranyos rámaju kis tükrő” kifejezés P utólagos betoldása. – *váltóban*: értsd: váltó vagy bankó forintban (ennek értéke a pengő forint 2/5-öd része volt). – *fehér ruhám*: fehér ruha=alsónemű.

73. K: DREGy–Lt. Akták II.k. Bírálatok B. II. csomag 5-től 6-ig. 1843. évi pályaművek bírálatai. [1.:] B5, [2.:] B6. – M: ItK 1898. 223.; PKrK 1.k. 496.

Az *Ida* című költeményt Domanovszky Endre, P barátja és 1843 tavaszán szállásadója nyújtotta be az 1842/1843. évi képző társasági ballada- és románcpályázatra; s 1842 nyarán ezt hirdették ki mint az e műfajra jutalomra méltott pályamunkát. Később, a század vége felé merült fel a gyanú, hogy az *Idá-t* P írta s engedte át Domanovszkynak. Ezt több adat és megmondolás valószínűsíti, ezért a vers bekerült a legutóbbi kritikai kiadás „kétes hitelű” darabjai közé is (l. PKrK 1.k. 103–107., ill. jegyz. 489–497.). Domanovszky Endréről (1817–1895; tanár, filozófiai író) l. VP 7.k. 274. – *Czuczor Gergelyről és Kovács Pálról* mint a képző társasági pályaművek elbírálóiról, s általában arról, hogy Tarczy tanárelnök korábban is szívesen kért fel győri személyeket a képző társasági pályamunkák véleményezésére, l. részletesebben a 61. sz. adat 1842. nyárhó (júl.) 26-i, a LII. ülésről szóló bejegyzését és a hozzá fűzött jegyzetet.

74. K: Lelőhelye ismeretlen; mint fennmaradt okmányt sosem említették. A tartozás kiegyenlítése után visszakérülhetett Pákhhoz, aki tudtunkkal maga sosem közölte, P-re emlékező írásaiban sem szólt róla, de nyilván megmutatta Jókainak (aki a szöveget, a keletkezési körülményeket előadása keretében, először tette közzé, l. alább) s Gyulai Pálnak, akire az esettel kapcsolatban Ferenczi Zoltán hivatkozott (l. alább). – M: Jókai Mór: „Tarka élet.” 1.k. Pest, 1855. 25. (az „Egy magyar költő életéből” című „regény és nem regény”-ben); FPÉ 1.k. 347., e lapalji utalással: „Gyulai Pál szíves közlése”.

Jókai elbeszélése szerint (melynek forrásául a Pákh-tól és talán magától P-től hallottak szolgálhattak) a költő 1844 kora tavaszán Debrecenben, Pestre indulása előtt (feltehetőleg február közepe táján. vö. PKrK 2.k. 197.) barátja feltétlen bizalmára számítva s azt szinte elvárva maga mondta tollba Pákhnak a szóban forgó kötelezvény szövegét. A kipróbált hű pajtás ezt szó nélkül leírta, keltezte és kézjegyével látta el, s csak utólag kérdezte meg P-től: mire alapozza hitét, hogy ezt a jelentékeny összeget (mely Pákh egész évi nevelői jövedelmének kb. háromnegyed részét tette ki) ilyen rövid idő alatt elő tudja majd teremteni. P öntudatosan mutatott versei csomójára mint biztosítékra, de később megjegyezte, hogy tartozását mindenképpen időre kiegyenlíti, még ha térden állva kellene is házról házra koldulnia. (L. Jókai i. m. 25–26.)

P ekkori helyzete, körülményei ismeretében nincs okunk kétségbe vonni, hogy ez az okmány lényegében a Jókaitól előadottak szerint keletkezett, de annak többször megjelent *szövegét* korántsem tekinthetjük hitelesnek. Erre figyelmeztet az a *névhiba*, melyet Jókai az általa közreadott kötelezvény-szövegben elkövetett: a költő nem mondhatta tollba a „Bordásné” nevet, hiszen háziasszonya *Fogasné* volt: vö. 1843. nov. 28-án Debrecenből Nagy Ignáchoz intézett levelével, melynek végén a szerkesztő válaszát kérve így ír: „...méltytassék becses levelét ekkép címezni: Petőfi Sándor színésznek özvegy Fogas Józsefné házában közel a cath. kórházhoz” (vö. VP 7.k. 26.). NB. Jókai ezt a levelet még nem ismerhette, mert szóban forgó emlékezése után, 1860-ban jelent meg először nyomtatásban (l. uo. 290.). Orlay Petrics Soma hasonló címet ad meg emlékezéseiben: „Petőfi [1843 végén Debrecenben] válszomat Fogas Józsefné házához, az akasztófa közelében kérte utasítani.” (OrlAd 362.) Jókai írásában már előbb megnevezi „Bordásné” mint a költő debreceni háziasszonyát, kiről – helyesen – azt is tudja,

hogy az ottani színház jegyszedője volt, s természetesen ezt a nevet iktatja az idézett jótállás-szövegbe is (az 1845-re kiadott debreceni „Emlény, Játékszini Zsebkönyv”-ben „Fogasch[!] Jánosné” néven említik az asszonyt; a keresztnév feltehetően sajtóhiba; l. PKrK 1.k. 465.); eszerint Jókai előtt *nem lehetett ott* a szóban forgó dokumentum, tehát *emlékezetből* írta le – az eset körülményeivel együtt – ezt is. A későbbi közlések viszont Zilayh Károly: „Petőfi Sándor életrajza.” Pest, 1864. 48–49.; FPÉ i.h.; Jókai Előszava a Havas Adolf-féle P- kiadáshoz, HP 1.k. XXXIV. stb. – az említett névhiba kiigazításán kívül legfeljebb jelentéktelen eltérésekkel – Jókai szövegét ismétlik (a Gyulaira utaló Ferenczi is, eszerint tehát Gyulai sem mutatta fel az eredeti okmányt); sőt maga az eset leírása is minden lényeges mozzanatában a Jókaiéval azonos, nagyrészt szóról szóra egyező részletekkel. Valószínű tehát, hogy a Jókaitól közölt szöveg inkább csak *tartalmilag* s nem szó szerint felel meg az eredetinek, az utókorra azonban csak ez maradt fenn. – *45 nap alatt*: P a jelek és különféle egykorú adatok szerint pontosan, sőt talán egy-két nappal előbb kifizette tartozását, s ezzel Pákhot felmentette vállalt kezesi kötelezettsége alól; erről az időtartamról s a P-től vállalt határidő betartásáról sok szó esett a P-irodalomban: Ferenczi valóságos életrajzi adalékként fogta fel, Hatvany Lajos meg (az „Így élt Petőfi”-ben) kétségbe vonta a feltételezett „gavalléros pontosságot” (l. minderről PKrK 2.k. 196–197.) – *Fogasné asszonyomnak*: a fent elmondottak szerint Jókai az általa először kiadott kötelezvény-szövegbe tévedésből „Bordásné”-t írt; ezt itt kiigazítottuk (ahogy előttünk már Zilayh óta más, fent id. közlők is).

75. K: EK, G. 164. NKJK II.k. 48–50. – M: PetMuz 1893. 1.sz. jan., 13. (úk. Hatv² 1.k. 542–543.), PKrK 2.k. 112–113.

P 1844 februárjában Debrecenből Pestre gyalogolt, s ott, miután egyéb próbálkozásai nem vezettek eredményre, Vörösmartytól kért segítséget összeírt versei kiadásához. Az önzetlen idősebb költőtárs, miután átolvasta a kéziratot, elhatározta, hogy a tehetséges fiatal poéta ügyét a Nemzeti Kör elé terjeszti. Ez a testület ugyanis éppen ez év jan. 23-án fogadott el egy olyan határozatot, hogy az irodalom „nehézkés haladásának” meggyorsítása végett – előfizetési akciókkal s egyéb módokon – elő kívánja mozdítani arra érdemes művek megjelentetését, főként „olly ifju írók”-ét, „kik elmeszülöttjeiket [...] az irodalom s olvasó közönség jelen állapotjában sok tekintetektől ki nem nyomathatják” (l. NKJK 1.k. 41–42., vö. PKrK 2.k. 109.). Vörösmartynak arra is volt gondja, hogy az anyagi eszközökből teljesen kifogyott P (akinek ráadásul jelentékeny összegű debreceni adósságát is sürgősen ki kellett egyenlítenie, vö. az előző, 74. sz. adattal és jegyzetével) valamilyen támogatásban részesüljön addig, amíg keresethez jut, vagy verseskönete várható jövedelméből rendezheti anyagi ügyeit. Így született a szóban forgó, jegyzőkönyvben lefektetett határozat, mely egyrészt elindította a *Versek I.* kötetét a megjelenéshez vezető úton (a további fejleményekre nézve l. alább 77. sz. adat és jegyz.), másrészt valóban „jó móddal” (tapintatosan) segítette át az önértetes költőt viszontagságos élete egyik legsúlyosabb válságán: nem könyöradományt kapott, hanem előleget versei remélt jövedelméből. Kétségkívül szükség volt ehhez Tóth Gáspár szabómester és a jótállók áldozatkészségére, megértésére is, de a fő érdem bizonyára Vörösmartyé, aki felismerte P kivételes tehetségét, és határozottan kiállt mellette. (L. minderről részletesen Kiss József: „A *Versek* [1842–1844] kiadásának története”, PKrK 2.k. 109–130.) – *többnyire ujság lapokban megjelent [...] Versei*: ez túlzó megállapítás (a jegyző félreértése?), hiszen a választmányi ülés időpontjáig P-nek mindössze 26 verse jelent meg folyóiratokban (l. uo. 113.). – *Tóth Gáspár* (kb. 1805–1862) az 1830/1840-es évek egyik felkapott „magyarszabó” mestere; 1844-től kezdve jelentős közéleti tevékenységet fejtett ki; a márciusi napokban, P-vel együtt, a Közességi (Közbátorsági) Bizottmány tagja volt (l. Kiss József: „Tóth Gáspár magyarszabó mester, Petőfi »mecenás«-a”, Tanulmányok Budapest múltjából XXII.k., Bp. 1988. 241–286.).

76. K: PIM, P 34/4. sz., P *Híu terv* (végleges címén *Füstbe ment terv*) című versét, ill. *Mi foly ott a mezőn... és Mondom, ne ingerkedjetelem...* című *Népdalok*-ciklusát tartalmazó autográf kéziratának 3. lapján, Császár Ferenc ceruzairásával. A kézirat Császár Ferenc hagyatékából, az „Aradi Vészlapok” szerkesztési irataival került elő, s jutott 1956-ban – más P-kéziratokkal együtt – a PIM birtokába. – M: PIMÉvk 1959. 154., V. Nyilassy Vilma „»Dal a pipáról s más egyébéről.« Császár Ferenc irodalmi hagyatékának Petőfi-kéziratai” című tanulmánya keretében; PKrK 2.k. 247., ill. 10. sz. tábla (fénymásolatban).

Az 1844. febr. 15–17-én Arad városára zúdult árvíz és a hó végén a közeli Gyorok községben pusztító tűzvész károsultjainak javára irodalmi almanach kiadását határozták el; szerkesztőjeül Császár Ferencet, az arisztokrata körökben kedvelt költőt kérték fel. Császár március elején levélben fordult azokhoz a szerzőkhöz, akiknek a vállalkozásban való közreműködésére számított, és húsvétig (ápr. 7.) kérte a kéziratok megküldését. A február vége óta Pesten tartózkodó P – talán Vörösmarty

tanácsára vagy közvetítésével – még e terminus előtt felajánlotta Császárnak néhány költeményét: a *Kis menyecske, szép kis menyecske...*, ill. a *Virít a kikirics...* című darabokból álló népdalciklust, a *Vándor élet és a Dal a pipáról s más egyébről* (később *Szerelem- és pipadal*) című verset (vö. PKrK 2.k. 219–220.). Húsvéti dunavecsei időzése után, visszatérve a fővárosba, újra felkereste az „Aradi Vészlapok” szerkesztőjét, s ekkor adta át neki a feljebb leírt, a szóban forgó feljegyzést megőrzött kéziratot. Ennek az az érdekessége, hogy a jótékony célú kiadványban kiadásra került művekért szerzőik a jelek szerint általában nem kaptak honoráriumot: „A fennmaradt szerkesztői levelezésből is arra következtethetünk, hogy anyagi érdek nélkül, emberi kötelességtudattal csatlakoztak a költők Császár felhívásához” – írja V. Nyilassy Vilma fent említett tanulmányában (156. l.). A súlyos anyagi gondokkal küzdő P, kinek ügyét éppen ezekben a hetekben maga a Nemzeti Kör karolta föl (l. előző, 75. sz. jegyz.), úgy látszik, e tekintetben kivétel volt; lehet, hogy Vörösmarty figyelmeztette is Császárt a fiatal poéta ínséges helyzetére. Hogy ezt a 3 pengő forintot az ápr. 18-án átadott 4 versért vagy általában az albumban való közreműködéséért kapta, nem tudjuk; P-nek végül is 5 költeménye jelent meg a kötetben az átadott 8-ból (NB. közülük egy az egyik korábbiak átdolgozott változata volt). Mindezekről részletesebben szól V. Nyilassy Vilma i. t., Miklós Róbert: „Az »Aradi Vészlapok« szerkesztői levelezéséből” című írása (PIMÉvk 1959. 135–142.), ill. a PKrK 2.k. (l. különösen 216–219., 230.).

77. K: EK.G. 164. NKJk II. 60–63. M: PetMúz 1893. 1. sz. 15. (úk. Hatv² 1.k. 542–543.); PKrK 2.k. 118.

Az előzményekre nézve l. a Nemzeti Kör igazgató választmánya 1844. márc. 27-i ülésének e tárgyban hozott határozatát. (75. sz. adat és jegyz.). Ezt követőleg a Vörösmartyból, Szigligeti Edébből és Vachott Sándorból álló különbizottság elvégezte a rábízott feladatokat: kialakította – a kiadást támogató – véleményét P verseiről; ezt Vörösmarty írásba foglalta, s (a szóban forgó jegyzőkönyvi részlet tanúsága szerint) a közgyűlés előtt ismertette; a kapott felhatalmazás alapján – feltehetőleg nem sokkal a márc. 27-i választmányi ülés után, április első napjaiban – a Tóth Gáspártól felajánlott 60 pftnyi előleget, valamint a márc. 27-én már összegyűlt 15 pft előfizetési díjat a költőnek kifizette; s mindjárt kapcsolatba is lépett az egyetemi nyomdával, hogy a kiadási „árszabást” (költségvetést) a közgyűlésnek bemutatassa. Mint a jegyzőkönyvből kitűnik, a kétféle költségvetés közül a „szébb kiadás”-ét ajánlották elfogadásra, s ez meg is történt. (Mindezekről részletesebben l. Kiss József „A Versek 1842–1844. kiadásának története” című tanulmányát: PKrK 2.k. 108–130.) – *Folytatólagos közgyűlés*: ti. a Kör „félévi rendes közgyűlése” máj. 7-én kezdődött, de P verseinek ügyét máj. 11-én tárgyalták. – a [...] *Választmány elnökének[...] írásban foglalt véleménye*: valószínű, hogy a Vörösmartytól megfogalmazott és a közgyűlés előtt ismertetett vélemény terjedelmesebb volt, s a jegyzőkönyvbe csak annak tömör összefoglalása került bele. – *A nyomtatási költségekre nézve* stb.: az „árszabás” alapjául szolgált kéziratot P utóbb még megtoldotta 1844. ápr.–jún. között írt verseivel, ennél fogva valamelyest a költségek is növekedtek, de az előfizetési ár változatlanul 1 pft maradt (l. uo. 119–121.). – *a' nevezett versekre aláírási iverket bocsásson ki* stb.: erre a tervezettnél később, kb. aug. elején-első felében került sor. A kisnyomtatvány szövegét l. „1844. [aug. első fele?]” dátummal a PAT 1. kötetében. Két fennmaradt példányról van tudomásunk; ezeken, a határozatnak megfelelően, ott vannak az „al-választmány” három tagjának sk. aláírásai. (Vö. még PKrK 2.k. 121., 126.) – *mihelyt 120 aláíró találkozik* (értsd: összegyűlik) stb.: a megnövekedett terjedelem miatt feltehetőleg valamivel több, kb. 150 előfizetés kellett ahhoz, hogy a nyomtatási költségek egyharmada biztosítva legyen. Ez aug. közepe táján következhetett be, mert a jelek szerint a nyomdai munkálatok ekkor indultak meg (l. uo. 126–127.).

78. K: Lh. ism. Az adat közlője (l. alább) forrását nem jelöli meg, de azt megtudjuk, hogy német szöveg magyar fordítását adja: jegyzetben az eredetiből ennyit idéz: „...Der ungarische Dichter las seine Meinung über die Dichtungen des armen, jungen Poeten Petőfi vor. Er lobte das Werk, etc.” Valószínű tehát, hogy a bécsi udvari rendőrség (Polizei-Hofstelle) levéltári anyagában bukkant erre az adatra. Ez az 1927. évi munkásfelkelés következtében súlyos károkat szenvedett: bizonyos pl., hogy az egykorú „Petőfi-dosszié”: a név szerint Petőfiről és környezetéről készült kémjelentésanyag elpusztult (l. alább 104. sz. jegyz.). – M: Takáts Sándor: „Hangok a multból.” Bp. [1930.] Athenaeum, 254.; ezt a részletet átvette Hatv² 1.k. 559.

Tudtunkkal ez a legkorábbi olyan kémjelentés, melyben P-t említik, de az ismeretlen besúgó természetesen „még” nem őt, hanem a Nemzeti Kör működését figyeli: megbízói nem ok nélkül félnek attól, hogy e testület rendszeres összejevelei, magyar nyelven folyó élénk eszmecsereji fokozatosan

az ellenzéki liberális politikai szervezkedés alkalmává válnak. Dezsényi (170.) a máj. 7-én kezdődött közgyűlés jegyzőkönyvére hivatkozva írja, hogy – ilyen megfontolások miatt – a hatóságok már a közgyűlés időpontjának a sajtóban való közlését is megakadályozták, s az 1842-ben megjelent alapszabályok és tagnévsor újbóli kiadására sem adtak engedélyt. – *indítványozta, hogy a Kör ezer példányban kinyomattassa azokat* stb.: az indítvány és az azzal kapcsolatban hozott határozat teljes szövegét l. fent a 77. sz. adatban; a kémsjelentés sommás megfogalmazása félrevezető: az elnök úgy, mintha a Nemzeti Kör vállalta volna a *Versek* kiadását, holott csak segítette a szerzőnek a megjelentetés előkészítésében és az előfizetés-gyűjtés megszervezésében. (L. minderről feljebb: 75., 77. sz. adat és jegyz.)

79. K: EK, G. 164. NKJk II. 69–70. – M: Itt először.

A Nemzeti Kör igazgató választmánya 1844. jan. 23-án Fényes Elek javaslata alapján határozatot hozott arra érdemes irodalmi művek, főként tehetséges fiatal írók „elmeszüleményei” kiadásának támogatására, s megbízta Ágoston Józsefet, szerkessze meg az ennek érdekében az egyesületekhez intézendő előzetes felhívást, Csanády Ferencet pedig, hogy állítsa össze a számításba veendő egyesületek címjegyzékét. Mindketten elvégezték a rájuk bízott feladatot: éppen ez a jegyzőkönyvi adat bizonyítja – közvetve –, hogy a felhívásnak az igazgató választmánytól ápr. 11-én jóváhagyott, de utóbb a cenzortól kifogásolt szövege (vö. PKrK 2.k. 109.) végül is szabad utat kapott, s hogy június elején már a címjegyzék is rendelkezésre állt, hiszen csak a Kör „pecsétnyomó”-jának elkészülését várták, hogy a felhívásokat és az első két, a Kör pártfogásával megjelenő kiadvány: P *Versei*, ill. Rózsavölgyi Márk művei (l. erről a 92. sz. jegyz.) előfizetési íveit szétküldhessék. A várakozás azonban hiábavalónak bizonyult (a pecsétnyomó kérdéséről még 1844 szeptember végén is folyt a vita, vö. Dezsényi 167.); tehát a szóban forgó küldeményeket feltehetőleg az itt ajánlott módon – az elnök vagy a titkár pecsétnyomójával lezárva – adták postára, aug. elején-első felében (l. feljebb 77. sz. jegyz.). Ugyancsak e feljegyzésből tűnik ki, hogy az előfizetési ívek szétküldésének postai költségeit a Kör vállalta; vö. még a Nemzeti Kör Jegyzőkönyve 1846. ápr. 21-i adatával (gyűjteményünkben POkm 101. sz. alatt), ill. ahhoz kapcsolódó alábbi jegyzetünkkel. – *mind a Petőfi Versei, mind a Rózsavölgyi Összes Zene-művei kiadására kiküldött állandó bizottmányok*: az előbbi – mint láttuk – az 1844. márc. 27-i igazgató választmányi ülés küldte ki (l. a 75. sz. jegyzetet is), a másiknak az elnöke Vahot Imre volt (vö. 95. sz. jegyz.).

80. K: Prešov, Státný Arhív (Eperjes, Áll. Levéltár) EK-P-Inv. č. 722. „Az Eperjesi Magyar Társaság Jegyzőkönyve 1840.[–1844.]” Az 1844/45., 1845/46., 1846/47. iskolai év folyamán vezetett jegyzőkönyvek lelőhelye ismeretlen; ezekből a közlések nyomán idézünk (l. 86. sz. adat és jegyz.); az 1847/1848. iskolaévből fennmaradt jegyzőkönyvről és P-vonatkozásairól l. 186. sz. adat és jegyz. – M: Említését l. PKrK 2. k. 170.; teljes közlése itt először.

Az eperjesi evangélikus kollégium 1827-ben alakult „Magyar Társaság”-áról (képzőtársulatról) l. Bodolay 172–177., ill. 238–245. P – 1845. tavaszi eperjesi tartózkodása alatt – két ízben is ellátogatott a társaság ülésére, s felszólalt, ill. szavalt (l. alább 87., 89. sz. adat és jegyz.).

81. K: A Várady-család (Várady Antal, az egyik aláíró leszámazottai) birtokában volt (l. Baróti Lajos „Petőfi-ereklyék” című cikkét, BpH 1893. máj. 12., 1. l.); később Vasberényi Géza P-kutató és műgyűjtő szerezte meg (l. a Képes Ujság 1941. évf. alább idézett cikkét, melynek illusztrációi között a kézirat fénymásolata is megjelent); feltehetőleg ma is Dunavescén, a Vasberényitől berendezett „Petőfi-ház”-ban van. Valószínűleg erről szedték ki az egykorú sajtóközleményt. Nyilván Várady, a Nemzeti Kör jegyzője fogalmazta, s az ő kezeírásával készült. – M: A szöveg – jelentéktelen, helyesírási eltérésekkel – több egykorú lapban megjelent: PHirl 1844. okt. 10., PDI okt. 13., Élk okt. 16., Hond okt. 19. (vö. EPN 19–21.); l. még PAT 1. k. 23. Az eredeti kézirat fénymásolatát l. Képes Ujság 1941. 23. sz. jún. 6., 383.; mi erről közöltük a szöveget.

P *Versei* 1. kötetére a Nemzeti Kör 1844 nyarán előfizetési íveket küldetett szét a kaszinóknak, más intézményeknek s egyes személyeknek; az ezek közül vissza nem érkezettek kérték be e felhívással a Körtől e kötet kiadási ügyeinek intézésével megbízott „alválasztmány” (Vörösmarty, Vahott Sándor és Szigligeti Ede) nevében az alválasztmány elnöke és a Kör jegyzője. (L. minderről részletesebben Kiss József „A *Versek* 1842–1844 kiadásának története” című tanulmányát, PKrK 2. k. 108–130., különösen a 126–127. lapon.) – *jövő Novemberi vásár*: az 1844. november első két hetére eső vásár a nov. 15-i Lipót-napi „sokadalom”-mal fejeződött be; ebben az időszakban a téli olvasmányt kereső vidéki közönség jóvoltából a különféle kiadványok is kelendőbbek voltak.

82. K: PIM Kéziratár V-an. V 649. sz. Petőfi István „Versek és Hadjárati 's Uti Jegyzetek” című autográf versesfüzete 4. l. (A szöveg alatti keltezés is tőle származik.) A füzet 4-rét nagyságú, utólag 1–96. lapszámmal ellátott vegyes versgyűjtemény; végén magyar költők ismertebb verseit s

magyar népdalokat is tartalmaz. – Ugyanezt a verset P. István fölvette 1858-ban összeírt „Költemények 1844–1858.” című versesfüzetébe is (uo. V-an. V 648. sz. 2. l.; a kézirat leírását l. alább, 99. sz. jegyz.), „Bátyámhoz” címmel, némileg módosított, javíttatott szöveggel. Mi e közlésben az eredeti követünk, amely feltehetőleg a P-nek 1844-ben valóban elküldöttel azonos; helyesírásában is hívebben tükrözi keletkezése idejét, mint az 1858 utáni, átfirt változat. – M: „Petőfi István versei.” (Szerk.) Dr. Bajza József. Bp. 1909. [Petőfi-Könyvtár 17.] 38. (A szerkesztő a későbbi szöveget közölte.)

Az ifjabb Petrovics István (a „Petőfi” nevet később vette föl, l. uo., 99. sz. jegyz.) e versben bátyjának *Szülióimhez* című költeményére utal, melyben P – meggazdagodása esetére – „csinos ház”-at, „szép kocsi”-t stb. ígér, majd így folytatja: „Pistinak meg majd veszek / Drága paripákat, / Rajtok jó Istók öcsém / Vásárokra járhat.” (L. VP 1. k. 150.) P Sándornak ez a verse a Pesti Divatlapban, 1845. ápr. 10-én jelent meg először (l. EPN 68.), de magát az eredeti kéziratot (mely nem maradt fenn) feltehetőleg már 1844 kora őszén elküldte szüleinek Dunavescére, ahol hamarosan öccse is olvashatta; István Kunszentmiklóson élt ugyan mint az ottani hússzék bérlője, de gyakran időzött szülei körében (vö. PKrK 2. k. 372.); a *Szülióimhez* című költői levélre válaszoló versét szeptember-október folyamán írhatta, s valószínűleg bátyjának is megküldte.

83. K: OL, C 120. C.C.C. (Centrale Censurae Collegium, Központi Könyvvizsgáló Hivatal) Ált. iratok. 1844/922. 60 tételből álló táblázatos kimutatás az 1843/1844. „katonai év negyedik negyedében” (1844. aug.-okt. folyamán) cenzúrázásra benyújtott művekről. A kísérlő irat is nov. 5. keltezéssel van ellátva. – M: Itt először. (Említése: PKrK 2. k. 424–425.)

P 1844 második felében mint a PDI segédszerkesztője rendszeresen átjárt Budára a folyóirat korrekciójára, ill. cenzori vizsgálata ügyében. Egy ilyen alkalommal, e felterjesztés adatai szerint szept. 14-én, adta át Peregrinynek *A helység kalapácsa* kéziratát, majd a 18-án kelt engedélyezés („admittitur”) után, szept. 20-án személyesen vitte el. – *Peregriny Elek* (1812–1885): nevelő, az Akadémia lev. tagja, 1844–1848 között volt cenzor.

84. K: DREGy–Lt, 7/n 6/1. Nagy ívrét nagyságú kéziratkötet, mely a Könyvtár 1844, 1848, ill. 1855. évi jegyzékét tartalmazza. Csak az 1–27. lap van lapszámозással ellátva (az 1844. évi jegyzék nagyobb része), a kötet többi része paginátlan. – M: Itt először.

A pápai főiskolai Képző Társaság 1841-ben alakult, de már az előző évben működött ott egy olvasó társaság, mely aztán beolvadt a szervezett egyesületbe (l. feljebb 43. sz. jegyz.). A könyv- és folyóirat-beszerzésre egyébként is kezdettől fogva nagy gondot fordítottak, így már 1843-ban olyan gyűjteményre tettek szert, hogy nyomtatott katalógust adtak ki „A Dunántúli Ref. Főiskolai Képzőtársulat KÖNYVTÁRA szak szerint 1843.” címen (Pápa, 1843. Főisk. nyomda. 8 l.). Ennek jelenleg tudunkkal egyetlen példánya sem ismeretes; a DREGy–Kt-ban sincs meg, de teljes szövegét kiadta Rexa Dezső a Könyvtári Szemle 1915. évf.-ában (170–181: „A pápai főiskola könyvtára 1843-ban” című cikke keretében), mégpedig arról a (sajnos, azóta nyoma veszett) példányról, amely Horváth Ignác, a Képző Társaság egykori pénztárosa, P iskolatársa (vö. 64. sz. jegyz.) hagyatékából került elő. Ez 5 lapnyi kéziratos toldalékot is tartalmazott „A Censura által kinyomtatni nem engedett s a nyomtatás után vett könyvek számjegyzéke” címmel. Ezt a példányt tehát egy ideig katalógusként használták, s az új beszerzéseket is az ebbe ragasztott lapokra jegyezték be, mindaddig, amíg az itt szóban forgó új kéziratos nyilvántartást meg nem kezdték. A folyamatosság bizonyítéka a nyomtatott füzet és a kéziratos kötet azonos címe, s érdekes példáját szolgáltatják éppen a Kisfaludy Társaság által kiadott Külföldi Regénytár sorozat (1843–1844) kötetei, melyek közül az 1–6. k. a nyomtatott jegyzékben szerepelt, a 8–11., ill. 12–15. k. (Dickens: „Twist Olivér”; Cervantes: „A bőkezű szerető”; Bulwer: „Éj és korány”) a kéziratos toldalékban (l. a Könyvtári Szemle 1915. évf. id. cikkét, 177., 180–181.), a továbbiak pedig – köztük P fordításai (pontos leírásukat l. alább) – már a szóban forgó kéziratos nyilvántartásba kerültek. – *Petőfi. Koros hölgy*: Bernard Károly [Charles Bernard]: „A koros hölgy”. Francia regény. Ford. Petőfi Sándor. Pest, 1843. 106 l. Kritikai kiadását l. VP 6. k. 5–69., 458–464.; l. még Gáldi László tanulmányát: „Milyen nyelvből fordította Petőfi »A koros hölgy«-et?” MNy 1956. 456–465.; a Petőfi-Szótár szerkesztői rábukkantak a francia regénynek arra a német fordítására, amelyből P bizonyíthatóan dolgozott: „Der gordische Knoten” von Charles de Bernard. 2. Band. „Die Frau von vierzig Jahren”. Breslau, 1840. L. PSzót 1. k. 17., ill. 46.) Ez a regény a Külföldi Regénytár 16. kötete volt, s vele egybekötve jelent meg a 17–18. k.: Méry: „Hortensia grófnő”. Francia regény. Ford. M. Horváth Károly. Pest, 1843. 208 l. Ezért szerepel a könyvtári nyilvántartásban a kettő együtt. – *Petőfi. Robinhód[!]*: James György [George Payne Rainsford James]: „Robin Hood.” Angol regény. Ford. Petőfi. Pest, 1844. 1–2. rész. – Ez a regény a sorozat 22–23. kötete volt. Kritikai kiadását l. VP 7. k. 70–389., jegyz.: 464–475., vö. még J. Soltész Katalin: „Petőfi regényfordításairól” című cikkével (lTK 1971. 314–316.), melyben kételyeit fogalmazza meg a regénynek azzal a német fordításával

kapcsolatban, melyet e kritikai kiadás sajtó alá rendezői P fordítása alapjának tekintettek. – A Külföldi Regénytár 16–18. k. 1843. okt.–nov. folyamán, a Robin Hood-fordítás 1844. május végén jelent meg (l. EPN 5., 8.); a két bejegyzés tehát – hozzátétlenül – 1844 első, ill. második felében történhetett.

85. K: Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár, II. 24-b, Az Olvasó Társaság iratai, 5. k. (1841–1846) 79. l. L. még Kiss D. 75. (III/16.). – **M:** Hajdú-Bihari Napló 1973. jan. 7., Bieliczy Sándor „Petőfi-émlékek nyomában” című cikke keretében, xeroxmásolat kíséretében. Mi a szöveget nem erről, hanem a Fekete Csaba tud. kutató által rendelkezésünkre bocsátott jó minőségű felvétel alapján közöltük.

A debreceni Református Kollégiumban a tanuló ifjúság már az 1830-as évek elején kezdeményezte Olvasó Társaság megalakítását, de az aggodalmaskodó professzori kar csak évekkel később járult hozzá – bizonyos korlátok közötti – működésének megindításához. 1836 végétől már jegyzőkönyvet is vezettek. Erről részletesebben, ill. a Társaság további, korántsem zavartalan tevékenységéről l. Bodolay 204–206., 261–268., 275–281. stb. Uő. említi (415.) szóban forgó és későbbi Petőfi-kötet megrendelésüket is. (Vö. még alább 98. sz. adat és jegyz.)

86. K: Horváth Ödön „Az eperjesi collegiumi Magyar Társaság jegyzőkönyvei 1845-ből” című kéziratoss forrásra utal szövegünkben id. kötete „Használt művek” című irodalomjegyzékében (29. l.). Ezt újabban (az 1960-as évek végén, majd 1985-ben is) hasztalan kerestük a helyszínen (csak az 1840–1844., ill. az 1847/1848. iskolaév folyamán készültekre akadunk rá, vö. 80., ill. 186. sz. jegyz.), ezért vagyunk kénytelenek Horváth közlésére támaszkodni – itt és a további (1845. ápr. 19-i és 26-i) adatok esetében is. – **M:** Horváth Ödön írásán kívül, mely az Eperjesi Lapok 1899. nov. 5-i 44. sz. 4–5. lapján is megjelent, két további, az eperjesi Képző Társaság ekkori működését is érintő forrásból merítettünk: Kadlecsek Richárd: „Az eperjesi nyelvűművelő társulat multjából”, FővL 1869. ápr. 13., 326[helyesen 330.]–331; Mikola János: „A collegiumi Magyar Társaság története. 1827–1860.” A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője 1902/1903. Eperjes, 1903. 1–24. (P két látogatásáról a 18. lapon.) Ez utóbbit a jegyzőkönyvi szövegek szempontjából nem vettük figyelembe, mert a bennünket érdeklő adatoknak csak töredékeit idézi. (Az itt szóban forgó, P-vonatkozású művet egyáltalán nem említi.)

P 1845. ápr. 4. – máj. 2. közt Eperjesen Kerényi Frigyes vendége (vö. VP 5. k. 201.). Ezalatt két ízben is ellátogat a helybeli evangélikus kollégium Magyar Társaságának ülésére: ápr. 19-én és 26-án (l. kötetünkben az idézett jegyzőkönyvi adatokat és jegyzeteiket). P diákkorában maga is tagja volt a selmeci, majd a pápai Képző Társaságnak (l. 17., ill. 61. sz. adat és jegyz.), s feltehetőleg már akkoriban eljutott hozzá az 1827 óta fennálló eperjesi „nyelvűművelő egyesület” híre. (Erről l. Bodolay 172–177., ill. 238–245.). De ha előbb nem, eperjesi tartózkodása idején bizonyára felfigyelt az itteni diákok irodalmi tevékenységére, elsősorban éppen Kerényi révén, ki korábban mint tanuló ugyancsak „rendes működő tagja volt” a Társaságnak (l. Kadlecsek R. i. cikkét). – *Petőfi hozzánkérdeztek*: a forrásokból nem derül ki, ki volt ennek a „mű”-nek a szerzője, s az is csak gyanítható, hogy üdvözlő költemény volt; bírálója, Polgár Lajos az ápr. 26-i ülésen mondta el róla véleményét (l. az akkori jegyzőkönyvi adatot és alábbi jegyzetét).

87. K: Nem található, ezért idézzük Horváth Ödön közlését (l. az előző, 86. sz. adatot). Mikola János (uo. idézett írásában) e jegyzőkönyvi adatnak egy részletét közli, lényeges eltérés nélkül. – **M:** Horváth Ö. közlésében jelent meg először; Kadlecsek Richárd cikke (FővL 1869., l. előző jegyz.) ezt az ápr. 19-i adatot nem tartalmazza. Vö. még Bodolay 244.

P eperjesi tartózkodásáról, az ottani Képző Társasággal való kapcsolatáról l. előző jegyz. A Képző Társulat tagjai a források szerint viszonzták a költő náluk tett látogatását: fáklyászenés ünneplésben részesítették (Bodolay i. h. szerint ápr. 20-án: „a fáklyás zene tehát mintegy válasz volt megtiszteltetésükre”; Horváth Ö. azonban csak „ápr. 20. tájára” datálja az eseményt; lehetséges tehát, hogy ápr. 19-e előtt volt a fáklyászene, s ezt viszonzta a költő személyes látogatással): „a Klór-féle házban” levő lakásának ablakából köszönte meg az ünneplést egy kis rögtönzött szónoklattal, melynek eltérő szövegű változatai maradtak fenn (PDI 1845. ápr. 24., a hátsó borítólapon közölt hír keretében, úk. EPN 83.; FővL 1882. okt. 10., 1440., úk. Hatv² 1. k. 712.; ill. VU 1857. ápr. 5., 116., úk. uo.; vö. még a VU 1857. ápr. 19-i helyreigazításával, úk. Hatv² 1. k. 713.). – Megjegyzendő: Mikola János ápr. 17-ére teszi ezt a jegyzőkönyvi adatot; de ez szerintünk elírás vagy sajtóhiba.

88. K: EK G 164. NKJK II. 143. – **M:** Itt először.

A Nemzeti Kör 1844. máj. 11-i közgyűlésének határozata nyomán P verseinek első füzetére előfizetési íveket bocsátottak ki és küldtek szét. Egy ilyen íven gyűlhetett össze annak a hat példánynak az előfizetési díja (összesen 6 pft), melyről P 1841. (helyesen 1844.) aug. 31-én nyugtát adott valakinek, s aki a pápai főiskolai Képző Társaság megbízottja lehetett, mert az okmány – évtizedekkel később –

onnan került elő; tehát a hat pápai előfizető egyike is – úgy látszik – maga a Társaság volt. (A P-től aláírt nyugta szövegét l. VP. 7. k. 639.; jegyz. 657.) A *Versek* 1844. nov. 10-e táján megjelent, a pápai előfizetők azonban hónapokon keresztül hiába várták a nekik járó példányokat; állítólag P-hez eljuttatott ismételt reklamációjuk sem járt eredménnyel; ekkor egyrészt a sajtótól kértek segítséget: a pozsonyi *Hirnök* című lap melléklapja, a *Századunk* 1845. ápr. 15-i számában egy „Irói hitel” című kiscikk 8888. jelű ismeretlen szerzője a pápai előfizetők nevében támadja a „P-i S-r”-ként említett költőt, hogy megtagadta a példányok elküldését, „ámbr nyugtatványa a fölvelt pénzről kezünkben van” (vö. EPN 73., VP 5. k. 14.; ill. jegyzet 198–199.), s körülbelül ekkortájt fordult a pápai Képző Társaság a Nemzeti Körhöz (mely az előfizetési íveket 1844 nyarán szétküldte); ennek a reklamációnak sem a Képző Társaság igen hiányosan fennmaradt egykorú levélműanyagában, sem az ülések jegyzőkönyvében (l. DREGy–Lt) nincs nyoma: az utóbbi forrásból ugyanis éppen az 1844/1845. iskolaév alatt tartott ülések jegyzőkönyvei hiányoznak: helyet hagytak ugyan számukra a kéziratok kötetben, a beírásra azonban sosem került sor. Az ekkortájt Felső-Magyarországban utazgató P indulatos hangú glosszával reagált a *Századunk* cikkére (*Egy szó Tarczy Lajos urhoz*, PDI 1845. máj. 8.), melyből az tűnik ki, hogy ő a szóban forgó példányokat (valamikor Tarczy Lajosnak, a Társaság (Pesten járt?) tanárelnökének adta át, s nem tehet arról, hogy azok nem jutottak el a címzetekhez. (L. VP. 5. k. 14., 198–199.) – A Nemzeti Kör igazgató választmánya természetesen mit sem tudott, nem is tudhatott ennek az ügynek pusztán a költőre tartozó körülményeiről. Vahot Imre a következő ülésen úgy nyilatkozott, hogy P verseskötetét illetőleg (mint az annak idején e kiadvány ügyében kiküldött alválasztmány elnökét) Vörösmartyt kell megkérdezni; ezután a szóban forgó kérdés végleg le is került a Kör ülésének napirendjéről (l. alább 92. sz. adat és jegyz.). – *Rózsavölgyi munkáinak*: a Kör – Petőfi verseihez hasonlóan és nem sokkal utóbb, még 1844 folyamán – magáévá tette Rózsavölgyi Márk (1787 v. 1789?–1848), a népszerű, de állandó megélhetési nehézségekkel küszködő muzsikos és komponista szerzeményei kiadásának ügyét, s ennek érdekében Nemzeti Zenetár címen kiadványsorozatot indított el (az előfizetési felhívást l. PHirl 1844. jún. 2., 378.; vö. még Dezsényi 170.). Az egykorú híradás szerint 1845. március elején már a sorozat (Rózsavölgyi „eredeti magyar” darbjait tartalmazó) 2. füzeté is megjelent (l. Hond 1845. 19. sz., márc. 6.; 188.), a Képző Társaság tehát joggal tett panaszt, ha az előfizetett példány első két számát még mindig nem kapták meg. Ebben az ügyben Vahot mint „a zenetárt kiadó köri bizottmány elnöke” ezután intézkedett is (l. uo. 92. sz. adat és jegyz.).

89. K: Az eperjesi Képző Társulat egykorú jegyzőkönyveinek 1845–1846. évi kötete a múlt századi, ill. e század eleji közlések óta elkallódott, azért kellett e közlésekre támaszkodnunk (l. feljebb, 86. sz. jegyz.). Kadlecsik szövege (l. az évf. 326. – helyesen 330. – lapján) a teljesebb, egyébként a két közlés között csak jelentéktelen helyesírási eltérések vannak. Az idézett jegyzetben említett Mikola János tanulmánya e jegyzőkönyvi adatnak csak töredékeit tartalmazza; ezekben a másik kettőhöz képest lényeges eltérés nem fordul elő. – M: L. a főszövegben közölt bibliográfiai adatokat. (Úk. Hatv² 1. k. 713.; vö. még Bodolay 244.)

P eperjesi tartózkodásáról, az ev. kollégiumi Képző Társasággal való kapcsolatáról l. a két korábbi, 86., 87. sz. adatot és jegyzetét. Az ott idézett források említik, hogy ezen az ülésen P kíséretében Tompa Mihály is részt vett, s ekkor tett ígérete szerint egy későbbi ülésen (máj. 4-én) Garay János „Kont”-jának elszavalásával fel is lépett. – *Lukács Pál* (1801–1873), az eperjesi Magyar Társaság ekkori másodelnöke, nevelő, ifjúsági író. P a jelek szerint itt Eperjesen közelebbi kapcsolatot került vele: Lukács ott volt abban a kis társaságban is, akik a költővel együtt Eperjesről a közeli Sáros vára romjaihoz kirándultak (vö. *Uti jegyzeteivel*, VP. 5. k. 22., 204., ill. Hatv² 1. k. 722.). – *Vörösmarty: „Szép Ilonka” cz. költeménye*: arról a mély kapcsolatáról, amely P-t kamaszkora óta Vörösmarty költészetéhez fűzte, l. az *Eger mellett* című vers jegyzetét a PKrk 2. kötetében (206.). P e szavalatának az egykorú sajtóban is volt visszhangja: l. a PDI 1845. máj. 15-i híretét, melynek „Valaki” aláírású eperjesi szerzője P és Kerényi máj. 1-i elutazásáról szólva megjegyzi, hogy a költő Vörösmarty költeményét „önkéntesen ajánlkozva meghatóan, jelesen szavalá”. (Úk. EPN 85.) – *Petőfi hozzánk érkeztek*: ezt a művet, mint láttuk, ápr. 16-án adta be bírálatra szerzője, kinek nevét a rendelkezésre álló forrásokból nem tudtuk megállapítani (Polgár Lajos bírálóról sem tudunk többet a nevénél); feltehetőleg a jelenlévő P kedvéért tűzték ki éppen erre az ülésre a bírálatot. A művet, mely címéből ítélve a költő tiszteletére írt üdvözlő költemény lehetett, szerzője szokás szerint a bírálat elhangzása előtt felolvasta vagy előadta. – *Érdemkönyvbe iratni hagyá*: az egykori Magyar Társaság 1845. évi érdemkönyvét nem láttuk: feltehetőleg elkallódott. (A múlt századi források sem tesznek róla említést.)

90. K: Matica Slovenská, Kežmarok–Késmárk. Byv. lyceálna knižnica v Kežmarku. Miestné pracovisku Matica Slovenskej v Kežmarku. (A volt késmárki líceumi könyvtár. A „Matica Slovenská” helyi tagozata.) Az 1845. évi ülések jegyzőkönyvei e cím alatt kezdődnek: „A Magyar rendkívüli nyelv

gyakorlatoknak Tekintetes Hunfalvy Pál jogtanító úr vezérlete alatt tartott ülésén 1845-ben.” – Fény-másolata: OL, Mikrofilmtár, C 566-os doboz. A volt késmárki diáktársaság könyvei-iratai.” – Inv. C. 321. – A jegyzőkönyv a második világháború után hosszabb ideig lappangott (vö. Bodolay 171.); az említett mikrofilmfelvételt 1966-ban készült. – M: ItK 1986. 298–301., Ratzky Rita „Petőfi Késmárkon” című közleménye keretében.

P az *Uti jegyzetekben* sajnálkozva említi, hogy csak ezt az egy napot (máj. 3-át) töltötte Késmárkon – 4-én reggel továbbutazott Iglóra –; a „Magyar Társaság” ülésén tett látogatásukról nem szól, de elmondja, hogy „a tisztelt tanuló ifjúság” este zenés ünneplésben részesítette őket (VP 5. k. 24.), ez pedig nyilván a társasági ülésen való részvételük viszonzása volt. Ennek az esti ünneplésnek viszont a jegyzőkönyvben nincs nyoma. A Társaság 1832-ben kezdte működését (l. Bodolay 171.), s a Jegyzőkönyv címlapján feltüntetett befejező évszám szerint 1853-ig állt fenn. A feljegyzésben említett könyvajándékozásról Scholz Frigyes is megemlékezett „Tátra alatt” című, P-t is színpadra léptető színművének utószavában (Késmárk, 1903. 49., úk. Hatv² 1. k. 724.), bár csak P „költeményeinek egy példányáról” tud. A feljegyzés P „tulajdon munkái”-ról szól: az egyik *A helység kalapácsa* (Buda, 1844.) volt, melynek ez a példánya ma is megvan a fent megnevezett késmárki gyűjteményben, a könyvtáros egykorú bejegyzésével (l. az 1845. máj. 3-i alábbi adatot); a költő maga nem dedikálta a kötetet. A másik ajándékozott „munká”-ra nem akadtunk rá; ez a *Versek (1842–1844)* egy példánya lehetett (Buda, 1844.). – A máj. 3-i ülésen a jegyzőkönyv tanúsága szerint egy P-verset is előadtak, de ez nem a költő látogatásának tiszteletére történt: versei ezt megelőzőleg és utóbb is el-elhangzottak a „Magyar Társaság” ülésein. – A jegyzőkönyv szövegéből a közlésben kihagytuk az *ünnepélyesíték* szó után elnézésből megismételt *jeles költők* szavakat.

91. K: A kötetnek Petőfitől ajándékozott példánya ma is a késmárki volt evangélikus líceum könyvtárának anyagában található: Byv. lyceálna knižnica v Kežmarku. Miestné pracovisku Matica Slovenskej v Kežmarku. (A Matica Slovenská késmárki tagozata.) (Ms – Kž) 28.791 sz. – M: Ratzky Rita cikkében, 1986. (l. az előző jegyzetben i. h.).

Petőfi késmárki látogatásáról, a Képző Társaság ülésén való részvételéről s a könyvajándékozás körülményeiről l. a társaság jegyzőkönyvének előbb idézett adatát és hozzá fűzött fenti jegyzetünket.

92. K: EK 6. 164. NKJk II. k. 148. – M: Itt először.

Az ügy előzményeiről l. a Nemzeti Kör ápr. 21-i ülése jegyzőkönyvéből idézett 88. sz. adatot és hozzáfűzött jegyzetünket. Ami Vahot jelentését illeti: tény, hogy a P-versek kiadása ügyében a Nemzeti Kör tagjaiból kiküldött alválasztmány elnöke Vörösmarty volt (l. 75. sz. adat és jegyz.), tehát e kérdésben forma szerint ő volt illetékes; ez a 3 tagú bizottság azonban a *Versek* megjelenése (1844. nov. 10.) után befejezte működését; az előfizetett példányok szétküldésének ügyes-bajos dolgaival pedig nyilván soha nem is foglalkozott. Ezért nincs nyoma a jegyzőkönyvekben annak, hogy a kérdésről a továbbiakban még szó esett volna. – *Rózsavölgyi zeneműveiből* stb.: Rózsavölgyiről s a Kör által kiadott szerzeményeinek Zenetár című sorozatáról l. 88. sz. jegyz.; az előfizetési felhívás szerint „a fővárosban folyó év július végéig előfizetni lehet a zenetárt kiadó köri bizottság elnöke és pénztárnoka Vahot Imre urnál” stb. PHilr 1844. jún. 2., 378.). Vahot tehát ebben a kérdésben mint a legilletékesebbek egyike intézkedett.

93. K: OSzK, SzhT: A Nemzeti Színház igazgatósági üléseinek jegyzőkönyvei, 1845. 18. ülés, 229. napirendi pont. – A szöveget az első közlés nyomán adjuk (l. alább). – M: Kerényi Ferenc: „A Nemzeti Színház és közönsége (1845–1848)” című cikke keretében: ItK 1980. 4. sz. 433.

A Nemzeti Színház igazgatósága 1845. márc. 28-i 12. ülésén (újra) szabályozta az állandó szabadjegyek kérdését: nyolc fővárosi lapot részesítettek ebben a kedvezményben, köztük a PDI-ot is. A segédszerkesztőknek ettől az évtől kezdve általában nem adtak külön szabadjegyet, de Kolmárral, valószínűleg egyéni elbírálás alapján, ezúttal kivételt tettek. (L. Kerényi i. t. 432–433.) – *Kolmár József* (1820–1897) P iskolatársa, barátja, később tanár, újságíró, költő 1845. ápr. 1-jén a távozó P-től átvette a PDI segédszerkesztői teendőinek ellátását (l. a folyóirat 1845. márc. 30-i számának közleményét, 411.). Róla és e személyi változásról részletesebben l. P Kolmár emlékkönyvébe írt verseinek jegyzetét (PKrK 1. k. 331–332.). P mint segédszerkesztő és a lap színireferense 1844 júliusában valóban kapott színházi szabadjegyet, s –ő– jegy alatt több színijegyzetet írt, Kolmár tehát nem minden alap nélkül hivatkozott rá; a költő azonban a jelek szerint hamarosan terhesnek kezdte érezni, hogy a színirovat kedvéért számára érdektelen előadásokat is végig kellett néznie, ezért a referensségről – s ezzel szabadjegyeről is – már 1844 augusztusában lemondott; a színijegyzeteket ezután mások írták; novembertől kezdve az a Neumann Károly is, akit mint volt iskolatársát és barátját P hívott a laphoz (l. PKrK 2. k. 384–385.). A szóban forgó adatból azonban arra lehet következtetni, hogy ezt a lemondását a Nemzeti Színháznál nem jelentette be, csak a szabadjegyet engedte át a későbbi színireferenseknek. E

személyi változást a Nemzeti Színház igazgatósága tehát ez adat szerint csak 1845. máj. 24-én (majdnem két hónappal P-nek a PDI-tól való megválasása után) vette hivatalosan tudomásul. – Kolmár folyamodványa nem maradt fenn, kelte sem ismeretes (lehet, hogy jóval, esetleg hetekkel máj. 24-e előtt nyújtotta be; ezt az ügyet tehát csak az igazgatósági ülés dátumához kapcsolhatjuk). – Kolmárról mint P munkatársáról és segédszerkesztő-utódjáról l. még Fekete: PSsz számos utalását.

94. K: Martin (Turócszentmárton), Szlovákia, Štatný Oblastny Archív SSR. Banská Bystrica-Radvan nad Hronom (Állami Területi Levéltár, Besztercebánya-Radvány.). Gemer- malohontská Župa. Kongregacné protokoly. (Gömör-Kishont vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek) Sign. GMŽ. 1845. kp. 70. – Fénymásolata: OL, Mikrofilmtár C 1515. sz. tekerés. – Gépíratos másolata (1958-ból) a PIM Kézirattárában található, V. 3939. sz. alatt; a kísérlőlevél szerint Holéczy Miklós, annak idején a rimaszombati járási múzeum munkatársa készítette, s küldte meg 1958. jún. 27-én Dienes András P-kutatónak. – M: Ratzky Rita közleménye keretében, ItK 1986. 298–301.

A költő Gömör megyei táblabíróvá választásának ténye úgyszólván kezdettől fogva ismeretes a P-irodalomban; maga a költő néhaló nappal később a Pesti Divatlapnak küldött „Nyílt levelét” így írta alá: „Petőfi Sándor, május 29-e óta Gömör-megye táblabírája.” (PDI 1845. II. 12. sz. jún. 19., 358.), *Uti jegyzeteiben* meg, melyeket az Élk júl. 5-étől kezdve öt részletben közölt, a tisztújításról szólva egyetlen mondatot a maga ügyének is szentelt: „... kineveztettem és fölesküdtém táblabírónak... Isten és Gömörmegye kegyelméből” (VP 5. k. 30.). Berecz Károly emlékezése szerint a közeli Kisfaludon lakó Adorján Boldizsárnak (kivel P állítólag már előbb Pesten megismerkedett, vö. FPÉ 2. k. 124.), támadt az az ötlete, hogy a költőt a Gömör megyei tisztújításon táblabíróvá kellene választani (B. K.: „A régi »fiatal Magyarország«”. Bp. 1898. 15., vö. VP 7. k. 401–402.); tény, hogy Adorján is jelen volt, sőt a feljebb leírt másolat kézírásos kiegészítése szerint (melynek eredetijét nem láttuk) járási alszolgabírónak jelölték, de végül is nem őt választották meg (Jkv. 984. pont). P a tisztújítás 3. és utolsó napján, máj. 29-én – pesti lakos lévère – a 48 „megyebeli” táblabíró egyike lett, de ez nyilván csak apró jegyzőkönyvi hanyagság: Zemplén megyei táblabíróvá választásának jegyzőkönyvi megörökítésekor a nevét tartalmazó ugyancsak hosszú listát így vezették be: „A Megyebeli s más folyamodó egyénekből” (ti. táblabíróvá választattak:) stb. (l. 130. sz. adat). A költő a megyebeliek közül személyesen megjelent 22 gömöri lakossal együtt tette le a „Táblabírói hit”-et (esküt). Ennek szövegét a jegyzőkönyv nem tartalmazza; sajnos, másutt sem találtunk rá. – A névsorból ismerős Máriássy Béla, aki „Tompa Mihály Eperjesen” című, fél évszázaddal később megjelent emlékezésében (Eperjes, 1902. 37 l.) P-ről is szólt; ezen a rimaszombati tisztújításon – úgy látszik – személyesen nem vett részt (az esküt tettek névsorában nem szerepel); továbbá Haviár Dániel rimaszombati evangélikus lelkész, akinek „Az »erdei lak« Eperjes mellett” címen P, Tompa és Kerényi Frigyes nevezetes költői versenyéről írt beszámolót köszönhetjük (Hazánk s a Külföld 1869. jan. 7., vö. Hatv 2. k. 732.).

95. K: PIM P. 81/1., két összefüggő, 22x18 cm. nagyságú levél; eredeti fogalmazvány, sok javítással. Bankós Károly, P kunszentmiklósi barátja kézírása. Mi a javított, véglegesnek szánt szöveget adjuk, a javításokat, betoldásokat nem jelezzük; így pl. az idézett, a helybeli fiatalság képviselőjétől P-hez intézett szónoklatot, melyet Bankós utólag szűrt be, a szöveg keretében közöljük. – A fogalmazvány a kézirat 1–3. lapján van, a 4. lap (az utólagos, kéziratári feljegyzésektől eltekintve) üres. Bankós a kéziratot (más P-vonatkozású kéziratokkal együtt) 1853-ban közlés céljából elküldte barátjának, Kelemen Mórnak; kísérlőlevelében, e tudósítással kapcsolatban, többek közt így írt: „...1845. július 22-e élvezet napja volt nekünk, mert körünkben volt Petőfi. Ekkor úr és pór, vagy a vének és az ifjak, mindenütt példátlan szeretettel és tisztelettel fogadták a nagy költőt. Miről bővebben szól az 1. sz. maculatorium [fogalmazvány], melyen ez ünnepélyt Vahot Divatlapja számára fogalmaztam. –” (L. PIM, a tudósítás kéziratával együtt.) – A kézirat Kelemen Mór leszármazottjának, K. Kornélnak tulajdonából 1956-ban vétel útján került jelenlegi helyére. – M: A Bankóstól írt tudósítás (az elveszett tisztázat alapján) a PDI 1845. júl. 31-i számában (II. félév 18. sz. 574., vö. EPN 104.) majdnem fele terjedelmére lerövidítve, szerkesztői módosításokkal jelent meg. (Az ifjúság szónokának beszéde pl. az egykorú közlésből egészen kimaradt.) A fogalmazvány szövege tudomásunk szerint nyomtatásban itt lát először napvilágot; úgy látszik, Kelemen Mórnak sem sikerült (1853-ban vagy utóbb) közzétennie.

P már 1844 nyarán is járt Kunszentmiklóson, ahol öccse mint hússzékbérlő dolgozott, s ahová a költőt egyéb családi kapcsolatok is fűzték; már akkor megismerkedhetett Bankós Károly (1821–1895) ott lakó városi tisztviselővel (vö. VP 7. k. 417.; PKrK 2. k. 314–315.). Ekkori, 1845. nyári látogatása feltevésünk szerint azzal a körülménnyel is összefüggethet, hogy költészetének itt sok híve volt, s remélhette, hogy újabb verseskötetére a városban számosan fizetnek elő; gyűjtője maga Bankós Károly volt. (L. Kiss József: „Petőfi Versek (1844–1845) című kötetének kiadástörténete.” MKsz 1973. 1. sz.

8.) – E látogatás alkalmával keletkezett P *Búcsú Kunszentmiklóstól* című költeménye, mely Bankós tudósításával egy időben, júl. 31-én jelent meg a PDI-ban (I. EPN 104.). Ezzel kapcsolatban figyelmet érdemel Bankósnak egy kései, id. Szinnyei Józseftől közzétett emlékezése (PetMuz 1890. szept. 1., 273–274.- úk. Hatv² 1. k. 766–767.), mely szerint a jól sikerült lakoma után hajnal tájban (tehát már 23-án) együtt fogtak az íráshoz P-vel; de a költő előbb készült el a terjedelmes versezzel, mint ő a „prózaí tudósítással”; ráadásul P kézírata „teljesen tiszta, minden törlés és javítástól ment volt”. – *t. szerkező Úr*: Bankós a beszámolót mint nyílt levelet Vahot Imréhez, a PDI szerkesztőjéhez intézte. – *gymnasiumunk belüli költészet és szonoklat hallgatók*: ti. az egykorú gimnázium legfelső, ún. szonok-költészeti tanfolyama 1. és 2. éves tanulói. – *Ha a Kárpatok hozzánk nem hangoztatták volna is stb.*: az ifjúság képviselője itt feltehetőleg arra az újsághíre céloz, mely szerint a Felső-Magyarországon utazgató költőt az eperjesi főiskolai diákok fáklýászenével ünnepelték (PDI 1854. ápr. 24., II. 4. sz., a borítólapon; I. EPN 83.). – *kívánjuk hogy telyesüljön amaz álmod stb.*: P *Úti jegyzeteinek* az Élk 1845. júl. eleje óta folytatásokban közölt részleteire utal; egyikükben maga P idézte a „Lesz idő tán nem sokára...” kezdetű régi versikét is (vö. VP 5. k. 21.), melybe a szónok helyettesítette be a költő nevét. – *elfogult Petőfink*: értsd: elfogódott, meghatott.

96. K: Azt a (Békés 217. szerint) az OL anyagában lévő – de jelzet nélkül említett – jegyzőkönyvet, amelyről ez a vallomásrészlet megjelent (I. alább), hiába kerestük; ezért az ugyanott közölt fénymásolat szövegét követtük. – **M:** Békés 217., a jegyzőkönyvrészlet fénymásolata kíséretében; a vallomást bevezető, Emödy személyi adatait tartalmazó rész azonban csak a nyomtatott szövegben olvasható.

1845. szept. 15-én késő este egy fiatalokból álló csoport Tisza Lajos megyei főispáni helytartó lipótvárosi szállása előtt gúnyos, lármás „macskazenés” tüntetést rendezett. A polgármester, a rendőrkapitány és a város más vezetői besúgóik révén értesülve az esetről, már másnap összeültek, és jelentést terjesztettek föl a nádornak és a helytartótanácsnak (ennek fénymásolatát I. Békés 216.; eredetije az OL-ben, C 51. A helytartótanács lt., Köz- és városrendőri oszt. iratai közt található: 1845. 19. kútfő, 22. tétel, 13. 955. sz.); 17-én pedig megkezdődött az ügy bírósági kivizsgálása. A tüntetés kitervelésének és megszervezésének gyanúja a Pillvax kávéház ifjaira terelődött. Már 1844 augusztusában folyt egy már-már politikai színvetű vita e kávéház lármásan, tárt ajtó mellett mulatozó fiatal vendégei miatt; a Pesti Hírlap újdonságróójának éppen P válaszolt önérzetesen: megjegyezve, hogy „A szóban forgó kávéházat egy idő óta némely urak mód nélkül szeretik gyanusítgatni”, pedig ott semmi botránkozásra okot adó dolog nem történik (I. *Cáfolat* című írását és a hozzá fűzött jegyzetét: VP 5. k. 9., 195–196.). Tény, hogy a költő gyakran tanyázott a Pillvaxban (I. erről alábbi 106. sz. jegyz.), valószínűleg 1845 szeptemberében, a szóban forgó tüntetés körüli napokban is (Mezősi Károly szerint szept. 8. és 25. között – felutazva Szalkszentmártonból – egy-egy gödöllői látogatástól eltekintve folyamatosan a fővárosban tartózkodott, I. Mezősi: KP 261.), sőt alig tehető föl, hogy ebből a vállalkozásból teljesen kimaradt volna. Emödy azonban, akit P a 9. *Úti levélben* „leghívebb, legönzéstelenebb és legtisztább lelkű” barátai egyikének nevezett (1847. júl. 6., VP 5. k. 60.), nem vallott rá; vallomásának az a része, mely szerint akkor (feltehetőleg a tüntetés napjának délutáni időszakáról volt szó) egyik megnevezett írórt sem látta a Pillvaxban, elég valószínűtlenül hangzik. – Emödy Dániel (1819–1891) ügyvéd, publicistáról és P-vel való kapcsolatáról I. még VP 7. k. 385.

Annak, hogy a Pillvax kávéházat a titkosrendőrség 1846 elejétől kezdve jobban szemmel tartja, majd rendszeresen figyelteti (I. alább különösen a 106. sz. dokumentumot és jegyzeteinket), a szóban forgó eset lehet legalább az egyik magyarzata, ill. előzménye.

A jegyzetben felhasznált levéltári adatokat Urbán Aladár történész kollégámnak és barátomnak köszönöm.

97. K: Az adatok közlétezője, Mezősi Károly (I. alább) részben a BKmL-ra (Kecskemét), részben a Jászkun Kerület fennmaradt iratanyagára (Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lt) utal (I. alább i. t. 481., ill. 482.), ezek valamelyikében akadt rájuk; közelebbi eligazítással, jelzetekkel nem szolgál, ezért csak az ő közlésére szorítkozhattunk. – **M:** Mezősi Károly. „Újabb adatok Petőfi kunszentmiklósi kapcsolatairól.” ItK 1963. 480–483. (I. ennek „Petrovits Sándor Úr Marha Szék Arendása” című fejezetét); úk. Mezősi: KP 201–205.

Mezősi cikkében előadja, hogy a szóban forgó bérlet a Petrovits család utolsó kiskunsági vállalkozása volt. Ennek megalapozásához az apa felhasználta régi kiskunsági kapcsolatait is, de – ő maga már dunavecsei hússzékberlő lévén – ebbe fiait: ténylegesen az ifjabb Petrovits István, *névlegesen* pedig magát a költőt is bevonta. „Nem valószínű – írja Mezősi –, hogy ilyen fontos számadási okmányokban, mint az adókievetési és adólerovási iratok – három éven át is névelírási esete fordulna elő, s tévedésből írták volna, más-más években és más-más adószedők az István helyett a *Sándor* nevet.” Figyelemre méltó körülmény, hogy az apa, aki ekkor még makacsul ragaszkodik eredeti családi

nevéhez, fiát is következetesen Petrovics (Petrovits stb.) néven szerepelteti, jöllehet a költő – mint közismert – 1842 őszétől fogva a magánéletben is kizárólag a Petőfi nevet használta.

E bérelti vállalkozás egyébként sikeres volt. Az apa a „végső számláskor”, 1845. nov. 2-án a hátralékos haszonbér részletet hiánytalanul befizette. Az újabb ciklusra azonban már nem vállalta a béreltet, talán azért, jegyzi meg Mezősi, mert az árverésen az évi bérösszeget nagy mértékben felverték.

98. K: Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár II. 24-b, Az Olvasó Társaság iratai, 5. k. (1841–1846) 96. l. Vö. még Kiss D. 75. (III/16.). – M: Hajdú-Bihari Napló 1973. jan. 7., Bieliczky Sándor „Petőfi- emlékek nyomában” című cikke keretében, xeroxmasolattal; de a szöveget nem erről, hanem a Fekete Csaba tud. kutatótól rendelkezésünkre bocsátott jó minőségű fénymásolatról közöljük.

Az ezúttal megrendelt két P-kötet címét a jkvi határozat *teljes* szövegének keretében adjuk, de a jórészt hiányos, pontatlan címekhez nem fűzünk kiegészítő jegyzeteket.

A debreceni Kollégium „Olvasó Társaság”-áról l. egy másik Petőfi-kiadvány megrendelésével kapcsolatos korábbi jegyzetünket (85. sz.).

99. K: V-an. V 648. sz. Petőfi István: „Költemények, 1844–1858” című 8-rét nagyságú, 64 levél terjedelmű, 1–116. lapig saját kezűleg beírt, összefűzött versgyűjteménye 3–4. lapján. Verseinek korábban összeírt gyűjteményébe (Versek és Hadjárati 'a' Utii Jegyzetek”, uo. V-an. V 649. sz., leírását l. 82. sz. jegyz.) ezt nem vette föl, ezért csak a későbbi kéziratból közölhetjük. – M: „Petőfi István versei.” (Szerk. Dr. Bajza József.) Bp. 1909. 41–42.

A csak évszámmal datált költemény feltehetőleg 1845 végén: nov.–dec. folyamán keletkezett, ti. P *Képzetem* című versének szövegszerű hatása mutatható ki benne (l. alább); márpedig ez a PDI 1845. okt. 30-i számában jelent meg először (l. EPN 153.). P feltehetőleg rendszeresen elküldte neki a lapot („Mészáros legény az öcsém, de végtelenül szeret olvasni” – írta 1847. ápr. 1-i levelében Kovács Pálnak, amikor arra kérte, hogy a Hazánk című győri lap számait – helyette – Istvánnak küldje, l. VP 7. k. 55.). – Az ifjabb Petrovics István kunszentmiklósi hússzékberleti szerződése 1845. október végével járt le, s ezt követően a Veszprém megyei Várpalotára költözött (vö. Mezősi Károly: „Újabb adatok Petőfi kunszentmiklósi kapcsolatairól.” ItK 1963. 480–483., úk. Mezősi: KP 201–203.- l. még 97. sz. jegyz.); valószínű, hogy ezt a bátyjáról szóló versét 1845 utolsó két hónapjában és ott írta. – *Gyenge madár képzetem / magasra nem röphetem; / Alant jár az a föld felett*”: vö. e sorokat P *Képzetem* című, 1845. aug. vége–szept. eleje tájt keletkezett és a PDI 1845. okt. 30-i sz.-ában megjelent (l. EPN 153.) versének kezdetével: „Még mit nem mondanak! / Hogy az én képzetem / Alant jár, magasra / Föl nem röphetem. / Lent jár a föld színén,”... Ehhez hasonló, szinte szó szerinti átvételek P verseiből gyakoriak öccse verseiben; bizonyos tehát, hogy nem véletlen összecsengésről van szó.

100. K: Amikor Pukánszky Kádár Jolán a főszerzőben idézett tanulmányában a P drámájáról hozott kedvező határozat szövegét közzétette, a Nemzeti Színház egykor Drámabíró Bizottságának jegyzőkönyvei a színház levéltári anyagával együtt az OL-ban voltak (l. a tanulmány 1. sz. jegyzetét: ItK 1939. 11.). Mivel a jegyzőkönyvek az 1944. évi bombázások következtében elpusztultak, e közlés a szóban forgó döntésnek legteljesebb és leghitelesebb emléke. – M: A P-irodalom tudott a Drámabíró Bizottság kedvező döntéséről (hiszen ennek alapján rövidesen az előadást másorra is tűzték, l. alább), de még a pontos dátum sem volt ismeretes (Ferenci pl. azt írja, hogy a darab „jan. 13-dikára el is volt fogadva”: FPÉ 2. k. 229.); az itt közölt – bár hiányosnak tűnő –, szöveg pedig 1939-ig sehol sem látott napvilágot nyomtatásban.

P a *Tigris és hiénát* Pesten és Szalkszentmártonban 1845. nov.–dec. folyamán írta, s a kéziratot 1846. jan. 5-én beadta a Nemzeti Színház említett bizottságának; l. VP 4. k. 401., ill. FPÉ 2. k. 229. Elfogadását a BpH már jan. 11-én hírül adta. (L. Kiss J.: TanPet 148.) Előadását eleinte márciusra tervezték, végül is azonban ápr. 4-ére tűzték ki, de akkor is csak béreltetben; ezt P sérelmesnek tartotta, és visszavette darabját; eljárását a PDI ápr. 9-i számának hátsó borítólapján közzétett nyilatkozatában indokolta (l. VP 5. k. 36., ill. 205–206.). A színmű előadására P életében nem is került sor, könyvalakban azonban 1847 elején Emich Gusztáv kiadásában megjelent. (L. VP. 4. k. 401.) – *Drámabíró Bizottság*: e testület a Magyar Tudós Társaság kijelölt tagjaiból és a Nemzeti Színház színészeiből állott; az előbbieket közül négyen, az utóbbiak közül hárman, összesen tehát heten határoztak a benyújtott színművek elfogadásáról. P drámáját is egy ilyen összetételű bizottság fogadta el egyhangúlag: az első négy – a közlés sorrendjében – tudós társasági tag, a többi három (Bartha János, Egressy Gábor, Komlóssy Ferenc) pedig színész volt. (L. minderről Pukánszky i. t. 10–12.; a szerző közli a kijelölt tudós társasági, ill. színész tagok névsorát, az abban 1840–1846 között bekövetkezett változásokat is.) – *némelly keményebb kifejezések szelidítésének ajánlása mellett*: nem tudjuk, hogy tartalmazott-e a

jegyzőkönyv e „szelidítésre” vonatkozó részletesebb megjegyzéseket, s hogy ezeket P-nek tudomására hozták-e.

101. K: EK, G. 164. NKJk III. 57. – M: Itt először.

A Kör igazgató választmányi ülése 1844. márc. 27-én Vörösmarty indítványára határozatot fogadott el, hogy pártfogása alá veszi Petőfi Sándor versei kiadásának ügyét: ennek értelmében a költemények elbírálására s a nyomdával való megállapodás előkészítésére Vörösmartyból, Szigligeti Edédből, Vachott Sándorból álló alválasztmányt küldött ki (l. 75. sz. adat és jegyz.); ennek előterjesztése nyomán a máj. 11-i közgyűlési ülés megállapodott a kiadási feltételekben, s utasította az alválasztmányt előfizetési ívek szétküldésére, ill. bizonyos számú előfizetés összegyűlése esetén a nyomtatás megkezdésére. (L. 77. sz. adat és jegyz.). A *Versek* kiadása valójában P magánvállalkozása volt; a Kör ennek sikeréhez elsősorban erkölcsileg: tekintélyével, az általa kibocsátott és begyűjtött előfizetési ívekkel (l. 81. sz. adat és jegyz.), ill. az alválasztmánytól nyújtott szervező munkával járult hozzá – kézzel fogható anyagi segítségével csak az a néhány pengő forintnyi postaköltség volt, melyet a szóban forgó jegyzőkönyvi határozat értelmében az igazgató választmány igazoltnak ismert el. – *Petőfy versei I*⁵⁰ füzetének: időközben ugyanis (1845. november első felében) megjelent a 2. füzet is – Petőfi Sándor: *Versek* (1844–1845.) –, de ez már nem a Nemzeti Kör pártfogásával történt. – a *benyújtott irományok*: (a Körnek, ill. az albizottmányoknak a *Versek* 1. füzetével kapcsolatos levelezései, jelentések stb.) sajnos nem maradtak fenn.

102. K: OL, R 150. A Pesti Kör iratai, 1. irat. – M: Kovács Magda: „Petőfivel kapcsolatos bejegyzések a Pesti Kör és az Ellenzéki Kör irataiban.” MKsz 1973. 1. sz. 53–55.

P a Nemzeti Körnek nem volt tagja, a Pesti Kör irataiban azonban ismételtelen szerepel a neve (l. még 103. sz. adat és jegyz.), de hogy mikor lépett be ebbe az egyesületbe, nem tudjuk pontosan. A Nemzeti Kör, amely 1844-ben P *Versei* 1. füzetének kiadását elősegítette (l. 75. sz. adat és jegyz.), 1845. október elején a „köri szállás” (az egyesületi helyiség) kérdésében kialakult nézeteltérés következtében válságba került; rövidesen kitűnt, hogy e merőben gyakorlatinak tűnő probléma mögött mélyebben rejlő politikai nézetkülönbségek húzódnak meg. A fiatalabb és türelmetlenebb tagokból álló többség a kiszemelt új szállásra (az Uri [ma: Petőfi] utcai Horváth házba) költözött, s továbbra is Nemzeti Kör név alatt folytatta egyesületi életét. A Kunewalder-házban (Országház, ma Múzeum körút) visszamaradt kisebbség pedig egy hét múltán Pesti Körré alakult. A megoszlást betetőzte a Gyűlde című egyesületnek a hó végén történt megalakulása, ez a csoportosulás mind a Nemzeti, mind a Pesti Körből szívtott magába tagokat. A három egyesület politikailag eltérő színezetű volt, a jobbszélben a kormányhű, aulikus irányzatot képviselő Gyűlde állt. (Vö: Dezsényi 172–185: „II. [fejezet] Nemzeti Kör – Pesti Kör – Gyűlde.”) P feltehetőleg azért lépett a Pesti Kör tagjainak sorába, mert az írók többsége ott volt, köztük az ő szorosabb baráti köréhez tartozó Jókai, Egressy Gábor stb. (L. uo. 184.) Ez valamikor 1846. jan. 24-e után történhetett, mert az addig fölvetek fennmaradt jegyzékében még nincs ott a neve („A Pesti Kör aláírási könyve”, 1845. okt. 27–1846. jan. 24., OSzK Kézirattár, Quart. Hung. 2157.) – *1 éves vidékiek*: a teljes jegyzék négy csoportra osztva sorolja fel a tagok neveit: „3 éves helybeliek”, „3 éves vidékiek”, „1 éves helybeliek”, „1 éves vidékiek”; P ötdömágyával az utolsó csoportba került, aminek az a magyarázata, hogy 1846. január–május folyamán szüleinél hosszabb ideig tartózkodott (ápr. 24-éig Szalkszentmártonban, ill. ezt követő átköltözésük után Dömsödön), mint Pesten. A fővárosban Várad Antal szobájában lakott, de azt jobbra csak azokra a napokra vette igénybe, amikor valamely kész munkájával feljött a fővárosba, hogy eladja vagy kiadását előkészítse, vö. FPÉ 2. k. 217., 254.). Hogy ez idő alatt valamikor márciusban vagy áprilisban személyesen járt-e a Pesti Körben, vagy május elején Dömsödről küldte föl a tagdíjat, s akkor került a névsorba is, nem tudjuk eldönteni. Az *1 éves* megjelölés szerint – mint a szerényebb jövedelműek általában – csak egy évre vállalt kötelezettséget, de egyszerre lerőta egész évi díját, 5+5 pft-ot, ami az ő kis jövedelméhez mérten jelentős összeg volt (vö. Törő Györgyi: „Petőfi anyagi helyzete.” TanPet 70–72.). E 10 pft-os befizetés be van vezetve a Pesti Kör fennmaradt pénztári naplójába is (l. 103. sz. adat).

103. K: OL, R 150. A Pesti Kör iratai, 2. irat. Vö. Kiss D. 75. (III/17. sz.) 86. sz. facs. – M: Kovács M. 1973. 53.

P neve szerepel a Pesti Kör fennmaradt tagnévsorában, ennek az összesen 10 pftnyi befizetett tagdíjnak a feltüntetésével; belépése körülményeiről, feltehető indítékairól l. az azzal kapcsolatos fenti jegyzetünket (102. sz.). A Pesti Kör tagjaként csak ebben a naptári évben fizetett be tagdíjat, 1847 elején már a Nemzeti Kör és a Pesti Kör újraegyesüléséből keletkezett Ellenzéki Kör tagja (l. alább 120. sz. adat és jegyz.). A pénztáros ugyanezen a máj. 7-i napon mintegy 40 tagdíjbefizetést jegyzett be: feltehetően összegyűjtötte és egyszerre írta be a legutóbbi bejegyzés, ápr. 25. óta befolyt díjakat. Eszerint P is e két időpont között járhatott el ebben az ügyben a Pesti Kömél, személyesen, esetleg

levélben. – *mint vidéki*: P. ti. 1846. jan.–máj. folyamán többet tartózkodott vidéken élő szüleinél, mint Pesten (l. erről részletesebben 102. sz. előző jegyz.).

104. K. Az egykori bécsi „Polizei-Hofstelle” (Udvari rendőrség) levéltárában őrizték, de az 1927. évi munkásfelkelés alkalmával, amikor az osztrák igazságügyi minisztérium épületében tűz ütött ki, a Petőfi-dosszié teljesen elpusztult; az említett levéltár (Allg. Verwaltungsarchiv, Wien, Wallner G. 6.) fennmaradt aktacsomói közt töredékre sem sikerült rábukkannunk. Anyagát azonban Wertheimer Ede már 1922-ben közzétette (l. alább); a szöveget ennek alapján közöljük. – M: Pester Lloyd 1922. ápr. 14. (69. évf. 86. sz.) 3., Eduard von Wertheimer [Ede] „Petőfi und die Wiener Geheimpolizei” (P és a bécsi titkosrendőrség) című adatközlő cikke keretében, a közlés 1. sz. darabjaként, Wertheimer megjelölése szerint az egykori titkosrendőrség eredeti levéltári irataiból. Nyolc jelentést, ill. ezekhez kapcsolódó levelet tesz közzé (1–8. sz. alatt) egy közelebről meg nem jelölt forrásból, mely az egykori titkosrendőrség „Petőfi-dossziéja” (aktacsomója) lehetett, mert az iratok csak a költőre vonatkoznak, s nem más tárgyú vagy összefoglaló jellegű jelentéseknek P-t érintő részletei. Wertheimer a cikk bevezető részében elmondja, hogy a levelek címzettje gróf Sedlnitzky bécsi rendőrminiszter, a titkosrendőrség parancsnoka volt (kivéve egy darabot, amely viszont egy általa Pestre küldött leirat fogalmazványa), a jelentések szerzői pedig – valamilyen jellel vagy anélkül – a miniszter névtelen budapesti besúgói. – Wertheimernek erről a *német nyelvű* szöveg közléséről a P-irodalom mindeddig nem vett tudomást, de a szövegek tartalma Tábori Kornél magyar fordításában ismertté vált: „Kémjelentések a legnagyobb magyar költőről”, Tolnai Világlapja, 1923. jan. 10.; 11–13. l.; ill. „Poéta és policáj”, Új Idők 1923. jan. 14., 54–55. (mindkét cikk úk.: Hatv. 1–2. k., több részletben).

W. J. jelű besúgó: nem tudjuk, kit rejt ez a feltehetőleg hamis monogram. – *Der Zensor Peregriny*: P. Elek (1812–1885) bölcsészdoktor, nevelő, a Magyar Tud. Akadémia levelező tagja, 1844–1848. között könyvvizsgáló volt (Szinnyei). – *einen Aufsatz*: P-nek erről a katolikus papságot támadó cikkéről nem tudunk. – *Ob denn die katholischen Geistlichen stb.*: P-nek ezt az állítólagos kifakadását – e forrás nyomán – más titkos jelentések is tartalmazzák; szó szerint idézik a bécsi államtanács (Staatskonferenz) elé került felterjesztésben is (l. 107. sz. szöveg és jegyz.). – *in einem „Regények” (Romane) betitelt Aufsatz*: P-nek ilyen című cikkéről nem tudunk, de a folytatásból kitűnik, hogy a *Level Váradynak* címen ismert verses levléről van szó, melyet a vidéken tartózkodó költő küldött Pestre, Dömsöd, 1846. máj. 22-i keltezéssel; első közlését l. A Hon 1870. (VIII. évf. 295. sz.) regg. kiad. [1.], Jókai Mór: „Petőfinek egy eddig nem ismert költeménye” című cikke keretében; a kísérőszöveg szerint a kéziratot Várady később Kazinczy Gábornak ajándékozta, s annak hagyatékából került a beküldőhöz. Jókai felismerte P kézírását, de – sajnos – a kézirat azóta nem került elő, a vers szövegét és dátumát kizárólag A Hon közléséből ismerjük. (Ezt mindjárt átvette a FöVl 1870. 274. sz. is.) Hogy a költő 1846 májusát (barátja Pálffy Albert társaságában) Dömsödon töltötte, ahová szülei ápr. 24-e táján költöztek, más forrásból is tudjuk (l. FPÉ 2. k. 273–278.), s Mezősi a titkos jelentésnek ebből a részletéből következtetett arra, hogy P (ha máj. 28-a előtt a cenzornál járt) már 23–27-e között visszautazott a fővárosba. (Mezősi Károly: „Petőfi és családja Dömsödon.” Budapest, 1964. 23–29., 63–64.) A jelentés azonban nem állítja, hogy ezt az állítólagos második „cikk”-et is maga a költő mutatta be a cenzornak, s ő vitte volna vissza az elutasítás után. Miért írt volna P levelet Váradynak 22-én, ha egy-két nap múlva maga is föl akart menni? Levelében egyébként azt ígéri (ismételten is), hogy a „vásárra” utazik vissza Pestre, ezen pedig a június 8-i, Medárd napi vásárt érthette (l. FPÉ 2. k. 276.). De egyáltalán elképzelhető-e, hogy ezzel a nyíltan forradalmi költeményével elment volna a cenzorhoz, 1846-ban már eléggé ismerte a feltételeket ahhoz, hogy eleve lemondjon egy ilyen kísérletről. A legvalószínűbbnek az látszik, hogy a verses levelét postán küldte fel Pestre barátjának és volt lakótársának (Várady Antal, 1819–1885, ügyvéd; P-vel való kapcsolatáról l. VP 7. k. 310–311.); ezt a pesti postának a bécsi titkosrendőrségtől beszerzett főnöke, Posch postamester észrevehetően felbontotta, a gyanúsnak talált kéziratot Peregrinynek megmutatta, majd a levelet a boríték leragasztása után a címzettnek továbbította. (Mint láttuk, Váradytól került Kazinczy Gáborhoz, majd tovább.) Nagy titokban végeztek, de rendszeresen alkalmazott eljárás volt ez annak idején; ebben az esetben az a feltűnő, hogy Sedlnitzky éppen ennek a titkos jelentésnek a nyomán, júl. 3-án, tehát pár héttel később szólította fel Poscht a költő levelezésének a fenti értelemben vett „ellenőrzésére” (egykori kifejezéssel intercipiálására), l. 109. sz. adat és jegyz. (A kor postahivatalairól mint a metternichi titkosrendőrség eszközeiről l. Takáts Sándor tanulmányát: „A posta a kémrendszer szolgálatában”: T. S.: „Kémvilág Magyarországon”. Bp. 1980. 64–78.) – Hogy kinek az utasítására cselekedett így a postamester már május végén, hogyan került a kézirat a cenzorhoz, s mivel magyarazható az ismeretlen és valószínűtlenül hangzó „Regények” cím, csak találgathatjuk; a leghihetőbbnek az a *feltevés* látszik, hogy maga az ismeretlen besúgó állt kapcsolatban Posch-sal, ő vitte el a kéziratot a

cenзорok, az állítólagos cím pedig koholt lehetett, s a szigorúan bizalmasan kezelt postai művelet leplezésére szolgált (a Váradynak küldött költői levelet úgy tünteti fel a jelentés, mint egy nagyobb írói műbe illesztett, fiktív levelet); összekapcsolható ezzel Mezősi (KP 266–268.) érdekes, bár egyelőre nagyon ingatagnak tűnő hipotézise, mely szerint a *Csillagtalán éjek* címen tervezett, a sajtóban is említett versfűzér címét változtatta volna P „Regények”-re; meg kell azonban jegyeznünk, hogy e kémjelentések bármely részletének efféle szó szerinti értelmezése veszélyes: végigolvasva az okmánytárunkban végre eredeti nyelven együtt közzétett szövegeket, meggyőződhetünk róla, hogy – szavahihetőségüket tekintve – szinte kivétel nélkül a legnagyobb óvatosságot igénylik. – *die Übereinstimmung unter mehreren jungen Leuten* stb.: erre a fiatalok közötti egyetértésre az említett költői levélben nincs közvetlen utalás. – *mit dem wachsamsten Auge zu beobachten*: a költő éber figyeltetésére vonatkozó tanácsot Sedlnitzky megszívlelte, s miután június folyamán két újabb titkos jelentést kapott P-ről, júl. 3-án Poschnak és a pesti rendőrfőnöknek ilyen értelmű utasítást küldött (l. 109. sz. szöveg és jegyz.).

105. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával együtt az 1927. évi bécsi munkásfelkelés idején elégett. l. 104. sz. előző jegyz. – M: Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 3.; Wertheimer Ede közlésének 2. sz. darabjaként, l. az előbb idézett jegyzetet.

Sedlnitzky bécsi rendőrfőnök e Kj. jelű pesti besúgójának kilétét nem ismerjük. Jelentésében sok a kimutatható ténybeli tévedés (l. alább), tehát ellenőrizhetetlen adatait sem tanácsos készpénznek vennünk. Maga is bevallja, hogy nem tudott a költő közelébe férkőzni. – *von 25 Jahren*: P a jelentés kelte idején 23 és fél éves volt. – *geborener Kumanier*: P másfél éves korától kezdve Kiskunfélegyházán nevelkedett, s ezért (kis-)kunsági származásának tartotta és vallotta magát, bár születéshelye, Kiskörös nem tartozott a Kiskunszághoz. – *einen weißen Bauernhut* stb.: Vahot Imre, P egykori lapszerkesztő-főnöke „darutollas túri süveget vagy kucsmát”, ill. „makrapipát” (tehát rövid szárú, agyagból égetett pipát) említ (Emlékiratai 2. kiad. 1881. 238–239., úk. Hatv² 1. k. 589.), de megjegyzi, hogy a költő abban a „népköltői” viseletben, melyhez ezek tartoztak, csak fél évig (tehát legfeljebb 1845 elejéig) járt. A pipázásról azonban később sem szokott le, s már 1844-ből vannak adatok hosszú szárú pipájára is (vö. PKrK 2. k. 242–243.). – *einige Jahre Soldat*: P első katonáskodása 1839. szept. 6-tól 1841. febr. 28-áig tartott, tehát nem „éveket”, hanem egy évet és nem egészen öt hónapot tett ki (l. feljebb 21. sz. szöveg és jegyz.). Ehhez a mondathoz Wertheimer ezt a lapalji jegyzetet fűzte; „Am 6. September 1839 trat Petőfi als freiwilliger Rekrut in die 1. Kompagnie des Göllnerschen, später Großherzog Ernst 48. Infanterie-Regiments ein”. (P mint önkéntes 1839. szept. 6-án vétette fel magát a 48. sz. Göllner-, később Ernő főherceg-egyalogezred 1. századába.) – *in Versen gegen das Ministerium* stb.: az itt említett három költemény egyikét sem ismerjük, ill. nem tudjuk azonosítani fennmaradt, ismert darabokkal. – *Petőfi ist gegenwärtig Mitredakteur der Pester Modezeitung*: P 1845. márc. 31-én, tehát több mint egy és negyed évvel e jelentés kelte előtt megvált a Pesti Divatlapnál betöltött segédszerkesztői „hivatal”-ától. – *wo er bei Buchhändlern Verlagswerke hat* stb.: P legfeljebb egy „könyvkereskedő”-től: Emich Gusztávótól kérhetett ekkortájt apró előlegeket, mert 1845 márciusa (a *János vitéz* megjelenése) óta ő volt P egyedüli könyvkiadója vagy bizományosa (l. Kiss József: „A Petőfi-költemények kiadásának története 1850-től 1945-ig.” MKsz 1979. 44.).

106. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával az 1927. évi munkásfelkelés idején elégett (l. 104. sz. jegyz.). – M: Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 3–4., Wertheimer Ede közlésének 3. sz. darabjaként (l. fent id. jegyz.).

Ez a jelentés, melynek szerzője ismeretlen, az 1846. máj. 28-i és az 1846. jún. 12-i titkos jelentésnek egyrészt lerövidített, másrészt kiszínezett adatait ismétli el: az első részben a későbbit, a másodikban (a „Zwei Tatsachen...” kezdetű mondatból) a korábbi keltezésűt, sőt ez utóbbinak egy részlete annyira egyezik, hogy Wertheimer – mint a főszerzőből kiteszik – fölöslegesnek is látta ezt újraközlöni. A névtelen besúgónak tehát ismernie kellett a korábbi jelentések szövegét is, és mindezekhez csak annyit tett hozzá, hogy a költő írhatta – mint a Pesti Divatlap munkatársa (ez az adat a jún. 12-i jelentés végén is szerepelt!) – Deáknak és Vörösmartynak a már teljesen megvakult Wesselényivel történt találkozásáról beszámoló verset. De ahogy már a kiindulás téves (P ugyanis már 1845. március végén megvált a PDI-től, l. előző jegyz.), úgy az erre alapozott feltevés is az: a szóban forgó költeménynek (közlési adatait l. alább), melyet a besúgó másolatban – és német fordításban is – mellékel, nem lehetett P a szerzője: ezt tartalmi és formai érvek egyaránt kizárják; a jelentés fróján kívül nem is tételezte fel ezt senki – sem akkor, sem azóta. – *Letzthin erschien im Divatlap* stb.: a „Honfiak találkozására, Zsibón” című vers a PDI 1846. nyárelő (jún.) 11-i sz. 468. l. jelent meg „– y –” szerzői jellel; nem tudjuk, kitől. (A besúgó másolatából a verscím és ez az aláírt jel hiányzik, a két szöveg egyébként csak egy-két apróságban tér el egymástól.) – *unter den ... jungen Leuten des Pillvaxschen Kaffeehauses*: e jelentésnek az említett kettőhöz képest ugyancsak új adata a Pillvax kávéház forradalmi

szellemű fiataljainak említése. Ez azonban nagy hangsúlyt kapott már abban a mindháromnál korábban kelt bizalmas „Jegfelsőbb” leiratban, melyet gróf Mailáth János, a fizetett besúgó kapott 1846 márciusában az udvartól: „Lieber Graf Mailáth! Es ist mir angezeigt worden, dass im Pilvaxischen Kafféhaue in Pest, vier bis fünf junge Leute unter dem Namen »táblabírák«, die Triebfedern allen Excesses der Jugend bilden, welche in Ordnung zu halten, Aufgabe des Personals wäre. Ich trage Ihnen auf, díesfalls der Sache näher auf den Grund zu sehen, und oben bestehenden Übelständen mit allem Nachdrucke die Abhilfe zu verschaffen...” (Kedves Mailáth gróf! Arról értesültem, hogy a Pilvax-féle kávéházban négy-öt fiatalember „táblabírák” néven az ifjúság minden kihágásának rugója, kiket rendben tartani a személyzet feladata volna. Megbízom Önt, hogy ez alkalommal alaposabban vizsgálja meg ezt az ügyet, és a fenti káros állapotnak teljes nyomatékkkal vessen véget...) – A bizalmas királyi leirat szövegét közli Hatv² 1. k. 834. (A német szöveg forrását Hatvany nem jelöli meg.) A levél előzménye egy Pesten, 1846. jan. 14-éről kelt titkos jelentés volt, melyben egy ágens figyelmeztette a bécsi rendőrséget a Pillvaxban szervezkedő „Táblabírák” – négy-öt fiatalember – „üzelméire”, melyekkel a konzervatív Gyűlde-egylet tekintélyét aláássák, s javasolta, hogy a kormány „kellő szigorral lépjen föl” ellenük vö. Tábori Kornél: „Titkos rendőrség és kamarilla.” Bp. 1921. 65.); a referátum neveket nem említi, de feltehető, hogy a „négy vagy öt fiatalember” egyikén P-t értették. Mailáthról l. alább 119. sz. jegyz.; a „táblabírák” szó itteni – az általánosan elterjedtől („tohonya maradiság, konzervatív porvicializmus, a kultúrától irtózó önmegelégedés” stb.) eltérő, sőt azzal mintegy ellentétes – jelentéséről („tősgyökeres tiszta magyarság, municipalista Habsburg-ellenesség” stb.) l. Martinkó András fejtegetéseit („Költő, mű és környezet.” Bp. 1973. 174–181.). Hogy P valóban gyakran tanyáztott a Pillvaxban, arra már 1844-től kezdve vannak adatok (l. VP 5. k. 9., 195–196.; VP 7. k. 49., 66.: a Pillvax kávéházba kér levelére választ). – Egyéb tárgyi magyarázatokra nézve l. a két korábbi, feljebb közölt titkos jelentés (104. és 105. sz.) jegyz.

107. K: OL, I. 59. ZentrInfProt–UngSbS 1846. XIX. Jún. 23-i ülés 415. sz. Könyvatos. Vö. Kiss D. 75–76. (III/18. sz.) 1. sz. facs. – A „16. Mai” dátum nyilvánvaló elírás, hiszen az államtanács elé került szöveg jórészt a jún. 16-án kelt titkos jelentésen alapul (l. az alábbi jegyzeteket), a bevezetőben említett vers pedig a PDI 1846. jún. 11- számában jelent meg (l. az előző, 106. sz. szöveg és jegyz.); a kivonat feltehetőleg a jelentés keltezését kapta: jún. 16-át, tehát csak a hónap neve téves. – M: MKsz 1923. 137–138., Bártfai Szabó László „Petőfi-adalékok” című közleményében, az első mondat híján.

A bécsi kamarilla (Staatskonferenz: államtanács) üléseire 1834-től kezdve könyvatos feljegyzések készültek a birodalom minden részéből érkező bizalmas jelentésekről (Zentralinformations-Protocolle: központi tájékoztató jegyzőkönyvek), később külön sorozatot indítottak a magyarországi és erdélyi anyag alapján (Informations-protocolle, Ungarisch-Siebenbürgische Sektion: Tájékoztató jegyzőkönyvek, magyarországi-erdélyi tagozat). E feljegyzéseket, a kancellárral egyetértésben, Sedlnitzky rendőrminiszter terjesztette az államtanács elé. (L. Tábori Kornél: „Titkos rendőrség és kamarilla.” Bp. 1921. 14–15.) P neve tudomásunk szerint ezúttal, a XIX. jegyzőkönyv 415. sz. feljegyzésében fordul elő a legkorábban. A tárgyi vonatkozásokra nézve l. a kivonat alapuljól szolgált titkos jelentés fenti jegyzeteit (106. sz.).

108. K: Az esztergomi belvárosi r. kat. plébániahivatal tulajdonában (Esztergom, IV. Béla király u. 3.); kézirással kitöltött, előre nyomtatott lapon. Közlésünk forrása maga az anyakönyv. – Petőfi és Jókay aláírása saját kezű (P a „költő” megjelölést is maga írta oda). A nyomtatott adatokat (rovatcímek) a közlésben dőlt betűs szedéssel jelöljük. – M: Hatv 3. k. 214. és Hatv² 1. k. 854. (Zolnay László másolata nyomán); Z. L. [Zolnay László]: „Esztergomi Petőfi emlékek” című közlése keretében: Annales Strigonienses. Az Esztergomi Múzeumok Évkönyve. 1. k. (Bp.) 1960. 177–178.

Várady Antal (1819–1885; ügyvéd, földbirtokos), P jó barátja, 1845. okt. 1-től kezdve néhány hónapig megosztotta pesti lakását P-vel; utóbb Jókai Mór is (ki akkor még y-nal írta nevét) hozzájuk költözött. A három barát ekkor megfogadta, hogy bármelyikük megnősül, a másik kettő házassági tanúja lesz. Ez Várady esküvőjén, 1846 júniusában meg is valósult. (Váradyról, P-hez fűződő kapcsolatáról, e fogadalmukról l. VP 7. k. 310–311.) Jókainak 1846. jún. 24-én édesanyjához intézett leveléből szerzünk tudomást e vegyes házasság megkötését megelőző bcnyodalmakról: „Várady barátunk mint nyakas kálomista nem adott reversalist, a tisztelendő atyák pedig nem adtak dispensatiót, minek az lett a következése, hogy most már végig kell várnunk a háromszori hirdetését, mi legközelebbi Hétfőn, mint ünnepnapon, fog befejeződni” – írta néhány nappal az esküvő előtt (Jókai Lev. 1. k. 27–29.; vö. még PAT 2. k. 39. sz. lev.). Jókai sorai szerint egy héttel előbb, tehát jún. 22-én utaztak Esztergomba a pesti „gőzössel” (hajóval), aztán néhány napig Hont vármegyében vendégeskedtek. A következő hétfőn, 29-én, Péter és Pál napján, a menyasszony harmadik kihirdetése után került sor az ifjú pár összehad-

sára, de – mint az anyakönyvi bejegyzésből kitűnik – nem a templomban, hanem (a reverzális megtagadása miatt) a plébánián. Kifogásolták azt is, hogy mindkét tanú protestáns (Petőfi evangélikus, Jókai református vallású volt); l. erről Zolnay i. t. 178. Végül is azonban, a menyasszony szülei kívánságának megfelelően, r. kat. lelkész kötötte meg és jegyezte be a házasságot. Tehát Baróti Lajos Várady Antalról írt emlékezésében (VU 1885. dec. 20., 815.) s az ő nyomán Ferenczi Zoltán, P. Életrajzában (FPÉ 2. k. 278.), tévedett, amikor azt állította, hogy P és Jókai hiába utazott Esztergomba, mert az esküvő Pesten és utóbb történt volna meg. – Jókai 1870-ben A Hon dec. 8-i számának reggeli kiadásában tette közzé az 1846 májusában írt *Levél Várady Antalhoz* című P-versnek addig ismeretlen szövegét; ezt kísérő soraiban az esztergomi esküvőről szólva megemlíttette, hogy a közvetítésben részt vevő P türelmetlen volt, dühösen kifakadt a katolikus egyház előírásaiból eredő akadályok miatt; s „nevezetes jelenetek”-re került sor (Úk. Hatv² 1. k. 854.). Jókai „A tengerszemű hölgy” című regényében is előadja az esetet (l. a regény 1972-ben megjelent krit. kiadásának 38–39. lapján). – *Ruffy Ida*: Baróti Lajos előbb idézett emlékezése szerint P – még mielőtt személyesen megismerkedett barátja menyasszonyával – dedikálta neki *Szerelem gyöngyei* című kötetét (Pest, 1845.) egy példányát (vö. VP 7. k. 556.); 1846. máj. 22-én, tehát még a szóban forgó házasságkötés előtt, Dömsödről Váradyhoz intézett, fent említett versében pedig tréfás szemrehányást tett, hogy barátja párbajozott, s ezzel nemcsak a maga életét tette kockára, hanem menyasszonya boldogságát is:

*És Ida, Ida, e kedves leány
Ha téged elveszt ő, mivé lesz? Ő
Kinek kívülled nincsen senkije.
Te vagy világa... Lennél olly kegyetlen,
Reászakadni hagynád a világot?*

– *fajkürthi születés*: Fajkürt: község az egykori Bars vármegyében; mai szlovák neve Dedinka.
– *Völegény felmentve és elbocsátva*: eszerint a protestáns és pesti lakos Várady (iratokkal?) igazolta, hogy házasságkötésének nincs akadálya.

109. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával együtt az 1927. évi bécsi munkásfelkelés idején elégett, l. 104. sz. jegyz. Ez a darab, mint Sedlnitzkynek a szövegben szögletes zárójelbe tett részlethez fűzött megjegyzéséből (l. alább) kitűnik, a két címzettnek küldendő levél *közös fogalmazványa* volt: az egyik másolatból ugyanis ezt a fél mondatot ki kellett hagyni. A másik különbség a megszólításban volt; ezt jelzi a második bekezdés az Ew. (= Eure, Euer) rövidítés után hagyott, kipontozott hely (ide a címzettnek rang szerint járó „Euer Gnaden” vagy „Euer Wohlgeboren” stb. megszólítás került). A Pestre küldött tisztázatokról nem tudunk. – M: Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 4.; Wertheimer Ede közlésének 4. sz. darabjaként. (Vö. 104. sz. jegyz.) Ez a közlés a mi szövegünk alapja is. Ford.: Tábori Kornél, Tolnai Világlapja 1923. jan. 10.; 13. l. (Úk. Hatv² 1. k. 857.).

Az indítékot e két levél Pestre küldésére a P-ről 1846 májusa óta a bécsi rendőrség főnökéhez érkezett besúgójelentések szolgáltatták, elsősorban a jún. 16-i, melynek kivonata jún. 23-án az államtanács elé is került (l. 106., ill. 107. sz. szövé. és jegyz.) Az egyik címzetről, Posch pesti postamesterről csak annyit tudunk, hogy mint Sedlnitzky titkos ügynöke, bizonyos személyek leveleit felbontotta, a szövegről másolatot készített, és a borítékot visszarágasztva továbbította a címzettnek (l. 104. sz. jegyz., Wertheimer adata). A másik, Szekrényesi András, a pesti „városkapitány”, azaz rendőrfőnök ugyancsak Sedlnitzky bizalmasa volt. Sedlnitzky levelére aug. 22-én válaszolt (l. 110. sz. szöveg és jegyz.) – *vita anteacta*: helyesen „vitae anteacta”: életrajzi adatok – [*und namentlich...*]: az általunk szögletes zárójelbe foglalt szövegrészhez Sedlnitzky csillag alatt a következő jegyzetet írta a fogalmazvány margójára: „von: »und – – kontrollieren« bleibt weg an Szekrényesi”: azaz, „az »und – – kontrollieren« szövegrész a Szekrényesinek készítendő másolatból kimarad” (Wertheimer lapalji jegyzete nyomán); a levelek felbontása ugyanis csak Posch feladata volt.

110. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával együtt az 1927. évi bécsi munkásfelkelés idején elégett (l. 104. sz. jegyz.) – M: Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 4.; Wertheimer Ede közlésének 5. sz. darabjaként, l. az előbb idézett jegyzetet. Ford.: Tábori Kornél, Tolnai Világlapja 1923. jan. 10.; 13. l. (Úk. Hatv² 1. k. 859–860.).

Sedlnitzky 1846. júl. 3-i utasítására küldött jelentés (vö. előző lev. és jegyz.); sok benne a tárgyi tévedés (l. alábbi megjegyzéseinket); a pesti rendőrfőnöknek, úgy látszik, nem sikerült megbízható forrást találnia. – *zu Dunavecse*: P szülei legkésőbb 1845 tavaszán elköltöztek Dunavecseről, és Szalkszentmárton telepedtek le (l. Mezősi Károly: „Szalkszentmárton Petőfi életében és költészetében” című t., Mezősi: KP 223.) – *er studierte zu Pápa und ward dann Soldat*: Szekrényesi nem tud P előző iskoláiról (Aszód, Selmec stb.), és kronológiai hibát is követ el: P 1839–1841 között katonáskodott, s csak ezután, 1841 őszén iratkozott be a pápai református kollégiumba. – *nach drei Jahren entlassen*:

P-t – 1841. február végén – nem három, hanem mindössze másfél évi szolgálat után bocsátották el. – *von denen er 200 fl.* stb.: a jelentésnek ezek az adatai hibásak, mert P az Emichhel 1846 júniusában kötött szerződés értelmében 1846. augusztus 28-án vette fel a vételár felét, 250 pft-ot, a másik felét pedig a kötet megjelenése után, 1847. márc. 18-án (I. VP 7. k. 638–639.). – *haupt[sächlich]*: a jelentés eredeti szövegében ugyanis „*hauptsätzlich*”, tehát nyilvánvaló elírás volt, amire Wertheimer lap alján hívta föl a figyelmet. (A javított részt mi tettük szögletes zárójelbe.) – *Übrigens schätzt Franz Pulszky* stb.: P. Ferenc (1814–1897) publicista, műtörténész, politikus; 1846 október elején adták hírül a lapok, hogy szécsényi birtokán az anyagi gondok közt élő írók számára „asylumot” kíván berendezni (I. PHirl 1846. okt. 18., 763. sz. 262. stb.); Vahot Imre úti jegyzetei szerint Pulszky ezt tervezte, hogy ezt P-nek ajánlja fel először (PDI 1846. okt. 10., 808.; úk. Hatv² 1. k. 859.). Hogy ezt megtette-e, nem tudjuk; csak annyi bizonyos, hogy P sosem költözött be a szécsényi „asylum”-ba.

111. K: OL, C 120. A Központi Könyvvizsgáló Hivatal iratai. Protocollum 1846. Előadó: Czech [János]. – Vö. Kiss D. 76. (III/19. sz.) 2. sz. facs. – M: A fenti hasonmás közléstől eltekintve kiadatlan; a rendelkező rész (a 2. bekezdés) nyomán Reseta János cenzorhoz intézett felszólításnak hasonlóan – bár nem mindenütt szó szerint azonosan – fogalmazott szövege azonban 1968 óta ismeretes (l. köv. adat és jegyz.).

P A *helység kalapácsa* című komikus hőskölteményét 1844-ben eladta Geibel Károly pesti könyvkiadó- és kereskedőnek, aki azt 1844. október utolsó napjaiban könyvalakban megjelentette (vö. PKrK 2. k. 421.). Amikor a költő (1846. második negyedében) összes költeményei kiadására készült, közéjük – 1846. jún. 22-én Emich Gusztáv könyvkiadóval kötött *Szerződésének* tanúsága szerint – A *helység kalapácsát* is fel akarta venni (I. VP 7. k. 638.). Geibel azonban nem volt hajlandó visszaadni P-nek a kiadási jogot: „Kolopacs geb’ ich nicht!” (Nem adom a Kalapácsot!), mondta neki, mivel sok eladatlan példány hevert még a raktárban, s arra számított, hogy az *Összes költemények* megjelenése után könnyebben túladhát rajtuk (I. PKrK 2. k. 422.). Heves összeszólalkozásra kerülhetett sor, s P feltehetőleg azzal távozott tőle, hogy költeményét csak azért is ki fogja adni, mert Geibel ezután a Központi Könyvvizsgáló Hivatalhoz fordult ennek megakadályozása végett. Beadványa (tudomásunk szerint) nem maradt fenn ugyan, de tartalmáról a szóban forgó jegyzőkönyvrészlet tájékoztat, s ismeretes az az utasítás is, amelyet a Hivatal – e jegyzőkönyvi határozat folytán – Reseta János pesti cenzornak szept. 4-én küldött meg (l. köv. adat és jegyz.). Ennek keltéből ítélve Geibel augusztus végén készíthette és nyújthatta be folyamodványát. Nem tudjuk, hogy P végül is próbálkozott-e azzal, hogy felvétesse komikus hőskölteményét az *Összes költemények* egykötetes kiadásának nyomdai kéziratába, vagy az említett szövváltás után eleve lemondott róla; tény, hogy a megjelent kötetből ímaradt. (A költő verseinek összegyűjtött kiadásába az 1874. évi ún. „dászkiadás”-sal kerül be először: „Petőfi költeményei.” Bp. Athenaeum, 600–616.; Emich Gusztáv közölni akarta ugyan már az 1851. évi *Újabb költemények*ben, ezt azonban még megjelenése előtt elkobozták.) – Geibel az *Összes költemények* 1847. márc. 15. körüli megjelenése után néhány héttel, ravasz ötlettel, „Pótlék Petőfi összes költeményeihez!” címen kezdte hirdetni a komikus eposz 1844. évi kiadásának raktárán heverő példányait; erre Jókai (névtelenül) – nyilván P kérésére vagy felhatalmazásával – a Jelenkor máj. 20-i száma „Budapesti napló” című rovatában azzal válaszolt, hogy a költemény „szántsándékosan kihagyott műve a költőnek, melyet önmaga kitagadott és félrevetett” (vö. EPN 292., 306.). Ez a fentiek értelmében csak a költő jogos visszavágása lehetett a kiadónak az átengedés megtagadása és a fenti hirdetésben nevével való visszaélés miatt. (Vö. még mindezzel PKrK 2. k. 422–423.). – *terjedékü*: terjedelmű. – *Petőfi nyugtatványát a tőle felvett díjról*: ez nem maradt fenn; Zilahy Károly „Petőfi Sándor életrajza” (Pest, 1864. 59.) szerint P 40 vft-ot kapott költeménye kéziratáért Geibeltől; Jókai viszont fent említett hírlapi glosszáját úgy kezdi, hogy Geibel „adta ki egy időben Petőfi »Helység kalapácsát«, akkoriban valamivel többet fizethetett neki érte tíz bankó [váltó] forintnál”. (Tíz váltó forint négy pengő forintot ért, tehát a tizedrészét a Zilahytól tudni vélt vételárnak!) A Petőfi-irodalom Zilahy 40 vft-os adatát fogadta el (I. FPÉ 2. k. 86., Törő Gy.: TanPet 66. stb.). – *engedményese*: „engedményes”-nek nevezték azt a személyt, akinek valamely szerző műve tulajdonjogát átengedte. – *könyvbírálati k.k. utasítvány*: ennek a „kaiserlich-königlich”, azaz császári és királyi rendeletnek a szövegét nem találtuk.

112. K: OL, C 121. Helytartósági Lt., Reseta János cenzor iratai II. k. 1845–1848. 133. lev., 817/1846. sz.; ezzel a rájegyzéssel: „Vettem [1846.] Septemb[er] 17^{kn}.” Címzés: „Reseta János Pesti Kir. Könyvbíró.” Vö. Kiss D. 76. (III/21. sz.) 3. sz. facs. – M: Kovács Magda: „Petőfi versei és a cenzúra” című közleménye keretében: ItK 1968. 202.

Azt a cenzoroknak szóló *általános* rendelkezést, melynek alapján Reseta cenzornak ezt a figyelmeztetést megküldték, s amelynek szövege ezzel lényegében azonos, l. az előző adat rendelkező részében; az úgy háttérére nézve pedig l. annak jegyzetét (ugyanott a magyarázatokat is).

113. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával együtt az 1927. évi bécsi munkásfelkelés idején elégett (l. 104. sz. jegyz.). A szöveget ezt megelőző közlése tartotta fenn, l. alább. – **M:** Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 4., Wertheimer Ede közlésének 6. sz. darabjaként, l. az előbb idézett jegyzetet. Ford.: Tábori Kornél, Tolnai Világlapja 1923. jan. 10.; 13. l. (úk. Hatv² 1. k. 915.). Közlésünk Wertheimer szövege nyomán történt.

A PDI 1846. szept. 19-i száma hírt adott az erdélyi országgyűlés szept. eleji ünnepélyes megnyitásáról, majd hozzátette: „Ez érdekes hongyülésre Pestről többen készülnek, különösen Csengery a P. Hírlap szerkesztője; – Obernyik és Petőfi már több idő óta Szathmárba, s innen az erdélyi országgyűlésre utaztak” stb. A hír egyrészt a tényeknek megfelelően közölte, hogy a költő Obernyik Károllyal (s nem Csengeryvel) együtt indult el, azzal a céllal, hogy részt vesz az erdélyi országgyűlés megnyitásán (bár előbb Szathmáron és környékén tettek látogatásokat), másrészt a jelentés írójának tévedésére is magyarázattal szolgál: a névtelen besúgó éppen ebben az újsághírben láthatta együtt az országgyűlésre készülő Csengery és P nevét. P és Obernyik szatmári együttlétére nézve l. VP 7. k. 391–392.: elutazásuk augusztus végén történhetett, mert P az *Összes költemények* vételárának felét 1846. aug. 28-án, nyilván közvetlenül útrakelése előtt vette fel, vö. uo. 638.; míg Csengery még a jelentés szerint is csak okt. közepe táján indult útnak. Lehet, hogy P-vel még a nyáron megállapodott, hogy az országgyűlésen találkoznak; tény azonban, hogy a költő, bár valóban készült odautazni, Szendrey Júliával való megismerkedése (szept. 8.) után egyre halogatta a továbbindulást, majd végleg letett az országgyűlésen való részvételről (vö. uo. 314.). Úgy látszik tehát, hogy Csengerynek nem tett határozott ígéretet az ottani együttműködésre vagy feladatvállalásra, de az is lehetséges, hogy a besúgó itt közölt „értésülései” a fenti félreértésen alapuló puszta kombinációk voltak. Sednitzky rendőrminiszter azonban mindenesetre komolyan vette a jelentés tartalmát, mert az államtanács elé is terjesztette (l. 114. sz. szöveg és jegyz.). A jelentés utolsó mondata a költőnek a cenzúrával kapcsolatos erőszakos fellépéseiről feltehetően Peregriny cenzortól elmondott esetekre vonatkozik, melyekről korábbi bizalmas jelentések szerzői már beszámoltak, ill. amelyeket ismételtlen szóvá tettek (l. 104., 105. és 109. sz. szöveg és jegyz.).

114. K: OL, I 59. ZentrInfProt. – USbSekt 1846. okt. 26. (XXXVI. 717. sz.) Vö. Kiss D. 76. (III/20. sz.) 4. sz. facs. – Könyomatos. – **M:** MKSz 1923. 138., Bártfai Szabó László: „Petőfi-adalékok” című közleményben.

Az államtanács (Staatskonferenz) üléseire 1834 óta készített bizalmas tartalmú, könyomatos feljegyzésekről l. feljebb 107. sz. jegyz. Az 1846. okt. 26-i ülés elé terjesztett szöveg – mint keltezése is mutatja – a valamivel részletesebb okt. 17-i titkos jelentés alapján készült: kisebb rövidítésektől eltekintve majdnem szó szerint azonos vele. Tartalmi vonatkozásaira nézve l. feljebb a teljes szöveg jegyzeteit (113. sz.).

115. K: OL, C 120. Htt. Lt., A Központi Könyvvizsgáló Hivatal iratai. Protocollum (A Központi Könyvvizsgáló Hivatal üléseinek jegyzőkönyve) 1846. A bejegyzés mellett ez a szöveg olvasható: „Fel fog terjesztetni a főml. [főméltóságú] Helytartótanácsnak.” a Hivatal 1846. évi Iktatókönyve pedig 1122. sz. alatt (l. a szöveg fölött is) így iktatja a szóban forgó felterjesztést: „A debreceni könyvbíráló »az egyesülésről« című, Peteőffi Sándor dolgozata, s ennek irányában elkövetet illetlen viselete iránt jelentést tesz.” – Maga a jelentésszöveg nem maradt fenn, csak ebben a Hivatal ülésére készült rövidített formájában ismerjük. – Vö. még Kiss D. 76. (III/21. sz.) 3. sz. facs. – **M:** Kovács Magda: „Petőfi afférja a debreceni cenzorral” című cikkében: Alföld (Debrecen) 1973. 1. sz. (jan.) 77. (Részleteket ugyanő már valamivel előbb is közölt a szövegből: PTüze 1972. 244–245.)

P 1846. nov. elején indult el Koltórról (ahol Teleki Sándor gróf vendége volt) Pest felé; a hónap közepe táján néhány napra megállapodott Debrecenben. Ekkor, a jelentés adata szerint nov. 14-én, történt ez a cenzortól felpanaszolt eset, amely egyébként – két emlékezés nyomán – az 1870-es évek óta ismert a P-irodalomban (l. Péchy Imre: „Petőfi Debrecenben”, Reform 1847. máj. 24., 6. és Feleki Miklós: „Petőfi és a censor”, Koszoru 1879. II. 556–562.: mindkét szöveg úk.: Hatv² 2. k. 29–30., ill. 18–21.), bár az emlékezések egymástól és az egykorú okmány adataitól több vonatkozásban eltérnek. Emiatt is sajnálatos, hogy a debreceni jelentés csak a budai jegyzőkönyvi kivonatban maradt fenn; pontos keltezését sem ismerjük (valószínű azonban, hogy legfeljebb egy-két nappal az eset után, tehát nov. 15–16-án készült). A debreceni cenzor ekkor Kardhordó Ambrus (1804–1886 körül) kegyesrendi szerzetes, a piarista gimnázium igazgatója volt (l. Petőfi Sándor és Debrecen. Szerk. Bényei Miklós. Debrecen, 1973. 35.); Feleki fent id. cikkében „K...” kezdőbetűvel említi. – Az egymásnak ellentmondó, ill. egymástól eltérő források összehangolására fent i. cikkében Kovács Magda tett kísérletet. – *saját dolgozatát*, „az egyesülésről”: a „dolgozat” szó P korában általában írásművet jelentett, tehát költeményt is; s mivel a költő október végén, koltói tartózkodása alatt írta és nagyobb ellenzéki nemesi asztaltársaság jelenlétében elő is adta azt az *Erdélyben* cím alatt ismeretes versét, melyben épp Ma-

gyarország és Erdély egyesülését sürgeti (vö. Teleki Sándor emlékezésével: „Petőfi Sándor Koltón” = T. S.: „Egyről-másról.” Bp. 1882. II. 24–25., 28–31., úk.: Hatv² 2. k. 11–12.), bizonyosra vehető, hogy ezt akarta a debreceni színház közönségének – az esti előadás szünetében – elmondani, s nem valami politikai szónoklatot tartani a két ország óhajtott uniójáról. Lehetséges azonban, hogy a versnek, melyben maga az „egyesülés” szó nem fordul elő, ekkor még erre közvetlenebbül utaló címet adott. – *egy színész* [...] *hozza küldé:* nyilván a fent említett Feleki Miklós, a színtársulat igazgatója, aki joggal tartott attól, hogy P nyilvános szavalata miatt neki és társulatának is kellemetlensége lehet. – *felsőbb névvel meghagyá:* Péchy i. cikke szerint ez az utalás egy bizonyos Dettrich debreceni királyi biztosra vonatkozik, aki helyeselte és megerősítette a cenzor intézkedését. – *Petőffy megfenyítettetni kéri:* nem találtuk nyomát annak, hogy az ügyet a Könyvvizsgáló Hivatal a helytartótanácsához fölterjesztette s a költő ellen eljárást kezdeményezett volna. – Vö. mindezt „Petőfi Sándor és Debrecen” című, feljebb id. kiadvány 35–36. lapján az esetről készített összeállítással is.

116. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával együtt az 1927. évi bécsi munkásfelkelés idején elégett (l. 104. sz. jegyz.). A szöveget ezt megelőző közlése tartotta fenn (l. alább). – **M:** Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 4., Wertheimer Ede közlésének 7. darabjaként, l. az előbb idézett jegyzetet. Ford.: Tábori Kornél, Tolnai Világlapja 1923. jan. 10.; 13. l. (úk. Hatv² 2. k. 40.). Közlésünk Wertheimer szövege alapján történt.

Az ismeretlen besúgó minden bizonnyal arra a keltezetlen levélre céloz, melyet P 1846. nov. 6-án vagy 7-én írt Urházy György (1823–1873) kolozsvári újságírónak mint az „Unio” címen tervezett zsebkönyv szerkesztőjének. Már előbb is eljuttatta hozzá három költeményének a zsebkönyvbe szánt kéziratát, de október végi, szeptember eleji koltói tartózkodása alatt, gróf Teleki Sándor vendégként, éppen egy olyan költeményt írt (s adott elő a Telekinél összegyűlt partiumi ellenzéki politikusok körében), amelynek tárgya Magyarország és Erdély uniója, ill. ennek sürgetése volt; ti. az *Erdélyben* címűt; ezért, mielőtt visszaindult volna Pestre, ezt a verset is postára adta (Szatmáron) Urházy-nak. (L. mindezekre nézve a kéziratot kísérő sorok szövegét és jegyzetét: VP 7. k. 39., ill. 312–315.) A titkos ügynök, aki minden kétséget kizáróan az *Erdélyben* tartalmi összefoglalását adja, a kolozsvári postán szerezhethetett tudomást a levél tartalmáról (e titkos levélfelbontások gyakorlatára már korábban is láttunk e kötetben példát, l. 109. sz. szöveg és jegyz.). A vers – P 4 további költeményével együtt – végül is, bár eléggé megkésve, 1847. júl. 25-én megjelent az „Unio” című zsebkönyvben (vö. EPN 318.). – *um die Mitte des vorigen Monats:* P Koltó felől jövet Magyarországra igyekezve csak nov. 6–7-ére állt meg Szatmáron; a hónap „középe táján” már Debrecenben tartózkodott (az idézett levéljegyzeten kívül l. kötetünk 115. sz. fenti jegyzetét is.). – *und zu vermitteln, daß es in unveränderter Gestalt* stb.: P Kísérő soraiban csak annyi áll utóiratként, hogy Urházy ügyeljen rá, ne legyen a közlésben sajtóhiba, „mert az nagy vеха [bosszúság]; néha az egész verset elrontja”. Ez nyilvánvaló célzás az esetleges cenzori beavatkozásra; a besúgó is felfigyelt rá.

117. K: OL, I. 59. ZentrInfProt–USbS 1847. jan. 9. (I. 24. sz.) Vö. Kiss D. 76–77. (III/22. sz.) 5. sz. facs. – Könyvnyomat. – **M:** A szöveg (az előbb említett fénymásolattól eltekintve) itt jelenik meg először. Közlésünk alapjául a Kiss D.-féle facsimile szolgált.

Az államtanács (Staatsrat) üléseire 1834 óta készített, bizalmas tartalmú könyvnyomat feljegyzésekről l. 107. sz. jegyz. – A szóban forgó szöveg, mint dátuma is jelzi; egy Kolozsvárról 1846. dec. 15-én elküldött titkos jelentés nyomán készült, melyet gyűjtésünkben feljebb, 116. sz. alatt közlünk. Az államtanács elé lényegében azonos, csak némileg lerövidített változat került. A tartalmi vonatkozásokra nézve l. előző jegyz.

118. K: OL, I. 59. ZentrInfProt: USbSekt 1847. jan. 17. (III. 64. sz.) – Könyvnyomat. Vö. Kiss D. 77. (III/23. sz.) 6. sz. facs. – **M:** Az előbb említett fénymásolaton kívül itt jelenik meg először.

Az államtanács (Staatsrat) üléseire 1834 óta készített, bizalmas tartalmú könyvnyomat feljegyzésekről l. 104. sz. jegyz. – Az itt közölt szöveg (melynek első, az Ungar-ra vonatkozó, P-t nem említő bekezdését mellőztük), a megjelölt dátum szerint egy 1847. jan. 17-én Pesten kelt bizalmas jelentés nyomán készült. Ez tudomásunk szerint eddig nem került elő. Ismeretlen szerzője az Ungar című pesti német nyelvű hetilapot támadja ellenzéki irányba miatt, amiért Klein Hermann szerkesztőt teszi felelőssé, Reseta cenzort pedig vádolja, hogy elnézést tanúsít Kleinnek a kormányhű Pester Zeitung ellen intézett támadásai iránt. Ezután ajánlja a közölt szöveg szerint azt az eljárást az Ungar-ral, ami a Mercur esetében eredményesnek bizonyult. Tény, hogy a Mercur, mely az 1843–1845. évi MERKUR kereskedési s mesterségi hírtár új folyamaként 1847 elején indult meg, és szépirodalmi rovata is volt, alig néhány szám után megszűnt (a Hetilap 1847. évf. 61. l. híre szerint mindössze három számot ért meg); hogy a jelentésben említett körülmények folytán-e, nem tudjuk. Azt azonban, hogy P is szerkesztője lett volna, kétségbe kell vonnunk: az 1847. jan. 1-i keltezésű, de már 1846. dec. 19-én meg-

jelent „mutatványszám” csak Nádaskay Lajost (1816–1860; újságíró, lapszerkesztő) említi mint szerkesztőt (l. EPN 234.); egyébként is elképzelhetetlen, hogy éppen vele társult volna P, hiszen Nádaskay mint a Honderű munkatársa már 1844 végén durva, kioktató hangú bírálatot írt első verseskötetéről, sőt éppen a Merkur említett mutatványszámában egy olyan könyvismertetést tett közzé, melynek (meg nem nevezett) szerzője P-t és Császár Ferencet (Kövényi Kálmán álnévén) az előbbire nézve sérelmes módon, nyilvánvaló elfogultsággal állítja párhuzamba (l. PAT 1. k. 116., ill. EPN 234.). A költő feltehetően éppen ekkortájt írta barátjának, Degré Alajosnak: „Hát nem érted a tréfát? [...] megérdemled, hogy a Honderű örökös munkatársa légy, Nádaskayval meg Zerffyvel egy sön s kenyeren élj Petrisevich Horváth Lázár vendégszerető asztalánál” stb. (l. VP 7. k. 41.). A jelentésíró nyilvánvaló tévedésének forrása talán éppen az említett ismertetés volt, emiatt hallhatta az új lap címét és P nevét együtt emlegetni. – *Reszeta*: Reseta János (1776–1862) pesti egyetemi tanár, királyi könyvvizsgáló (cenzor), ki ebben a minőségében a tisztviselések közé tartozott; P is becsülte (l. VP 7. k. 407.). – *Lisznyay*: Lisznyai Kálmán (1823–1863), P barátja és költőtársa.

119. K: Az egykori bécsi udvari rendőrség levéltárának Petőfi-dossziéjával együtt az 1927. évi bécsi munkásfelkelés idején elégett (l. 104. sz. jegyz.). A szöveget néhány évvel korábbi közlése tartotta fenn. (L. alább). – **M:** Pester Lloyd 1922. ápr. 14., 4., Wertheimer Ede közlésének 8. sz. darabjaként; vö. 104. sz. jegyz. Wertheimer cikke bevezetésében megjegyzi, hogy ez az egyetlen olyan bizalmas jelentés az általa együtt találtak között, amelynek szerzője ismert személy. Fordítása: Tábori Kornél, Tolnai Világlapja 1923. jan. 10.; 13. l., „A történettudós mint kém” alcímmel. (Úk. Hatv² 2. k. 67.).

Mailáth János gróf (1786–1855) költő, történetíró. Az arisztokrácia konzervatív irányzatához tartozott, a bécsi udvar meggyőződéses híve volt. Az 1830-as évek elején elvesztette vagyonát, s ettől fogva főként azokból az összegekből élt, amelyeket az udvarnak tett különféle szolgálataiért, rendszeresen küldött bizalmas jelentéseiért a titkos állami kasszából utaltak ki a számára (l. Kolos István: „Gróf Mailáth János.” Bp. 1938., főként 19–24., 81–83.). Németül írt; a magyar művelődés történetében elsősorban „Ungarische Sagen und Märchen” [Magyar mondák és mesék.] címen kiadott német nyelvű átdolgozásai tartották fenn a nevét (Brünn, 1825., 2. bőv. kiad.: „Magyarische Märchen, Sagen und Erzählungen.” [Magyar mesék, mondák és elbeszélések.] Stuttgart-Tübingen, 1837.) – A szöveg forgó bizalmas közlés egyik előzménye az a „legfelsőbb” királyi leirat lehetett, amelyet Mailáth 1846 márciusában kapott kézhez: ebben – nevek említése nélkül – a Pillvax kávéházban tanyázó szélsőséges fiatalok tevékenységének megfigyelésére szólítják fel (l. 106. sz. jegyz.), márpedig P kétségkívül ezek közé tartozott. – Mailáthnak ez a bizalmas jelentése az 1847 elején megindult Hazánk című győri folyóirat legelső, jan. 2-i számának címlapján közzétett P-költeményre vonatkozik, melynek az új vállalkozás haladói irányzatát jelző, programadó szerepe volt. A Honderű 1847. jan. 19-i 3. száma megjegyzésének teljes és pontos szövegét l. PAT 1. k. 118., vö. uo. jegyz.: 383.

120. K: OL, R 151. Az Ellenzéki Kör iratai. Egyetlen ívrét fólió, mely 38, nagyjából betűrendbe szedett nevet tartalmaz (kettőt utóbb, az összesítés után írtak a névsorhoz). P neve a 25. helyen áll. Vö. Kiss D. 77. (III/24. sz.) 87. sz. facs. – **M:** Először itt, de már említette és leírta a kéziratot Kovács M. 1973. 54.

P – 1846 első hónapjaiban – a Nemzeti Körből kivált Pesti Kör tagjainak sorába lépett (l. gyűjtésünkben 102. sz. adat és jegyz.), s egyúttal vagy utóbb egyszerre két félévi tagdíjat, összesen 10 pftot lerótt (l. 103. sz. adat és jegyz.). Ez az összeg az 1845/46. évi tagdíj második s az 1846/47. évinek első fele volt; az utóbbinak második részletével azonban a végső határidőig, 1847. ápr. 1-ig adós maradt. Időközben a Nemzeti Kör és a Pesti Kör, mintegy ötnegyed esztendei külön működés után, 1847. jan. 24-én újraegyesült (l. Dezsényi 185–186), s a hátralékos összeget Horváth Antal már mint az új Ellenzéki Kör pénztárosa hajtotta be. P még a hónap folyamán kiegyenlítette tartozását (l. 122. sz. adat és jegyz.): a pénztáros ekkor írta neve után a „fiz.” (fizetett) megjelölést. – *részvénydíj*: tagdíj.

121. K: OL, R. 151. Az Ellenzéki Kör iratai. Pénztárnapló. Összefűzött ívrét fóliópárok. Vö. Kiss D. 78. (III/27. sz.) 89. sz. facs. – **M:** Először itt, említi Kovács M. 1973.

E befizetés előzményeiről l. alább 122. sz. adat és jegyz.

122. K: OSzK Kézirattár, Fol. Hung. 980. Nagy ívrét nagyságú bekötött kézirat, kézzel kitöltött, nyomtatott rovatokkal ellátott nyilvántartás; a 240 fólióból 62-n van kézirás; a 62a–62b f. közé be van kötve az 1848. máj. 7-i közgyűlés „végzéseinek kivonata a pénztárnokra nézve”, továbbá az Ellenzéki Kör „pénztári számadása 1847^{iki} april 1-től 1848^{iki} martius 31-ig.” A kinyitott pénztárkönyv bal oldali lapjai a bevételeket, a jobb oldaliak a kiadásokat tartalmazzák. A nyomtatott rovatcímeket a közlésben dőlt betűs szedéssel jelezzük. A bevételi lapokat „a”, a kiadásokat „b” betűvel jelezzük. P-vel kapcsolatos bejegyzések a 6a, 7a, 20a, 33a és a 36b lapon találhatóak. – **M:** Itt először, de hibásan, hiányosan – már Szinnyei 1892 is közli.

P még mint a Pesti Kör tagja 1846. ápr.-máj. folyamán rendezte 1845/1846. egyesületi évi tagsági díját (l. fent 109. sz. jegyz.), de a következő félévre: 1846 második felére még a végső határidőig, 1847. ápr. 1-ig sem fizetett, ezért – már mint az Ellenzéki Kör tagját – felvették a hátralékosok listájára. Időközben ugyanis a korábban külvált Nemzeti Kör és Pesti Kör újraegyesült, s a még kifizetetlen tagdíjakat már ez utóbbinak pénztárosa hajtotta be. (Minderről l. 120. sz. adat és jegyz.) Mivel a beszedett összegeket együttesen ápr. 28-án vezették be a pénztári naplóba (l. 121. sz. adat és jegyz.), csak annyit tudunk, hogy P valamikor ápr. folyamán fizetett. (vö. még Kovács M. 1973.)

Valószínűleg ugyanekkor fizette ki 1847. 1. félévére szóló tagdíját is (vö. köv. 123. sz. adat és jegyz.).

123. K: OSzK, Kézirattár, Fol. Hung. 980, részletes leírását l. előző jegyz. – **M:** Szinnyei 1892; vö. még Kovács M. 1973.

A megjegyzés értelmében az előző hónapi „pénz maradvány”-t jegyezték be a pénztári könyvbé (az egész oldalon ilyen, utólagos könyvelés történik), P eszerint – úgy látszik – 1847. első félévére eső tagdíját az előző félévével együtt, áprilisban fizette be (vö. 122. sz. adat és jegyz.); a „máj. 14” keltezés tehát csakis a bejegyzés és nem a befizetés napjának tekintendő. – *részvény díj:* tagdíj.

124. K: OL, R 151. Az Ellenzéki Kör iratai. Hat összefűzött ívrét fóliópár (12. l.). A fedőlapon a cím mellett II/5 jelzet. Vö. Kiss D. 77. (III/25. sz.) 88. sz. facs. A pénztáros a tagdíjfizetések nyilvántartására két azonos (betűrendes) tagnévsort készített: az egyiket annak a személynek a részére, aki a díjakat beszedte, a másikat pedig a maga használatára: az előbbire a gyűjtő a pénztárba való befizetés után tételről tételre odaírta: „átadtam”; az utóbbin pedig a pénztáros aláírásával igazolta, hogy „átvettem”. A szóban forgó lista a (név szerint nem ismert) *gyűjtő* volt. A költő befizetését nyilvántartó íven csak a „P” kezdőbetűs nevek szerepelnek. – **M:** Először itt, de a lényeges adatokat l. már Kovács M. 1973. 54.

Mivel P 1846 második felére szóló hátralékos tagdíját 1847. április folyamán adta át a gyűjtőnek (l. 122. sz. adat és jegyz.), a szóban forgó kimutatásnak az ő befizetését igazoló „5 átadtam” bejegyzése is ekkortájt, feltehetőleg ápr. végén-máj. elején történt. (Maga a teljes nyilvántartási jegyzék nyilván jóval korábban, nem sokkal az Ellenzéki Kör 1847. febr. 24-i megalakulása után készült.) – A 274. „aláírási sorszám” azonos P-nek az első tagnévsorban kapott számával (vö. a 136. sz. adattal). A költő (s a listán szereplő többi tag) neve után írt szám (1 vagy 3; néhol „1é” vagy „3é” alakban) a kötelezettségvállalás tartamát, P esetében az 1 évet jelöli. – 5 *átadtam*: ez más kéz írása; nem a pénztárosé, hanem a gyűjtést végző, feljebb említett (neve szerint nem ismert) személyé. Azt a bejegyzést, amely szerint a pénztáros ugyanezt az összeget „átvette”, l. gyűjtésünk 136. sz. adatában.

125. K: OL, I 59. ZIProt: USbSekt 1847. 285. sz., máj. 5-i ülés. Vö. Kiss D. 77–78. (III/26. sz.) 7. sz. facs. – Könyvomas. – **M:** „Kossuth Lajos 1848/49-ben.” 1. k. (Szerk. Barta István.) Bp. 1951. 279., a ZentrInfProt–USbSekt alapjául szolgált jelentés dátumával (ápr. 16.).

A titkos jelentésben említett kiadvány terve 1846 végén a Pesti Körből indult ki, majd az Ellenzéki Kör gondozásában az ellenzéki mozgalom nagy jelentőségű és -hatású vállalkozása lett. A pénzügyi nehézségeket úgy hidalták át, hogy a kéziratot 1847 tavaszán (jún. 1. előtt) eladták a Kilián és társa könyvkereskedésnek, s ez saját kockázatára nyomtatta ki. (Így a szerzők megkapták honoráriumukat.) A kötet külföldön, tehát cenzori beavatkozás nélkül, 1847 végén került ki a sajtó alól, s 1848. január végén már Magyarországon is kapható volt (l. PA 1. k. 193., az 1848. márc. 19-i adatok között, a PHirl-nak a kiadvány tartalomjegyzékét is tartalmazó hirdetését; jegyz.: 395.): „ELLENŐR. Politikai zsebkönyv. A pesti Ellenzéki kör megbízásából szerkeszté Bajza [József].” Németországban, 1847. (Vö. EPN 383. is.) Politikai, történeti, közgazdasági tárgyú tanulmányok mellett költeményeket is tartalmazott Vörösmartyól, Garaytól stb., P pedig három, mindeddig kiadatlan versével járult hozzá a vállalkozás sikeréhez: *Dalaim* (114. l.), *Palota és kunyhó* (386. l.) és *A m...i síkon [A majtényi síkon]* (446. l.). L. minderről részletesebben: Dezsényi ItK 1953. 190–194., ill. „Magyarország története 1790–1848”. Főszerk. Mérei Gyula. Szerk. Vörös Károly. Bp. 1980. 2. k. 962–963. – *Pest, 16. April 1847.*: az államtanács elé terjesztett szöveg alapjául szolgált bizalmas jelentés eredetije, melyet az itt megjelölt dátummal küldtek fel Bécsbe, nem ismeretes. – (XV/256): utalás a ZentrInfProt–USbSekt egy korábbi pontjára, melyben a szóban forgó kiadvány tervéről már szó esett.

126. K: A jegyzőkönyv kézírata a soproni Berzsényi Dániel Gimnázium könyvtárának tulajdona. Ezt a kéziratot nem láttuk; a szöveget az alábbi közlés nyomán adjuk. – **M:** Pröhle Jenő: „Petőfi költészete és szelleme a soproni evangélikus líceumban a kiegyezésig” című tanulmánya keretében, Soprsz 1974. 100.

Pa soproni líceum Képző Társaságában úgyszólván fellépésétől kezdve kedvelt és szavalt költő

volt. 1843 végétől 1848. márc. 18-áig a Társaság ülésein elhangzott verseinek felsorolását – Pröhle Jenő i. t. nyomán – I. gyűjtésünkben 143. sz. alatt.

127. K: MTAK Kézirattár, K 380/19. Eredeti kézirat. 25x20,5 cm. Arany meghatalmazása alatt P elismervénye: „Tíz példányt hiány nélkül átvettem. Pest, június 18. 1847. Petőfi Sándor.” A hátlap üres. A kézirat feltehetően Arany László hagyatékából való. – **M:** „A százéves Kisfaludy-Társaság.” Szerk. Kéky Lajos. Bp. 1936. 259. P elismervényének jegyzetében közölte az első akadémiai kritikai kiadás is: VP 7. k. 658.

P, amikor először látogatott el Aranyhoz, 1847. jún. 1-jétől 10-éig tartózkodott Szalontán (I. VP 7. k. 354.). Arany az utolsó nap írta meg ezt a meghatalmazást, hogy pályadíjat nyert „Toldi”-ja szerzői példányait átvegye. Az illetménykötet az első három helyen kiemelt pályaműveket tartalmazta: „*Költői pályaművek*, melyeket 1847-ben koszorúzott és kitüntetett a Kisfaludy-Társaság. Pest, 1847.” Tartalma sorrendben: „*Toldi*. A Kisfaludy-Társaság által 1847. koszorúzott költői beszély 12 énekben, Arany Jánostól. – *Szuhay Mátvás*, dicsérrettel kitüntetett költői beszély, Tompa Mihálytól. – *Bosnyák Zsófia*, koszorúzott legenda, Garay Jánostól.” – P a tíz átvett tiszteletpéldányból ötöt leküldött Szalontára (Arany 1847. aug. 25-én kelt levelében írja: „A könyveket megkaptam régen... Azt írtad, négy Toldit küldesz, és mégis ötöt küldtél.”: VP 7. k. 91.), a többivel nyilván Arany szóbeli kívánsága szerint járt el.

128. K: A *Szerződés* mindkét, a szövegben említett (csak jelentéktelen apróságokban eltérő) példánya fennmaradt. **K1:** PIM Kézirattár P-an. P 49. 2 nagy ívrét levél; a szerződésszöveg és a záradék *Petőfi keze írása*. Mindkettő alatt Emich és Petőfi sk. aláírása, viaszpecsétjeikkel. Közlésünk alapjául ez az Emich tulajdonában volt példány szolgált. Emich erre vezette rá a költő, majd az özvegy elismervényeit a szerződés szerint fölvelt részletekről. Ez a példány a Petőfi Társaság anyagából való, s a szakleltári bejegyzés szerint az Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt. ajándékozta a Társaságnak. Az pedig, hogy az Athenaeumhoz hogyan került, az okmány hátoldalán olvasható hivatalos átruházási nyilatkozatból tűnik ki: „Jelen okmányt minden jogok és kötelezettségekkel az »Athenaeum« társaságra átruházom, kezeskedve ezen okmányon olvasható aláírások valódiságáért, de eyegekben minden más kötelezettség nélkül. Pest, 1868. július 7^{én}. Ifjabb Emich Gusztáv [sk.] mint atyám id. Emich Gusztáv meghatalmazottja.” (Fritsch Henrik és Halász Dezső mint tanúk sk. aláírásával.) Alább a „Petőfi Ház 1907.” köriratú bélyegzővel. Az okmány fénym.: Palb (1898.), a kötet 152–153. közt melléklete. – **K2:** OSZK kézirattár, Fond VII. 49. sz., két nagy ívrét levél. A szerződésszöveg Emich keze írása, az aláírások és viaszpecsétek a K1-ével azonosak. Ez a példány P részére készült, s öccse, Petőfi István hagyatékából 1880-ban került a Nemzeti Múzeum (később pedig az OSZK) birtokába (I. a hagyaték átvételi jegyzékében: MKsz 1880. 197., ill. 206., a 49. sz. tételt). – **M:** PetMuz 1889.351–354., Ferenczi Zoltán közlésében, a K2 alapján. A K1 első közlését – a Palb(1898) fent említett mellékletétől eltekintve – I. VP 5. k. 170–171., ill. 249., de az elismervények szövege nélkül. Emiatt s a jegyzetek elavult volta miatt láttuk szükségesnek a fontos okmányok újbóli közzétételét P okmányainak e gyűjteményében.

P-nek Emichel kötött *első szerződését*, mely 1961-ben került elő, az első akadémiai kritikai kiadás „Pótlás”-ában tettük közzé (I. VP 7. k. 638–639., ill. 654–656.). Ez az *Összes költemények* 1847. évi egyetlen, „ezer példányra terjedhető” kiadására vonatkozott. E második megállapodás 1. és 2. pontja szerint P ezt a kiadást egyszer s mindenkorra, „örök áron” átengedi Emichnek. A szerződés 3. pontja és az ahhoz 1848. jan. 1-jén fűzött záradék értelmében a költő „ezentúl megirandó” költeményeinek az elsővel kb. azonos terjedelmű kéziratát ugyancsak egyszer s mindenkorra előre leköti a Kiadónak. Ezt ő maga már nem tudta Emichnek átadni, a szerződésben vállalt kötelezettségeket azonban mindvégig szem előtt tartotta: 1847-től kezdve nem adott ki külön verskötetet, s költeményeit évről évre gondosan összeírta. Ezekből, a külön letisztázott (részben befejezetlenül maradt) darabokkal együtt (*Szécsi Mária*, *Bolond Istók*, *A táblabíró*, *Lehel vezér*, *Az apostol*) végül majdnem kitelte az előzővel azonos terjedelmű újabb kötet; ennek kéziratát a költő halála után özvegye szedte össze, s bocsátotta a kiadó rendelkezésére. A kézirat átadása az 1850. jún. 29-i elismervény szövege szerint ekkor vagy rövidebb dátum előtt történt. Emich is pontosan eleget tett az általa vállalt fizetési feltételeknek. A saját szerződéspéldányára rávezetett elismervények bizonyítják, hogy 1847-től 1851-ig a teljes vételárat (1500 + 2000 pftot) kifizette: az előbbi összeget a költő 1847-ben 3 x 500 pftos részletben vette fel; az újabb kötetért megállapított 2000 pft az 1848. jan. 1-i záradéknak megfelelő módon került kifizetésre: P 1848. februártól (amikor Emich hozzájárult egy jóval korábbi előleghez) 1849. júniusig 100–200 ftos részletekben megkapta az összeg felét s 1849 júniusában még 100 fto-t a második 1000-ból. Ezután egyéves szünet következett, s a hátralékos 900 fto-t Júlia – a teljes kéziratanyag átadása után – 1850. jún. és 1851. jan. között 7 részletben vette föl. Emich 1850 októberében a második

kötetet *Újabb költemények* címen meghirdette, de ezt a hatóság közvetlenül a megjelenés előtt (erősen megcenzúrázott, sőt politikai szempontok miatt itt-ott meg is hamisított volta ellenére) elkobozta és bezúgatta. Csak néhány eldugott példány maradt fenn belőle. (Minderről l. részletesebben Kiss József: „A Petőfi-költemények kiadásának története 1850-től 1945-ig” című tanulmánya első fejezeteit (MKsz 1979. 1. sz. 43–48.).

Emich Gusztáv (1814–1869) könyvkereskedőről és -kiadóról s P-hez fűződő szoros kapcsolatairól l. VP 7. k. 400., ill. részletesebben: Kiss József fent idézett i. t. részletét. – A második elismervény szerint P 1847. okt. 1-jén vett föl Pesten 500 pftot, holott ekkor mint ifjú férj Jüliával Koltón tartózkodott. Valószínű tehát, hogy ezt az 500 pftot is (Emich hozzájárulásával) már június végén – előre kelteztet aláírással – fölvette.

129. Tudomásunk szerint egyetlen fennmaradt példányát, a költő néhány szónyi üzenetével (PIM Kézirattár, P-lev. P. 72. sz.), a kritikai kiadás levelezéskötete említi és leírja (VP 7. k. 358–359.). Ez azonban egyúttal a költő személyi okmányának is tekinthető, ezért ebből a gyűjteményből sem hiányozhat. Az említett üzenet P minden valószínűség szerint 1847. júl. 2-án, Rimaszombaton hagyta ottani költőtársa, ismerőse Győry Dániel lakásán (l. uo.), tehát a névjegyet 1847 májusában vagy júniusában készíthette Pesten; vagy május első felében, mielőtt leánykérőbe Erdődre utazott, vagy június második felében, felső-magyarországi utazására, ill. házasságkötésére készülődve. Hogy melyik nyomdában, s hány példányt csináltatott, arról semmiféle adat, támpont nem áll rendelkezésünkre.

A névjegynek a vezetéknev hat betűjéből álló „szövege” a maga tömörségével is sokat mond: az önértetes költő 1847 nyarán, a márc. 15-én megjelent *Összes költemények* nagy sikere nyomán, méltán hihette, hogy a *Petőfi* név közismert, felesleges bármit is hozzátennie. Mégis meg kell jegyeznünk: ugyan mivel is egészíthette volna ki ezt a névjegyet? Hiszen semmiféle rangja, magasabb iskolai végzettsége, állása nem volt, lakással nem rendelkezett, s nem lévén nemesi származású, még csak valami nemesi előnevet sem biggyeszthetett volna családneve elé. Márpedig az akkoriban szokásos névjegyeknek ezek voltak a hagyományos adatai.

130. K: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Lt (Sátoraljaújhely), IV–1001/g, Zemplén vármegye nemesi közgyűléseinek iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek 1823–1849., az 1847. évi Index-kötet 239ab–240a fol. Itt a „Táblabírák” címszó alatt, megyék szerinti csoportosításban, az összes kinevezettek névsorát megtaláljuk. Mf.-je: OL, 17 071 doboz, 225. cím. M: a költő zempléni táblabírává választásának tényét már az egykorú sajtó hírül adta: *Élk* 1847. aug. 22., *Der Ungar* aug. 25. (l. PAT 1. k. 138.; jegyz.: 388., a korábban feltételezett aug. 3-i időpont aug. 5-ére helyesbítésével); újabban Hőgye István írt erről az általa szerk. „Irodalomtörténeti dokumentumok Zemplén Levéltárában” című kiadványban (Miskolc, 1986. 103.), valamint Ratzky Rita „Petőfi Sándor, három megye táblabírája” című cikkében (ItK 1989. 432.).

P-t három vármegye választotta tiszteletbeli táblabírájává: időrendben Gömör (l. 94. sz. adat és jegyz.), a szóban forgó alkalommal Zemplén, majd Nógrád (l. 134. sz. adat és jegyz.); vö. még Ratzky R. fent említett cikkével.

P – a Gömör megyei választással ellentétben – ezúttal nem volt jelen a közgyűlésen, mert ez idő alatt folyamatosan Szatmáron, menyasszonya közelében tartózkodott; gyűrűs eljegyzése éppen aug. 5-re esett (vö. *Augusztus 5-dikén* című, „Itt a gyűrű, itt a gyűrű, Itt van végre ujjamon...” kezdetű költeményével). Néhány héttel korábban azonban Sátoraljaújhelyen járt, s felkereste régi jó barátját, Kazinczy Gábort (1818–1864), a kitűnő szónokot és nagy tekintélynek örvendő ellenzéki politikus; táblabírává választását bizonyára Kazinczy esközölte ki, aki ugyanezen a közgyűlésen lett zempléni főszolgabíró. (L. erről részletesebben VP 7. k. 350.)

A P-vel együtt kinevezettek közül Hőgye István (fent i. h.) mint közismert személyt kiemeli Kazinczy Lajost, a későbbi aradi vértanút; tegyük még ehhez hozzá Ney Ferencet (1814–1889), az író és kisedővőképző intézeti igazgatót (róla l. 176. sz. jegyz.), akit a sajtó ez alkalomból P-vel együtt emlegetett (l. a fent. id. egykorú közleményeket).

131. K: Szatmár (Satu-Mare, Románia) R. Kath. Püspöki Levéltár, 578/1847. sz. A címzés az akta felzetének egyik felén, hosszanti írással olvasható; a másik felén latinul az érkezési dátum (szept. 1.), az „Erdőd” név és az iktatási szám: 578/1847., valamint a latin nyelvű tárgymegjelölés: „Kallos petit Disp[ensationem] in 3 Den[unciationibus] pro Domicella Julia Szendrey pro parte suae sponsae expedita est. (Kallos felmentést kér Szendrey Júlia kisasszonynak a háromszori kihirdetés alól; a vőlegény részére ez már megadatott.) – Az irat mikrofilmmásolatát az OL Mikrofilmtára őrzi (H. 545. sz.); a szöveget erről közöljük. – M: Népszabadság 1969. júl. 31., 176. sz. 7., Kiss József: „Egy ismeretlen adat. (Petőfi vegyes házassága)” című cikke keretében először adott hírt az okmányról, s a szöveg magyar fordításából is idézett. – A teljes latin szöveg ezúttal jelenik meg első ízben.

P 1847 július elsején felső-magyarországi útra indult, amelynek végcélja Szatmár volt: júl. 13-tól itt, Szendrey Júlia közelében tartózkodott mindaddig, amíg a türelmetlenül várt esküvő napja, szept. 8. elérkezett (ennek kitűzéséről l. köv. jegyz.). Ezalatt többször találkozott menyasszonyával, kit formálisan aug. 5-én jegyzett el; feltehetőleg ekkortájt, augusztus első felében állapotok meg házasságkötésük külsőségeit, ill. egyházi jogi vonatkozásait illetően. Minderre elsősorban azért kellett gondolniuk, mert *vegyes házasság* megkötésére készültek (Petőfi evangélikus, Júlia római katolikus vallású volt), amivel kapcsolatban a katolikus egyház szigorú feltételeket szabott; ezeknek megtartásához pedig Júlia szülei ragaszkodtak. Emiatt P-nek le kellett mondania arról a korábbi tervéről, hogy barátja, Tompa Mihály református lelkész adja őket össze (vö. VP 7. k. 375.): az esküvőre katolikus templomban (az erdői vár kápolnájában) került sor, s az eskető lelkész az erdői r. kat. plébános, Kallós István volt. E minőségében a papnak meg kellett győződnie arról, hogy e házasság megkötésének az egyház előírásai szempontjából nincs akadálya. P – mind a szóban forgó kérvény, mind a házassági anyakönyv bejegyzése szerint – igazolta felmentését a háromszori templomi kihirdetés (denunciatio) kötelezettsége alól, azaz – az ismert kifejezéssel – a maga részéről megkapta a *dispensációt*. Elvben írásos igazolást kellett felmutatnia, amit a lakóhelye szerinti, tehát pesti polgármesteri (esetleg a Pest megyei alispáni) hivatalban kaphatott elutazása (júl. 1.) előtt, de mivel nem akadtunk annak nyomára, hogy ilyen igazolást a számára kiadtak volna, elképzelhető, hogy ez az adat az ő *bemondásán* alapult. A menyasszony számára azonban a szatmári püspöktől kellett kérni a felmentést, ezt a kérelmet fogalmazta meg az erdői lelkész a szóban forgó latin felterjesztésben. Hogy a püspök a felmentést megadta, a házassági anyakönyvi bejegyzésből kiténik (l. köv. 132. sz. adat). – *Sponso ex parte sua iam[...]* *Dimisso existente*: az, hogy a vőlegényt „elbocsátották” (a házassági anyakönyvi bejegyzés szerint a „vőlegény elbocsátatott”, l. uo.), azt jelenti, hogy P a lelkész előtt hitelt érdemlően igazolta: a lakóhelye szerint illetékes evangélikus egyházközség tudomásul vette *vegyesházasság-kötési* szándékát. Ilyen igazolás vagy az annak kiadását bizonyító egykorú bejegyzés nyomára nem sikerült ráakadnunk.

132. K: Nagybánya (Baia-Mare, Románia), Áll. Levéltár, anyakönyvek gyűjteménye. A bejegyzést tartalmazó lap fénymásolata: OL, Mikrofilm-tár, H. 545. sz. – M: Magyar Hírlap 1897. nov. 11., 313. sz. 8. (innen: VU 1897. nov. 14., 777., „Petőfi házassága” címen; újabban Mezősi Károly és Dienes András hivatkozott az anyakönyvi bejegyzésre (egy 1954-ben kelt hiteles másolat alapján) a legutóbbi szülőhely-vitában (l. ItK 1959. 495., Dienes: FP 79; vö. még Fekete: PSÉ 1. k. 27.). Első teljes és hiteles közlése tudomásunk szerint az itteni.

8 September: P 1847. máj. 16-án érkezett Pestről Erdődre, hogy Júlia kezét apjától megkérje. Az apa először határozottan elutasította, Júlia azonban kitartott a költő mellett, végül aztán – pár napi huzavona után, máj. 25-én – P elnyerte Júlia házassági ígéretét; ekkor tűzték ki az esküvőt 1847. szept. 8-ára, megismerkedésük első évfordulójára. (L. FPÉ 3. k. 84–87., VP 7. k. 353. Az esküvő lefolyásáról P XVII. *Úti levelében* számol be, l. VP 5. k. 71–72.; az emlékeztetéseket l. Hatv² 2. k. 156–157.) – *Származások s Lak helyek* stb.: arról, hogy P az adatok bediktálásakor „Félegyházi” származásúnak vallotta magát, Mezősi Károly és Dienes András (a kiskunfélegyházi, ill. a kiskőrösi álláspontra védelmében) egymással ellentétes felfogást képviselt (l. feljebb a megjelenési adatokkal kapcsolatban idézett cikkeiket, ill. Fekete Sándor hozzászólását); bár Júlia erdődinek mondta magát, holott valójában Keszthelyen született (l. Füg. 7. sz. adat és jegyz.), a P-től bediktált adatot csak a születéshely megjelölésének tekinthetjük, hiszen a Petrovits család Kiskunfélegyházáról 1830-ban elköltözött, s attól kezdve formálisan a költőnek is megszokadt a kapcsolata a várossal; 1844-től kezdve pedig – kisebb-nagyobb megszakításokkal – folyamatosan pesti lakos volt. Hogy félegyházinak vallotta magát, véleményünk szerint (egyéb, kiskun származására, mívoltára utaló nyilatkozataival egyetemben) azért tette, mert e városban nevelkedett, s a kiváltságos Kiskun Kerületben eszmélkedett, vált felnőtte (vö. a keresztelési anyakönyvi bejegyzéshez fűzött jegyzetünkben erről mondottakkal, Pokm 1. sz.) – *Pest* valójában 1847. okt. 1-jétől lett az ifjú házaspár lakhelye: ekkortól kezdve kötötte le Egressy Gábor a költő kérésére még 1847 nyarán azt a Dohány utcai lakást („Schiller-ház” 1. emelet), amelybe a mézeshetek és a kolozsvári út után (november első napjaiban) költöztek, s ahol 1848 augusztusáig laktak (l. VP 7. k. 78–79., 372.). – *Tanúk*: a házassági tanúk személye P eredeti tervéhez képest megváltozott; először Várady Antal és Jókai Mórt kérte fel erre a tisztre, kikkel 1846. évi együttlakásuk idején kölcsönösen ilyen értelmű fogadalmat tettek (l. gyűjtésünkben 108. sz. jegyz.); mivel azonban egyikük sem utazott le Erdődre, P-nek az utolsó napokban helyettesítésükről kellett gondoskodnia (l. Váradhoz 1847. aug. 26-án írt sürgető levelét s a hozzá fűzött jegyzetet: VP 7. k. 92., ill. 380–381.; NB. a levélnek a közlés óta előkerült az eredeti kézírata is, mely a múlt század végén közöltéül teljesebb szövegű: MTAK Kézírártára K 521/25. sz., vö. Sáfrán Györgyi közlésével, MNemz 1977. máj. 10., 108. sz. 4.). – *Lauka József Úr*: erdői uradalmi ügyészégi segéd volt (egyéb adatait nem ismerjük), akit P nyilván Pesten

lakó fivére, Lauka Gusztáv író (1818–1902) révén ismert és kért fel házassági tanúnak (vö. VP 7. k. 378.). – *Sas Kálmán Ur*: Sass Kálmánról (közelebbi életrajzi adatait nem ismerjük), ki P egykori tanuló társának, mindvégig jó barátjának és orvosának, Sass Károlynak (1822–1891) testvéröccse volt, s 1845 szeptembere óta erdődi uradalmi írnok és Szendrey Ignác beosztottja lévén a költő és Júlia közt 1846/1847 fordulóján közvetítő szerepet játszott, l. VP 7. k. 331–335. – *Reversalis mellett*: hogy P már augusztus első felében megegyezett Júliával a reverzális kérdésében, tehát hogy születendő gyermekeiket katolikus vallásban fogják nevelni, kitűnik abból a latin nyelvű kérvényből, melyet a menyasszony nevében az itt is megnevezett eskető és e bejegyzést író lelkész, Kalos István, a szatmári püspökhöz intézett (l. előző adat és jegyz.). – *háromszori hirdetésről felmentettek*: az ímént említett-kérvény éppen erre vonatkozott, s a szóban forgó bejegyzés igazolja, hogy a püspök a kérelmet teljesítette (l. uo.). – *A vő elbótsájtattott*: erre az aug. 18-i kérvény is utal (l. előző jegyz.). – *A menyasszonyt Koltóra viszik*: P és Júlia gróf Teleki Sándor koltói kastélyában töltötte a mézesheiteit (szept. 9-től okt. 20-ig), közismert (l. P XVII. és XVIII. *Úti levelét*, VP 5. k. 71–75.; az emlékezésanyagot Hatv² a „Feleségek lemeserté” című fejezetben közli: 2. k. 127–183.).

133. K: Nagybánya (Baia-Mare, Románia) Áll. Levéltár, anyakönyvek gyűjteménye. A bejegyzést tartalmazó lap fénymásolatát l. OL, Mikrofilm tár H. 545. sz. – **M:** Gr. Teleki Sándor: „Petőfi Sándor mint koma Koltón”. Koszoru 1880. III. k. 460–464. (úk. Hatv² 2. k. 161–162.), 1880-ban készült anyakönyvi kivonat nyomán, több hibával.

P és Szendrey Júlia – mint közismert – 1847. szept. 8-án történt házasságkötésük után Erdődről Koltóra utaztak, és ott Teleki Sándor grófnak P rendelkezésére bocsátott kastélyában töltötték mézesheiteiket (szept. 9.–okt. 20.). Ezalatt egy szegény koltói gazdának, Sebestyén Györgynek lánya született, és az apa a távol lévő földesúr helyett P-t és feleségét kérte fel, hogy mint keresztszülők vegyenek részt a református templomban tartott keresztelőn. Így lett P egy koltói lakos „keresztkomája”. Erről az epizódról a gróf évtizedekkel később véletlenül szerzett tudomást; akkor mindjárt megírta az esetet, és az anyakönyv adatai kíséretében közzétette. A keresztelő lelkész Vincze Péter volt. (L. Teleki fent idézett cikkét.)

134. K: OL – Pest és Nógrád megye Állami levéltára, Közgyűlési jegyzőkönyvek. X 452. 121. cím 130 k. 1847. 554. l. Levéltári szám: 8742. **M:** Az adat szövege itt jelenik meg először.

P tudomásunk szerint három vármegye táblabírája volt: 1845. máj. 29-én Gömör, 1847. aug. 5-én Zemplén, végül (a szóban forgó jegyzőkönyv tanúsága szerint) 1847. okt. 19-én Nógrád vármegye ajándékozta meg ezzel a címmel. (Az első két kinevezésre nézve l. gyűjtésünk 94. és 130. sz. adatát és jegyzetét.) Nógrádi táblabíróságáról is volt már szó a P-irodalomban (vö. VP 7. k. 390), de csak az egykorú sajtóközlemények nyomán (l. még Jelenkor 1847. okt. 28., 512.; BpHiradó nov. 2., 295.). Hogy ki kezdeményezte vagy sugalmazta a költő itteni táblabírói kinevezését, nem tudjuk; a vele együtt kinevezettek közt csak egy név ismerős: Terray Károlyé (1812–1881), az érdemes pedagógusé; de nincs tudomásunk arról, hogy kapcsolatban álltak valna egymással. Talán P nógrádi jó barátja, költőtársa, Lisznyai (Damó) Kálmán (1823–1863) eszközölte ki ezt a kinevezést mint ehhez szükséges összekötésekkel rendelkező vármegyei tisztviselő. P kb. három héttel a koltói esküvő előtt írt neki néhány tréfás sort Szatmárról, közös ismerősük, Visontai Kovács László levelében (l. VP 7. k. 72., ill. 363–366.), tehát ez idő tájt is kapcsolatban voltak. Mindamellett meg kell jegyeznünk, hogy P *Összes költeményeinek* megjelenése (Pest, 1847. márc. 15.) olyan mértékben járult hozzá országátszerte a költő hírének és megbecsülésének elterjedéséhez, hogy a táblabírói cím megadásához külön közbenjárásra, kezdeményezésre talán nem is volt szükség.

135. K: OSzK, Kézirattár, Fol. Hung. 980; leírását l. 122. sz. jegyz. – **M:** Itt először.

P 1847. júl. elején elutazott Pestről, és már mint házasságot november első napjaiban tért vissza feleségével, s foglalta el új lakását. Tagsági díját tehát csak úgy fizethette be október folyamán, hogy valakire rábízta vagy postán adta fel. – *részvény díj*: tagdíj.

136. K: OL, 151. Az Ellenzéki Kör iratai. Hat ívrét fóliópár. Vö. Kiss D. 78. (III/30. sz.) 90. sz. facs. Ez a tagdíjnyilvántartás eredetileg annak a párja volt, amelyet a pénztáros 1847 áprilisában a tagdíjak beszedését végző személy részére készített (vö. 124. sz. adat és jegyz.); emez viszont a *pénztáros* használatára készült. Ez az év folyamán további nevekké és bejegyzésekkel egészült ki, így a költő nevét magában foglaló névsor az akkori 23 helyett már 34 névből áll, köztük 7, az év második felében belépett tagéval. – **M:** Itt először, de vö. Kovács M. 1973. 54.

A P-re vonatkozó bejegyzések természetesen nem egyszerre kerültek a kimutatásba: a korábban készült alapjegyzék feltehetőleg apr. végén, máj. elején egészült ki az 1847. 1. félévi 5 pft bevételét igazoló „átvettem” bejegyzéssel (mely egy idejű a hátralékos összegeket beszédő személy különlistájára rávezetett „átadtam” megjegyzéssel, l. 124. sz. adat és jegyz.), a másik azonos bejegyzés pedig

kb. fél évvel későbbi. Pontosabb idejét csak találgathatjuk: mivel a Pénztári Könyv adata szerint októberben fizetett, július elejétől november első napjaiig azonban folyamatosan vidéken tartózkodott, feltehetőleg postán adta fel a pénzt; a bejegyzés ezt követően, okt.-nov. folyamán történhetett. – *Lakhely*: az íven ez az adat a legtöbbször nincs feltüntetve. (P egyébként – Egressy Gábor közvetítésével – 1847 4. negyedétől kezdve már pesti lakos volt: a Dohány utcai „Schiller-ház”-ban bérelt lakásába feleségével nov. első napjaiban költözött be, vö. VP 7. k. 372.) – 1846. I.: a kimutatásban az évszám után csak „I.” vagy „II.” megjelölés áll, ezek tehát nem a hónapot, hanem a félét jelentik. P valóban 1846. I. fél éve óta volt a Pesti (majd Ellenzéki) Kör tagja (vö. 102. sz. adat és jegyz.).

137. K: OL, R 151. „Az Ellenzéki Kör iratai” között; az ívrét nagyságú lapokból álló betűrendes jegyzék 608 tag és 12 „foglalkozó tag” nevét tartalmazza. (A lista ötösével sorszámozza a neveket, ezért a 417. helyen álló költő sorszáma nincs kiírva.) Vö. még Kiss D. 78. (III/29. sz., téves „Nyomtatvány” megjelöléssel!) 92. sz. facs. – M: Tudomásunk szerint itt először.

A keltezetlen tagnévsor feltehetőleg 1847 második feléből való. Egy korábbiiban, mely az Ellenzéki Kör megalakulása (1847. febr. 24.) utáni hetekben készülhetett, P a 274. sorszámot kapta (az 1847. ápr. 1-jén összeállított hátralékos-névsor tanúsága szerint, vö. 124. sz. adat és jegyz.); itt pedig a 417-ik, mert közben a létszám jelentősen emelkedett. Közlebbi támpont hiányában az újabb névsor felfektetését 1847 második felére datáljuk. – *I [éves]*: a kötelezettségvállalás időtartama, mely 1 vagy 3 év volt.

138. K: Fennmaradt Egressy szavalókönyvében, a színész sk. kéziratában: OSZK, Fol. Hung. 1754. 43a fol., „Pest, jan. 29. 1848.” keltezéssel. –M: Egressy Galambos Gábor emléke. Sajat műveiből síremléke javára rendezték fiai. Pest, 1867. 142.

Egressy Gábor (1808–1866) a P-től igen nagyra becsült színész, a költőnek 1844 nyaratól kezdve mindvégig jó barátja (kapcsolatukról l. VP 7. k. 307–309., és KrK 2. k. 391–392.) bizonyára vendégül látta P-t és feleségét 1848. jan. 29-én (esetleg ő látogatott el feleségestül P-ékhez), a költő ugyanis e napon kelt levelében írt Arany Jánosnak: „Ma este (most éjszaka van) Egressy Gáboréktól igen jó lágy cipőt kaptunk; gyere föl Jankó, neked is adunk belőle.” (VP 7. k. 126.) Ez alkalommal kerülhetett P emlékkönyvébe Egressy azonos keltezésű verse (feltehetőleg előre megírta s átmásolta a P-től kapott lapra; a saját példánya szolgálhatott később az első közlés alapjául). Emlékkönyvön akkoriban dífszes tokban tartott, méretre vágott kartonlapokat értettek, melyeket emléksorok kérésével levélben is el lehetett küldeni. P és felesége is tartott ilyet (l. a költőnek éppen ez idő tájt Adorján Boldizsárhoz intézett levelét, 1848. jan. 6., VP 7. k. 118.), de ezek, sajnos, nem maradtak fenn; velük együtt a szóban forgó eredeti emléklap is elveszett. – *mutare consilium*: váltogatni a feltett szándékot (lat.).

139. K: A szekszárdi Béri Balogh Ádám (ma Wosinszky Mór) Megyei Múzeum Garay-gyűjteményéből adta ki első közlöje, Kolta Ferenc (l. alább), de a Múzeumban egyelőre nem találják, nem is tudnak róla. Ezért a szöveget a közlés nyomán adjuk. –M: Kolta Ferenc: „Adatok a »Szépek könyve« történetéhez” című cikke (A Pécsi Pedagógiai Főiskola Évkönyve 1958/1959. évf. Pécs, 1959. 65–71.) keretében, a kötet 68–70. lapján. A Garay János írásával készült jegyzőkönyvnek csak a P-t említő, az ő ügyével közvetlen kapcsolatban lévő 1. pontját, ill. az erről hozott (1–4. pontból álló) határozatot közöljük; a további, főként az almanach képanyagával kapcsolatos pontok szövegét mellőztük.

Vörösmarty Mihály 1844-ben néhány író barátjával szövetkezett egy „Szépek könyve” című almanach kiadására, mely Pesten, 1844. nov. 21-én kelt, több lapban közzétett felhívásuk szerint „honi elméművek’ jobbjaiból fűzve, a’ korszaki ízlés’ tisztult pompájában leend kiállitva, s megnyitja hölgykép-sorát azon nemesb szellemeknek, kik nemzeti átváltozásunk’ történetében, a polgármői erény és tökély jeles rendébe emelék magokat” stb. (l. pl. PHirl nov. 24., 816.; Hond 1844. nov. 30., 358.; PDI dec. 1., 140.). Az aláíró Kuthy Lajos szerkesztő az almanachba szánt kéziratok beküldési határidejéül 1845. február végét jelölte meg. Az alapító tagok magánleveleket intéztek befolyásos és vagyonos ismerőseikhez a vállalkozás támogatása, kölcsönalap létrehozása, arcképek megszerzése, készíttetése stb. érdekében. (L. Kolta F. fent id. cikkét; továbbá Vörösmarty Összes Művei kritikai kiadása 3. k.: Kisebbségi költemények III. sajtó alá rend. Tóth Dezső. Bp. 1962. 419–420.; VP 7. k. 382.)

Nem tudunk róla, hogy P mindjárt csatlakozott volna a vállalkozáshoz. Amikor azonban a szóban forgó mű kiadása egyre később, ő is felajánlotta két költeményét a „Szépek könyve” számára: *A csárda romjai* és *Az örült* címűt (vö. VP 7. k. 382., ill. az utóbbira nézve PHirl 1846. febr. 22., 122. úk. EPN 166.); ezek 1845/1846. fordulója táján készültek, s valószínű, hogy ekkor vette fel értük Kuthytól a szóban forgó – ismeretlen összegű – honoráriumot (ez 10–20 pftnál aligha volt több). Egy újabb év elteltével azonban mindkettőt kiadta az Élk-ben (1846. dec. 19-én, ill. 1847. jan. 30-án), nyilván azért, mert szüksége volt pénzre, az almanachnak meg még se híre, se hamva nem volt. Ezt

már az alapítók is megsokallták, 1847 tavaszán közgyűlést hívtak össze, s a megbízhatatlan Kuthy helyett Nagy Ignácot bízták meg a szerkesztéssel (l. PDI 1847. máj. 16., 642.; a jegyzőkönyv tévesen teszi 1847 nyarára ezt az előző ülést); P erről értesülve gondolhatott arra, hogy mást ajánl fel az almanach számára a már közöltek helyett: Aranyak írt egyik levelében céloz arra, hogy esetleg a *Szécsi Máriát* (ez feltehetőleg az év augusztusában készült); vö. VP 7. k. 93. Pár hónappal utóbb azonban ez is az Élk-ben látott napvilágot (1847. nov. 14.). Bizonyára újra adott volna helyette mást a már két éve fölvetett tiszteletdíj fejében, ha Nagy Ignác mint az almanach új szerkesztője felszólítja rá, de erre már nem került sor: bár a kiadásra szövetkezett „társulat”, mint a szóban forgó jegyzőkönyvből kitérnek, el volt szánva a vállalkozás gyors befejezésére, e határozat a márciusi forradalom kitörése előtt egy héttel született, s a megváltozott körülmények – úgy látszik – végleg megghiúsították a kivitelét. Hogy végül is a jegyzőkönyvben ismételtlen emlegetett „kölcsonzó hölgyek” visszakapták-e pénzüket, s hogy egyáltalán történt-e még valami az ügyben, erre nézve nincsenek értesüléseink. Valószínű, hogy a Garay-fogalmazta jegyzőkönyv érintetlenül hevert az író iratai között, majd hagyatékában, mindaddig, amíg Kolta Ferenc rá nem bukkant, s idézett tanulmánya keretében közzé nem tette.

140. K: BTM Újkori Oszt. (Kiscelli Múzeum), kézirat- és nyomtatványgyűjteményében; újabban a BTM állandó kiállításán; emiatt nem is tudunk hozzáférni, hanem a (tudunkkal) első közlést és a vele együtt megjelent fénymásolatot vettük alapul (l. az alábbi adatot). – **M:** Források Budapest múltjából I. Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez. (Szerk. Bácskai Vera.) Bp. 1971. 165–166. Fénymásolat uo. 160–161. között, a 22. sz. táblán. Jóllehet az ülés jegyzőkönyve le van zárva, aláírásokkal el van látva, a szerkesztő az aláírások után, minden jelzés vagy magyarázat nélkül közvetlenül a „Pest város közönsége nevében...” kezdetű, Pest, 1848. márc. 15-e keltezésű közismert kiáltvány szövegének befejezetlen részletét közli (mintha az is a jegyzőkönyv része lenne), egy lappangó kéziratról, melyre nem sikerült ráakadnunk. (Ez a szedés céljára készült, de még nem végleges fogalmazvány másolata lehetett, l. erről köv. szöveg és jegyz.).

Az idézett 1. közlés címe szerint ez a részlet a Közcsendi Bizottmány *I. ülésének* jegyzőkönyve volt; bár ez valószínű, de szövegszerűen nem tűnik ki. (A *pesti* Közcsendi Bizottmány jegyzőkönyveiből mind ez ideig ez az egyetlen lap került elő.)

A Közcsendi Bizottmány (más néven Közbátorsági [értsd: közbiztonsági] Választmány) 1848. márc. 15-én délután 4 óra körül a városi tanács közgyűlésén, a Városházán alakult meg (l. pl. P forradalmi naplójának márc. 15-én „késő éjjel” kelt feljegyzését, VP 5. k. 83.). Hogy ezen az ülésén miért csak 9-en jelentek meg (Staffenberger István, Molnár György, Irányi Dániel és Kacskovics Lajos hiányzott), nem tudjuk. Az első proklamáció megszövegezésében, mely feltehetően 10 óra után kezdődött s a késő éjszakába nyúlt, a saját kezű aláírások tanúsága szerint már mindnyájan részt vettek (l. köv. adat és jegyz.).

141. K: BTM, Újkori Oszt. (Kiscelli Múzeum) kézirat- és nyomtatványgyűjt., 1848. márc. 15. (138. sz. doboz), „Pest Város levéltárából, 779. sz.” Jelzete: 9878/1–2. Elsárgult, de jó állapotú két nagy-ívrét fóliópár (tehát 8, sztl. lap). Az 1–5. lapon, a jobb oldali hasábokon a fogalmazvány eredeti szövege, javításokkal, törlésekkel és – főként a bal hasábokon – számos nagyobb betoldással. A 4. lapon alul ez a láttamazás: „Látta: Rottenbiller, Klauzál Gábor”, de a szöveg – nagyarányú törlések után – folytatódik, és a következő, 5. lapon a röplapról ismert szöveggel, dátummal s a Bizottmány 13 tagja saját kezű aláírásával ér véget. Egyébként az egész szöveg (a betoldásokkal együtt) egyetlen kéz írása, de nem tudjuk, kié. A kézirat a bélyegzők tanúsága szerint valamikor „Budapest Székesfőváros Levéltára” tulajdonában volt. Régóta ismert dokumentum (befejező részének fénymásolatát, az aláírásokkal, l. pl. Békés 357., 1959-ből!), történeti irodalmunkban mégis mintha megfeledeztek volna róla. – **M:** A proklamáció első közlése természetesen az ismert röplap vagy falragasz (l. PAT 1. k. 179.), de a szóban forgó *fogalmazvány* betűhív szövege itt jelenik meg először. Véleményünk szerint ez volt a kiáltvány szedőpéldánya: feltehetőleg nem is volt idő tisztázat készítésére, sőt valószínű, hogy diktálták a nyomdásznak. Ez lehet a magyarázata annak, hogy a kinyomott szövegben alig van jelentősebb sajtóhiba: a 4. sorban „testvéri” helyett „törvényes”; a 11. sorban „elfogadva” helyett „elfogadta”; a 12. pont szövege után az a) pont vége felé az „ítélni” szó kimaradt.

Ehhez a leíráshoz elvben hozzátartoznék a végső szöveg kialakulásának bemutatása, a betoldások jelzése, a törölt vagy jelentősen módosított részletek közlése stb.; de ez egyrészt már terjedelménél fogva is külön tanulmányszámra menne, másrészt rá kell mutatnunk, hogy P csak egyike volt a 13 aláírónak, akik a szöveg megfogalmazásában részt vettek, s egy ilyen (egyébként bizonyosan sok tanúságot ígérő) bűvármunka túlnő e P-szemponútú kiadvány jegyzetelésének keretein.

Az előző jegyzetben említettük, hogy a fent id. kiadvány szerkesztője, Bácskai Vera a Bizottmány márc. 15-én este 10-kor tartott ülése jegyzőkönyvének közvetlen folytatásaként az első prokla-

máció szövegének befejezetlen részletét közli. Ennek kéziratára nem sikerült rátalálnunk. Lehet, hogy ezt a szöveget csakugyan bejegyezték a Bizottmány jegyzőkönyvébe (mely, mint az előző jegyzetben is említettük, a márc. 15-én esti 10 órai ülés jegyzőkönyvének egyetlen lapján kívül ismeretlen), de ez csak a szóban forgó fogalmazvány 4. lapjának közepéig terjedő szöveget tartalmazza. Ezt követően a lap alsó felére a kiáltványt befejező szöveg került, majd a feljebb idézett láttamozás. Utóbb azonban, talán a Bizottmány időközben érkezett tagjainak kívánságára ezt a befejezést törölték, és az „Illy békés és törvényes uton...” kezdetű résszel új záró részt fogalmaztak, végül – Rottenbiller és Klauzál láttamozása helyett mind a 13-an saját kezű aláírásukkal látták el a proklamációt.

A szövegezés fölötti vita feltehetően este 10 óra után nem sokkal kezdődött el (hiszen a fogalmazványt márc. 15-éről keltezték), s a sok és változatos, néhol terjedelmes módosításból következtetve a késő éjszakába nyúlt; a kiáltvány első példányai márc. 16-án hajnalban kerültek ki a sajtó alól.

Az utolsó előtti bekezdésben *innentül*: értsd: ezentül; az aláírások közt a Staffenberger István kézjegye után álló *szónok*: a városi polgárság szószólójának szokásos megjelölése volt.

142. K: Bécs, HHStA, M.I. 2. 1848/201, p.883–884., melléklettel. – M: Spira Gy., PéK 354–355., a mellékelt névsor nélkül, lapalji jegyzetekkel.

A teljes szöveget közöljük, mert P mindvégig szereplője az elbeszélte eseményeknek. – *Szekerényessy* Andrásról l. fenti 109. sz. jegyz. – *mit [...] den 51. Wahlmannern*: az ún. „választott polgárok” 51 tagból álló testületéről van szó. – *Kör*: ti. a Pesti és a Nemzeti Kör egyesülésével 1847. jan. 24-én alakult Ellenzéki Kör (l. 120. sz. jegyz.). – *Bürgermeister*: Szepessy Ferenc polgármester (1848. jún. 17-éig maradt e tisztségében.) – *Vormund*: ti. a „városi szószóló”, Staffenberger István, ki a Közcsendi Bizottmánynak is tagja lett. – *Graf Moritz v[on] Almásy*: A. Móric gróf (1808–1881) nagybirtokos, helytartótanácsos, konzervatív politikus. – *Török*: T. Bálint gróf, helytartótanácsos, konzervatív politikus. – *von Herrn Commandirenden*: ti. a magyarországi főhadparancsnok, báró Ignaz von Lederer lovassági tábornok (1769–1849) által. – *Petőfy's Gedicht sub ://*: ez a melléklet valószínűleg a *Nemzeti dal* nyomtatott példánya volt. – *nach einer älteren Arie*: az Élk egykorú beszámolója szerint a *Nemzeti dal* Egressy Béni – Szerdahelyi József megzenésítésében (tehát nem valamely „régebbi dallammal”) hangzott el (vö. EPN 392–393.); ezt a megzenésítést hamarosan nyomtatásban is kiadták, l. PAt 1. k., 1848. márc. [23?] keltezéssel. – *nebst noch einigen Hymnen*: ti. ugyanekkor Vörösmarty „Szózat”-át és Kölcsey „Himnusz”-át is előadta a kórus (l. pl. PHirl 1848. márc. 17., úk. EPN 387.). – *Die Erlasse sub 3./*: a mellékletek nincsenek az irat mellett; valószínűleg a Közcsendi Bizottmány két ismert proklamációja volt a forradalmi vívmányokról, ill. a nemzetőrségről. – *Comité*: a Közcsendi Bizottmány e névsor szerint 15 tagot számlált; valójában 13-an voltak: az utolsó kettő nem került be a testületbe. A „pontatlan névsorok”-ról l. Spira: PéK 336. (jegyz.).

143. K: A Magyar Társaság jegyzőkönyvei 5. köt. (1840–1854.) Sopron. A Berzsényi Dániel Gimnázium könyvtára, a Magyar Társaság levéltára anyagában. – M: Pröhle Jenő: „Petőfi költészete és szelleme a soproni evangélikus líceumban a kiegyezésig.” Soproni Szemle 1974. 28. évf. 2. sz. 97–126. A Magyar Társaságban elhangzott Petőfi-versek felsorolását l. 102–103. Mi ezt a közlést vettük alapul.

A *helység kalapácsából* szavalt részlet (a jegyzőkönyvben „Töredék” címen) a költeményből előre közzétett mutató volt (PDI 1844. okt. 17., vö. Pröhle 99.) – „*Bordall*”: nem lehet azonos a *Bordal* című 1848. ápr. 9-én megjelent P-verssel, mert a szavaltat 1846. szept. 18-án hangzott el: Pröhle (103., a 8. sz. lapalji jegyzetben) a *Kördalra* gyanakszik, de inkább P számos bordalának egyike lehetett. – „*Szeretlek*”: P-nek ilyen című verse nincs; a *Szeretlek én, szeretlek téged*... című vers a költő életében nem jelent meg, tehát a soproni diákok nem ismerhették; a *Szeretlek, kedvesem*... szintűgy: a „*Szeretlek én téged pipám*...” kezdetű *Szerelem és pipadal* a szavaltat elhangzása időpontjában (1848. márc. 18.) nem lehetett aktuális; a legvalószínűbbnek látszik a *Szeretlek én*... című költeménnyel való azonosítás; ez megjelent az 1947. évi *Összes költeményekben*, s nagyon illett a március 15-e utáni napok hangulatához. (Ezt a lehetőséget is Pröhle veti fel; 103., 9. sz. lapalji jegyz.)

144. K: DREGy–Kt. 14/c. A szedőkönyv 1845. máj. 3-tól 1848. jún. 4-ig terjedő feljegyzéseket tartalmaz. 4r, puha kötésű kötet, 48 l. (ebből csak az első 16 pagnál), laponként nyomtatott fejlécekkel („Szedők jegyzéke”) és rovatfeliratokkal. (A nyomtatott szövegrészeket dőlt szedéssel jeleztük.) – M: Itt először.

A *Nemzeti dal* pápai röplapkiadását már Endrődi is említette (EPN 387.), de pontosabb leírása, fénymásolata tudunkkal eddig Magyarországon nem jelent meg. Egy példányát a British Museumban (London) Hung. 1. f. 3(1) jelzet alatt őrzik, vö. Czigány Lóránt: „The László Waltherr Collection” c. tanulmányát: The British Museum Quarterly Vol. XXXIII. Number 3–4. (fénymásolattal); de fennmaradt eddig nem említett példány Pápán, a DREGy–Kt-ban is, a volt pápai Főiskolai Nyomda iratai

közt: Miscellanea 0 794. sz. (1848-as gyűjt.): 26,5 x 21 cm nagyságú lap egyik oldalán van a teljes szöveg, Petőfi Sándor nevével; alul e szöveggel: „A magyar szabad sajtó első nyomtatványa Pápán.” A hátlap üres. (Fénymásolatát l. e kiadványban, XXXX sz. mell.) A szedőkönyv tanúsága szerint ez év ápr. 19-én is kiadtak egy „Nemzeti dal”-t, de kevésbé valószínű, hogy P versének új kiadásáról lenne szó; inkább valami más, hasonló című szövegről. – *Forgács Mihály* a pápai Főiskolai Nyomda szedője volt.

145. K: Baranya Megyei Lt., Pécs város közgyűlési jegyzőkönyve, 1441./1848. sz. Az eredeti forrást nem láttuk; a szöveget az első közlés nyomán (l. alább) adjuk. – **M:** Baranyai Helytörténetírás 1973. (Szerk. Szita László.) Pécs, 1973. 300., a kötet részét képező „Baranyai okmánytár”-ban (közli Baranya Margit, Bezerédy Győző ... stb.). Az adatra Hermann Róbert hadtörténész hívta fel a figyelmünket.

Ezt a közgyűlési határozatot az egykorú sajtó is ismertette: l. PAT 1. k. 206., 210. (a Jelenkor pécsi levelezője márc. 28-án – márc. 20-án kelt levelében – kiegészíti előző napi tudósítását egy tucatnyi olyan „hazafi” nevével, köztük „Petőfy Sándor”-éval, kik „szinte díszpolgárokká lettek s kiknek a polgárlevél meg fog küldetni”; márc. 31-én a Hetilap újra közli a Jelenkor híret). ... a *Díszpolgári Levelek* stb.: a P-nek szánt okmány nem maradt fenn; nincs tudomásunk róla, hogy egyáltalán megkapta-e.

146. K: A „Diarium...” kötött kézirata elveszett vagy lappang; a közölt részletet tartalmazó naplót Klaniczay Tibor 1947 első felében az ELTE Bölcsészeti Karának irattárában használta (l. alább az első közlés adatát); jelzetet nem említett. A Diarium sem az EK Kézirattárában nincs, sem az ott kapott tanácsok nyomán elindulva nem voltunk képesek a nyomára bukkanni. Valószínűleg az 1956. októberi felkelés idején elpusztult; Dienes András a Magyar Nemzet 1956. márc. 15-i számában közölt cikkében (l. alább a közlési adatokat) még érzékletes leírást adott róla, többek között így: „Négyujnyi vastagságú kézirát, a kötése valaha megéregzett lehetett, a jobb sarkát lerágták az egerek, egyébként tökéletesen ép. [...] A pesti egyetem bölcsészkarának a naplója, pontosan évről évre, hónapról hónapra osztva, a kar dékánja vezette saját kezével: megkezdett 1837. okt. 1-én.” Klaniczay megjegyzi, hogy az 1848. márc. 12-ig latin, 13-ától kezdve egy ideig magyar nyelven vezetett kézirát inkább afféle hivatali segédkönyv volt, mintsem tulajdonképpeni értelemben vett napló; főként a szigorlatokra és egyéb tanulmányi kérdésekre vonatkozó feljegyzéseket tartalmazott. Lapszámokat sem Klaniczay, sem Dienes nem említ; valószínű tehát, hogy a kötet nem volt paginálva. – **M:** Klaniczay Tibor: „A bölcsészkar naplója 1848 márciusának eseményeiről.” *Valóság* 1947. jún., 6. sz. 470–472.; Dienes András: „A márciusi diarium.” *MNemz* 1956. márc. 15., úk. Dienes: PU 53–57. – A szövegközlés alapjául, az eredeti forrás hiányában, Klaniczay cikke szolgált; Dienes ehhez képest csak töredékeket idéz.

Az itt közölt részletek néhány nappal az események után, valószínűleg márc. 18–20. körül kerültek a Diariumba. Bejegyezzük az akkori dékán: az ismert tudós, Jedlik Ányos (1800–1895), a fizika és a mechanika professzora volt. Ez a hozzávetőleges időpont kitűnik a Diarium legkorábbi magyar nyelvű bejegyzéséből, mely éppen ezt a változást indokolja: „Azon fontos és Magyarország történetében időszakot alkotó események tekintetéből, melyek a folyó hó 15-dik és következő napjaiban fejlődtek ki, ezen napló is ennek után[a] magyar nyelven vezetettik” – s ezt követi közvetlenül a márc. 13-i feljegyzés. – *Petőfy költő vezérlete alatt állott...* stb. Vö. mindezt Spira György: „A nagy nap” című füzetével (Bp. 1973.), valamint a *Nemzeti dal* eredeti kéziratához fűzött (P-től később mellőzött) jegyzettel, melyből az is kitűnik, hogy ő minden esetben *szavalt* versét; a „felolvasatott” szó csak a 12 pontra vonatkozik: „Elszavaltam először az ifjak kávéházában, azután az orvosi egyetemen...” stb. (l. VP 3. k. 330.). – *mintha misem történt volna*: a további – P-t már nem említő – feljegyzésekből persze kiderül, hogy mindez csak a dékán akkori „jámbor óhaja” volt: az oktatás is megszakadt, a tanulóifjúság „a nemzeti őrseregbe iratá be magát” stb. (Vö. Dienes id. cikkével is.)

147. K: PML IV. 3–a/1. (1848. febr. 15–ápr. 19., 1244–2880. sz.) 352–254., címe a 349. lapon: „1848^{ki} Martius 21^{én} tartott közgyűlés. A’ 1844. számhoz.”

Eredeti jegyzőkönyv. Vö. Kiss D. 80. (III/39. sz.) – **M:** Az egykorú sajtóban: PHirl 1848. márc. 24., 253. (úk. PAT 1. k. 200–201.). Újabbkori közlése (a „Vörös Antal-gyűjteményben” volt egykorú másolatból): Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen 1847/48. (Szerk. Barta István.) Bp. 1951. 683–684. (E másolat jelenlegi lelőhelye és jelzete: OL, R. 109. Kossuth Lajos Pest megyei szereplésével kapcsolatos iratok. II. P. 62. b., „Pest megyének 1848^k évi Martius 21^{én} Pesten tartott közgyűlésében hozott Határozat”).

A márc. 21-i közgyűlési „Határozat” bevezető szövege után, melyben „Pest megye közönsége” nevében örömmel üdvözlük a forradalmi vívmányokat s bizalmat szavaznak a „már létező” felelős

miniszternek, a nádornak stb., az ekkor elfogadott, 9 pontba foglalt határozatokat rögzítik. Ezek között az itt közölt 2. és 3. az, amely a nemzetőrség felállításáról s a megyei Közbátorsági Választmány megalakításáról intézkedik. – *Derra Konstantin*: a fenti egykorú közlésben a keresztnév: Anasztáz. Közlésében Barta István is erre helyesbíti a nevet. – *Nádasy István*: az egykorú közlésben „Nádasy”, helyesen „Nádós” (Nádosi), – *Perger Ferencz*: az egykorú közlés szerint „Pergel”.

148. K: A krasznatebesei (Terebetsi, Románia; korábbi neve Töketerébes) r. kat. egyház tulajdonában volt. Ma, értesülésünk szerint, a Szatmári (Satu-Mare, Románia) r. kat. püspökség őrzi a Szatmári r. kat. egyházmegye régi anyakönyveit. Az eredeti bejegyzést nem láttuk; a szöveget egy 1974-ben készült magyar nyelvű kivonat fénym. nyomán közöljük; ezt Arday Lajos ny. alezredes (Szeged, Úrhajós u. 1.; ir. sz. 6723.) bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönjük szívességét. – **M:** Itt először; tudomásunk szerint a P-irodalomban mindeddig ismeretlen adat.

Hitelességet két körülmény is alátámasztja. Egyrészt P és felesége már 1847 őszén, mézeshe-
teik idején is elváltak egy koltói házaspár gyermekének keresztszülői tisztét (l. 133. sz. adat és jegyz.), másrészt Szendrey Júlia – nagynénje Sismis Mihályné Szendrei Franciska révén – rokonságban állt a Sismis családdal (l. VP 7. k. 395.); a menyasszony feltehetően az ő unokatestvére volt. Mivel az eseménydús, feszült március végi napokban személyesen nem vehettek részt a keresztelésen, feltehetően levélben küldték el hozzájárulásukat, hogy keresztszülőkként szerepeljenek. Nevüket tehát a keresztelő lelkész írta az anyakönyvbe.

149. K: PML IV. 101. 1848., Pest-Pilis-Solt Vármegye Közbátorsági Választmányának Iratai 25–26. (Acta Politica Miscellanea, 1848: 7946.); az 1848. márc. 28-i ülés jegyzőkönyve: intézkedés a régi pecsétek megszüntetése tárgyában. Eredeti fogalmazvány. – Itt a véglegesnek tekinthető szöveget közöljük, a törlések és javítások jelzése nélkül. – **M:** Spira 1964. 738., jegyzetekkel, melyeket az alábbiakban felhasználunk; jelzi a szövegben előforduló törléseket, javításokat is.

P, a márc. 15-én megalakult Pest városi Közcsendi Bizottmány tagja, márc. 21-én bekerült az akkor létrejött Pest megyei választmányba is (Pest-Pilis-Solt Vármegye Közbátorságra ügyelő választmánya); erről l. a 147. sz. okiratot és jegyzetét. P az ekkor alakult testületben annak fennállásáig, 1848. ápr. 15-éig működött. Gyűjtésünkben itt és alább a választmányi ülések fennmaradt jegyzőkönyveinek és ezek mellékleteinek néhány olyan részletét közöljük, melyek a költőt említik, ill. itt kifejtett tevékenységéről szólnak. A választmány alakulásáról, összetételéről, működéséről s a márciusi fiatalok közül bekerült tagjainak szerepléséről részletesen l. Spira (1964. 713–734.).

A szóban forgó pecsétnyomóknak a Nemzeti Múzeum „történeti kincsei közé helyezésétől” szóló határozat végrehajtásáról a választmány márc. 29-i jegyzőkönyve számol be (27. l.); eszerint a „kereszthe ráspolozással meg semmisített” pecséteket a Múzeumnak „a bémutatott nyugtatvány szerint örök emlékül” átadták. (Vö. Spira 1964. 738.) Ez a Pest, 1848. márc. 29. keltezésű „Nyugatvány”, a Múzeum pecsétjével és Kubinyi Ágoston igazgató aláírásával ma is megvan a Választmány fennmaradt iratai közt: PML IV. 101., 80. l. (Acta Politica Miscellanea, 1848: 7946.). – A máig fennmaradt, P részvételével érvénytelenné tett pecsétnyomókról l. Simon V. Péter néhány éve megjelent tanulmányát: „Özönvíz előtti lények a Nemzeti Múzeum régiséggyűjteményében. (1848 tavasza és a Nemzeti Múzeum – néhány pecsétnyomó ürügyén.” Folia Historica. (A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve.) 13. k. Bp. (1987.) 97–116.

150. K: PML IV. 101. 1848., Pest-Pilis-Solt Vármegye Közbátorsági Választmányának Iratai 29–30. (Acta Politica Miscellanea, 1848: 7946.), az 1848. márc. 30-i ülés jegyzőkönyve: tiltakozás a fegyver- és pénzcsempészet ellen. Eredeti fogalmazvány. A véglegesnek szánt szöveget közöljük, a törlések, javítások jelzése nélkül. – **M:** Spira 1964. 739., lapalji jegyzetekkel. Jelzi a szövegben előforduló törléseket és javításokat is.

P Pest megyei választmányi tagságára s e választmányra nézve l. 147., ill. előző sz. adat és jegyz. – A szóban forgó fegyver- és pénzcsempészetekről érkezett hírek háterét, ill. a kiküldött bizottmány eljárása nyomán tett intézkedéseket ismerteti Spira 1964. i. h., lapalji jegyzetben; vö. még Urbán 1981. 65–66. – *Ministeri bizottság*: L. erről részletesebben: Urbán Aladár: Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Bp. 1986. 188., ill. 192–193.

151. K: DREGY–Lt 7/n 6/1. (A kötet leírását l. 84. sz. jegyz.) A bejegyzés helyét nem tudjuk pontosabban megjelölni, mert a lapszámozás a 27. l. után megszakad. A jegyzékben utólagos betoldások, megjegyzések vannak, ezeket csak itt, alább említjük meg; a főszövegben az eredeti, 1848. évi bejegyzéseket adjuk. – **M:** Itt először.

<51> <52>; törölt, majd 53, 54-re kiigazított könyvtári számok. – *Petőfy versei*: e mellé utóbb – talán 1849-ben – odaírták: „összes művei”, tehát ez az *Összes költemények* 1847. évi egykötetes kiadása lehetett; ugyancsak „Petőfy versei” címen említenek alább egy, kettős számot kapott művet,

mely ezek szerint valószínűleg az *Összes költemények* 1848. febr. 1-jén megjelent kétkötetes, ún. zsebkiadása volt (vö. EPN 382.). A többi kötet pontos címe és megjelenési éve: *A helység kalapácsa* (1844), *Czipruslombok Etelke sírjáról* (1845), *Szerelem gyöngyei* (1845), *Felhők* (1846). – A bejegyzések feltehetőleg 1848 első negyedében történtek, mert ezután a Társaság munkája a jelek szerint megszakadt (l. Bodolay 299.). Az utolsó négy tétel (az 55–59. sz. könyvtári könyvek) mellé utóbb valaki odaírta: „eladatott”; ez a bejegyzés valószínűleg 1849-ben vagy az 1850-es évek elején történt, talán hogy a költő munkáit az esetleges elkobzás elől megmentsék.

152. K: Bécs, Kriegsarchiv: Wiener Hofkriegsrat, Präsidialreihe/Akten des Ministeriums des Kriegswesens 1848: 293. (Xeroxmásolatát, melyről a szöveget közlöm, az adatra figyelmet felhívó Spira György történész kollégám bocsátotta rendelkezésemre.) – **M:** Thim József: A magyarországi 1848/49-iki szerb fölkelés története. 2. k. (Bp. 1930.) 88. (Az itt közölt részletben a P „pamfletjei”-t említő részlet is olvasható.)

A jelentés bizonyos „pamflet”-ről szól, melyekben P „minden császár és király ellen izgat”. A többes szám feltehetőleg tévedés: csak *A királyokhoz* című versről lehet szó, mely március utolsó napjaiban jelent meg röplapon, s országszerte terjesztették, vagy arra gondolhatunk, hogy ennek forradalmasító hatásában részt vehettek szinte egyidejűleg készült német nyelvű röplapkiadásai is, különösen a budai Bagó nyomdából kikerült „An die Könige” című, „Was selten Euch geworden, geb' ich Euch...” kezdetű, ismeretlen szerzőjű átültetés (vö. Kiss József „Petőfi verseinek egykorú fordításai” című tanulmányával, l. ItK 1973. 43–45.).

A jelentésvető Hrabovszky János (1779–1852) 1848. júl. 7-én budai főhadparancsnok lett; 1849 januárjában meghódolt a császári csapatok előtt, mégis tüzévi várfogságra ítélték, s a börtönben halt meg.

153. K: PML IV. 101. 1848., Pest-Pilis-Solt Vármegye Közbátorsági Választmányának Iratai 124–126.; a választmány jegyzőkönyvéhez mellékelt ügyiratok között. Eredeti tiszttázat. (Acta Politica Miscellanea 1848: 7946.) A levél címezése: „Pest városa választmányának, tisztelt honfitársainknak”. Érkezési adat: „14/4” (ápr. 14.) Vö. még Kiss D. 83. (III/50. sz.) – **M:** Először itt. Említi: Spira 1964. 754. (21. sz. alatt).

A kassai főiskolai hallgatók arra a felhívásra reagálnak, amelyet a márciusi ifjúság vezetői, a Pest megyei választmány radikális csoportja a március végi feszült helyzetben, márc. 29-én intézett több vidéki „főtanoda” hallgatóihoz. Ezt a MT 1848. ápr. 14-i száma is említette (105. l.); a levél szövege azonban nem ismeretes.

A kassaiak, szóban forgó levelük tanúsága szerint nem csatlakoztak a felhíváshoz: a Pest városi választmányt (melyhez küldeményüket a fentiek szerint címezték) teljes bizalmukról biztosító első bekezdés után annak a gyanújuknak adnak benne kifejezést, hogy provokációról lehet szó, melyet ismeretlen személy követett el a márciusi ifjak nevében és lejáratsúkra. A levél a középponti választmánytól a megyei választmányhoz került megvitatás és válaszadás végett. A márciusi fiatalok határozottan megvédték két héttel előbbi álláspontjukat. Az erről szóló, ápr. 14-én hozott határozat szövegét l. alább 154. sz. alatt (vö. a hozzá fűzött alábbi jegyzettel is).

154. K: PML IV. 101. 1848., Pest-Pilis-Solt Vármegye Közbátorsági Választmányának Iratai 64. (Acta Politica Miscellanea, 1848: 7946); az 1848. ápr. 14-i ülés jegyzőkönyve: állásfoglalás a kassai főtanodai hallgatók leveléről. Eredeti fogalmazvány. – **M:** Spira 1964. 751–752, jegyzetekkel, melyeket alább mi is felhasználtunk.

P Pest megyei választmányi tagságára s általában e választmányra nézve l. 147., ill. 149. sz. adat és jegyz. – A szóban forgó választmányi határozat első bekezdése annak a levélnek összefoglalása, amelyet feljebb 153. sz. alatt közlünk. Előzményéről l. annak jegyzetét. A Pest városi középponti választmányhoz intézett, ill. onnan ide áttett levéllel kapcsolatos állásfoglalás kialakításában és a kassaiaknak adandó válasz megszövegezésében valószínűleg Vasvári Pál vállalta a fő szerepet, mert ő volt egyik értelmi szerzője és megfogalmazója a márc. 29-i felhívásnak is. (L. erről részletesebben Spira 1964. 725–726.) A jegyzőkönyvi határozat értelmében és alapján – talán még ugyanazon a napon – megírt válaszlevélnek a kéziratáról nem tudunk; szövege sem ismeretes. – *múlt hó 29-éről kelt felszólítást:* ennek a P-től is aláírt levelnek a szövege nem maradt fenn (l. előző jegyz.).

155. K: OL, B 7. Erdélyi Udvari Kancellária. Acta Praesidialia 1848: 161. Két ívrét levél 1. lapján, fent „830. Praes. 1848.” jelzettel; alul a következő címmel: „Excell[entissi]mo ac Ill[ustrissi]mo D[omi]no L[iber] B. Sam[ue]le Josika Cancellario Trans[ilvanico] aulico. (A kiváló és igen tisztelt B. Jósika Sámuel erdélyi udvari kancellár úrnak.) – 2–3. l.: üres. – 4. l. (külzet): „Pr. 161. 848. p. 26. aprilis [1]848. A. u. [Alleruntererthänigster] Vortrag [Legalázatosabb felterjesztés.] 26/4.” Eredeti tiszttázat. – Vö. Kiss D. 83. (III/51. sz.) 15. sz. facs. Újabbkori másolatát l. PIM V. 4559/97-ben. – Az ügyirat eredeti fogalmazványát l. OL, F 46. Erdélyi Főkörmányoság, 1848: 830. E. – **M:** A fenti

fénymásolaton kívül Andics Erzsébet (szerk.): „A nagybirtokos arisztokrácia...” című kiadványa 2. k. Bp. 1952. 68.

P egyetlen sajtóvétségi ügye ezzel a jelentéssel kezdődött. Az utolsó rendi országgyűlésről elfogadott sajtótörvény (az 1848. évi törvénykönyv XVIII. törvénycíkke) értelmében a korábbi előzetes cenzúrárt az utólagos elbírálás elve és gyakorlata váltotta fel. P ellen az 1848 márciusának utolsó napjaiban Pesten röplapon kiadott *A királyokhoz* felségsértő tendenciája címén emelhetek volna vádat, de ezt Magyarországon senki nem kezdeményezte. A kiadványt azonban április elején állítólag már több erdélyi városban árusították, sőt házilag készített, „litografizott” példányok is kerültek forgalomba, melyeken a „Petőfi Sándor” aláírás a költő „saját kézírásának jellegét” viselte magán; Jakab Elek, ki a szóban forgó felterjesztést legelőször említ, s a hozzá mellékelte (utóbb elkallódott) példányt is látta, felsorolja bizonyos, a Petőfi-kötetekben közölt szövegtől való eltéréseit. (J. E.: „Petőfi »A királyokhoz« írt verse és V. Ferdinánd.” Ország-Világ 1880. 10. füzet 218;), ezekből megállapítható, hogy ez *nem volt azonos* a Pesten kiadott röplap valamelyik példányával, de kétségkívül annak nyomán készült. Jakab Elek tudomása szerint (melynek forrását nem ismerjük) Erdély fő kormányzóját először az erdélyi „főhadvezérség” figyelmeztette ennek az izgató tartalmú költeménynek a felbukkanására, mire „A kormányzó rendeletet küldött Brassó, Szeben és Maros-Vásárhely kir. városok főtiszteihöz, meghagyva nekik, hogy a könyvtárusokat a jelzett költemény árusásától és eladásától komolyan tiltsák el. Később ismét előfordulván egy ily eset, a kormányzó tilalmát ismételte, de egyszersmind tett intézkedéseit az erdélyi udvari kancelláriához följelentette.” (Uo.) Ezeknek a Jakab Elek által említett előzményeknek adat- és szövegszerű feltárására gyakorlati nehézségek miatt nem tettünk kísérletet; a költemény erdélyi kelendőségére azonban a közölt összefoglalásból is bizvást lehet következtetni; de nagyon sajnálatosnak tartjuk, hogy közgyűjteményeinkben a Jakab E. által leírt kalózkivadványnak példányai nem találhatók.

A királyokhoz mint felségsértő nyomdatermék ügye, ahogy az az alábbi időrendben következő okmányokból és jegyzeteikből nyomon kísérhető, mintegy három héten át több fórumot foglalkoztatott: a bécsi Erdélyi Udvari Kancellária ápr. 26-án a császár elé terjesztette, aki máj. 5-én közölte „legfelsőbb elhatározását” (l. alább a 159., ill. az annak végére rávezetett 160. sz. szöveget), egyidejűleg királyi kéziratban felszólította István nádort a szükséges lépések megtételére (l. 161. sz. szöveg és jegyz.). Az Erdélyi Udvari Kancellária máj. 6-án tájékoztatta az erdélyi fő kormányzót a császár „elhatározásáról”, melyben jóváhagyta a fő kormányzó eljárását, és további hasonló esetekben azonnali jelentéstétellel szólította fel (l. 162. sz. szöveg és jegyz.). A nádor előbb arra hajlott, hogy a dolgot – a legfelsőbb kézirat értelmében – a sajtóvétség miatti per útjára tereli, s elrendelte a „corpus delicti”-nek, ti. a röplapnak, valamint a királyi kézirat másolatának e célból Deák Ferenc igazságügy-miniszterhez való továbbítását, sőt a kísérőlevelet már alá is írta; a küldeményt azonban végül mégis visszatartotta, s az irattárba helyeztette, ahonnan az többé nem került tovább. (L. 164. sz. szöveg és jegyz.) Az ügy ezzel végleg le is zárult, bíróság elé nem jutott. – Gróf Teleki József (1790–1855), 1842 óta Erdély fő kormányzója, báró Jósika Sámuelhez (1805–1860) küldte jelentését, aki 1846 óta Erdély udvari kancellárja volt Bécsben (l. Szinyei 5. k. 671–673.); Jósika azonban éppen ezekben a napokban lemondott tisztségéről (l. uo.), ezért az ügyben a Kancellárián báró Apór Lázár ideiglenes ügyvivő intézkedett (l. 159. sz. okmány és jegyz.). – *A királyokhoz* [...] *Pesthini editos*: P költeményének röplapkiadása 1848. márc. utolsó napjaiban, az EPN 399. szerint márc. 28-án került ki a pesti Landerer-Heckenast nyomdából. – *ex advoluto exemplari*: a mellékelte – a fentiek szerint nem eredeti – példányt továbbították a császárhoz, aki – legfelsőbb elhatározásának szövege szerint – visszatartotta. (L. uo.)

156. K: OL, H 117. Vasvári Pál iratai 1. doboz, 2. tétel: „1848. Agitatio. Márcz. 15.” 264–265. f. A fogalmazványnak Vasváritól adott címe nincs. – **M:** Vasvári Pál: Válogatott politikai írásai. Bev. Fekete Sándor. Bp. [1948] 104–109. „Petőfi köszöntése” (a szerkesztőtől adott) címen.

Vasvári Pál (1827–1849), tanár, történétíró, politikus, aki a haladó szellemű egyetemi ifjúság vezéréként 1847/1848 fordulóján csatlakozott a Pillvax fiataljaihoz (vö. Thallóczy Lajos: „Vasvári Pál s a pesti egyetemi ifjúság 1844–1848/49.” Bp. 1882.), P-vel együtt s teljes egyetértésben a márciusi ifjak egyik vezéralakja, nagy hatású szónoka volt. Nincs tudomásunk arról, hogy utóbb összekülönböztek vagy eltávolodtak volna egymástól, a szóban forgó szöveg – feltehetőleg egy P-nek szánt üdvözlő beszéd *fogalmazványa* (erre utalnak a tőle beiktatott „stb.” rövidítések is!) – mégis inkább kapcsolatuk kezdeti, forradalmi együttműködésüknek körülbelül április végéig tartó szakaszában keletkezhetett. Ha az alkalmat, amelyre készült, pontosabban kívánnánk meghatározni, esetleg márc. 18-ára, Sándor-napra gondolhatnánk, de erre közvetlen utalás nincs; kérdéses az is, hogy az ekkor még alig csillapodott forradalmi láz, az egymásra torló események hagytak-e időt egy ilyen ünneplés megszervezésére és megtartására.

Tény, hogy sem az egykorú sajtóban, sem az emlékezősekben nincs nyoma e beszéd elhangzásának; lehet, hogy „Petőfi köszöntése” csak terv maradt, de ebben a formájában is tanulságos dokumentuma a „középponti fiatalság” P, a forradalom eszmei-költői előkészítője iránti hódolatának. A beszédvázlat végén a költő „szellemdús” (ugyancsak tollforgató) feleségére tett célzásból arra következtethetünk, hogy a küldöttség, Vasvárival az élén, P-t lakásán kereste (volna?) föl.

157. K: OSzK Kézirattár, Hol. Hung. 980. Leírását l. 122. sz. jegyz. – M: Szinnyei 1892., hibásan; szövegszerűen itt először.

158. K: Elveszelt, helyette a kiadott számadás, e ritka *nyomatvány* egy példányát használtuk fel, mely fennmaradt az OL R. 151. sz. alatt az „Ellenzéki Kör iratai” közt, mint „Pénztári Számadás”. E füzet külön fejezetben tartalmazza „Az ellenzéki kör 1848ik évi részvényeseinek [tagjainak] névsora 1848ik évi Martius 31ik napjáig történt fizetéseikkel együtt” című összeállítást. A nevek betűrendben sorakoznak, a sorszámot ötösével tüntették fel. (Petőfi sorszámát emiatt tettük szögletes zárójelk közé.) Az adatokat nyomtatott voltak miatt mindenestül kurzíváltuk. Vö. még Kiss D. 78–79. (III/31. sz.) 91. sz. facs. – M: Itt először.

A füzet a fentiek szerint az 1848. márc. 31-ig történt befizetéseket tünteti fel, megjelenése tehát valószínűleg áprilusra esett. – P sorszáma az 1847. 2. felében készült jegyzékben még 417. volt (vö. 137. sz. adat és jegyz.), ezúttal feltehetően az azóta bekövetkezett létszámnövekedés miatt lett magasabb. A többi adat egyezik a Kör előző félévi tagdíjfizetési nyilvántartásában foglaltakkal (l. 136. sz. adat).

159. K: OL, B 7. Erdélyi Udvari Kancellária. Acta Praesidialia. 1848: 171. 2 egybefüggő fólió 1–2. lapján; a császári elhatározás a 2. l. bal oldalán. 3. l.: üres. A 4. lapon (külzet): „Praes. 28. P 171 [1]848. An Gouverneur. 6/5. – Allerunterthänigster Vortrag des Praesidiums der k[öniglichen] siebenbürgischen Hofkanzlei, Betreff eines Gedichtes von Petőfi, mit der Aufschrift »A' Királyokhoz.«” (A Kir. Erdélyi Udvari Kancellária elnökségének legalázatosabb felségelőterjesztése Petőfinak „A királyokhoz” című költeménye tárgyában.) Dringend. (Sürgős.) – (Alul, ceruzafarással): „549/848. leírtam Barabás.” (Tintaírás): 1542. – Vö. Kiss D. 83. (III/52.) 16. sz. facs. Eredeti tisztázata. Német ny. – Eredeti fogalmazványát l. OL, uo. Acta Praesidialia 1848: 161. sz. alatt. Ennek adataiból megállapítható, hogy a felségelőterjesztés tisztázata ápr. 27-én postázták. – Későbbi másolata: PIM, V 4559/97-ben. – M: Itt először.

Az ügy előzményeiről és lefolyásáról l. 155. sz. okmány és jegyz. – A Kancellária Elnöksége nevében készült felterjesztés aláírója báró Apór Lázár (1784–1868, l. Kempelen 1. k. 141.), aki a kancellárságról ápr. 10-én lemondott Jósika Sámuel helyett intézkedett (vö. Szinnyei 5. k. 673.). – *in Pest gedruckten[...] Gedichtes: A királyokhoz* röplapkiadása 1848. március utolsó napjaiban, Endrődi szerint márc. 28-án került ki Pesten a Landerer-Heckenast nyomdából (l. EPN 399.). – *Erzherzog Reichspalatin von Ungarn*: István főherceg-nádor.

A kérdés az Erdélyi Udvari Kancellária átirata nyomán az államtanács (Reichsrat) elé került, amely máj. 3-án foglalkozott vele; ennek votuma (állásfoglalása) nyomán készült az ápr. 26-i erdélyi udvari kancelláriai felségelőterjesztésre máj. 5-i dátummal rávezetett „legfelsőbb elhatározás”, valamint az „legfelsőbb kézirat”, melyben V. Ferdinánd még aznap felszólította a nádot a sajtóvétség miatt szükséges lépések megtételére l. 161. sz. szöveg és jegyz.).

160. (Utalás.)

161. K: OL, N 31. István nádor levéltára, 1848: 1084. A nádor sk. ceruzajegyzetével: „Egy másolattal Deák F: Minister Urnak elintézés végett: István nádor.” Eredeti tisztázata. A nádori hivatalban máj. 8-án iktatták: „1084. sz. Ugyan Fölséges Urunk kéziratánál fogva, Petőfy [!] Sándornak a királyokhoz címzett költeményét, mint az alkotmány és királyi tekintély megsemmisítésére irányzott, a legujabb magyar sajtótörvények szerint leendő elítélés végett átteszi.” Az elintézés rovatában ez olvasható: „Deák Ferenc igazságügyminiszter úrnak a költemény a legfelsőbb kézirat másolatával szükséges intézkedés végett áttétetik.” Egykorú másolata, melyet az Igazságügy Minisztériumnak szántak, de aztán mégsem küldtek el, ugyanitt. (Vö. 164. sz. jegyz.) Fénym.: Békés 371. – M: VU 1899. 33. sz. aug. 13: 554., Lampérth Géza: „Petőfi sajtópöre” című cikke keretében, magyar fordítással. (Úk. „Petőfi-könyv”. Szerk. Császár Elemér–Ferenczi Zoltán. Bp. 1923. 106–108.: Hatv² 2. k. 358–359.; Békés 371.)

Az ügy előzményeiről és lefolyásáról l. 155. sz. jegyz. – Az Erdélyi Udvari Kancellária 1848. ápr. 26-án kelt felségelőterjesztésében közvetítette az erdélyi főkormányzó jelentését a költemény ottani árusításáról s általa elrendelt betiltásáról, ill. elkobzásáról (l. 159. sz. szöveg és jegyz.); ez máj. 3-án került az államtanács (Reichsrat) elé (vö. Szabó László: „Petőfi-adalékok”. MKsz 1923. 138.); az iktatókönyv adatai szerint 549. sz. alatt, e szöveggel, ill. rájegyzésekkel: „Vortrag des Präsidiums der h[ohen] siebg. [siebenbürgischen] Hofkanzlei 26/4. Z. 161/P[raesidium]”: Gegenstand: mit Vorlage eines

Exemplars des von Alexander Petöfi, mit der Aufschrift: »A Királyokhoz« verfaßten, in Pesth gedruckten und nach Klausenburg zum Verkaufe gebrachten, höchst bedenklichen Gedichtes, dessen Verkauf sogleich eingestellt und die vorhandenen Exemplare mit Beschlag genommen wurden und die Bitte um Weisung was bezüglich derlei Schriften zu veranlassen wäre. *Resolvirt. 5/5. zur Aeußerung:* Mit A.h. [Allerhöchstem] Handschreiben an S. k. k. [Seine kaiserliche und königliche] Hoheit Erzherzog Palatin." (Az Erdélyi Udvari Kacellára felterjesztése ápr. 26-áról, 161/Pr. sz. alatt. Tárty: Petöfi Sándortól szerzett, „A királyokhoz” című, csatoltan megküldött, Pesten kiadott és eladás végett Kolozsvárra küldött, rendkívül aggasztó tartalmú költemény, melynek eladását azonnal beszüntették, és a fellelhető példányokat lefoglalták; és utasítás kérdése, hogy ilyen iratokkal kapcsolatban milyen lépésekre lenne szükség. Elintézés máj. 5.: véleménynyilvánítás végett: Legmagasabb Kézirattal továbbítandó Ő Császári és Királyi Fenségéhez a Főherceg Nádorhoz.) (L.: HHStA, Wien, Konferenz-Akten 1848: 549.) – Ennek a máj. 5-i államtanácsi ülésnek a „votuma” (javaslata) alapján készült el a szóban forgó császári kézirat, s jutott a fenti adat szerint máj. 8-án Budára, István nádor, Magyarország helytartója elé (l. 164. sz. okmány és jegyz.). – *Beyfolgend:* a levélhez mellékelte röplappéldány már a múlt század végén sem volt a császári leirat mellett. (L. uo.)

162. K: OL, F 46. 27-es csomó. Az Erdélyi Főkormányzóság iratai, 1848: 1149. E. Eredeti tisztázat. Címzés (a szöveg fölött): „An S^c [Seine] des Herrn Landes Gouverneurs v[on] Siebenbürgen, Grafen Teleki etc. Excellenz” (Teleki gróf Erdély Országkormányzója Őfömlétségének stb.) – Eredeti fogalmazványát l. OL, B 7. Erdélyi Udvari Kancellária. Praesidialia 1848: 171. – Újabbkori másolata: PIM V 4559/97/3. – M: Itt először.

Az ügy előzményeire nézve l. 155. sz. irat és jegyz. Ezzel a császári választ továbbító leirattal *A királyokhoz* című költemény röplapkiadása erdélyi terjesztésének kérdése lezárult; a császári kézirat értelmében Pesten a P elleni sajtóvérségi eljárás megindításával kellett volna folytatódnia, de az iratot a nádori levéltárban ad acta tették (l. 164. sz. jegyz.).

163. K: OL, R 151. Az Ellenzéki Kör iratai. A csomó 7. darabja a jegyzőkönyv, melynek első bejegyzése 1847. jan. 24-i, az utolsó 1849. jún. 11-i keltezésű. Terjedelme 65 levél (84ab l.). Vö. még Kiss D. 84. (III/54.) 105. sz. facs. – M: Itt először.

P fizető tagja volt az 1847. jan. 24-én a Nemzeti Kör és a Pesti Kör egyesüléséből alakult Ellenzéki Körnek (l. 120. sz. jegyz.); de a forradalmi napok előtt aligha járt el az ülésekre, mert a jegyzőkönyvekben a szóban forgó helyen találkozunk először a nevével. Ekkor az egyesület, az 1848. ápr. 16-i rendkívüli közgyűlés határozatával, már a „Radical Kör” nevet viseli. (L. Dezsényi 198.) A népszerű költő és március 15. hőse ebben a fontos baloldali csoportosulásban *A királyokhoz* megjelenése után is jelentős befolyással rendelkezett. Ennek bizonyítéka egyebek közt a máj. 7-i „rendes félévi közgyűlés” szavazati eredménye: a 60 tagú választmány tagjai közül, a jegyzőkönyv tanúsága szerint, csak hárman kaptak 100-nál több szavazatot (Balla Endre, Bajza József, Nyáry Pál) s – a költőn kívül – négyen kerek 100-at (Csanády Ferenc, Garay János, Graefl József, Perczel Móric), tehát P az első tíz között került a választmányba.

164. K: OL, N 31. István nádor levéltára, 1848: 1084-ben. Eredeti tisztázat. Címzés (alul): „Deák Ferencz, igazságügyi minster urnak.” (A külzeten, egykorú tintaírással: „levéltárba”. – Fénym.: Békés 371. – Eredeti fogalmazványa: uo., a tisztázattal együtt; ezzel a mellékletekre vonatkozó utasítással: „//. A’ nyomtatott költemény jelen beadványból 1. db. – // Jelen kegy[es] kir. kéziratnak készítőndő másolatja 1. db.” – M: Lampérth Géza fent idézett cikke (l. 161. sz. jegyz.) keretében: VU 1899. 554.

Az egykorú iktatókönyvi bejegyzés és a nádor sk. rájegyzése szerint (l. uo.) a költeménynek Bécsből leküldött példányát a rá vonatkozó császári kézirat másolatával együtt eredetileg továbbítani akarták Deák Ferenczhez, s elkészült ez a kísérőlevél is; végül azonban, mint a fenti „levéltárba” rájegyzés is mutatja, ad acta tették, s mindmáig a Náadori levéltár anyagában maradt (a két melléklettel együtt, melyek közül a nyomtatvány nincs ezen a helyen; mint Lampérth G. idézett cikkéből kitűnik, már 1899-ben sem volt az aktacsomóban). Mezösi Károly annak is utánanézett, hogy „bár az ügydarabot már az iktatókönyvbe is bejegyezték, mutatzták, »az Igazságügyi Minister Deák Ferencz« címére valóban elküldött, külön is jegyzékbe foglalt ügyiratok sorában Petöfi sajtóvérsége nem szerepel. Ez is bizonyítja, hogy a királyi kéziratot és az egész felségsértési ügyet egyszerűen elsüllyesztették”. Mezösi uo. ennek valószínű magyarázatát is megfogalmazza: ti. hogy a nádor a forradalom ismert és népszerű vezére ellen indítandó eljárással nem akarta mérgesíteni a helyzetet. Az az itt-ott felbukkanó nézet tehát, mintha az ügy Deák Ferencz jóindulata folytán akadt volna el (l. pl. Békés 381.), téves. – Ezzel az ad acta-tétellel P sajtóvérségének ügye lezárult, még mielőtt jogi értelemben megkezdődött volna.

165. K: Brassó (Braşov Románia), Extras. Arh. St. Braşov, Fond. Arh. Braşov. (Brassó város Állami Lt. A Brassói Lt fondja.) 4 834. sz. fénymásolat. – M: A Pascu, Ştefan által szerk. „Documente...” című kiadvány III. kötetében, Brassó (Braşov) 1982. 349. – Az eredeti okmányt nem láttuk, a közlés szövegét követtük. Az adata Hermann Róbert hadtörténész hívta fel figyelmünket, s a szöveget is ő bocsátotta rendelkezésünkre.

Gróf Teleki József, erdélyi fő kormányzó 1849. ápr. 16-án Kolozsvárról jelentést küldött a bécsi Udvari Kancelláriának arról, hogy *A királyokhoz* röplapkiadását Erdélyben is terjesztik, s ennek megakadályozására jónak látta lépéseket tenni; ennek tudomásul vételét kéri, s utasítást „a legfelsőbb helyről”, hogy esetleges hasonló esetekben miként járjon el. (Vö. 155. sz. adat és jegyz.) Ezzel, mint gyűjtésünk 1848. ápr. 26. és máj. 8. között kelt számos dokumentuma tanúsítja, vizsgálatok és intézkedések sorozatát indította el; az ügy azzal zárult, hogy a nádor jobbnak látta „ad acta” tenni. (Vö. 164. sz. adat és jegyz.) Közben azonban az erdélyi fő kormányzó intézkedései nyomán a dolognak Erdélyben is voltak további fejleményei, melyről már a 155. sz. jegyzetben szoltunk; Brassóba küldött figyelemzetésének következménye volt a város magisztrátusának tiltó határozata.

166. K: PML IV. 102–a–1, 1848. Pest-Pilis-Solt Vármegye Bizottmányának iratai. Jegyzőkönyv, 1848. máj. 1.–jún. 6. (2952–4150. sz.) 323–324. l., 3284. sz. A szöveg mellett a margón: „minden sz[olga]bíróknak” megjegyzés. A jegyzőkönyv e pontjához tartozó 3284. sz. aktacsomó hiányzik. – M: Itt először. Baróti Lajos már említette, de szövegszerűen nem tette közzé ezt a jegyzőkönyvi adatot; a *Bánk bán* című vers kapcsán, mely a Nép barátjában jelent meg, így írt: „E lap keletkezésébe Petőfi is befolyt. Ugyanis Pestmegye az 1848. május 10-én tartott választmányi ülésen tett indítvány következtében elhatározta, hogy a nép fölvilágosítása és az eseményekről közvetlen értesítése céljából egy népszerű modorban szerkesztett lap indíttassék meg *Népharát* cím alatt. Pestmegye a többi megyéket a megindítandó lap pártolására kérte föl, a lap vezetését pedig felügyelő-választmányra bízta, melynek Nyáry Pál alispán, Teleky László gróf, Vörösmarty Mihály, Fényes Elek, Friebeisz István és Petőfi voltak tagjai. (Ered[eti] jegyzőkönyv Pestmegye levéltárában.)” (BarHP 872–873., ill. klny. 35.)

Egy, a nép gyors és pontos politikai tájékoztatását szolgáló, az egész országba eljutó lap terve már az Ellenzéki Körben felmerült (Dezsényi–Nemes 96.), s ismételt felvetették a Pest városi Közcsondi Bizottmány ülésein is: ápr. 13-án hosszasan vitatkoztak róla, s elhatározták, hogy „egy comité fog kinevezetni, mely egy illy hirlapra tervet dolgozzon ki, s a szerkesztőséget saját belátása után válassza meg”. (NemzU 1848. ápr. 20., 681. sz. 1233., Bulyovszki Gyula tudósításából; vö. még PHirl ápr. 15., 30. sz. 334.) Feltehetőleg e határozat nyomán készült el az a terv, amelyet a Pest megyei választmány máj. 10-én megvitatott. Az ennek nyomán elfogadott határozatot rögzítette a szóban forgó jegyzőkönyvi bejegyzés. Ez a szöveg volt az alapja annak a körlevélnek, amelyet, ugyancsak máj. 10-i keltezéssel, Pest megyében „minden szolgabíróknak” s a többi vármegyékhez is eljuttattak: a két szöveg jelentős részében azonos fogalmazású. (L. köv. 167. sz. adat és jegyz.)

167. K: BKmL v. 401. f. Prot. Current. (Szabadszállási iratok. Körlevelek jegyzőkönyve.) No. 20. (1847–1851.) 86–87. l. Uo. a 80. lapon olvasható feljegyzés szerint a Jászkun Kerületek 1848. júl. 22-én Jászberényben tartott kisgyűlésén rendelték el egyéb tárgyak mellett e felhívás köröztetését.

– Ugyanennek a körlevélnek egy későbbi másolatát őrzi a MTAK Kézirattára Kunszentmiklós levéltára egykorú „Körlevelek jegyzőkönyve”-ből (Ms. 326/425.). A körlevél Zemplén megyei levéltári példányát említi Hógye István „Irodalomtörténeti dokumentumok Zemplén levéltárában” című kiadványában (Miskolc, 1986. 161.). – Mivel a „kurrentálás” (köröztetés) céljából készült eredeti szöveg nem maradt fenn vagy lappang (vö. az előző, 166. sz. jegyzettel), közlésünkhöz a fent leírt szabadszállási jegyzőkönyv szövegét vettük alapul, betűhíven, a nyelvi és helyesírási sajátosságok megtartásával, de egyes nyilvánvaló elírások, ill. téves olvasatból eredő hibák helyesbítésével (pl. „az erők szilárdítását” helyén a jegyzőkönyvben „az erők szilárd írását” áll.) – A szöveget a körlevelek jegyzőkönyvében ezzel vezetjük be: „Jelen miniszteri rendelet a kerületi közönségekhez környékelés után oly meghagyással küldetik meg, hogy ezen rendeletet az iskolai fő igazgatókkal azonnal közölni kötelességeknek tartásák.” – M: Itt először, de a körlevél alapjául szolgált határozatot Baróti Lajos már a múlt század végén említette (l. az előző jegyzet).

A Nép barátja megindításának tervéről és e körlevél kiküldésének közvetlen előzményéről, a Pest megyei középponti választmány 1848. máj. 10-i határozatáról (mely a szóban forgó szöveggel egy részében szó szerint egyezik) l. az előző, 166. sz. adatot és jegyzetét. Ebből az is kiténik, hogy a körlevelet Pest megye összes szolgabírójához eljuttatták, továbbá felhívást intéztek a többi megye „törvényhatóságaihoz” is a felhívásnak „környékelés” (köröztetés) útján való terjesztésére. Hogy ez a folyamat pontosan mikor indult meg, nem tudjuk; mindenesetre különös, hogy pl. a Jászkun Hármas

Kerület székhelyén, Jászberényben, mint feljebb láttuk, csak júl. 22-én rendelték el a felhívás körözését. Maga a lap már jóval előbb, jún. 4-én megindult, Vas Gereben mint főszerkesztő irányításával. Arany János volt a társszerkesztő. P mint a lapra felügyelő bizottság tagja Aranyt igyekezett rábírni a főszerkesztői tiszt elvállalására, de ő nem volt hajlandó otthagyni jegyzői hivatalát, s Szalontán maradt. P-nek tudunkkal ez volt az utolsó, a lappal kapcsolatos hivatalos ténykedése. (Minderre nézve I. P-nek „a néplap ügyében” Aranyhoz intézett, máj. 5-én kelt levelét: VP 7.k. 143-144., jegyz. 415-417.). – *A Népbarát programja*: ennek szövege P kézírásában is fennmaradt; talán Arany János számára másolta le (I. VP 7.k. 639., jegyz.: 656.).

168. K: OL, Az 1848/49-es minisztérium levéltára. Belügyminisztérium, rendőri osztály, 1848. Az országos rendőri hivatal jelentései. A szöveget az első (nem a szó szerinti teljes adatot tartalmazó) közlés útmutatása nyomán (I. alább) az eredeti kéziratból adjuk. – M: Urbán Aladár: „Történeti adalékok egy Petőfi-vers címváltozataihoz” című tanulmánya keretében, ItK 1963. 341., ill. Urbán 1981. 281., 291-292.

P 1848. máj. 12-én népgyűlést hívott össze a Múzeum terére, s kemény szavakkal bélyegezte meg a kormánynak azt a szerinte erélytelen magatartását, melyet az ismert „véres budai macskazené”-vel kapcsolatban tanúsított. A márciusi forradalom ünnepeit vezérének népszerűsége, amelyet a sokaktól támadott, röplapon terjesztett *A királyokhoz* című verse sem rendíthetett meg, e megnyilatkozása után, melyre mint később maga is elismerte, „veszett dühében” „válogatatlan szavakkal” ragadtatta magát, rohamosan megfogyatkozott. Máj. 27-éről keltezett (az Életképek jún. 11-i számában megjelent) cikkében így írt erről: „Tény, hogy még a márciusi napokban a magyar nemzet egyik kedvence voltam... néhány hét, s íme egyike vagyok a leggyűlöltebb embereknek.” Hogy e vonatkozásban ezen a máj. 15-i gyűlésen a radikális fiatalok véleménye is megoszott volna (mint a jelentés sejteti), nehéz eldönteni; de bizonyos, hogy a Radical Kör 1848. máj. 18-i rendkívüli közgyűlése egy fontos bizottság tagjai közé P-t is megválasztotta (I. 169. sz. adat és jegyz.), s Perczel jelentésének utolsó idézett mondatából joggal következtethetünk arra, hogy a rendőrfőnök a kormány védelmében beépített emberekkel és informátorokkal is dolgozott: ezek egyike lehetett a nyilvánvalóan demagóg céllal megszólamtatott (név szerint ismeretlen) „somogyi polgártárs” is. (L. minderről részletesebben Urbán A. fent id. tanulmányát: ItK 1963. 339-342., valamint „A nagy év sodrában” című tanulmánykötetének – Bp. 1981. – több írását, elsősorban „A Petőfi népgyűlése körül”, „Tíz válságos nap a Batthyány kormány történetéből” és „Agitáció és kormányválság 1848 májusában” címűeket.) – *Pálfi, Petőfi ellen kikelve*: a márciusi radikális ifjúság lapja, a Pálffy Albertől szerkesztett Marcius Tizenötödike volt a Batthyány-kormány ellenzékének legkövetkezetesebb fóruma, egybekel mellett a „véres budai macskazene” szigorú kivizsgálásának kérdésében is. – *mind az, mit Miniszter Urnak [...] mondék*: arra tehetett Szemerének célzást, hogy Petőfiék heveségükkal, meggondolatlanságukkal előbb-utóbb maguk járatták le magukat.

169. K: OL, R 151. (A kézirat leírását I. 163. sz. jegyz. – M: Itt először.

A Radical Kör e közgyűlésén megalakult 39 tagú bizottság működéséről szólva Dezsényi (199.) azt írja, hogy „két ülést tart, majd elhatározza, hogy – miután az országos gyűjtést és toborzást maga a kormány kívánja irányítani – az országos agitációról lemond, és csak a kör kebelében folytatja az adományok gyűjtését”. Ezzel kapcsolatban I. még a Kör máj. 20-i választmányi ülésének határozatát, mely szerint a máj. 18-án választott, szóban forgó „külön bizottság” működését felfüggeszti. (L. uo.) Eszerint ez a bizottság mindössze két napig állt fenn. – Az adománygyűjtő mozgalomhoz maga P is hozzájárult, amennyiben az e célból előtervezett könyveikért befolyt összeget „a hadfogadási költségek pénztárának” ajándékozta. (L. Élk 1848. máj. 28., 690.) Az árverésre hívó közleményét a Radical Kör kapujára tűzte ki (I. Opp máj. 26., 163.; úk. PAT 1. 248., 403.). Az adomány összege 68 ft 23 kr-t tett ki (PHirl jún. 2., 505.)

170. K: OSZK, Kézirattár, Fol. Hung. 980. (A kézirat leírását I. 122. sz. jegyz.) – M: PetMuz 1892. 2. sz. 41., Szinnyi József „Petőfi az »Ellenzéki Kör« pénztárkönyvében” című közleménye keretében.

A bejegyzés 1848. május havi dátumából arra következtethetünk, hogy „Petőfy könyvei”-n azoknak a tulajdonában volt könyveknek néhány darabját kell értenünk, amelyeket 1848. máj. 24-én a Radical Körben árverésre bocsátott, hogy a begyűlt összeget a haza védelmére, a hadfelszerelés költségeire felajánlja. A gyűjtésre való felhívást a minisztérium máj. 19-én adta ki (I. PHirl 1848. máj. 21., 461.), s P végül összesen 68 ft 23 kr-t fizetett be a fenti célra (I. PHirl jún. 2., közlemény az addig befolyt adományokról). Vö. még EPN 425.: a Nemzeti című lap máj. 28-i híre P könyveinek árveréséről, ill. PAT 1.k. 248-251.: sajtóközlemények P felajánlásával kapcsolatban. – Az Ellenzéki Körből 1848. ápr. 16-án Radical (Radikál) Körré lett egyesület tehát maga is részt vett az árverésen, eszerint

a P által befizetett adománynak kb. egyhatoda annak pénztárából folyt be. Ezért datáltuk a bejegyzést a hónap utolsó napjaira. Hogy cím szerint melyek voltak a Kőr által megvásárolt könyvek, nem tudjuk; csak a Nemzeti című lap 1848. máj. 28-i híréből (17. sz. 64.) tudjuk kettőnek a címét: Thiers [Louis Adolphe] „Histoire du Consulat...” című műve és egy közelebről körül nem írt, „A nemességről” című „kis könyv”. (Az előbbi, 20 kötetes kiadvánnyal kapcsolatban I. Fekete Sándor: „Petőfi evangéliuma” című könyvét, Bp. 1989. 146-147.)

171. K: OSzK, Kézirattár, Fond VII. 86. sz. alatt (Petőfinek Bacsó Jánoshoz intézett, Pesten, 1848. jún. 30-án kelt levelével együtt). Petőfiné kézírása. – M: Havas Adolf Petőfi-kiadása (Petőfi Sándor Összes Művei) 6. k. Bp. 1896. 467., a költő „fülöpszállási barátja”-hoz [Bacsó Jánoshoz] írt levelének jegyzetében, s később is több helyütt.

Bacsó János (1818-1871) ref. lelkész, akivel P már évekkel előbb kapcsolatban volt (vö. VP 7.k. 300.), ekkor Fülöpszálláson élt. 1848. június elején megbízta egy Pesten járt ismerősét, az egyébként ismeretlen Imre Istvánt, hogy levelét és a szóban forgó összeget adja át a költőnek. P ekkor választási körúton járt a Kiskunságban, ezért a küldeményt felesége vette át. Bacsó a pénzt Petőfi Összes költeményei egy példányáért küldte; ezt a költő 1848. jún. 30-i levelével együtt juttatta el hozzá. (Ennek szövegét I. VP 7.k. 150-151.; vö. a jegyzetekkel is: 421-422.) – két tallért: a tallér 2 pengő forintnak felelt meg; P Összes költeményei 1847. évi egykötetes kiadásának éppen 4 pft volt a bolti ára. (L. pl. EPN 265.)

172. K: BKmL XV. 20. Petrovics Istvánra vonatkozó szabadszállási iratok gyűjteménye. Tanácsülési jegyzőkönyv, fogalmazványok 1848. márc. 17.–jún. 28. közötti csomója. A szóban forgó 326. pont szövege tintával keresztül-kasul át van húzva. (Erről I. alább a jegyzeteket.) – M: Mezősi 1970. 582-585., részletes magyarázó jegyzetekkel, melyeket az alábbiakban felhasználtunk. Mezősi a határozat szövegét az eredetiből idézte, mely akkor még Tóth Sándor, P-kutató, szabadszállási lakos tulajdonában volt; újabban került a BKmL-be, ahol Mezősi közlését ellenőrizhettük.

P 1848. jún. 5-8. között bejárta azt a felső-kiskunsági választókerületet, amelynek képviselője kívánt lenni, s osztogatta e célból magával vitt, *A kis-kunokhoz* című nyomtatott választási felhívását. (Ennek egy múlt század végi közlésen alapuló hibás szövegét I. VP 5.k. 95-97.; újabban váratlanul előkerült a róplap egyik eredeti példánya, melynek nyomán Balogh Mihály kunszentmiklósi gimn. tanár közlésében a hiteles szöveg is hozzáférhetővé vált, l. „Lappangó 1848-as kisnyomatványok egy iskolai könyvtárban” című publikációját, MKsz 1989. 1. sz. 48-60; szövegét I. kötetünkben is: Pótl. a PAT 1. k.-hez, ... I.) A szabadszállási tanácsi apparátus a jelek szerint ebből értesült a saját, gondosan előkészített követválasztási tervét (a helybeli Nagy Károly megválasztását) fenyegető veszélyről, de a kunszentmiklósi Bankós Károly említéséből (I. alább) arra következtethetünk, hogy a szomszédos mezőváros tanácsától is kapott ilyen értelmű figyelmeztetést. A költő ugyanis már jún. 11-én este megérkezett Kunszentmiklósrá; Bankósnál, régi jó barátjánál szállt meg; másnap délelőtt a helybeli tanács, némi huzavona után, a nép követelésére hozzájárult ahhoz, hogy nyilvános beszédet tartson. Ezzel a költő a helység választóinak zömét megnyerte magának. (Minderre nézve I. Bankós egykorú tudósítását s a hozzá fűzött jegyzeteinkben idézett forrásokat, 175. sz. szöveg, ill. jegyz.). Valószínű, hogy a szabadszállási tanács az erről frissen kapott hírek hallatára hozta a szóban forgó határozatot. – *e' tilalomról Bankos Károly[...] értesítéssék: P Nyilatkozatából*, mely jún. 15-i dátummal jelent meg a MT jún. 19-i számában, tudjuk, hogy ez meg is történt: „Tegnapelőtt [tehát jún. 13-án] délután egy barátomhoz, kinél itt szállva vagyok – írja P –, egy levél érkezett a szabadszállási várospecséttel s »Szabadszállás városa bírái« aláírással. Ez becsületére válnék a legutolsó kanásznak, a legelső jezsuitának és Metternichnek.” (L. VP 5.k. 99-100.) A nevezetes okmány nem maradt fenn, csak annyit tudunk róla, amit a költő – részben idézőjelek között – a továbbiakban ír: »Tartalma többek között: »Ezen fenyegető veszélyt a fanaticus izgató Petőfinek követünkül feltolni akaró erénytelensége (???) okozá, kinek nálunk is voltak ugyan néhány követői, kik elámmittatva lévén, nem tudták, hogy milly viperafajt akartak keblökbe rejteni; de hála a nemzetek nemtőjének, ezen polgárok felvilágosodva átlátták sőt elismerni készek balvéleményeikből könnyen lehető végveszélyét kedves nemzetünknek. [Új bekezdés: Petőfi egy polgártársunk azon kérdésére, hogy mikor leend már béke honunkban, azt felelé, hogy soha sem, míg ezen ország vissza nem száll azokra kiké volt, t.i. a tótokra; – ebből átláthatni, hogy milly veszélyes lenne egy illy alacsonyjellemű egyént több jeles hazafiak mellőztével személyünk országos képviselőjéül küldeni követnek, kiről felteszi már minden polgár, hogy bennünket kész lenne eladni a legcsekélyebb árért. – Illyen állásában a dolgoknak, ma nálunk közgyűlés tartatván, elhatározott, hogy tisztelt polgártársunk [ti. Bankós] által tudtára adni kívánjuk Petőfinek, hogy ha személyes bátorsága és élete kedves, igen jól tenné, ha a jövő nemzeti gyűlésre menő követ választására a jövő csütörtökön [jún. 15-én] köztünk meg nem jelenik, mert a nép ingerült, s nem állhatunk jót,

méltó haragja fölgerjedésében lehető dühieért« stb.» (Uo.) P nem törődött a Bankóshoz címzett, de neki szóló fenyegetéssel, mely két nappal utóbb, jún. 15-én reggel, amikor megjelent a választás színhelyén, úgyszólván szó szerint beteljesedett (l. 175. sz. szövé. és jegyz.).

A választás lezajlása után, amikor a szabadszállási tanácsvezetők értesültek arról, hogy a kunszentmiklósi és kiskunlacházi választók egy csoportja tiltakozó petíciót nyújtott be a belügyminisztériumhoz (vagy akkor, amikor a választás felülvizsgálatát elrendelő nemzetgyűlési határozat híre megérkezett?), igyekeztek az elkövetett szabálytalanságok áruló dokumentumait eltüntetni. Ennek esett áldozatul az a jún. 12-i tanácsülési határozat is, melynek szövegét utóbb törölték, s a hitelesített, bekötött jegyzőkönyvből kihagyták. Ilyenformán a 326. számot a következő, eredetileg 327. tárgyszorozati pontnak adták, melyben a nemzetörség megszervezésével foglalkoztak. Az árulkodó „bűnjel” tehát eltűnt; a jegyzőkönyv-fogalmazványoknak ezt is tartalmazó bekötetlen paksamétája azonban fennmaradt, s újabban előkerült. (L. erről részletesebben: Mezősi 1970. 582-584.)

173. K: OL, Belügyminisztérium, Országlátszati Osztály. 2. kútfő, 1848. 5275. sz. Kerek József választási jegyző kézírása. A jegyzőkönyvnek ezt a példányát a Jászkun Kerület Központi Választmányától, Jászberényből, a következő szövegű kísérőlevéllel küldték fel a belügyminisztériumba: „Minister Ur! A Szabadszállási választó kerületben Ország Gyűlési követé Nagy Károly választatván, a választási jegyzőkönyv egyik hiteles példányát a f.e. [folyó esztendei] V. törvény czikk 43. §^a rendelkezéséhez képest a mellékletben felterjesztem. J[ász] Berény Június 26^{án} 1848. Kálmány Sándor Allkapit[ány] [!] – M: Mezősi 1970. 590-591.

P a választásra kitűzött nap reggelén megjelent a szabadszállási városháza előtt, azzal a szándékkal, hogy a szavazás megkezdése előtt az összesereglett néphez szótartot intéz, melyben tisztázza magát a róla terjesztett rágalmak alól. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert a kiváltságos kiskun birtokos réteg érdekeit képviselő szabadszállási és kiskun kerületi tanácsi apparátus a helybeli jelölt, Nagy Károly megválasztása érdekében semmiféle eszköztől nem riadt vissza, s az ennek útjában álló költőt még a szavazás megkezdése előtt (felingerelt és leitatott emberek – P kifejezése szerint – „dühöngő részeg csorda” – segítségével) távozásra kényszerítette, sőt valósággal kicsempészte a városból, úgyhogy Kunszentmiklós felől közeledő párhívei fellobogózott menetével sem találkozhatott. A szabadszállásiak ez utóbbit is feltartóztatták. (A választáson főként a helybeliek és a szomszédos Fülöpszállás lakói vettek részt.) Nagy Károly követé kiküldtése tehát P távollétében zajlott le; ezért a jegyzőkönyv is hallgat a költőről. A választás legfontosabb szereplője mégis ő volt és maradt (ezt igazolják már az ügy egykorú fejleményei: sajtóvisszhangja, képviselőházi vitája stb. s a történetírás egyaránt), ezért nem hagyhattuk ki ezt a némaságában is annyira beszédes dokumentumot a P-okmányok közül. A választás közvetlen előzményeire, lefolyására és a továbbiakra nézve l. 175. sz. dokumentumot és jegyzeteiben a legfontosabb forrásokra való utalásokat, valamint alábbi magyarológ jegyzeteinket, melyeket főként Mezősi Károly leütöbbit, fent idézett, kimerítő alapoosságú feldolgozása nyomán készítettük. – *Szeles László elnök:* ti. a szabadszállási „szavazatszedő küldöttség” (választási bizottság) elnöke, *Kerek József* pedig a jegyzője volt; a jún. 5-i jászberényi kerületi közgyűlés jelölte ki őket (l. Mezősi 1970. 573.). – *a' Kerületbeli Laczháza* stb.: Az 1848. május első napjaiban Jászberényben tartott kerületi Közgyűlés határozata szerint a 4. választókerületet hat kiskun helységből szervezték (Szabadszállás, Kunszentmiklós, Fülöpszállás, Kiskunlacháza, Kiskunmajsza és Dorozsma); ugyanezkor jelölték ki a választás színhelyéül Szabadszállást. A jegyzőkönyv Majsát nem is említi, a dorozsmaiak részvételére nézve pedig durván megtéveszt: egyedül az ismételtén megnevezett Balajthy Vendel, a központi (jászberényi) választmány tagja volt a megjelentek közül dorozsmai; a választójoggal bíró 670 ottani lakos azonban – már jóval a választás lebonyolítása után – felhíborodott hangú petícióban tiltakozott az ellen, hogy helységüket az előírások kijátszásával a választásból kirekesztették, s nem fogadta el képviselőjének Nagy Károlyt. Ez a tiltakozás azonban elkésett (P nem szerzett róla tudomást): júl. 10-én kelt, tehát két nappal azután, hogy a nemzetgyűlés bizottságot küldött ki a szabadszállási választás felülvizsgálatára. (Erre a kiskun nemzetörök táborba szállása miatt már nem kerülhetett sor.) A Dorozsmát képviselő „egy szál” Balajthy, akit egyébként néhány nap múlva kiskun kapitánnyá választottak, a jegyzőkönyvből világosan kitetszően előre beavatott részese volt a Nagy Károly megválasztására kidolgozott terv megvalósításának, s lakóhelye érdekei szemmel láthatóan közömbösek voltak előtte. (L. uo. 591- 593.) A választókerület két legnagyobb mezővárosa: Majsza és Dorozsma (jóllehet népességük az egész választókerület összlakosságának majdnem felét tette ki) eszerint teljesen kimaradt a választásból. – *jelen volt 760 választók:* nehéz eldönteni, hiteles volt-e ez a számadat (vö. Mezősi számításával és fejtegetésével, uo. 593-595.), – *Pap Gergely ajánlotta követül Nagy Károlyt:* ez a sorrendben első jelölés maradt csak érvényben, mivel – az előre kidolgozott „forgatókönyv” szerint – az összes többi jelölt visszalépett, így egyetlen jelölt maradván, megnyílt az

út (a név szerinti szavazás helyett) Nagy Károlynak *kikiáltással* történő megválasztásához. – A Jászberénybe megküldött választási jegyzőkönyv egyik példánya a jún. 26-án kelt (feljebb idézett szövegű) kísérfelvéllél júl. 2-án érkezett a belügyminisztériumba (uo. 591.); a másik példányt, mely a jegyzőkönyv szerint a kikiáltott követnek „megbízólevél gyanánt kézbesített”, Nagy Károly júl. 6-án Pesten felmutatta, s ennek alapján a Belügyminisztérium VIII. sz. „Állandó igazolási Osztály”-a igazolta megválasztását (uo. 621-622.). P kunszentmiklósi és lacházi híveinek tiltakozó petíciója már jún. 20-án a belügyminisztériumban volt ugyan (vö. köv. 174. sz. jegyz.), de (ismeretlen okból) csak Nagy Károly igazolásának megtörténte után került elő; ő tehát már követ maradt, s csak a képviselőház júl. 8-i ülésén elrendelt helyszíni felülvizsgálat foszthatta volna meg mandátumától. A dolog ilyen alakulásához hozzájárult a szóban forgó jegyzőkönyv is, mely – P fellépési szándékát elhallgatva – teljesen szabályosnak tüntette fel Nagy Károly megválasztását. (L. minderről uo. 620-623.)

174. K: BKmL, Bankós-hagyaték, 67/4. sz., 23 x 28 cm méretű sárgult, autográf tintaírási papíron; P törléseit, javításait l. VP 5.k. 226-227.; közel egykorú másolatát (Bankóstól) l. PIM P- an. P 81/5. sz. alatt. – M: ITK 1898. 230-232. (Szilárdy Áron közlése); megjelent az első akadémiai Petőfi kritikai kiadásban is (VP 5.k. 106-107., „Kérvény-fogalmazvány a szabadszállási választópolgárok számára” címmel), de a kutatás azóta – főleg Mezősi Károly révén – annyi új részletet hozott felszínre, hogy indokoltnak találtuk e fontos dokumentumnak részletes jegyzetekkel ellátott új felvételét gyűjtésünkbe.

E kérvényszöveget a jelen volt Bankós Károly emlékezése szerint P fogalmazta s írta le a választásban való részvételtől erőszakkal elriasztott párthívei kérésére még aznap „dél tájban”; ezt Bankós „letisztáztatta” és 176 érintett választóval aláíratta (vö. leányához, Irmához 1897. dec. 30-án intézett levelével, VP 5.k. 225-226.). A felterjesztést a panasztevőket képviselő, P-vezette küldöttség pár nap múlva Pesten átadta Deák Ferenc igazságügy-miniszternek (l. P-nek Pest, 1848. jún. 27-i keltezésű hírlapi közleményével: MT 1848. jún. 27., 89. sz. 356.; úk. VP 5.k. 110. stb.). Legkésőbb jún. 20-án már a belügyminisztériumba került (mint választási panasz, oda tartozott); onnan jún. 27-én válaszoltak is rá: „Kun Sz. Miklós és Lachháza városa Választó polgárainak kérelmükre határozat: Miután az 1848: 5. t. cz. 471k §^a szerint azon választások iránt, miknek törvényessége bármi okból kérdésbe vétetett, a képviselő tábla intézkedik: folyamodók kérelmük ezen részével oda utasítatnak. [Új bekezdés:] A nemzetőrségi szolgálat pedig a követválasztási jog gyakorlatától külön álló és más feltételekhez kötött tárgy lévén: ha folyamodók az 1848: 22. t. cz. 1-ső §^{ab}an kitézött képességgel bírnak, e’ szolgálat teljesítésére tovább is kötelezhetnek. Budapest, jún. 20-án 1848.” (OL, Belügyminisztérium, Országglásztai Osztály 1848. 2. kútfő 3774/B., fogalmazványi példány; úk. Mezősi 1970. 616.)

A petíciót a belügyminisztérium bizonyíthatóan júl. 5-én megküldte az országgyűlésnek; de joggal tehető fel, hogy szándékosan visszatartották addig, amíg a VIII. sz. bizottság (júl. 6-án) igazolta Nagy Károly szabadszállási megválasztását, s így a kérvény késve – júl. 7-én – jutott az illetékes igazoló (verificationalis) bizottság elé, amely az ekkor már *igazol*t képviselő elleni beadvánnyal, jogszerűen, nem is akart foglalkozni (l. erről az előző 173. sz. jegyzet befejező részét). A júl. 8-ára kitézött kérdésben valószínűleg sima elutasító határozat született volna, ha Nyáry Pál nem emelkedik szólásra a költő érdekében; így aztán – hosszas vita után – háromtagú bizottságot jelöltek ki a panasz helyszíni kivizsgálására. (L. Mezősi 1970. 620-623., vö. még Urbán A. 1981. 313-315.; az egykorú sajtóvisszhangot l. EPN 478-483., ill. PAT 1.k. 275-285.) Maga a nevezetes okmány, mely az igazolási vita alapjául szolgált (ez a levéltári adatok szerint – Bankós emlékezésétől eltérően – 170 aláírással volt ellátva), később elkallódott, s hiteles szövege (mely talán nem is volt pontosan azonos a költő keze írásában fennmaradt fogalmazvánnyal) és aláíróinak névsora a kutatás számára sosem vált ismeretessé. (Vö. Mezősi 1970. 616-617.) – *mind a két helyen eltüntetott a fölszólalástól*: ez így igaz, de P Kunszentmiklóson, hívei követelésére és unszolására, utóbb mégis szólt a néphez, bár felszólalását bizonyos feltételekhez kötötték (erre – s a szabadszállási választás egész lefolyására nézve – l. még Bankós Károly alább köv. helyszíni tudósítását: 175. sz. szövé. és jegyz.). – *ha e fájó sérelmünk nem orvosolhatik [...] kilépünk a nemzetőrségből*: hogy a folyamodvány e kikötését a panasztevők komolyan vették, annak kézzelfogható nyoma van a kunszentmiklósi tanács júl. 3-i ülésének jegyzőkönyvében: a 166. napirendi pont szövegéből megtudjuk, hogy a Kunszentmiklós által kiállított 81 főnyi önkéntes nemzetőrcsapatból „bizonyos izgatások következtibe”, többen önkéntes ajánlkozásukat vissza vonták, annál fogva a ’ csapat alakítása, a ’ Tanács kötelező erővel föllépését igénybe vévén, ámbár az e ’ tárgyban költ Ministeri rendelet ’s annak következtében tett Kerületi és Kapitányi parancsok, a ’ polgárság telyes számbanni jelenlétébe felolvastattak; most vasárnap ujlag felolvastatván [...] intézkedések tétettek”...; s a tanácsülés néhány tanácsnokot és egy lovas nemzetőrt azzal bízott meg, hogy „minden eddig önkéntesen ajánlkozott nemzet őrt legyen az Lovas, vagy gyalog, újra a tanács nevében felszól-

licsának maguknak visszavonhatatlanul leendő kötelezősökre, és ha önkéntesekből nem alakulna ezen csapat, a kerületi parancsolat szerint, a' vagyonsabb Nemzetörököt kötelezzék ezen csapathoz csatlakozásra [...]” (l. BKmL V. 301/b. 15.k. Kunszentmiklós levéltára, Tanácsülési jkv 1848-1849. 89.l.; részben idézi és kommentálja Mezősi 1970. 632.). Végül a kunszentmiklói nemzetőrscapat az említett, a választási visszaélésekkel és P elűzésével kapcsolatos „izgatások” (ti. az érintettek vonakodása) ellenére, mégis megalakult, és júl. 13-án elindult a Kiskunhalas alatti táborba (l. Élk 1848. júl. 16., Horváth László levele Kunszentmiklósról; ill. Mezősi 1970. 632.).

175. K: PIM, P. 81/4. Két 4rét nagyságú fóliópárból álló elsárgult, a négyrét hajtogatás nyomát mutató kézirat 1-7. lapján. A lapok mérete 26 x 20,5 cm. A 8. lap üres, csak a „4.” mellékletszám van rajta (ezt még 1853-ban írták rá, l. alább a kézirat provenienciáját), ill. jóval későbbi kéziratári jelzetek és bélyegző. A kéziratcsomó, amelynek ez a fogalmazvány egyik darabja, 1956 júniusában vétel útján került a PIM tulajdonába: előbbi tulajdonosa Kelemen Kórnél, annak a Kelemen Mórnak a leszármazottja volt, aki mint a Divatcsarnok című folyóirat segédszerkesztője Bankós Károly 1853. nov. 22-én kelt kísérőlevelével jutott e P-vonatkozású dokumentumokhoz. (Mellettük van Bankós levele is.) Ezeket Bankós számozta meg 1-től 5-ig. – **M:** E fogalmazvány itt jelenik meg először. A róla készült tisztázata, melynek alapján a tudósítást a PHirl 1848. jún. 27-i száma (92. sz. 593.; úk. EPN 459-465.) közölte, nem maradt fenn. Az egykorú közlés e szerk. jegyzettel látott napvilágot: „Miótán a kunszentmiklói választásról eddig csak Petőfi Sándor levelét közöltük: közöljük a fennirt cikket is, melynek írója nincs e tárgyban személyesen érdekelve. A rövidítésért s kihagyásokért bocsánatot.” Mivel a PHirl-nak elküldött tisztázata szövegét nem ismerjük, nem tudhatjuk, hogy a megjelent szöveg és a fogalmazvány közti eltérések egyik-másika nem magától Bankóstól származik-e; többségük azonban – a fenti szerk. jegyzetből következtethetően – nyilván az óvatos szerkesztők beavatkozásának következménye, így elsősorban a költő kunszentmiklói és szabadszállási „kaputos” (e kifejezésről l. az alábbi magyarázó jegyzetet) ellenfeleire tett gúnyos célzások kihagyása vagy enyhítése, a Nagy Károly követté választásának közlése utáni ironikus „(Eljen)” elhagyása és más hasonlók; mindez, de főleg a befejező rész erős megcsönkítése meglehetősen tompította Bankósnak a fogalmazványból jól kihallható felháborodását, amellyel a még friss emlékeket papírra vetette. Ezért a fogalmazvány teljes szövegét közzétesszük, s dőlt szedéssel emeljük ki benne a PHirl szerkesztőitől kihagyott részleteket, valamint ritkított szedéssel azokat a szövegrészeket, amelyeket a közlésben megváltoztattak (a PHirl variánsai a lap alján olvashatók), végül ami a PHirl közlésében többletként mutatkozik, *szögletes zárójel*ek közé foglaltuk: ezek feltehetően Bankós hozzáadásai voltak a letisztázás folyamán.

Bankós Károlyról (1821-1905), a kunszentmiklói városi tisztviselőről és P-hez fűződő kapcsolatairól l. feljebb 95. sz. jegyz. E fogalmazványról a feljebb említett kísérőlevelében ezt írta Kelemen Mór: „A dolog [ti. P követjelölti fellépése] fejlődését a 4. számú eredeti tényirat is földerített, melyet akkor – az itt közölt papíron fogalmaztam, a „Pesti Hirlap” számára.” A választás P-től fogalmazott dokumentumait l. VP 5.k. 95-111.; ezek közül l. elsősorban a választás közvetlen előzményeinek s P eltávolításának magától a költőtől fogalmazott és a lapokban jún. 19-étől kezdve közzétett előadását *Nyilatkozat* cím alatt. P választási bukása történetének legalaposabb feldolgozása Mezősi Károlytól való: „Petőfi megbuktatása a szabadszállási követválasztáson.” (PÉK 515-637.) – *proclama-tiót*: ti. P-nek *A kis kunokhoz* című 1848. június első napjaiban kinyomatott választási felhívása (erről l. 172. sz. adat és jegyz.). – *kaputosok*: kaputos: a „kaputot” (városi divat szerinti felöltöt) viselő vidéki-falusi urak gúnyos elnevezése. Az e réteghez tartozó kunszentmiklói és szabadszállási lakosok többsége ellenezte a költő követté választását. P feljegyezte legelszántabb ellenségei névsorát, s egyúttal azét „a néhány becsületes kaputos ember”-ét is, akik tudomása szerint az ő pártján voltak (erről l. VP 7.k. 516., 574. vö. még Mezősi 1970. 597-609.). – *hír volt, hogy egy bizonyos Úri ember Petőfit megis pofozta*: ezt a hírt más adat nem támasztja alá. – *a királyokrol is valami rosztart irt* stb.: a bíró két olyan tényt említett, amelyek valóban hozzájárultak márciusi 15-e hósnék népszerűtlenné válásához: *A királyokhoz* című P-költemény röplapon történt kiadását, valamint P-nek az 1848. máj. 12-i népgyűlésen elhangzott kifakadását a kormány ellen („Kutyámat sem biznám illy ministeriumra”, l. pl. a BpHiradó máj. 17-i számának tudósítását, úk. EPN 423.). Elszánt helybeli ellenfelei tehát minden lehető eszközt felhasználtak ellene; pl. egy egykorú adat szerint Kerek József kunszentmiklói aljegyző felolvasta *A királyokhoz* cáfolatának szánt, a „szeretett” királyt élető, röplapon terjesztett ellenverset „az öszvegyült nép előtt” (l. erről 228. sz. adat és jegyz.). – *redemptioja sincs neki*: P apja egykori (1829-1840 közt élvezett) „kiskun redemptusi” (a 18. századi „redemptio”-val, azaz birtokvisszaváltással összefüggő) kiváltságait vagyoni bukása folytán elvesztette, tehát „irredemptussá” vált (l. erről 28. sz. jegyz.). Fiai tehát nem is jutottak e kiváltságok birtokába. Ez a körülmény azonban természetesen nem lett volna P követté választásának akadály. – *Nagy Károlyt kiálták ki követnek*: l. feljebb

a P-ről említett sem tevő hivatalos választási jegyzőkönyvet (173. sz. adat és jegyz.). – (Éljen.): gúnyos értelmű megjegyzés, mely a PHirl-ből nyilván emiatt maradt ki. – *A nép kérelmét beadó küldöttség:* ti. a költő kunszentmiklósi és kiskunlacházi választóinak P által fogalmazott tiltakozó petícióját a fővárosba vivő és Deák Ferenc igazságügy-miniszternek személyesen átadó deputáció (l. erről 174. sz. adat és jegyz.). P is a küldöttséggel tartott, de a lecsukásukról terjesztett hír természetesen valótlan volt. – 18^{kán} egy *proclamatio olvastatott fel:* ennek szövegét nem ismerjük. – *azon kikandikált urakat:* a jelző a „candidatus” (követjelölt) népnyelvi elferdítése.

176. K: OL, H 61. Közoktatásügyi Minisztérium, Közoktatásügyi Osztály, Elemi iskolai szakosztály. 1848. aug. 27. 3639/1496. sz. 7 fol. A felzetten látható dátum szerint 1848. aug. 14-én érkezett a minisztériumba; [megjegyzés:] Jelen beadvány, mint az elemi oktatás rendezésére vonatkozó Szőnyi Pál tanácsos urhoz tétessék át. Aug. 17. [Alatta:] Láttam Szőnyi Pál m. k. 18/8 [1]848. Vö. még Kiss D. 69. (I.C./7.sz.). – M: Köznevelés 1967. 23. évf. 5.sz. márc. 10., 184-185., Ortutay András és Zibolen Endre: „Tizenkét pont a kisdedovás ügyében” című cikke keretében.

A budapesti óvodavezetők, élükön Ney Ferenc „kisdedovó-kepezdei igazgató”-val, a kisdedovás ügyének országos rendezését kérik a minisztertől. Kívánságaitak 12 pontba foglalva terjesztik elő. A máj. 3-án kelt beadványt maguk a kérelmezők feltehetően ezen a napon írták alá, egyúttal mozgalmat indítottak „az ügynek egyéb barátai” között további aláírások gyűjtésére, s ezeket utóbb csatolták a kérvényhez. Ez, úgy látszik, hosszabb ideig tartott, mert az okirat a fenti adatok szerint csak augusztus elején került a minisztériumba, s aug. 18-án az ügygel közvetlenül foglalkozó tisztviselő kezébe. P tehát valamikor máj.-júl. folyamán látta el kézjegyével mint immár közvetlenül érdekelt, leendő apa (felesége aug. 28-án közölte anyjával, hogy „új esztendei ajándéku egy kis unokát várhat”, l. PAT 2.k. 78-79.).

177. K: FL, Pest Város Levéltára, Tanácsülési Jk 1848., Közgyűlési Jk 1848. aug. 17., 12382. sz.; vö. még a nyomtatásban kiadott plakáttal is: PAT 1.k. 289., ill. (jegyz.:) 410. – M: Spira György: „Petőfi sajtóesküdszéki tagságáról” című adatközlése (ItK 1964. 198-203.) keretében (203.).

Az 1848. ápr. 7-én az uralkodótól jóváhagyott első magyar liberális sajtótörvény (az ápr. 11-én szentesített új törvénykönyv XVIII. cikkelye) 17. §-ában kimondta, hogy ezentúl „a sajtóvétségek fölött nyilvánosan esküdszék ítél”, és az új, felelős kormányt felhatalmazta arra, hogy ilyen bíróságok felállítását elrendelje. Pest város közgyűlése máj. 22-én hagyta jóvá az e célra kiszemelt 144 személy névsorát (ezeket 4 osztályba sorolták, hogy negyedévenként felváltva teljesítsék a tagsággal járó feladatokat). E névsorban P neve *nem szerepel*. Később azonban, különféle okok folytán, több hely megürült, s ezek helyére a közgyűlés aug. 3-i határozata alapján a háromtagú jelölőbizottság: Teleki László, Tóth Gáspár és Zsivora György újabb tíz személy – köztük „Petőfi Sándor költő” – névsorát terjesztette elő, s ezek tagságát határozatba foglalták. (L. minderről részletesebben Spira Gy. i. t.) P – Jókai emlékezése szerint – valamikor 1848 szeptemberében egy rágalmazási ügyben szerepelt is mint esküdt (l. Hatv² 2.k. 457.), de ennek egykorú okmányadatáról nem tudunk.

178. K: OL, H 15. Belügyminisztérium. A rendőri osztály iratai, 23. csomó 51.sz. Vö. Kiss D. 84. (III/57.sz.) 108.sz. facs. (a melléklet hasonmása nélkül). Az Országos Rendőri Hivatal jelentéseiről általában l. Urbán A. alább i. t. 952. – M: Urbán Aladár: „Petőfi-mozaik 1848-ból” című tanulmánya keretében, It 1983. 952-953.

A közölt szöveg Hajnik Pál, a Rendőri Hivatal mb. vezetője egyik napi jelentéséhez csatolt mellékletből való; Hajnik erről ezt írja a belügyminiszternek: „Az Egyenlőségi Társulat, mai nap tartott Közgyűlésének határozatairól az ./. alatti mellékletben van szerencsém Minister Urat értesíteni.” Az eddig ismert legkorábbi hiteles adat ez, mely bizonyítja, hogy P valamikor 1848 augusztusában az Egyenlőségi Társulat tagjai közé lépett. (Ennek körülményeit fent i. t.-ában Urbán A. latolgatja: 950-952.) Itt máris egy fontos választmány tagjai sorában látjuk. Ezt a hadügyi törvényjavaslat országgyűlési vitája hívta életre, melynek mint közismert, P olyan nagy jelentőséget tulajdonított, hogy egykori pártfőnökét és jótövőjét s kezdetben szinte áhítattal tisztelt költőtársát, Vörösmartyt hatásos költeményben támada meg, „midőn a nemzetgyűlésben augusztus 21-én a hadügyben a többséggel szavazott” (A *Vörösmartyhoz* alcíme szerint). Az újoncozási (katonaillesítési) törvényjavaslat vitája aug. 16-23. között zajlott le, s a képviselőház végül is mintegy kétharmados többséggel – Kossuth javaslatára – egy olyan változatot fogadott el, mely úgy rendelkezett, hogy az újoncok többségéből teljesen új honvéd zászlóaljakat kell kialakítani, a kisebb rész pedig a már meglévő, osztrák szervezésű seregredekbe kerül. A Társulat és P azzal a 117 képviselővel értett egyet, akik a többséggel szemben teljesen önálló magyar honvédsereg felállítását követelték. Verse miatt P-t sok támadás érte (maga Vörösmarty is hosszú, önértesz választ adott rá), mindez indokolja, hogy az Egyenlőségi Társulat e bizottmányába bekerült. – A tervezett nyilatkozat kidolgozására az egymásra torlódo fejlemények miatt (a jelek szerint) nem került sor.

179. K: OL, H 15. Belügyminisztérium. A rendőri osztály iratai, 23. csomó 53. sz. Vö. még Kiss D. 84-85. (III/58.sz.) 109.sz. facs. (Hajnik jelentésének hasonmása, a melléklet nélkül.) – M: Urbán Aladár: „Petőfi-mozaik 1848- ből” című cikke keretében, It 1983. 953.

P valamikor augusztus folyamán, mindenestre még 23-a előtt lett az Egyenlőségi Társulat tagja (l. erről előbbi jegyzetünket). Aug. 23-án, mint láttuk, egy olyan bizottmány tagjává választották, mely az országgyűlésben végül is többséggel elfogadott katonaiállítási törvényjavaslat ellen volt hivatva a Társulat nevében nyilatkozatot kidolgozni; indítványa pedig ezúttal Perczel Mórnak (ugyancsak a Társulat tagjának) ahhoz az aug. 21-én a képviselőházban elhangzott felszólalásához kapcsolódott, amelyben Perczel a délvidéki hadsereg parancsnokait árulással vádolta. Egressy szóban forgó röpirata, amelyet P ismert, ehhez a vádhoz szolgáltatott konkrét adatokat. P, az Életképek társszerkesztője, Egressynek régi jó barátja és a márciusi napokban politikai küzdőtársa is (l. erről VP 7.k. 307- 309.), aug. 13-án a folyóirat hasábjain közzétette Egressynek hozzá címzett, de lényegében politikai célzatú nyílt levelét, többek közt ezzel a megállapítással: „Földvár ügyetlenség, gyávaság és árulás miatt ejtetett ki kezünkől. Erre most gyűjtöm az adatokat.” Ezeket foglalta össze „A rác lázadás és a magyar ügy” című röpiratban, amelyet aug. 23-án vagy 24-én a szenttamási táborból hazatérve készített el (talán P közreműködésével). Ez a hónap utolsó napjaiban (aug. 30-31-én) meg is jelent (sőt az Ungar című pesti lap szept. 1-3. száma már német fordításban is közreadta, vö. PAT 1.k. 410., a szept. 8-i adatok jegyzetében). Hajnik megpróbálta a kiadást megakadályozni, de hiába; talán már el is késett vele (l. az előbb i. h., ill. EPN 492.) – Minderről részletesebben l. Urbán A. fent idézett cikkét, ill. Urbán 1981. 353-357.

180. K: A naptárnak az a példánya, amelyben ezek a feljegyzések voltak, ismeretlen helyen van. Szövegüket Ernst Lajos közlése nyomán idézzük (l. alább). – M: Az Ernst-Múzeum leíró lajstroma II. Ferenczi Zoltán: „A Petőfi- terem.” Bp. 1922. 45. l., 224.sz. tétel.

A naptárnak ez a példánya azonos volt azzal, amelybe P közeli rokonának és jó barátjának, Orlay Petrics Somának az apja, „Öreg” Petrich Sámuel három beragasztott lapra felírta P-ék 1849. júliusi mezőberényi tartózkodásáról megőrzött emlékeit (vö. Baráth Ferenc: „Egy Petőfi-relikvia. Öreg Petrich Sámuel feljegyzései.” VU 1895. 22. sz. jún. 2., 350-351., úk.: PetMuz 8.évf. 1895. 1.sz. jan., 19-21.). – Ez a kiadvány P két költeményét közölte: *A magyar nép és A faluban utcahosszat...* címűeket (az előbbi csak itt jelent meg nyomtatásban a költő életében), tehát tiszteletpéldány lehetett. A Mezőberényből Erdélybe távozó P egyéb iratai közt ezt is ott hagyta Petrichéknél. Júlia 1850-ben odautazott férje kéziratáit, s lehet, hogy ezt is magával vitte; de az sem kizárt, hogy a naptár lent maradt. (Hogy a műgyűjtő Ernst Lajos mikor és kitől jutott hozzá, nem tudjuk.) P feljegyzései nyilván nem Mezőberényben kerültek bele (íd. Petrich csak utólag, a költő kézírásának ismeretében írhatta alájuk igazoló szavait); bár P jegyzeteihez alig fűzhetünk érdemi észrevételt, annyi kitűnik belőlük, hogy a (feltehetően 1848 nyarán megjelent) naptárba Pesten s valamelyik költőzködése idején jegyezhetette be őket: aug. elején hurcolkodott Lövész utcai, szeptember második felében meg Zöldkert utcai lakásába (l. VP 7.k. 434., ill. 441-442.). – *Tóth Gáspárné*: P ismert nevű pártfogójának, Tóth Gáspár magyarszabó mesternek a feleségéről van szó (1827-ben kötöték házasságot a Széna téri ref. imaházban, leányneve Csécsi Nagy Erzsébet volt, vö. Kiss József: „Tóth Gáspár, Petőfi »mecenása« – Tanulmányok Budapest múltjából XXII.k. Bp. 243.). Tóth a forradalom évében mint a márc. 15-én alakult Közcsendi Bizottmány tagja s mint fáradhatatlan szervező jelentős szerepet játszott, és P-vel is kapcsolatban volt. Hogy felesége nevét jegyezte fel ide a költő, nem tudjuk.

181. K: PIM, Kézirattár, P. 79., 38,5 x 24,5 cm nagyságú, 4 fólió terjedelmű jegyzék, zöldes-sárgás színű papíron, tintáírással, ceruzával rajzolt rovatokban. A teljes jegyzék összesen 236 személy névsorát és adatait tartalmazza, a fokozatok sörrendjében: 1 kapitány, 1 főhadnagy, 2 alhadnagy, 2 őrmester, 12 tizedes, végül 218 nemzetőr; az utolsó tehát – a 7. lapon – éppen Petőfi. A kézirat a szakleltár szerint a Petőfi Társaság törzanyagából való (ennek egykori körpecsétje: „Petőfi Társaság 1876” a kézirat minden lapján ott van); a század elején szerezték be; hogy honnan és milyen módon, nem tudjuk. – M: Először itt, de említette már Dienes: PSz 477-478. (fénym.: LIX.t.).

Ferenczi Zoltán tudomása szerint P 1848. márc. 21-e óta „századosi rangban szolgált a nemzetőrségnél” (l. FPÉ 3.k. 296.); Ferenczi az Ungar című pesti német lap márc. 21-i közleményére emlékezhetett (hibásan), melynek márc. 19-éről keltezett adata a két újonnan alakult nemzetőrszázadhoz kinevezett tisztek között P-t *főhadnagyként* (Oberlieutenant) említi (vö. PAT 1.k. 196.). A szóban forgó jegyzék azonban – Urbán 1981. 396-397. szerint – „már nem a márciusi önkéntes nemzetőrség, hanem a kormány irányítása alatt, a területi elv (a lakóhely) alapján szervezett egységes nemzetőrség nyilvántartása”, és június vége előtt nem készülhetett”; ezt igazolja P laccíme: a „Lövész utca, 391.” (a második adat a helyrajzi szám; a mai Királyi Pál u. 18. sz. ház); ugyanezt a címet adja meg aug.

16-án Arany Jánosnak írt soraiban, melyek szerint a hónap elején foglalta el új lakását (l. VP 7.k. 434.); valamikor szeptember második felében újra lakást változtatott (a Zöldkert utcai – ma Reáltanoda u. – „Havas-ház”-ba költözött, l. VP 7.k. 441-442.), eszerint ez a jegyzék aug. eleje és szept. második fele közt keletkezhetett. Hogy a költő adatai a jegyzék legvégén szerepelnek, feltehetően éppen azzal függ össze, hogy mint új lakót e szervezeti egységben csak ekkor vették nyilvántartásba. – Nem valószínű, hogy személyesen mondta volna be adatait, mert nevét ez esetben aligha írták volna „Petőffy” alakban.

Bár itt egyszerű „nemzetőr”-ként szerepel, a honvédtisztek 1848-1849. évi nyilvántartása szerint előbb, mielőtt belépett volna a hadseregbe, nemzetőr százados volt. Ez aligha fakad egy tőről Ferenczi feljebb említett tévedésével; l. erről a kérdésről részletesebben 183. sz. adat és jegyz.

182. K: OL, H 92. Országos Nemzetőrségi Haditanács, 1848. 5297. Eredeti tisztázat. Ívrét fólió, a külteten pirossal: „sürgős 979/e” (a fogalmazvány iktatószáma). Cím: „Az országos honvédelmi bizottmányról [!] Az országos nemzetőrségi haditanácsnak hivat[alosan] Helyben.” – Eredeti fogalmazványa: OL, H 2 (OHB) 1848: 979. – Vö. Kiss D. 85. (III/59b és 59a sz.) 19. és 20. facs. – M: „Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.” 1. rész. (Szerk. Barta István.) Bp. 1952. (Kossuth Lajos Összes Munkái 13.); Dienes 480.

P – Erdőd felől jövet, ahol várandós feleségét 1848. szept. végén apósaéknál biztonságba helyezte – okt. első napjaiban Pestre érkezett, s okt. 10-e körül az Országos Honvédelmi Bizottmánynál katonai szolgálatra jelentkezett. (Vö. Dienes: PSz 35-36., ill. Urbán 1981. 358-368.) A szóban forgó levél aláírója, Nyáry Pál (1806-1871), a Honvédelmi Bizottmány első megválasztott tagjainak egyike, P-t a jelek szerint népszerűtlenné válása után is támogatta és pártfogolta (pl. a költő az ő fellépésének köszönhetően, hogy a képviselőház igazoló bizottmánya végül is elrendelte a szabadszállási választás felülvizsgálatát; vö. még Urbán 1981: „Az 1848-as választások és Petőffy” című tanulmányával, különösen 315.). P tehát feltehetően mindjárt hozzá fordult, egyrészt azzal a kéréssel, hogy a szatmári önkéntesekhez osszák be (mert így felesége közelében maradhatott), másrészt, hogy századosá nevezék ki. Az OL-ben fennmaradt „Honvédtisztek névsora 1848/49” című nyilvántartás szerint ugyan „Előbbi állása”, „N. ö. [Nemzetőrségi] százados” volt (l. 183. sz. adat), de ezt egykorú hiteles dokumentummal nem tudjuk igazolni (vö. 181. sz. adat és jegyz.); ezt a tiszti fokozatot tehát Nyáry kívánására kapta meg (l. Urbán 1981. 371-373.). Tegyük itt még szóvá, hogy amikor az Egyenlőségi Társulat, amelynek P is tagja volt, 1848. szept. 8-i közgyűlésén „aláírást nyitott honvédi seregbe”, a költőt, kilencedmagával, ennek tisztikarába is századosnak választották; ez a kezdeményezés azonban a néhány nappal későbbi országos toborzási felhívás miatt abbamaradt (vö. Népelem szept. 10., 61.sz. 241., ill. EPN 502.; l. még Urbán 1981. 484-489.). – Az ún. *Országos Nemzetőrségi Haditanács* végezte a nemzetőrségi és honvéd zászlóaljok szervezését-felállítását, elnöke *Nádasy Sándor* (1810?-1882) alezredes (1848. okt. 22-étől ezredes) volt. Gyorsan és a szóban forgó OHB-utasítás szerint intézkedett, mert a költő századosi kinevezése a Debrecenben állomásozó 28. zászlóaljhoz – az OHB megerősítése után –, 1848. okt. 1-i hatállyal, már az okt. 16-i Közlönyben megjelent (l. 183. sz. jegyz.).

183. K: OL, H 79. Honvédelmi Minisztérium, Katonai Oszdtály. 6.k. (Honvédtisztek csapatontkenti kimutatása.) Ívrét alakú könyv, mely 138 számozott és sok sztl. lapot tartalmaz. A könyvben hátul betűrendes mutató van; ebből P nevét utólag tintával kihúzták. (Ez feltehetőleg 1849. febr. 17-i lemondása után történt, amikor törölték a zászlóalj tisztí állományából; l. 204. sz. adat és jegyz.) A „Századosok” névsorában a P-é előtt 3 kihúzott név van, s maga a költőre vonatkozó bejegyzés is ferde vonalakkal törölve; nyilván ez is akkor történt, amikor nevét a betűrendes mutatóból kihúzták). – M: Itt először. Magát a kinevezés tényét a Közlöny okt. 16-i hivatalos közlése nyomán (128. sz. 637.) régóta ismeri a P-irodalom (l. pl. FPÉ 3.k. 278.).

P 1848. okt. 10-e körül felvételt kérte a honvédseregbe az OHB-nál. Innen írtak át az Országos Nemzetőrségi Haditanácshoz a kinevezéssel kapcsolatos intézkedések megtételére (l. 182. sz. adat és jegyz.). A költő katonai szolgálatra jelentkezésének életrajzi háttéréről, körülményeiről l. Dienes: PSz 26-39. – *Rang:* ez az általában üresen hagyott rovat a tisztség végét jelző dátum bejegyzésére fenntartott hely; P esetében nem töltötték ki. – *n. ö. [nemzetőrségi] százados* (mint „Előbbi állás”): erről l. ugyancsak a 182. sz. jegyz. – *Jegyzék:* a számfellettivé válás, áthelyezés stb. bejegyzésére szánt rovat. A bejegyzés pontos idejét nem tudjuk; mindenesetre a Közlöny feljebb említett közleménye, tehát *okt. 16-a után* történt.

184. K: OL, H 92. Az Országos Nemzetőrségi Haditanács iratai, 1848: 6919. – M: Itt jelenik meg először. Az adatra Hermann Róbert, a Hadtörténeti Intézet tud. munkatársa hívta fel a figyelmünket; a szöveget az általa rendelkezésre bocsátott xeroxmásolatról közöljük.

P 1848. okt. 10. körül az OHB-nál katonai szolgálatra jelentkezett; okt. 1-i hatállyal kinevezték századosnak, s kívánására az Országos Nemzetőrségi Haditanács a debreceni 28. zászlóaljhoz osztotta

be. Kinevezéséről és beosztásáról a Közlöny 1848. okt. 16-i sz.-ában (okt. 15-i keltezéssel) jelent meg a hivatalos közlemény I. PA 1.k. 298-299. (Minderről I. 182. és 183. adat és jegyz.).

A költő a jelek szerint abban állapotodott meg a Haditanáccsal, hogy okt. 23-án kezdi meg szolgálatát (Arany Jánost erre a napra hívta Debrecenbe, hogy személyesen találkozhasson vele, s Orlay Petrics Somának Erdődről írt sorából is kiszámítható, hogy 22- éig tervezte ottani időzését, I. VP 7.k. 170-171.). Hogy – mint e beszámolóiból kitűnik – még 24-én sem volt ott, a rendkívüli viszonyoknak tulajdonítható; azért is közöljük a zászlóaljparancsnok jelentéséből az összes hiányzó főtiszt és orvos névsorát, mert ez meggyőzhet arról, hogy korántsem ő volt az egyetlen késlekedő. Egy-két nap múltán bizonyára megkezdte kiképzőtiszti szolgálatát; egy újabb jelentés (okt. 29-én) mindenesetre már a jelenlévők közt említi (I. 185. sz. adat).

185. K: OL, H 92. Az Országos Nemzetőrségi Haditanács iratai, 1848: 7338. Az adatra Hermann Róbert, a Hadtörténelmi Lt tud. munkatársa hívta fel a figyelmünket, s a közlésünk alapjául szolgált másolatot ő bocsátotta rendelkezésünkre. – **M:** Itt először.

P-nek mint a 28. honvéd zászlóalj kinevezett századosának 1848. okt. 23-án kellett volna szolgálatát megkezdenie, de 24-én még azt jelentették, hogy nem érkezett meg; feltehetőleg a rendkívüli közlekedési viszonyok miatt késett egy-két napot (vö. 184. sz. adat és jegyz.). E jelentés szerint 29-én már mindenesetre a zászlóaljnál volt. *Mödl:* Mödl Ferenc főhadnagyot javasolták később a szabadságra ment és létszámfelettivé vált P századosi tisztségének betöltésére (I. 199. sz. adat és jegyz.).

186. K: Prešov (Eperjes), Štátný Arhív (Állami Levéltár) EK – P.Inv. č. 723. – **M:** Itt először.

Az 1827-ben alakult eperjesi „Magyar Társaság”-ról és fennmaradt jegyzőkönyveiről I. 80. sz. jegyz. Bizonyosra vehető, hogy a Társulat ülésein korábban is gyakran hangzottak el P-költemények, de csak egy, 1844. jún. 12-i szavaltat jegyzőkönyvi adatát ismerjük (ezt I. fent, e dátummal); az 1844 őszével kezdődő három iskolaévből nem maradtak fenn (vagy lappanganak) a jegyzőkönyvek; lehet, hogy a Társulat munkája az 1846/1847. évben szünetelt is: talán ez az oka, hogy – a szóban forgó forrás címe szerint – 1847-ben a szónok-költészeti osztály tanulóit újat hoztak létre.

Korábban hiányosan kimásolt adataim ellenőrzését és kiegészítését Ratzky Ritának köszönöm.

187. K: HHStA (Bécs), Kabinetsarchiv, Geheimakten, Fasc. 15. Egykorú másolat. Az emlékiraton sem keltezés, sem aláírás nincs, de szövegéből világosan kitűnik, hogy Dessewffy Emil két korábbi memorandumának a folytatása (erre utal az iraton olvasható „Nr. 3.” jelzés is). L. erről Andics E. alábbi kötetének lapalji jegyzetét a 199. lapon. – **M:** Ismertette s egyes részleteit magyar fordításban közölte Steier Lajos „Haynau és Paskievics. Ismeretlen adalékok az 1848-49-iki szabadságharc történetéhez” című kiadványa (Bp. 1928.) 2.k. 252-256. lapján; szerzőségét tévesen Mailáth János grófnak tulajdonította, és 1848 decemberéből keltezte. A Petőfit is megnevező eredeti *német* szöveg első közlése: „A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848-49-ben.” 2.k. [Szerk.] Andics Erzsébet. Iratok 1848. március 15–1849. március 4. Bp. 1952. 206-207. (A kötet 185. sz. okmányközlésének részlete.)

Gróf Dessewffy Emil (1814-1866) konzervatív politikus, közgazdász, 1844-1847 között a Budapesti Híradó főszerkesztője. Két korábbi memoranduma az Andics E. által szerk. fent i. m. 160., ill. 172. szerint 1848. okt. 16-án, ill. okt. végén kelt; Andics feltehetőleg ezen az alapon keltezi a harmadikat novemberre; Schwarzenberg, Felix herceg (1800-1852), akinek a memorandum szól, 1848. nov. 21-én lett osztrák miniszterelnök; ezért a kéziratot a hónap végére datáltuk.

188. K: OL, H 2. Miniszterelnökség, OHB, Kormányzóelnökség. Ált. iratok, 1848: 6132. P kézírása. Eredeti kézirat. Ugyanazon a jelzeten van a képviselőház 1848. dec. 14-i ülésének P felajánlásáról szóló feljegyzése (I. 190. sz. adat és jegyz.), az OHB-nak megküldött, dec. 19-én készült másolatban. Vö. Kiss D. 66. (I. A/11.sz.) 21.sz. facs. – **M:** Közlöny 1848. dec. 20., 193.sz. 908., s ennek nyomán több egykorú lapban (I. VP 5.k. 235. és EPN 513-517.); majd VP 5.k. 129. A P-irodalom a verset és a kísérő sorokat a legutóbbi időkig a Közlönyből ismerte, az eredeti kéziratról tudomásunk szerint először Kiss D. összeállítása adott hírt. A szóban forgó kéziratnak tehát P-kötetben ez az első közlése; de megjegyezzük, hogy a Közlöny említett számában megjelent szöveg – a verset is ideértve – alig különbözik tőle (az egyetlen jelentősebb eltérés: „táborokba” – a Közlöny „táborba” szava helyett).

P, a 28. honvéd zászlóalj 1848. okt. 1-i hatállyal kinevezett századosa, nov. 10-e táján (felesége közelgő első születe miatt) szabadságért folyamodott főhatóságához, majd – bár az engedély még nem érkezett meg – otthagyva debreceni állomáshelyét, hazautazott feleségéhez. Erdődön, majd Debrecenben (miután a Szendrey szülőökkel együtt ide költöztek át), egyre türelmetlenebbül várta Pestről az önkényes eltávozás utólagos jóváhagyását. Ebben a hangulatban foganhatott az az elhatározása, hogy csatadalt ír, s felajánlja a honvédségnek – így igazolva a közvélemény és katonai felettesi előtt, hogy

gondolatban addig is részt vesz a harcokban, sőt dalával buzdítja is a honvédeket, amíg – hamarosan – visszatérhet közéjük. E szándékára, valamint kényszerítő körülményeire a verset kísérő soraiban világosan utal. – A szabadságkérelem körüli bonyodalmakra, s az engedély 1848. dec. 26-i megadására nézve l. 194. sz. szöve. és jegyz.

A képviselőháznak megküldött levél fogadtatásáról és a vele kapcsolatban hozott határozatról l. alább 190. sz. adat és jegyz. – *egy francia tábornok levele*: e levél szövege nem ismeretes, s azt sem tudjuk, hogy a nagy francia forradalomnak melyik tábornoka intézhette azt a párizsi konventhez. – *egy kis időre*: tény, hogy a költő, két hónap szabadságidő elteltével, egy hónappal fia születése után, 1849. jan. 16-án útnak indult új állomáshelyére, Bem erdélyi táborába. (L. 197. sz. adat és jegyz.)

189. K: OL, H 2 (OHB) 1848/5426. Eredeti tisztázat. Ívrét föliópár. Külzetén: 5426/e dec. 12/1848. „Nádasy ezredes véleménye a' Petőfi Sándor százados által kért szabadsági időre nézve.” – Belül: 10933/2033 (ez a Hadügyminisztérium iktatószáma) és a szöveg. Az ügyirat eredeti fogalmazványát l.: OL, H 75. Honv. Min. 1848: 10933. Vö. Kiss D. 85. (III/60b, ill. 60a sz.) 23. és 22. sz. facs. – **M:** Salacz (1955) 128. (Vö. Dienes: PSz 49.)

P 1848 nov. 10-e táján Debrecenben kelt levelében szabadságot kért Nádasy Sándortól, az Országos Nemzetőrségi Haditanács elnökétől (róla és a Nemzetőrs. Haditanácsról l. 182. sz. jegyz.), aki nov. 24-én Erdődre érkezett válaszában kérelmével a Honvédelmi Bizottmányhoz utasította. (E levélváltás szövegei nem ismeretesek, a kéziratok nem maradtak fenn.) P, e válasz nyomán, még aznap újabb folyamodványt küldött a Honvédelmi Bizottmány címére (ennek szövegét l. VP 7.k. 170-179.; jegyz.: 449-450.; az előzményeket ebből ismerjük), mely szerint – közelebről nem jelölt kényszerítő körülményeire (ti. feleségének közeledő első szülésére) hivatkozva – 1849. febr. 1-ig felmentést kért a katonai szolgálat alól. Ekkor már (nov. 17-e óta) Erdődön, majd Debrecenben, terhessége 9. hónapjában lévő felesége mellett volt. A válaszra azonban ezúttal még hosszabb ideig kellett várnia, mert a Honvédelmi Bizottmány a levelet dec. 2-án intézkedés végett átküldte a Hadügyminisztériumba. (A Nemzetőrségi Haditanács ekkortájt szűnt meg, s addigi tevékenységét mint a minisztérium katonai osztálya folytatta.) Az ügy megint csak Nádasyhoz, a katonai osztály igazgatójához került, aki viszont a szóban forgó átiratban a Honvédelmi Bizottmány állásfoglalását kérte. (Az ügy további fejleményeire nézve l. alább 193., ill. 194. sz. adat és jegyz.) – P célzott katonai szolgálatát átmenetileg akadályozó „szigorú körülményeire” azokban a soraiban is, amelyekkel a képviselőháznak kiadásra felajánlott *Csatadalát* kísérte (l. 188. sz. szöveg).

190. K: OL, N 70. Diaeta Anni 1848-49. FaSc. 1. No. 116. Eredeti tisztázat. 2 ívrét fölió. L. Kiss D. 86. (III/61a sz.) 24. sz. facs. – Másolata (Bp. 1848. dec. 19-i keltezéssel, „A képviselői ház 1848^{ik} év December 14^{en} tartott ülése jegyzőkönyvének kivonata” címmel, a tisztázattal egyező szöveggel; aláírás Riskó Ignác jegyző): OL, H 2. Miniszterelnökség. OHB. Kormányzóelnökség. Ált. iratok. 1848: 6132/e. Vö. Kiss D. 86. (III/61a és 61/b sz.) 24. és 25. sz. facs. – **M:** A fenti fénymásolattól eltekintve itt először.

P 1848. dec. 8-án Debrecenből levelet küldött a képviselőházhoz, melyben *Csatadalát* kiadásra ajánlotta föl a hadsereg buzdítására. (L. 188. sz. adat és jegyz.) Ezzel a kérdéssel a képviselőház a szóban forgó jegyzőkönyvi feljegyzés szerint a dec. 14-én délutáni ülés 743. pontjában foglalkozott. Erről a Közlöny dec. 16-i száma hírt adott, a költeményt pedig (P levelével együtt) – dec. 20. és 1849. jan. 3. között – több napilap közzétette vagy említette (l. VP 5.k. 235., ill. EPN 513-517. és PAT 1.k. 299-302.). A szóban forgó jegyzőkönyvi pont és a vele kapcsolatos határozat szövegét, mint feljebb láthattuk, dec. 19-én lemásolták, s intézkedés végett átküldték az OHB-hez; ennek azonban a főváros küszöbön álló megszállása, a kormány Debrecenbe költözése miatt már nem volt ideje a kérdésfeltevéssel foglalkozni; utóbb pedig feledés borult az ügyre, az akta a legutóbbi időig bolygatlanul őrizte P költeményét és bevezető sorait. A *Csatadal* egykorú röplapon is megjelent ugyan, de az OHB-től függetlenül: Bem tábori nyomdájában, Karánsebesen, 1849. áprilisában (l. EPN 527-528.); eredeti példánya az OSzK Kézirattárának „Petőfi-Ereklyetár”-ában (Fond VII) és a PIM Any.-gyűjteményében található. (Vö. még: Kiss József: „Előre! (Egy jelszó irodalmi változatai Uhlandtól Petőfiig)” című tanulmányában a „Csatadal című fejezettel ItK 1989. 396-408.)

191. K: Záhreb (Zágráb), Archiv Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. Jellačić-hagyatéka, II. E. IV.3. – **M:** Rapant, Daniel: Slovenské povstanie. Dejiny a dokumenty. [A szlovák felkelés. A mozgalom története és dokumentumai.] III/2.k. Bratislava, 1954. 327. E közlésre támaszkodtunk, az eredeti kéziratot nem láttuk. Az adata Hermann Róbert hadtörténész hívta fel a figyelmünket.

A Jellačić-hagyatékban fennmaradt jegyzék főcíme: „Die Bezeichnung einiger Individuen, Coryphaen und der slowakischen Vertrauensmänner in Ungarn.” [Néhány magyarországi egyén, korifeus és a szlovák bizalmi emberek megjelölése.]; mi ebből csak a magyar névsort közöljük.

192. K: Szent Anna plébánia (Debrecen); ez a III. sz. keresztlési anyakönyv az 1827-1862. között a Szent Anna templomban keresztlt gyermekek adatait tartalmazta. (Vö. még Julow Viktor: „Debrecen irodalmi emlékhelyei”. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1958-1959. Debrecen, 1960. 182.) A bejegyzés fénymásolatát l. Békés 401. – **M:** Julow V. imént idézett cikkében, uo.

P Zoltán születésének körülményeiről az apa maga számolt be *Zoltán fiam életrajza hét hónapos koráig* című írásában (l. VP 5.k. 146-147.). Arany Jánost még aznap értesítette az örvendetes családi eseményről (VP 7.k. 185-186.); Aranyék ui. a költő hívására december első napjaiban ellátogattak Debrecenbe; de – Arany későbbi feljegyzése szerint – 10-én már visszaértek Szalontára, tehát nem lehettek jelen a keresztlési szertartáson. Nevüket az apa diktálta be. Hogy ők lesznek P születendő gyermekének keresztszülei, azt a jelek szerint Arany már hónapokkal előbb megígérte (l. VP. 7.k. 456.). Arról, hogy P Zoltán katolikus vallású lett, l. 131. sz. és 132. sz. adat és jegyz.; ezek tanúsága szerint P már a házassággkötés előtt ígéretet tett Júliának, hogy reverzalist ad, ill. ezt a házassággkötéskor az eskető lelkésznek is bediktálta.

193. K: OL, H 75. Honvédelmi Minisztérium. Általános iratok 1848/12.587. Eredeti tisztázat. Ívrét föliópár. Külzetén: „Decemb. 25. [1]848.” Piros ceruzával: „A/h” (ez a katonai ügyosztály honvédségi szakosztályának jele). Belül: „5426” (utalás Nádosy levelének iktatószámára), alatta „12.587/3.687 [1]848”, ill. a szöveg. Az irat eredeti fogalmazványa: OL, Orsz. Honvédelmi Bizottmány. Kormányzóelnökség. Általános iratok, 1848/5426. Csernátany Lajos kézírása. Kossuth a megtoldott szöveg végére Dec. 29 dátumot írt, de a tisztázat az eredeti dec. 25. keltezéssel van ellátva. A tisztázat fénym.: Dienes: PSz LXI.t. – Vö. Kiss D. 86. (III/62b, ill. 62c sz.), 27., ill. 29. sz. facs. – **M:** Salacz 1955. 126.; Dienes: PSz 50. és (jegyzet:) 482.

Kossuth mint az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke Nádosy ezredes dec. 12-i átiratára válaszol (az előzményeket l. annak jegyzetében 189. sz.). Ingerült Nádosy nehézkessége miatt; bár a katonai osztály igazgatójára bízta a döntést, levele végén célzást tesz arra, hogy „superarbitrium”, azaz egészségügyi (alkalmassági) felülvizsgálat lefolytatása volna helyénvaló. Itt megjegyezzük, hogy ez kétségkívül Kossuth személyes véleménye, mert a titkárától készített fogalmazványba, annak befejezését módosítva, ő iktatta bele; bizonyára azt hitte, hogy a költő betegsége hivatkozva kért szabadságot (vö. Dienes: PSz 50., a levél eredeti fogalmazásának szövegével). – Nádosy az erélyes hangú válasz után végre gyorsan intézkedett, s dec. 26-i dátummal hivatalos értesítést küldött P Becskereken állomásozó zászlóaljához (antedatálva, hiszen Kossuth dec. 29-én módosította a fogalmazvány szövegét), hogy P a kért szabadságot megkapta (l. köv. 194. sz. lev. és jegyz.).

194. K: OL, H 75. Hadügyminisztériumi iratok, [1]848 12.587. Eredeti fogalmazvány. Ívrét alakú föliópár. Száma a szöveg fölött: $\frac{A}{h}$ 12587/3687. A szövegben „a” szabadság megnyeréséről tudósítván” utólagos betoldás. A bal oldalon Nádosy Sándor ezredes kézjegye és a 26/12 dátum. Fénym.: Dienes: PSz LXI. t. Vö. Kiss D. 86. (III/62a sz.) dec. 25. téves dátummal; 28 sz. facs. – **M:** Salacz 1955. 127-128.; Dienes: PSz 482.

E hivatalos értesítéssel, mely P – október vége óta a déli hadszíntéren állomásozó – zászlóalj parancsnokságának szólt, lezárult az a huzavona, mely a költő szabadságkérelmével kapcsolatban kb. nov. 10-étől kezdve, tehát másfél hónapon át folyt (az előzményekről l. 189., ill. az előző 193. sz. adat és jegyz.). Maga P azonban feltehetőleg csak 1849 elején, a kormány Debrecenbe költözése után szerzett erről tudomást: a 28-ik zászlóalj parancsnokságának értesítése Becskerekről (ha egyáltalán készült ilyen) az akkori zűrzavarban aligha jutott el hozzá. Abban az (elveszett) levélben, melyben Garay Jánost értesítette Zoltán világra jöttéről, feltehetőleg arra kérte barátját, hogy Vörösmarty révén segítse elő a szabadság-ügy kedvező elintézését, de Garaynak 25-én kelt válaszából csak arról értesült, hogy barátja még nem tudott Vörösmartyval találkozni (VP 7.k. 191.). P dec. 24-én magához Kossuthhoz fordult, s órnagyí kinevezést és nehéz beosztást kért tőle; miután azonban levele válasz nélkül maradt (a kormány már költözőfélben volt Debrecenbe), 1849. jan. 13-án újra írt neki, s csak annyit kért, hogy helyeztesse át Bem erdélyi táborához. Kossuth teljesítette a kérést, s a költőt jan. 16-án útnak indította új állomáshelyére. Ez pontosan két havi szabadsága leteltével történt, tehát az engedélyezett harmadik hónapból egyetlen napot sem vett igénybe (eredetileg februárig kért felmentést). (L. mindezekre nézve 197. sz. lev. és jegyz.) – A „Ny”: a másoló névjele. –

A rendelkezést a zászlóalj parancsnoka tudomásul vette, és P helyének betöltésére századosként Mödl Ferenc főhadnagyot ajánlotta. (L. 199. sz. adat és jegyz.)

195. K: Hajdu-Bihar megyei Lt, Debreceni Casino, Vegyes iratok X. 2. 4., fol. [119^b], ill. fol. [150^b]. A két adatra Fekete Csaba tud. kutató hívta fel a figyelmünket, s a címeket az általa rendelkezésünkre bocsátott xeroxmásolatról közöljük. – **M:** Itt először.

A P-művek címét mindkét könyvjegyzékben számos más, az 1830-as és 1840-es években megjelent kiadvány sorában látjuk: regények, drámák, zsebkönyvek, költeményes kötetek; ez utóbbiak között Kisfaludy Sándor, Berzsenyi Dániel, Császár Ferenc stb. verseskötetei is.

196. K: Hajdu-Bihar megyei Lt, X. 1. 2., aláírási ív; eredeti kézirat, melynek 94. sz. rovatát a költő saját kezűleg töltötte ki. Vö. Kiss D. 69. (I/8.sz.) is, még egy korábbi jelzet adatával. Közlésünk a Fekete Csaba tud. kutatótól megküldött xeroxfelvételen alapul. – **M:** Hajdu-Bihar Megyei Napló (Debrecen) 1973. 30. évf. 5.sz. jan. 7., 11., Bieliczky Sándor „Petőfi-émlékek nyomában” című cikke keretében; említik a „Petőfi Sándor és Debrecen” című Béneyi Miklóstól szerk. kiadványban is (Debrecen, 1973. 70.); mindkét forrásban tévesen 1849. jan. 2. dátummal (a hónap 2. napjára sehohol sincs utalás). – A jegyzéket és P aláírását már Boldisár Kálmán említette „A Debreceni Casino százéves története” című füzetében (Debrecen, 1933. 11.).

P 1848. nov. 30-án Erdődről családostul Debrecenbe költözött; fia, Zoltán 1848. dec. 15 én ott született; a költő folyamatosan Debrecenben lakott jan. 16-áig, amikor az időközben áttelepült OHB elnöke, Kossuth intézkedésére – szabadsága leteltével – mint Bem seregéhez vezényelt százados elindult az erdélyi táborba (L. 197. sz. adat és jegyz.). Mivel a szóban forgó aláírási ív 1849 januári keltezésű, s a költő nevét az év első napjaiban érkezett országgyűlési képviselők bejegyzései közt látjuk, az adat bizonyosan január első feléből való (a legvalószínűbb, hogy jan. 5-10. között keletkezett). – **Kapitány:** P mint százados gyakran használta rangjának ezt a huszár zászlóaljknál szokásos megnevezését, l. pl. 1848. okt. 18-án kelt levelét, melyben Arany Jánost Debrecenbe hívja: „Vámi foglak en pleine parade kapitányi ujdonatúj díszruhában” (VP 7.k. 171.) stb. – Az *Ucza neve hol lakik* rovatot üresen hagyta; lakása Debrecenben kezdettől fogva a Színház utca (előbb: Harmincados köz) 2555. hrsz. házában volt (a későbbi Batthyány u. 16.), vö. a „Petőfi Sándor és Debrecen” című feljebb i. m. 59.: ide címezte 1849. jan. 2-án kelt levelét Arany János is (VP 7.k. 192.). – Hogy a költő miért fizette be a havi díj kétszeresét (a többiek 1-1 pftot fizettek), arra nem tudunk magyarázatot.

197. K: OL, H 75. Honvédelmi Minisztérium. Általános iratok. 1049/802. Eredeti tisztázat. Ívrét fólió. Az Orsz. Honvédelmi Bizottmány jelzete a lap tetején 636/e (az „e” az elnöki iratok betűjele), alatta a hadügyminisztérium jelzete pirossal: „802. [1]849.” – Az okirat eredeti fogalmazvány: OL, H 2. Miniszterelnökség. Országos Honvédelmi Bizottmány. Miniszterelnökség. Általános iratok, 1849/636. A tisztázati példány fénym.: Dienes: PSz LXII.t. – Vö. Kiss D. 87. (III/63b és 63a sz.) 31., ill. 30.sz. facs. – **M:** Barta István: „Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.” 2.k. Bp. 1953. 160.; Dienes: PSz 485.; Hatv² 2.k. 553.

P 1848/1849 fordulóján három héten belül két ízben fordult Kossuthhoz személyes katonai ügyben: először 1848. dec. 24-én őrnagyi rangot kért tőle s beosztást „azon táborhoz, melynek legnagyobb és legnehezebb tennivalói lesznek” (l. VP 7.k. 189.); a levél feltehetőleg túl későn érkezett rendeltetési helyére ahhoz, hogy az OHB elnöke foglalkozhatott volna vele (a Pesten dec. 27-én iktatott levél elintézési rovata üresen maradt, l. uo. 461.); ezután a költő 1849. jan. 10-12 között (Mészáros hadügyminiszter távollétében) Vetter Antal tábornok h. hadügyminiszternél jelentkezett, feltehetőleg harctéri beosztása ügyében, de hevesen összeszólalkozott vele (Dienes: PSz 64-66. szerint már Vetter is „szabálytalan” öltözékét kifogásolta, de meg kell jegyeznünk, hogy az erre vonatkozó egyetlen forrásban: az idős Vachott Sándornál általában is igen megbízhatatlan emlékezéseiben a költő három hasonló afférjának elemei ellenőrizhetetlenül vegyülnek össze; vö. Hatv² 2.k. 549-550.). – Ezt követően, jan. 13-án újra írt Kossuthnak, de most már csak annyit kért tőle, hogy helyeztesse át a 28. honvéd zászlóaljtól Bem táborába (e levélben célzott Vetterrel történt szóváltásra is, azzal, hogy vele többé nem hajlandó szóba állni); „mostanában, véleményem szerint, gyalázat nélkül csak Bem oldala mellett lehet az ember” – indokolta kérését (l. VP 7.k. 197-198.; jegyz.: 466.). Kossuth e második levél nyomán gyorsan intézkedett: kihallgatásra magához rendelte a költőt; ez egy emlékezés szerint jan. 16-án reggel történt, s Kossuth P-t ezen a napon – másodmagával – már útnak is indította Erdélybe (vö. Dienes: PSz 70-71.). A hadügyminisztériumnak küldött, szóban forgó hivatalos levele szerint P százados „jónak látta ... áttenni” Bemhez. Dienes úgy véli, hogy ez tulajdonképpen nem áthelyezés, hanem ideiglenes jellegű „átvezénylés” volt, mert a költőt a minisztériumban továbbra is mint „28dik zászlóaljbeli százados”-t tartották nyilván (Dienes: PSz 69.): ilyenként említik első lemondása után a felmentéséről kiadott okmányban (l. 204. sz. adat és jegyz.). E különbségtevésnek azonban a költő katonai pályafutása szempontjából nincs jelentősége: tényleges kapcsolata a 28. zászlóaljjal már 1848. okt. 17-én megszűnt.

198. K: OL, H 75. Honvédelmi Minisztérium. Általános iratok. 1849^A/_S 802. Fogalmazvány. Ívrét fólió; hátlapján: „A’ debreceni térparancsnokságnak Petőfi Sándor százados ujabbi rendeltetési

helyének áttétele tárgyában. Andrassy. Január 20^{án} [1]849. Exp." Vö. Kiss D. 87. (III/63c sz.) 32. sz. facs. Fénym.: Dienes: PSz LXIII.t. – M: Hatv 5.k. 72.; Hatv² 2.k. 553-554.; Dienes: PSz 485.; hibás (jan. 15-i) dátummal említi Barta István: „Kossuth az Országos Honvédelmi Bizottmány élén.” 2.k. Bp. 1953. 160.

Menyhárt Antal ezredes, a hadügyminisztérium katonai osztályának új vezetője (a Debrecen helyett Bécsbe távozott Nádosy Sándor utóda) intézkedett Kossuth utasítása nyomán, mit sem sejtve arról, hogy a Honvédelmi Bizottmány elnöke már két nappal előbb útnak indította P-t (l. előző, 197. sz. lev. és jegyz.). Amikor tehát a térparancsnokság a költőt ez ügyben hívatta (ez jan. 21-én történhetett, mert Menyhárt átirata 20-án került ki a minisztériumból), az már 4-5 napja úton volt, s néhány nappal később, jan. 25-én meg is érkezett Bemnek Nagyszében melletti, szelindeki táborába (l. VP 5.k. 239., Dienes: PSz 75.). – *Bem tábornok ur hadseregéhez áttételezett*: Dienes András szerint ezáltal nem szabályos áthelyezésről, hanem – ideiglenesnek számító – átvezénylésről volt szó. (L. fenti, 197. sz. jegyz.)

199. K: OL, H 75. HÜM. Általános iratok, 1849: 3047. Az okmányra Hermann Róbert, a Hadtörténelmi Lt tud. munkatársa hívta fel a figyelmünket, s a másolatot ő bocsátotta rendelkezésünkre. – M: Itt először.

P 1848. nov. 10-e táján szabadságért folyamodott az Országos Nemzetőrségi Haditanácshoz, majd – a jóváhagyás bevétele nélkül – megvált Nagybecskerekre induló zászlóaljától, és Erdőre utazott, hogy első gyermekük születésénél felesége mellett lehessen. Kérése teljesítése körül hosszas huzavona kezdődött (l. 189. sz. szöve. és jegyz.), mely csak dec. 26-án zárult le; ezen a napon hivatalosan értesítették a zászlóalj parancsnokságát, hogy P a kért szabadságot (1849. febr. 1-ig) megkapta, ennélfogva számfeletti állományba kell venni, helyét pedig be kell tölteni. (L. 194. sz. adat és jegyz.) A szóban forgó jelentés, a rendkívüli viszonyok miatt meglehetősen későn, e rendelkezés tudomásulvételéről és végrehajtásáról számol be a zászlóalj ekkori állomáshelyéről, Új-Aradról. A jelentés mellett ott van a P helyére javasolt Mödl Ferenc főhadnagy szolgálati leírása is.

200. K: OL, H 147. Vegyes iratok 6. doboz, 5. tétel. Különálló lapokon a nevek kezdőbetűi szerint csoportosított, betűnként időrendbe szedett adatok; ezeket feltehetően a várost megszálló osztrák hatóság összesítette valamilyen (talán a térparancsnokság által vezetett) egykorú forrás nyomán. Az adat másolatát és jelzetét Hermann Róbert hadtörténész bocsátotta rendelkezésünkre. – M: Itt először.

E feljegyzés értelmében a Bemtől márc. 8-án futárpostával Debrecenbe küldött P 13-án érkezett Csapó utcai szállására (akkor Csapó u. 329. helyrajzi sz., ma Csapó u. 16.), a Vörösmarty Mihálytól bérelt lakásba; férje Erdélybe távozása után ugyanis Szendrey Júlia kislíával együtt Vörösmartyékhoz költözött. (Vö. „Petőfi Sándor és Debrecen.” Szerk. Bényei Miklós. Debrecen, 1973. 104. és VP 7. k. 466) – *bei Kardos*: Kardos István asztalos, akitől Vörösmarty a lakást bérbe vette. (L. uo.)

201. K. OL, H 75. Honvédelmi Minisztérium. Általános iratok, 1849/3385. Fogalmazvány. Ívrét fólió. Vö. Kiss D. 87. (III/63d sz.) 33. sz. facs. – M: Itt először.

P-t Bem tábornok febr. 8-án az erdélyi táborból futárpostával Debrecenbe küldte; 13-án érkezett meg (l. 200. sz. adat), s valószínűleg másnap adta át a rábízott küldeményt a hadügyminisztériumban (vö. Dienes: PSz 92.). E napon Arany Jánoshoz intézett soraiban ezt írta: „Jelenleg mint futár vagyok Debrecenben s egy pár nap múlva ismét lódulok vissza.” (L. VP 7. k. 199.) Mészáros a szóban forgó átirattal febr. 16-ára rendelte magához, de úgy látszik, nem elsősorban azért, hogy újabb megbízással lássa el, hanem hogy a katonai fegyelem és az előírások öltözet (a „nyakraváló”-viselés) kérdésében jobb belátásra bírja. Ez világosan kitűnik P 1849. febr. 17-én kelt ismert lemondó leveléből, melyet így kezdett: „Tisztelt Hadügyminiszter Úr! Megfontoltam a dolgot, melyért tennap magához hivatott ön, s annak következtében jelentem, hogy kapitányi egyenruhámot levettem” stb. (l. VP 7. k. 200.) Eszerint a miniszter a febr. 16-i beszélgetés végén egynapi gondolkodási időt adhatott neki, hogy aláveti-e magát az előírásoknak, vagy lemond a rangjáról. P az utóbbit választotta. (L. erről s általában Mészáros és P viszonyáról Dienes fejtegetéseit: PSz 99–108; NB. ez a jelenet a szóban forgó okmány tanúsága szerint bizonyosan nem 15-én, hanem 16-án zajlott le Mészáros fogadószobájában.) A további fejleményekre nézve l. 203. sz. lev. és jegyz. A költő végül is egy héttel e kihallgatás után indult vissza futári megbízással Erdélybe (l. 207. sz. szöve. és jegyz.)

202. (Utalás.)

203. K: OL, H 2. Miniszterelnökség. Országos Honvédelmi Bizottmány. Kormányzóelnökség. Általános iratok, 1849/2178. Eredeti tisztázat. Ívrét fóliópár. Küzetén: „2178/a sz. febr. 17 [1]849. Petőfi Sándor százados lemondása áttétele a hadügyminisztérium által”; 2. l.: Petőfi 1849. febr. 17-én kelt levelének „Másolat”-a, [1]849 2178/e sz. – Az egész küldemény címezése: „E. 3139/h. ü. A' had-

ügyminiszteről. Kossuth Lajos Urnak, az orsz. honv. bizottmány elnökének. *Hivatalból. Helyben.*” A fogalmazványt l.: OL, H 75. Honvédelmi Minisztérium. Általános iratok, 1849/3139. (Ugyanezen a jelzeten található még: Petőfi eredeti levele Mészároshoz és 1849. máj. 28-i lemondása, s az az irat, amellyel törlik a névsorból.) A két okmányra nézve l. Kiss D. 88. (III/65b és 65a) 37., ill. 36. sz. facs. Petőfi levelének másolatára nézve l. uo. 71. (IIB/2. sz.) 38. sz. facs. A fogalmazvány fénymásolatát l. még Dienes: PSz. LXIV. t. – M: Dienes: PSz 494. (A fogalmazványról). A tisztázati példány pontos szövegét itt közöljük először.

P-t Mészáros Lázár hadügyminiszter 1849. febr. 16-ára magához rendelte, feltehetőleg első-sorban azért, hogy a katonai fegyelem és a szabályos tisztí öltözködés („nyakravaló”- és kardviselés) tárgyában a lelkére beszéljen, s azzal bocsátotta el, hogy gondolkozzék a dolgon és (a következő nap?) nyilatkozzék, vállalja-e ezeket a tisztí ranggal járó formális kötelezettségeket is (l. 201. sz. adat és jegyz.). P febr. 17-én kelt levelében bejelentette, hogy inkább lemond tisztí rangjáról, s mint közkatona polgári ruhában kíván tovább szolgálni. (Levelét l. VP 7. k. 200.) Mészáros tudomásul vette a lemondást, P nyilatkozatát közzétette a *Közlönyben* (megjelent 1849. febr. 18.; 32. az. 114.); ezzel a bevezető szöveggel: „Hogy minő levéllel tiszteltetett meg a hadügyminiszterium, azt ezennel minden commentár nélkül a nyilvánosságnak átadja”, másolatát pedig a szóban forgó átirat kíséretében megküldte a Honvédelmi Bizottmányoknak. Egyidejűleg P versben is megfogalmazta az ügyről alkotott véleményét: az ismert *Nyakravaló* című epigramma febr. 20-án jelent meg a MT-ben (6. sz. 23.). Minderről részlete-sebben l. VP 7. k. 467–468., ill. Dienes: PSz 104–107. A hadügyminiszter további, P lemondásával kapcsolatos intézkedéseire nézve l. 204. és 205. sz. lev. és jegyz.

204. K: PIM, P. 48. 41 x 27 cm méretű, zöldes színű fóliópár 1. lapján, „A hadügyi minister pecsétje 1848” köriratú viaszpecséttel, melynek közepén a magyar címer rajza van. A szöveg fölött: A[?] 459. [iktató] szám. A 2–4. l. (későbbi rájegyzéseken kívül) üres. – A szakleltár adata „Petőfi Sándor felmentése a katonai szolgálat alól” cím alatt: „1948-ban vásárolták dr. Loggendorf Istvántól”. Növ. napló sz.: 1948/5/16. Fény. Békés 412. – M: VU 1874. 13. sz. márc. 29.; 200., a „Petőfi és Mészáros” című közleményben, „Török János hátrahagyott kézirat-gyűjteményé”-ből; (a VU nyomán:) PetMuz 1893. 4. sz. 95.

P 1849. febr. 17-i lemondásának körülményeiről l. 203. sz. lev. és jegyz. – Mészáros Lázár hadügyminiszter e szolgálati bizonyítványt megküldte a debreceni térparancsnokságnak, hogy adják ki P-nek (l. 206. sz. lev. és jegyz.), s értesítette a 28. honvéd zászlóalj parancsnokságát a költő lemondásának elfogadásáról (l. 205. sz. adat és jegyz.) – a *hadügyminiszteriumnak A/h 3139 szám alatt kiadott rendelete*: ti. a költőnek a 28. zászlóalj tisztí létszámából való törlesztését illető végzés, melyet az imént említett levelében közöltek a zászlóalj parancsnokságával.

205. K: OL, H 75. Hadügyminisztériumi iratok 1849/3139. sz. 1 ívrét fóliópár. Fogalmazvány. A küzeten: „3139/A h. [a katonai osztály honvédségi szakosztályának jele.] 28^{ik} Honvéd zászlóalj parancsnokságának, melyben utasítatik Petőfi Századost a ’zászlóalj létszámából kitörlení. Vereby 22/2 849. exp. kiad. Mész.” [Mészáros Lázár kézjegye.] – Belül: „3139 A/h Menyh [Menyhárt Antal, Nádosy Sándor utódja a katonai osztály élén; mint ilyen, P lemondásának ügyében ő volt az illetékes.] – Alul: „Udvarhelyi.” Vö. Kiss D. 88. (III/65c sz.) 39. sz. facs. – M: Dienes: PSz 494.; Hatv² 2. k. 609.

P lemondásának és elbocsátásának körülményeiről l. 203. és 204. sz. okmány szöve. és jegyz. A lemondás elfogadását követte ez a 28. honvéd zászlóalj parancsnokságához intézett utasítás, amelynek az a különösége, hogy az „Erdélyi tábor”-ba irányították (l. 205. sz.), holott ez a zászlóalj sosem tartozott annak kötelékébe (1848. október végén a délvidéki Nagybecskerek volt az állomáshelye, l. 194. sz. okmány és jegyz.). Dienes így ír erről: „az erdélyi táborhelyre való utalás azt bizonyítja, hogy a hadügyminisztérium – Kossuth határozott utasítása ellenére – nem helyezte át Petőfit az erdélyi hadsereg állományába, de tudván, hogy Bem mellett teljesít szolgálatot, az előadó most azt véli, hogy a 28. zászlóalj is Erdélyben van. Eszerint tehát a helyzet az, hogy a valóságos közvetlen előjárót – Bem tábornokot – a hadügyminisztérium sohasem utasította, hogy Petőfit törölje az állományból.” (Dienes: PSz 494–495.; Kossuth említett, 1849. jan. 17-én kelt utasítását l. feljebb: 197. sz. szöve. és jegyz.) – A tévesen címzett rendelkezés feltehetőleg sosem érkezett meg valóságos rendeltetési helyére, a 28-ik zászlóaljhoz, ahol egyébként a költőt – szabadságolása miatt – 1849. febr. elején számfeletti állományba helyezték (l. 199. sz. szöve. és jegyz.).

206. K: HL, Az 1848/1849. évi szabadságharc iratai, 14/459. sz. A szöveg fölött: $\frac{A}{H}$ 4162. szám”. Eredeti tisztázata. – Fogalmazványa: OL, H 75, Honvédelmi Minisztérium, Általános iratok, 1849/4162. A küzeten: „4162. Kiad. Mé [Mészáros kézjegye] Febr. 24. 1849. Exp.” Vö. még Kiss D.

88. (III/65d sz.) 41. sz. facs. – M: Hatv 5. k. 1957. 158–159., Hatv² 2. k. 611. (László József levéltáros másolata alapján.)

A hadügyminisztérium 1849. febr. 21-én kiállította P szolgálati bizonyítványát, ill. elbocsátólevelét (l. 204. sz. okmány és jegyz.); ezt febr. 23-án a szóban forgó kísérőlevéllel továbbították a debreceni térparancsnoksághoz, a költő kezébe adás végett. Az iratot a külzet adata szerint febr. 24-én küldték át a térparancsnokságnak, tehát a költő kezéhez csak e napon vagy ezt követően juthatott a mellékelt „1 db oklevél”. (Erre a fogalmazvány utal így; a tisztázat a szokásos módon [./] jellel figyelmet a mellékletre.)

207. K: OL, H 103. Csányi László kormánybiztos iratai. 14. doboz. Vegyes iratok. Kossuth hivatalos levele Csányi erdélyi kormánybiztoshoz. Eredeti tisztázat. Vö. még Kiss D. 89. (III/66. sz.) 40. sz. facs. – M: Kossuth Lajos összes munkái XIV. k. Bp. 1953. 534.; Dienes: PSz 107.

Kossuth a költőt Mészáros Lázár hadügyminiszterrel történt afférrja után (vö. 203. sz. okmány és jegyz.) küldi Kolozsvárra, nyilván emiatt nevezi meg rang nélkül; e jelentős összegre magára P-re bízta: a Főpénztárban neki fizették ki, s ő fizette be három nap múlva a kolozsvári „Álladalmi Pénztár”-ba (l. alább a kifizetésről, ill. az átvételről készült egykorú feljegyzést, továbbá a költő elkobzott iratai közt fennmaradt nyugtát: 208., ill. 212., 213. sz. adat és jegyz.).

208. K: OL, H 29. Pénzügyminisztérium. Pénztári ügyek. 1849: 2104. Eredeti fogalmazvány. Külzetén a dátum, címzés és tárgymegjelölés alatt „rögtön” jelzi a sürgősséget; ennek megfelelően a szöveg mellett bal oldalt olvasható „kiadva 23/2”, ill. „elbocsátá[tott] 23/2” megjegyzés értelmében a pénzt és a levelet még aznap Petőfinek átadták, ill. (általa?) továbbították. A külzetén olvasható még: „Lásza Schneidt főszámízt Ur” (az illető láttamozásával) és „beadvány nélkül”, azaz a miniszter (Dusчек Ferenc) szóbeli rendelkezése szerint.

P az egykorú naplókönyv adatai szerint még aznap útrakelt: a rendelkezésére bocsátott fogaton Derecskéig vitték (l. alábbi adat és jegyz.).

209. K: Az első közlés szerint (l. alább) a szóban forgó naplókönyv a Debreceni Városi Lt „1848–49-iki vegyes iratai” között volt; mi ezt nem láttuk, hanem Szabó István közlésére támaszkodunk. – M: Szabó István: „Debrecen 1848–1849-ben.” Debrecen, 1928. 61.

P-t, aki tisztí rangjáról lemondva egyszerű közlegényként indult vissza Bemhez, Kossuth mint futár megbízta azzal, hogy 60 000 pftot Csányi László erdélyi kormánybiztosnak adjon át (l. az előző jegyzeteket). A szóban forgó adat szerint a költő (nyilván a Kossuthtól említett másik három futár társaságában) febr. 23-án a rendelkezésére bocsátott fogaton indult útnak, mely az első állomásig, a Nagyvárád–Kolozsvár felé vezető úton fekvő Derecskéig vitte. Kolozsvárra febr. 26-án érkezett (l. a 60 000 Ft befizetéséről történt bejegyzést, l. 212–214. sz. adat és jegyz.).

210. K: OL, O 171. Oberstaatsanwaltschaft, Pesth. Präsidium; az 1849. febr. 23-i jelentés, a febr. 16-án készült „Leltár” két példányával. Eredeti tisztázat. Vö. Kiss D. 89. (III/67. sz.) 42. sz. facs., ill. Kiss D. 87. (III/64. sz.) 34. sz. facs. A kísérőlevél szövegét a hasonló kiadásról közöljük, mert az eredeti nem volt hozzáférhető. A kézirat rongálódása miatt olvashatatlan, ill. csak kikövetkeztethető szövegrészeket szögletes zárójel közé foglaltuk. A „Leltár” két, lényegében azonos példánya közül a korábbiak a szövegét vettük alapul, de megjegyezzük, hogy a leírásban, sorszámozásban, árjelzésekben előforduló apró, helyesírási, jelölési következetlenségeket – a jobb áttekinthetőség kedvéért – kiküszöböltük. – A szöveg újabkori másolatai: OSzK Fol. Hung. 3327-ben; PIM V-an. V. 3564-ben. – M: Itt jelenik meg először. Említette Gerő 1933. 126–127.

A magyar főváros 1849. január eleji megszállása után az osztrák katonai hatóság egyik legkorábbi intézkedése volt a magyar forradalmi mozgalom vezetői elleni elfogatóparancs kiadása, egyúttal felségserítés és pártütés címén (az 1715. VII. tc. alapján) megindították ellenük a vagyonelkobzási eljárást. (Az 1849 januárjában röplapon, ill. falragaszon kiadott német, lengyel, román nyelvű körözésről l. VP 5. k. 182–183., 259–260., ide P saját kezű rájegyzése miatt került; ill. PAT 1. k. 309–310., 413.) Ez a hivatalos hatósági eljárás P-vel kapcsolatban a szóban forgó okmány tanúsága szerint a Királyi Jogügyek Igazgatósága 1849. febr. 6-i rendeletével kezdődött (ennek szövegét nem ismerjük), melynek értelmében Mukits alügyész, Madedl János Pest városi tanácsnok és Metz Ignác hites becsűs kíséretében, a költő szüleinek lakásán febr. 16-án megjelent, s P ott fellelt ingóságait, használati tárgyait, jegyzékbe véve, hatóságilag lefoglalta. A három példányban készült „Leltár”-ból 1 a költő anyjánál, 2 pedig a Jogügyi Igazgatóság levéltárában maradt, a budai főhadparancsnoksághoz annak német nyelvű megfelelőjét küldték tovább. (L. 216. sz. szöveg és jegyz.)

A költő utolsó pesti lakása 1848-ban a Lövész utcában volt (helyrajzi sz. 381., a mai V. ker. Királyi Pál u. 18. sz. házban); vele és feleségével együtt laktak szülei is. Amikor, a szabadságharc kitörése után, neki is távoznia kellett a fővárosból, hogy feleségét apósáknál, Erdődön biztonságba

helyezve toborzóútra induljon, előbb szüleinek a pesti Zöldkert utcai (ma: Reáltanoda u.) Havas-házban (481. hrsz.) kisebb lakást vett ki, s ide szállította át ingóságait. (L. VP 7. k. 442.) Pestre csak 1849. május 10-e táján, a város felszabadítása után tért vissza. Az 1849 februárjában kiszállt hatósági közeg csak édesanyját találta otthon. (Az idősb Petrovics István egyszer, nem sokkal halála előtt, P kifejezése szerint Debrecenbe „szökött”, hogy unokáját, a kis Zoltánt láthassa – l. „Zoltán fiam életrajza hét hónapos koráig” című írását, VP 5. k. 147. – ez a merész vállalkozása talán éppen erre az időszakra esett.) Mukits a házmeztért bízta meg a lefoglalt holmi felügyeletével addig, amíg megfelelő elhelyezésről intézkednek (erről és a további fejleményekről l. uo.: 216. sz. irat és jegyz.). – *Takáts György, Gedeon József*: ezekről a személyekről s arról, hogy holmijuk hogyan került P szüleinek lakásába, nem tudunk semmi biztosat; valószínűleg albérlők voltak, vö. a Petrovics-Petőfi apa 1848. dec. 10–13. között kelt, fiához intézett sorainak e részletével: „aszt a Kis szélsősóbát Kiattuk mert ugys üresen állt”, s nyilván rájuk vonatkozik a levél későbbi utalása is: „azok ketten vannak” (vö. VP 7. k. 183., 184. ill. 454.); persze lehetséges, hogy decembertől február végéig a szoba lakói cserélődtek. – *Pak Albert*: Pákh Albert (1825–1867; ügyvéd, író, szerkesztő; P jó barátja, egy ideig lakótársa) 1847-ben, betegsége miatt, külföldre utazott (csak később, P eltűnése után tért vissza); akkor könyveket, ingóságokat bízott P gondjaira; ezek közül sok a foglaló hatóság kezére került, s a hazaérkezett Pákh visszaadásukért folyamodott (vö. VP 5. k. 251.).

211. K. OL, H 75. HÜM, általános iratok 1849: 3992. (Mészáros válaszfogalmazványával együtt, l. a köv. adatot; maga a felterjesztett nyilatkozat nincs a kísérőlevél mellett.) – **M**: Hatv 5. k. 159–160. (jav. kiad.: Hatv² 2. k. 612.), vö. Hatvany lapalji jegyzetével, mely szerint ezeket a kiadatlan kéziratokat (ü. a kísérőlevelet és a válaszfogalmazványt) „László József ny. levéltáros” bocsátotta a sajtó alá rendező író rendelkezésére (Hatv 5. k. 155., ill. Hatv² 2. k. 609.).

P 1849. febr. 15-én Debrecenben kihallgatásra jelentkezett a hadügyminiszternél; öltözéke nem volt előírásos, emiatt szóváltásba keveredett Mészáros Lázárral. Ennek következtében febr. 17-én kelt levelében lemondott katonai rangjáról, egyidejűleg megírta *Nyakravaló* című gúnyversét, melyben Mészáros 1848. dec. 4-i kassai csatavesztésére is célzott. (l. VP 7. k. 200., ill. 467–468.) A levelet a miniszter közzétette a Közlöny febr. 18-i számában, a vers pedig 20-án megjelent a Marcius Tizenötödike című lapban. (Mínderről részletesebben l. feljebb 203. sz. jegyz.) A febr. 26-án Tasnádról a miniszternek elküldött és a minisztériumban 27-én átvett nyilatkozat forrása e két publikáció volt. Bár a nyilatkozat szövegét – a fentiek szerint – nem ismerjük, tartalmára Mészáros válasznak fogalmazványából következtethetünk (l. 215. sz. adat és jegyz.): eszerint határozottan és éles megfogalmazásban a költőnek szerintük az egész honvéd tisztikar becsületét sértő levele és gúnyverse ellen foglaltak állást. Panaszos beadványuk azonban (feltehetőleg éppen Mészáros óvatosan megfogalmazott óhaja folytán) nem jelent meg nyomtatásban. (L. köv. jegyz.) *Mártonffy*: Mártonffy (Mártonfi) Zsigmond 1849. január 1-től őrnagy és a 67. zászlóalj parancsnoka; vö. Bona Gábor: „Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban.” 2., jav. kiad. Bp. 1987. 232–233.

212. K: Arad (Románia), az Aradi Múzeum Levéltára. Az 1848/1849. évi rendezetlen iratok közt: Csányi-iratok 3345. sz. Az eredeti kéziratot nem láttuk, közlésünk alapjául az alább id. cikk keretében megjelent szöveg szolgált. – **M**: ItK 1963. 423.: Böződi György: „Petőfi egy napja” című írásában.

Kossuth Lajos mint az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke 1848. febr. 23-án 4 futárt indított útnak Debrecenből Kolozsvárra Csányi László erdélyi kormánybiztoshoz; ehhez intézett levele szerint 60 000 Ft-ot bízott rájuk a kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ba való befizetés végett. (L. Dienes: PSz 107–108., ill. 207. sz. szöveg és jegyz.) A befizetést a szóban forgó bejegyzés és a P nevére kiállított nyugta tanúsága szerint maga a költő intézte (l. köv. adat és jegyz.), aki aztán Kossuth utasítása szerint továbbment Bem táborába.

213. K: OL, O 171. Oberstaatsanwaltschaft, Pest, Praesidium. [Főügyészség, Pest, Elnökség.] A nyugta a Pákh Albert tulajdonában volt, és tévesen a P-éivel együtt lefoglalt könyvek, iratok s egyéb ingóságok közül került elő. Pákh ugyanis, amikor 1847-ben külföldre utazott, tanúkkal igazolt állítása szerint különféle holmikat, köztük egy ládára való könyvet és iratot szállított barátja, P lakására megőrzés végett; s hazatérése után ezek visszaszolgáltatásáért folyamodott (vö. VP 5. k. 250–251.). Ez a magyarázata annak, hogy a szóban forgó nyugta, melyet P-nek 1849/1850 fordulóján összeírt és elköszönt ingóságai jegyzékében is említene (l. uo. 256., a szóban forgó jegyzék utolsó előtti, 145. sz. tételét), jelenleg is egy, Pákh lefoglalt ingóságainak kiadásával kapcsolatos, 1851. jan. 28-án kelt hivatalos átirat melléklete. Vö. Kiss D. 93. (IV/2/j. sz.). Fényim: az 58. sz. mellékleti közt és Dienes: PSz., a LXV. sz. tábla alsó részén. – **M**: Az említett fénymásolatoktól eltekintve itt először.

P 1849. febr. 23-án mint futár többedmagával, Kossuth megbízásából, Kolozsvárra indult Csányi László erdélyi kormánybiztoshoz. 60 000 pftot bíztak rájuk; ezt az összeget a költő fizette be a

kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ba; ekkor kapta a holmijai közt később megtalált és lefoglalt nyugtát. (Vö. az előző, 212. sz. adattal és jegyzetével, ill. Dienes PSz 495., 37. sz. jegyz.)

214. K: OL, H 29. Pénzügyminisztérium. Pénztári ügyek. 1849: 2637. A jegyzék végén: „Az Álladalmi fiók Pénztár Hivatal által, Kolosvárt, Martius 3-án 1849. Bors György pénztármester, Incze József Ellenőr.” Az összeállítás, amelynek a költő befizetéséről szóló adatot közöljük, Csányi uo. található alábbi levelének melléklete volt:

„338. Az orsz[ágos] tell. hat. [tellyhatalmú] biztostól Duschek Ferencz pénzügyi állodalmi Titkár Umak

Kolosvár, martius 4-én 1849.

Minél nagyobb aggodalomba hoznak a 60 ezer száz ftos bankjegyek, annál kedvesebben vettem Kovácsi futár által küldött negyvenezer ftnyi apróbb jegyeket, miért is ezennel szerencsém van legszívesebben köszönetet nyilvánítani.

Az állodalmi pénztár bevétele és kiadásairól Február 18-tól martius 3-ig az illető pénztár tisztektől bevett kimutatást /. alatt van szerencsém hivatalosan megküldetni.”

– Az adatra Hermann Róbert hadtörténész hívta fel a figyelmemet, s a másolatot ő bocsátotta rendelkezésemre. – **M:** Itt először.

215. K: OL, H 75, HÜM, általános iratok 1849: 3992. (a feljebb közölt kísérőlevéllel együtt, de a szóban forgó nyilatkozat nélkül, l. az előzmény 211. sz. jegyzetét). A 67. zászlóalj tisztikara nyilatkozatának szövegét nem ismerjük, tartalmára a válaszfogalmazványból következtethetünk. – **M:** Hatv 5. k. 160–161. (jav. kiad.: Hatv² 2. k. 612–613.), László József ny. levéltáros szívességéből, vö. uo. 211. sz. jegyz. Hatvány a fogalmazványban előforduló javításokat, törléseket is közli (a lapalji jegyzetekben); e módosítások a miniszter kezétől valók, aki a mástól készített fogalmazványon néhány, a költőre vonatkozó kitételeket *enyhítő* jellegű javítást tett (l. az alábbi felsorolást); ezután írta a külzetre a szöveget jóváhagyó kézjegyét. A dátumból következtetve azonnal, már a tasnádi levél vétele napján intézkedett.

Nyilvánvaló Mészárosnak az a törekvése, hogy P-vel történt afférvját lezárja, mielőtt az szélesebb hullámokat keltene. Hogy pontosan milyen megfontolások voltak ennek hátterében, nehéz kielemezni; de valószínű, hogy ráébredt: nem volt helyes a költő levelét közzétennie. Ezért óvatosan bár, de világosan a tisztikar értésére adja, hogy nem tartja kívánatosnak a nyilatkozat közreadását; sőt céloz P irodalmi érdemeire és hírnevére, s magát a szóban forgó gúnyverset is „nem éppen rossz”-nak minősíti. Mártonffi órnagy nyilván értett a szóból: a nyilatkozat enyhített vagy éppen „élces” szellemű átirására aligha került sor; az ügy e válasszal minden jel szerint lezárult.

Mészáros sorrendben a következő kifejezéseket módosította a fogalmazvány eredeti szövegén (zárójelben a megfelelő *végleges* szót vagy kifejezést közöljük): „Megilletődéssel és elismeréssel” (*Telleyes elismeréssel*) – „magát gyalázta meg” (*magát szégyenítette meg* – „ármánykodásai” (*becsmérlései*) – „nevére is szenyt” (*homályt*) – alig olvashatóan áthúzott szó: „közvel” [közvélemény?] (*nyilvánosság*) – „kérem” (*óhajtánám*) – „élesebb kifejezések” (a jelző törölve).

nem éppen rossz verseire: a Mészáros gúnyoló *Nyakravaló* című epigrammára céloz (erről l. 203. sz. jegyz.): csak ennek az egyetlen versnek az elítéléséről lehetett szó; a többes szám annak idején gyakori germanizmus (a német „Vers” verssort is jelent).

216. K: OL, O 171. Oberstaatsanwaltschaft Pesth, Praesidium. (Dátum a felzeten): „Martius hó 9^{én} [1]849.” Eredeti fogalmazvány. A főhadparancsnokságnak elküldött tisztázathoz a szóban forgó leltárak 2-2 példányát mellékeltek; nyilván német fordításban, mert a magyar nyelvűek a jogügy-igazgatóság irattárában maradtak (l. 210. sz. jegyz. Vö. Kiss D. 89. (III/68. sz.) 43. sz. facs. – **M:** Az imént említett facsimilén kívül itt először.

A P elleni foglalási eljárás elrendeléséről és lefolytatásának körülményeiről l. a helyszínrre kiküldött alügyész jelentését (uo., 210. sz. üggyirat és jegyz.). A szóban forgó felterjesztés értelmében P lefoglalt ingóságait „egyelőre”, a házmester felügyeletére bízva, ott hagyták a költő szüleinek lakásán. A holmikát György napjáig (ápr. 24.) el kellett volna szállítani (ez volt a lakásbérlet megújításának szokásos határnapja), s erre a Budai Katonai Ker. Parancsnokság a „Neugebäude” (Új Épület) egyik szobáját jelölte ki. A rendelkezés végrehajtására azonban a megszálló hatóságnak már nem volt ideje, mert a főváros körülbelül éppen ez idő tájt felszabadult. Hónapokkal később, P eltűnése és a szabadságharc bukása után, tovább folytatták a félbeszakadt foglalási eljárást, melynek újabb fázisa (új leltár készítésével és árveréssel) 1850 januárjára esett (l. Gerő 1933. 127–128.). – *Albert Pálffy:* Pálffy Albert (1820–1897) író, lapszerkesztő, P jó barátja, ugyancsak felségértés és pártütés címén vád alá helyezett forradalmár. – *C.Mz:* a Conventions-Münze (a.m. egyezményes pénz) rövidítése; ezzel jelölték, hogy pengő (ezüst) és nem a kisebb értékű papír (bankó) forintról van szó.

217. K: Arad (Románia), az Aradi Múzeum Levéltára. Az 1848/1849. évi rendezetlen iratok közt: Csányi-iratok 3345. sz. A kéziratot nem láttuk, közlésünk alapjául Bözödi György alábbi közlése szolgált. – **M:** Bözödi György: „Petőfi egy napja” című cikke egyik lapalji jegyzetében: ItK 1963. 428.

Bem tábornok P-t 1849. márc. 7-én valamilyen megbízással mint futárt Csányi László erdélyi kormánybiztoshoz küldte Kolozsvárra (l. Dienes: PSz 116.); a költő márc. 11–12-e tájt érkezett oda, s 15-én kora hajnalban valamilyen futárkocsival Debrecenbe utazott tovább; feltehetőleg hivatalos postát vitt a forradalmi fővárosba. (Minderre nézve l. az alább következő „Futár Könyv”-bejegyzést és hozzá fűzött jegyzeteinket.) Csányi ez alkalommal utaltatta ki számára a szóban forgó futárszolgálati díjat, melyet közvetlenül indulása előtt vett fel. (L. Bözödi György fent id. cikkét.) – **Rf.:** rénes forint; régi elnevezés; az ún. rajnai konvenció *ezüstforint* neve volt a 18. század második felétől, szemben az 1762-től kibocsátott papír- vagy bankó forinttal. Váltópénze 60 krajcár volt. 1857-ig maradt érvényben. (L. Magyar történeti fogalomtár. Szerk. Bán Péter. 2. k. L – Zs. Bp. 1989. 129–130.)

218. K: „Futár Könyv Kormány Biztos Csányi László Ur rendeletéből.” A Román Népköztársaság Akadémiája kolozsvári levéltárában, az (Aradról odakerült) Csányi-iratok közt, 875. sz. alatt; e számom nagyobb mennyiségű vegyes anyag található; köztük van Biasini Domokos kolozsvári vendéglős és gyorskocsizó vállalkozó elszámolása a Csányi keze alatt állt kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ral. Ennek melléklete a szóban forgó „Futár Könyv...”, mely 26 x 12 cm nagyságú, 8 lap terjedelmű, vonalazott lapokból házilag készített füzet. Borítólapján a fenti cím után Biasini aláírásával ez a figyelmeztetés olvasható: „Szoros kötelességévé tétetik minden menő és jövő Futároknak, érkezési, indulási órát, Nevét felírni és ki által hová küldetett.” A közlő szerint a bejegyzés *P saját kezű írása*. Az előttünk ismeretlen rovatcímekeket értelemszerűen, szögletes zárójelbe közt adtuk meg. Az eredeti kéziratához nem férhettünk hozzá; közlésünk alapja az alábbi cikkben idézett szöveg volt. – **M:** Bözödi György: „Petőfi egy napja” című cikke (ItK 1963. 422–430.) keretében (427. l.); úk., jegyzetekkel: VP 7. k. 526., ill. 589–590. (A „Névbejegyzések, aláírások” című fejezet 8. sz. adata.)

Bem tábornok 1849. márc. 5–9. között Segesvárnál állomásozott seregével; ezekben a napokban, feltehetőleg márc. 7-én, a betegeskedő költőt valamilyen futári megbízással útbá indította Kolozsvárra, ill. Debrecenbe. A költő Marosvásárhelyen és Désen keresztül márc. 11–12-én érkezett Kolozsvárra Csányi László erdélyi kormánybiztoshoz. (Dienes: PSz 116–120.) A Csányi rendeletéből vezetett „Futár Könyv” szóban forgó adatából (amelyet Dienes még nem ismert) tudjuk, hogy az 1848. évi forradalom „nagy nap”-jának első évfordulóját, 1849. márc. 15-ét a kolozsvári Biasini-féle gyorskocsivállalat valamilyen Kolozsvár és Debrecen közt közlekedő kocsiján töltötte. (L. Bözödi i. t. 428–429.) Hogy milyen megbízattal vagy futárpóztával ment a forradalmi fővárosba, nem tudjuk. (Vö. Dienes: PSz 123.) Az ugyancsak Bözöditél közölt egykorú adat szerint Csányi Kolozsvárt „50 Rf” (rénes forint) futárszolgálati díjat utalt ki a számára, melyet valószínűleg közvetlenül indulása előtt vett fel. (L. előző adat és jegyz.)

219. K: Az egykori parancskönyv eredetijének hollétéről nem tudunk; közétevéje és ismeretője, Szabó Sámuel (l. alább Nagy Sándor 1896. évi kiadványának leírását) sem tett erről említést; bevezetőjéből csak annyit tudunk, hogy Lőrincz József őrnagy, Bem egykori segédtszjtje mentette meg a pusztulástól a becses okmányt, amely aztán Lőrincz özvegyének hagyatékából került elő. Dienes András is nyomozott utána, de hasztalanul: könyvében csak a kiadásra utal (Dienes: PSz 499., 500., 501–502. stb.). – **M:** Nagy Sándor: „Háromszék önvédelmi harcza 1848–1849.” Kolozsvár, 1896. 176 l. [Függelék:] „Okmánytár Háromszék önvédelmi harczához.” Kolozsvár, 1896. [2] I–CVIII. l.; ebben a P-re vonatkozó, szóban forgó napiparancs az LI. lapon olvasható. A függelékben a Szabó Sámuel tanár, 1848/49-es tüzér főhadnagytól sajtó alá rendezett „Bem tábori levéltárából” című fejezetben az 1849. febr. 1-től júl. 4-ig vezetett parancsjegyzőkönyv az V–LXXIV. lapra terjed. Ebben egyéb P-vonatkozású bejegyzések is vannak, melyeket alább, időrendjük szerint, külön-külön közlünk. A kézirat külső leírását l. a függelék I–IV. lapján. – A szöveg újraközlését l. Dienes: PSz 449. (82. sz. jegyz.).

P a hadügyminiszterrel történt összetűzés után, 1849. febr. 17-én lemondott századosi rangjáról, hogy mint egyszerű közlegény folytassa katonai szolgálatát. Mészáros a lemondást elfogadta, s utasítására P-t törölték is a 28. honvéd zászlóalj tisztii létszámából. Ez a rendelkezés, hibás címzés folytán, feltehetőleg sosem jutott el a zászlóaljhoz, sőt – hivatalosan – a költő új feletteséhez, Bemhez sem. (L. minderről feljebb 203. és 205. sz. szöveg és jegyz.) Ezért P feltehetőleg már akkor visszakapta Bemtől századosi rangját és az engedélyt az egyenruha viselésére, amikor – közlegényként – február végén – március elején – visszatért az erdélyi táborba; ennek a rehabilitációnak okmányszerű rögzítése történt meg a szóban forgó napiparancsban a költő néhány heti betegszabadsága után (l. Dienes: PSz 120.). Ezt P 1849. ápr. 11-i, a Közlöny szerkesztőségének küldött tudósításában is megírta: „Szebenben találtam Bemet; mint egyszerű közember mentem hozzá, minden igény és vágy nélkül; ő visszaadta a

kapitányságot s kinevezett segédének...” (1. VP 5. k. 135.): Bem a kinevezést ápr. 10-én hadügyminiszteri jóváhagyásra terjesztette fel, s ez meg is történt. (L. 221. sz. alábbi adat és jegyz.). – *ezen hivatalában*: értsd: századosi rangban. – *mint segédtszert*: P már 1849. jan. végén, amikor Kossuth rendelkezése folytán Bem erdélyi táborába vezényelték, segédtszert beosztást kapott a tábornok mellett, vö. Arany Jánoshoz intézett febr. 14-i levelével: „Bem táborába tettem magamat s Bem adjutansává [segédtszertjévé] tett...” (VP 7. k. 199.; vö. még Dienes: PSz 78.).

220. K: OSZK, Kézirattár, Fond VII. 67. sz., 1 másodréfűlő; kézírással kitöltött nyomtatvány első lapja. (A hátlap üres.) A palliumon: „Bem rendjeladományozása Petőfi Sándornak”. A kéziratához csatolva megvan az érdemrend vörös szalagja is. Maga a kitüntetés (leírását l. alább a magyarázatok közt) nincs az okmány mellett. Nem is tudjuk, megvan-e valahol: már akkor sem volt az adományozó okirattal együtt, amikor az Petőfi István hagyatékával 1880-ban a Nemzeti Múzeum könyvtárának birtokába került (l. a hagyaték átvételi jegyzékét, ill. részletes bibliográfiai leírását: MKSz 1880. 198., ill. 208.; 67. tételszám alatt; az utóbbi helyen megemlítik: „a rend hiányzik”. Fénym.: Dienes: PSz, „F” jelű mell.; Dienes: PU 66.; Békés 409. – M: VP 5. k. 237–238.; közli EPN is (527.) mint nyomtatványt, holott ezen a nyomtatott úrlapnak a költő nevére kiállított, fent leírt *egyetlen* példányát érti. A nagyobbrészt előre nyomtatott szöveget dőlt betűvel különböztettük meg a kézzel beírt névtől, dátumtól és aláírástól.

P a kitüntetést „a csatatéren tett érdemeiért”, tehát – Dienes fejtegetései szerint – elsősorban a febr. 4-i vizaknai csatában tanúsított bátor magatartásáért kaphatta Bemtől; egyébként február eleje óta összesen hat csatában vett részt (l. Dienes: PSz 132–133.); szerintünk a márc. 2–3-i medgyesi ütközetben bizonyított bátorságát (is) jutalmazta ezzel a tábornok; a *Csatában* című vers tanúsága szerint a költő ekkor is a sereg élén harcolt. (L. erről: Kiss József: „*Előre!* Egy jelszó irodalmi változatai Uhlandtól Petőfiig. III. Csatában.” ItK 1989. 408–413.) – Az átadási ünnepségről maga P is megemlékezett ápr. 11-én Szászsebesen kelt, s a Közlönynek megküldött (ápr. 26-án megjelent) tábori levelében. Eszerint az érdemjeleket Bem ápr. 10-én „küldötte szét”; P-ét saját kezűleg tűzte föl a költő mellére. (L. VP 5. k. 135–136.) – *a katonai érdemjel harmadik osztályával*: „ezüst koszorún áthúzott piros szalag” volt ez, melynek a fentiek szerint csak a szalagja maradt fenn; erre a harmadosztályú érdemrendre a kitüntetés alapító rendelete értelmében „minden rendű rangbeli katona tehet érdemet, mert az a személyes bátorságért szolgál jutalmul” (l. Dienes: PSz 132., ill. Dienes: PU 66.), s majdnem szó szerint erre utal a kitüntetési okmány indokolása. – *míg az erről szóló oklevél [...] megérkeznék*: hogy a hadügyminiszteri jóváhagyás megtörtént, arra következtetni lehet P-nek Aranyhoz intézett, 1849. máj. 27-i leveléből, melyben arra kérte belügyminisztériumi fogalmazó beosztásban dolgozó barátját, hogy vegye át számára „érdemjele oklevelét” (ti. a Bemtől kapott ideiglenes helyett a végleges) egy bizonyos Korponai alezredestől (l. VP 7. k. 210.). Sem az ügy folytatásáról, sem e végleges oklevél sorsáról nincsenek további adatok. – *a nemzetgyűlés küldötteitől*: ti. azoktól, akik április első napjaiban, Németh János alezredes vezetése alatt, leutaztak Szászsebesre, hogy személyesen adják át Bemnek az első osztályú katonai érdemrendet („a nagykeresztet”), az altábornagyi ranggal együtt (l. Dienes: PSz 132., ill. VP 5. k. 135.).

A harmadrendű érdemjellel „megjutalmazandó”, Bemtől kijelölt honvédtisztek névsorát (közöttük „Jékei, Szálbek, Petőfi századosok” nevével) a Honvéd című kolozsvári lap 1849. ápr. 23-i száma közzétette (vö. EPN 528.).

221. K: PIM P.78. sz. és 82/89–90. ltsz.; 3, ívrét nagyságú, 39 x 25 cm méretű levélből álló „Kimutatás” az 1849. ápr. 1–10. közötti kinevezésekről, Bem kísérőlevelével. (Ez utóbbi valószínűleg P kézírása, vö. Dienes: PSz 499., a 87. sz. jegyzetben.) Az egész csomó faközöld színű papíron; 3 íven „Az Erdélyi Magyar Hadsereg Fő Vezérsége” szövegű nyomtatott fejléc van (ezt dőlt betűvel szedték), egyéb nyomtatott szöveg nincs az okmányon. A kézirat minden darabján „Kacziány Géza gyűjteménye” szövegű ovális bélyegző lenyomata. A kísérőlevél 1. és 4. lapján 10.496/849. piros tintával írt egykorú iktatószám; az utóbbi lapon „17/4” (ápr. 17.) dátummegjelölés. – A szakleltári adat szerint „A Petőfi-Társaság törzsanyagából. Kacziány Géza ajándéka 1900 táján.” Fénym.: Dienes: PSz LXVI. sz. tábla. (Vö. még PHKat 94.; 72. sz.) – M: Dienes: PSz 509–510., részletes kísérszöveggel, melyben Dienes rámutat, hogy ez a szabályosan fölterjesztett s a hadügyminisztériumban iktatott és Mészáros Lázártól is aláírt (jóváhagyott) okmány világosan cáfolja Klapka György hadügyminiszternek néhány héttel későbbi vádját, miszerint P századosi kinevezéséről a minisztérium nem tudott, s azt nem erősítette meg. Klapka 1849. máj. 10-én Görgeyhez intézett soraiban ui. ezt állította nemcsak a költő ömgyi, hanem századosi rangjával kapcsolatban is, l. PAT 2. k. 82.

Bem P-nek a parancskönyvben ápr. 3-án bejegyzett kinevezését (l. a fenti 219. sz. adatot és jegyzetét) – az 1849. ápr. 1. és 10-e közötti kinevezések sorában – ebben az ápr. 10-én kelt hivatalos

küldeményben terjesztette föl a hadügyminisztériumnak. Az irat a fenti leírás tanúsága szerint ápr. 17-én már a minisztériumban volt. – *Eddigi zászlóalj*: A rovat üresen maradt, mivel Bem arról, hogy P eredetileg a 28. honvéd zászlóalj tisztii állományához tartozott, sosem kapott hivatalos értesítést. (L. 205. sz. jegyz.) – (*Eddigi*) *hivatal: százados*: Bem tehát hivatalosan nem vett tudomást arról, hogy a költő febr. 17-én lemondott tisztii rangjáról. – (*Kinevezetés utáni*) *rang és illetmény: Április 3. [1]849.*: annak rögzítése, hogy a „vezérkari százados segédtisztii” kinevezés ettől a naptól számít.

222. K: Bem egykori parancskönyvének hollétéről nem tudunk; szövegét, leírását az 1896. évi kiadásból ismerjük (minderre nézve l. a parancskönyv korábbi P-adatával kapcsolatos fenti jegyzeteket; 219. sz.). – M: Nagy Sándor: „Háromszék önvédelmi harcza 1848–49” (Kolozsvár, 1896.) [Függelék:] Okmánytár... LIX. l. (A parancskönyvet Szabó Sámuel tanár, egykori tüzér főhadnagy rendezte sajtó alá. l. fent idézett jegyz.); Dienes: PSz 501–502.

A kinevezés napja egyúttal P harctéri szolgálatainak utolsó napja: mivel még mindig betegeskedett, Bem május 4-én Kossuthoz küldte – francia nyelvű ajánlólevéllel, melyben arra kérte a kormányzót, hogy a költőt, míg egészsége helyreáll, a fővárosban foglalkoztassa, ill. hogy erősítse meg őrnagyi kinevezését. (E levél eredetijét nem ismerjük: de nem teljes másolata P kézírásával, valószínűleg a költő börtárcájában, fennmaradt; ennek szövegét és magyar fordítását l. VP 7. k. 549., ill. 622. H. Törő Györgyi közlése és jegyzetei.) P már őrnagyi rangjelzéssel indult útnak, s nála volt a számára Bemtől kiadott ideiglenes kinevezési okmány is (l. köv. 223. sz. adat és jegyz.). Minderre nézve l. még Dienes: PSz 148–149. – *Niuny*: a sajtóhibával szedett nevet Dienes helyesbítii Ninnyre, de a keresztnevet ő sem tudta megállapítani (uo. 502.).

223. K: OSzK, Fond VII. 43. sz., 1 fvrét fólíó első oldalán. (A hátlap üres.) A palliumon ez a megjelölés: „Petőfi S. őrnaggyá lett kinevezetéséről szóló okirat”. 1849. máj. 3. Fol. 1. – A kézirat „Petőfi István hagyatékából” került a Nemzeti Múzeum Könyvtárába. (Vö. MKSz 1880. 197., ill. 205., az átvételi jegyzék, ill. bibliográfiai leírás 43. sz. tétele.) Fénymásolat: PALB [1908.] 80.; Dienes: PSz, P. jelű mell.; Békés 415. – M: PetMuz 1890. 3. évf. 1. sz. jan. 1., 39–40.; VP 5. k. 240.

A kinevezés körülményeiről l. Bem parancskönyve 1849. máj. 3-i bejegyzésének (l. előző 222. sz.) fenti jegyzeteit. – *megegerősítés végett feljelentem*: a felterjesztést maga a máj. 4-én, tehát a kinevezést követő napon Debrecenbe induló P vitte fel, s bár az okmány nincs meg (valószínűleg Klapka vette magához a költőnek őrnagyi rangjáról még aznap írásban közölt lemondásával együtt, l. alább), hivatalos átvételét *több iktatókönyvi adat is igazolja*: 1/ az OHB és Kormányzóelnökség 1849. évi ikt.könyve (9. k.) szerint: „7447. Bem altábornagy, máj. 3. – Petőfi Sándort ajánlja – küld általa nyers aranyat, betegsége miatt szabadságot adott neki Pesten üdözhetni, őrnaggyal kinevezi” stb. (Bem leveleinek más témáiról). 2/ ezt a levelet máj. 16-án küldik át a hadügyminisztériumhoz: bejegyzése ennek iktatókönyvében (maga az irat ez esetben sem maradt fenn): „16 660. 25. Mai. 7447/K. B. A, F. g. Kormányzó ur átteszi Bem altábornagy jelentését, melyben az általa őrnaggyal ajánlott Petőfi Sándor által nyers aranyat küld” stb. (Petőfiről, őrnagyi kinevezéséről az iktatókönyvi foglalatban több szó nem esik); 3/ magát a levéllel együtt máj. 6-án Debrecenbe került, megegerősítésre váró őrnagyi kinevezési okmányt a hadügyminisztériumban már ezen a napon iktatták (11. k., 1849): „13 018. 6. máj. A. Petőfi Sándor százados Bem altábornagy által őrnaggyá történt kinevezése s illetőleg megegerősítése a Közlönybe közhírré tételik. 4162.” (Ez utóbbi szám megegyezik azzal, amellyel P 1849. febr. 21-én kelt elbocsátó levelét és szolgálati bizonyítványát – az akkori hadügyminiszter, Mészáros Lázár utasítására – a debreceni térparancsnokságnak, továbbítás végett, megküldték, vö. 206. sz. jegyz.)

P-nek Bem által felterjesztett kinevezése tehát eljutott addig, hogy véglegessé válásához csak a Közlönyben való (már el is rendelt) közreadása kellett volna. De erre nem került sor, feltehetőleg azért, mert P – Klapkával történt összetűzése után – lemondott őrnagyi rangjáról, nyilván azonnal (talán még ki sem lépve az épületből), mert lemondó levelét ugyancsak máj. 6-i dátummal s a fent idézett iktatószám után következővel iktatták: „13 019. 6. máj. Ugyanannak őrnagyságáról lemondása. 4162. [1]849.” (Ez utóbbi számról l. a fenti megjegyzést.) Ennek elfogadásáról hivatalosan nem értesítették; sőt – Aranyinak máj. 17-én Pestről írt sorai szerint – lemondását ott (a pesti térparancsnokságon) nem fogadták el, hanem három hétre szabadságotáltak (l. VP 7. k. 205.). Tény, hogy pontosan három hét múlva, máj. 28-i keltezéssel, megismételte lemondását, kijelentve, hogy „a polgári életbe lép át s őrnagyi rangját a t. c. hadügyminiszterium kezeibe teszi le” (l. VP 5. k. 143., jegyz.: 240–243.). E hosszúra nyúlt ügy a megismételt lemondás jún. 28-i elfogadásával s annak a fenti „13 019.” ikt. sz. alatti közzétételével (Közlöny, 1849. júl. 13.) zárult le véglegesen (l. erről alább 227. sz. szövé. és jegyz.).

Mégis úgy gondoljuk, hogy mivel maguk az iktatott okmányok (melyeket, részben legalább, Klapka magához vett, s évtizedekig megőrzött, vö. VP 7. k. 474., 475.) elkallódtak, az ügy hátterre, az akták elintézésének módja mindmáig tisztázatlan. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a költő

őrnagy rangja végső megerősítésének (a Közlönybe iktatásának) elmaradása – csakúgy mint a hadügyminiszter és P szóváltása, majd lemondása mögött – a terhes következményekkel járó Bem–Vécsey affér húzódozott meg. Ma már világosan látjuk, mennyi köze volt ehhez költőnknek: Bem *neki diktálta le* az inkriminált, a Honvédelmi Bizottmányhoz intézett, Lugoson, ápr. 23-án kelt jelentés *francia szövegét*; ennek valaki *mástól* készített magyar fordítását saját kezűleg *hitelesítette*, majd Bem *megbízásából elküldte* a kolozsvári Honvéd szerkesztőségének (I. H. Törő Györgynek a P-kézirat közléséhez készített jegyzeteit: VP 7. k. 612–614., valamint P-nek Bemhez intézett, máj. 17-én kelt francia nyelvű levelét, uo. 206–207.). Kossuth és Klapka tehát P-nek az ügyben egyaránt túl nagy, a valóságosnál érdemibb szerepet tulajdonított, s a Debrecenbe érkező költőt mindkettő az ennek megfelelő rideg fogadtatásban részesítették. Ezt tanúsítja az a levél is, amelyet Duschek Géza százados, Vécsey Debrecenbe küldött megbízottja, írt innen főnökének máj. 9-én. Ebben egyebek közt ezt olvassuk: „So viel ich bis jetzt erfuh, ist die Stimmung für Sie mein Herr General die beste, auch hat der Herr FML [Feldmarschall-Lieutenant] Bem schon den Befehl erhalten, strengstens zu untersuchen wie dieses Schreiben in den »Honvéd« gekommen ist, und Petöfy, der die ganze Schuld tragen soll, ist seit seiner Ankunft beim Profoßen; auch habe ich aus sicherer Quelle erfahren, daß seine Ernennung zum Majoren hier nicht ratifizirt wird.” (Amennyire eddig megállapíthattam, a hangulat itt Önre nézve, Tábormok Uram, a legkedvezőbb; maga Bem altábornagy Ur is megkapta már az utasítást: a legnagyobb szigorral vizsgálta ki, hogyan került ez az írás a „Honvéd”-be, és Petöfy, akit a dologban a teljes felelősség terhel, itt megérkezése óta börtönben van; azt is biztos forrásból tudom, hogy őrnaggyá való kinevezését itt nem fogják megerősíteni.) (HL, 1848–1849. évi gyűjtemény, 26/407. – A tudommal kiadatlan levél fénymásolatát és jelzetét Hermann Róbert hadtörténész-től kaptam. Teljes szövegét I. e. kötetben: Pótlás a PAt II. k.-éhez, Levelek 7. sz.) Ez az írás nyilvánvaló tévedéseivel együtt jellemző a legfelsőbb hadvezetés köreiben kialakult Bem- és Petöfi-ellenes hangulatra, s a szállongó, ellenőrizhetetlen híresztelésekre: P már máj. 7-én (feleségestül) elutazott Debrecenből, 9-én Szolnokról írta ismert levelét Klapkának (vö. VP 7. k. 473–474.), Klapka tehát legfeljebb tervezhette, hogy Debrecenben lecsukhatja; a kinevezést azonban a jelek szerint valóban vonakodott jóváhagyni.

(A jegyzetben idézett tanulságos iktatókönyvi adatokért ugyancsak Hermann Róbert barátomnak tartozom köszönettel.)

224. K: HL, 1848–1849. évi iratgyűjtemény 28/409.: [A debreceni térparancsnokság nyilvánartatása a városba érkező tisztekről 1849. ápr. 20.–1849. júl. 16.] P e kimutatás szerint a máj. 6-án a városi térparancsnokságon Debrecenbe érkezését jelentő 14 tiszt egyike volt. Ki-ki maga jegyezte be nevét, rangját s az esetleges egyéb adatokat; P bejegyzése is autográf. A többiek közül itt az övét megelőzőt is idézzük, mert annak adataiból ítélve feltehetőleg együtt jöttek Bem táborából: „Oberlieutenant Galopin als Courier vom Hr. F.M.Lt. [Herrn Feldmarschalllieutenant] Bem aus Freydorf bei Temesvar – Josef Lukinics.” [Lukinics József főhadnagy parancsőrtszt mint Bem altábornagy úr futára a Temesvár melletti Freydorfból.] Az adatot Hermann Róbert hadtörténész bocsátotta rendelkezésemre. – M: Itt először.

P – a Bemtől rábízott futárpostával s egyéb küldeményekkel – máj. 4-én indult el Debrecenbe (I. 223. sz. jegyz.), s mint ez a bejegyzése is tanúsítja, haladéktalanul tovább akart utazni (feleségével együtt) a már felszabadult fővárosba. Tervének megvalósítását Klapkával való összeszólalkozása s őrnagy rangjáról történt lemondása sem késleltethette lényegesen, mert már 7-én elhagyták a várost. (L. uo.)

225. K: OL, H 9. Belügyminisztérium. Elnöki iratok. 1849/220. Ívrét fóliópár. Fogalmazvány. Külzetén: „Bennevezett tábornokok[na]k Petöfy költeménye’ zétküldése iránt.” – [Benne, letépett papíron:]

Gr. Vécseynek, Temesvárra	4000.
Bém, altábor[nagyna]k Szebenbe	4000.
Klapka, tábornoknak, Komáromba	8000.
Kmety tábornoknak, Veszprémbé	2000.
Desewffy tábornoknak. Eperjesre	3000.
Tóth Ágoston ezredes urnak Verbáß ezeket zászlóaljankint kiosztani.	3000. péld.

Vö. Kiss D. 89. (III/70. sz.) 46. sz. facs. – M: Említette már Salacz 1955. 130., Dienes: PSz 508.; de első teljes közlése: Szemere Bertalan: „Politikai jellemrajzok. – Okmánytár.” Sajtó alá rend., bev., jegyz., mutatók összeáll.: Hermann Róbert és Pelyach István. Bp. 1990. 518. (a 235. sz. okmány), ill. 674. (jegyzetek az okmányhoz.)

P 1849. jún. első felében megírta *A honvéd* című költeményét, s a Pesti Hírlap szerkesztői: Csengery Antal és Kemény Zsigmond útján tudakozódott Szemere Bertalan miniszterelnöknél: megvennék-e a hadsereg számára. A kedvező választ követően a Szemeréhez intézett levélben javaslatot tett, mely szerint 50 000 példányt kinyomtatna, s példányonként „egy bankó garas”-t (két váltó krajcárt) kérne érte. (L. a miniszterelnökhöz intézett levele fennmaradt fogalmazványát: VP 7. k. 211.) Szemere a felajánlott mennyiség felét, 25 000 darabot vett meg (l. a vers első hírlapi közlésének kísérfőszövegét: *Repubblica* 1849. jún. 24-i 7. sz. 25., úk. EPN 535.). Ezeket osztotta szét szóban forgó rendelkezésével. (Az egyes tételek összege 24 000-et ad ki, tehát csak ezer darabot tartott vissza.) A költő az emlékezések szerint 500 vagy 600 pengő forintot kapott verséért. A miniszterelnök esetleges válaszáról nem tudunk, szövege nem maradt fenn. Az ügy részleteire nézve l. P levélfogalmazványának szövegét és a hozzá fűzött jegyzeteket (VP 7. k. 211., ill. 481–483.). – *a' belügyminister*: Szemere Bertalan ugyanis nemcsak miniszterelnöke volt az új, 1849. ápr. 14. után alakult kormánynak, hanem egyúttal a belügyminiszteri tárcát is vállalta. (P-vel való kapcsolatáról l. VP 7. k. 481–482.)

226. K: OL, O 171. Oberstaatsanwaltschaft Pesth, Praesidium; Pákh Albert lefoglalt ingóságainak kiadásáról szóló aktacsomóban. Pákh ugyanis 1847-ben, külföldre utazása előtt, P-re bízta könyveit, iratait és egyéb ingóságokat, s ezek utóbb, a foglalások során összekeveredtek P holmijával (l. VP 5. k. 251.), így kerülhetett közéjük a költő szóban forgó nyugtája. Vö. Kiss D. 93. (IV/2j sz.) az 58. sz. facs. egyik melléklete. Másik fénymásolatát l. Dienes: PSz LXIX. t. – **M:** Az említett fénymásolatokon kívül először itt, de Dienes (PSz 510.) már 1958-ban említette, hogyan akadt a nyomára az OL-ban egy, P javainak 1850. évi elkobzása során készített jegyzékben (ennek közlését l. VP 5. k. 256., a 146. sz. alatt: „Quittung über 200 fl., welche Petőfi an Bem überbracht” [Nyugta 200 Ft-ról, melyet Petőfi Bemnek átadott]).

A költő 1849. jún. 20-án francia nyelvű levelet írt Bem altábornagynak (ennek fennmaradt fogalmazványát ismerjük); ebből a levélből kitűnik, hogy a költőt atyai pártfogója visszahívta magához, s útiköltségre 200 pftot küldött neki; P a továbbiakban Bem értesére adta, hogy a hadseregben elszenvedett sérelmek, a méltatlan bánásmód s a katonaságról való végleges lemondása után „teljességgel lehetetlen” az altábornagy nagylelkű ajánlatát elfogadnia; ennél fogva a pénzt is kénytelen visszaküldeni. (L. VP 7. k. 212–213., magyar ford.: 484–485.). E levél megírása után néhány nappal talált alkalmat arra, hogy Pesten az egyébként ismeretlen Hencz Józsefre bízta a szóban forgó összeg visszajuttatását. Hogy ez megtörtént-e, nincs róla adatunk, a fennmaradt nyugta azonban bizonyítja, hogy a költő sietet a soraiiban foglaltak szerint intézkedni.

227. K: PIM Kéziratár. P 117. sz. Eredeti kézirat az OL Hadügyminisztériumi iratanyagából: 40 x 25 cm méretű ívpár, levéltári felzet. (P máj. 28-án kelt *Lemondása*, mely ezt az intézkedést kiváltotta, uo. 1849: 3139. sz. a. található.) A kézirat a PIM tulajdonába – a rajta látható bélyegzők tanúsága szerint – Kacziány Géza műgyűjtőtől került. Hogy Kacziány hogyan tett szert rá, nem tudjuk. – **M:** Tudomásunk szerint először itt, de Dienes: PSz LXX. sz. tábláján már fénymásolatban látható.

A szóban forgó felmentés előzményeiről (Bem 1849. máj. 1-ével őrnaggyá nevezi ki; a Bem–Vécsey affér miatt P-t kérdőre vonó Klapka máj. 6-án éles szóváltásba keveredik a költővel, aki még aznap írásban benyújtja lemondását őrnagyi rangjáról; ennek elfogadásáról nem kap hivatalos értesítést, sőt a pesti térparancsnokságon három hétre szabadságot adják) l. részletesen a 223. sz. okmány fenti jegyzetét. P – háromheti szabadsága leteltével (máj. 28-i keltezéssel) – megismételte lemondását, de ezúttal már nemcsak Bemtől kapott őrnagyi rangjáról, hanem a további *katonai szolgálatról* is (l. VP 5. k. 143.). Ennek a beadványának az elintézése kezdődött meg a szóban forgó hivatalos elfogadási okmány kiállításával. Maga az okirat nem maradt fenn; a kéziratban a szöveg alatt ez a *törölt* intézkedés olvasható: „A Térparancsnokságnak Pesten: Petőfi Sándor volt honvédőrnagy kilépési oklevelét az illetőnek kézbesítése végett ezennel átteszem, katonai osztályfőnök.” Baloldalt az ellenjegyzés: „Menyhárt Antal ezredes”. A törles magyarázata az lehet, hogy P (vagy az általa megbízott személy) személyesen vette át az iratot, hiszen amikor az elkészült, a miniszternek már a fővárosban volt (sőt talán már készülődött is – a kormánnyal együtt – az újra fenyegetett helyzetbe került Pest elhagyására).

Magának az „elfogadási okmány”-nak – akár eljutott P-hez, akár nem – nyoma veszett: sem a költő hagyatékából, sem máshonnan nem került elő. Talán az 1849. június végi, a főváros újabb kiürítése előtti napok zűrzavarában kallódott el; a költő talán nem is látta. A kéziratban az ív bal szélére írt utasítás értelmében azonban ugyanez a szöveg a *Közlöny* 1849. júl. 13-i 148. 549. lapján megjelent (l. EPN 536.); eltérés csak az aláírásban van: „Hadügyminister helyett az álladalmi titkár, Szabó Imre, ezredes.” P tehát, amennyiben a *Közlönynek* ez a száma a kezébe került, ebből is értesülhetett őrnagyi rangjáról való lemondása és a honvédseregből való kilépése hivatalos elfogadásáról, továbbá, hogy korábbi őrnagyi rangját (ha megkésve, utólag is) elismerték.

228. K: Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lt. (Szolnok), Elnöki Jkv. 1849. Az eredeti okmányt nem láttuk, hanem annak Mezősi Károly által közölt szövegét követtük (l. alább). – M: Mezősi 1970. 585–586.

P drapp börtárcájában egy elmosódott ceruzairású feljegyzés maradt fenn, melyen a költő, két oszlopban, 1848. évi követválasztási fellépése során megismert ellenfeleinek, ill. párhíveinek neveit jegyezte fel (vö. VP 7. k. 516., 574.). Kudarcának napjáról keltezett *Nyilatkozata* befejező részében hangzott: azért jegyezte fel ezeket a neveket, hogy mind ellenségeire, mind támogatóira (kik ennél-fogva „a nép ellenségei” voltak, ill. „a nép pártját fogták”) emlékezzék majd. Az első oszlopban olvasható Kerek József neve, aki Kunszentmiklós másodjegyzője volt akkor, s a szabadszállási választásnak – P-t nem is említő – jegyzőkönyvét vezette (vö. 173. sz. szövé. és jegyz.). Mezősi a fent említett két csoport tagjainak bemutatása során róla is részletes, új adatokra épülő képet rajzol: felvázolja korábbi ügyvédi tevékenységét, kiemelve azt a kárhuzatos szerepet, amelyet éppen a költő apjának perében, az idősb Petrovics István teljes tönkrevittetésében játszott; említi 1848. május utáni másodjegyzővé választását, később főjegyzővé emelkedését; majd – már a szabadszállás bukása utáni évtizedekben – Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispáni székhéig ívelő pályafutását (Mezősi 1970. 603–604.).

Mezősi bukkant rá a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lt-ban azokra az adatokra is, amelyekből kitűnik, hogy Kerek József 1849. júl. 22-én, már mint kunszentmiklósi főjegyző, alig néhány nappal az osztrák csapatok bevonulása előtt, a felelősségre vonástól félve elmenekült a városból. Emiatt felfüggesztették állásából; a városi tanács azonban összefogott az érdekében, és a Jászkun Kerület új főnökéhez, Kenéz Mihályhoz intézett alázatos hangú folyamodványban azt állították, hogy betegsége miatt hagyta el Kunszentmiklós és főjegyzői hivatalát, egyébként pedig a forradalomban „mint tényező szerepet nem vitt”. Ennek igazolására csatolták a helybeli bíró és tanácsa által kiállított, a szóban forgó részletet tartalmazó bizonyítványt. Kenéz a főjegyzőt állásába visszahelyezte; Kerek József „nyílt fellépése Petőfi ellen különösen érdemszerzőnek számított már ekkor” – jegyzi meg Mezősi (1970. 585–586.).

E bizonyítvány a költő elestét követő napon, tehát jó egy évvel az emlékezetes választás után kelt, mégis szorosan kapcsolódik P választási kudarcának e kötetbe iktatott dokumentumaihoz. Megtudjuk belőle, hogy a költő követjelölti fellépése ellen összehívott kunszentmiklósi népgyűlés egyik szónoka Kerek József volt, s a költőt republikanizmusa címen támadta; ehhez felhasználta *A királyokhoz* című költeményt s annak egyik ellenversét: feltehetőleg Mező Dánielnek ugyancsak röplapon terjesztett „Honfi szöveget”-ét (l. EPN 411–412.). Itt mindkettőt egy-egy sorával – és hibásan – idézik, tévesen azt állítva, hogy ezek *kezdősorok*. A két sor helyesen: „Bármit mond a szemtelen hizelgés, Nincsen többé szeretett király!” (*A királyokhoz* refrénje), ill.: „S bármit mond az éretlen Petőfi, Él fölöttünk szeretett király.” (Mező D. ellenverse első versszakának befejezése.)

– „nem *fogadta* ugyan el stb. (Mezősi így idézi): nyilvánvaló elírás vagy sajtóhiba a helyes „fogattak” helyett; javítottuk.

229. K: Bécs, Kriegsarchiv, Feldacten des k. k. Armeekorps in Siebenbürgen, 1849. Fasc. VIII. No. 3. Címzése: An Ein hohes k. k. Kriegsministerium! Schaeßburg am 1ten August 1849. Xeroxmásolata (melynek alapján a szöveget közöljük): HL 41/1966. 490g–m; a szóban forgó adat a 490 l lapon található. (Az adatot és a másolatot Hermann Róbert hadtörténésznek köszönöm.) – M: E részletet tudunkkal először Gyalokay Jenő közölte és használta fel a segesvári ütközetről írt tanulmányában (Hadtörténelmi Közlemények 1932. 187–235.; idézi: 200.); Dienes (PSz) is gyakran utal rá (néha az ezredes eredeti Dorschner néven), Gyalokay cikke nyomán. Gyalokay azonban éppen csak megjegyzi, hogy „a megölt ellenséges tiszt” a csatában hősi halált halt Zeyk Domokos lehetett (l. cikke i. helyén), egyébként ezzel a kérdéssel nem foglalkozik; Dienes azonban éppen a jelentésnek ez az adata érdekli a legjobban, mert arra a meggyőződésre jut, hogy a Karlsburg (Gyulafehérvár) alatt táborozó Stein Miksa ezredeshez intézett utasítást (ennek fogalmazványát?) a leszárt és kirabolt *Petőfi holtteste mellett* találták meg; hiszen – ez Dienes feltevésének alapja – Dorsner tisztásra, Heydte őrnagy fedezte fel a Fehéregyháza–Héjjasfalva közti út mentén azt a holttestet, amelyet az ő leírása után utóbb a P-ével azonosítottak (l. 231. sz. jegyz.); mellette pedig – későbbi hivatalos jelentések szerint – „több, vérel szennyes irat” hevert (l. Dienes: PSz 376., magyar ford.). Igaz, hogy Heydte ezek közül csak Kemény Farkas ezredesnek Kolozsvárról küldött jelentését említi, de a többi irat között – vélte Dienes – ott lehetett a Steinnek szóló parancs (fogalmazvány) is, melyről viszont csak Dorsner tesz említést; Dienes úgy gondolta, hogy Dorsner még aznap este megkapta Heydtétől a szóban forgó dokumentumokat, s aug. 1-i jelentését már ezek ismeretében írta (Dienes: PSz 456.). De miért csak ezt említi, s miért hallgat Kemény Farkas leveléről, melyet Heydte, a leletéről szólva, mint igen fontosat egyedül emel ki a talált iratok közül? Megfontolandó továbbá az is, amit egy 1877-ben közzétett,

Heydte egykori feljegyzésein alapuló cikkben erről az epizódról olvassunk: „a holttest mellett papirosok heverték – némelyike szakadt, némelyike véres volt – az osztrák hadbiztos [ti. Heydte] elrendelte a papírok felszedését. Ezek között az első báró Kemény Farkasnak egy – akkoriban az orosz hadtest számára igen fontos – jelentése volt arról, hogy 6000 emberrel Gálfalvánál áll, és ott várja az utasításokat, továbbá állománykimutatások és báró Stein magyar ezredes jelentése »Gyulafehérvár előtt« (»vor Karlsburg«) keltezéssel”... (Neue Temesvárer Zeitung 1877. 187. sz., magyar ford.-ban közli Dienes: PSz 316–320., a szóban forgó részletet l. 318–319.). Ezúttal tehát mindkét feljebb emlegetett magyar tiszt neve szerepel, csakhogy az utóbbi nem egy Steinhez intézett *utasítás*, hanem egy tőle Gyulafehérvár alól érkezett *jelentés* kapcsán. Dorsner aug. 1-i jelentése és Heydte említett leírásai közt e vonatkozásban nincs bizonyítható összefüggés. A kérdést eldöntetlennek érezve, a szóban forgó jelentésrészletet egyelőre *kétes hitelű* P-adaléknak tekintjük.

Dorsner (Dorschner) Ferenc ekkor Heydttel és egy bizonyos Alberti gróffal együtt közigazgatási feladatokkal megbízott összekötő tiszt (Dienes: PSz 454.); „renegát”-ként emlegetik, mert eredetileg az 1. sz. székely határőrezred ezredese volt, aztán átállt az osztrákokhoz (uo. 532–533.).

Az adatot, bár a költő *eleste utáni* napon kelt, éppen ezzel való szoros összefüggése miatt vettük fel gyűjteményünkbe.

230. K: PML IV. 106b. A „Haynau-féle” megyei elnöki közigazgatási iratok egyik csomójában, külön jelzet nélkül. Eredeti fogalmazvány. 8 fólióból (4 fóliópárból) álló, rendezetlen anyag, mely eredeti állapotában a forradalomban és szabadságharcban kiemelkedő szerepet játszott személyek nagyjából betűrend szerint felsorolt leírásait tartalmazta. A fóliók számát tekintve teljesnek látszik, de a kézirat annyira rongált: ti. felső szélén és főként bal alsó sarkán annyira hiányos, hogy feltehetőleg egyes nevek is leszakadtak, s több leírás csak töredékesen olvasható. A jegyzék legalább 65 nevet tartalmazott. A címmel ellátott első lap felső része ugyancsak megrongálódott; annyi vehető ki a címből, hogy részben felségsértéssel vádolt, részben a fegyveres felkelésben „tetleg” részt vett személyek leírása következik. P személyleírása [Patay?] József és Perczel Móriczé közt olvasható. Az anyagot valószínűleg az osztrák katonai parancsnokság rendőri osztályától készített (nyomatásban is kiadott) német nyelvű leírásokból fordították magyarra. (Vö. alábbi, magára P leírására vonatkozó adatainkkal és utalásainkkal.) – M: Először itt.

P-ről már 1849 januárjában, a főváros első megszállása után is adtak ki (röplap vagy falragasz formájában) német, lengyel, román nyelvű körözölevelet. (Természetesen csak egyike volt a már akkor körözött személyeknek.) A német nyelvű röplap egyik példányára, amely 1849 februárjában került a kezébe, néhány soros gúnyos megjegyzést írt (l. VP 5. k. 182–183., uo. a nyomtatvány szövege; jegyz.: 259–260.). Más, német–lengyel párhuzamos közlésű, ill. román nyelvű kiadásokról l. PAt 1. k. 413. Egészítsük ki ezeket néhány a fent id. kiadásból kimaradt adattal: az Abaúj-Kassai Napló 1878. nov. 14-i közlése (2–3. l.) gr. Franz Schlik lovassági tábornok 1849. jan. 28-án kelt elfogatási parancsára is utal; Eugen Jebeleanu jeles román költő, P-fordító az 1849. januári körözölevélnek a romániai Craiova város múzeumában őrzött román nyelvű példányát említi: „Petőfi nyomában – románok között.” Korunk (Kolozsvár) 1963. júl., 882–886. (Korábban is szólt már róla egy interjúban: Élet és Irodalom 1959. okt. 16., 7.) – Érdekes dokumentumra hívta fel figyelmünket Király Endre okl. gépészmérnök (Bp.), aki még az 1970-es évek elején – az egykori Német Demokratikus Köztársaság területén fekvő Mühlhausen „Stadt-Rat-Archivum”-ában (a városi tanács levéltárában) – egy magyar forradalmárokat köröző német nyelvű kéziratra bukkant, P-nek 1849 januárjában készült személyleírásával. Az elfogatóparancsot 1849-ben a berlini rendőrség adta ki. Sajnos, ennek a kéziratnak a fénymásolatát mindaddig nem sikerült megszerezniünk. Hírt adott róla már az Élet és Irodalom 1986. febr. 14-i száma is.

Az 1849. szept.-ben készült leírást a korábbi német szöveg nyomán fordították magyarra: meglehetősen szabadon, más sorrendben, nem mindig szó szerinti hűséggel, de új adatok nélkül és az év eleji leírás durva tévedéseivel együtt (36 éves, erdélyi származású, oláh nyelven is beszél stb.).

A szóban forgó okmány P halála után készült, tehát tulajdonképpen kívül esik gyűjteményünk szigorúan értelmezett időkerén, s annak az évekig tartó makacs rendőri nyomozó munkának a kezdetét jelzi, melynek aktái már 1849 végéig alig áttekinthető mértékben felszaporodtak. Mégis felvettük mint a sokáig életben lévőnek hitt veszedelmes „rebellis” utáni kitaró titkosrendőri kutatásnak egyébként is érdekes, legkorábbi dokumentumát; de a további adatokra csak itt, a jegyzetben utalunk. L. főként Kiss D. 90–91. IV/1a, b, c, d) 48/a, b sz. facs.; mindezek közvetlenül az általunk közölt magyar nyelvű személyleíráshoz kapcsolódnak. Vö. még a következő közlési adatokkal is: Kovács József László: „...elfogatattás végett köröztetik” Alföld (Debrecen) 1973. 1. sz. 78–80. A szöveg a közlésben mindössze ennyi: „Petőfi Sándor 30. Év alaton Vékony termető, barna képű fekete haju.”; forrása a „Rác-

kevei jegyzőkönyvek” sorozatában 1849. szept. 16-i keltezéssel „kurrentáltatott” (másolás után továbbküldendő) körözési felhívás 28 személy leírásával. – Hógye István (szerk.): „Irodalomtörténeti dokumentumok Zemplén levéltárában.” Miskolc, 1986. 103. l., 130. sz. tétel: „Országos körözés, elfogató parancs a szabadságharc vezetői ellen...” Itt Petőfi körözése, személyleírása a következő: „Petőfy Sándor költő, 30 éves, erdélyi, születése nem tudatik. Ref., nős. Alaton természetű, barna képi, fekete, felálló haju, emelt homloku, fekete szemü és szemöldöki, széles orrú, rendes szájú és fogu, hegyes állú és sötét bajszu, beszél magyarul, németül és oláhul, nyakravaló nélkül szokott jární.” V., Tállya körlevelek jkv. 1845–1850. 170.

231. K: PIM, P. 80. sz., 26,5 x 21 cm nagyságú elsárgult levélpár 1. lapján, Szendrey Júlia saját keze írásával. Ezen a lapon, az aláírás alatt P. S. jelű vörös viaszpecsét (a költő fennmaradt kéziratán többször látható pecséttel azonos lenyomatú); lejjebb az 1. lap jobb alsó sarkában Horvát Gyula mk. aláírás, címer rajzú vörös viaszpecséttel (a paizson a feje fölé görbe kardot emelő oroszlán rajza; valószínűleg a Horvát család pecsétje; H. Gyula H. Árpád öccse volt). A kézirat 2–4. lapja (későbbi leltári számoktól, bélyegzőktől eltekintve) üres. A szakleltári adat szerint a kézirat a Petőfi Társaság törzanyagából való; az 1900-as évek elején szerezték be. Az előbbi tulajdonos neve, ill. a beszerzés módja ismeretlen. Fényrn.: PALb 1898., mell. a 64–65. l. között; PALb [1908] 105.; Dienes: PSz LXXI. sz. tábla stb. – **M:** A nyilatkozat a múlt század vége óta sokszor megjelent; tudomásunk szerint legkorábban a Magyar Hírlap 1891. márc. 22-i számában (2. sz. mell. 17–18.), majd uo. 1899. júl. 30-án (208. sz. 21.); MDSzJ 110.; Dienes: PSz 374–375. stb.

Szendrey Júlia 1849 késő őszén hatósági engedéllyel Dél-Erdélyben járt: eltűnt férje után nyomozott. Úgy látszik, már ekkor szerzett értesülései meggyőzték arról, hogy P hősi halált halt; a végső – szubjektív – bizonyosságot azonban néhány hónap elteltével az a tény érlelte meg benne, hogy a költő nem adott magáról életjelet; ha életben maradt volna – Júlia meg volt győződve erről – bárhonnan, bármilyen körülmények között is talált volna rá módot, hogy legalább üzenjen. Az özvegy nyilatkozatában felsorolt értesülések és érvek csak másodsorban estek latba, bár utalt annak a két szemelynek a nyilatkozatára is, akiket a P-kutatás mindmáig a költő eltűnése körülményei legszavahihetőbb tanúinak ismer el: Lengyel Józsefre és báró Heydte osztrák őrnagyra (róluk l. alább). – Mivel ezek szerint Júlia írásos nyilatkozata úgyszólván a költő halotti bizonyítványát helyettesíti, véleményünk szerint be kellett kerülnie ebbe a költő személyi okmányait tartalmazó gyűjteménybe.

A nyilatkozatot – mint a szöveg bevezető mondatából és a dátumból kitűnik – az eskető lelkész íratta (halotti bizonyítvány helyett) az özvegygel, amikor az Horvát Árpád egyetemi tanárhoz (1820–1894) való férjhezmeneteli szándékát bejelentette, s a házasság megkötését kérte. A pesti Lipótvárosi Egyházközség „Házassultak anyakönyve 1830–1852” kötetében (Szent István Bazilika Plébánia hivatala, Budapest, V., Alpári Gyula u. 7.), az 1850. évi 26. lapon olvasható bejegyzés szerint 1850. júl. 21-én Horváth[!] Árpád nőten, r. kat. vallású 29 éves egyetemi tanár, helybeli (pesti) lakos feleségül vette Szendrey Júlia r. kat. vallású, 20 éves, Zala megyéből származott hajadont[!]; az előbbinek házassági tanúja Horváth[!] Gyula „helybeli”, az utóbbié Ráth József ugyancsak pesti lakos volt. A párt Szántófy (Antal) plébános adta össze, „Felmentés után”. A lelkész tehát körültekintően járt el: a Júliától kért írással – minden eshetőségre – magát fedezte, a mennyasszonyt pedig mint hajadont jegyezte be, mert a körözés alatt álló közismert költő és forradalmár nevének feltüntetéseval nemkívánatos zaklatásoknak tehető volna ki.

Három évvel később Szántófynek, amikor már aligha számított rá, kellemetlensége támadt a dologból. Az eltűnt „rebellis” után Európa-szerte nyomozó bécsi rendőrhatalóság 1853-ban döbönt rá, hogy P állítólagos özvegye már 1850-ben újra férjhez ment. Egy esztendeig tartó vizsgálat következett, melyet a P-irodalom nyomán, a magyar fordításokból vett idézetek felhasználásával s csak főbb vonalaiban ismertettünk: 1853. júl. 23-án a bécsi rendőrfőnök felkéri Albrecht főherceget, Magyarország polgári és katonai kormányzóját, vizsgálta ki: igaz-e az a londoni [!] ügynöktől kapott hír, hogy P életben van, Pest megyében bujkál, s felesége „megint férjhez ment, hogy létezése minden nyomát elmossa”? Az ügyben a kormányzó katonai irodájának vezetője, Jacob Parrot (MDSzJ: tévedésből „Panat” olvasatban említ) császári altábornagy jár el; hosszas nyomozás után kideríti, hogy a költő felesége valóban férjhez ment, s az év vége felé jelentést kér az eskető lelkésztől. Szántófy 1853. dec. 29-én kelt válaszában Júlia szóban forgó nyilatkozatával, két 1850-ben megjelent hadtörténeti tárgyú (Bem erdélyi hadjárataról szóló) röpirattal és erkölcsi-lélektani indokokkal támasztja alá eljárását. Júlia saját kezű vallomását ismertette megemlíti báró Heydte őrnagyot is, aki azt állította, hogy látta P halotttestét a segesvári csata lezajlása után a helyszínen. (Szántófy levelét l. Kiss D. 96. [IV/12c sz.]; az OL D/44. jelű anyagában lévő okirat facs.: 75. sz.). Parrot ezért már 1854. jan. 4-én jelentést kér az ügyről a dél-magyarországi Lugoson szolgáló, időközben ezredessé előlépett Heydtétől. Miután ennek

(1854. jan. 12-én kelt) részletes válasza (erről l. alábbi magyarázó jegyzetünket) nem győzi meg teljesen arról, hogy a Heydtétől látott holttest valóban a körözött forradalmár volt-e, arra a véleményre jut, hogy Szántófy nem járt el tisztében az egyház szolgájától megkövetelhető elővigyázatossággal (hiszen P még életben lehet), s a lelkész felettesét, Scitovszky János hercegprímást jan. 18-án felkéri: vizsgálja ki e házasságkötés körülményeit. Scitovszky jan. 23-án jelentéstételre és bizonyítékai előterjesztésére hívja fel plébánosát.

A jelekből ítélve megriadt lelkész nagy körültekintéssel készült fel a válaszára: Júliával új nyilatkozatot íratott, a házasságkötés napján kelt eredeti alapján, de 1850. júl. 10-i, tehát *II nappal korábbi keltezéssel*, s az abban foglalt állítások konkrétabb, egyértelműbb, helyenként részletesebb megfogalmazásával (erre mindeddig nem figyeltek fel a kérdés irodalmában): így „az erdélyi csatákban elesett” részlet helyébe „a segesvári ütközetben elesett” került; a költő csatáit halálának valószínűsítése részletesebb és meggyőzőbb formát öltött (a betoldásokat dőlt betűs szedéssel emeljük ki): „...a segesvári csatában, kozákok által körülvetve, szakaszatott el a futó hadseregtől egyedül, a menekülés lehetősége nélkül. Ezentúl többé senki nem látta őt; s miután később sem az osztrák, sem az orosz foglyok közt föl nem találtatott, a fönnemlített körülmény ottani elvesztét kétségtelemné teszi.” Az aláírás is teljesebb a korábrinál: „Özv. Petőfi Sándorné szül. Szendrey Júlia.” E módosításokat nyilvánvalóan a plébános sugallta, vagy éppen maga végezte el a korábbi szöveg alapján, s tette oda az új változatot lemásolás végett Júlia elé. Egyúttal további bizonyítékok beszerzésére szólította fel. Ezzel magyarázható, hogy ezúttal már az apa, Szendrey Ignác, sőt annak egyik gazdatisztje (kasznárja) is tanúsítja a költő harcéri halálát; ilyen értelmű nyilatkozatot tesz továbbá Medve Imre ügyvéd és egy bizonyos Kovacsóczy M. „volt főhadnagy s most elbocsátott cs. k. közlegény”. Mindezek a más-más kézírású igazoló iratok ugyancsak az esküvő előtti napokból (1850. júl. 11–20. közt) vannak keltezve. Tartalmuk vagy semmitmondó, vagy (azóta ismertté vált) tényekkel cáfolható; nyilvánvalóan később készült, feltehetőleg a Szendrey apától beszerzett hamisítványok. Szántófy a Parrothoz intézett jelentésnél gondosabbat és részletesebbet írt feljebbvalójának; ebben a korábbi adatokat és érveket is felhasználja, s mellékeli az özvegy újrírt nyilatkozatát és a fent említett frissen beszerzett, antedatált tanúvallomásokat. Az így felszerelt aktacsomót 1854. febr. 18-án küldi el a hercegprímásnak, aki 25-én Albrecht főherceg magyarországi kormányzóhoz intézett átiratában határozottan megvédi plébánosát: „az elem terjesztett ügyiratokból kiviláglik, hogy nevezett plébános a foganatosított eljárás esetében teljesen körültekintő módon csak akkor fogott hivatása teljesítéséhez, miután Petőfy, a költő haláláról erkölcsi bizonyosságot nyert, melyet a szemtanúk nyilatkozatai szolgáltattak, úgyhogy özvegye házasságának érvényessége felől semmi kétség nem foroghat fenn...” Parrot altábornagy 1854. márc. 7-én ebben az értelemben tájékoztatja a bécsi rendőrkapitányt, Kempen altábornagyot. – A szóban forgó vizsgálat s egyúttal az osztrák rendőrség „Petőfi-aktája” ezzel az ügyirattal lezárult. Minderre nézve l. MD SzJ 128–132., 389–392.; Dienes: PSz 371–378., 550–552.; vö. még Nagyrévi György adatközlő cikkével, ill. Dienesel folytatott vitájával: Élet és Tudomány 1960. 31. sz. 989–999., 44. sz. 1406–1407.; Szendrey Júlia újrírt, kiegészített (1850. júl. 10-i keltezésű) nyilatkozatának fénymásolata: Békés 445.; Szántófy felterjesztése többi négy mellékletének fénymásolata: uo. 446. Vö. még Kiss D. 96. (IV/12 a,b,c) 75. és 76. sz. facs., ill. 100–102. (V/2ab, ill. 3a–d). – Az említett feldolgozásokban kisebb-nagyobb hiányosságok, tévedések fordulnak elő; a legteljesebb és legvilágosabb képet a fennmaradt kéziratári forrásokból nyerhetjük: az esztergomi Prímási Lt-ban őrzött aktacsomónak (az irodalomban először 1972-ben, Kiss D. ímént i. összeállításában ismertté vált jelzete: Scitovszky Cat. 38., 444. és 1132/1854.; a bécsi Állami Levéltárban (Haus-, Hof- und Staatsarchiv) lévő, az ügyvel kapcsolatos iratokat tartalmazó aktacsomó jelzete: Informationsbüro (BM-Akten) K. 65. GZ 1494/1854.

Külföldről jött, több nemű tudósítások: nem tudunk közelebbit róluk, de Júlia nyilván azokra az értesülésekre célzott, melyek szerint eltűnt férjéről az emigránsok sem tudtak; nem tűnt föl Bem törökországi környezetében sem. – *Udvarhelyszékben Keresztúron lakó gyógyszerész – kinek nevét ugyan nem tudom* –: az a székykeresztúri patikus, akivel Júlia személyesen beszélt, Lengyel Sámuel volt, az a személy azonban, aki az özvegy előadása szerint férjét akkor látta utoljára, midőn ez kozákok által körülvetve, szakaszatott el a futó hadseregtől, csak az előbbinek névrokona, az ugyancsak keresztúri Lengyel József felcser lehetett. (A segesvári csatában mint önkéntes betegápolók, ill. sebkötözők mindketten jelen voltak.) Az asszony ez utóbbival nem beszélt, de másoktól hallhatta, hogy ő a csata 1849. júl. 31-én délutáni eseményeit és a magyar arcvonal összeomlását P közvetlen közelében a költővel együtt élte át, s mivel lovon menekült, még ki tudott jutni az üldöző ellenséges lovasság átkaroló gyűrűjéből. Júlia tehát, bár a két Lengyelt összekeverte, közvetve arra a személyre hivatkozott, akit a kérdés legutóbbi és mind ez ideig legalaposabb feldolgozója a költő eltűnése körülményei egyik koronatanújának tekintett (Dienes: PSz 375–376.). Lengyel József emlékezését l. a VU „Adatok

JEGYZETEK A FÜGGELÉKHEZ

A költő leszármazásának és a Petőfi család tagjainak anyakönyvi adatai, 1773. jan. 21. – 1880. ápr. 30.

I. K: Aszód, Evangélikus Egyház. – **M:** Az adatot már Györgyössy László említette „Petőfiék Aszódon” című cikkében (VU 1887. máj. 29., 366–367.; úk. Hatv² 1. k. 35.), tőle vette át Ferenczi is (FPÉ 1. k. 5.); de a további genealógiai kutatás megbízható kiindulópontjává csak századunk hetvenes éveiben, a férj téves életkor adatának kiigazítása, ill. a feleség „Kamhall” családnevének helyes értelmezése után válhatott (l. alább a magyarázatokat).

Inhonestus, ill. *inhonesta*: a „becstelen” jelentésű jelzővel azokat a házasulandókat illették, akiknek a gyermeke a házasságkötés előtt fogamzott vagy született. – *Thomas Petrowicz*: (e család-névnek, mint látni fogjuk, kiejtésben és helyesírásában különféle, néha igen eltérő változatai éltek) a költő atyai nagyapja ekkor már jócskán elmúlt 30 éves: Jakus Lajos kimutatta, hogy az utólag beszűrt *ann. 30* évszám-adat csak becslésen alapulhatott, mert ez a Petrowicz azonos azzal a Thomas Petrech-hel (a Petrovicz, Petrovics, Petrech írásformákat a 18. századi egyházi anyakönyvezési gyakorlatban felváltva használták), akit mint Georgius Petrech (Petrich-Petrovitcz) György, 1685–1752, és a csak férje nevén megnevezett Anna (a költő nagyapai dédszülei) gyermekét 1736. okt. 3-án kereszteltek a Nyitra megyei Vagyóc (Vadovce, Szlovákia) községben. (L. Jakus: StudCom 1. sz. 292.) Ezzel megdőlt Dienes Andrásnak az az óvatos feltevése, hogy a költő apai nagyapja egy bizonyos Petrovics György és Pazitka Borbála házasságából 1768. dec. 21-én született volna Vagyócon (Dienes: FP 22–23.), sőt Jakusnak, ezen a nyomon továbbhaladva, sikerült azt is tisztáznia, hogy a költő apai felmenői jobbágy származásúak voltak: semmi közük nem lehetett az 1667-ben, ill. 1597-ben nemességet szerzett két Petrovics családhoz (l. Jakus i. t. 293.). Petőfi apai nagyapja tehát e házasságkötés idején valójában nem 30 éves volt, hanem már 36 is elmúlt. Elhalálozási adatait is ismerjük: 1817. ápr. 2-án, 80 éves és hat hónapos korában hunyt el Domonyban (l. az ottani evang. anyakönyvet); a pontosan megjelölt életkor adatból visszaszámolva akadt rá Jakus Lajos a vagyóci anyakönyvben a 80 (és fél) évvel korábbi keresztelési bejegyzésre, i. t. 292. – *Susanna Kamhall*: a menyasszony Kamhall János monori szabónak (és Pastoralis Zsuzsannának, vö. Jakus: MF 3. sz. 21.) 1751(?) körül született lánya volt; özvegyen maradt anyja 1753-ban Salkovics Péterhez ment hozzá; a leányt itt, házasságkötésekor, természetes apja családnevével jegyzik be; utóbb – Petrowicz Tamástól született gyermekei anyjaként – az anyakönyvekben mint Salkovics Zsuzsanna szerepel, tehát nevelőapja nevét viseli. Ez a nem könnyen felismerhető magyarázata a Kamhall–Salkovics kettősségnek, mely Dienes is megtévesztette (vö. Dienes: FP 16–17.). A kérdés tisztázása Jakus Lajos érdeme (l. Jakus: MF 3. 6–7.). Salkovics (eredeti nevén Kamhall) Zsuzsanna, a költő apai nagyanyja 1803. febr. 25-én halt meg Aszódon (l. a fent idézett aszódi anyakönyvet), a bejegyzés szerint 58 éves korában; vagy itt írják tévesen 5-6 évvel idősebbnek, vagy a házasságkötés alkalmával vallotta magát ugyanennyivel fiatalabbnak. (Az utóbbi esetben 1745 s nem 1751 körül született; az anyakönyvi bejegyzés adatára még nem sikerült ráakadni.) A halálát követő évben a megözvegyült Petrowicz Tamás újra megnősült: Radus Annát vette feleségül (l. alább a Függ. 5. sz. anyakönyvi adat jegyzetét). – A költő genezisét a jegyzeteinkkel összhangban készült, kötetünkhöz csatolt lezármazási táblázattal tesszük áttekinthetőbbé, l. 1. sz. mell.

2. K: Necpál (Turóc megye, Szlovákia), az evangélikus egyházközség anyakönyvében, Štátný Archiv, Bytča (Nagybiccse, Állami Levéltár, Szlovákia). Vö. Dienes: FP 261., 55. sz. jegyz. Az eredeti bejegyzést nem láttuk. – M: Dienes: FP 261., az 56. sz. jegyzetben; magyar nyelvű, nem szó szerinti közlés; Jakus: MF 3. sz. 13. (mint előbb.) A házassági tanúkat, sajnos, egyik közlés sem említi.

Dienes a költő anyai nagyszülei házasságkötésének adatát P édesanyja születési bejegyzésének felfedezése után és nyomán kutatta fel; l. erről gyűjtésünkben az 1791. aug. 26-i adat jegyzetét. – Hruz János: a költő anyai nagyapja 1762. ápr. 6-án született Necpálon Hruz György és Cassparege (Gasparek, Gáspár) Anna házasságából; eszerint a házasságkötés idején már betöltötte 22. évét (Dienes: FP 261., 57. sz. jegyz.); és 1827. szept. 14-én, 65 éves korában, Cinkotán hunyt el. A költőnek III. sz. *Úti levelében* tett célzása „egyik” nagyapjára, ki Cinkotán van eltemetve, órá vonatkozik (vö. Mezösi Károly: „Adatok a Petőfi-genezishez.” It 1960. 361–364.; Jakus: StudCom 2. sz. 336–337.). – *Jarabek Zsuzsanna*: azonos a költő anyja születési anyakönyvi bejegyzésében megnevezett Gerabek Zsuzsannával (a családnév különféle írás- és ejtőváltozatairól – Jarabek, Gerabek, Jerabek stb. – l. Dienes: FP 261., az 56. sz. jegyzetben). P anyai nagyanyja 1767. nov. 1-jén született Necpálon mint Jarabek Dániel és Buckay Katalin gyermeke; mindkét szülő necpáli lakos volt. (L. Dienes: FP 261., 57. sz. jegyz.) Hogy mikor halt meg, nem tudjuk pontosan; Jakus Lajos szerint 1807–1813 között, közelebbről valószínűleg 1810 körül, mert férje, Hruz János a pesti evangélikus anyakönyv bejegyzése szerint ott 1813. aug. 8-án újra házasságra lépett egy Brhely (Brhel) Éva nevezetű 35 éves özveggel (l. Jakus: MF 3. sz. 13. és uő.: StudCom 2. sz. 335.), aki tehát az akkor 22 éves Hruz Mária mostohaanyja lett.

3. K: Aszód, Evang. Egyház, „Matricula seu Liber Memorialis Ecclesiae Evangelico Lutheranae Aszodiensis ab anno 1776” című kötet, mely az 1776–1812. közötti születési, házassági és halotti bejegyzéseket tartalmazza. – M: Gyöngyössi László „Petőfiék Aszódon” című cikkében (VU 1887. máj. 29., 366–367.) ismerteti és kommentálja e bejegyzés adatait; FPÉ 1. k. 7. (Gyöngyössyre hivatkozva); Dienes; FP 257. (30. sz. jegyz.).

A bejegyzés dátuma feltehetőleg a keresztelés napja; valószínű, hogy ez a szertartás (az újszülött nem helybeli, hanem kartali lévén) legalább néhány nappal a születés után történt. – Ferenczi még úgy tudta, hogy István a szülők ötödik gyermeke volt (FPÉ fent i. h.); Jakus Lajos kutatásai szerint azonban már a nyolcadik, s őt is követte még egy (Jakus: MF 3. sz. 11–12., 30.). – *Locus Domus: Kartal*: ez a Pest megyei község az aszódi evangélikus egyház filiáléja (leányegyháza) volt, tehát az ottani születéseket Aszódon anyakönyvezték. – *Lanio*: a költő atyai nagyapja is mészáros volt (az 1770-es években foglalkozása után ismételten említik „Mészáros István” néven is, vö. Jakus i. t. 8.), a mesterség tehát öröklődött a családban, egészen a költő öccséig. – *Sus[anna] Salkovicz*: azonos azzal a Kamhall Zsuzsannával, aki mint Salkovicz Péter nevelt lánya 1773. jan. 21-én Aszódon Petrowicz Tamással, a költő atyai nagyapjával házasságra lépett; a későbbi anyakönyvi bejegyzésekben Petrovicsztól született gyermekei anyjaként – nevelőatyjáról – Salkowicz (Salkovics) Zsuzsanna néven szerepel (l. gyűjtésünkben Függ. 1. sz. adat és jegyz.) – *Stephanus Menes*: Gyöngyössi László: „Petőfiék Aszódon” című cikke (VU 1887. máj. 29., 366–367., úk. Hatv² 1. k. 36–37.) szerint Menyes István helybeli csizmadia, aki már korábban is ismételten „keresztkomája” volt Petrowicz Tamásnak (ezt az adatot átveszi Ferenczi is: FPÉ 1.k. 6–7.). – *Maria Vas*: ugyancsak Gyöngyössi (i. h., ill. FPÉ uo.) azzal egészíti ki ezt a bejegyzést, hogy ez a keresztanya Vas Ádámnak, az aszódi Podmaniczky báró szakácsának felesége, szül. Zlehovszky Mária volt. – *Éva C[oniu]x And[rae] Szlezak* (azaz Sz. Andrásné Éva asszony), a másik keresztanya, szül. Linczeni Éva, egy „igen érdemes” (vir meritissimus) aszódi polgár felesége Petrowicz Tamással rokonságban állt (l. Gyöngyössi, ill. FPÉ i. h.).

4. K. Štátný Archiv, Bitča (Nagybiccse, Szlovákia, Állami Levéltár), M – 15. Necpaly III. k. – /R, S, Z/ inv. č. 679, ev. a. v., r[ok] 1756–1811. [679. n.év. napló szám, ágostai evang. egyház, 1756–1811. év.] – A kötet címe: „Matrika narodených, sobašených a zomrelých od. 1756. do 1807. II. k. Ev. A. V.” [Születési, házassági és halotti anyakönyv 1856-tól 1807-ig. II. k. Evangélikus Egyház.] – Az anyakönyvben a bejelentés sorrendjében jegyezték fel a születéseket; ez feltehetőleg a keresztelés alkalmával történt, de azt nem tüntették föl, hogy maga a szülés melyik napra esett. Forrásunkul az 1988. novemberben készült xeroxmásolat szolgált. A szóban forgó adat – kevésbé jól olvasható – fénymásolata a PIM és a MTA Kézirattárában is megtalálható (V. 3513, ill. Ms 4826/3. jelzettel; mindkettő Fenyő József ajándéka 1967-ben). – M: Dienes: FP, a 80. l. utáni első mellékletben a PIM tulajdonában lévő fénymásolat egyik részletének reprodukciója, ill. uo. 260. (25. sz. jegyz.) az adatok magyar nyelvű megfelelői, a keresztszülők neve nélkül.

Az anyakönyvi bejegyzésre Dienes András talált rá 1958-ban. (Ennek körülményeiről l. Dienes: FP 24–25., 260–261.) P életrajzában kutatói már évtizedek óta sejtették, hogy Hruz Mária Turóc megyei származású volt, de korábban az a téves nézet terjedt el, hogy a megye délnyugati részén, a

Necpáltól kb. 20 km távolságra fekvő Liesno községben, a Hruzok ősi fészkeben látta meg a napvilágot (Dienes: FP 24.). A necpáli bejegyzés nyomán Dienes ráakadt a költő anyai dédszüleinek anyakönyvi adataira is. (L. feljebb házasságkötésük 1785. jan. 9-i bejegyzését, ill. jegyz.) – *f[ilia]*: az újszülött neve után álló „f.” rövidítés ugyanis azt jelentette, hogy a megnevezett gyermek *fia* [filius] vagy *lánya* [filia] a következő rovatban megnevezetteknek; ez a magyarázata annak, hogy a szülők neve az anyakönyvben birtokos esetben áll. – *Gerabek*: a szókezdő „G” itt „J” hangértékű; más anyakönyvi bejegyzésekben „Jerabek” vagy „Jarabek” a családnév írásmódja (l. az imént említett, 1785. évi adat – Függ. 2. sz. – jegyz.). – *Conth.*: ez a rövidítés a latin „contextus” vagy „contexta” helyett áll: azt jelenti, hogy az illető házastársa az utána megnevezettnek.

5. K: „Copulati in Ecclesia Evang[elica] A[ugustanae] C[onfessionis] Add[ictorum] Aszodiensi 1813[–1880.]” [Az aszódi ágostai hitvallású evangélikus egyházban 1813–1880 között összeadottak] című esketési anyakönyv, szód, Evang. egyház. – **M:** FPÉ 1. k. 11. (jegyzetben.; úk. Hatv² 1. k. 42.); Dienes: FP 269.

Petrovits István, a költő édesapja – újabb kutatások szerint – 1816 elején Maglódon ismerkedett meg Hruz Máriával, aki 1814 óta élt ott mint Martiny Mihály evangélikus lelkész cselédje. A lány az év végén Pestre költözött, és Weisz Tamás „szappanos” szolgálatába állt; körülbelül egy évvel később azonban, amikor szülei Aszódon telepedtek meg, ő is velük ment. Közben Petrovits István mint székálló legény Nagykörösrön, majd Szabadszálláson keresett megélhetést, s valamikor 1818 első felében Aszódon eljegyezte Hruz Máriát, aztán feleségét mindjárt az esküvő után Szabadszállásra vitte, ahol – feltehetőleg a 3 éves bérleti ciklus kezdetétől, 1818. nov. 1-jétől fogva – a hússzék bérlője lett (l. Dienes: FP 42–45.; Jakus: MF 3. sz. 14–15. és uő: StudCom 2. sz. 335–336.; több ponton Dienes adatait is helyesbíti; vö. még a szabadszállási evang. egyháznak a kiadott dispensációt tanúsító bejegyzésével, melyet alább közlünk). – *15. Sep.*: az irodalomban általában szept. 16-i dátum szerepel, de az anyakönyvi keltezés gondos vizsgálata egyértelműen a „15” mellett szól. – *Hru[.as] et Sus.[anna] Petrovits*: a vőlegény szüleiéről (P atyai nagyszüleiéről) l. a házasságkötésük anyakönyvi adatához (Függ. 1. sz.) fűzött fenti jegyz., melyből az is kitűnik, hogy István fiuk nősülése idején már egyikük sem volt életben: az apa 1817-ben Domonyban, az anyja 1803-ban Aszódon halt meg. Az anyát: apja után Kamhall, nevelőapja nevéen Salkovics Zsuzsannát az anyakönyv ezúttal csak keresztnevével mint Petrovics Tamás egykori feleségét nevezi meg. Itt megjegyezzük, hogy a megözvegyült P. Tamás a Kamhall-Salkovics Zsuzsanna halálát követő évben, 1804. ápr. 29-én Domonyban újra megnősült: Radus Annát vette feleségül, aki Jakus Lajos kutatásai szerint 1761-től 1831-ig élt, s P. Tamás halála után újra férjhez ment (Jakus: MF 3. sz. 10.). Ez a Radus Anna tehát a 13 éves Petrovits Istvánnak, P. édesapjának nevelőanyja lett. – *Joan.[nes] et Sus.[anna] Hruz*: a menyasszony szüleiéről (P anyai nagyszüleiéről) l. a házasságkötésük anyakönyvi adatához (785 I 9) fűzött fenti jegyz.; mint abban írjuk, Hruz Mária anyja feltehetőleg 1810 körül meghalt, mert férje, Hruz János 1813-ban már új házasságot kötött. – *Domicilium: Szab.[ad]Szálás*: a vőlegény ekkor szabadszállási illetőségét az ottani evang. egyház „Házasodtak anyakönyvé”-nek 1818. júl. 16-i bejegyzése is tanúsítja: „Petrovitz István Aszódrol való, de most szabadszállási Szék-Árendásnak, ki Aszódon lakó Hruz János h. I. [hajadon leányát] Máriát jegyezte, a 3^{szori} hirdetésről bizonyosság levelet adtam.” (L. a szabadszállási református egyház I. anyakönyve 629. lapján, az 1818. évi „Megekkentettek” című rovatban; első közlése: VU 1857. 3. sz. jan. 18., 26.; ennek nyomán FPÉ 1. k. 10; NB Szabadszálláson nem volt evangélikus egyház, ezért az anyakönyvezést a ref. lelkész végezte.) – *Josephus et Maria Schön*: Asztalos István (Aszód) szóbeli közlése szerint Schön József, ki feleségével együtt mint tanú vett részt az esketési szertartáson, annak idején az aszódi evangélikus iskola tanítója volt.

6: K: Szabadszállás, a Református egyház archívuma. Fénymásolat: OL – Mikrofilmtár R. 17. sz. tekercs. – **M:** Tóth Sándor: „Petőfi emlékek Szabadszálláson.” (Szabadszállás) 1973. 25.

A Petrovits család a kisebbik fiú születése idején Kiskunfélegyházán lakott, de az anya Szabadszálláson élő testvérhűgánál, Baranyai Péterné Hruz Annánál tartózkodott a szülés idején. Feltehetőleg éppen ezért utazott ide, hogy húga gondoskodása és ápolása mellett szülje meg második gyermekét. Ez P. Istvánnak – Pásztor Ferencről később közölt – emlékezése szerint, 1825. aug. 18-án, tehát csaknem két héttel a keresztelés előtt történt (l. Koszoru 1883. 9. sz. márc. 4.; 146.; NB itt 1825. helyett *tevesen* 1827. évszám áll!). Vö. még Dienes: FP 105. – *Luther[anus]*: az apa vallásának megjelölésére azért volt szükség, mert a keresztelés református templomban történt; evangélikus egyház Szabadszálláson nem lévén, az evangélikus (lutheránus) gyermekeket is ott keresztelték meg. – *Hru[sz]*: az utolsó betű(k) tintafolt miatt olvashatatlan(ok).

7. K: „Magyarok Nagyasszonya” Plébánia, Keszthely, Fő tér 1.; az 1819–1833 között vezetett IV. Anyakönyv elkülönítve tartalmazza a keresztelési, esketési és halálozási bejegyzéseket. A bejegyzés

szövegét fénymásolat alapján közöljük (ezt l. PIM Kézirattár V-an. V. 2923.) – M: MDSzJ 272–273. között, a XVIII. sz. mellékleten (fénym.); szövegszerűen itt először.

Júliát eszerint pontosan hat évvel később, ugyanazon a naptári napon keresztelték, mint P-t; születése pedig 1828. dec. 28-ára vagy 29-ére esett; vö. saját kezű ceruzajegyzete egyik adatával: „Születtem Deczember 28 [ezt, vsz. ő, utóbb 29-re javította] 1828.” (PIM Kézirattár V. 669.: innen közölte fénym.-ban Hatvány Lajos a „Petőfi mint vőlegény” [Bp. 1919.] 1. mellékletén.) Azt, hogy Keszthelyen született, egyik 1856-ban írt levelére utalva már a múlt században említi az irodalom: „Itten a fejr papoknál vagyunk szállva – írja Keszthelyről férjének –, kiknek zárdája azon templomhoz van építve, hol engem kereszteltek.” (Szana Tamás: „Petőfiné Szendrey Júlia”. Bp. 1891. 10.) stb. – *Szendrei Júlia*: Júlia később, felnőtt korában, y-nál írta a nevét. – *Ignatius Szendrei*: Sz. Ignác, Júlia apja 1800. nov. 16-án született Aszalón (vö. OSzK Fond VII. 164. sz., anyakönyvi kivonat); magas kort ért meg: 95. évében, 1895. szept. 26-án hunyt el (l. FPÉ 3. k. 174.; VU 1895. 41. sz. stb.). Hogy 1828/1829 fordulóján gr. Festetich László (a Georgicon-alapító F. György gróf fia) keszthelyi uradalmának gazdatisztje volt, e bejegyzésből tudjuk; idekerülésének, házassággötésének adatai ismeretlenek. – *Anna Gálovits*: Júlia anyjának születési adatait nem ismerjük; a szülők házassága akkortájt, amikor P udvarolni kezdett a lánynak, nagyon megromlott, már-már válásra került sor (ez több áruló levél-részletből kitűnik), de az asszony 1849. márc. 11-én meghalt (l. Júlia fent idézett ceruzajegyzetének másik adatát).

8. K: EOL, Pesti Evang. Egyház Levéltára 98. sz. Negyedréti nagyságú, eredeti sötétbarna kötésű kéziratos füzetben, a külön vezetett halotti bejegyzések sorában; a füzet eredeti lapszámozása szerint a 46. lapon. A bejegyzés, a rovatcímekekkel együtt, Székács József lelkész kézírása. – M: Koszoru 1883. 1. k. 109–110., Győri Vilmos „Petőfi szülőiről” című közleménye keretében. (Úk. Hatv² 2. k. 633–634.)

P 1848. szept. utolsó napjaiban feleségével együtt elhagyta Pestet (vö. VP 7. k. 438.); ezt megelőzőleg szüleinek a Zöldkert (ma Reáltanoda) utcában vett ki egy szerény lakást, ahová korábbi Lövész (ma Királyi Pál) utcai szállásukról a maga holmiját is átszállította. A Zöldkert utcai, 481. hrsz. lakás, ahol később a fővárost megszálló katonai hatóság a körözött forradalmár ingóságait lefoglaltatta (l. POKm 210. sz. adat és jegyz.), az ún. „Havas-ház”-ban volt; helyrajzi számát a szóban forgó bejegyzésből és az apa halotti bizonyítványából (l. Füg. 9. sz. adat) ismerjük (vö. még VP 7. k. 442.). A szülők ebben teleltek át, s a költő édesapját itt érte a halál, de P erről a háborús viszonyok miatt csak május elején, Debrecenben értesült (l. VP 7. k. 202.). L. még az alábbi halotti bizonyítványt (uo. Füg. 9. sz. adat és jegyz.), valamint az 1849. márc. 22-én kiadott gyászjelentést (PAT 1. k. 314., ill. 414.). – *Petőfi István*: P apja valószínűleg 1848-ban vette föl a „Petőfi” nevet: mint önkéntes honvéd már ezt viselte (l. MT 1848. okt. 14., 730; „Zászlótartónk a még ifju vérü Petőfi, versent gyalogol velünk”; okt. 10-én kelt haditudósítás részlete), s így írta alá egyetlen, eredetiben fennmaradt levelét, mely Pesten, 1848. dec. 10–13. között kelt (l. VP 7. k. 184.). – *Nógrádmegyei születésű*: P édesapja (1791-ben) a Pest megyei, de közvetlen Nógrád vármegye déli határa mellett fekvő Kartal községben született (l. Füg. 3. sz. adat és jegyz.), az adatokat bementő övegy tévedése ezzel magyarázható. – *typhus*: Győry Vilmos fenti cikke szerint P apja az akkoriban Pesten dúló „cholera-járványnak esett áldozatul, mellyel a cholera-typhus együtt szokott járni.” – *Székács J[ózsef]* (1809–1876) pesti evang. lelkész, 1836-tól püspök. P anyjának halálát is ő jegyezte be, ugyanabba az anyakönyvbe (l. alább Füg. 10. sz. adat és jegyz.).

9. K: PIM, P. 84., 21,5 x 13,5 cm méretű eredeti okmány: kézírással kitöltött nyomtatvány, „Petőfi Társaság 1876” feliratú körbélyegzővel. (A hátlap üres.) A szakleltári adat szerint Rexa Dezső ajándékozta a Petőfi Társaságnak. (Vö. még PHKat 107., 133. sz.: „Halottkémi bizonyítvány Petőfi atyjáról. Rexa Dezső adománya.”) A nyomtatott szöveget dőlt betűvel emeltük ki. – M: Koszoru 1883. 1. k. 109–110. (Úk. Hatv² 2. k. 634.)

Vö. a halotti anyakönyvi bejegyzéssel és hozzá fűzött jegyzeteinkkel (előző Füg. 8. sz.).

10. K: EOL, Pesti Evang. Egyház Levéltára 98. sz. (Leírását l. az apa halálának bejegyzési adata fenti jegyzetében: Füg. 8. sz.). Az eredeti lapszám: 47. Az egész bejegyzés Székács József lelkész kézírása. Az itt hiányzó (a füzet előbbi részéből átvett) rovatcímekek zárójelbe foglaltuk. – M: Koszoru 1883. 1. k. 109. (Győri Vilmos: „Petőfi szülőiről” című cikke keretében; úk.: Hatv² 2. k. 681–682.)

Turóczmegyei születésű: Hruz Mária az egykori Turócz megyei Necpál községben, 1791-ben született (l. feljebb a születési anyakönyv adatát: Füg. 4. sz.). – *epékór*: feltehetőleg az ostromlott Pesten pusztító kolera megjelölése. – *Erdősor 57. sz.*: P anyja az idős Petőfi István 1849. márc. 23-i temetése után (l. feljebb, Füg. 8. sz. adat és jegyz.), a Terézvárosban lakó rokon Revesz (Révész?) családhoz költözött, s haláláig náluk lakott. (Vö. Turi Mészáros István: „Visszaemlékezések Petőfi

Sándorra.” Vasárnapi Lapok 1880. 1. és 2. sz. okt. 10. és 17.: 22–25., 38–39.) Az egykori Erdősor a mai Városliget táján, a Benczur utca közelében lehetett (l. Hatv² 2. k. 681., lapalji jegyz.); vö. még Győry Vilmos fent idézett cikkével Petőfiné átköltözése és halála körülményeiről. A halotti bizonyítványban (l. köv., Füg. 11. sz. adat) az Erdősor 93. házszámadat szerepel; nem tudjuk, mi az eltérés magyarázata. – *Székács* [József] evangélikus lelkészről l. Füg. 8. sz. jegyz.

11. K: PIM, P. 85. sz. 19,5 x 17,5 cm nagyságú eredeti okmány. A szakleltár szerint a Petőfi Társaság anyagából való, Rexa Dezső ajándékából. (Vö. PHKat 107: a/132. sz. tétel: „Halottkémi bizonyítvány Petőfi anyjáról.”) Fénymásolata: PALb [1908] 44.; Békés 417. – M: Koszoru 1883. 1. k. 109., Győry Vilmos „Petőfi szülőről” című közleménye keretében; úk. Hatv² 2. k. 681–682.

Az okmány személyi adataira nézve l. a halotti anyakönyvi bejegyzést (előző, Füg. 10. sz. adat) és ahhoz fűzött fenti jegyzeteinket. – *Dr. Sas:* Sass István (1882–1891) pesti orvos, P volt sárszentlőrinci, soproni iskolatársa, jó barátja, Pesten háziorvosa (l. VP 7. k. 293.).

12. K: Szent József r. kat. plébánia (Bp. VIII. ker. Horváth Mihály tér 7.) XIII. sz. anyakönyvében. Az anyakönyvbe nem tekinthettünk bele, az 1987. dec. 16-án kiállított anyakönyvi kivonat pedig egy 1939 óta használatos nyomtatvány kitöltésével készült, amelynek rovatcímei magyar nyelvűek s tartalmilag és sorrendjük szerint sem azonosak az eredetiekkel. Ezért a szövegközlés alapjául azt a (két darabból álló) régi fénymásolatot voltunk kénytelenek használni, amely a PIM Aprónyomtatvány-tárban 71.22 sz. alatt található; ezen a nyomtatott latin rovatcímek jól kivehetők, de a kézírásos adatok helyenként igen elmosódottak. Ezért a közlésnél felhasználtunk egy 1873-ban kiállított hivatalos egyházi anyakönyvi kivonatot is (PIM Kézirattár V-an. V. 2520.). – M: MDSzJ 392–393., magyar fordításban, hiányosan.

Szendrey Júlia második házassága, Horvát Árpád egyetemi tanárral (1850. jún. 27., l. 231. sz. jegyz.) az 1860-as években annyira megromlott, hogy az asszony – már súlyos betegen – elköltözött családjától: kb. 1867 tavaszától kezdve haláláig a Zerge (a mai [1989!] VIII. ker. Makarenko) utca 13. sz. házban lakott; itt is ravatalozták fel. Egy – édesapjához az utolsó hetekben intézett – hosszú levélben, melyet ő maga ismételt „vallomás”-nak nevez, Szendrey Ignác hozzájárulását kérte ahhoz, hogy áttérjen a református hitre, mert remélte, hogy házasságát ezután felbonthatja. Állapotának gyors romlása miatt azonban ez a levél már nem jutott el az apához, hanem Tóth József ügyvéd, Júlia meghitt barátja tulajdonába került. Júlia ugyanis kézíratait, a birtokában volt leveleket s egyéb dokumentumokat halála előtt négy nappal neki ajándékozta, s végakarátának teljesítésével megbízta. (Minderről l. a Mikes Lajostól szerkesztett „Szendrey Júlia levelesládájának kincsei” című kiadványt – Bp. 1928. 51–60. – és MDSzJ 166–197., 333–339.: népszerű feldolgozás; Júlia említett „vallomása”, ti. utolsó, apjának szánt levele szövegével.)

A család szept. 7-én „Gyász-jelentés”-t adott ki (OSzK Fond VII. 142. sz., PIM Any. 61.64); ez az anyakönyvi bejegyzéssel egybehangzóan tanúsítja, hogy „A boldogultnak földi maradványai folyó hó 9-én délután 5 órakor fognak a józsefvárosi, zerge-utcai 13. számú házból ünnepélyes beosztás után, a pesti kerepesi-utí temetőbe szállítatni”, valamint, hogy „az engesztelő szent mise-áldozatot” a „szent-ferenci rend pest-belvárosi egyházában” szept. 10-én délelőtt 10 órára tűzték ki. – Júlia és a két évvel később elhunyt Petőfi Zoltán hamvait (Zoltán haláláról l. Füg. 13. sz. adat és jegyz.) néhány évtizeddel utóbb, 1908-ban, a Petőfi családnak a Kerepesi temetőben kijelölt közös sírboltjába temették (l. VU 1908. 44. sz. nov. 1., 884.); előle a Petőfi Társaság 1911-ben díszes sírmeleket állított (uo. 1911. 45. sz. nov. 5., 897., 900.) – *Horváth nata Szendrey Julianna:* Júlia férje – h nélkül írta a nevét; a gyászjelentés is HORVÁT ÁRPÁDNÉ haláláról tudósít.

13. K: Józsefvárosi R. Kat. Plébánia (Szent József Egyházközség, Bp. VIII., Horváth Mihály tér 7.). Mivel az eredeti bejegyzés megtekintésére nem kaptunk engedélyt, az 1987. dec. 16-án kiállított hivatalos anyakönyvi kivonat pedig a rovatok szövegének és sorrendjének változásai miatt önmagában nem alkalmas tudományos felhasználásra, egy korábbi, a PIM Kézirattárban őrzött anyakönyvi kivonatot is figyelembe vettünk a közlésnél, de a rovatok szövegét (a később készült nyomtatott űrlapoké helyett) a Szendrey Júlia haláláról készült bejegyzés rovatait átvéve (l. az előző adatot és jegyzeteit) értelem szerűen állapítottuk meg, és szöveget zárójelbe közé foglaltuk. – M: Tudomásunk szerint szövegszerűen itt először.

P egyetlen gyermeke, az 1848. dec. 15-én Debrecenben született Zoltán (l. 192. sz. adat és jegyz.) az 1860-as években tüdőbajban megbetegedett. Ezért gyámogondnok, az árvaszéktől kirendelt Toldy József gyámügyész javaslatára előbb a morvaországi Rosenauban, majd – 1869/1870 telén – (az akkor még Ausztriához tartozó) Meránban gyógykezellették. Állapota azonban tovább romlott. 1870. október elején barátjához, Dolinay Gyulához költözött a Pest, józsefvárosi Sándor u. (ma – 1989! – Bródy Sándor u.) 12. sz. házba, s ettől kezdve már csak ritkán kelt fel betegágyából. (L. Déri Gyula:

„Petőfi Zoltán.” Bp. 1909. PKvt 5. 130–138.; Irányi István: „Petőfi István.” Békéscsaba, 1978. 121. („Petőfi Zoltán halála.”)

Zoltán holttestét a Sándor utcai lakásból vitték 1870. nov. 6-án a Kerepesi úti „köztemető”-be. A nagypapa (Szendrei Ignác), a nagybácsi (Petőfi István), a nevelőapja (Horvát Árpád) és a féltestvérek (a Horvát gyerekek) nevében nov. 5-én kiadott „Gyász-jelentés” (PIM Any. 63.17, OSZK Kézirattár, Fond VII. 142.) szerint Petőfi Sándor fia 1870. nov. 5-én „reggeli 7 órakor, élete 22-dik évében, „hosszas szenvedés után” halt meg, s „A boldogultnak földi maradványai f. hó 6-án, d. u. 4 órakor fognak a józsefvárosi Sándor-utca 12-dik számú házból ünnepélyes beszentelés után, a pesti kerepesi temetőben örök nyugalomra tételni.” Az „engesztelő szent-mise áldozatot” – ugyane dokumentum szerint – a „szent ferenczi rend pest-belvárosi egyházában” nov. 8-án de. 10 órára tűzték ki. A ravatalon fekvő Petőfi Zoltánról fényképfelvétel készült, melyet a PIM relikviagyűjteményében őriznek. – Hamvai évtizedekkel később, 1908-ban a P család közös sírboltjába kerültek (vö. Füg. 12. sz. jegyz.).

14. K: A halotti anyakönyvi bejegyzés szövegét nem tudtuk megszerezni: az irodalomban csak a dátumot említik (I. Irányi István: Petőfi István. A költő öccsének pályafutása és alakja az irodalmi források és a szájhagyomány megvilágításában. Békéscsaba, 1987. 143. Közli a különféle téves adatokat; még Bajza József is egy nappal későbbre datálja Petőfi István elhunytát a „Petőfi István versei” című kötet – Bp. 1909. – előszavában; ezt a később állított díszes sírkövön már korrigálták.) – **M:** Irányi i. m. 145.

Az 1825-ben született (ifjabb) Petrovits István (I. feljebb Füg. 6. sz. adat és jegyz.) adataink szerint már 1848-ban felvette, s attól fogva folyamatosan viselte a Petőfi nevet; az került sírkövére is. 1858 óta dolgozott a Békés megyei Csákó pusztán, Geiszt Gáspár földbirtokos uradalmán mint gazdatiszt. Ott is lakott, s a pusztán temették el; ez Kondoroshoz tartozott; később a „Geisztcsákó puszta” nevet kapta. A költő öccse halála és temetése körülményeiről I. Irányi i. m. 143–146. – Uo. 147–148. szól az exhumálás lefolyásáról, amikor hamvait – 1908-ban – a fővárosba szállították, s szülei, Szendrey Júlia és Petőfi Zoltán földi maradványaival együtt, a Kerepesi temetőben közös családi sírboltban helyezték el.

JEGYZETEK A PÓTLÁSOKHOZ

Petőfi-Adattár I. k.

*Egykorú nyomtatott adalékok,
1848. márc. 2. – 1849. szept. 19.*

1848.

Márc. 2. *Tóth L[őrinc]* költő (1814–1903) mint a PHirl és a Jelenkor országgyűlési tudósíftója, maga is képviselő (sőt az országgyűlési ifjúság egyik vezére) tartózkodott ekkor Pozsonyban, s szólalt fel az írók, költők „qualificato”-ja (szavazati joga) érdekében. P-vel egyébként baráti kapcsolat fűzte össze: valószínűleg 1843 tavaszán Pozsonyban ismerkedtek meg (l. Degré Alajos: „Visszaemlékezéseim.” 2. kiad. 1. k. Bp. 1884. 109.); egyik leveléből tudjuk, hogy Tóth „Lenci”-nek is küldött előfizetési ívet verseinek első kötetére (l. VP 7. k. 30.). – RR.: „Karak és rendek”: (hagyományos egykorú rövidítés); a forradalom előtti országgyűlések képviselői.

Márc. 6. (PDI) *Kund*: akár eredeti, akár írói név, közelebbit nem tudunk róla. – *fent említett barátomnak*: feljebb sem nevezi meg. – *a posteriori*: utólag(osan) – *mit és miért énekelt rólok – Petőfi*: a költő 1845. júl. 23-i kunszentmiklósi látogatására és ünneplésére, az erről a PHirl-ban közzétett tudósításra és P *Bucsu Kunszentmiklóstól* című költeményére céloz (l. részletesebben POKm 95. sz. szövege és jegyzetét).

Márc. 22. Az adata Szabó G. Zoltán hívta fel figyelmemet, ki azt „Petőfi az egykorú horvát-országi sajtóban” című cikke (Életünk, Szombathely, 1989. 1. sz. 217–218.) keretében, magyar fordítással együtt (uo. 212., ill. 217.; 4. sz. jegyzet.) közzé is tette.

Ápr. 4. (HI) Közöltük már a PAT 1. k.-ben is (221.), de a P által felolvasott, az egykorú sajtóban több helyütt említett kiáltvány teljes szövege nélkül. Mivel ez a P-irodalomban kiadatlan, itt tesszük közzé pótlólag, mégpedig úgy, hogy a PHirl ápr. 1-i 16. sz. élén (281.) a „pestvárosi rendreügyelő bizottság” (Közcsendi Bizottmány) nevében kiadott, „Hazafiak!” megszólítású teljes szöveget iktatjuk be (a HI ezt a mintegy 20 sornyi bevezető rész híján, egyébként pontosan közli). Az eredeti jegyzőkönyvi szöveg nem maradt fenn; ezt az egykorú sajtóadat szerint (Jk ápr. 1., úk. EPN 401–402.) „Nyári, Vörösmarty, Táncsics, Irányi, Vasvári, Bajza, Csányi és Irányi” szerkesztette, megfogalmazásában tehát P nem vett részt. – A Közcsendi Bizottmány fenyegető hangú tiltakozását a márc. 28-án kelt két királyi leirat váltotta ki, melyben az udvar hitszegő módon megtagadta a független magyar kormányról és a jobbágyfelszabadításról szóló törvények szentesítését (vö. még RAT 1. k. 399.).

Ápr. 6. L. a Narodne Novine márc. 22-i közléséhez fűzött fenti jegyzetet. Az adat újraközlése: Szabó G. Z. i. t. 212., ill. 217–218., magyar fordítással; 7. sz. jegyzet.

A hír datálása nyilvánvalóan téves: tartalmából kétséget kizáróan megállapítható, hogy nem márc. 30-án kelt, mert a szóban forgó proklamációt a költő márc. 31-én, a délután 5 órakor kezdődő népgyűlésen olvasta föl (vö. ennek szövegével, l. a fenti, ápr. 4-i dátummal közölt tudósítás keretében). A márc. 31-i dátumot számos egykorú adat igazolja; a tévedés magyarázata csak a Narodne Novine tudósítójának félreértése vagy elírása lehet.

Máj. 30. Vö. a Narodne Novine márc. 22-i közléséhez fűzött fenti jegyzetünkkel. A tudósítás újraközlését L. Szabó G. Z. i. t. 214., 218., magyar fordítással (25. sz. jegyz.).

Kiralj: a cikkíró feltehetőleg Janko Kral'-t (1822–1876), a jelentős szlovák költőt és írórt érti (bár az sosem írta magyarosan a nevét), de téved abban, hogy P-vel egy sorban említi, mert Kral' nem tartozott a márciusi ifjak közé, csak kapcsolatot tartott fenn velük.

[Máj. vége – jún. eleje] [Any.] A *kis-kúnokhoz* című választási felhívását P 1848. jún. 6–8. között a május végén kiszemelt kerületben tett körútján személyesen osztogatta. Mivel kunszentmiklósi barátját, Bankós Károlyt máj. 25-én értesítette tervéről, a proklamáció megírására május utolsó napjaiban, kinyomtatására pedig a hónap legvégén–június elején kerülhetett sor. (A kiáltványról l. még POKm 172. sz. jegyz.) A röplap hiteles szövegét a legutóbbi időkig nem ismertük, mert egy, a múlt század végén Erdélyben még megvolt (unikumnak tartott) példánya elkallódott, s a kiadások csak egy *kései utánközlésre* támaszkodhattak (PetMuz 1892. 91–94.). Az akadémiai kritikai kiadás szerkesztőinek is csak ez a szöveg állt rendelkezésükre (l. VP 5. k. 95–97., jegyz.: 220.). Nemrégiben azonban előkerült az aprónyomtatvány egy *eredeti példánya*: Balogh Mihály kunszentmiklósi tanár talált rá a helybeli gimnáziumi könyvtár Pesti Hírlap-példányában, melybe – több más egykorú kisnyomtatvánnyal együtt – ez is be volt kötve. Balogh Mihály a becses leleteket „Lappangó 1848-as kisnyomtatványok egy iskolai könyvtárban” című közleményében, gondos jegyzetek és fénymásolatok kíséretében közzétette (MKsz 1989. 1. sz. 48–59.). Publikációjából kitűnik, hogy a korábbi szöveg véges–végig pontatlan, sőt helyenként a torzulásig *romlott*. Ezért jónak láttuk, ha a becses dokumentumot – Balogh Mihály közlése nyomán – e pótlásanyagba beiktatjuk. Megjegyezzük: ugyancsak a közelmúltban e ritka kisnyomtatványnak *egy másik példánya is* előkerült, s a kecskeméti BKmL birtokában van, l. „A mai Bács-Kiskun megye az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején” című kiadványban (szerk. Iványosi-Szabó Tibor), Kecskemét, 1988. 208–210. Jelzete: IV. 1604. XII/80. Nyomt. – *Kis-Kunságban születtem.*: P itt – és alább (az ötödik bekezdésben) még nyomatékosabban – kiskun származására hivatkozik (holott valójában a Kiskunságon kívül fekvő Kiskörösön született s élt több mint másfél éves koráig); 1824 októberétől kezdve Kiskunfélegyházán, majd Szabadszálláson nevelkedett; kapcsolata e területtel szülei lakóhelye révén 1840–41-ig folyamatos volt; tehát joggal érezte, tekintette magát kiskunnak; gyermek és kamasz emlékei ehhez a területhez kötődtek. (L. erről részletesebben POKm 1. sz. jegyz.) Ezért súlyos tévedés volna e hivatkozását választási fogásnak tekinteni. – (7. bekezdés:) *hasonlíthatatlan remek*: a korábban ismert szövegben ez a kifejezés „hasonremek”-ké[!] torzult. – *megsimítaná a bajszukat és a hájukat*: a korábbi szöveg szerint „hajukat”, ami nyilván félreértés vagy sajtóhiba következménye volt. – *kutyai alázatosságú*: a korábban kiadott szöveg „kutyaalázatosságú” kifejezése tehát nem P szóalkotása, hanem sajtóhiba. – *Szluha kapitány*: Szluha Imre a Jászkon hármás kerület egykori nádori főkapitánya, hivatalánál fogva a kerület első országgyűlési képviselője volt. Hatalmával való visszaélése, „törvénytelen s önkényes eljárásai” miatt a kerület küldöttsége már 1848. március 20-án panaszt emelt ellene, s elmozdítását követelte; ez ápr. 4-én, a hármás kerület közgyűlésén meg is történt. (L. Mezősi 1970. 555–558., Balogh M. i. t. 48–52.)

Júl. 1. (PHirl) Nagy Károly követé választásáról l. a kötet törzssanyagában: POKm 173. szöveg és jegyz.

Júl. 15. (Agramer Pol. Ztg.) L. a Narodne Novine 1848. márc. 22-i közléséhez fűzött fenti jegyzetünkkel. Az adat újraközlése: Szabó G. Z. i. t. 215., 218. (37. sz. jegyz.). A tudósító azt az országgyűlési vitát ismerteti, mely júl. 8-án P párhíveinek panaszos beadványa nyomán a szabadszállási választás törvényességéről folyt. Minderre nézve l. e gyűjtemény törzssanyagában P-nek – kijátszott párhívei nevében írt – kérvényfoglalmányát és hozzá fűzött jegyzeteinket (POKm 174. sz. szöveg és jegyz.).

Júl. 30. (Élk) Az adata Szabó G. Zoltán kollégám hívta fel a figyelmemet. – *Cse. Gábor*: nem tudjuk, ki használta ezt a rövidített nevet. – *durae capacitatis*: kb. a.m. nehéz felfogású. – *leprudensei*: a leginkább beavatottak. – *veszettek*: kétségtelen, hogy a kiskun redemptus polgárság körében élt az aggodalom, hogy a márciusi forradalom győzelme száz év óta élvezett „kollektív nemesi” kiváltságait veszélyezteti majd. Bankós Károly idézte választási tudósításában a szabadszállási bfró kicsinylő megjegyzését a követségre pályázó költőről, akinek „még redemciója sincs!” (L. feljebb 175. sz. szöveg, 114–118. l.).

Febr. 8. (Agramer Pol. Ztg.) L. a Narodne Novine című zágrábi lap 1848. márc. 22-i közléséhez fűzött fenti jegyzetünket; utánközlését l. Szabó G. Z. i. t. 216., 219. (43. sz. jegyz.). A német fordítás hanyag. A cikket egyébként, amelyből e részlet való, egy bizonyos Tatár Béla írta alá: számunkra ismeretlen személy; de lehetséges, hogy azzal a Medve Imre nevű író, költővel azonos, aki 1818 és 1878 között élt, s a szabadságharc bukása utáni időszakban Tatár Péter néven magyarányú ponyvairodalmi tevékenységével vált ismertté; talán jónak látta ál-keresztnevét Béláról Péterre változtatni.

Júl 9. (Narodne Novine) L. a lap 1848. márc. 22-i közléséhez fűzött fenti jegyzetet. Az adat utánközlése: Szabó G. Z. i. t. 216., 219. (49. sz. jegyz.). Nem tudunk jún. 27-i gyűlésről, s arról, hogy P ekkortájt, az 1849. jún. végi napokban nyilvánosan felszólalt volna. A hír feltehetőleg szóbeszédre alapuló koholmány. (L. erről részletesebben Szabó G. Z. tanulmányát.) – *Schröder halász*: semmit sem tudunk róla.

Szept. 19. (Agramer Pol. Ztg.) L. a Narodne Novine 1848. márc. 28-i közléséhez fűzött fenti jegyzetünket. Az adat utánközlése: Szabó G. Z. i. t. 217., 219. (58. sz. jegyz.). A P ellen 1849 szeptemberében kiadott közözléséről l. e kötet törzssanyagában 230. sz. adat és jegyz. Hogy a zágrábi lap miért éppen e négy nevet emelte ki, nem tudjuk. – *Bangya János* (1817–1868) publicista, lapszerkesztő, 1849 után a magyar emigrációba beburkolódott besúgó, kit Frank Tibor Zerffi-monográfiájában (Egy emigráns alakváltásai. Bp. 1985. 87.) „Az emigráció [...] talán legsötétebb figurájának” nevez. – *Murgu, Eftimie* (1805–1870) ügyvéd, a magyar ügyvel rokonszenvező román politikus; 1848. ápr. 8-án szabadították ki az Újépületből; a népképviselői országgyűlésen Krassó megye radikális képviselőjeként szerepelt; a szabadságharc bukása után halálra ítélték, de az ítéletet később monyelemből 4 évi várfogságra enyhítették. – *Zerffy Gustav* (1820–1892) l. Frank Tibor feljebb id. monográfiáján kívül Kiss József: „A *Nemzeti dal* egykorú fordítói és fordításai.” PéK (1970) 411–483.

Petőfi-Adattár II. k.

Levelek

I. K: OSzK, Kézirattár, Quart. Hung. 4377. sz., Frankenburg Adolf „Album” című kb. 30 x 20 cm nagyságú, haránt alakú, 82 levélből álló, kemény kötéssel ellátott gyűjteménye 23. lapján. (NB. a PIM Kézirattárban is van Frankenburgnak egy hasonló albuma, ne tévesszük össze őket!) A kötet a szó eredeti értelmében nem tekinthető emlékkönyvnek: inkább autográf-gyűjtemény: a tulajdonos sok, jórészt ismert nevű kortársának 1-1 autográf írása (levelek s egyéb dokumentumok) valószínűleg később került bele, beragasztással. A becses kötet 1985-ben vétel útján került az OSzK tulajdonába, s úgy tűnik: azokon a darabokon kívül, amelyeket esetleg ő maga közzétett (ilyen volt pl. P-nek – Jókai nevében is írt – üzenete, amelyet 1843. ápr. 10-én Frankenburg lakásán hagyott, vö. VP 7. k., 11. sz. lev. és jegyz.), korábban ismeretlen és kiadatlan darabokat tartalmaz. (Nevezetesebb szerzők: Kuthy Lajos, Kossuth Lajos, Jósika Miklós, Szemere Miklós, Irinyi József, Eötvös József, Tompa Mihály, Kazinczy Gábor, Garay János, Vajda Péter, Jókai Mór stb.). Több kéziratban P-vonatkozás is van. Erről a gyűjteményről a Pat 2. k. sajtó alá rendezője, Oltványi Ambrus nem tudott, ezért kerülnek ezek az adalékok ide, ennek pótlásanyagába. – **M:** Itt először.

A legkorábbi P-vonatkozású levél írója, Császár Ferenc (1807–1858, az arisztokrata körökben annak idején kedvelt költő, a hétszemélyes tábla bírása) Frankenburgnak (akárcsak a többi levelezők zöme) mint az ÉlK szerkesztőjének ír, aki – mint a levélből kitűnik – megküldte neki Füredre a PDI 1845. évi 12. (jún. 19-i) számát. Erre nyilván az adott okot, hogy ebben jelent meg P-nek Vahot Imréhez, a Frankenburggal versengő divatlapszerkesztőhöz intézett nyílt levele, melyben az ÉlK-ben és melléklapjában, az Irőr-ben, valamint a Hond-ben ellene intézett támadásokra, gúnyolódó bíráló megjegyzésekre éles és önérzetes választ adott (Vahot pedig P ellenfeleit – lapalji szerk. jegyzetben – „törpék” és „gazok” jelzőkkel illette). – Császár P *famosus levelén* ezt az írást érti, s további közlése, mely szerint „recenseálta” P-t, alig leplezett célzás arra, hogy kész ezt a bírálatot az ÉlK-nek felajánlani. Frankenburg elérte ezt: így történt, hogy Császár hírhedt, a P-irodalomban sokat emlegetett, terjedelmes P-ellenes támadása az Irőr 1845. aug. 16- és szept. 6-i számában napvilágot látott (úk. EPN 111–120., 117–136.). – *Adorján versével*: Adorján Boldizsár költőről (1820–1867), mivel később maga

P is baráti kapcsolatba került, l. részletesebben VP 7. k. 401–402. Nem tudjuk, hogy mely költeményét és mi okból küldte el ekkor Frankenburg Császárnak.

2. K: OSzK, Kézirattár, Quart. Hung. 4377. sz., Frankenburg Adolf „Album” című kéziratyűjteménye 72. lapján. (A gyűjtemény leírását l. feljebb Pótl. a PAT 2. k.-hez: az 1. sz. lev. jegyz.) – M: Itt először.

Garay Alajos (1818–1886) Badacsonyi írói néven is írt költőről, Garay János kevésbé ismert öccséről l. PAT 2. k. 138. (NB. születési évének adata ott hibás); uo. P-nek e részletben említett „gúnyolódásai”-ra is van utalás. – *lerágás*: feltehetőleg tájnyelvi szó, vö. a „rágalmaz” igével (l. A magyar nyelv. tört.-etimol. szótára, 3. k. 1976. 332., 334.) – *ha megtagadja tőle az Életképek hasábjait*: a jelek szerint erről szó sem volt: P – miután a PDI-től 1845. márc. végén úgy vált meg, hogy verseit kizárólag Váhotnak adja oda közlésre – első nagyobb prózai írását: *Úti jegyzeteit* Frankenburgnak ajánlotta föl, aki azt az Élk-ben öt részletben (júl. 5-től aug. 2-ig) folyamatosan közzé is tette (vö. VP 5. k. 205.); egyúttal azonban helyt adott az azt fitymáló, gáncsoskodó kritikai megjegyzéseknek is.

3. K: OSzK, Kézirattár, Quart. Hung. 4377. sz., Frankenburg Adolf „Album” című kéziratyűjteménye 27. lapján. (Az „Album” részletes leírását l. feljebb a Pótlás 1. sz. lev. jegyz.)

Legutóbbi leveletet: ezt a Frankenburg-levelet nem ismerjük. – *egyezésünk szerint*: amikor Jókai az Élk szerkesztőjével kötött megállapodás szerint 1847. júl 1-től két évre átvette a lap szerkesztését (l. Jókai Lev 1. k. 48., ill. 300.), e sorából kivehetően megállapodott vele, hogy Frankenburgnak (aki egyébként továbbra is a folyóirat kiadója maradt) az Élk-be adandó írásaiért havi 50 pftot fizet. Erről az „egyezés”-ről egyéb részletek nem ismeretesek. – *schwarz vagyok*: kb. a.m., „egy fityingem sincs” (valószínűleg a kártyás szókinccsből átvett germanizmus). – *jövő évre [...] Aranyt, Petőfinét, Lemouton Emiliát, Tompát [...] kell honorálnom*: P – mint Aranynak 1847. aug. 17-én írt soraiban kifejtette – a Jókaitól (1847. 2. félévétől kezdve) szerkesztett Élk-ben (melyet a „fiatal Magyarország” orgánumának szánt) kívánta „a népköltészet képviselőit egyesíteni” – s ezek közé elsősorban Aranyt számította, aki az ő közvetítésével szegődött (1848. jan. 1-től) az Élk kizárólagos munkatársául, vö. VP 7. k. 354–355.); ami a költő feleségét illeti, neki az Élk-ben már 1847 utolsó negyedében jelentek meg írásai („Naplója” 1846-, ill. 1847-ből; „Ábránd”), bár e sorozat 1848. jan. 2-án Júlia „Halhatatlanság” című eszmefuttatásával megszakadt; egyáltalán: P-nének, férje életében, csak egyetlenegy publikációjával találkozunk még (Közlöny, Debrecen, 1849. ápr. 8.: „Testvéri szózat Magyarország hölgyeihez” című felhívás, úk: PAT 1. k. 314.); Lemouton Emília (1827–1869; Adorján Boldizsárné, írónő), aki az 1840-es években prózai Shakespeare-átültetésekkel kísérletezett, a PDI munkatársa volt; az Élk-ben tudunkkal egyetlenegy írása jelent meg: „A lochlomondi halászléány” című „eredeti beszély”; neve feltehetőleg emiatt került bele a fenti felsorolásba; P kezdetben azon volt, hogy Tompát is rávegye az Élk-ben való munkálkodásra, de vele utóbb – ingadozó magatartása miatt (ti. a kizárólagosságot nem vállalta, vö. VP 74. sz. lev. és jegyz.) – összekülönbözőtt.

4. K: BKmL IV. 1604. I. téka 44. sz. irat. Az első közlés (l. alább) szövegét követtük. – M: Iványosi-Szabó Tibor (szerk.): A mai Bács-Kiskun megye az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején. Kecskemét, 1988. 160.

A levél írójáról nincs adatunk. – A márc. 27-i népgyűlésre nézve l. a PHirl márc. 28-i 12. számának közleményét (267.), a szóban forgó *proclamatio*: a „pestvárosi állandó választmány” márc. 27-éről keltezett, „Hazafiak!” megszólítású kiáltványa pedig ugyanennek a számnak az élén (265.) olvasható. – *Petőfi [...] ilyformán szólt*: a költőnek erről a felszólalásáról más forrásból nem tudunk.

5. K: Nem maradt fenn sem az eredeti levél, sem P *Nyilatkozatának* eredeti kézirata. (NB. az előbbi P feltehetőleg visszaadta címzettjének.) A szöveget a közlés nyomán adjuk. – M: Marczius Tizenötödike 1848. jún. 19.; 82. sz., a 327–329. lapon közzétett *Nyilatkozatba* iktatott idézetként. (Úk. VP 5. k. 99–100.) A legcélszerűbb megoldásnak találtuk, ha e szöveget a költő bevezető és záró szavaival együtt idézzük. Ezekből a keltezés egyértelműen megállapítható („tegnapelőtt délután” kapta, tehát aznap, 13-án reggel küldték át Szabadszállásról). A címzett felől sem lehet kétségünk, mert P kunszentmiklósi barátjánál szállt meg, egyébként pedig a szabadszállási tanács jún. 12-i közgyűlésének alább említendő eredeti (később meghamisított) jegyzőkönyve meg is nevezi Bankótt, hogy „általa” akarják a nemkívánatos követelöltet az öt fenyegető veszélyre figyelmeztetni.

A levelet a kézirat hiányában is hitelesnek kell elfogadnunk – legalábbis azt, amit P belőle idéz –; maga a megfogalmazás is erre mutat, s a szó szerinti közlésre vall az a hármaskérdőjel, amit P az „erénytelensége” kifejezés után beiktat; tartalmilag azonban minden kétséget kizáróan hitelesnek kell tekintenünk, mert érvelése pontosan, néhol szinte szóról szóra egyezik a jún. 12-én tartott szabadszállási tanácsülésen hozott határozatával, mely így zárul: „ezennel elhatároztatik: hogy Petőfinek a Város kebelébeni megjelenése szorosán meg tiltassék, s e’ tilalomról Bankos Károly, mint a’ ki ezt tudtára

adhatni fogja, értesítsék.” (Erről az eredetileg jegyzőkönyvbe vett határozatról, melyet később az esetleges helyszíni vizsgálat miatt megpróbáltak – mint árulkodó bűnjelet – eltüntetni, l. részletesen az Okmánytár POKm 172. sz. szövegét és jegyzetét.)

6. K: OL, R 110. A Kossuth Hírlapja szerkesztőségi iratai, 2. tétel (dátum szerint). A levélre Hermann Róbert hadtörténész hívta fel a figyelmünket, s a szöveg fénymásolatát is ő bocsátotta rendelkezésünkre. – **M:** Először itt.

A Kossuth Hírlapjának elküldött nyílt levél (tudósítás) közlésére a lapban nem akadunk rá; talán azért mellőzték, mert Teleki Sándor esetéről (elfogatásáról és szerencsés megmeneküléséről) a lap már közölt egy Dézsből érkezett hírt (okt. 11., 88. sz., 399.) – *Szatmári Pál*ról (aki talán a lap helybeli tudósítója volt) nem tudunk közelebbit. – *Petőfi Sándor, irt levelet első alispánunkhoz:* arról a levélről van szó, amelyet a „némileg országos kiküldetésben” (ti. önkéntes toborzókörútra) a Székelyföldre indult költő Nagybányáról visszafordulva, Szinfalva községből a Szatmár megyei alispán és kormánybiztos Eötvös (P demokratizált helyesírásával Ötvös) Mihályhoz intézett. (L. VP 7. k. 130. sz. levél.)

7. K: HL, az 1848/1849. évi szabadságharc iratai 26/407. (Alul 754. újabb lapszám.) [Hátoldalon ez a későbbi feljegyzés:] „No. 8. Vécsey periratából osztották át az 1848–49-es iratok közé.” – Az eddig ismeretlen levélre Hermann Róbert hadtörténész hívta fel a figyelmemet, s a szöveg xerox-másolatát is neki köszönhetem.

A levél írója, Duschek Géza százados (1826–1883), Vécsey tábornok segédtisztje Duschek Ferencnek, a Szemere-kormány pénzügyminiszterének fia volt. (L. Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988. 186.) A levél keletkezésének körülményei magából a szövegből kiviláglanak. A Bem–Vécsey afférről: Bemnek Vécseyt vádoló és a Honvéd című kolozsvári lapban közzétett nyilatkozatáról a legrészletesebben Dienes András írt (l. Dienes: PSz 144–145.), P és Klapka szökváltásáról (mely ezzel az ügygel szoros összefüggésben robbant ki) l. uo. 152–162. Dienes azonban még azt hitte, hogy Bem szóban forgó jelentését és vádiratát P fordította; később H. Törő Györgyi, aki Bemnek P-től leírt francia nyelvű hadijelentéseit kritikai kiadásban tette közzé, meggyőző bizonyítékokat sorakoztatott fel amellett, hogy a szóban forgó, 1849. ápr. 23-án kelt lugosi jelentést nem a költő fordította magyarra: a fordítás nem az ő kézírásában maradt fenn, csak a hitelesítő záradék az övé (l. VP 7. k. 612–614.). P Bemnek írt francia nyelvű leveléből pedig meggyőződhetünk arról, hogy Bem jelentését az altábornagy utasítására tette közzé a Honvédban (l. VP 7. k. 167. sz. lev.; a jegyzetben a szöveg magyar nyelvű fordításával). Azt azonban, hogy a debreceni legfelsőbb katonai vezető körökben Bem és P-ellenes hangulat uralkodott, s hogy az ügygel kapcsolatban ellenőrizhetetlen híresztelések terjedtek, ez a levél is bizonyítja, hiszen P-t Debrecenben nem vették őrizetbe: 7-én feleségével együtt elutazott a városból, 8-án már Szolnokról írta ismert levelét Klapkának (l. VP 7. k. 474.). Vö. még mindezt a törzsanyag POKm 223. sz. jegyzetével.

Naplók

1. K: BKmL, 1604. I. 23 A szöveget az első közlés nyomán adjuk. (L. alább.) – **M:** Iványosi-Szabó Tibor (szerk.): A mai Bács-Kiskun megye az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején. Kecskemét, 1988. 142.

Hornyik János (1812–1885) 1844-től kezdve Kecskemét aljegyzője és levéltárnoka volt, s éppen 1848-ban választották meg a város főjegyzőjévé; ez 1861-ben és 1867-ben megismétlődött, 1871-ben pedig magas nyugdíjat szavaztak meg a számára, és Kecskemét örökös tiszteletbeli főjegyzője címmel ruházták föl. Sokat publikált, főként történeti tárgyú, kecskeméti vonatkozású népszerű és tudományos cikkeket, s megírta városa nagyszabású monográfiáját.

kimentem Szentkirályba: ti. a nagyjából Kecskeméthez tartozó, a várostól keletre fekvő Szent-Király pusztára (l. Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. 3. k. Pest, 1851. 104.) – *csendőrködés:* a város csendjére és rendjére ügyelés.

2. K: Lh. Ism. A szöveget a kiadás nyomán közöljük (l. alább). – **M:** Sáfrány Mihály „Miskolci Ref. Lyceumot” végzett diák, az 1848–49. szabadságharcban önként részt vett honvédtűzér hadnagy, később lelkipásztor emlékiratai. Összeáll. Sáfrány Géza ny. altábornagy. Miskolc, 1941. 19–20.

Sáfrány Mihály (1828–1903) e naplójegyzetek írása idején miskolci gimnáziumi tanító volt. Végigküzdötte a szabadságharcot, tűzér hadnagyi rangot szerzett. 1859-ben pappá szentelték, s életét ref. lelkészként élte le.

– *Petőfi már egy verset is adott ki* stb.: a „Dicsőséges nagyurak...” kezdetű versről van szó, amelyet a költő nem adott ki, másolatokban azonban gyorsan elterjedt. Több egykorú levélben említik, l. PAT 2. k. 114., 116., 119., 123., 129. sz. lev.; vö. még: Varga János: A „Dicsőséges nagyurak” és a pesti forradalom. PéK 363–410. – *Petőfi már verset írt, melyben a király ellen lázít* stb.: *A királyokhoz* című versről van szó, mely március utolsó napjaiban röplapon jelent meg; a nyomában több nemet fordítása is napvilágot látott (l. Kiss József: A Nemzeti Dal egykorú fordítói és fordításai. PéK 411–483.). – *valami Mezei nevű böszörményi nemzetőr* stb.: Mező Dániel „h. böszörményi nemzetőr”-t érti, aki Debrecenben, 1848. ápr. 23-án megjelent röplapon „ellenverset” adott ki a *Nemzeti dalta*; első strófáját e sorokkal fejezte be: {S bár mit mond az éretlen Petőfi, Él fölöttünk szeretett király.” (Úk.. EPN 411–412.)

3. K: A külföldön fennmaradt Naplóról mikrofilmfelvétel készült, mely az OL Mikrofilmtára C 146–147. sz. tekercsén nálunk is hozzáférhető. A közelmúltban megjelent teljes közlés (l. alább) ezekről a tekercekről készült, mi pedig e kiadvány szövegét követtük. M: Hunfalvy Pál: Napló 1848–1849. A szöveget gondozta, a bev. tanulmányt és a jegyzeteket írta Urbán Aladár. Bp. 1986. 444 (8) l. A P-vonatkozású részeket l. a kötet 59., 179–180., 200., 201. és 264. lapján. Alábbi jegyzeteinkhez Urbán A. bevezetését is felhasználtuk.

Hunfalvy Pál (1810–1891) a késmárki evang. líceum tanára, korának elismert, sokoldalú tudósa, publicista; az első népképviselői országgyűlés tagja (késmárki kerülete 1861-ben és 1866-ban is képviselőjévé választja majd); az országgyűlést 1849 elején maga is követi Debrecenbe. Nem barátja a nemességnek, s kritikus szemmel ítéli meg a nemesi politizálást, de a radikális ellenzékkel sem rokonszenvezik: ebből az ingerültségéből, jegyzi meg Urbán Aladár, „kijut Petőfinék és Tánácscsnak is” (i. m. 38.). Az itt idézett P-vonatkozású részeket meggyőzően dokumentálják ezt. Megállapításaihoz az alábbiakban csak néhány adatszzerű kiegészítésre szorítokunk.

(1848. aug. 21.) E nap hangzott el az országgyűlésben Perczel Mór radikális képviselő nagy vihart kavart felszólalása, melyben a délvidéki hadműveletek kudarcai miatt a parancsnoka árulással vádolta. Erre a folyosói beszélgetésre nyilván ezt követően került sor. – *Patay József* (1804–?) az országgyűlésen Pest megye monori kerületének radikális képviselője, szeptembertől az OHB tagja. – *Petőfi* [...] *válaszolta*: P, mint ismeretes, nem került be az országgyűlésbe, de gyakran látogatta, a karzatról figyelte az üléseket; erre jogosító belépőjegye az 1930-as években még megvolt a Petőfi Társaság gyűjteményében (l. VP 7. k. 423.). Ezt a párbeszédet Hunfalvy egy ilyen alkalommal hallhatta, sőt talán maga is részt vett a társalgásban, hiszen P-t 1845 május eleje óta (amikor a Késmárkon átutazó költő felkereste) személyesen ismerte. P az *Úti jegyzetekben* így emlékezett meg róla: „Déléltől meglátogattam Kerényivel Hunfalvy Pált, a tanítványaitól általánosan szeretett professort... ezt azért hozom föl, mert oly ritkaság, mint most nálunk a józan és becsületes criticus.” (L. VP 5. k. 24.) Hunfalvy feltehetőleg – ha talán nem is szó szerint – hitelesen szólaltatja meg a költőt, aki néhány nappal később az Egyenlőségi Társulat tagjaként indítványozta, sőt tettleg is elősegítette Egressy Gábor „A rác lázadás és a magyar ügy” című röpiratának kiadását; ez konkrét adatokkal támasztotta alá a déli hadsereg parancsnokainak árulásáról elterjedt vádakot (l. erről a kötet törzssanyagá, POKm 179. sz. jegyzetét). – (Debrecen, 1849. jan. 29.) *Petőfi kapitányi rangot nyert* stb.: Hunfalvy gúnyosan leegyszerűsíti P ügyét: a költő, kinevezésétől kezdve kb. november közepéig kiképzőtisztként működött Debrecenben, azután két hónapi szabadságért folyamodott, hogy első gyermekük születésére készülő felesége mellett lehessen; tény, hogy ezt *utólag*, sok huzavona árán kapta meg, de pontosan a két hónap leteltével, 1849. jan. 17-én elindult új állomáshelyére, s néhány nappal később csatlakozott Bem tábornok seregéhez. (Minderről e kötet törzssanyagában számos dokumentum sorakozik.) – „*Lám megmondtam*” stb.: e megjegyzéséről más forrásból nem tudunk, de a helyszín megjelölése valamelyest hitelesíti: egy fennmaradt aláírási ív szerint P tagja volt a debreceni „Casinó”-nak (l. POKm 196. sz. adat és jegyz.). – (Debrecen, 1849. febr. 18.) A megjegyzés mindenestül ironikus: az jut benne kifejezésre, hogy Bemnek ez az ágyú elvesztésével járó *visszavonulása* aligha érdemes arra, hogy „halhatatlanná” tegyék! Pedig ez a legendás „visszamar”, melyet Dienes (PSz 82–91.) oly hosszasan méltat, a nagy veszteségekkel s a tán Bemtől elkövetett hibákkal együtt is bravúros manőver volt, amit a Hungfalvytól még nem ismert fejlemények is igazolnak. P szóban forgó cikke (Debrecen, febr. 15. 1849. keltezéssel) a Közlöny febr. 17-i számában jelent meg (l. VP 5. k. 133–134., ill. 236.). – (Debrecen, 1849. febr. 20.) A *nyakravaló*-ügyre nézve l. e kötet törzssanyagában POKm 203. sz. adat és jegyz. – (Debrecen, 1849. máj. 10.): *Petőfi éretlenkedése*: a Bem–Vécsey afférről és P-nek ebben játszott szerepéről l. feljebb a Pótlásokban a 7. sz. lev. jegyzetét.

4. K: A naplóírónak az OSzK Kézirattárában őrzött vaskos kéziratából (Oct. Hung. 1080. sz.) a PAT 2. k.-ben több részletet idéztünk (119–124.), de az itt közlötteteket nem találtuk benne. Az író 1849

júniusában állt be katonának, s ettől kezdve kb. 1849. aug. végéig vezetett újabb naplójegyzetei (l. az első közlés bevezetését) kéziratának lelőhelyét nem ismerjük. – M: „Egy honvéd naplójegyzetei. Szász Károly fiatalkori naplójából.” Közli legifj. Szász Károly. Magyar Figyelő 1911. 1. évf. 2. k. (ápr.–jún.) 25–42., 125–146., 200–214. Az itt közreadott P-vonatkozású részleteket l. a 39–40. és 205. lapon.

Miután századánál sokáig meg nem jelent stb.: l. erről Hunfalvy Pál naplója 1849. jan. 29-én kelt, hasonlóan elfogult megjegyzéséhez fűzött fenti kiigazításunkat (Pótlás a PA 2. k.-hez, Naplók 3. sz.). – *Debrecenben ama silány nyakravaló história miatt*: arról az esetről, amikor Mészáros Lázár megróttá P-t, hogy nem viseli a tiszti nyakravalót, s a költő ezért lemondott rangjáról, l. részletesen Okmánytárunk POkm 203. sz. jegyz. – *újra veszekedései voltak előjáróival*: az 1849. máj. 6-i Klapka-afférről l. uo. 223. sz. jegyz. – *a közlőnyben egy nyilatkozata*: ezt a Közlöny 1849. jún. 17-i számában (134. sz. 507.), „Pest, junius 11. 1849.” dátummal tette közzé (l. VP 5. k. 144.); azt fejtegette benne, hogy a katonai szolgálatról való lemondásának körülményeiről egyelőre „hazafiúi kötelességből” hallgatni kénytelen. – *indulása percében találkozám vele a vasutnál*: Dienes (PSz 174.) szerint P júl. 3-án ekhós szekéren indult el családjával Mezőberény felé; Szász Károly adata a VU 1889. febr. 19-i számának névtelen közlését igazolja, amely szerint P-ék Szoknokig vasúton utaztak (vö. Dienes: PSz 511.). – *Vizi*: ismeretlen katonatársa. – *puzduriság*: tájnyelvi kifejezés; „puzduri”: „hirtelen haragú, pattogó, kötekedő”, vö. Szinnyi József: „Magyar tájszótár” (Bp. 1897–1901) 2. k. 236.

MUTATÓK

A GYŰJTEMÉNYÜNKBŐL KIHAGYOTT PETŐFI-OKMÁNYOK JEGYZÉKE MUTATÓK

Az ún. „előf utódolvasó kritikai Petőfi-könyv” (VP 1-7. k., Bp. 1951-1964.) 5. és 7. kötet (Pécsi művek, ill. Levéltárak, Függelék, Pécsi) számos okmányokat magában foglaló dokumentumot is tartalmaz, olyasmiakra például, amelyek – részben – Petőfi fogalmazásában s általában az ő kora irásával ismerhetők fel, tehát helyes kritikai alapokat vagyis pécsi iratok, feljegyzések köré, ill. amelyek a költő és kora ir levelék gyűjteményébe most átvesszük (vagy így is felfoghatók) levélösszeállítások formájában. Mindezeket – amennyiben szükségesnek és jogszabályok közötti kritikai közzétételük szerint tűnnek – mellőzve, a jegyzékben, részben szöveg, egyrészt hivalkozóan rájuk, másrészt a gyűjtemények bármelyik darabjára 1796-ban valóban vonatkozó – jól szöveg előkerülése, a jegyzékanyag felidézésként vagy egyéb ok miatt – az utódolvasó művek közöttük, jegyzékben is meg kellene említeniük és leírniuk.)

Végül még ide a Petőfi-könyv 7. kötetébe (VP 7. k., Bp. 1977.) kerülnek két előleg csak magánirattal rendelkező dokumentumok – Petőfi valószínűleg egykor leveleket és nagyjegyzékeket – tartalmazó két darabja (a 146. és 147. sz. levelek levélösszeállítás is tartoznak).

Közlésük:

Előleg utódolvasó (a most mellőzött dokumentumok köztük szerepeltek):

VP 5. k.

143. l. Lemeznél, Székely, 1849. máj. 28. (jegyz.: 240-243.)

164. l. Mészárosyék házassága, (Pest, 1846. máj.-júni) (jegyz.: 247-248.)

VP 7. k.

169-170. l. Petőfi levele Győre (Bartók) Mihály Székely megyei alispán és kormánybiztosnak, Székely, 1848. máj. 20. (170. sz. lev.; jegyz.: 438-440.) A levél szövege szerint „néhány országos közérdeklődésben” hívja fel a kormányzatot a székely népmozgalmak miatt szükséges intézkedésekre.

178-179. l. Petőfi levele a Helytartótanács elnöke felé, Erdős, 1848. nov. 24. (141. sz. lev.; jegyz.: 449-450.)

189. l. Petőfi levele Károlyi Lejtnáknak, Debrecen, 1848. dec. 24. (141. sz. lev.; jegyz.: 449-450.) Megjelölve, az emlékező „Nemzeti Felgyűlés” a végrehajtása, s egyúttal az ott levő levélösszeállítás, de főleg a magán iratok gyűjteményének összeállítására.

197-198. l. Petőfi levele Károlyi Lejtnáknak, Debrecen, 1848. jan. 13. (157. sz. lev.; jegyz.: 466) Felhívja más az előző, azelőtt már 1848. januárban, hogy Deán tisztelettel üdvözlésé.

200. l. Petőfi levele Mészárosyék házasságának iratainak, Debrecen, 1849. febr. 17. (159. sz. lev.; jegyz.: 467-468.) Lemeznél ismét megjelölve.

203. l. Petőfi levele Károlyi György k. helyettesbiztosnak, Debrecen, 1848. máj. 6. (168. sz. lev.; jegyz.: 471-473.) Emlékeztető a György megjelölve.

204. l. Petőfi levele Károlyi György k. helyettesbiztosnak, Székely, 1849. máj. 6. (165. sz. lev.; jegyz.: 473-474.) Petőfi emlékeztető egyenlőre megjelölve; előzőleg egyeztetve „Petőfi Sándor”

A GYŰJTEMÉNYÜNKBŐL KIHAGYOTT PETŐFI-OKMÁNYOK JEGYZÉKE

Az ún. „*első akadémiai kritikai Petőfi-kiadás*” (VP 1–7. k., Bp. 1951–1964.) 5. és 7. kötet (Próza művek, ill. Levelezés, Függelék, Pótlás) számos, okmányok minősíthető dokumentumot is tartalmaz; olyanokra gondolunk, amelyek *kéziratban*, Petőfi fogalmazásában s általában az ő keze írásával maradtak fenn, tehát helyet kellett kapniuk vegyes próza írásai, feljegyzései között, ill. amelyek a tőle és hozzá írt levelek gyűjteményébe mint *hivatalos* (vagy így is felfogható) levelezésének darabjai kerültek. Mindezeket – amennyiben szövegközlésük és jegyzetelésük korszerű kritikai kiadási elvek szerint történt – *mellőztük*, s jegyzeteinkben, szükség szerint, ugyanúgy hivatkoztunk rájuk, mint a gyűjteményünk bármelyik darabjára. (Több esetben azonban – jobb szöveg előkerülése, a jegyzetanyag feltűnő elavulása vagy egyéb ok miatt – az újraközlés mellett döntöttünk; jegyzeteinkben ezt esetről esetre megemlítjük és indokoljuk.)

Vegyük még ide a *Petőfi-Adattár 2. kötetét* (PA 2. k. Bp. 1977.), amelynek (bár elvileg csak magántermészetű dokumentumokat – Petőfit említő egykorú leveleket és naplójegyzeteket – tartalmaz) két darabját (a 146. és 147. sz. levelet) hivatalosnak is tekinthetjük.

Részletezve:

Kihagyott okmányok (a fent körülírt dokumentumok közlési sorrendjében):

VP 5. k.

143. l.: Lemondás. Szalonta, 1849. máj. 28. (jegyz.: 240–243.)

164.: Német nyelvű önéletrajz. (Pest, 1846. máj.–jún?) (Jegyz.: 247–248.)

VP 7. k.

169–170.: Petőfi levele Ötvös (Bötvös) Mihály Szatmár megyei alispán és kormánybiztosnak. Szinfalva, 1848. szept. 30. (130. sz. lev.; jegyz.: 438–440.) A levél szövege szerint „némileg országos kiküldetésben” hívja fel a kormánybiztost a román népmozgalmak miatt szükséges intézkedésekre.

178–179.: Petőfi levele a Honvédelmi Bizottmánynak. Erdőd, 1848. nov. 24. (141. sz. lev.; jegyz.: 449–450.)

189.: Petőfi levele Kossuth Lajosnak. Debrecen, 1848. dec. 24. (141. sz. lev.; jegyz.: 449–450.) Magánlevélnek is tekinthető („Tisztelt Polgártárs!” a megszólítása, s egészében sem hivatalos jellegű), de ömági rangért folyamodik benne.

197–198.: Petőfi levele Kossuth Lajosnak. Debrecen, 1849. jan. 13. (157. sz. lev.; jegyz.: 466) Jellege mint az előbbié; ezúttal arra kéri Kossuthot, hogy Bem táborához tétesse át.

200.: Petőfi levele Mészáros Lázár hadügyminiszternek. Debrecen, 1849. febr. 17. (159. sz. lev.; jegyz.: 467–468.) Lemond tiszti rangjáról.

203.: Petőfi levele Klapka György h. hadügyminiszternek. Debrecen, 1849. máj. 6. (164. sz. lev.; jegyz.: 471–473.) Első lemondása ömági rangjáról.

203.: Petőfi levele Klapka György h. hadügyminiszternek. Szolnok, 1849. máj. 8. (165. sz. lev.; jegyz.: 473–474.) Petőfi magánlevelet ír ugyan (lemondott rangjáról; aláírása egyszerűen „Petőfi Sán-

A VARJAS-FÉLE KRITIKAI KIADÁS (VP) 5. ÉS 7. KÖTETÉBEN
 KIADOTT, DE VALAMELY OKBÓL
 GYŰJTEMÉNYÜNKBE MÉGIS *FELVETT* DARABOK JEGYZÉKE
 (ELŐBBI KÖZLÉSÜNK SORRENDJÉBEN):

VP 5. k.

- 106–107. 1.: A Petőfitől készített és leírt kérvényszöveg Kunszentmiklós és Lacháza választópolgárai számára. [Kunszentmiklós, 1848. jún. 15.] (Jegyz.: 225–227.) Ezt az okmányt elsősorban jegyzetanyagának a Mezősi Károly által később feltárt adatokkal és a főként neki tulajdonítható új kutatási eredményekkel való kiegészítése, ill. korrekciója érdekében (de a szövegközlésben elkövetett hibák miatt is) újraközöljük okmánygyűjteményünkben (I. POKm 174. sz. szöveg és jegyz.).
- 129.: Levél a képviselőházhoz. Debrecen, 1848. dec. 8. (Jegyz.: 235.) A Közlöny szövege helyett az újabban felfedezett eredeti kézirat alapján, átdolgozott apparátussal újraközöljük (I. POKm 188. sz. szöveg és jegyz.).
- 161.: Kötelezvény. Kecskemét, 1843. ápr. 7. (Jegyz.: 246.) Újraközlése az egészében elavult jegyzetapparátus felújításával: POKm 72. sz. adat és jegyz.
- 170–171.: Petőfi és Emich Gusztáv (második) szerződése. Pest, 1847. jún. 26. (Jegyz.: 249.) E közlésből sajnálatosan kimaradtak Petőfi (majd özvegye) 1851 januárjában (!) lezárult elismervényei a részletekben felvett honoráriumról; ezek nélkül pedig a szövegközlés nem tekinthető teljesnek. A jegyzetapparátus is lényegesen kiegészült. (L. POKm 128. sz. szöveg és jegyz.)

VP 7. k.

- 525.: Bejegyzés a pápai Ref. Kollégium anyakönyvében. Pápa, [1841. nov.] (Jegyz.: 587.) Ezt az adatot; a dátum korrekciójával és lényegesen kiegészített jegyzetanyaggal I. POKm 52. sz. adat és jegyz.
525. Bejegyzés a pápai Olvasó Társaság jegyzőkönyvében. Pápa, 1842. [ápr. 29. előtt] (Jegyz.: 587.) Kiegészített jegyzetanyaggal I. POKm 55. sz. adat és jegyz.
- 526.: Bejegyzés a kolozsvári „Futár Könyv”-ben. Kolozsvár, 1849. márc. 15. (Jegyz.: 589–590.) Részletesebb jegyzetanyaggal I. POKm 218. sz. adat és jegyz.
- 639.: A *népbarát* programja. [Pest, 1848. máj. ?] (Jegyz.: 589–590.) Újabban kiderült, hogy ez a „program” a Pest megyei Középponti Választmány kezdeményezésére 1848. máj. 10-én kiadott körlevél *része*, melyet az e napon tartott közgyűlés befejezésül rögzít. Ezt tehát a teljes jegyzőkönyv szövegével együtt újra közzétesszük, a jegyzetanyag ennek megfelelő átalakításával (I. POKm 167. sz. szöveg és jegyz.).

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- „A. B.” Petőfi álneve 215
 Ács Károly 41, 42, 209, 212, 214
 Ács Tibor 198, 201, 202
 Adorján Boldizsár 224, 241, 287
 Ágoston József 50, 95
 Albrecht főherceg 275
 Almássy Móric 92, 243
 Almásy Pál 124
 Andics Erzsébet 247, 259
 Antal Mihály 49, 50, 51, 53
 Apór, von Freyherr Lazar 104, 106, 247, 248
 Arany János 81, 129, 237, 242, 250, 261, 262, 263, 269, 270, 288
 Arany Jánosné Ercsey Julianna 129
 Arany László 237
 Argay János 195
 Asztalos István 179
 Ifj. Asztalos Pál 124
 Aul József 110
- Babits János 49, 50
 Bácskai Vera 242
 Bacsó János 252
 Badacsonyi (Garay Alajos álneve) 165
 Bajkay Endre 49, 50, 51
 Bajza József 41, 52, 62, 64, 124, 236, 249, 284, 285
 Bajza József, dr. 220, 226
 Bakscy Ferenc 64
 Balajthy Vendel 253
 Balassa János 187
 Balla Endre 249
 Balogh János 124, 125, 128
 Balogh Mihály 252, 286
 Balogh Pál 119
 Bánfay 106
 Bán Péter 268
 Bangya János 163, 287
 Bankós Irma 254
 Bankós Károly 60, 112, 114, 118, 166, 224, 225, 252, 253, 254, 286, 288
- Bánó György 122, 124
 Barabás Miklós 81
 Baranya Margit 244
 Bárány Gusztáv 39, 41, 211, 214
 Bárány Károl[y] 39, 209
 Baranyai Péterné Hruz Anna 281
 Barát (pápai diáktárs) 41
 Baráth Ferenc 257
 Baross Károly 19
 Baróti Lajos 180, 188, 189, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 217, 231, 250
 Barta István 236, 244, 245, 258, 263
 Bártfai Szabó László 230
 Bartha János 64, 226
 Bartók Lajos 182
 Bathány Kázmér 124, 127, 128
 Bathány Lajos 124, 125, 127, 128, 245
 Bayer Ferenc 180, 197, 198, 201, 202, 203
 Becsky Andor 191
 Békásy (Békássy) Antal 38, 209
 Békés István 180, 186, 188, 189, 191, 192, 195, 198, 225, 242, 248, 249, 270
 Bem József 130, 131, 134, 142, 143, 144, 145, 146, 168, 171, 260, 262, 263, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 276, 289, 290, 295
 Bényei Miklós 233, 262, 263
 Beöthy Ödön 124, 125, 127, 128
 Bèranger, Jean-Pierre de 101
 Berecz Károly 224
 Bereznai István 106
 Béni Balogh Ádám 241
 Bernáth József 124
 Berzeviczy Aladár 123
 Berzsenyi Dániel 41, 262
 Besze János 128
 Bezerédy István 124, 163
 Biasini (fogadós és postamester) 268
 Bieliczky Sándor 221, 226, 262
 Birányi Ákos 118
 Bocsor István 31

- Bodolay Géza 177, 180, 195, 206, 219, 221, 223, 246
- Boldisár Kálmán 262
- Bona Gábor 266
- Bónis Sámuel 124
- Bors György 139, 267
- Borsodi Endre 110
- Boskovits Manó 110
- Botlik Mihály 107
- Bözödi György 266, 268
- Breznyik János 195, 196
- Brhely (Brhel) Éva 280
- Buckay Katalin
- Bucsanszky Alajos 120
- Bujanovics Rudolf 124
- Bulwer 220
- Bulyovszky Gyula 99, 100, 166, 250
- Burgman Károly 110
- Cervantes 220
- Chovnitz Gyula 124
- Claudius 40
- Czapfalvi Demjén István 51
- Czech János 73, 232
- Czibor Ferenc 31, 34, 206, 208, 214
- Czigány Lóránt 243
- Czuczor Gergely 41, 48, 64, 87, 209, 212, 216
- Czupra Endre 57
- Csacskó Imre 42
- Csanády Ferenc 49, 50, 51, 249
- Csányi László 124, 127, 128, 134, 139, 265, 266, 267, 268, 285
- Császár Elemér 248
- Császár Ferenc (álneve Kövessy Kálmán) 165, 217, 218, 235, 262, 287
- Cse. Gábor 286
- Csengery Antal 73, 74, 233, 272
- Csepregi Béla 187
- Csernátony Lajos 261
- Csernovitz Péter 124
- Csóka (alkáplár) 26
- Csörföly Lajos 193
- Deák Ferenc 67, 69, 81, 107, 229, 247, 248, 249, 254
- Debretzeni Sofia 151
- Deézsy Zsigmond 215
- Degré Alajos 95, 97, 99, 100, 235, 285
- Demjén (Dömjén) Ferenc 39, 40, 41, 207, 210, 211, 214
- Déri Gyula 283
- Dernői Kocsis László 181
- Derra Anasztáz 110, 245
- Dessewffy Arisztid 144, 271
- Dessewffy Emil 124, 259
- Dezsényi Béla 180, 219, 222, 227, 235, 250, 251
- Dickens, Charles 220
- Dienes András 180, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 207, 239, 244, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 289, 290, 291
- Dienes Károly 33
- Dinga Sámuel 7, 186
- Dinga Sámuelné Pettkő Éva 7
- Dióssy Márton 51
- Dobos György 119, 120
- Dobos József 119
- Dolinay Gyula 283
- Domanovszky Endre 19, 195, 214, 216
- Dorsner Ferenc 146, 273, 274
- Dömök Elek 197
- Duhek Győző 131
- Dulovits János 49, 50
- Dús József 33
- Duschek Ferenc 265, 267
- Duschek Géza 167, 168, 271, 289
- Egressy Béni 243
- Egressy Gábor 64, 92, 119, 120, 169, 211, 212, 226, 227, 239, 240, 257, 290
- Egressy Samu 91, 92, 93, 95
- Emich Gusztáv 72, 81, 226, 229, 232, 237, 295
- Ifj. Emich Gusztáv 237
- Emler Ferenc 11, 189
- Emmerling Károly 110
- Emődy Dániel 61, 225
- Endrődi Sándor 175, 180, 182, 235, 243, 247, 254, 258, 259, 269, 285
- Engel (orvos, író) 92, 93
- Ensel Sándor 95
- Eőri Szabó Gábor 214
- Eötvös József 95, 118, 178, 287
- Eötvös Lajos 207
- Eötvös (Ötvös) Mihály 289, 294
- Erhard 9
- Ernst Lajos 257
- Fábri (Fábry) Pál 49, 50
- Farkasdy Károly 35, 45, 206, 214
- Farkassanyi (kassai ügyvéd) 128
- Fáy András 50
- Fekete Csaba 226, 261, 262
- Fekete János 215
- Fekete Sándor 180, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 212, 214, 215, 224, 239, 252
- Feleki Miklós 233, 234
- Fenyéri (Fenyéry) Gyula (valódi neve: Zádor-Stettner György) 18
- Fényes Elek 49, 50, 51, 95, 106, 109, 110, 118, 123, 124, 250, 289
- Ferdinánd, V. 105
- Ferenczi Lajos 107

- Ferenczi Zoltán 180, 185, 186, 188, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 404, 205, 208, 209, 210, 214, 215, 217, 226, 231, 232, 239, 248, 257, 258, 277, 281, 282
- Festetich György 282
- Festetics László 152, 282
- Fischer Sándor 181, 196
- Fogarassi Mihály 110
- Fogas Józsefné 216, 217
- Forgács Mihály 244
- Fóris Gergely 111
- Földváry (pápai diáktársa) 41
- Fördös György 33
- Frank Tibor 287
- Frankenburg Adolf 165, 166, 216, 287, 288
- Friebeisz István 108, 109, 250
- Fritsch Henrik 237
- Gaal József (álneve: Szalkay Máté) 42, 87, 211
- Gaál Péter 40, 41
- Gajgázó 119
- Garay Alajos 165, 288
- Garay János 51, 81, 87, 88, 118, 157, 222, 236, 237, 241, 249, 261, 287
- Gáspár Anna 280
- Géczy István 122
- Gedeon József 135, 266
- Geibel Károly 72, 232
- Geiger Arnold 123
- Geiger Ignác 123
- Geiszt Gáspár 284
- Geréb Rudolf 119
- Gerő József 181, 265
- Getz Vencel 209
- Geyer Samu 42
- Gondenfels, Aloys Gollner von 197
- Gorové István 124
- Gózon Lajos 106
- Gömör megyei táblabírák 59
- Gömöry János 186
- Gömöry János, ifj. 187
- Gömöry Teréz 186, 187
- Gönczy Soma 215
- Görgey Artúr 128, 269, 295
- Graefl József 249
- Grósz Ferenc 110
- Gyalonkay Jenő 273
- Gyöngyössi László 279, 280
- Győri Dániel 238
- Győri Vilmos 282, 283
- Gyulai Pál 216, 217
- Gyurkovics Máté 89, 91, 92, 93, 95
- Haag Péter 9, 187, 188
- Haivald Sámuel 110
- Hajmisch Samu 19
- Hajós Sándor 110
- Hajósi Dániel lásd Schifferdecker Dániel
- Hajnik Pál 119, 123, 127, 128, 256, 257
- Halász Dezső 237
- Halászi Józsa 106
- Hatvany Lajos 181, 186, 188, 189, 196, 200, 203, 208, 209, 217, 223, 225, 230, 233, 234, 239, 240, 262, 264, 266, 267, 282, 283
- Havas Adolf 180, 181, 217, 252
- Haviár Dániel 224
- Haynau, Julius Jakob 259, 274
- Házmann Ferenc 110
- Heckenast 157
- Heltai Nándor 187
- Hencz József 272
- Hermann Róbert 179, 244, 250, 258, 259, 260, 263, 271, 273, 289
- Herwegh, Georg 101
- Hetesy Sándor 39
- Heydte, August von 147, 273, 275, 276, 277
- Hittig Amália 188
- Hittig Lajos 9, 188
- Hittrich Ödön 188
- Hold, Alexander 197
- Homonnai – Petőfi álneve 215
- Horárik 119
- Hornyik János 168, 289
- Horvát Árpád 154, 275, 283, 284
- Horvát gyerekek 284
- Horvát Gyula 275
- Horvát Pál 168
- Horváth Antal 235
- Horváth Balthazár 124
- Horváth Ignác 41, 207, 208, 211, 212, 213, 220
- Horváth Imre 99
- Horváth Károly 107
- Horváth Ödön 56, 57, 221
- Högye István 238, 250, 275
- Hrabéczy Miksa 131
- Hrabovszky altábornagy 98
- Hrabovszky Dávid 51
- Hrabovszky János 246
- Hruz György 280
- Hruz János 149, 150, 151, 280, 281
- Hruz (Hrusz) Mária 7, 150, 151, 153, 185, 188, 280, 281, 282
- Hruz Zsuzsanna 281
- Hunfalvy Pál 170, 223, 290, 291
- Hunkár Antal 124
- Huszóczy Dénes 121, 122
- A 28. zászlóalj főtisztjei 122
- Imre István 111, 252
- Incze József 139, 267
- Irányi Dániel 50, 91, 96, 97, 106, 110, 163, 242, 285
- Irányi István 284

Irányosi-Szabó Tibor 286, 289
Írinyi József 89, 91, 92, 93, 97, 106, 110, 124,
128, 285, 287
Istenes József 185, 198
Istenes Márta 185, 198
István nádor 105, 107, 248, 249

Jakab Elek 247
Jakus Lajos 181, 186, 187, 279, 280, 281
Jarabek (Gerabek) Zsuzsanna 149, 150, 151, 280
Jebeleanu, Eugen 274
Jedlik Ányos 244
Jékei százados 269
Jeszenszky József 7
Jókai Mór (Jokay Moric) 40, 41, 70, 72, 95, 99,
100, 166, 181, 211, 214, 216, 217, 227, 228,
230, 231, 232, 239, 287, 288
Joós Ferenc 215
Jósika Miklós 62, 287
Jósika Sámuel 246, 247, 248
Jozsipovics Antal 124, 128
Jugovits Julianna 152
Julow Viktor 261

Kj (besúgó) 66, 229
Kacziány Géza 199, 169, 272
Kacsokovics Lajos 91, 92, 93
Kadlecik Richárd 57, 221, 222
Kaján Sándor 119
Kállay Jenő 124
Kálmán Sándor 253
Kalos István 239, 240
Kanovics Béla Mór 155
Kapczy Tamás 119
Karácsonyi Guidó 110
Kardhordó Ambrus 233
Kardos István 132, 263
Karlovszky Zsigmond 119
Karner, Jakob 25, 199, 200
Károlyi György 128
Karpf Augusz 42
Kazinczy Gábor 228, 238, 287
Kazinczy Lajos 238
Kegl György 64
Kéky Lajos 237
Kelemen Kornél 224, 255
Kelemen Mór 224, 255
Kelethy 99, 100
Kemény Farkas 273
Kemény Zsigmond 95, 124, 272
Kempen altábornagy 276
Kenéz Mihály 145, 273,
Kerek József 112, 113, 145, 253, 255, 273
Kerényi Ferenc 179, 223
Kerényi Frigyes 57, 221, 222, 224, 290
Kerkapoly Károly 214

Kéry Gyula 182, 186, 193
Kilián és társa 236
Király Endre 274
Kisfaludy Sándor 80, 262
Kiss Dezső 176, 181, 187, 190, 221, 230, 233,
234, 235, 241, 244, 246, 247, 248, 256, 258,
259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267,
271, 272, 275, 276, 277
Kiss Igác 39
Kiss István 215
Kiss János 42
Kiss József 179, 181, 182, 183, 195, 212, 217,
219, 224, 229, 238, 246, 257, 260, 269, 287
Kiss Miklós 110, 168
Klaniczay Tibor 244
Klapka György 144, 167, 269, 270, 271, 272, 289,
294
Klauzál Gábor 89, 91, 92, 93, 95, 124, 242, 243
Kmetty tábornok 144, 271
Knizner Károly 122
Kolbenheuer Gábor és neje 96
Kollar, Jan 12, 13, 190
Kollár István 39
Kolmár József 58, 223, 224
Kolta Ferenc 241
Komlóssy Ferenc 64, 226
Koren István 17, 190, 191, 192, 193
Kósáné Kovács Magda 179, 181, 227, 232, 233,
235, 236, 240
Kossuth Lajos 80, 81, 94, 124, 125, 127, 128,
129, 130, 131, 132, 134, 162, 236, 244, 258,
261, 262, 264, 265, 266, 269, 287, 289, 294
Kotzebue, August Friedrich Ferdinand 212
Kovács István 33
Kovács József László 194, 274
Kovács Pál 38, 41, 42, 49, 62, 212, 216, 226
Kovácsi futár 267
Kovácsy Ferencné, Dinga [Zsuzs]anna 7, 186
Kozma Sándor 33, 41, 43, 205, 209
Kölçsei Kálmán 110
Kölçsey Ferenc 195
Körösy Elek 39
Kövessy Kálmán - lásd Császár Ferenc
Kövy Zsolt 176
Kral', Janko 286
Kris Györgyné 85
Kronperger Antal 49, 50, 51
Kubinyi Ágoston 245
Kubinyi Ferenc 124
Kún Sándor 51
Kunewalder Jónás 110
Kuppis Vilmos 199
Kussevich, Ladislaus von Samobor 202
Kuthy Lajos 64, 88, 241, 242, 287

Laczkó László 215
Lampérth Géza 248, 249

- Lancinger János 39
 Landerer Lajos 95, 169
 Landerer–Heckenast 247
 Lantay 41
 László Jónás 35, 46, 206, 214
 László József 265, 266
 Lauka József 85, 239
 Lázár Miklós 129
 Leckenbakker Jakab 110
 Lehr András 187
 Lemouton Emília Adorján Boldizsárné 166, 288
 Lendvay Márton 49, 50, 81
 Lengyel József 275, 277
 Lengyel Sámuel 276
 Linczeni Éva 280
 Lisznyay Kálmán 61, 77, 235, 240
 Liszt Ferenc 81
 Lőrincz József 268
 Lukács György 124
 Lukács Pál 57, 124, 128, 222
 Lukácsy Sándor 182
 Lukinics József 271
 Lukl Ferenc 51
- Madarász József 119, 124
 Madarász László 119, 124, 125, 127, 128, 162
 Madas Károly 119
 Madedl János 138, 265
 Magyarai (pápai diáktársai) 41
 Maiercik Györgyné Michalko Zsuzsanna 150
 Mailházi János 78, 230, 235
 Marczibányi (trencsényi főispán) 128
 Máriássy Béla 224
 Markó Mihály 58
 Martinkó András 182, 193, 194, 230
 Martiny Károly 7, 186, 191
 Martiny Ludovika 7, 185
 Martiny Mihály 281
 Mártonffy Zsigmond 139, 266, 267
 Matthisson 40
 Mednyaszky László 121
 Medve Imre 276, 287
 Menes István 150, 280
 Menyhárt Antal 132, 263, 264, 272
 Mérei Gyula 236
 Mesnil Viktor 124
 Mészáros Lázár 132, 134, 138, 143, 169, 170,
 262, 263, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 291,
 294
 Metternich, Klemens 166
 Metzl Ignác 138, 265
 Mezei (böszörményi nemzetőr) 170
 Mező Dániel 290
 Mezősi Károly 176, 181, 185, 189, 200, 225, 226,
 228, 229, 231, 239, 249, 252, 253, 254, 255,
 273, 280, 286, 295
 Mihályi Gábor 167
- Mikes Lajos 181
 Miklós Gyula 123
 Miklós Róbert 218
 Mikola János 221, 222
 Miske György 51
 Mocsonyi János 110
 Molnár György 91, 92, 93, 242
 Molnár János 152
 Moulholand, Peter 201, 202, 203
 Mödl Ferenc 131, 259, 263
 Mukits János 135, 136, 266
 Murgu, Eftimie 287
 Müller József 110
- Nadasdy Lajos 182, 205, 208
 Nadasdy Lipót 128
 Nádaskay Lajos 77, 235
 Nádasy (Nádasy) Ferenc 245
 Nádossi István 110
 Nádosy Sándor 126, 127, 258, 260, 261, 263, 264
 Nagy Emil 124
 Nagy Gedeon 38, 209
 Nagy Ignác 87, 88, 216, 242
 Nagy János 152
 Nagy Károly 112, 113, 162, 252, 253, 254, 255,
 286
 Nagy Lajos 168
 Nagy Sándor 38, 41, 42
 Nagy Sándor 209, 212, 268, 270
 Nagyrévi György 276
 Nemes György 180, 250
 Németh Ferenc 188
 Németh, Wolfgang 107
 Nerula János 150
 Neuhofer István 110
 Neumann Károly 223
 Ney Ferenc 238, 256
 Névtelen besúgó 73
 Névtelen kolozsvári besúgó 75
 Nógrád megyei táblabírák 86
- Nyáry Albert 99, 100
 Nyáry Pál 89, 91, 92, 93, 95, 108, 110, 121, 124,
 125, 127, 128, 162, 249, 250, 254, 258
 Nyilassy Vilma, V. 183, 217, 218
- Obernyik Károly 61, 233
 Oltványi Ambrus 182, 287
 Orlay Petrics Soma 41, 42, 182, 203, 205, 209,
 210, 211, 214, 216, 257, 258
 Orsovenszky Károly 119
 Ortutay András 256
- Pajzán Dávid 188
 Pákk Albert 49, 135, 216, 217, 266, 272
 Pálffy János 124
 Palinkas György 97

- Pálffy Albert 72, 109, 124, 125, 127, 128, 140, 162, 170, 228, 250, 267
- Pályi Pál 213
- Pándi Pál 181, 182, 183, 209, 212, 213
- Pap Dénes (Dienes) 40, 41, 43, 207, 208, 210, 211
- Pap Gergely 112, 113
- Papp Zsigmond 110
- Parag (Parrag) Gábor 40, 41
- Parrot, Jacob 275, 277
- Pascu, Ștefan 250
- Paskievics, Ivan Fjodorovics 259
- Patay István 49, 124
- Patay József 95, 97, 274, 290
- Pázmándi Dénes 127, 128
- Pázmándi Horváth Endre 207
- Péchy Imre 233
- Pécs város díszpolgárai 94
- Pelyach István 271
- Percel Mór 96, 99, 100, 106, 109, 110, 119, 124, 125, 127, 128, 249, 257, 274, 290
- Peregriny Elek 54, 65, 233, 220, 228
- Perényi Zsigmond 124, 128
- Perger Ferenc 245
- A Pest megyei Közbátorsági Választmány tagjai 95
- A pesti sajtóesküdtszék volt tagjai 119
- Pető Péter 39
- Petőfi István (ifj. Petrovics István) 54, 63, 151, 155, 191, 219, 225, 226, 237, 269, 270, 284
- Petőfi Sándorné Szendrey Júlia 83, 84, 85, 111, 128, 147, 154, 166, 175, 233, 237, 238, 239, 240, 252, 256, 257, 261, 263, 275, 276, 282, 284, 288
- Petőfi Zoltán 128, 154, 175, 261, 162, 266, 283
- Petrich Sámuel 120, 257
- Petrisevich Horváth Lázár 235
- Petrovics István, id. 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 25, 35, 36, 45, 46, 150, 151, 152, 153, 176, 188, 189, 192, 200, 214, 252, 266, 273, 281, 282
- Petrovics Károly 51
- Petrovicz György 275
- Petrovicz Tamás 149, 150, 151, 279, 281
- Pintér Jenő 189
- Piperkovicz Péter 119
- Polgár Lajos 57, 222
- Pomucz György 51
- Posch (pesti postamester, besúgó) 71, 228
- Pröhle Jenő 236, 243
- Pukánszky Kádár Jolán 64, 226
- Pulszky Ferenc 72, 127, 128, 232
- Pusztay (a Pressburger Zeitung munkatársa) 127, 128
- Ráday Gedeon 124
- Radus Anna 279, 281
- Rákoczy János 50
- Rákosi Jenő 215, 216
- Rapant, Daniel 260
- Ráth József 275
- Ráth Péter 110
- Ratzky Rita 179, 182, 223, 238, 259
- Redl Ferenc 166
- Reguli Pál 19
- Reseta János 73, 77, 232, 234
- Révész család 282
- Rexa Dezső 220, 282, 283
- Riskó Ignác 260
- Rosenfeld József 106
- Rottenbiller Leopold (Lipót) 89, 91, 92, 93, 95, 110, 242, 243
- Rózsavölgyi Márk 222, 223
- Rökk Pál 49, 50, 51
- Rökk Szilárd 51
- Römer Konrád 26, 200
- Ruffy Ida 70, 231
- Sáfári (Saffári) Gusztáv 9, 187
- Sáfrán Györgyi 239
- Sáfrány Géza 289
- Sáfrány Mihály 169, 289
- Salacz Gábor 183, 260, 261, 271
- Salkovics Péter 279, 280
- Salkovics (korábban Kamhall) Zsuzsanna 149, 150, 279, 280, 281
- Sámuel Alajos 110
- Sárkány János 185, 187
- Sas (Sass) István 154, 210, 283
- Sass Károly 85, 240
- Schifferdecker (később Hajós) Dániel 8, 186, 187
- Schiller 40, 212
- Schlik, Franz 274
- Schneidt főszámtiszt 265
- Scholz Frigyes 223
- Scholz Vilmos 195
- Schön József és neje 151, 281
- Schöpflin Aladár 182
- Schröder halász 287
- Schwarzenberg, Felix 124, 259
- Scitovszky János 276
- Sebestyén György 85, 240
- Sipebtyén Gyula 188
- Sebestyén Juliánna 85, 240
- Sedlnitzky (bécsi rendőrminiszter) 71, 72, 228, 229, 231, 233
- Semsey Imre 124, 125
- Shakespeare, W. 62
- Simon János 53
- Simon Péter, V. 245
- Simunich, Balthasar 202
- Sismis Mihályné Szendrei Franciska 245
- Skultéty Csaba 191
- Soltész György 19, 195
- Soltész Katalin, J. 182, 220

- Sólyom Jenő 188
 Somogyi István 33
 Spira György 179, 243, 244, 245, 246, 256
 Staffenberger István 91, 92, 93, 242, 243
 Steier Lajos 259
 Stein Miksa 146, 273, 274
 Stettner Ignác 41, 42, 209
 Stuller Ferenc 51
 Sugár Vilmos 64
 Sujánszky Antal 154, 155
 Sükei Károly 99, 100
- A szabadszállási követválasztás jelöltjei 113
 A szabadszállási tanács tagjai 111
 Szabó Dénes 182
 Szabó Imre 272
 Szabó József 215
 Szabó László 248
 Szabó Péter 64
 Szabó Sámuel 268, 270
 Szabó Zoltán, G. 182, 285, 286, 287
 Szálbek százados 269
 Szalkay Máté lásd Gaal József
 Szana Tamás 182, 282
 Szanta Judit 151
 Szántófy Antal 275
 Szász Károly 171, 291
 Szász őrnagy 120
 Szatmári Pál 166
 Szeberényi Lajos 18, 183, 193, 194, 195, 196, 203, 214
 Szegfy Mór 99, 100
 Székács József 110, 152, 153, 282, 283
 Székács Pál 193
 Szekcsik Tamás 123
 Székely József 110
 Széki Béla 31, 42, 212
 Szekrényesy András 71, 77, 92, 231
 Szeles László 112, 113, 253
 Szemere Bertalan 119, 124, 127, 128, 144, 271, 272
 Szemere Miklós 41, 211, 287
 Szendrey Ignác 84, 152, 240, 259, 276, 282, 283, 284
 Szendrey Ignácné Gálovits Anna 256, 259, 282
 Szentiványi Károly 124
 Szentkirály Mór 124
 Szentmihály Sándor 214
 Szepessy Ferenc 243
 Szerdahelyi József 243
 Szetsödi (sárszentlőrinci iskolatársa) 9
 Szigligeti (Eduárd) Ede 49, 50, 62, 218, 219, 227
 Szij György 204
 Szilágyi család 215
 Szilágyi Gábor 135
 Szilárdy Áron 254
 Szily Kálmán 182
- Szinnyei József, id. 183, 225, 228, 235, 236, 247, 251
 Szinnyei József, ifj. 291
 Szita László 244
 Szlezák Andrásné 280
 Szluha Imre 286
 Szőnyi Pál 256
 Szuper Károly 215
- Tábori Kornél 228, 229, 233, 234, 235
 Takáts György 135, 266
 Takáts Sándor 218, 228
 Tamás Anna 182
 Tánicsics Mihály 90, 92, 124, 125, 128, 285
 Tarczay (Tarczi) Lajos 31, 35, 46, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 212, 214, 216, 222
 Tatár Béla 287
 Teleki József 104, 247, 249,
 Teleki László 106, 108, 109, 110, 118, 124, 125, 127, 128, 250, 256
 Teleki Sándor 167, 233, 234, 240, 289
 Terray Károly 240
 Tessedik Imre 19
 Thallóczy Lajos 247
 Thiers, Louis Adolphe 252
 Thim József 246
 Tisza Lajos 225
 Toldy Ferenc 18, 194
 Toldy József 283
 Tompa Mihály 62, 166, 222, 224, 237, 287, 288
 Torda Gyula 194
 Tóth Ágoston 144, 271
 Tóth Dezső 183, 241
 Tóth Gáspár 49, 50, 89, 92, 93, 95, 110, 217, 218, 256
 Tóth Gáspárné Csécsi Nagy Erzsébet 257
 Tóth István 40, 41, 211
 Tóth János 39, 40
 Tóth József 283
 Tóth Lőrinc 62, 88, 285
 Tóth Sándor 200, 252, 281
 Törő Györgyi, H. 180, 183, 194, 213, 232, 271, 289
 Török Bálint 243
 Török János 49, 50, 51
 Török Pál 110
 Turcsányi János 39, 42, 209, 212
 Turi Mészáros István 282
- Uhland, Ludwig 41, 269
 Ujházy László 124, 127, 128, 162
 Urbán Aladár 179, 183, 225, 245, 251, 254, 256, 257, 258, 290
 Urházy György 75, 76, 234
- Vachott Sándor 49, 50, 218, 219, 227

- Vahot (Vachott) Imre 49, 51, 57, 58, 72, 95, 212, 222, 223, 224, 225, 229
- Vajda János 171
- Vajda Péter 287
- Vajna, Johann 107
- Vallandt Anna 188
- Váradí János 33
- Váradí Pál 215
- Várady Antal 49, 51, 53, 70, 72, 219, 227, 228, 230, 231, 239
- Varga István 51
- Varga János 182, 290
- Vargáné (kecskeméti szállásadónője) 48, 216
- Varjas Béla 177, 183
- Várkonyi Nándor 183
- Vas Gereben 251
- Vas Mária 150
- Vasberényi Géza 219
- Vasvári Pál 89, 91, 92, 93, 96, 99, 100, 101, 110, 119, 124, 127, 128, 162, 166, 246, 247, 248, 285
- Vécsey Károly 144, 167, 170, 271, 272, 289, 295
- Versényi György 193, 195, 196
- Vetter Antal 262
- Viczián János 7, 186
- Vincze Péter 240
- Virnau János 51
- Visontai Kovách László 240
- Vodiáner Sámuel 110
- Vostjár György 151
- Vörös Antal 244
- Vörös Károly 236
- Vörösmarty Mihály 40, 41, 49, 51, 52, 57, 58, 64, 67, 69, 81, 87, 95, 106, 109, 110, 195, 210, 217, 218, 219, 222, 223, 226, 229, 236, 241, 243, 250, 261, 263, 285
- Vukovics Sebő 124, 127, 128
- W. J. (besúgó) 65
- Wacha Imre 182
- Wéber Antal 182
- Weisz Tamás 281
- Wertheimer Ede, von 228, 229, 231, 233, 234, 235
- Wesselényi Miklós 67, 69, 81, 229
- Wosinszky Mór 241
- Zaborszki Alajos 110
- Zaturetzki (sárszentlőrinci iskolatársa) 9
- Zemplén megyei táblabírák 83
- Zerffy Gusztáv 119, 163, 235, 287
- Zeyk Domokos 273
- Zibolen Ágnes 256
- Zichy Ottó 124
- Ziger Imre 151
- Zilahy Károly 183, 192, 193, 217, 232
- Zolnay László 230
- Zsivora György 256

HELYNÉVMUTATÓ

- Acsa 185
 Amerikai Egyesült Államok 295
 Anglia 114
 Arad 217, 266, 267
 Aszaló 282
 Aszód 14, 15, 16, 149, 150, 151, 190, 193, 194,
 279, 280, 281
 Ausztria 69
 Balassagyarmat 85
 Balatonfüred 165, 208
 Bécs 69, 70, 74, 76, 77, 80, 98, 104, 105, 106,
 124, 127, 198, 228, 236, 243, 246, 247, 250,
 259, 263, 273
 Békéscsaba 284
 Bonyhád 187
 Brassó — Brasov 107, 247, 250
 Bregenz 23, 24, 197, 199, 200
 Brünn 235
 Buda 54, 72, 73, 75, 89, 90, 107, 223, 246
 Budapest, 90, 101, 126, 127, 129, 144, 145, 146,
 158, 180, 188, 189, 190, 195, 242, 247, 254
 Cinkota 280
 Craiova 274
 Debrecen 49, 55, 62, 121, 122, 125, 128, 130,
 131, 132, 133, 134, 135, 138, 140, 142, 143,
 144, 167, 168, 170, 171, 216, 217, 221, 226,
 233, 234, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 265,
 266, 268, 270, 271, 274, 282, 283, 289, 291,
 294, 295
 Derecske 265
 Déva 170
 Dézs 289
 Domony 279, 281
 Dömsöd 227, 228
 Dunavecse 36, 45, 46, 72, 200, 206, 214, 220, 231
 Eperjes — Prešov 52, 56, 122, 219, 221, 222,
 259, 271
 Erdély 247, 248, 250, 257, 262, 263, 286
 Erdőd 84, 185, 238, 239, 259, 260, 262, 265, 294
 Esztergom 70, 230, 231
 Fehéregyháza 277
 Franciaország 101
 Félégyháza lásd Kiskunfélegyháza
 Freidorf 143, 271,
 Fülöpszállás 112, 113, 252, 253
 Gálfalva 274
 Graz — Grác 25, 29, 199, 200, 202,
 Grönland 101
 Gyorok 217
 Gyöng 188
 Győr 38, 48
 Gyulafehérvár 166
 Héjjasfalva 277
 Izsák 186
 Jászberény 250, 251, 253
 Karánsebes 260
 Károlyváros — Karlsburg, Karlovice 26, 200,
 201, 273, 274
 Kartal 150, 280, 282
 Kassa 98, 246
 Kecskemét 8, 47, 48, 168, 186, 215, 216, 225,
 286, 289, 295
 Késmárk — Kezmarok 57, 58, 222, 223
 Keszthely 152, 281, 282
 Kiskőrös 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21,
 22, 28, 35, 36, 45, 46, 185, 186, 194, 197, 200,
 206, 208, 214, 239, 286
 Kiskundorozsma — Dorozsma 112, 253
 Kiskunfélegyháza 8, 185, 194, 200, 239, 281, 286
 Kiskunhalas 255
 Kiskunlacháza — Lacháza 112, 113, 114, 253,
 254, 295
 Kiskunmajsza 253
 Klagenfurt 25
 Kolozsvár 73, 74, 75, 76, 100, 139, 141, 234, 249,
 250, 265, 266, 267, 268, 269, 274, 295
 Koltó 85, 233, 234, 238
 Komárom 214, 271
 Kondoros 155, 284
 Krasznateberes — Töketeberes 95, 245

- Kunszentmiklós 54, 60, 62, 112, 113, 114, 116,
 117, 145, 157, 166, 220, 224, 226, 252, 253,
 254, 255, 273, 295
 Lengyelország 69
 Liesno 281
 London 243
 Lugos 271
 Maglód 185, 281
 Magyarország 69, 78
 Majos 188
 Marosvásárhely 247, 268
 Martin (Turócszentmárton) 196
 Mezőberény 257
 Miskolc 169, 250, 275, 289
 Mühlhausen 274
 Nádasd 165
 Nagybánya — Baia-Mare 167, 239, 289
 Nagybecskerek 129, 261, 263
 Nagybicse — Bitča 280
 Nagykanizsa 197
 Nagykőrös 188
 Nagyszalonta 81, 237, 250, 261, 294
 Nagyszében 146, 263, 271
 Nagyvárad 265
 Necpál 149, 150, 280, 281
 Németország 101
 Orcifalva 295
 Orosháza 195
 Pápa 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 43, 44, 45, 47,
 55, 72, 93, 196, 203, 206, 208, 209, 210, 213,
 214, 220, 221, 243, 295
 Pécs 94, 241, 244
 Pest 10, 11, 12, 13, 19, 21, 22, 28, 49, 51, 52, 53,
 58, 64, 65, 66, 67, 71, 73, 77, 78, 79, 80, 81,
 82, 83, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 97, 98,
 99, 103, 106, 108, 109, 110, 118, 119, 120,
 121, 132, 135, 140, 147, 152, 153, 154, 155,
 157, 159, 166, 170, 171, 189, 190, 196, 217,
 227, 228, 230, 231, 240, 242, 244, 246, 248,
 249, 250, 256, 266, 275, 282, 291, 294
 Pétervárad – Peterwardein 98
 Pozsony — Bratislava 92, 188, 193, 195, 216,
 222, 285
 Sárszentlőrinc 9, 187
 Sátoraljaújhely 83, 238
 Segesvár 146, 268
 Selmec(bánya) — Selmecz – Banska Štiavnica
 17, 18, 19, 36, 192, 193, 194, 195, 196, 203,
 205, 209, 221
 Soltvadkert 186
 Sopron 20, 30, 81, 93, 193, 197, 199, 200, 202,
 203, 210, 236, 243
 Stuttgart 235
 Szabadszállás 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18,
 20, 25, 34, 35, 45, 46, 108, 111, 112, 116, 117,
 118, 151, 162, 166, 185, 189, 194, 200, 207,
 214, 252, 253, 258, 281, 286, 288
 Szalkszentmárton 225, 227, 231
 Szarvas 195
 Szászsebes 142
 Szatmár — Satu - Mare 75, 76, 84, 167, 234, 238,
 239, 240, 245
 Szeben 247
 Székelykeresztúr 147, 276, 277
 Szelindek 263
 Szinfa 287, 294
 Szolnok 225, 271, 273, 289, 291, 294
 Szombathely 30, 285
 Tasnád 138, 266
 Temesvár 144, 271
 Tótkomlós 195
 Turócszentmárton — Martin 224
 Tübingen 235
 Új-Arad 263
 Vagyóc, Vadovce 279
 Varasd 201
 Várpalota 63
 Veszprém 208, 271
 Vízakna 170
 Zágráb – Zágreb, Agram 21, 26, 27, 28, 30, 31,
 157, 159, 160, 163, 197, 198, 199, 200, 201,
 203, 260
 Zalaegerszeg 30
 Zsámbék 194
 Zsibó 67, 69

PETŐFI-MŰVEK MUTATÓJA

- A borozó 211
 A csárda romjai 93, 241
 Adatok „a kritika titkai”-hoz 210
 A faluban utcahosszat... 257
 A hazáról 93
 A helység kalapácsa 54, 55, 58, 72, 73, 93, 98,
 130, 220, 232, 243, 246
 A honvéd 144, 272
 A hűtelenhez 18, 193, 195, 196, 210
 A jó öreg koszmáros 199, 200
 A jó tanító 187
 A királyokhoz 98, 100, 104, 105, 106, 107, 123,
 145, 146, 175, 243, 247, 248, 249, 255, 273,
 290
 A kis-kunokhoz 253, 255, 286
 A külföld magyarjaihoz 93
 A majtényi síkon 236
 Ambrus gazda 93
 A magyar nemes 93
 A magyar nép 257
 A nap házaselete 93
 A népbarát programja 295
 A táblabíró 237
 A tintás üveg 93
 Augusztus 5-dikén 238
 A világ és én 93
 Az apostol 237
 Az örült 93, 123, 241
 Az utolsó alamizsna 93
 Bánk bán 250
 Bolond Istók 237
 Bordal 93, 243
 Bú (első kidolgozása talán A költő keserve) 195,
 196, 210
 Bucsó Kunszentmiklóstól 225, 285
 Cáfolat 225
 Czipruslombok Etelke sírjáról 246
 Csalogányok és pacsirták 77
 Csatadal 125, 126, 127, 260
 Csatában 269
 Csokonai 93
 Dalaim 236
 Deákpályám 123, 196
 Dicsőséges nagyurak... 290
 Ebéd után 57, 93
 Eger mellett 222
 Egressy Gáborhoz 93
 Elégia egy várom fölött (Németből Mathisson
 után) 40, 47, 210, 215
 Élő halott 93
 Én 93
 Erdélyben 75, 76
 Eskü (nem ismerjük a szövegét) 40, 210
 Felhők 98
 Felköszöntés 93
 Furcsa történet 93
 Füstbe ment terv — Hiú terv 217
 Gyermekkori barátnémhoz 188
 Halálvágý 93
 Halvány katona 93
 Hattyudalféle 93
 Hazámban 93
 Hazatérés (Németből Heine után) 47, 210, 215
 Honfidal 123
 Hozzá 93
 Ida (?) (Domanovszky Endre neve alatt) 49, 216
 Ideál 41, 47, 209, 212
 Ifju a pataknál (Németből Schiller után) 40, 210,
 214
 Ivás közben 93
 János vitéz 130, 229
 Jolanta (nem ismerjük a ballada szövegét) 40, 211
 Jövendölés 93
 K... Vilmos barátomhoz 199
 Katona barátomhoz 199, 202
 Katonaélet 203
 Kedves vendégek 122
 Képzetem 226
 Két vándor 93
 Kis menyecske, szép kis menyecske... 218

- Koros hölgy (Charles Bernard fordítás) 220
 Koros hölgy (fordítás Paul de Kochból) 55
 Köszönet a pápai Képzőtársulathoz 215
 Kuruttyó 40
 Lehel („a kürtkebelbe fú Lehel...” kezdetű változat) 41, 42, 47, 209, 212
 Lehel vezér 237
 Levél Várady Antalhoz 228, 231
 Merengés 93
 Mért nem születtem ezer év előtt 43
 Mi foly ott a mezőn... 217
 Mondom, ne ingerkedjete velem... 217
 Múzsám és mennyasszonyom 93
 Nemzeti dal 93, 123, 169, 243, 244, 290
 Nyakraváló 264, 266, 267
 Nyilatkozat 252, 273, 288
 Összes költemények 240, 243, 245, 246
 Pál mester 93, 122
 Palota és kunyhó 236
 Pest 122
 Pórnak esti dala (Németből Claudius után) 47, 210
 Robin Hood (fordítás James, George regényéből) 55, 220
 Szécsi Mária 237, 242
 Szeget szeggel 93, 123
 Széphalmon 93, 123
 Szerelem- és pipadal — Dal a pipáról s más egyébről 218, 243
 Szerelem gyöngyei 62, 98, 246
 Szeretlek én... 243
 Szeretlek én, szeretlek téged... 243
 Szeretlek, kedvesem... 243
 Szín és való 41, 42, 43, 47, 209, 212, 213
 Szomjas ember tünődése 53, 93
 Szülőföldemen 185
 Szülőimhez 220
 Téli éj 93
 Tigris és hiéna 64, 226
 Tolvaj huszár 40, 47, 211
 Tompa Mihályhoz 93
 Tünődés 40, 47, 210
 Utalás a Levél Várady Antalhoz c. költ.-re 66
 Úti jegyzetek 222, 224, 225, 290
 Úti levelek Kerényi Frigyeshez 225, 239, 240, 280
 Vándor dalok 39, 41, 209, 212, 214
 Vándorélet 93, 124, 218
 Végszó *** hoz 93
 Versek (1842–1844) 52, 53, 58, 64, 98, 223, 224, 227
 Versek II. (1844–1845) 60, 98
 Virít a kikirics... 218
 Vízet iszom 93
 Vörösmartyhoz 256
 Zoltán fiam életrajza hét hónapos koráig 261, 266

P E T Ő F I C S A L Á D F Á J A

A p a i f e l m e n ők

A p a i d é d s z ü l ők

Petrech (Petrich,
Petrowitz) Gyöngy

?

Petrech Anna

Kamhall János
megh. 1752 körül

1745 körül

Salkovics (Salkovics)
Péter (az apai nagyanya
nevelőapja)

özv. Kamhallné
2. házassága

Pastoralis Zsuzsanna

Hruz György

Cassparege (Gasperek,
Gáspár) Anna

Jarabek Dániel

Buckay Katalin

?

A n y a i f e l m e n ők

A n y a i d é d s z ü l ők

A p a i n a g y s z ü l ők

Petrowitz (Petrech) Tamás
Vagyóc, 1736. X. 3. – Domony, 1817. IV. 2.

Kamhall (nevelőapja után Salkovics) Zsuzsanna
1751?–Aszód, 1803. II. 25.

Hruz János
Necpál, 1762. IV. 6. – Cinkota, 1827. IX. 14.

Jarabek (Jarabek, Jarabek) Zsuzsanna
Necpál, 1767. XI. 1. – 1810. körül

Aszód, 1773. I. 21.

Második házassága:

Radus Anna (Petrovits István nevelőanyja)
1761–1831

Necpál, 1785. I. 9.

Második házassága:

Bihely (Bihel) Éva (Hruz Mária nevelőanyja)
szül. 1778 körül

Domony, 1804. IV. 29.

A k ö l t őd é d e s a p j a

Petrovits (Petrovitz, Petrovics, később Petőfi) István
Kantál, 1791. VIII. 15. – Pest, 1849. III. 21.

A k ö l t őd é d e s a n y j a

Hruz (Hrusz) Mária
Necpál, 1791. VIII. 26. – Pest, 1849. V. 17.

Aszód – 1818. IX. 15.

A k ö l t őd ők c s s e

Petrovics (később Petőfi) István
Szabadszállás, 1825. aug. 18. –
Kondoros, 1880. ápr. 30.

A k ö l t őd

Petrovits – Petőfi Sándor
Kiskőrös, 1822. XII. utolsó napjaiban – Segesvár, 1849. VII. 31.

A k ö l t őd f e l e s é g e

Szendrei (Szendrey) Júlia
Keszthely, 1828. XII. 29. – Pest, 1868. IX. 6.

A bizonyító adatokat és jegyzeteket l.:

- Az apai dédszüllőkről: Füg. 1. sz. Házasságkötésükről: Füg. 5. sz.
- Az anyai dédszüllőkről: Füg. 2. sz. A köllőről: POKm 1., 231. sz.
- Az apai nagyszülőkről: Füg. 1., 5. sz. Szendrey Jüliáról: Füg. 7., 12. sz.
- Az anyai nagyszülőkről: Füg. 2. sz. Házasságkötésükről: POKm 132. sz.
- Az édesapáról: Füg. 3., 8., 9. sz. A köllő fiáról: POKm 192. sz.,
Füg. 13. sz.
- Az édesanyjáról: Füg. 4., 10., 11. sz.

Házassága: Erdőd, 1847. IX. 8.

A k ö l t őd f i a

Petőfi Zoltán

Debrecen, 1848. XII. 15. – Pest, 1870. XI. 5

Petőfi iskolai tanulmányai
(Áttekintés)

1828/1829	Elemi iskola I. oszt.: Kecskemét	} (I. POKm 2. sz. adat és jegyz.)
1829/1830	Elemi iskola II. oszt.: Kecskemét	
1830/1831	Elemi iskola III. oszt.: Kecskemét	

(1831 tavaszán-nyarán Ujlaky István ref. tanító oktatja)

1831/1832 Gimnázium I. és II. oszt.: Sárszentlőrinc.
és

1832/1833 Az iskola iratai elvesztek; ezért semmit sem tudunk arról, hogy itt két iskolai éven át mit és milyen eredménnyel tanult; a továbbiakból azonban kitűnik, hogy mindezt inkább csak a gimnáziumi tanulmányokra való előkészülésként számították be. Valószínű, hogy Sárszentlőrincen, kivált a második évben Haag Péter tanár kiújult elmebaja és az emiatt elrendelt vizsgálat (vö. POKm 4. sz. jegyz.) annyira megzavarta az iskola életét, hogy eredményes oktatás alig is folyhatott.

1833/1834 Gimnázium I. oszt. (Grammatikai tanf. 1.): Pest, Evangélikus gimnázium. Az itteni két-éves grammatikai tanfolyam 1. éves tanulójának vették fel, tehát újrakezdte a gimnáziumot. (POkm 6. sz.)

1834/1835 Gimnázium I. oszt. (Grammatikai tanf. 1.): Pest, Piarista gimnázium. Apja az evangélikusoknál mutatott igen gyenge eredménye miatt íratta be ide (elhallgatva, hogy fia előbb az evangélikus gimnázium diákja volt), s megint csak az I. osztályba vették fel. (POkm 7. sz.)

1836/1836 Gimnázium II. oszt. (Grammatika 2.): Aszód (POkm 13. sz.)

1836/1837 Gimnázium III. oszt. (Szintakszis 1): Aszód (POkm 13. sz.)

1837/1838 Gimnázium IV. oszt. (Szintakszis 2.): Aszód (POkm 14. sz.)

1838/1839 Gimnázium V. oszt. (Poétika-retorika 1.): Selmec, Evangélikus líceum. Itt csak az I. félévet fejezte be, 1 bukással. (POkm 20. sz.)

(1839 februárjában másfél évre megszakadtak iskolai tanulmányai.)

1841/1842 Gimnázium VII. oszt. (Filozófiai tagozat I. Logika.): Pápa, Református Kollégium. A közben kiesett másfél iskolai év, tehát a poétikai-retorikai kurzus hátralévő anyagának ismeretéről az emlékezősek szerint Pápán ún. „magányos vizsgán” (magánvizsgán) adott számot; erről a fennmaradt iratok közt nincs hiteles adat vagy dokumentum, de a Főiskolai tagozat 1. évének számító Filozófiai osztály elvégzéséről érvényes bizonyítványt kapott (vö. POKm 69. sz. adat és jegyz.), eszerint az V–VI. gimn. oszt. elvégzését is elismerték.

TARTALOMJEGYZÉK

SZÖVEGEK

PETŐFI-OKMÁNYOK, 1823. jan. 1. – 1850. júl. 21.

1. Keresztelésének anyakönyvi bejegyzése, Kiskőrös, 1823. jan. 1.	7
2. Elemi iskolai beíratási adatai. Kecskemét, 1828. máj. 1. – 1830. máj. 15. ...	8
3. Kecskeméti tanítója feljegyzései az oktatásáért felvett összegekről. Kecskemét, 1828. szept. 1. – 1831. ápr. 1.	8
4. Tanítója, Haag Péter ellen indított vizsgálat során tanúként idézik. Sárszentlőrinc, 1832. márc. [12.?]	9
5. A kisdíák költségeire felvett összegek és a kiadások jegyzéke Hittig Lajos könyvecskéjében. [Sárszentlőrinc] 1831. szept. 28. – 1832. jún. 22.	9
6. Személyi adatai és bizonyítványa a pesti evangélikus gimnázium anyakönyvében. Pest, 1833. aug. 27. – 1834. jún.	10
7. Személyi adatai a pesti Piarista Gimnázium felvételi anyakönyvében. Pest, 1834. [okt.]	11
8. 1834/1835. 1. félévi bizonyítványa a pesti Piarista Gimnáziumban. Pest, 1835. [febr.]	11
9. 1834/1835. 2. félévi bizonyítványa a pesti Piarista Gimnáziumban. Pest, 1835. [júl.]	12
10. Bizonyítványai a pesti Piarista Gimnázium 1834/1835. iskolaévi értesítőiben. [Pest, 1835.]	13
11. Személyi adatai, illetve bizonyítványa a grammatikai tanfolyam 2. évfolyamáról. Aszód, 1835. szept. – 1836. [jún.?]	14
12. Megnevezése az aszódi iskola 1837. évi vizsgarendjében. Aszód, 1837. jún. 22.	14
13. Személyi adatai, illetve bizonyítványa a szintaktikai tanfolyam 1. évfolyamáról. Aszód, 1837. [jún. 22. után]	15
14. Személyi adatai, illetve bizonyítványa a szintaktikai tanfolyam 2. évfolyamáról. Aszód, 1838. [jún. 27. előtt]	16
15. Bizonyítványa a szintaktikai kurzus két évfolyamának elvégzéséről. Aszód, 1838. jún. 27.	16
16. Beiratkozási adatai a selmeci líceum anyakönyvében. Selmec, 1838. aug. 31.	17
17. Személyi adatai a selmeci líceumi „Magyar Társaság” tagnévsorában. [Selmec, 1838. szept.?]	18
18. Bejegyzés könyveladásáról. Selmec, 1838. dec.	18
19. Jegyzőkönyvi adatok a selmeci líceum „Magyar Társaság”-ában kifejtett tevékenységéről. Selmec, 1838. okt. – 1839. febr.	18
20. Bizonyítványa a költészeti osztály 1. félévéről. Selmec, 1839. [febr.?]	19
21. Személyi és szolgálati adatai a 48. sz. Br. Gollner- gyalogezred főtörzskönyvi lapján. Sopron, 1839. szept. 6. – Sopron, 1841. febr. 28.	20
22. Katonai nyilvántartó lapja [I.] [Zágráb? Bregenz?], 1839–1841.	21
23. Katonai nyilvántartó lapja [II.] [Zágráb? Bregenz?], 1839–1841.	22
24. A 48. Br. Gollner- gyalogezred állomáshelyén állományba veszik. Bregenz, 1839. szept. 15.	23
25. Katonai nyilvántartására vonatkozó módosító intézkedés. Bregenz, 1839. dec. 5.	23

26.	A Sopronból 1840. márc. 24-én Grácba indított transzport tagjaként említik. Bregenz, 1840. ápr. 4.	24
27.	Felpénzének hátralékos összege megérkezik az ezredtörzshöz. Bregenz, 1840. ápr. 9.	24
28.	A szabadszállási tanács erkölcsi bizonyítványt ad Petőfi tönkrement apjának. Szabadszállás, 1840. ápr. 21.	25
29.	Parancskönyvi feljegyzés a gráci helyőrségi kórházba történt beutalásáról. Klagenfurt, 1840. jún. 3.	25
30.	Intézkednek felszereléséről, melyet a károlyvárosi kórházból egy katonatársra hozott magával. Zágráb, 1840. nov. 10.	26
31.	Orvosi jelentés katonai szolgálatra való képtelenségéről. Zágráb, 1840. dec. 12.	26
32.	(Utalás.) Zágráb, 1840. dec. 23-i keltezésű első fokú katonai alkalmatlansági vizsgálata eredményének szövegét l. alább 36. sz. alatt a felülvizsgálati jegyzőkönyv keretében.	26
33.	Alkalmassági felülvizsgálatra rendelik. Zágráb, 1840. dec. 28.	27
34.	A zágrábi kórházból visszatér zászlóaljához. Zágráb, 1841. jan. 21.	27
35.	Másodfokú felülvizsgálatra rendelik. Zágráb, 1841. jan. 24.	27
36.	Felülvizsgálati bizonyítvány katonai szolgálatra való alkalmatlanságáról. Zágráb, 1840. dec. 23., illetve 1841. jan. 25.	28
37.	A zágrábi főparancsnokság elrendeli a felülvizsgálaton alkalmatlannak nyilvánított négy katona, köztük Petőfi elbocsátását. Zágráb, 1841. jan. 31.	30
38.	Intézkednek a vele együtt leszerelők transzportjának Sopronba indításáról. Zágráb, 1841. febr. 7.	30
39.	A katonai szolgálatból való elbocsátását az ezred napiparancs-könyvébe iktatják. Zágráb, 1841. márc. 9.	31
40.	Feltételeken fölveszik a pápai református kollégium 1. éves bölcsészeti hallgatói közé. Pápa, 1841. okt. 31.	31
41.	Helye az 1. éves bölcsészhallgatók osztályosozatában, az 1841/1842. iskolaév elején. Pápa, 1841. nov. 3.	32
42.	Első félévi képző társasági tagdíját befizeti. Pápa, 1841. [nov.?]	32
43.	Befizeti az első félévi olvasó társasági díjat. Pápa, 1841. [nov.?]	32
44.	Megállapítják tandíjtartozását. Pápa, 1842. jan. 10.	33
45.	Köztartozási díja. Pápa, 1842. jan.	33
46.	Leckemulasztásért megbüntetik. Pápa, 1842. febr. 19.	33
47.	Felszólítják az iskolai törvények aláírására. Pápa, 1842. febr. 26.	33
48.	Szállásváltoztatása ügyében megrovásban részesül. Pápa, 1842. febr. 26.	34
49.	Bizonyítványa az 1. bölcsészeti évfolyam (logika) félévéről. Pápa, 1842. márc. 15–17.	34
50.	Helye az 1841/1842. iskolaév 1. félév végi osztályosozatában. Pápa, 1842. márc. 17.	36
51.	Adományai (adományai?) a Képző Társaság javára Pap Dénes gyűjtőívén. Pápa, 1842. [jan. – márc.?]	36
52.	Saját kezű aláírása és személyi adatai az iskolai törvényeket tartalmazó kéziratot kötetben. Pápa, 1842. [febr. vége – márc. eleje?]	36
53.	Óramulasztásért megintik. Pápa, 1842. ápr. 23.	37
54.	Második félévi képző társasági tagdíját befizeti. Pápa, 1842. [ápr.]	37
55.	Befizeti a második félévi olvasó társasági díjat. Pápa, 1842. [ápr.]	37
56.	Iskolai mulasztásának igazolására hívják fel. Pápa, 1842. jún. 25.	37
57.	Iskolai feljegyzés arról, hogy hátralékos szállásdíjának rendezésére fel kell szólítani. Pápa, 1842. júl. 9.	38
58.	Mosáspénz-tartozásának kiegyenlítésére szólítják fel. Pápa, 1842. júl. 9.	38
59.	Bíráói vélemény a pápai Képző Társulat lírai vers-, illetve balladapályázatára beadott darabokról. Győr, 1842. júl. 28.	38
60.	Megállapítják, hogy magánvizsga-kötelezettségének még mindig nem tett eleget. Pápa, 1842. júl. 23.	39
61.	Működése a pápai Képző Társaságban. Pápa, 1841. nov. 7. – 1842. júl. 27.	39

62.	Iskolai mulasztásért büntetik. Pápa, 1842. júl. 30.	43
63.	„Heti dolgozat” meg nem írása miatt dorgálásban részesítik. Pápa, 1842. júl. 30.	43
64.	Pénztárkönyvi bejegyzés a <i>Szín és való</i> című balladáért kapott jutalom kifizetéséről. Pápa, 1842. [júl. végén]	43
65.	Állítása szerinti órakedvezményének bizonyítására szólítják fel. Pápa, 1842. aug. 6.	44
66.	„Heti dolgozat” hiánya miatt másodízben róják meg. Pápa, 1842. aug. 6. ...	44
67.	Hetedszeri mulasztásért vonják felelősségre. Pápa, 1842. aug. 13.	44
68.	Felveszik a tandíjhátralékosok listájára. Pápa, 1842. [aug. első fele?]	44
69.	Bizonyítványa az 1. bölcsészeti évfolyam (logika) 2. félévéről. Pápa, 1842. aug. [24.?]	45
70.	A <i>Tavas</i> című zsebkönyvbe szánt Petőfi-verseket kijelölik a Képző Társaság Érdemkönyvéből. Pápa, 1843. jan. 22.	47
71.	Színlaprendelési jutalomjátékára. Kecskemét, 1843. márc. 21., 23.	47
72.	Kötelezvénye adóssága visszafizetésére. Kecskemét, 1843. ápr. 7.	48
73.	Két bírálói vélemény a pápai református főiskolai Képző Társaság 1842/1843. évi ballada- és románcpályázatára benyújtott (később Petőfinek tulajdonított) <i>Ida</i> című költeményről. Győr, 1843. júl. 1., illetve 3.	48
74.	Pákh Albert jóállása Petőfi debreceni adósságáért. [Debrecen, 1844. febr. 15. körül]	49
75.	Verseinek kiadásáról határoz a Nemzeti Kör igazgatóválasztmánya. Pest, 1844. márc. 27.	49
76.	Tiszteletdíjat kap az „Aradi Vészlapok” című album számára felajánlott versekért. Pest, 1844. ápr. 18.	51
77.	A Nemzeti Kör közgyűlésének határozata Petőfi verseinek kiadásáról. Pest, 1844. máj. 11.	51
78.	Kémjelentés részlete a Nemzeti Kör közgyűlésének Petőfi versei kiadását támogató határozatáról. Pest, 1844. [máj. 11. után]	52
79.	Jegyzőkönyvi adat a <i>Versek</i> (1842–1844) előfizetési ívei szétküldésének akadályáról. Pest, 1844. jún. 9.	52
80.	Az eperjesi Képző Társaságban versét szavalják. Eperjes, 1844. jún. 12. ...	53
81.	A <i>Versek</i> 1. füzete előfizetési íveinek beküldését sürgetik. Pest, 1844. okt. 5.	53
82.	Öccsének hozzá intézett költeménye. Kunszentmiklós, 1844. [szept. – okt.?]	54
83.	A <i>helység kalapácsa</i> cenzori vizsgálatának adatai. Buda, 1844. nov. 5.	54
84.	Regényfordításai a Képző Társaság Könyvtárának jegyzékében. Pápa, 1844.	55
85.	A debreceni Református Kollégium Olvasó Társasága megrendeli A <i>helység kalapácsát</i> . Debrecen, 1845. febr. 16.	55
86.	Az eperjesi Képző Társaságban a városba érkezéséről szóló művet adnak ki bírálatra. Eperjes, 1845. ápr. 16.	56
87.	Részvétele, felszólalása az eperjesi Képző Társaság ülésén. Eperjes, 1845. ápr. 19.	56
88.	A pápai Képző Társaság panasza a <i>Versek</i> (1842–1844) előfizetett példánya ügyében a Nemzeti Kör választmányi ülésének napirendjén. Pest, 1845. ápr. 21.	56
89.	Részvétele és szavazata az eperjesi Képző Társaság ülésén. Eperjes, 1845. ápr. 26.	57
90.	Látogatása a késmárki Magyar Társaság ülésén. Késmárk, 1845. máj. 3. ...	57
91.	Kiadott művét ajándékozza a késmárki Képző Társaságnak. Késmárk, 1845. máj. 3.	58
92.	Vahot Imre jelentése a <i>Versek</i> (1842–1844) Páparól reklamált példánya ügyében a Nemzeti Kör ülésén. Pest, 1845. máj. 16.	58
93.	Kolmár József segédszerkesztő Petőfi utódként folyamodik nemzeti színházi szabadjegyért. Pest, 1845. máj. 24.	58
94.	Gömör vármegye táblabírájává választják. Rimaszombat, 1845. máj. 29. ...	59
95.	Hírlapi tudósítás kunszentmiklói látogatásáról, Bankós Károlytól. Kunszentmiklós, 1845. júl. 23.	60

96.	Nevét említi Ernődy Dániel az 1845. szept. 15-i éjszakai pesti „macskazenés” tüntetés kapcsán tett vallomásában. Pest, 1845. szept. 17.	61
97.	Névleges „székarendás” apja 1842–1845. évi kunszentmiklósi bérleményében. [Kunszentmiklós] 1842. nov. – 1845. okt.	62
98.	A debreceni Református Kollégium Olvasó Társasága megrendeli Petőfi két verseskötetét. Debrecen, 1845. dec. 3.	62
99.	Öccsének verse róla s kettejük kapcsolatáról. [Vár-Palota?] 1845. [nov. – dec.?]	63
100.	A Drámabíráló Bizottság a <i>Tigris és hiénát</i> előadásra elfogadja. Pest, 1846. jan. 7.	64
101.	A <i>Versek</i> (1842–1844) kiadásának intézésével megbízott alvალasztmány záró-jelentésének elfogadása a Nemzeti Kör igazgatóválasztmányi ülésén. Pest, 1846. ápr. 21.	64
102.	Neve a Pesti Kör 1845/1846. évi tagnévsorában. Pest, 1846. [febr. – máj.] . .	64
103.	Pesti köri tagsági díját befizeti. Pest, 1846. [ápr. 25.] máj. 7.	65
104.	W. J. jelű besúgó jelentése. Buda, 1846. máj. 28.	65
105.	Kj. jelű besúgó jelentése. Pest, 1846. jún. 12.	66
106.	Névtelen besúgó jelentése. Pest, 1846. jún. 16.	67
107.	Ausztria elleni gyűlöletéről, szélsőséges politikai nézeteiről írt kémjelentés az osztrák Államtanács előtt. Bécs, 1846. jún. 23.	69
108.	Házassági tanú Várady Antal esküvőjén. Esztergom, 1846. jún. 29.	70
109.	A bécsi rendőrfőnök utasítja Posch pesti postamestert és Szekrényesy városkapitányt a költő figyeltetésére, rá vonatkozó információk gyűjtésére és beküldésére. Bécs, 1846. júl. 3.	71
110.	Szekrényesy András pesti rendőrkapitány jelentése gróf Sedlnitzky rendőr-miniszternek Petőfiről. Pest. 1846. aug. 22.	71
111.	Geibel Károly könyvkiadó <i>A helység kalapácsa</i> újraközlésének megakadályozásáért a Központi Könyvvizsgáló Hivatalhoz folyamodik. Buda, 1846. [aug. végén]	72
112.	A Központi Könyvvizsgáló Hivatal utasítja Reseta János pesti cenzort <i>A helység kalapácsa</i> újraközlésének megakadályozására. Buda, 1846. szept. 4. . . .	73
113.	Névtelen besúgó jelentése Petőfi ellenzéki kapcsolatairól. Pest, 1846. okt. 17.	73
114.	Az ellenzék vezetőivel való kapcsolatainak szorosabbá válásáról szóló jelentés az osztrák Államtanács ülésén. Bécs, 1846. okt. 26.	74
115.	A debreceni cenzor jelentése és panasza Petőfi színházi fellépési kísérletéről. (Kivonat.) Buda, 1846. nov. 27.	75
116.	Névtelen besúgó jelentése Petőfinek az Unió zsebkönyv számára küldött verséről. Kolozsvár, 1846. dec. 15.	75
117.	Az Unió zsebkönyvbe szánt Petőfi-vers ügye az osztrák Államtanács ülésén. Bécs, 1847. jan. 9.	76
118.	Az állítólag Petőfi társszerkesztésével megjelenő „Mercur” című hírlap ügye az osztrák Államtanács előtt. Bécs, 1847. jan. 23.	77
119.	Gróf Mailáth János bizalmas jelentése Petőfiről mint a <i>Csalogányok és pacstrák</i> című vers szerzőjéről. Pest, 1847. febr. 4.	78
120.	Neve a hátralékosok listáján az Ellenzéki Körben. Pest, 1847. ápr. 1.	78
121.	Bejegyzik 1846. 2. félévi (pesti köri) tagdíjának befizetését. Pest, 1847. ápr. 28.	79
122.	Ellenzéki köri tagdíját 1846 második félévére befizeti. Pest, 1847. ápr.	79
123.	Ellenzéki köri tagdíját 1847 első félévére befizeti. Pest, 1847. [ápr.?]	79
124.	Ellenzéki köri tagdíjfizetésének nyilvántartása. Pest, 1847. [ápr. vége – máj. eleje?]	80
125.	Az Ellenzéki Körnek Petőfi-műveket is tartalmazó tervezett zsebkönyvről írt titkos jelentés foglalata a bécsi Államtanács előtt. Bécs, 1847. máj. 5.	80
126.	Arcképét kifüggesztik a soproni líceumi Magyar Társaság örömmünnepeén. Sopron, 1847. máj. 13.	81
127.	Arany meghatalmazza a „Toldi” tiszteletpéldányainak átvételére. Szalonta, 1847. jún. 10.	81

128.	Második szerződése Emich Gusztávval. Pest, 1847. jún. 26.	81
129.	Névjegye. [Pest, 1846. ápr. – jún.?]	83
130.	Zeplén vármegye tiszteletbeli táblabírájává választják. Sátoraljaújhely, 1847. aug. 5.	83
131.	Az erdői római katolikus lelkész kérelme Szendrey Júlia nevében a szatmári püspökhöz, hogy mentse fel a házasságkötés előtti háromszori kihirdetés kötelezettsége alól. Erdőd, 1847. aug. 18.	84
132.	Anyakönyvi bejegyzés Szendrey Juliával kötött házasságáról. Erdőd, 1847. szept. 8.	85
133.	Petőfi és felesége mint keresztszülők. Koltó, 1847. szept. 26.	85
134.	Nógrád vármegye táblabírájává nevezik ki. Balassa-Gyarmat, 1847. okt. 19.	85
135.	Ellenzéki köri tagdíját 1847 második felére befizeti. Pest, 1847. okt.	86
136.	Ellenzéki köri tagdíjfizetésének nyilvántartása. Pest, 1847. [okt. – nov.?] ...	86
137.	Neve az Ellenzéki Kör tagnévsorában. Pest, 1847. [2. félév?]	86
138.	Egressy Gábor: Petőfi Sándor emlékkönyvébe. [Vers.] Pest, 1848. jan. 29. ..	87
139.	Említik a „Szépek könyve” című almanachba szánt költeményeiért előre fölvetett honoráriumát. [Pest] 1848. márc. 8.	87
140.	A Közcsendi Bizottmány 1848. márc. 15-i késő esti ülésének jegyzőkönyve. Pest, 1848. márc. 15.	89
141.	A Közcsendi Bizottmány első kiáltványának fogalmazványa. Pest, 1848. márc. 15.	89
142.	Székrenyesy városkapitány jelentése főhatóságának Bécsbe. Pest, 1848. márc. 16.	91
143.	Verseit szavalják a soproni evangélikus líceum Magyar Társaságában. Sopron, 1843. dec. 16. – 1848. márc. 18.	93
144.	Szedőkönyvi bejegyzés a <i>Nemzeti dal</i> pápai kiadásáról. Pápa, 1848. márc. 19.	93
145.	Pécs város közgyűlése a város díszpolgárává választja. Pécs, 1848. márc. 19.	94
146.	A pesti egyetem bölcsészeti kara naplójának Petőfit említő részlete. Pest, 1848. márc. [18–20. körül]	94
147.	A Pest megyei Közbátorsági Választmány tagjává választják. Pest, 1848. márc. 21.	95
148.	Petőfi és felesége mint keresztszülők a tőketerebesi katolikus egyház anyakönyvében. Tőketerebes, 1848. márc. 23.	95
149.	A Pest megyei Közbátorsági Választmánytól kiküldött bizottmány tagjaként eljár a kétfejtű sas rajzával ellátott pecsétnyomók használatának megszüntetése ügyében. Pest, 1848. márc. 28.	96
150.	A Pest megyei Közbátorsági Választmánytól kiküldött bizottmány tagjaként eljár bizonyos gyanús fegyver-, illetve pénzszállítmányok ellenőrzése ügyében. Pest, 1848. márc. 30.	97
151.	Művei a pápai Képző Társaság könyvtárának jegyzékében. Pápa, 1848. [jan. – márc.?]	98
152.	A szlavóniai katonai kerület főhadparancsnoka Bécsbe küldött jelentésében <i>A királyokhoz</i> című vers Újvidéken tapasztalható forradalmasító hatására hívja fel a figyelmet. Peterwardein (Pétervárad) 1848. ápr. 8.	98
153.	A kassai főtanodai ifjúság levele a Pest megyei Közbátorsági Választmányhoz, egy, Petőfitől is aláírt, 1848. márc. 29-én kelt felhívás ügyében. Kassa, 1848. ápr. 12.	99
154.	A Pest megyei Közbátorsági Választmány Petőfit is említő határozata a kassai főtanodai ifjúság 1848. ápr. 12-i levelére adandó válaszlól. Pest, 1848. ápr. 14.	99
155.	Az erdélyi főkormányzó jelentése az erdélyi udvari kancellárnak <i>A királyokhoz</i> című költemény röplapkiadása ügyében. Kolozsvár, 1848. ápr. 16.	100
156.	Vasvári Pál beszédvázlata Petőfihez. Budapest, 1848. márc. 2. fele [ápr.?] ..	101
157.	Ellenzéki köri tagdíját 1848 első félévére befizeti. Pest, 1848. ápr.	103
158.	Tagdíjbefizetési az Ellenzéki Kör 1847. évi Pénztári számadásában. Pest, 1848. [ápr.?]	103
159.	Az Erdélyi Udvari Kancellária előterjesztése V. Ferdinándhoz <i>A királyokhoz</i> című költemény röplapkiadása tárgyában – a császár máj. 5-én kelt elhatározásával. Bécs, 1848. ápr. 26., illetve máj. 5.	104

18	160.	(Utalás) V. Ferdinánd 1848. máj. 5-én kelt „elhatározás”-át l. a 159. sz. okmány végén.	105
88	161.	V. Ferdinánd leirata István nádorhoz <i>A királyokhoz</i> című vers ügyében. Bécs, 1848. máj. 5.	105
88	162.	Az Erdélyi Udvari Kancellária válasza az erdélyi kormányzónak <i>A királyokhoz</i> című vers röplapkiadása ügyében küldött jelentésére. Bécs, 1848. máj. 6.	106
48	163.	Szereplése a Radical Kör közgyűlésén. Pest, 1848. máj. 7.	106
78	164.	István nádor átirata Deák Ferenc igazságügy-miniszterhez a röplapon megjelent <i>A királyokhoz</i> című költemény ügyében. Buda, 1848. máj. 8.	107
88	165.	A brassói városi magisztrátus végzése <i>A királyokhoz</i> röplapkiadása terjesztésének betiltásáról. Brassó, 1848. máj. 8.	107
88	166.	Pest-Pilis-Solt vármegye bizottmányának közgyűlése a Nép barátja című lap szerkesztésére felügyelő választmány tagjává nevezi ki. Pest, 1848. máj. 10.	108
88	167.	A Nép barátja című lap támogatására felhívó körlevélben a szerkesztésre felügyelő választmány kinevezett tagjaként említik. Pest, 1848. máj. 10.	108
78	168.	Rendőrségi jelentés a radikális ifjúság Petőfi kormányellenes fellépését elítélő gyűléséről. Pest, 1848. máj. 16.	109
88	169.	A Radical Kör rendkívüli közgyűlésén az önkéntes hadsereg toborzásának és kiállításának támogatására létrehozott bizottmány tagjává választják. Pest, 1848. máj. 18.	110
88	170.	Bejegyzés az Ellenzéki Kör pénztárkönyvében Petőfitől vett könyvekről. Pest, 1848. máj. [végén?]	111
88	171.	Szendrey Júlia nyugtája férje nevében. Pest, 1848. jún. 6.	111
88	172.	A szabadszállási tanács határozata arról, hogy Petőfinek a követválasztáson való fellépését meg kell akadályozni. Szabadszállás, 1848. jún. 12.	111
88	173.	A költő elűzése után megtartott szabadszállási képviselőválasztás hivatalos jegyzőkönyve. Szabadszállás, 1848. jún. 15.	112
88	174.	Kérvényfoglalmazványa Kunszentmiklós és Lacháza választópolgárai számára. [Kunszentmiklós, 1848. jún.15.]	113
88	175.	Bankós Károly helyszíni tudósítása Petőfi választási bukásáról. Kunszentmiklós, 1848. jún. 20.	114
88	176.	Aláírása a kisedóvás ügyében báró Eötvös Józsefhez benyújtott felterjesztésen. Pest, 1848. [máj. – júl.]	118
88	177.	Pest város közgyűlése az egyik megürült helyre sajtóesküdtszéki taggá választja. Pest, 1848. aug. 17.	119
88	178.	Az Egyenlőség Társulat által kiküldött bizottmány tagjai közé választják. Pest, 1848. aug. 23.	119
88	179.	Az Egyenlőségi Társulat ülésén Egressy Gábor röpiratának kiadását indítványozza. Pest, 1848. aug. 27.	119
88	180.	Saját kezű feljegyzései Bucsanszky Alajos Kis képes naptárában. [Pest, 1848. aug. – szept.?]	120
88	181.	Adatai a pesti Nemzetőrség IV. zászlóalj IV. századának sorozati jegyzékében. [Pest, 1848. aug. – szept.]	120
88	182.	A Honvédelmi Bizottmány átirata a Nemzetőrségi Haditanácshoz Petőfi századosi kinevezéséről. Pest, 1848. okt. 12.	121
88	183.	Neve a honvédtisztek nyilvántartásában. Pest, 1848. okt. [16. után]	121
88	184.	Zászlóaljparancsnoka beszámolójelentésében a még meg nem érkezett főtisztek névsorában említi. Debrecen, 1848. okt. 24.	121
88	185.	Zászlóaljparancsnoka beszámolójelentésében a jelenlévő főtisztek között említi. Debrecen, 1848. okt. 29.	122
88	186.	Verseit szavalják az eperjesi evangélikus kollégium Képző Társágában. Eperjes, 1847. okt. 10. – 1848. nov. 26.	122
88	187.	Gróf Dessewffy Emil az osztrák miniszterelnökhöz intézett memorandumában Petőfit a forradalmi mozgalomban való részvételük alapján megbüntetendő személyek közé sorolja. Bécs, 1848. nov. [végén?]	124
88	188.	Felajánlja <i>Csatadalát</i> az országgyűlésnek a honvédek buzdítására. Debrecen, 1848. dec. 8.	125

189.	Nádossy ezredes felterjesztése Petőfi szabadságkérelme ügyében. Budapest, 1848. dec. 12.	126
190.	Kiadásra felajánlott <i>Csatadala</i> az országgyűlés előtt. 1848. dec. 14.	127
191.	Egy ismeretlen személytől készített bécsi összeállításban a forradalom előkészítői és lelkes zászlóvivői közé sorolják. Bécs, 1848. dec. 16. [előtt]	127
192.	Zoltán fia születésének és keresztelésének anyakönyvi bejegyzése. Debrecen, 1848. dec. 16.	128
193.	Kossuth válasza a hadügyminisztériumnak Petőfi szabadságkérelme ügyében. Budapest, 1848. dec. 25.	129
194.	Zászlóalj parancsnokságát értesítik szabadságkérelme teljesítéséről. Budapest, 1848. dec. 26.	129
195.	Petőfi-művek a debreceni Casino könyvtárában. Debrecen, [1847.], illetve 1848.	130
196.	Belép a debreceni Casinóba. Debrecen, 1849. jan. [első fele]	130
197.	Kossuth áthelyezi Bem seregéhez. Debrecen, 1849. jan. 17.	130
198.	A hadügyminisztérium utasítja a debreceni térparancsnokságot, hogy Petőfit indítsák el Bem táborába. Debrecen, 1849. jan. 19.	131
199.	A 28. zászlóalj parancsnokságának jelentése Petőfi megüritült helyének betöltéséről. Új-Arad, 1849. febr. 3.	131
200.	Adat Debrecenbe érkezéséről a forradalmi hadsereg hírvivőinek és futárainak jegyzékében. Debrecen, [1849.] febr. 13.	131
201.	A térparancsnokság útján a hadügyminisztériumba rendelik. Debrecen, 1849. febr. 15.	132
202.	(Utalás) 1849. febr. 16-án Petőfi pesti lakásán a megszálló hatóság utasítására készített leltárt l. alább mint a 210. sz. okmány mellékletét.	132
203.	Mészáros Lázár átirata a Honvédelmi Bizottmányhoz Petőfi lemondásáról. Debrecen, 1849. febr. 17.	132
204.	Szolgálati bizonyítványa és elbocsátólevele. Debrecen, 1849. febr. 21.	133
205.	A hadügyminisztérium utasítja a 28. honvéd zászlóalj parancsnokságát Petőfi törlésére a tiszti létszámból. Debrecen, 1849. febr. 21.	133
206.	A hadügyminisztérium rendelkezése Petőfi elbocsátólevele és szolgálati bizonyítványa kiadásáról. Debrecen, 1849. febr. 23.	133
207.	Kossuth futári megbízással Kolozsvárra, illetve Bem táborába küldi. Debrecen, 1849. febr. 23.	134
208.	A pénzügyminisztérium utasítja a Főpénztárt, hogy Csányi László főkörmánybiztos számára Petőfi Sándor kezéhez 60 000 pftot fizessen ki; egyidejűleg Csányit értesíti erről. Debrecen, 1849. febr. 23.	134
209.	Naplókönyvi feljegyzés Debrecenből való elindulásáról. Debrecen, 1849. febr. 23.	135
210.	Mukits János kir. alügyész jelentése Petőfi javainak lefoglalásáról. Pest, 1849. febr. 23. (A mellékelt foglalási leltár kelte: Pest, 1849. febr. 16.)	135
211.	A 67. honvéd zászlóalj parancsnoka felterjeszti a hadügyminiszterhez tisztikarának Petőfit elítélő nyilatkozatát. Tasnád, 1849. febr. 25.	138
212.	Bejegyzés befizetéséről a kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ba. Kolozsvár, 1849. febr. 26.	139
213.	Nyugta a kolozsvári „Álladalmi pénztár”-ba általa befizetett összegről. Kolozsvár, 1849. febr. 26.	139
214.	A kolozsvári „Álladalmi pénztár” igazolása a Petőfitől Csányi László részére befizetett összegről. Kolozsvár, 1849. febr. 26.	139
215.	A hadügyminiszter válaszfogalmazványa a 67. honvéd zászlóalj tisztikarának Petőfit elítélő nyilatkozatára. [Debrecen] 1849. febr. 27.	140
216.	Lefoglalt ingóságainak leltárát fölterjesztik a budai főhadparancsnokhoz. [Pest] 1849. márc. 9.	140
217.	Futárszolgálati díjat utalnak ki számára. Kolozsvár, 1849. márc. 15.	141
218.	Bejegyzése a kolozsvári „Futár Könyv”-ben. Kolozsvár, 1849. 15.	141
219.	Bem mint segéd tisztet századosi rangban maga mellé veszi. Szász-Sebes, 1849. ápr. 3.	142

220.	Bem értesíti katonai kitüntetéséről. Szászsebes, 1849. ápr. 9.	142
221.	Vezérkari százados segédtisztii kinevezésének felterjesztése a hadügymimis- terhez. Szászsebes, 1849. ápr. 10.	142
222.	Bem 1849. máj. 1-ével őrnaggyá nevezi ki. Freidorf, 1849. máj. 3.	143
223.	Bem hivatalosan értesíti őrnagyi kinevezéséről. Freidorfi tábor, 1849. máj. 3.	143
224.	Saját kezű bejegyzése Debrecenbe érkezéséről a térparancsnokság nyilvántar- tásában. Debrecen, 1849. máj. 6.	144
225.	Szemere Bertalalan szétküldi <i>A honvéd</i> című vers röplapkiadását. Budapest, 1849. jún. 16.	144
226.	Visszaküldi a Bemtől kapott útiköltséget. Pest, 1849. jún. 26.	145
227.	Kérésére hivatalosan felmentik a katonai szolgálat alól. Budapest, 1849. jún. 28.	145
228.	Egy kunszentmiklósi tisztviselőnek a megszálló hatóság előtti igazolását célzó bizonyítványban Petőfit és <i>A királyokhoz</i> című költeményét említik. Kunszent- miklós, 1849. aug. 1.	145
229.	Részlet Dorsner osztrák összekötő tiszt hadijelentéséből. Segesvár, 1849. aug. 1.	146
230.	Körözés céljára készült magyar nyelvű személyleírása. [Budapest, 1849. szept. ?]	146
231.	Szendrey Júlia nyilatkozata férje haláláról. Pest, 1850. júl. 21.	147

FÜGGELÉK

A költő leszármazásának és a Petőfi család tagjainak anyakönyvi adatai.
(1773. jan. 21. – 1880. ápr. 30.)

1.	Apai nagyszülei házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése. Aszód, 1773. jan. 21.	149
2.	Anyai nagyszülei házasságkötésének anyakönyvi adatai. Nécspál, 1785. jan. 9.	149
3.	Apja keresztelésének anyakönyvi bejegyzése. Aszód, 1791. aug. 15.	150
4.	Anyja születésének anyakönyvi bejegyzése. Nécspál, 1791. aug. 26.	150
5.	Szülei házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése. Aszód, 1818. szept. 15. . .	151
6.	Öccsének keresztelési anyakönyvi bejegyzése. Szabadszállás, 1825. aug. 31.	151
7.	Szendrey Júlia keresztelési anyakönyvi bejegyzése. Keszthely, 1829. jan. 1. .	152
8.	Apja halálának anyakönyvi bejegyzése. Pest, 1849. márc. 21.	152
9.	Apja halotti bizonyítványa. Pest, 1849. márc. 22.	153
10.	Anyja halálának anyakönyvi bejegyzése. Pest, 1849. máj. 17.	153
11.	Anyja halotti bizonyítványa. Pest, 1849. máj. 18.	153
12.	Anyakönyvi bejegyzés Szendrey Júlia haláláról. Pest, 1868. szept. 6.	154
13.	Anyakönyvi bejegyzés Petőfi Zoltán haláláról. Pest, 1870. nov. 5.	154
14.	Petőfi öccsének elhalálozási adata. Kondoros, 1880. ápr. 30.	155

PÓTLÁSOK

A Petőfi-Adattár I. kötetéhez

Egykorú nyomtatott adalékok, 1848. márc. 2. – 1849. szept. 19.	157
---	-----

A Petőfi-Adattár II. kötetéhez

Levelek

1.	Császár Ferenc – Frankenburg Adolphhoz, Balaton-Füred, [1845.] júl. 1.	165
2.	Garay Alajos – Frankenburg Adolphhoz, Nádasd, 1845. júl. 25.	165
3.	Jókai Mór – Frankenburg Adolphhoz, [Pest] 1847. dec. 15.	166
4.	Redl Ferenc – Kováts József kecskeméti főjegyzőhöz, Pest, 1848. márc. 29.	166
5.	Szabadszállás városa bírái – Bankós Károlyhoz, Szabadszállás, 1848. jún. 13.	166
6.	Szatmári Pál – a Kossuth Hirlapja szerkesztőségének, Szatmár, 1848. okt. 5.	167
7.	Dusчек Géza százados – Vécsey Károly tábornokhoz, Debrecen, 1849. máj. 9.	167

Naplók

1.	Hornyik János, Kecskemét, 1848. márc. [19?]	168
2.	Sáfrány Mihály, Miskolc, 1848. márc. 18. – máj. 18.	169
3.	Hunfalvy Pál [Pest, illetve Debrecen, 1848. aug. 21. – 1849. máj. 10.]	170
4.	Szász Károly [1849.] júl. 20., aug. 14.	171

JEGYZETEK

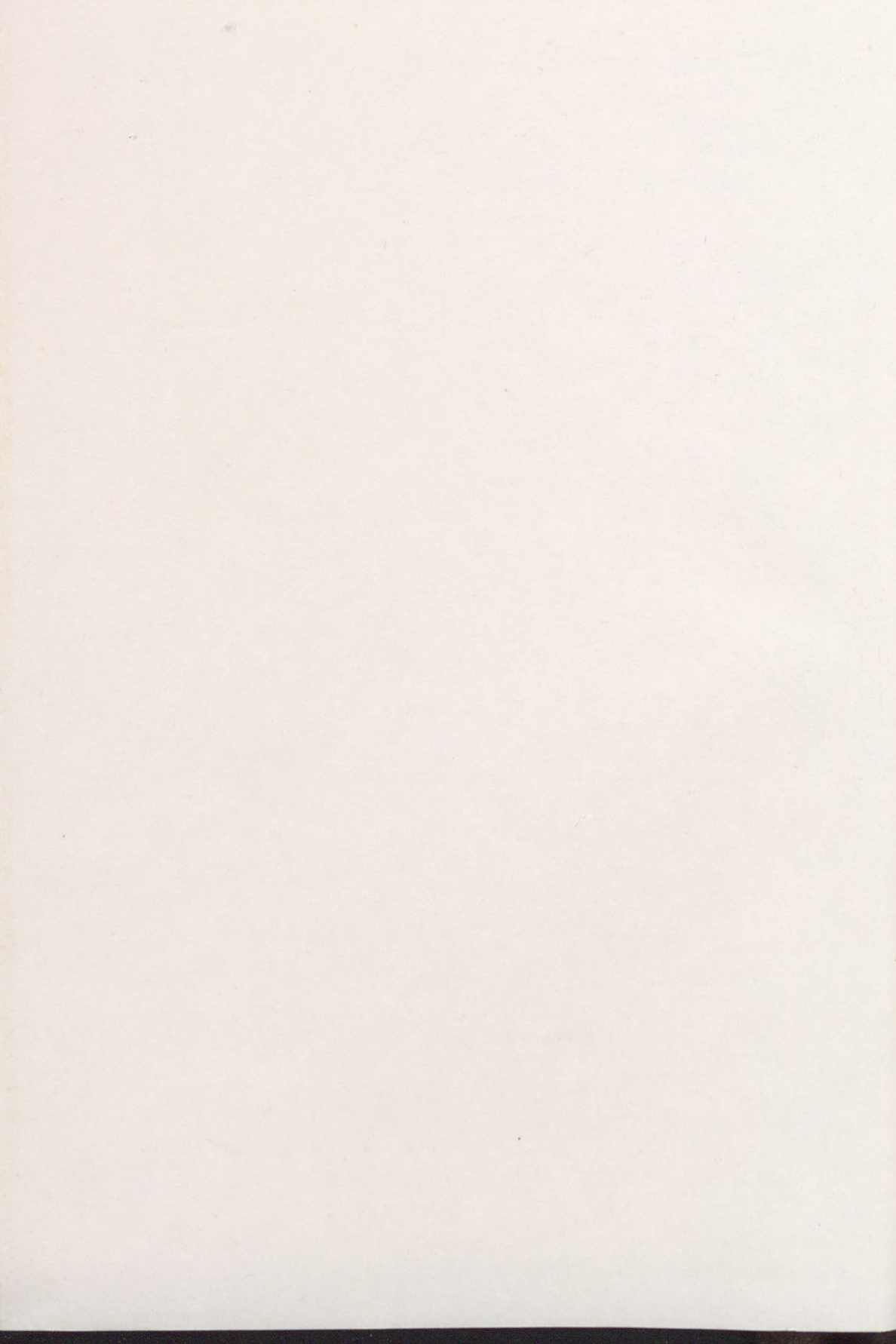
Tájékoztató	175
Rövidítések jegyzéke	180
Jegyzetek	
a Petőfi-okmányokhoz, 1823. jan. 1. – 1850. júl. 21.	185
a Függelékhez (A költő leszármazásának és a Petőfi család tagjainak anyakönyvi adatai, 1773. jan. 21. – 1880. ápr. 30.)	279
a Pótlásokhoz	285
Petőfi-Adattár I. k.	285
Petőfi-Adattár II. k.	287

MUTATÓK

A gyűjteményünkben <i>kihagyott</i> Petőfi-okmányok jegyzéke	295
A Varjas-féle kritikai kiadás (VP) 5. és 7. kötetében kiadott, de valamely okból gyűjteményünkbe mégis <i>felvett</i> darabok jegyzéke	297
Személynévmutató	298
Helynévmutató	306
A Petőfi-művek mutatója	308

MELLÉKLETEK

Petőfi családfája	313
Petőfi iskolai tanulmányai	314

Ára: 295,- Ft